KARL FERNSTRÖM

UNGSOCIALISMEN

En krönika

FEDERATIVS · STOCKHOLM

Karl Fernström

UNGSOCIALISMEN

EN KRÖNIKA

FEDERATIVS FÖRLAG — STOCKHOLM

STOCKHOLM 1950
TRYCKERIAKTIEBOLAGET FEDERATIV

NÅGRA INLEDANDE ORD

Det efterföljande är en krönika om ungsocialismen, byggd främst på det material om rörelsen som finnes kvar och som kunnat framskaffas. Stor tack till alla som på olika sätt bidragit!

År 1917 utgavs av Sverges ungsocialistiska parti en av Hinke Bergegren skriven 25-årshistorik. Den är synnerligen intressant och i något fall har han tydligen haft tillgång till material som numera är borta. Svagheten är att Hinke konsekvent undviker att nämna något om personliga insatser inom rörelsen, med undantag av att straff som drabbat rörelsens medlemmar nämnes. Man kan förstå motivet — det hade knappast kunnat undvikas att Hinke hade måst syssla bra mycket med sig själv ifall han mera ingående skulle ha berört de individuella insatserna, och det förstår man att han inte hade lust till. Men om en rörelse med ungsocialismens kynne får man aldrig ett rätt begrepp endast av torra sakuppgifter, siffror och data. Att tala om de i rörelsen mera verksamma är betydligt mer belysande, men också vanskligare — man får framför allt hålla sig till vad som är protokollfört och hoppas att de olika sekreterarna gett en inte alltför missvisande bild åt dem som i en senare tid försöker att skarva ihop de olika bitarna till något som skall föreställa en helhetsbild.

Vissa kompletteringar har kunnat lämnas av agitatorer och andra som varit i aktion under händelserika år och under hela årtionden. De har både tragiska och muntra minnen att berika en ungsocialismens krönika med och de har gärna berättat och förklarat hur det hängt samman beträffande händelser där tillgängliga papper inte räckt att ge full klarhet.

Att det här som alltid kräves både dagrar och skuggor för att få fram en klar bild lär väl vara obestridligt. Fel bör få komma med lika väl som förtjänster om bilden skall bli riktig och den ungsocialistiska rörelsen har — tack och lov! — inte haft ett enda helgon, men

däremot många modiga och präktiga ungdomar, som varken fruktat fan eller trollen.

Troligen har alla eller i varje fall nästan alla av den första uppsättningen ungsocialister gått hädan, men av de något senare årgångarna finns nog flera tusen i livet och flertalet av dem trampar väl ännu i grottekvarnen, såvida krafterna räcker, säkerligen fattigare än någonsin, ifall de nu även förlorat tron på att världen skall bli förnuftigare, den tro som de efter fattig förmåga så villigt gjorde s i n insats och bringade s i n a offer för att förverkliga, den gång de var unga.

Ja, så finns andra om vilka man kan säga att de mår efter omständigheterna väl.

"De blivit män i staten
de forna pojkarna
och kivas nu om maten
och slåss om titlarna."

Man hittar dem i riksdagen. Man hittar dem på olika tidningsredaktioner. Eller de har blivit skådespelare, mer eller mindre berömda, eller utövare av andra sköna konster. De har kanske givit sig kooperationen eller folkbildningsarbetet i våld. Ett stort antal har blivit fackföreningspampar eller kommunalpampar. De har rentav blivit statsråd, fast det är ju inte så många.

Men det har också hänt att de blivit trogna sin ungdoms idé, med eller utan fortsatt aktiv medverkan i den rörelse som de skänkte sin ungdoms hela hänförelse och entusiasm. I många fall har de överflyttat sin verksamhet till den syndikalistiska rörelsen efter SAC:s tillkomst. Här råder en viss växelverkan. Det var med starkt ungsocialistiskt stöd som SAC bildades. Nu är det flerstädes med syndikalistisk hjälp som den svagare ungsocialistiska rörelsen hålles uppe.

Anarkisten. — Teckning av Forain

Stå upp, kamrater! Kasten åter
er in i striden oförskräckt!
En lättad börda överlåter
en var som arv till nästa släkt.
Se, världen vitt sig tecknen breder
att mammonsväldets tid är all,
men ur dess spillror växa skall
den framtidsordning vi bereder.
Med kraft och enighet
ryck fram i täta led!
Framåt, framåt!
Med hurtigt mod
slå slaveriet ned.

FÖRSTA DELEN

FRÅN STARTEN ÅR 1892 TILL SAC:s BILDANDE ÅR 1910

TIDEN FÖRE SEKELSKIFTET

Frågor kring en födelsedag

När ungsocialismen föddes kan man förstås inte hämta upplysningar om ur kyrkoböckerna. De källor till upplysningar om denna viktiga tilldragelse som man har är i viss mån inbördes motsägande.

I Hinke Bergegrens Ungsocialismen (1917) kan man inhämta följande: "I och för ett viktigt ärende hade 'Socialistiska barnklubben' sammanträde *den 15 november* 1892. Det förelåg förslag om namnändring. Och blev så även beslutat. Stockholms socialdemokratiska ungdomsklubb, sedermera kallad Stockholms Norra, den första av de ungsocialistiska klubbarna, döptes denna kväll."

I Tage Lindboms Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverge (1945) kan man emellertid läsa följande: "Det exakta datum för klubbens bildande går ej att fastställa. Från och med sammanträdet *den 15 oktober* finnas emellertid protokoll bevarade, varigenom man kan följa klubbens stormiga liv flera år framåt."

Nu kan det ju inte betyda så mycket om klubben kom till världen en månad förr eller senare, men annars förhåller det sig så, att både Hinke och Lindbom troligen har rätt, så underligt detta än kan låta. När Hinke för mer än ett kvartsekel sedan skrev sin historik fanns väl ett flertal av dem som varit med från början ännu i livet och kunde lämna exakta uppgifter. Vad det av Lindbom åberopade protokollet beträffar, så finns det ännu i behåll och anger mycket riktigt att det förts vid möte den 15 oktober 1892. Men detta är ej dess mindre fel. Det skulle stå den 15 oktober *1899*. Första misstanken får man då man ser att protokollet är undertecknat av Alfr. Olzon, ett namn som man återfinner under andra protokoll från 1899, men ej från rörelsens första tid. Vidare talas om ett förslag till skandinaviskt samarbete som remitterats till Centralkommittén — men Centralkommittén bildades ju först långt senare. Ett absolut avgörande

bevis för att protokollet är feldaterat är att K. J. Gabrielsson å mötet höll föredrag om "Bernstein contra Marx" och som rörde sig om Bernsteins kritik av marxismen, tydligen med utgångspunkt från Bernsteins bok "Socialismens förutsättningar och socialdemokratins uppgifter", som kom ut på våren 1899. Så tidigt som 1892 hade säkert ingen här i landet hört talas om Bernstein. Den enkla förklaringen är väl att sekreteraren råkat göra en liten knyck med pennan, så att en nia kommit att likna en tvåa.

Det finns emellertid vissa ledtrådar som tyder på att den ungsocialistiska rörelsen haft förelöpare i en klubb som kallade sig Frihetsbröderna. Christopher Sjöström, veteran inom Metall, har skrivit en bok med titeln En stockholmares minnen, i vilken följande berättas om nämnda klubb:

"I den tidiga och härliga vårsolens glans anno 1890 bildade en samling pojkar i tonåren en klubb för diskussion och för nytta och nöje. Det skedde på Johannes kyrkogård i Stockholm, där klubbens ordinarie sammanträden även i fortsättningen gick av stapeln. Klubben kom väl ej att uträtta några särskilda storverk, men den gav i alla fall en del ungdomar de första impulserna till kamratlig sammanhållning och till deltagande i den fackliga och politiska arbetarrörelsen samt väckte deras intresse för att genom studier och diskussioner söka förkovra medlemmarnas kunskaper i medborgerliga frågor, samt ingav dem begäret att genom inhämtande av ytterligare kunskaper höja sin allmänbildning.

Namnen på några av klubbens medlemmar bör väl kanske här nämnas. Klubbens första ordförande och initiativtagare till dess bildande var Olof Kronow, då lärling vid en rörledningsfirma och metallfabrik, medlem av järn- och metallarbetarförbundet; och klubbens förste sekreterare och redaktör för dess tidning var Edward Lundholm, då lärling i målaryrket. Klubbens tidningsorgan, som med en grann, slängig stil handskrevs av Lundholm, utkom i ej så få nummer; dess innehåll författades i huvudsak av Kronow, men åtskilliga artiklar författades även av sekreteraren, redaktören-tryckaren Lundholm, som ävenledes var ansvarig för bidragen i bunden form.

Bland andra ärenden på klubbsammanträdet denna dag (27 april 1890) förekom även åttatimmarsdagen och den stundande majdemonstrationen. Efter en uppläggning av frågan från klubbstyrelsen och efter en grundlig behandling därav, beslöt klubben Frihetsbröderna enhälligt att mangrant deltaga i demonstrationen till Gärdet den 1:sta maj. Då klubben ej hade egen fana eller eget standar, enades man på styrelsens förslag därom att Frihetsbröderna skulle uppställa sig på lämplig plats efter järn- och metallarbetarförbundets fana.

Under sitt korta dagsländeliv höll klubben Frihetsbröderna sig inom det från början fastställda programmet, nämligen att genom diskussioner stimulera medlemmarnas intresse för allmänna spörsmål och att utveckla deras känsla och förståelse för nödvändigheten av arbetarnas inbördes sammanhållning. Alla klubbens medlemmar anslöt sig också till arbetarklassens fackliga och politiska organisationer och verkade därinom efter bästa förmåga."

Uppgiften att Kronow och Lundholm varit "tidningsutgivare" redan innan den socialistiska ungdomsklubben bildades i november 1892 vid ett möte i en liten sammanträdeslokal vid Tunnelgatan, är mycket intressant. Av de tidningar som Christopher Sjöström omnämner torde dock ej något nummer numera vara i behåll.

Låt oss emellertid nu övergå till en titt i den bevarade protokollboken, som börjar med ett sammanträde i Stockholms socialdemokratiska ungdomsklubb den 21 november 1892. Det framgår tydligt att tidigare möte hållits, ty "protokoll från föregående möte upplästes och godkändes". På den ännu bevarade första fanan läses följande inskription: "Socialdemokratiska Ungdomsklubben. *Stiftad d. 7/11 1892.*" Det är ju exakt besked.

Redan av det första bevarade protokollet liksom av antydningar senare bekräftas vad Hinke påpekar, att ungdomsklubben tydligen främst framgått som en direkt fortsättning på en socialistisk barnklubb. På mötet diskuterades bland annat hur gamla medlemmarna i en ungdomsklubb borde vara. Axel Börjesson tyckte högst 15 år. Mellan 8 och 19 år föreslog Oskar Andersson. Den nytillträdde ordföranden Axel Ström tyckte att medlemmar i skolåldern passade bäst. Gerda Bergkvist tyckte bästa åldern var 7—14 år, medan tjänstgörande sekreteraren Karl Börjesson ville ha åldern uppflyttad till 12—18 år, dock med undantag då så beslöts. Förslagsställaren segrade med maximiålder 15 år, men det beslutet stod sig inte mer än en månad och i december ändrades åldersgränserna till 10—16 år. Sedermera ändrades det på denna punkt ofta och slutligen godtogs upp till 20-åringar. Ovisst är om någon vägrades inträde på grund av alltför mogen ålder, i varje fall har ingenting därom protokollförts.

Att dessa förslag här så pass utförligt omnämnes är dels därför att de ger en presentation av klubbens första debattörer och så är de ju rätt lustiga för vår tids mera föråldrade begrepp. Heder åt ungdomarna i alla fall, det fanns gott gry i dem! Att sätta månadsavgiften högre än 5 öre ansåg man ej rådligt, ett senare försök att höja till 10 öre avslogs.

Vid decembermötet utökas våra bekantskaper med Axel Jönsson och Elisabeth Jönsson, den sistnämnda bidrog med en föreläsning om franska revolutionen. Evelina Andersson deklamerade och Ida Sjöberg sjöng. Hedvig Borg bidrog med uppläsning och Jensina Melanoz (namnet stavas olika i olika protokoll) brukade debattera och deklamera och så dyker allt oftare namnet Konrad Lövkvist upp. De första mötena förefaller att ha varit besökta av ett 25-tal medlemmar,

av voteringssiffrorna att döma, möjligen några till, som inte röstade. Räknar man samman de namn som har nämnts blir det ett dussintal. Det är inte dåligt inom en nystartad organisation, då hälften är med i debatter eller ger bidrag till underhållningen.

Trots sin gröna ungdom var det inga nybörjare. Om de socialistiska söndagsskolor eller barnklubbar där de fått sin första träning berättar Tage Lindbom i sitt nyss omnämnda arbete:

"De socialistiska söndagsskolornas tillkomst torde främst ha motiverats med att det måste skapas en motvikt mot de kristliga söndagsskolorna och att folkskoleundervisningen med sitt starka religiösa inslag ej bibringade barnen de kunskaper i framför allt samhällsfrågor, som ansågos önskvärda. Det kan för övrigt nämnas, att även inom godtemplarorden fanns söndagsskolor eller barnloger så tidigt som i början av 1880-talet.

Den första socialistiska söndagsskolan startades i början av år 1891 av Norra Arbetareklubben i Stockholm. Rörelsen utvidgades och en tid funnos tre skolor, en på Norr, en på Söder och en på Kungsholmen. Verksamheten, som tycks ha varit begränsad till huvudstaden, torde åtminstone sporadiskt ha fortgått ända till 1895. Den fackliga och politiska mångfrestaren Otto Dalkvist tjänstgjorde som 'rektor' och bland lärarna märktes så pass kvalificerade krafter som C. N. Carleson, Fredrik Sterky, Anton Andersson och Ernst Hellborg.

Undervisning meddelades i socialism, naturkunskap, religionshistoria m. m. I en programförklaring 1891 förklarades, att de socialistiska söndagsskolorna var avsedda bl. a. som en motvikt mot de kristliga söndagsskolorna, de vädjade till barnens förnuft och sökte få barnen att genomskåda kristendomens legender och vidskepelse. Skolorna vände sig också mot den präststyrda folkskolan, ville lära barnen de grundläggande socialistiska principerna och ge dem en del samhällsnyttiga kunskaper, som försummas i folkskolan."

Beträffande Otto Dalkvist, som väl var den verksamma ste inom den socialistiska barnrörelsen, var det så att han under 1892 dömdes till 3 månaders straffarbete för uppmaning till trots mot polisen vid ett arbetslöshetsmöte. Det rådde en mycket svår arbetslöshet och nöd det året och stämningen var ytterst irriterad, ej blott i huvudstaden. Tänkbart är väl att Dalkvist fått börja avtjäna det ådömda straffet då ungdomarna kom på idén att ta saken i egna händer och bilda en ungdomsklubb, där inga äldre fick vara med och bestämma.

Otto Dalkvist

I varje fall var inte stämningen mot den förre läraren Dalkvist vidare

gynnsam. Då det efter en tid föreslogs i klubben att man skulle inbjuda Dalkvist att komma och hålla ett föredrag, blev beslutet ett blankt avslag. Endast vid två senare tillfällen och alldeles oombedd kom Dalkvist till klubbens möten. Den ena gången kom han med krav på obetald lokalhyra och när man kommer i sådana ärenden brukar ofta mottagandet bli kyligt. Den tjänstgörande sekreteraren försäkrar, att Dalkvists uppträdande verkade mycket obehagligt och att mötet nästan blev förstört genom Dalkvists obehärskade och pockande uppträdande, men att klubben också gav honom lämpligt svar. Den andra gången Dalkvist hade ärende till klubben gällde det att varna de unga för mäster Palm och hans ränker, men den historien bör lämpligen behandlas i sitt rätta sammanhang. I den av klubben utgivna tidningen *Lokes* andra nummer (187) ägnas ett synnerligen frispråkigt kåseri åt en rad partipampar och bland dessa är också Dalkvist med. Det sägs om honom att han allmänt går under öknamnet "Kålhuvudet", vilket, tillägges det, "tillräckligt karakteriserar karlen".

Striden om en 50-öring

Under de närmast följande klubbmötena är det framför alla andra Karl Börjesson som dominerar. Han inte bara övertar protokollskrivandet utan han är också flitig föredragshållare, ständigt återkommande debattör och — ofta grälmakare för bagateller! Sångarnas och deklamatörernas tropp utökas med Eugen Nilsson och Carl Carlsson.

På det nya året 1893 synes ej något möte ha hållits förrän under första månadens sista dag, men kanske hade ändå något inträffat under tiden, ty klubben fann nödigt debattera frågan: "Borde ej bland stadgarna intagas det, att de medlemmar som ej uppför sig ordentligt uteslutas ur klubben?" Den delikata frågan bordlades, som det förefaller på obestämd tid.

Man märker här och var att någon, troligen sentida granskare, varit framme och klottrat anmärkningar i protokollen, mer och mindre fyndiga och spetsiga.

Bland nya namn som allt oftare dyker upp under debatterna är Karl Kronow och i all synnerhet Axel Kronow — redan omnämnd i citatet ur Christopher Sjöströms bok. Sångövningar leddes av en för ändamålet vald kommitté.

En ny sekreterare, den nyss nämnde Carl Carlsson, har trätt till

och nekar sig inte nöjet att ge sina egna meningar tillkänna i protokollen. Ett föredrag av självaste förste ordföranden i klubben Axel Ström avfärdas i protokollet med ett enda ord: "Meningslöst!" Men den nyss omnämnde klottraren har överallt skrivit försmädligheter snett över protokollsidorna.

1:stamajdemonstrationen beslöt man att deltaga i och till dess ville man ha en egen fana. Var medel till den skulle anskaffas var ett bekymmer som upprepade gånger återkom och slutligen beslöt man ordna en "försakelsevecka". På mötet den 2 april insamlades en grundplåt, stor kronor 1: 48, vilket sekreteraren finner vara "en god början". Det såg så lovande ut att man omedelbart beslöt gå i författning om förberedelser för en faninvigningsfest. Optimism saknades inte!

Medan vi väntar på resultatet av ansträngningarna för fanan, kan vi kanske syssla litet med frågan om hur förhållandena gestaltade sig mellan Stockholms socialdemokratiska ungdomsklubb och Socialdemokratiska partiet. Att klubben kallade sig socialdemokratisk var under rådande förhållanden helt naturligt. Den hade inte alls startats såsom någon oppositionsrörelse mot de idéer partiet förfäktade på den tiden. Men en oppositionsrörelse blev den i alla fall i den meningen, att den mycket snart kände sig ha ett och annat ord att säga i de partiträtor som rasade bland de äldre "partivännerna". Vad dessas hållning till ungdomsklubbisterna beträffar så präglades den av stor misstänksamhet. Man befarade att ungdomarna spelade under täcke med August Palm och när man vet hur Palms aktier vid den tiden stod inom partiet, förstår man kanske kätteriets hela vidd. Med den oppositionslystnad som hör ungdomen till uppsattes en skrivelse, däri man begärde att August Palm skulle få bli 1:stamajtalare i Stockholm. Då var det naturligtvis färdigt!

Klubben råkade i en vild fejd med Social-Demokratens expedition — om en 50-öring! Den historien har sådana poänger att den förtjänar att i korthet berättas. Ungdomsklubbens styrelse ville ha in en liten mötesannons i Soc.-D., vilken enligt den tidens taxa gick på 50 öre. Den styrelsemedlem som lämnade annonsen hade inte detta belopp, utan bad att få det uppskrivet för några dagar. En ny större annons skulle lämnas om ett offentligt möte och båda annonserna skulle då betalas samtidigt. Men det gick inte — likvid kontant skulle det vara! Ett vilt gräl följde förstås.

— Lämnar Soc.-D. aldrig annonskredit?

— Jo, åt solida annonskunder.

— Är vi skyldiga något förut?

— Nej, men det beror mest på att ni beviljats gratisannonsering. Men det är slut med den trafiken nu.

I den stilen ungefär gick grälet, enligt vad man kan utläsa ur debatten på följande klubbmöte. Där gavs för både nytt och gammalt: hur referaten från klubbmötena skurits ner och ändrats på Soc.-D. och hur K. J. Gabrielsson, som då var den som man närmast hade att klaga hos, en gång skyllt på att det måtte ha varit sättarna som hoppat över en bit. Men nu skulle det protesteras hos kontrahentförsamlingen, Soc.-D:s högsta ledning. Det beslöts så . . .

Tilläggas kan, att det ingalunda var enda gången man råkade i gräl med Soc.-D., det blev tvärtom med åren ganska vanligt. Under resonerandet om 50-öringen var man ense om att det inträffade hade som bakgrund att ett par klubbister nyligen vid en fest hyllningstalat för August Palm.

Egentligen tyder ingenting på att August Palm hade något intresse för eller samspel med ungdomsklubben, inte i detta tidiga skede. Vad som senare följde efter en fest där Palm var värd får bli en särskild historia . . .

Oskrivna blad

För att återknyta till 1:majfirandet så framgår det att frågan om fanan löstes, hur det nu gick till, och ungdomsklubben beslöt att uppdraga åt Karl Börjesson att författa ett demonstrationsupprop till den arbetande ungdomen. Börjesson var vid tillfället själv protokollförare och han skriver så här: "Uppropet hade följande lydelse:" Sedan följer i protokollboken sex och en halv oskrivna sidor, där den förut ett par gånger omtalade anonyme kommentatorn skrivit en hel massa fråge- och utropstecken samt orden: "Idel tomhet!"

För övrigt hade den sommar som följde detta år samma verkan på föreningslivet som alla somrar brukar ha — dåligt besökta möten, som förresten inskränktes till var 14:de dag, mot förut veckovis. Bland ämnen som kom under debatt var även de tidigare sammandrabbningarna mellan fritänkaragitatorn Viktor Lennstrand och August Palm på Mosebacke, som nu gav ett försenat eko i ungdomsklubben. Några vänner av läseri fanns förstås inte i klubben, men å andra sidan hade Palm goda vänner där, som gärna ville se saken ur hans synpunkt. Inget uttalande gjordes.

Egentligen har man litet svårt att förstå Palms uppträdande i debatterna mot Lennstrand, ifall man skall lägga bedömandet på ett mera principiellt plan. Palm var sannerligen inte den som ville lämna religiös vidskepelse oantastad. Lättare förstår man saken ifall man utgår ifrån att Palm anlade rena konkurrenssynpunkter. Han var rädd för att fritänkarrörelsen skulle taga alltför mycket intresse, som annars kunde komma det socialdemokratiska partiarbetet tillgodo. Denna synpunkt kom förresten fram under Mosebacke-debatterna.

August Palm bjuder på fest

Vid ett klubbmöte som hölls den 7 juni 1893 förelåg till allmän överraskning en inbjudan från August Palm till fest i det gröna den 13 juni. Inbjudaren lovade att helt bekosta kalaset. Vad som överraskade var främst att Palm kunde ha råd till sådan frikostighet, som inte alls låg i linje med hans ekonomiska standard. Alla visste hur fattigt och trassligt Palm hade det. Sedan i protokollet konstaterats att "herr August Palm lovat att bestrida alla omkostnader" tillfogas: "Det senare antogs som oeftergivligt villkor för klubbens deltagande i festen". Hur festen förlöpte får man ej närmare detaljer om, men det heter ju i en operettvisa att "när man skall festa, man gör sitt bästa" och det hade väl även August Palm gjort, ty vid ett efterföljande extra klubbmöte den 21 juni 1893 blev det storgräl i klubben om en tidningskommitté som tillsatts den 14 juni — alltså i ganska omedelbart sammanhang med festen! — men som man nu ville ha bort igen. Här dyker Otto Dalkvist upp som objuden gäst på klubbmötet och då det ifrågasattes om hans närvaro var önskvärd, tyckte han själv att han borde få ordet i egenskap av medlem i partiets distriktsstyrelse. Han ville varna de unga för vissa skumma planer. Klubben var "förledd av en person som endast ville ha tidningen

Viktor Lennstrand

Palm återbördas av partipamparna till skräddarebordet

En gammal Edvard Forströmteckning i Söndags-Nisse

ekonomiskt tryggad, för att sedan i densamma idka nidskriveri mot partiet". Dalkvist nämnde inga namn, men i diskussionen utgick man oemotsagt ifrån att Dalkvist utpekat August Palm som den blivande nidskrivaren. Denna utgångspunkt var förresten ganska självfallen, eftersom det här rörde sig om August Palms tidning *Stormklockan.* Denna tidning hade utkommit med ett nummer i februari och ett andra nummer i mars 1893, men det tedde sig ovisst om Palm skulle orka med att finansiera fler nummer. Nu hade han alltså sökt kontakt med klubbisterna, för att få deras hjälp att dra lasset vidare.

Det fanns nog vissa anknytningspunkter mellan Palms något ojämna radikalism och rabulism och de åsikter som förfäktades av åtminstone en del av ungdomsklubbisterna. Sålunda utlovar Palm i en anmälan i första numret av *Stormklockan,* att tidningen kommer "att kämpa för den socialistiska världsåskådningen, utan att därför fördjupa sig i parlamentariska funderingar. Parlamentarismen är och kommer att vara korrumperad så länge klass-samhället existerar". Det socialdemokratiska partiet är på tillbakagång, anser sig Palm

kunna konstatera, och han lägger den väsentliga skulden härför på partiledningen, som är "alltför slingerbultaktig och förhandlande *utåt*, medan den med översitteri och hån bemöter en och var inom partiet, som vågar ha från dessa herrar ledare avvikande åsikter".

På klubbmötet den 21 juni blev, som sagt, debatten stormig, men slöt med att majoriteten överkorsade tidningsplanerna för den gången — detta trots Otto Dalkvists uppträdande, vilket väckte harm och förtrytelse och säkerligen inte bidrog till avgörandet i den riktning som han talade för.

I detta sammanhang kan en historia berättas som har Hinke till sagesman. Huruvida den tilldrog sig före eller efter här nyss relaterade händelser framgår ej klart. Så här lyder historien:

"Intet aprilnummer kom och *Stormklockan* var avsedd som månadstidning. Man förstod, att det var ekonomin som krånglade, och nu ville klubben — var den skulle få pengar ifrån, ja säg det! — träda räddande emellan. Till den ändan stegade tvenne klubbister hem till Palm, som bodde Luntmakaregatan 59, 1 tr. Samtidigt med att Palm uppträdde som tidningsutgivare arbetade han i sitt yrke, och han satt korsbent på skräddarbordet då de trädde in. Framförde försiktigt sitt ärende, att klubben ville höra, om inte den fick överta *Stormklockan*. Palm uttryckte i en svensk-tysk-dansk virvel av ord sin glädje över att ungdomen började vakna, men tidningen — nej den släppte han inte ifrån sig.

Det kom aldrig ut ett nummer mer."

Man kan ju roa sig med att sammanställa dessa "akter i målet" och kommer då till den slutsatsen, att både Palm och klubben kunde ändra meningar — men, tyvärr för Stormklocke-saken, i ständigt särskiljande riktningar.

Inbördesgnabb

Olika frågor diskuterades i klubben: nykterhetsfrågan, "folkriksdagen" som hölls i mars 1893, vidare biblioteksrörelsen, där klubben var livligt intresserad, samt en hel del annat. När Karl Börjesson ville ha diskuterat frågan: Kan den allmänna rösträtten vara till någon nytta för arbetarklassen? blev det emellertid avslag på att frågan skulle tagas på dagordningen. *Så* kättersk var ännu inte klubben att man ens ville ställa den frågan under debatt.

Bortåt eftersommaren var atmosfären i klubben tydligen ganska laddad, ty som första punkt i protokollet för den 6 augusti 1893 står: "Ett förslag av Olof Kronow att det vid mötet skulle vara parlamentarisk takt och ordning godkändes." Förhandlingarna både vid detta och följande möten fyllde kanske kraven på takt och ordning,

men meningarna var ganska stridiga och speglade personliga motsättningar i frågor som mest gällde rena struntsaker.

Att notera är en skrivelse som på förslag av Olof Kronow sändes till Domela Niewenhuis, som just då deltog i den internationella arbetarkongressen i Zürich. Skrivelsen hade följande lydelse:

"Undertecknade sänder Eder sin hälsning och betygar Eder sin högaktning för Edert arbete för den verkliga socialismens idéer, för den revolutionära klasskampens bedrivande i enlighet med de betryckta klassernas intressen och ej i deras intressen som anser överkulturens bibehållande som viktigare än realiserande av jämlikhetsidéerna till mänsklighetens lycka inom överskådlig tid.

Stå fast, du gamle kämpe med de unga idéerna!

Leve den internationella klasskampen!

Med socialistisk högaktning:

Stockholms socialdemokratiska ungdomsklubb."

Karl Börjesson

Så långt var klubben med, men när Olof Kronow även föreslog att man skulle sända en skriftlig hälsning till själva kongressen i Zürich ville man inte detta. Det var ju dock en anarkistkongress!

Samme vid detta möte flitige förslagsställare ville att man skulle utge en tillfällighetstidning, men Karl Börjesson tyckte att det var bättre att bruka krafterna till agitation för — den stundande årsfesten! Det blev så som Karl Börjesson ville. Han var förresten även denna höst en ytterst flitig föreläsare och föredragshållare i socialistiska och allmänt sociala ämnen.

Då man hunnit fram till den 29 oktober hölls repetition på vad som skulle presteras på ettårsfesten och visst grälades det, som vanan nu blivit, vilket "dock ej inverkade på den muntra stämningen som hela tiden varit med på sammanträdet", heter det i protokollet, vilket skrivits av Edw. W. Lundholm, ett namn som vi återfinner ej blott i citatet ur Christopher Sjöströms bok och under ett flertal protokoll i klubben, utan även som utgivare av en tidning, som det senare blir tillfälle att återkomma till. Vad årsfesten beträffar så skildras den som storståtlig, med fullt hus och ej mindre än 23 nummer på programmet, där både egna medlemmar och utomstående, bland andra Branting, medverkade och där allvar och skämt omväxlade. Tyvärr måste man efteråt konstatera att det ekonomiska utbytet, tvärt emot vad man väntat, blev skralt.

Domela Niewenhuis-apoteos

Grälmakare och gyckelmakare

Edw. W. Lundholm hette, som sagt, den sekreterare som tjänstgjorde vid denna tid. Han skrev orimligt långa men humorfyllda protokoll, som säkert roade ofantligt då de lästes, i varje fall om sekreteraren hade den rätta stilen även på uppläsningen. Hans metod att föra protokoll kan nog inte rekommenderas till nutida bruk, men däremot torde Lundholm haft stora förutsättningar som tidningskåsör. Han textade ett elegant titelblad till den nya protokollboken och på dess följande blad relaterade han med rentav satanisk fröjd allt som sagts under de alltmer högljudda inbördesgrälen.

Dessa — grälen alltså — sköttes med bravur av Fritjof Lidén och Olof Kronow å ena sidan, samt av Karl Börjesson med flera å den andra. Firman Lidén-Kronow hade författat ett vidlyftigt förslag till klubbens reorganisering och om förslagets behandling förmäler protokollet bland annat:

"Beslöts att förslaget skulle uppläsas. Lidén uppläste förslaget först i stående, sedan i sittande ställning, anseende det ej vara så kinkigt så att han behövde stå, vilket föranledde G. Jansson att påvisa det oegentliga uti att ej ha så stor respekt för klubbens medlemmar, så att Lidén kunde uppläsa sitt förslag ordentligt och som sig borde. Därför började Lidén på ny kula och i stående ställning och, som syntes, något slagen av tillrättavisandet, vilket gjorde att det gick litet "knaggligt" med uppläsningen. Lidén förlorade nästan fattningen, han kunde ej läsa — märkvärdigt nog — men Börjesson var ej rådlös, han föreslog nämligen att klubben skulle direkt välja en person att uppläsa förslaget och detta antogs. Nu uppsattes ett dubbelt, ja, fyradubbelt antal kandidater för detta vidlyftiga arbete, och blev efter långt "parlamenterande" vald Axel Ström, som uppläste förslaget tämligen bra, dock ej till så kallad "allmän" belåtenhet, vilket synes av Kronows reservation mot Axel Ström och — sedan en till reservation mot att en annan person än förslagsställaren skulle uppläsa förslaget. (Kronow var alldeles rasande.)"

Olof Kronow

Den surmulne och kritiskt inställde läsaren av sådana protokoll finner måhända att clownerier av detta slag är något ovärdigt för socialt och socialistiskt intresserad ungdom och att en klubb där sådana diskussionsmetoder tolererades var urspårad. Men man bör ej fälla förhastade domar. Det fördes också diskussioner och hölls föredrag burna av både klarhet i argumenteringen och av patos för rätt och frihet. Skulle brottstycken ur vad som härom förmäles i olika protokoll återgivas, kunde kanske någon tycka att "det där kan nog vara riktigt och sant, men vi har hört detsamma upprepas ända till leda". Ja nu, mer än ett halft århundrade efteråt, är det nog så att mycket som då var nytt har blivit gammalt och omtuggat, uttröskat och förlegat. Men man bör se allt i belysning av sin tid. Den ungdom som samlats i klubben hade knappast hunnit över barnaåldern, de tyckte om att leka och gyckla emellanåt, men hade också patos och vaken oppositionslust i allvarligare sammanhang.

Det protokoll ur vilket nyss ett saxhugg gjordes, omfattar hela 32 sidor, men trots all utförlighet har man svårt för att leta reda på vad tvisten egentligen gäller. Att kotteripolitik fått insteg är klart nog, men man kan inte skönja att kotterierna kämpar om olikartade idéer och principer, det är bara så, figurligt talat, att om till exempel Kronow sa' "klippt" så sa' Börjesson "skuret". Man får en viss känsla av att då ungtupparna slåss på scenen, så står gamle Palm rätt ofta och myser i kulissen, ty sällan saknas något som hänsyftar på honom.

Vad här sagts får dock helt och hållet tydas bildlikt, Palm synes aldrig ha bevistat något av ungdomsklubbens möten, inte ens det förut omtalade 21 juni-mötet.

Debatten den 3 december 1893, under vilken Karl Börjesson hotade med att spränga klubben om Lidén—Kronows reorganisationsplan bifölls, slutade enligt protokollet med att Lidén besegrades, men han ropade entusiastiskt: "Leve anarkismen!" — troligen det första leve av detta slag som dittills utbringats i klubben.

August Palm
Ett foto från slutet av 1890-talet

Tidningsplanerna mognar

Sedan en kanske oproportionell utförlighet ägnats första året i ungsocialismens historia, och som inte kan hållas i fortsättningen, med hänsyn till det utrymme som rimligen kan ägnas denna historik, får man nöja sig med att beträffande de närmaste månadernas klubbarbete konstatera, att klubben visserligen undgick sprängning, men i stället blev medlemsfluktuationen betydande. Flertalet av den första medlemsuppsättningen försvann under 1894, men en del nya namn dyker upp i protokollen.

Den viktigaste händelsen på vårkanten 1894 är att två hektograferade ungsocialistiska tidningar utgivas samtidigt. Den ena tidningen heter *Den unge socialisten* och har till redaktör vår från de långa och gycklande protokollen bekanta Edw. W. Lundholm, som ju redan hade tidigare vana inne från klubben Frihetsbröderna. Den andra tidningens namn är *Anarkus*, med Olof Kronow som utgivare. Båda tidningarna är textade med stor omsorg, Anarkus till och med illustrerad med tecknat porträtt av Domela Niewenhuis, som tydligen var klubbisternas favorit framför andra vid denna tid. Båda tidningarna utgåvos i mars, förmodligen i vild konkurrens om läsekretsen. Skilda tendenser ifråga om innehållet kan man dock knappast spåra. I *Den unge socialisten* hittar man inga spår av Lundholms gycklande protokollstil, tvärtom. En artikel har rubriken Bolagsstämman å Riddar-

ANARKUS

Organ För den Socialistiska Ungdomen.

Utgifvare: Olof Kronow.

2:dra PROFNUMMER | PRIS 15 Öre | MARS 18..

F. Domela Nieuwenhuis.

Den man, hvars bild i dag pryder vår tidning är troligen utan gensla bekant för våra läsare.

Namnet Domela Nieuwenhuis och dermed förknippade handlingar väcker alltid uppseende och afbryta de mot den unkna vanliga motsatta andar, som i allmänhet vid [illegible] vårt parti.

Hollands socialdemokrati har en sådan revolutionär anstryning; hvilket gör att andra lands partier, med mera borgerligt demokratisk anstrykning, söka förringa dess betydenhet. Vår kollega "Social-Demokraten" innehöll för litet sedan en redogörelse öfver en i Holland afhållen partikongress, jemte ett aftryck [illegible], hvarvid det bland annat hette; att fänaten [illegible] [illegible] ingar, som stod under socialdemokratisk ledning och således skulle utgöra en motgift mot det obehagliga fakta af en revolutionär riktning. Hvad nytta man bör tillmäta dessa fackföreningar, som socialdemokratiska blir ganska tvetydigt då man betänker att [illegible] Branting i berättelsen till kongressen [illegible] påstod att Stockholms socialdemokrater [illegible] icke röstberättigade; likväl hade att icke så litet inflytande på riksdagsmannavalet. Äfven framhåller den knappa majoriteten på den Holländska kongressen för den revolutionära taktiken.

holmen, riktad främst mot förslagen om rustningsökningar. "S. k. frisinnade och moderata socialdemokrater är bedragare då de påstår att folket kan vinna något genom parlamentarismen. — — Ned med parlamentarismen!" slutar artikeln. Man hittar vidare en rivande antimilitaristisk artikel av den genomskinliga signaturen F. L—n (Fritjof Lidén) och små mellanstick som exempelvis följande: "Det folk som tyglas med bajonetter, kan också bryta sönder bajonetterna." Det som avslöjar att vissa tendenser till sprickbildning finnes i klubben, är två tillkännagivanden på sista sidan, där medlemskap rekommenderas dels i Stockholms Norra Socialistiska Förening och dels i Stockholms Socialdemokratiska Ungdomsklubb. Den förstnämnda organisationen är alltså en nybildning, om vilken man tidigare inte hört talas. Den skall emellertid hålla "sitt första stora generalsammanträde i april d. å.", meddelas det. Av allt att döma blev detta "generalsammanträde" aldrig av och den nya organisationsbildningen blev väl ingenting annat än ett projekt.

Den unge socialistens lösnummerpris var 10 öre, 40 öre per kvartal. Men kvartalsprenumeranterna, om sådana fanns, var det synd om — deras tidning kom aldrig med flera nummer.

Anarkus, Olof Kronows tidning, kostade hela 15 öre, men så får man ju hålla i minnet att den var illustrerad. Innehållet går i samma anda som *Den unge socialistens* och utdömer den "unkna, vanliga moderata anda, som i allmänhet präglar vårt parti".

Båda tidningarna hade väl mest "det privata initiativet" att tacka för sin tillkomst, men säkerligen gillade klubben dessa initiativ och då man i *Anarkus* läser orden: Organ för den socialistiska ungdomen, så var det nog ingen som protesterade.

När det blev fråga om huruvida klubben även under 1894 skulle deltaga i majdemonstrationen så blev det en liten majoritet för avslag, trots att de som talade för deltagande framhöll att Typografiska Föreningen anslutit sig "och vi sålunda kunde påräkna hyggligt sällskap".

Detta citat ur protokollet är på sitt sätt talande. Typografernas intresse för den revolutionära socialismen och anarkismen har alltid varit förhållandevis stort. Redan före den ungsocialistiska rörelsens start hade bland förkämpar för anarkismen uppmärksammats de båda typograferna Nils Wessel och L. Chr. Nielsen, av vilka den sistnämnde ansågs så farlig att han på Axel Danielssons rekommendation uteslöts ur Malmö Arbetarekommun på nyåret 1891 och senare förvisades ur landet. Han var nämligen dansk. Man kan från senare tid nämna

ett flertal andra typografer, exempelvis Einar Håkansson och Vilhelm Sjöberg. Även i den första av landets ungsocialistiska klubbar fanns av mycket att döma några typografer, om de också inte tillhörde de mera framträdande. Fritjof Lidén — August Palms svärson — och Karl Börjesson var båda anställda i Gödeckes bokhandel, den sistnämnde senare delägare i Björk & Börjessons bokförlag, Olof Kronow var liksom Kalle Lund järnarbetare, Konrad Lövkvist var typograf.

Klubbens andra årsfest, som hölls den 4 november 1894, undanstökades i all enkelhet. Olof Kronows hälsningstal förefaller att ha präglats av en viss sordin. Han menade emellertid att klubben nu kommit in i den "andra utvecklingsperioden", med höjd genomsnittlig åldersgräns och därmed, som han hoppades, större samlad erfarenhet.

En fråga som gång på gång väckts med ganska negativt resultat var att klubben skulle skaffa sig en egen tidning. Oftast var det Lidén som väckte förslag, med naturlig påföljd att Börjesson yrkade avslag. Men nu hade denne nejsägare i tidningsfrågan för en tid flyttat till Lund och därför vann tidningsplanerna mer resonans. Till mötet den 21 okt. 1894 hade dels Olof Kronow och dels Gustav Andersson författat förslag och kalkyler i ärendet. Klubben borde skaffa sig eget tryckeri, som — för att citera ur protokollet — "skall falla sig ofantligt lätt, då den äger så många medlemmar som just är utövare av Guthenbergs konst, i alla händelser lärlingar därav". Det hela skulle kunna ordnas för 79 kronor, enligt följande uppställning:

Stereotypering av rubriker	kr.	1: —
70 kg. blandad stil à 90 öre pr kg.	„	63: —
Diverse materialer, såsom formsteg, linjer, vinkelhakar m. m.	„	15: —
	Summa kr.	79: —

Utgifterna för tryckning av 1.000 ex. skulle bli för tryckning (som tydligen skulle lejas bort till annat tryckeriföretag) 4 kr. och papper kr. 3: 50. Summa utgifter per nummer kr. 7: 50. Optimismen levde tydligen kvar — i varje fall då det gällde att göra upp ekonomiska kalkyler! Att Lidén var eld och lågor för projektet är självklart och klubben beslöt, i varje fall i princip, att man skulle starta ett tidningsföretag med ingången av 1895 och om möjligt få ut ett provnummer dessförinnan. Men när det sedan gällde att få en kommitté vald för planernas realiserande, visade sig detta bli svårare. Eftertankens kranka blekhet vann insteg — och förresten kom Karl Börjesson tillbaka till Stockholm!

Det blir flera klubbar

Vid ett möte på högsommaren 1894 meddelade C. W. Winstedt — förut ej nämnd här, men sedan en tid synnerligen aktiv i klubben — att han varit i Göteborg och bildat en ungdomsklubb där. Man beslöt författa och sända en hälsning till Göteborgskamraterna och Karl Börjesson hade också åstadkommit en längre och agitatorisk skrivelse, men då den innehöll några respektlösa glosor mot "de äldre partivännerna" blev skrivelseförslaget kasserat och ersatt med ett annat. Korrespondensen fortsatte sedan och göteborgarna tackade stockholmarna för 100 ex. av flygbladet "Till de unga proletärerna", genom sin ordförande Axel Silva. Så hette alltså GSUK:s förste ordförande.

Hur länge Göteborgsklubben levde i denna sin första inkarnation har man nu inga säkra papper på — det äldsta besvarade protokollet är från den 12 juni 1899 och det enda som man säkert vet är att klubben tidigare legat nere under någon period. I Brands första nummer (1:sta maj 1898) omtalas nämligen att Göteborgsklubben varit avsomnad, men väckts till liv igen.

Åter har ett årsskifte skett och man skriver 1895. Olof Kronow har rest ner till Malmö och har fått i gång en ungdomsklubb där. I egenskap av dess korresponderande sekreterare sänder han kamraterna i Stockholm ett långt brev, daterat den 6 mars 1895. I ett annat ännu bevarat brev till en klubbkamrat i Stockholm uppger han att klubben bildades på själva nyårsdagen 1895. Detta senare privatbrev är daterat den 7 dec. 1895 och visar alltså att Kronow varit Malmöbo i ett års tid. Men nu signalerar han sin snara återkomst till huvudstaden. Börjesson har också varit i Malmö, men har redan rest hem. Skåningarna får följande betyg: "Om än skåningarna är tröga är de ändock envisa med det de en gång tagit sig till." Om klubbens förhållande till Malmö socialdemokratiska förening lämnar Kronow olika uppgifter i sina brev. I brevet till klubben klagar han över oginhet från dessa de "gamlas" sida, men i fortsättningen har det väl artat sig bättre, ty i brevet av december skriver han: "Klubben här kan, i olikhet med klubben i Stockholm, påräkna understöd från Socialdemokratiska föreningen, som till att börja med upplåter lokal gratis m. m." Klubben i Malmö växer raskt, berättar han i brevet till Stockholmsklubben. Den har mellan 90 och 100 medlemmar och ökas vid varje möte. Den har sångförening med 30 medlemmar och för dess övningar utdebiteras 5 öre per medlem och månad. Närmaste anledningen till brevet är en rekvisition av "den nya agitationsskriften"

(alltså "Till de unga proletärerna" av Peter Krapotkin). Till slut får stockholmarna en faderlig förmaning att stå på sig: "Jag hoppas att I alltid skola veta att försvara Eder plats som Sverges mest intelligenta ungdom, i teorien haven I den redan."

Under tiden gick diskussionens vågor mer eller mindre höga inom klubben i Stockholm. Den antimilitaristiska agitationen fångar mer och mer intresset. Nya debattörer har kommit och bland dessa kan här antecknas Theodor Palm och Robert Ågren. Förresten samlades successivt även August Palms båda andra barn Anna och Carl i klubben.

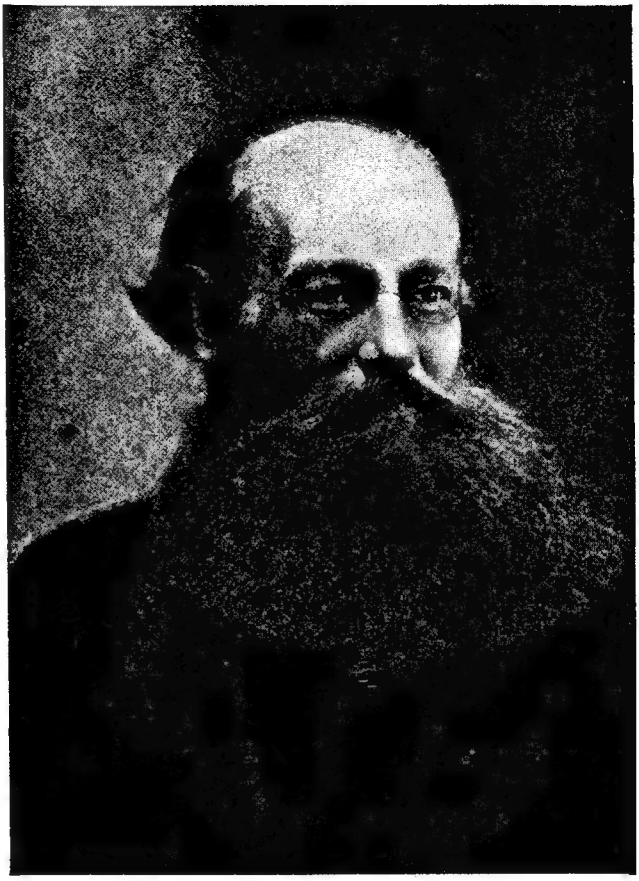

Peter Krapotkin

var författare till det första upprop, "Till de unga proletärerna", som ungsocialisterna gav ut. Med utgivande av Krapotkins arbeten på svenska har ungsocialisterna senare gjort en stor och bestående kulturinsats

Vi har att övergå till nästa protokollbok, den fjärde i ordningen, och på dess främre perm står pränta:

För sekreterare att beakta!

1) Sekreteraren bör skriva snyggt, utan plumpar och överstrykningar.
2) Bör lägga vikt vid stavning och kommatering samt ordentlig satsbildning.
3) Klart och kortfattat redogöra för förhandlingarna.

4) Ej göra egna anmärkningar och tillägg till andras anföranden.
5) Ej skriva onödiga saker, som att "en medlem rökte", "B. var snopen" etc.

Vera,
alla sekreterares "champion of world" i koncentrerade referat.

Efter dessa välvisa råd följer protokoll från klubbmötet den 9 juni 1895, varav bland annat kan inhämtas, att agitationsskriften "Till de unga proletärerna", som tydligen hade god åtgång och därför tryckts i ny upplaga, väckt gruff i den borgerliga Stockholms Nyheter för föregående dag. Olof Kronow, som nu var tillbaka i Stockholm och satt som ordförande på mötet, föreslog att man skulle skriva ett genmäle för införande i Soc.-Dem., men G. Carlsson trodde inte att Soc.-Dem. skulle ta befattning med klubbens skrivelse och av samma mening var Fritjof Lidén. Det beslöts att man skulle flika in protesten i ett mötesreferat från klubbmötet, så kanske den kunde slinka med. Ett senare protokoll upplyser att genmälet ej införts vare sig i St. N. eller Soc.-Dem., vadan saken avskrevs.

Ett par gästande klubbister från Malmö hälsades välkomna.

Stockholm får ännu en klubb

Som redan anmärkts hade Karl Börjesson varit en enveten motståndare till alla de många tidningsprojekt som dök upp i klubben, men nu hade han ändrat mening och blev en ivrig förespråkare för startande av en tidning. Den ändrade inställningen har sin naturliga förklaring i den omständigheten att rörelsen började få fotfäste även på andra orter i landet än Stockholm och det föll sig då naturligt att man behövde ett tidningsorgan genom vilket man kunde hålla kontakt. Idén om ett landsomfattande ungdomsförbund tog snart fastare former och man inriktade sig målmedvetet på agitation härför. Börjesson och Lidén, som tidigare så ofta agerat stridstuppar på mötena, drog nu som parhästar främst arbetsbördan, för vilket de också offentligen tackades.

Av en skrivelse dagtecknad den 26 juni 1895 framgår, att i Stockholm bildats *Södra ungdomsklubben,* som hoppas på hjälp i propagandan. En inbjudan till gemensamt styrelsemöte blev närmaste resultatet. Ett sådant sammanträde kom också till stånd, där avtal gjordes om samverkan och Södra klubben skänktes flygblad.

Från denna Södra klubbens första period finnes ingenting skriftligt bevarat, men den torde i alla händelser ha varit i verksamhet under

de närmaste åren, om den också möjligen slumrade till emellanåt. Då Södra klubben i något sammanhang kom på tal på Norra klubbens möte den 29 januari 1899 har sekreteraren i protokollet satt en fråga om huruvida Södra klubben längre existerar.

För att återgå till Norra klubbens verksamhet under 1895 så debatterades under sommaren en ny idé i agitationen. Man skulle inbjuda lärlingar, ett visst fack i taget och i samarbete med vederbörande facks organisation, för att vinna dem för anslutning. Början skulle göras med målarlärlingarna. Av orsaker som ej klart framgår fullföljdes inte denna plan, det blev ej mer än flygbladsutdelning till målarlärlingarna.

Man beslöt att sända två medlemmar som agitatorer till Västerås och den 28 okt. 1895 kunde E. Lindberg och Karl Börjesson rapportera att de lyckats bilda en ungdomsklubb i Västerås. Det ansågs naturligtvis vara bra, fast namnet som klubben fått var man mindre till freds med. Västeråsarna hade nämligen ansett att det skulle avskräcka ungdomen från anslutning, om klubben betecknades som "socialdemokratisk" och de hade därför döpt klubben till Västerås allmänna ungdomsklubb.

"Socialdemokratisk" eller "socialistisk"?

Här kan det möjligen vara lämpligt att inskjuta några rader om namnfrågan på de olika klubbarna. Stockholmsklubben hade från början beteckningen "socialdemokratisk", medan beteckningen "socialistisk" ingick i namnet på en del senare bildade klubbar. Så kallades exempelvis Malmöklubben redan från starten Malmö socialistiska ungdomsklubb. Det var först senare och så att säga under hand som den åsikten vann insteg, att beteckningen "socialistisk" angav en mera revolutionär riktning ifråga om mål och medel än beteckningen "socialdemokratisk". Sedan denna mening började göra sig gällande hände det emellanåt att Stockholms norra klubb använde beteckningen Stockholms socialistiska ungdomsklubb, men mera "officiellt" bibehölls den socialdemokratiska beteckningen, kanske av det enkla skälet att stämplar och andra grejor som klubben hade buro denna beteckning. Saken ansågs tydligen inte så viktig. Annat blev det naturligtvis efter utbrytningen, då Malmöförbundet tog den socialdemokratiska beteckningen. Att det inte synes ha vållat nämnvärda förvecklingar då Malmöförbundet fick en klubb i Stockholm som helt enkelt annekterade den gamla klubbens namn och kallade sig Stockholms socialde-

mokratiska ungdomsklubb, torde ha berott på att den gamla klubben då definitivt betecknades som "socialistisk".

Från beteckningen "socialistiska ungdomsklubb" låg ju omkastningen "ungsocialistiska klubb" nära till hands.

Stränga ord

Låt oss emellertid återknyta till det händelserika 1895. Styrelseprotokollen för året är bevarade och där finner man att Karl Börjesson för ett strängt men nog i det stora hela rättvist regemente. Då en styrelseledamot kommer berusad till sammanträdet, naglar han fast honom med en anteckning i protokollet. En annan gång skriver man ett fränt brev till klubben i Malmö. En av dess medlemmar har under tillfälligt besök i Stockholm tagit ut 100 ex. av socialdemokraternas 1:sta-majtidning 1894 och haft fräckheten låta skriva upp dem i stockholmsklubbens namn. Efter ett ihärdigt detektivarbete av Börjesson har saken klarlagts. "Sedan man givit Malmöborna fränt besked styrkte sig styrelsen med porter och sockerdricka", skriver Börjesson i protokollet.

Två syndare som förskingrat av klubbens medel får vardera en avhyvling på över två tätskrivna foliosidor; här några rader ur ingressen:

"När man en gång, driven av sina idéer och sin övertygelse, träder in i den förening vars sympati och solidaritet man är förbunden med, fordrar denna förening mer trohet och karaktärsfasthet av sina medlemmar än man i dagliga livet är van vid. När denna förening med glädje ser att en ny person träder in i deras led och sedan upptar honom som medlem, så händer det ju ofta att när denne medlem blivit väl intim med föreningen i övrigt, han ådrages något förtroendeuppdrag. Om han vet sig äga en mycket dålig karaktär, som ej kan sympatisera med ett sådant förtroendeuppdrag, bör han bestämt avsäga sig. Men har han åtagit sig förtroendeuppdraget under sådana förhållanden är han en bedragare och han har ej endast bedragit en förening, han har också bedragit alla föreningens medlemmar — — —."

Detta ur ingressen får räcka som prov. Anmärkas bör att de som sålunda stämplades, inte blott en gång, utan tre resor lurat klubben genom finurliga tillvägagångssätt, så nog förtjänade de en grundlig åthutning.

Den 29 december rapporterade Herman Göransson och Karl Börjesson att de besökt Eskilstuna och att en klubb där var i arbete. Av ordalydelsen i protokollet kan utläsas att Theodor Palm tidigare gjort en del förarbeten för klubbens start.

I sammanhanget kan nämnas att Eskilstunaklubben den 16 febr. 1896 rapporterades ha 180 medlemmar.

Till slut: tidningen *Loke* kom ut med sitt första nummer till julen 1895. Bland allt som åstadkommits under året är nog detta vad klubbisterna känner sig mest stolta över.

Karl Börjesson har skrivit inledningsartikeln. "Proletariatets ungdom får ej hysa någon skuggrädsla för de nya läror som hotar att omkullstörta det bräckliga i samhället." Bland medarbetarna märkes Nils Nordblad, korresponderande sekreterare i Malmöklubben. Fritjof Lidén utdömer den religiösa asketismen och tydligen är det också han som har en artikel om folkskolan och samhället. Artur Högström skriver under rubriken: Vad är målet? Om nödvändigheten att arbeta för ideal som ger livet innehåll. Signaturen Anarkus från Västerås angriper auktoritetstron och Olof Kronow har en längre novell. Minneslistan omfattar Stockholms socialdemokratiska ungdomsklubb, Stockholms södra socialistiska ungdomsklubb och Västerås socialistiska ungdomsklubb (den hette så numera!).

Sverges socialistiska ungdomsförbund

Efter det livaktiga och framgångsrika 1895 kom ett 1896 som inte alls ter sig lika bra. Det var kiv och split medlemmarna emellan och det bör ej fördöljas att ekonomiskt trassel ej sällan var anledningen. Klubben visade också en rentav olycklig kärlek för att ändra stadgarna, kassera protokoll och byta styrelser. Oändliga är debatterna om stadgarnas formulering och förslagen till paragrafernas förbättrande. Och ej utan skäl suckar en sekreterare: "Föregående mötes protokoll upplästes och godkändes, sedan som alltid en mängd ändringar gjorts." En annan sekreterare anmärker att föregående protokoll godkänts, sedan alla ändringsförslag förkastats — tydligen något unikt!

Stadgarna — om dem har hittills ingenting talats här, fastän diskussionerna om dem fyller många, många protokollsidor. Men dessa diskussioner gäller inte de principer som skall vara vägledande för klubbarbetet, utan detaljer om styrelsens skyldigheter och befogenheter, längden för deras mandat, åldersgränserna för medlemskap, avgifterna och annat dylikt. Vad det gäller klubbarnas ändamål så angives detta i Malmö socialistiska ungdomsklubbs år 1895 tryckta stadgar vara "att söka bilda sina medlemmar genom diskussion över de frågor som ha intresse och uppröra vår tid, förnämligast de frågor

som röra samhällets missförhållanden och botemedlen däremot". Med variationer ifråga om själva ordalydelsen i olika klubbar kan detta nog sägas vara den genomgående programförklaringen för de äldsta klubbarna.

*

Den bittraste fejden våren 1896 gällde *Loke*, tidningen som man var så stolt över då den kom ut. I protokollet för den 6 april och närmast följande möten lämnas "stridsrapporter" som av utrymmesskäl endast kan beröras antydningsvis. Det börjar med att Börjesson lämnar rapport över *Lokes* förvaltning, mycket lång och mycket rosande. De socialdemokratiska tidningarna hade bra recensioner, ja, beundrande. Detta om innehållet. Med avsättningen var det sämre. Inte mer än cirka 800 av upplagans 3.400 ex. hade redovisats. Malmöklubben hade skamligt svikit ett givet löfte om att dela den ekonomiska risken. Ingenting hade kommit därifrån, men 300 ex. hade sänts dit. Västerås hade fått 300 ex. — hade i skrivelse förbundit sig att garantera 250. Inga pengar därifrån! Sju försäljare i Stockholm — däri inberäknat Aug. Palms 20 ex. à 4 öre = 80 öre — stod i skuld. Nämnas bör att Loke-kommittén bestod av Karl Börjesson, H. Lindholm och K. W. Lövkvist. Väldigt rabalder om de stora förlusterna! Lövkvist gick ur kommittén då det dundrades om slarv med räkenskaperna. C. W. Winstedt var i egenskap av extra tillsatt revisor ytterst upprörd och meddelade att i den restupplaga som skulle finnas fattades 250 (senare preciserat till 283) ex. Vart hade de tagit vägen? Winstedt, som annars inte just var känd för reda i sina affärer med klubben, var så moraliskt indignerad att han avsade sig alla uppdrag i klubben och begärde sitt utträde. Börjesson: "Om det beslutas att de 250 ex. à 4 öre uppsättes som fordran, begär jag mitt utträde som medlem av klubben". Nästa möte var dock stämningen försonligare och Börjesson ingick på nytt i klubben. Även Winstedt kom tillbaka, men då tog det eld i krutdunken hos Börjesson, som röt att "spioner skulle köras ut". Winstedt fick dock tillåtelse att stanna och därmed kunna vi avskriva denna sorgliga historia, eftersom klubben tycktes göra detsamma. Att Börjesson eller övriga i kommittén skulle ha rufflat finns inte ringaste anledning att tro.

En sensation kom mitt i sommarvärmen, då Börjesson avslöjade ett krigsrykte: Soc.-dem. partiets distriktsstyrelse skulle ha anslagit 500 kronor för att agitera ihjäl ungdomsklubben. Protokollet förmäler: "När all fara för panik var överstånden, beslöt klubben som en man

att anslå hela sin kassa för att störta Socialdemokratiska partiet." (Kassans storlek: se nedan!)

Den 12 juli föredrogs berättelsen för första halvåret 1896. 56 medlemmar. Saldo från föregående år 1 öre. Saldo till juli kr. 5: 42.

Nu lär det emellertid vara på tiden att tala om hur Sverges socialistiska ungdomsförbund blev bildat, i annat fall misstänker man väl att rubriken över detta avsnitt kommit dit av misstag.

Diskussionen hade väckts kring frågan om att sammansluta klubbarna i ett gemensamt förbund, men meningarna var delade. Det var väl knappast underligt att Börjesson, med sina erfarenheter från *Loke* var ganska kallsinnig. Meningarna bröt sig så skarpt att det rentav blev tumult på ett möte. Den 3 mars beslöts emellertid på extra möte att bifalla Lidéns och Kronows förslag att bilda *Sverges socialistiska ungdomsförbund.*

Som uppgifter för dess centralkommitté föreslog Lidén följande:

1. Arbeta för avdelningarnas stärkande och nybildande.
2. Utvidga propagandan, särskilt den skriftliga.
3. Göra fackföreningarna förtrogna med vårt arbete.
4. Bilda lärlingssektioner i samråd med respektive fackföreningar och förena dessa sektioner med förbundet.
5. Anordna föreläsningsserier i olika ämnen, särskilt med avseende på samhällsvetenskapens historia och tillämpning.
7. I allmänhet arbeta på höjandet av proletärungdomens intellektuella nivå och stärka dess solidaritet i kampen mot det bestående samhället.
8. Gent emot alla radikalt-borgerliga kompromisser från den svenska socialdemokratins sida framhäva socialismens verkliga revolutionära teorier.

Valfusk!

Vid möte den 20 juli 1896 yttrade någon att det försports att en centralkommitté skulle vara vald och man undrade över hur detta val hade tillgått. Kronow, som var den ene av de lyckligt "valda" höll före att det skett vid en kamratträff i Sigtuna, där även västeråsare varit med. Den historien gick nu inte, många hade varit med på utflykten och försäkrade att ingenting beslutats där ifråga om en centralkommitté och man var nog elak att fråga om det skett under badet. (Hade det varit i nuvarande tid hade man väl undrat om det varit så att man borstat varandra på ryggen!) Kronow retirerade och ville göra troligt att mötet hållits efter badet uppe i skogen, men då hans medsyndare Artur Högström kom med en hel avvikande version sprack det fullständigt. Den alltid moraliskt indignerade Winstedt

röt om bedrägeri och kotteripolitik. Beslutet blev att de anklagade i Soc.-Dem. själva skulle vidgå sitt oriktiga beteende. (Det lär nog aldrig ha skett!)

Senare skedde val till centralkommitté. Frågan om kommitténs storlek, 3 eller 5, lämnades tillsvidare öppen för yttrande även från de andra klubbarna. Valresultatet blev: K. Börjesson 15, A. Högström 14, O. Kronow 12, Th. Larsson 9, E. Lindberg 9, K. Wicksell 9, C. M. Malmberg 4, G. Karlsson 4, H. Göransson 2 och Maria Lindkvist 2 röster. Då Södra klubbens röster sedan räknades till omkastades ordningen sålunda: Börjesson, Högström, Wicksell, Kronow och Lindberg. 5 medlemmar skulle kommittén ha. Anmärkas bör, att K. Wicksell var järnarbetare — det är alltså inte fråga om professorn.

En förbindelsekommitté skulle övervaka val m. m. för klubbarnas sammanslutning i förbund. Centralkommittévalet skedde den 6 sept. 1896.

Nils Wessel hade från Malmö sänt klubben några exemplar av tidningen *Proletären*, anarkistiskt organ för Skandinavien, med uppmaning till klubben att intressera sig för tidningen. Börjesson ville lägga Wessels skrivelse till handlingarna och i stort sett blev det så.

Soc.-dem. partiet hade utsänt ett manifest till arbetarungdomen, som tillställts klubben. Kronow ville svara, att den som författat ett sådant manifest borde sinnesundersökas, men Börjesson föreslog att man borde svarva till några artiga fraser om manifestets "goda tankar och förslag", men klubben måste koncentrera krafterna kring sin speciella agitation och så vidare i den stilen. Börjessons förslag segrade, men med blott en rösts majoritet. Vad manifestet innehöll får man inte besked om genom protokollet.

Nytt nummer av Loke

Året 1897 blev just inte något lysande år i Norra klubbens historia. I varje fall kom *Loke* ut med ett andra nummer strax efter årsskiftet. Egentligen var det avsett att komma något tidigare, till minne av Pariserkommunen 1871. Numret innehåller dessutom en revy av Karl Börjesson samt en förklaring av Lokes roll i nordisk mytologi. Signaturen Anarkus och Olof Kronow medverkar även i detta nummer, ett

---

Eskilstunaklubben på utflykt 1896. Bland deltagarna märkes (tredje man till höger om fanan, stående) Leon Hageman och sittande framför honom Kalle Lund

litet elakt kåseri har skrivits av signaturen Rut och ett längre och ännu elakare av signaturen Loke, där Hjalmar Branting, C. N. Carlesson, Rasmus Hansen, K. J. Gabrielsson, Anton Andersson, K. M. Ziesnitz, Knut Tengdal, Pelle Löfgren och — som tidigare i annat sammanhang nämnts — Otto Dalkvist vanvördigt "behandlas". Om man undantar den sistnämnde var det ju inte fråga om direkt ärekränkning, men inte lär kåseriet ha upptagits nådigt på högsta partihåll. "Hej, kriget är förklarat, vi låter trumman gå . . ." I minneslistan får man veta att klubbarnas antal utökats med Eskilstuna, Gävle och Göteborg, alla med beteckningen "socialdemokratiska".

Om den först nämnda klubben — Eskilstuna alltså — förmäler klubbprotokollet för den 21 mars 1897 att den sänt en telegrafisk hälsning och det ävenledes telegrafiska svaret blev: "Hälsning och återhälsning. Leve kommunens idé!" Tydligen hade Eskilstunaklubben legat i dvala ett tag. Av kända namn i Eskilstunaklubben nämnes utom skulptören Leon Hageman även Bernhard Hellström, som nu (1948) är stadsfullmäktiges ordförande i Eskilstuna.

I övrigt var sämjan allt annat än god i Stockholm. Det var "stortvätt" allt som oftast, där det talades om kotteripolitik och man begärde CK:s huvud på ett fat. En tidningskommitté hade tillsatts och från den rapporterade Karl Börjesson att man fått anbud från ett tryckeri på 40 kronor för 2.500 ex., men 10 kronor måste betalas i förskott och ingen visste var denna tia skulle tagas. Klubben var så fattig att den inte hade råd till mötesannonser. Tidningskommittén upplöstes. På ett följande möte som annonserades anmodades fyra av klubbens medlemmar att infinna sig. De fyra namngivna stod i skuld till klubben, men det gällde rena struntbelopp, åtminstone enligt nutida begrepp. Saken var emellertid den, att klubben krympt samman så att de små inkomsterna inte räckte ens till det allra nödvändigaste.

Mitt i högsommaren — den 25 maj 1897 — ville Axel L. Bergman, sedermera teaterdirektör, ha styrelsen förklarad oduglig och avsatt och då detta ej bifölls avgick han i varje fall för egen del ifrån sekreteraresysslan. Han brukade skriva väldigt långa, men knappast intressanta och ännu mindre opartiska protokoll. Han begärde 5 kronor "som en ringa ersättning för det sätt varpå han skött sitt svåra och otacksamma värv", men beslutet blev att han fick nöja sig med äran att ha innehaft en så viktig befattning.

Det dröjde emellertid inte längre än ett stycke bort på höstkanten då styrelsens vedersakare hade fått majoritet. Styrelsen avsattes med uttryckligt tillkännagivande att den var oduglig, och som ny styrelse

valdes: Olof Kronow, Kalle Lund, Th. Palm, Edvard Dahlin och Karl Börjesson. Nu skulle det, enligt uttalande, bli bättre fart i klubbarbetet.

Den 23 november 1897 rapporterades att en ungdomsklubb bildats i Bomhus. Sedan någon tid hade en speciell avdelning för ungdomsrörelsen öppnats i socialdemokratiska partiets tidning *Folkbladet.*

O, forna tiders ungdomsklubb!

Man hade kommit in på nyåret 1898, närmare bestämt den 16 januari och klubben hade gett Artur Högström i uppdrag att tala om "klubbens slyngelperiod". Det har slumpat sig så, att Högström ej blivit tidigare nämnd här annat än som artikelförfattare i *Loke,* men i protokollen från tidigare år har hans namn förekommit då och då för olika uppdrag eller beträffande inlägg i debatterna. Nu lät hans klagan så här (i avkortat skick):

"I sin gröna ungdom var klubben revolutionär. Knappast ett möte förgick utan att anarkismen, nihilismen eller någon annan samhällsomstörtande teori diskuterades och hölls föredrag över. Den brinnande entusiasm som då fanns hos medlemmarna var en av de förnämsta orsakerna till klubbens livaktighet och framgång, dessa de första åren av dess verksamhet. Denna period var en skön tid, det var den vilda ytterlighetsradikalismens tid. — — — Den kastade också en viss glans över klubben och alltid nämndes den som idealet för en revolutionär organisation.

Denna dådkraftiga tid varade dock ej länge, den våldsamma entusiasmen efterträddes av det kalla och avvägda resonerandets och det var endast någon principfråga som emellanåt kunde jaga upp den gamla eldfängda tonen. Dessa principfrågor vart också klubbens fördärv. Genom dem uppflammade den skadebringande partilidelsen och medlemmarna ävlades nu om att överträffa varandra i sofistiska bevisföringar, mustiga okvädingsord och paradoxalt ordrytteri och detta hart när om påvens skägg — — —."

I den stilen fortsätter Högströms straffpredikan sidvis i protokollet. När han slutat kände ingen lust att debattera ämnet, men Kronow tog slutligen ordet och förklarade sig villig att på nästföljande möte hålla ett föredrag om anarkismen.

För dagen hölls sträng räfst med en resetalare för Verdandi, Otto Elmgren, som på ett logemöte hållit föredrag över ämnet "Branting, fosfor och sprit", däri han beskyllt ungklubbisterna för att vara suputar, därvid särskilt dragande en skvallerhistoria om ordföranden i Gävleklubben. Kronow beklagade att han ej fick duellera med Elmgren. Men vad hans utlovade föredrag om anarkismen angår, så synes

intet spår av detta i de följande protokollen. Det stannade väl vid den goda föresatsen.

Att Högströms straffpredikan åtminstone inte helt saknade fog tycker sig en sentida granskare av protokollen märka. Det trättes och gnabbades verkligen om påvens skägg och när mötet avslöts var blott tre närvarande, säges med stor uppriktighet i ett av protokollen. Antecknas kan, att protokollen nu för en tid huvudsakligen skrevs av Emil Rosén, senare medarbetare i Ny Tid i Göteborg och synnerligen verksam där under ett senare skede inom ungsocialismen. Den sittande centralkommitténs rapporter till klubbarna är sådana att man helst förbigår dem med tystnad, vilket man också saklöst kan, eftersom de mest rör sig om småträtor. Rörelsen, så långt den avspeglas i protokollen, befann sig tydligen nere i en vågdal, vad Stockholm beträffar. Modet med evighetslånga protokoll kommer tillbaka i och med att Axel L. Bergman på nytt blir sekreterare, men det sakliga innehållet står inte alls i proportion till längden.

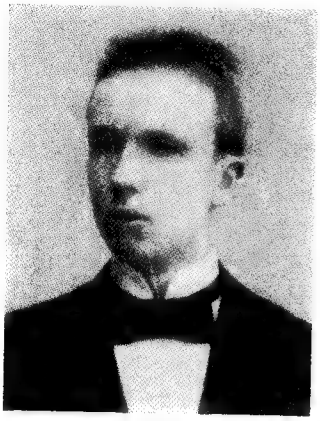

Artur Högström

Nästa protokollbok, där man tappat bort den fortlöpande numreringen, börjar med "idel tomhet", för att citera den förut omtalade anonyme protokollkommentatorn. Ett 30-tal sidor har reserverats för att ifyllas med försummade protokoll, som aldrig införts. När vi emellertid träffar klubben på höstsidan, sköter Artur Högström ordförandeklubban och som ny sekreterare antecknas J. W. Sandkvist. Men nästa möte är båda borta och ersatta av andra, helt enkelt därför att de valda inte bryr sig om att komma till mötena. Karl Börjesson håller föredrag möte på möte inför en tydligen gles publik, emellanåt avlöst av Robert Ågren som föredragshållare.

Brand kommer

Den 9 oktober uttalar klubben att varje medlem bör vara prenumerant på *Brand* och *Socialistiskt bibliotek* — utan att man förut sett något i klubbens protokoll om dessa publikationer, vilket kan förklaras av att centralkommittén skötte dessa angelägenheter. Annars

Brand

1:A MAJ TIDNING

till Sveriges Arbetare-ungdom.

No 1 | Pris 10 öre. | Utgifven af: SVENSKA SOCIALISTISKA UNGDOMSFÖRBUNDET. | Tryckt hos Aktiebolaget Thevenius' Boktr. Stockholm, 1898. | 1898.

Brand!

Så må det brinna i torn och murar,
i murkna stängsel och trånga kvarter!
En svavelröd låga i hvarje knut!
Att allt förbränna tills allt är slut,
En eld som äter all usselhet
Och ändligt renar all mänskligheten,
En jättebrand
Kring alla land
Som hädiskt lyser mot sjäfvaste solen
Från ökenarn och bort emot polen
En meerbrand icke med hiskligt grin
Som bränner kyrkor och altarskrin
Och jämnar kojor och slott med jorden
Och stickar malen på middagsbordet.

Nej det skall vara en annan låga,
En skärseld bara, allt onödt till plåga,
Som bränner samhällets vria lag
Och prästens lögner om domsdag,
En eld som hvässa och spira smältor
Och kasakister om ända vältor.
O kunde jag
I denna dag
Blåsa till flammor de glödande kolen,
Tända de många, de tusende stålen!
O här Prometeus, lyss min sång!
Stjäl heliga elden än en gång!
Jag den i himlen, ur underjorden,
Tala med eld förlösande ordan!

Det brinner ej än, det endast glöder
Djupt under askan en låga röder;
Så röd den glöder i folkens bröst.
Och dagar på och vinter och höst
Och år på år kanske långa tider,
Men branden kommer allt hvad det lider.
Då skåda fält
Små gnistor blott
Utaf den världsbrand som knappast kan anas
Och i hvars fotspår det nya skall danas.
Betänk! det hotande Mussprlheim
Kan det besvärjas? och då, af hvem?
Gif att den brand för hvilken det glöder
Endast det onda i världen öder!

R. A.

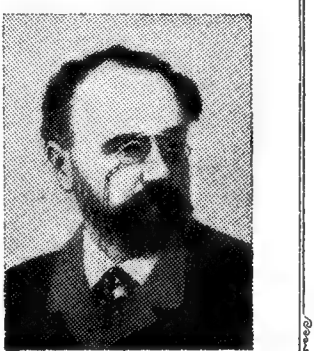

Men un'var det nära att Pierre blifvit omkullknuffad. En svärm kolportörer rusade in i folkmassan och ropade ut aftonutdningarne. En ny upplaga af Folkets Röst ästadkom i synnerhet ett bedöfvande larm, som öfverröstade vagnbullret. Hesa röster upprepade med regelbundet mellanrum ropet: »Köp Folkets röst den nya skandalen med de afrikanska jernvägarna, ministärens fiasco, trettiotvå mutade i kammaren och senaten!» Och på tidningarne, hvilka svängdes som fanor, lästen dessa rubriker i jättebokstäfver Folkmassan fortfor att strömma vidare utan att särdeles fästa sig vid detta, ty den var van vid smnts, fullproppad med nyheter. Några herrar stannade och köpte tidningen, medan dessmondelamerna i frasande siep, på jakt efter en tillfällig älskare, som ville bjuda på middag, kastade spanande blickar öfver kaiervnas bordrader. Och detta skymningsvandrande tidningsskrän tycktes vara dagens sista klämtning, som ringde till nationens begrafning, just som nöjets natt började.

Pierre erinrade sig nu ånna en gång sin förmiddag, det ohyggliga huset vid rue des Saules, där så mycket nöd och lidande var kopadt. Han tyckte sig se den klaskljkande gården, de vämjeliga trapporna, de smutsiga, ikkalla och nakna rummen, familjer, som slåss om en rörn, som herrelösa hundar ej skulle ha velat äta, mödrar med stumde bröst, gungande skrikande dibarn i sina armar, gubbar, som stupat i en vrå likt trötthörda djur och svalta likjäl på en hög af lumpor. Sedan tankte han på all den prakt han sett längre fram på dagen, den bekymmerlösa, glada stämning i de saknger han besökt, hela den oblyga prakten inom Paris' financielle, politiska och mondäna kretsar. Och nu i skymningen hade han slutligen också sig ett Sodom, ett Gomorra, som tände sina ljus till natten, till de afskyvärda orgierna under denna natt, som snöningom dränkte hafvet af hustak i sin röa aska. Och det grusliga, vidunderliga i allt detta skrisde högt till himlen, en blek himmel, på hvilken de första klara dallrande stjärnorna tändrade.

Pierre ryste för detta hopande af synd och sorg, allt hvad som tillbrog sig därnere bland armod och brott, allt hvad som tillbrog sig dar-nere uppe bland rikedom och last. Bourgeoisen, som kommit till makten, ville ej slåppa ifrån sig något af sin erofrade helt och hållet stulna suveränitet, medan det ständigt bedragna folket, den stumme jätten, knöt handerna och knotande packade på sin rättmätiga andel. Och det var denna förfärliga orättvisa, som felbio det anklagande märkret med vrede. Från hvilket svart moln skulle åskviggen ljunga ner? Han hade väntat på den i årntal, den hämnande åska, som bebådaden af ett dolt buller öfverallt vid horisonten. Om han skrifvit en bok full af naivt hopp, om han helt omsisstänkaant rest till Rom, var det för att bestvärja detta förfärliga mörker. Men alla förhoppningar voro nu döda i hans hjärta, han kände, att åskvädret var onodvikligt, ingenting kunde hindra katastrofen. Aldrig hade han förr känt det så nära, det bepado sig, det skulle säkert bryta lost öfver detta lystna och öfvermodiga Paris, som vid kvällens ankomst tände sin helvetesbrasa.

(Emile Zola: »Paris», sid. 960).

Emile Zola och ungdomen.

Vår tide yngste generation känna ej Zola från hans första framträdande i litteraturen. De känna mannen med auktoritet, — namnet som omstrålas af en beundrans gloria. 1870 och 80 talens öfvermodige och hänfulle kritik, har nu mäst vika för konstnärens erkännande. Hans mästerskap kan endast tillräckligt uppfattas om vi känna alla hans verk, — den hänsynslösa striden mot tidsands och fördomar, hvarur han nu trots allt utgått som segrare. Han stod i spetsen för naturalisterna, — nydanarne, som endast ref ner Kapitalets och arbetets värld, alla samhällsområden har hna underkastat sin branskyn. Och öfverallt rifves, lutrras och rengöres.

I den första romancykeln »Familjen Rougon-Macquert» låter Zola sin samtid följa en typisk bourgeoisiskts utveckling under fyra slaktled, — från fattigdom, till rikedom och makt, — samt i sjunkande skala ned till fysisk och psykisk degeneration och förnedring.

Han visar, att i ena sidan den raffinerade njutningen, sysslolösheten och öfvermättnaden, leder öfverklassen till forfall, — medan bland samhällets bärare arbetarne, — slafvervet och utsugningen förelser knsyp och tjäl och den naturliska känslan domnar af, lemnande fritt spelrum för brott och laster. Allt skildras med grinpande kraft och sanning, öfvertygande alla, som vilja rättvisa. Den nakna sanningen, — lifvet sådant det verkligen är, — det vill han visa oss, — och sanningen är i detta fall en ljungande straffverdikon för tiden och kapitalistsamhället.

I den sista cykeln »Lourdes-Rom-Paris», riktas ett heroiskt angrepp mot den katolska kyrkan och den kristna dogmen öfver hufvud taget. Den unge prästen Pierre Froment, hjälten i serien, — vallfärdar till den undergörande källan i Lourdes för att se den sanha tron hos de botade och sjelf få känna den. Men sagan om källan genomskådas lätt, och han vämjes åt alle mensklige sländе, som i barnslig enfald eller uppskrufvad exaltation samlas för att söka det öfvernaturliga.

Prästen öfvergår till en religiös socialism och utgifver en skrift som skildrar den nya framtidskyrkan, — arbetarnes, de förtryktes skyddsvärn. Boken anklagas i Rom — den unge varmkänslige Pierre kallas dit att försvara sina uttalade tankar.

Här börjar den andra romanen — »Rom». Det gamla påfvedömet med tusenåriga traditioner uppsnlkar och förkväfver tron och entusiasmen — påfven själf spelar komedi med sin arbetarevänliga ståndpunkt. Genom denna bok har Zola hotsat upp mot sig hela den romerska kyrkan, — som han tillsammans med den franska ohanvändsamen har att tacka för jurydomen efter processen.

»Paris». den tredje och sista romanen, börjar med Pierres hemkomst från Rom, — ranonk på tro och krafter, men forsfrande med samma behof att tjäna lifvet. Han kastar sig i armarne på den privata välgörenheten — tills han uppnäcker lognen och halfhusen i alla försök att bota det sociala elandet genom almsor.

Det sunda arbetet och naturens väldiga makt i form af en ung frisk kvinna och soliga vårdagar skaffar lifslust och kraft tillbaka. Men det är också denna lifvets och naturens obetvingliga makt som driver honom att för alltid lägga bort prästkappan.

Samhällslifvets nattsidor är ju Zola-målarens i konsten att måla. De motsatta polerna i samhället drifvas mot hvarandra, komma i intimaste beröring. Det ständiga upprepandet, excesserandet af lyxen och elandet, nöden och förtvinngen verkar som agitation, och är nog berökinad så. Slag på slag kommaskakningarna. Den utsvultna arbeteren kastar i förtvifian en

Faksimil av Brands första nummer, maj 1898

hade *Brand* utkommit med sitt första nummer redan till första maj 1898 och det följande till midsommaren samma år.

Hur hade detta gått till? Vi låter Hinke berätta:

"Bristen på kontanter räckte i all evighet. Men de ekonomiska bekymren förmådde ej lägga sordin över entusiasmen. De *ville* ha en tidning och de *skulle* ha en tidning. Till arbetarnas stora demonstrationsdag 1898 kom den också. På det finaste papper som någonsin använts till en socialistisk tidning, försäkrade annonsen.

På Café Frankfurt vid Skeppsbron samlades CK-medlemmarna. Allt var nu klart för tidningen. Endast namnet fattades. Det måste vara ett riktigt bra namn och på samma gång lätt att ropa ut. De gned sina geniknölar. Intet förslag vann gillande. Till sist undrade en av dem, om inte "Brand" vore lämpligt. Med hänförelse gav man det namnet åt det nya giftet.

— branden kommer allt vad det lider.
Vi skåda fått
Små gnistor blott
Utav den världsbrand som knappast kan anas
Och i vars fotspår det nya skall danas.

Så löd en strof i den sång som inledde Brand, 1:sta maj-tidning till Sverges arbetarungdom. Utgiven av Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet.

Detta räknade nu 12 avdelningar. Alla besjälade av samma ungdomsfriska stridsglädje. Från norr till söder röt agitationens orkan. De revolutionära frökornen skulle spridas överallt bland proletariatets döttrar och söner."

Det kan knappast råda tvivel om att namnet på den ungsocialistiska rörelsens organ inspirerats av Henrik Ibsens drama "Brand". I många sammanhang har omvittnats att Ibsens verk lästes flitigt i ungsocialistiska kretsar, ja, att det rentav existerade en Ibsen-kult. Det berättas sålunda om en ungsocialist som alltid bar ett slitet och sönderläst exemplar av Ibsens "Brand" i fickan. Hinkes Ibsen-föreläsningar var ytterst populära, fast Hinke av naturliga skäl föredrog att dröja vid "En folkefiende" framför "Brand", där en fanatisk präst är huvudfiguren. Ibsen hade ju dock försäkrat att han inte var någon de borgerliga småreformernas man, han ville inte vara med att sitta och flytta brickor i det politiska brädspelet. Hans lösen var: "Slå spelet överända!" — fast den bistre gubben hade nog en skälmsk glimt i ögonvrån, då han avgav denna deklaration.

Så tedde sig alltså situationen för den ungsocialistiska rörelsen under året 1898, sedd genom den entusiastiske Hinkes glasögon. Men teckningen lär knappast stämma överens med den mera realistiska beskrivning man får i protokollen och förresten också i *Brands* första nummer. Man får där veta att Göteborgsklubben somnat, men väckts

till liv igen och samma har förhållandet varit med Västeråsklubben. Konrad Lövkvist har bildat ny klubb i Norrköping. Robert Ågren har varit på agitationsfärd till Gävle och har bildat klubb i Bomhus. I Örebro har A. Österberg bildat klubb på nyåret. En klubb i Uppsala har bildats på CK:s initiativ i februari. Leonard Hageman, Eskilstuna, har i mars varit i Nyköping, utan omedelbart resultat. Karl Börjesson har gjort agitationsfärder till Västerås, Eskilstuna och Uppsala. I april bildades klubb i Sundbyberg. Vad slutligen Stockholm beträffar har det blivit tre klubbar, nämligen Norra, Södra och en nybildad klubb på Kungsholmen. Det blir sammanräknat 12 klubbar och då är Malmöklubben ändå ej medräknad, vad nu anledningen kan vara. Att den skulle ha legat nere är knappast troligt, tvärtom är det anledning tro att den vid denna tidpunkt var den medlemsstarkaste i landet. Hos, man kan nog utan överdrift säga samtliga, övriga klubbar fanns svaghetstecken i flera avseenden, helt naturligt, ty flertalet var nybildade och den stabila kärntrupp som kräves för att hålla samman verksamheten hade ej hunnit utbildas. Stockholm, som härvidlag utgjorde undantag och där verkligen rivande krafter fanns, hemsöktes av ständiga inbördesstrider mellan olika kotterier. Sedan CK valts blev motsättningarna mellan denna och ett kotteri inom Norra klubben alltmer tillspetsade.

Trollkarlen Henrik Ibsen

Dansk teckning

Man måste beundra CK:s rentav fenomenala arbetsförmåga under denna tid, då allting var flytande, eller man bör kanske hellre säga nebulosaartat. Norra klubben hade inte kunnat förmås att ansluta sig till det åtminstone på papperet existerande Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet. Detta skedde först vid möte den 12 december 1898 och skulle räknas från då stundande årsskifte. Här existerade alltså det paradoxala förhållandet att klubben en lång tid ej stod med i det förbund som den själv varit den drivande kraften att skapa. Troligt

Leon Hageman

är väl att klubbens anslutning från början ansetts vara något så självfallet, att formellt beslut härom ansågs överflödigt, men med den stigande spänningen mellan CK och åtminstone en del av klubbmedlemmarna drog man sig åt sidan.

CK hade en annan syn på saken och hade redan den 2 oktober 1897 utsänt följande cirkulär:

"Det förbund, som socialistiska ungdomsklubbarna beslutat bilda, är nu sedan en månad konstituerat med namn Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet. Förarbetet har pågått i många år, och dröjsmålet har endast förorsakats av de olika klubbarnas ändringar i stadgarna för samorganisationen. Så att dessa stadgar borde nu vara nära fullkomligheten.

Centralkommittén som ombesörjer förbundets angelägenheter har korresponderat med avdelningarna och i huvudsak fått gynnsamma svar. Ett samstämmigt behov av en agitator, som kunde sätta liv i sinnena, har gjort att vi utsänt bidragslistor för agitationen. Ett 30-tal listor cirkulerar redan bland klubbarnas medlemmar.

Ett manifest skall tryckas i 20.000 ex. och alla medlemmar i förbundet är inbjudna att skriva tävlingsförslag till detta manifest innan den 15 oktober.

Agitationsskrifter har Norra Socialdemokratiska Ungdomsklubben utan avgift överlämnat i 2.000 ex., tillsammans med 2.000 agitationstidningar. Av underhandlingskommittén har övertagits 500 st. broschyrer och 2.000 tidningar. Och Eskilstuna-avdelningen har även erhållit anbud på sitt lager av agitationstidningar. Vidare är så fördelaktiga villkor beviljade oss, att vi kan lämna alla partiets broschyrer till samma pris som genom expeditionen direkt."

För åtskilligt i detta cirkulär får man sätta frågetecken. De tidningar som omnämnes avser väl de båda numren av *Loke* och uppropet "Till de unga proletärerna". De broschyrer och agitationstidningar som i övrigt nämnes torde vara sådant som utgivits av socialdemokratiska partiet.

I början på 1898 hade förbundet kommit så långt att klubbarna i Eskilstuna, Gävle och Västerås börjat rapportera, så även klubben i Göteborg, vilken dock krävde att — Stockholm skulle rapportera till Göteborg. Denna ömsesidighet i rapporteringsskyldigheten tillbakavisades dock bestämt. Malmöklubben nämnes inte, vilket tyder på att den tillsvidare ställde sig avvaktande.

Arthur Högstedts teckning till Brands julnummer 1898

Ur Brands första årgång

Brands första nummer utkom, som redan är sagt, till 1:a maj 1898. Utom inledningsdikten av Robert Ågren innehåller numret bland annat en längre artikel, med porträtt, om "Emile Zola och ungdomen" och likaledes en med porträtt försedd artikel om den danske socialisten A. C. Meyer. Dessutom en del agitatoriska artiklar av signaturerna Vera, H., Pierre, K. G—n, R. Å. med flera.

Nästa nummer av *Brand*, som kom till midsommaren, innehöll redogörelse och rekommendation för Socialistiska ungdomsförbundet, porträtt av Karl Marx, med dikt av Robert Ågren och artikel av A. A—n (troligen Anton Andersson). I en artikel "Hur framstegspartier kommer på dekadans" säger signaturen Vidar:

"Särskilt till ungdomen ville jag säga: Vakten er för att träda i de gamla hjulspåren! Tagen er i akt för dogmer, följen med och given akt på tidsströmningarna, hållen den personliga frihetens och framåtskridandets fana högt och låten den utan hinder svaja för ständigt friska vindar."

Signaturen Anarkus — gammal bekant från *Loke* — skriver om August Strindberg, till vars porträtt Karl Börjesson fogat en kort biografi. Signaturen Gny skriver om "Midsommarerotik" och så finnes ett upprop från CK, vars sekr. A. Högström och dess kassör Karl Börjesson säkerligen haft de viktigaste bestyren med detta nummer av tidningen.

Brand nummer 3 för sept. 1898 "prydes" på framsidan av två så underliga figurer som kejsar Wilhelm och tsar Nikolaj. Det var deras "fredsbudskap" som förskaffat dem denna verkligt oförtjänta ära, och som kommenteras av Spartacus, det vill säga C. N. Carlesson. Inuti tidningen porträtt av Tolstoj och Ibsen, med tillhörande text. Vidare bland annat ett upprop från CK om "Socialistiskt bibliotek", 16 sidor varje vecka. Början med Krapotkins "Kampen för brödet", med förord av Elisée Reclus.

Nya klubbar till förbundet anmäles i Hälsingborg, Södertälje, Motala, Karlstad och Malmö.

Brand n:r 4 för okt. 1898 har ny vignett och har porträtt och text om den då aktuella Dreyfusaffären. Likaledes om Jean Jaurès. Kyrkomötet uppmärksammas under rubriken "Ulvalåt". Vidare finnes en vidräkning med "nucksedligheten". Numret verkar något tungt, med genomgående för långa bidrag.

Brand n:r 5 för nov. 1898. Karl Börjesson firar rörelsens 6-årsdag.

Nya klubbar i Karlshamn och Landskrona hälsas välkomna. Ett reportage från Frankrike är försett med bra teckningar.

Brands julnummer 1898 har en utmärkt omslagsteckning av Arthur Högstedt, senare ofta efterbildad. Högstedt var en rikt och mångsidigt begåvad konstnär. Han var även musikalisk och har bland annat komponerat "Kväsarvalsen". Tyvärr blev han senare sinnessjuk och fick sluta sitt liv på vårdanstalt. Julnumret innehåller artikel av Georg Brandes (med träsnitt), av Peter Krapotkin och Elisée Reclus, vidare hedras även Kata Dalström och K. J. Gabrielsson med artiklar och porträtt. Honnör för Kata gör Börjesson, medan till Gabrielssons ära lånats text ur en artikel av Emil Kleen. L. Chr. Nielsen berättar om Guthenberg och hans konst och slutligen har man en skämtsamt hållen sida med teckningar.

Arthur Högstedt
Självporträtt

Detta var alltså de nummer som utkom under *Brands* första år och säkert under de största svårigheter med finansieringen. Att dessa svårigheter ibland gick även CK-medlemmarna på nerverna är bara mänskligt, helst som de bland alla sina andra bestyr även sökte hålla den styrsellösa Norra klubben vid ett mera normalt klubbliv. Där var numera alltför mycket tal om fester och dess svårutredda efterräkningar och när det talades om mera allvarliga ting var det inte stort mera allvar då heller.

På förekommen anledning föreslog Erna Gödecke på Norra klubbens möte den 13 mars 1898 att "fulla medlemmar icke skulle tillåtas tala å offentligt möte". Intet beslut fattades, "men av den förda diskussionen framgick, att medlemmarna i allmänhet delade hennes åsikter om saken", säger protokollet.

Ligapojkarna skulle organiseras

På högsommaren 1898 väckte Axel L. Bergman bland andra originella förslag ett sådant om att klubben borde annonsera sina möten i "den nya socialistiska (!) tidningen *Revuen*", vars förnämsta läsekrets utgjordes av ligapojkar, som förslagsställaren ansåg det vara en specialupppgift för klubben att vinna som medlemmar. Anmärkas kan, att *Revuen* innehöll de mest eländiga raffelromaner, översatta från någon likartad utländsk publikation, och i den jämmerligaste typo-

Ett av de många jättemötena i Lilljans omkring sekelskiftet

grafiska utstyrsel som väl någon tidning här i landet haft. Någon socialism var det allt bra svårt att leta upp i dess suddiga spalter. Emellertid instämde Emanuel Franzén och Henriksson med Bergman, medan Svedman ansåg att det "skulle bära åt helvete med klubben om ligapojkarna där kom till makten". Styrelsen fick dock i uppdrag att konferera med *Revuens* redaktion.

Denna diskussion fick senare på hösten en kanske något överraskande fortsättning, då Karl Börjesson den 16 oktober meddelade att han skänkte klubben 15 kronor och att Kata Dalström lovade skänka 20 à 25 kronor att användas för agitation bland ligapojkar.

Ser man på denna sak i belysning av tidsförhållandena är kanske denna "donation" till klubben inte så egendomlig. Det var just då en allmän klagan över hur ligor huserade i huvudstaden och det diskuterades, ej minst i tidningarnas insändarespalter, vad som var att göra. Somliga ville att "drumlarna skulle ha stryk", andra rekommenderade mera polisbevakning. För ungsocialisterna blev det mer och mer klart, då de begrundade problemet, att ligismen egentligen var ett uttryck för ungdomlig verksamhetslust, vilken ej fick en förnuftig inriktning. I stället för de dumma och meningslösa pojkstreck och den skadegörelse utan förnuftigt ändamål som de gjorde sig

skyldiga till skulle de, om de verkligen fick ett mål att intressera sig för och offra sina krafter åt, bli en stor tillgång för den socialistiska rörelsen. Även där lockade äventyr, även där kunde de ha utsikter att bli delaktiga av de borgerliga spaltjeremiader som de tydligen hade roligt åt. Ja, så ungefär var väl tankegången.

Klubben tackade för donationen, men utöver detta uppgjordes inga särskilda planer. Tiden var heller inte så alldeles lämpligt vald för att klubben skulle ta itu med uppgiften att uppfostra andra. Den hade en hel del att göra med egna uppfostringsproblem.

På ett möte talade Artur Högström över ämnet "Fredsidealet", varpå följde diskussion, där Robert Ågren ansåg tanken på evig världsfred vara löjlig. Lite anslag till befästningar fick man allt ha även i ett socialistiskt samhälle. Karl Börjesson nöjde sig med att uttrycka missnöje med de diskussioner "som på senare tiden börjat övas i klubbben".

Vid klubbmöte den 1 nov. avsattes klubbens styrelse på förslag av Karl Börjesson, utan i protokollet angiven anledning. Ävenledes avsattes klubbens bibliotekarie, med motivering att han misskött sig. Nya valdes.

Vid mötet den 4 dec. önskade den för en månad sedan valda styrelsen avgå. De senaste månaderna hade klubben kunnat uppehållas blott tack vare styrelsemedlemmarnas ekonomiska uppoffringar, konstateras det. Ny styrelse valdes och på förslag av denna beslöts om en uttaxering av 50 öre per medlem, för att ekonomiskt få klubben på fötter.

Börjesson lät i ett anförande klubbens sexåriga tillvaro passera revy, skildrade *Lokes* tid och utbringade ett leve för det nyss utkomna *Brands* julnummer. En medlem av klubben hemställde att styrelsen skulle söka få tag i andra möteslokaler än kaféer, där det är svårt att upprätthålla ordning.

Ur mötesprotokollet för den 18 december 1898: "Som klubbens renommé till följd av några medlemmars mindre goda uppförande ute i det allmänna livet lidit skada, beslutades att ordna offentligt möte, i syfte att klargöra ungdomsrörelsens ställning till detta och det orätta i att klubben som sådan göres ansvarig". (Något vidare om det sålunda beslutade mötet vet åtminstone protokollen ingenting och man gissar nog riktigt om man antager att det ingenting blev av.)

Årets sista möte hölls mellan jul och nyår och där hölls föredrag av Th. Palm om "Socialismen och individen". "Efter litet meningslöst svammel av herr Kronow och ett obetydligt tumult slöt mötet", står det i protokollet.

På själva nyårsdagen 1899 höll klubben ett möte, till vilket en nyårshälsning från Göteborgskamraterna förelåg. Kronow talade om parlamentarismen. Emanuel Franzén, som sedan några månader skymtat då och då i debatterna, hade här satts vid protokollet och han skriver: "Debatten bröt lös. Hetsig, tråkig och oändlig. Börjessons svada var endast jämförlig med hans extas. Man gendrev varandra tills lokalinnehavaren drev ut allesammans."

Den 22 januari 1899, August Strindbergs 50-årsdag, började klubbmötet med ett anförande av Karl Jansson om "Den starkes förtryck av den svage", därvid han påvisade hur lärlingar och springpojkar hunsas och misshandlas, inte bara av arbetsköparna utan också av de äldre och starkare arbetarna, ett oskick som vi naturligtvis skall bekämpa. Olof Kronow, som sedan fick ordet, ville inte förneka att en hel del av vad inledaren sagt var riktigt, men varje sak kan ses från minst två sidor och han ville belysa detta med ett exempel. Julafton hade han sett en stackars springgrabb knoga med en hårt lastad kärra med varor uppför Götgatsbacken. I god julstämning som han själv var hade han gått fram till kärran, satt pojken högst på lasset och sedan muntert kört körran till ägarens butik. Han gick in och skällde ut principalen för att han lastat på en omänsklig börda åt den stackars pojken. Principalen var en både stark och hetsig herre, som gav den hjälpsamme Kronow ett kok stryk. Men poängen i historien var att också springpojken som han hjälpt och vars talan han förde hade hjälpt till med misshandeln och hade sparkat honom på benen allt vad han orkade.

Efter Kronow talade Theodor Palm, som visst inte betvivlade historien, eftersom han visste att det var en formlig vurm hos Kronow då denne var i feststämning, att släpa omkring med alla kärror han fick syn på. Att Kronow fått smörj tvivlade han inte heller på, men däremot tvivlade han starkt på att han fått tillräckligt av den varan. Förtryck mot springpojkar är emellertid barbariskt och kan ej nog skarpt klandras, ej minst som det användes till och med vid Svenska socialistiska ungdomsförbundets expedition av förtroendeman Högström, slöt Palm sitt anförande.

Naturligtvis for Artur Högström upp som stungen av en geting, ej blott på grund av själva beskyllningen, utan också den i försmädligt syfte använda titeln "förtroendeman". Påstod man att han misshandlade några springpojkar så ljög man. Men ingalunda skulle han

bestrida att pojkarna var lata och fullkomligt ansvarslösa och hade han dåligt samvete för något så var det för att han inte lyckats fostra dem bättre. Han avbröts av rop och skrän om kapitalistmoral, "Hör på arbetsgivaren!" och annat i samma stil, under det han sökte utveckla en plan för springpojkars avskaffande. Ordföranden fann tillfället lämpligt att utlysa en paus i förhandlingarna för lugnets återställande. Detta lyckades också, kanske med en sejdel öl som medel att svalka de heta känslorna.

När förhandlingarna återupptogs föreslog Theodor Palm att man skulle sända August Strindberg ett telegram på hans 50-årsdag. Han antog att alla klubbmedlemmar visste vad Strindberg betyder som kulturpersonlighet och alla känner hans plats i svensk litteratur — den ende han i det fallet hyste några tvivel om var Kronow — speciellt för hans räkning och för att också han skulle få en smula aning om Strindberg, ville han sluta sitt anförande med att ur minnet läsa en liten dikt av Strindberg.

Kronow tackade för att Palm alldeles oombedd ville ta hand om hans litterära uppfostran, men skulle han ha någon lärare så borde det i alla händelser vara en som kunde något själv. Palm hade inte läst Strindbergs dikt rätt och ville han nu rätta felen i uppläsningen. Sedan detta var gjort uttryckte Kronow den meningen att Strindberg nog satte mer värde på att ungdomen läste hans arbeten — och läste dem rätt! — än att den sände honom telegram.

Emellertid beslöt klubben att telegram skulle sändas och det blev fråga om vem som skulle stilisera telegrammet. Ett par namn nämndes och så föreslog Kronow själv att han skulle få bli med. Någon tyckte att det inte var logik i detta, först yrkade Kronow på att intet telegram skulle sändas och sedan bad han att få vara med och avfatta det. Kronow svarade att det inte var något fel med hans logik. Visserligen var han emot att man skulle sända telegram, men den frågan var ju avgjord och ingenting att tala vidare om. Nu ville han vara med för att telegrammet skulle få en sådan utformning att klubben slapp skämmas för det efteråt. Kronow fick som han ville och snart kunde klubben godkänna följande telegramförslag:

August Strindberg, *Lund.*

Mottag vår hälsning. Tack för Röda rummet, Nya riket och Utopier.

Stockholms socialistiska ungdomsklubb.

Kalle Lund, sedermera under många år redaktör för *Metallarbetaren*, skötte vid detta tillfälle protokollskrivningen och anmärker att man kan märka Kronows medverkan vid stiliseringen.

På nästa möte upplästes ett svarstelegram, däri Strindberg tackade klubben för hälsningen.

På glid utför

Styrelsen för klubben föreslog att en maning från CK att företaga uttaxering till förbundskassan ej skulle föranleda någon klubbens åtgärd. Börjesson anförde att CK hjälpt Kungsholmsklubben och Södra klubben, men hade aldrig givit ett handtag åt Norra klubben (det är här sekreteraren sätter ett frågetecken om Södra klubben längre existerar). Med 9 röster mot 8 beslöts i enlighet med klubbstyrelsens förslag. Anmärkas bör att klubben höll på med uttaxering för egen räkning. Vid mötet föredrogs cirkulär från CK om kongress i Norrköping under pingstdagarna 1899. Klubben beslöt uttala sig för att kongress skulle hållas, men ej i Norrköping utan i Stockholm, samt att kongressen ej skulle ha någon beslutanderätt, utan blott skulle få rekommendera vissa åtgärder, vilka fastställdes först sedan de bifallits genom omröstning. Förbundet borde bekosta en representants resa till Norrköping om det fastställdes att kongressen skulle hållas där. Norrköpingsklubben skulle uppmanas att vidtaga kongressarrangemangen.

På de närmaste mötena i Norra klubben bedrevs rena gycklet. Det annonserades att Emanuel Franzén skulle tala om "Social rörelse i Arabien i 6:te årh. e. Kr.", men då mötet var samlat förklarade Franzén att det hela var ett skämt som han beklagade att det tagits på allvar och annonserats. I stället klev Robert Ågren fram och improviserade ett anförande som i protokollet verkar att ha varit fullkomligt sinnessvagt, varpå Th. Palm fullbordade cirkusen med att spå den socialistiska ungdomsrörelsens snara död. Dess ledning var för närvarande "en stor humbug".

Följande möte blev det förra likt. Visserligen beslöts att man hädanefter ej skulle taga Emanuel Franzén på allvar, men mötesdeltagarna visade att de kunde utföra spex utan hans medverkan. Sekreteraren har troskyldigt återgivit det strunt som pratades.

Första mötet i maj 1899 synes krisen vara överstånden. Där både resonerades och beslöts normalt. Som ombud till Socialistiska ung-

Socialistiska ungdomsförbundets första kongress i Norrköping 1899

Från vänster i nedre raden: F. A. Wallin, J. A. Lönnegren, G. Bäckström, Oskar Jansson och Albert Jensen. I andra raden: G. Knudtskov, Karl Börjesson, Einar Henriksson, Elin Lindkvist (gift med Kalle Lund), Hj. Pettersson, Th. Zetterling och Alex. Lundgren. Översta raden: G. Lund, Emil Rosén, E. W. Engström, J. Svedman, K. V. Lövkvist, M. G. Appelqvist, Georg Jansson och J. Sundkvist

domsförbundets kongress valdes G. Knutskow, Th. Zetterling och Alex. Lundgren. Th. Palm hade tydligen fått nytt hopp om att ungdomsrörelsen skulle kunna räddas till livet om han blev med, ty han var ånyo uppe i debatterna och orerade.

Första kongressen

Svenska socialistiska ungdomsförbundets första kongress hölls, som redan är sagt, under pingstdagarna 1899 i Norrköping. Vilka som deltog i kongressen framgår av kongresskortet med åtföljande personförteckning. Motioner och förslag till kongressen förelåg från klubbarna i Landskrona, Göteborg, Gävle, Stockholm, Västerås, Norrköping och Malmö. Få frågor var av större principiell räckvidd, utan gällde mest praktiska organisationsproblem, vilka naturligtvis kunde vara

Hinke Bergegren

nog så viktiga för ett nystartat förbund. Bland frågorna kan nämnas agitation mot militärvärvning, studieverksamhet och upprättande av socialistiska söndagsskolor, liksom taktiken under strider om föreningsrätten, den så mycket debatterade frågan om storstrejk för allmän rösträtt samt naturligtvis stadgebestämmelserna för förbundet och klubbarna med mera.

Något protokoll från kongressen har ej stått att uppdriva. Förmodligen fanns ej mer än ett skrivet exemplar, vilket på obekant sätt förkommit. Av kongressens deltagare torde troligen blott två vara i livet år 1948, nämligen Albert Jensen och så en till — nåja, varför inte nämna även hans namn: det var den för "olovlig underrättelseverksamhet" under senaste världskriget dömde förre Aftonbladsredaktören J. A. Lönnegren.

Helt naturligtvis skulle deltagarna, även om flera levat, haft svårt att ur minnet leta fram vilka beslut som fattades. I det nummer av *Brand* som utkom närmast efter kongressen (n:r 9) förekommer ingen detaljerad redogörelse, men i mera allmänna ordalag säges att vid jämförelse med andra kongresser som man varit med om var "vår kongress den mest individuella och målmedvetna". "Ungdomsrörelsen och arbetarrörelsen i Sverge *äro ett*", sägs det vidare, men den förra — alltså ungdomsrörelsen — betecknas som "en till största delen ur den senare utryckt elitkår". Ingen falsk blygsamhet!

I en annan artikel talar Emil Rosén också om kongressen och han inför ett i den ungsocialistiska rörelsens dittillsvarande historia ej förut nämnt namn:

Hinke Bergegren!

Nåja, skall man vara riktigt noggrann så nämnes Hinke i ett tidigare protokoll, nämligen i Norra klubbens för den 22 februari 1899, då Karl Börjesson meddelade att Hinke Bergegren efter enträgna påstötningar lovat att hålla en serie föredrag, därav behållningen av de två

första skulle tillfalla *Brand*. Hinke var då nyss hemkommen efter en längre tids utrikesvistelse. Men föredragen kom ej att hållas förrän vid en senare tidpunkt.

Emil Rosén

Nu var han emellertid med under ungsocialisternas kongress — en helt annan Norrköpingskongress än den då han 1891 stred mot Danielsson och Branting och de andra. Hinke talade pingstdagens afton vid ett offentligt möte i Arbetareinstitutet och stämningen var utomordentlig. "Leve den sociala revolutionen!" slöt föredraget och Emil Rosén är hänryckt. Han hade tidigare hört samma leve i Paris: *"Vive la revolution sociale!"* Man får också veta att ungsocialisterna vid ett tillfälle "vissla ut folksångseländet" vid något slags idrottskonferens som samtidigt hölls i Norrköping, för vilket det tydligen vankades en del smörj, jämte grovskäll i den "samhällsbevarande" pressen.

Jaha, så bör det väl också tilläggas att redaktionskommitté för *Brand* valdes av kongressen. Kommittén fick följande sammansättning: Karl Börjesson, Stockholm, Emil Rosén, Södertälje och — J. A. Lönnegren, Uppsala!

Av denna kommitté var det nog Rosén som fick det mesta arbetet på sin lott med tidningen. *Brand* utkom under 1899 med ett nummer i mars. Man har nu återtagit den gamla vignetten. På sätt och vis kan man säga att Hinke här medarbetat för första gången i *Brand*. Det är en hyllning på vers till August Palm, egentligen skriven för en fest som hållits för Palm på Victoriateatern. Rätt knagglig i formen, men den gjorde sig säkerligen bra när Hinke själv läste den. I övrigt hyllas, ävenledes med porträtt, O. Danielsson, förtroendeman i Sågverksarbetareförbundet, och J. A. Henriksson, ordförande i Sundsvalls arbetarekommun, detta med anledning av pågående lockout inom sågverksindustrien däruppe i distriktet. Hyllning ägnas också den tidigt bortgångne författaren Emil Kleen. Om Edvard Bellamy skriver Karl Börjesson med anledning av att hans *Looking backward* skall utgivas i 10-öreshäften under titeln År 2000. (Den mest kända titeln är väl annars En återblick.) Fritjof Lidén diktar: Under Venus'

stjärna. I klubbnotiser meddelas att det nu finns 31 klubbar med omkring 1.200 medlemmar. Hinke har lovat hålla föredrag i Stockholmsklubbarna: Några drag ur strejkernas historia. Kalle Lund har under februari månad farit till Kongo. — Detta som sagt enligt *Brands* marsnummer 1899.

Nästa nummer är 1:stamajnummer och *Brands* senare så välbekanta titelvignett har nu för första gången kommit till användning. Numret inledes med en dikt av Ernst Hellborg. Artikel om Walter Crane och reproduktion av hans Arbetets triumf. Hjalmar Wallander har en Vårsång, signaturen Felix skriver om Gerhart Hauptmann, Vävarnas författare, Oscar Larsson om Alfred Russel Wallace, Darwinforskaren, N. W. (Nils Wessel) har en del aforismer, av vilka den sista lyder: "Enighet är mycket bra, men enighet till varje pris och under alla omständigheter betyder stillestånd, moralisk försumpning och död."

Augustinumret är försett med en extra ful titel och innehåller — utöver de meddelanden om kongressen som redan berörts, en jätteartikel om fransk socialism, med bilder av Rouanet, Jaurès, Millerand, Allemane och Hugues. Den fyller en hel sida. Nils Wessel skriver om Kvinnan och frigörelsearbetet, medan John Alexander (Lönnegren) berättar om: Hur jag blev socialist — och medlem av ungdomsklubben i Uppsala, kan han tillägga.

Septembernumret har återfått en mera tilltalande utstyrsel och i numret har Fritjof Lidén en bra dikt: Efter premiären. Emil Rosén behandlar den stora danska lockout som då pågår och en artikel handlar om den ryske revolutionären Sergius Stepniak. Nils Wessel har en antireligiös artikel och en annan artikel behandlar Dreyfusaffären. Av obegriplig anledning blev detta nummer beslagtaget — sådana obegripligheter blev det ju framdeles rika tillfällen att uppleva!

Oktobernumret innehåller bland annat artiklar om Mikael Bakunin och den polske diktaren Adam Mickiewicz, en artikel av betydande längd. Jonas Nordlöw ironiserar om Åkarpslagen och signaturen Vera skriver om Rysslands nihilister.

Julnumret 1899 har samma Högstedtsteckning på omslaget som föregående år. K. J. Gabrielsson har lämnat manuskriptet till sitt tidigare i annat sammanhang nämnda föredrag: Bernstein contra Marx. Numret verkar annars anmärkningsvärt tunt till innehållet. Man får emellertid inte bortse från de ekonomiska svårigheter som redaktionskommittén förbrukade tid på att bemästra. Historier berättas om hur man en gång överlistade tryckeriet och helt enkelt stal en del av *Brands* upplaga, som kvarhållits därför att betalning ej kunnat anskaffas.

Om sista halvåret 1899 är för stockholmsklubbarnas del ej mycket att tillägga. Att både Norra, Södra och Kungsholmsklubbarna i någon mån existerade är troligt, i varje fall höll Norra klubben någorlunda regelbundna möten — sådana de nu var! Några bevarade protokoll utvisar att det på senhösten bildades ett "Ordningsparti" i Norra klubben. Protokollet från det konstituerande sammanträdet, vilket ej är dagtecknat, anger att "partiet" skulle verka för att få reda och ordning på mötena, så att man åtminstone kunde uppfatta vad den som fått ordet hade att säga. Vidare skulle de före detta medlemmar köras ut, som bara störde mötena men ej bidrog med ett öre till klubbens kostnader. Dörrvakter skulle granska dem som ville komma in. G. Knutskow hade förlorat hoppet att få ordning inom klubben. Bättre ansåg han vara att bilda en helt ny klubb, men det ville ej flertalet av de närvarande vara med om, utan i stället skulle man driva organiserad opposition inom den existerande klubben. Man enades om namnet Oppositions- och ordningspartiet som namn på sammanslutningen. Någon egentlig styrelse skulle det inte finnas, ordförande och sekreterare skulle väljas för ett möte i sänder. Till sammanträdena skulle kallas dem som ansågs gilla Ordningspartiets strävanden. Ett andra sammanträde hölls den 12 december 1899, därvid intet av vikt synes ha förekommit. Tredje sammanträdet hölls den 19 dec., där kandidater till klubbens kommande styrelseval uppsattes. Ordningspartiets kandidatlista har namnen: O. Kronow, G. Karlsson, Blomqvist, Källgren och Anna Palm. Inga fler protokoll eller andra spår av detta "ordningsparti" förekommer.

Det såg alltså inte vidare bra ut i Stockholm — men hur var det i landsorten? Hinke skriver härom: "Stockholm och mellersta Sverge ställdes småningom i skuggan. Skåne tog sakta men säkert övertaget. Dess klubbar uppvisade det största medlemsantalet. På en konferens i Eslöv bildade de ett sydsvenskt distrikt, som fick namnet Södra Sverges samverkande ungdomsklubbar. Agitationen blev kraftigare, enhetligare. Och då en ny kongress följde redan 1900, rustade de sig för att få ledningen i sina energiska och arbetsvana händer."

Av material belysande klubblivet i landsorten före sekelskiftet finnes ytterst litet i behåll, alltför litet för att ge underlag för ett mera bestämt omdöme. Men den vackra blomma Hinke räcker skåningarna förefaller att vara välförtjänt. Det blev faktiskt skåningarna som följande vår räddade förbundet från rena sammanbrottet.

Jag har, sedan denna bok var färdigskriven, varit i tillfälle att läsa ett ännu ej tryckt manuskript till en broschyr, "Några profiler från Sverges första socialdemokratiska ungdomsklubb" av förre skådespelaren och teaterdirektören Axel Bergman. Den gav en intressant inblick i klubblivet före sekelskiftet och innehåller en del lustiga historier, samt goda karakteristiker av klubbisterna, varav de mera bemärkta ägnas var sitt kapitel. Utrymmet tillåter dock inte några väsentliga tillägg till vad som redan berättats. Han betecknar *Karl Börjesson* som brinnande i anden, med en flödande vältalighet, energisk och gåpåaraktig som få. Han berättar att *Arthur Högstedt* spelade sin komposition "Kväsarvalsen" på fiol första gången vid en festlighet som klubbisterna ordnat på Lidingöbro värdshus.

Fritjof Lidén karakteriseras som lyriker, vältalare, drömmare, med intellektuell skärpa och skeptisk livsåskådning. *Olof Kronow* var en bitande kvick talare, med cynisk sarkasm och djärva idéer. Den unge metallarbetaren hade genom självständiga studier förvärvat ett omfattande vetande på matematikens, filosofiens och litteraturens områden. *Emanuel Franzén* tillhörde en kategori av elementarskolade pojkar, dit också *Nils Hydén* — senare frireligiös — *C. J. A. Jansson, Ernst Spångberg* och bröderna *Axel* och *Gustaf Wide* hörde. Franzén slutade som korrekturläsare på Social-Demokraten, numera är han pensionerad. Tidigare var han flitig medarbetare i Albert Engströms *Strix. Theodor Palm,* August Palms äldste son, försökte alla möjliga yrken, men lärde ingenting grundligt. Talade gärna och länge, men hade djupa luckor även beträffande elementärt vetande. For till Australien och senare till Sydafrika, där han är fabriksförman i staden Durban. *Carl Palm,* en broder, var tystlåten, men en ljus och glad natur. Hamnade i Amerika. *C. W. Winstedt* karakteriseras ungefär liksom skett i det föregående och skall något tilläggas så blir det att han var ovanligt ful även till det yttre. *Karl Lund* beskrives som en stark karl, både i logiken och fysiken. Var han med i gänget behövde man inte riskera att bli övermannade av bråkmakare. Han tog också klubbens fagraste flicka *Elin Lindqvist* till hustru, ty det starka är ju det sköna värt. *Artur Högström,* pappershandlaren och sedermera tjänstemannen hos Herzogs, beskrives som klubbens mest representative och elegante. Även systern *Valborg Högström* tillhörde klubben. *Oskar Larsson* var en dyster typ, kärv och kroniskt ohövlig. Men ganska god skribent. Hans främsta umgänge var *Robert Ågren* och *Arvid Enström,* som jämte *Axel Bergman* var klubbens deklamatör och båda blev med tiden skådespelare. Klubbens främsta sångare hette *Erik Fröling* och *Thure Larsson.* Fröling var ett 30-tal år regissör hos Albert Ranft, senare i Stim och nu pensionerad. *Ernst Spångberg* var tilltagen i stort format, med ännu större röst och gester, klädd i slängkappa och bredskyggig hatt, med äventyrsupplevelser även från andra sidan Atlanten. Ditöver for han efter en tid på nytt — somliga påstår att han slutade i galgen för ett anarkistiskt attentat, andra att han blev guvernör. Vilket som är sant är ej utrett.

Bland övriga som omnämnes i Axel Bergmans manuskript är *C. L. Lundberg* — ovisst dock om han tillhörde klubben, men väl "gänget" — och vidare *Anna Lindqvist,* gift med klubbisten Hj. Pettersson, Aug. Palms döttrar *Anna,* gift med Fritiof Lidén, *Maria,* gift med Axel Bergman, *Ingeborg,* gift med Nils Carlbom samt *Siri Sahlberg,* gift med Karl Börjesson. Slutligen *Carl J. A. Jansson,* nu lantbrukare, *Edvin Lindberg,* konstnär, *Axel Svedman,* snickare, *Johan Sandqvist,* metallarbetare, emigrerad till USA, *Jonas Nordling,* litteratör och *Einar Henriksson,* annonschef, m. fl.

DE HÄNDELSERIKA ÅREN 1900—1910

CK från Stockholm till Landskrona

Som början på det nya seklets historia skulle man nästan vara frestad att, efter föredöme av protokollsekreterare under tidigare år, häfta in några blanka blad i krönikan. Borta är alla protokoll och anteckningar — men alltjämt utför bar det med gamla Norra klubben, så mycket är säkert, även om det finns skäl förmoda att "Centralkommitténs berättelse för arbetsåret 21 maj 1899—2 juni 1900" är överdrivet bitter och pessimistiskt färgad.

Innan vi emellertid övergå till den, är det skäl att ägna några ord åt de tre nummer av *Brand* som kom under år 1900, innan man nödgades stoppa utgivningen under en lång period.

Januarinumret gör ett trevligt intryck, ej minst tack vare en pampig förstasidesbild av Republikens triumf, en vacker reproduktion av monumentet på Place de la Nation i Paris. Dikt vid Fredrik Sterkys grav är skriven av Ernst Spångberg och om Sterky har Emil Rosén skrivit en runa. Om Axel Danielsson, som dog den 29 dec. 1899, har Karl Börjesson skrivit runa. Att ett ungdomsförbund bildats i Norge den 10 januari 1900, vid möte i den norska huvudstaden, med 600 deltagare, gläder Emil Rosén *Brands* läsekrets med.

Februarinumret har porträtt och korta notiser om John Ruskin, Peter Lavroff (rysk revolutionär, då nyligen död i Paris), Knut Wicksell (som blivit professor) samt Giordano Bruno (300-årsminnet). Annars är det mest översättningar i numret. Ny klubb har bildats i Kristianstad. En notis meddelar att Emil Rosén reser till Göteborg för att tillträda anställning i *Ny Tid*.

Nästa och sista numret av *Brand* kom i maj och behandlade naturligtvis den stundande kongressen under pingsten i Södertälje. Löfte hade kommit om en gäst från norska ungdomsförbundet. Porträtt av August Bebel samt av den norske diktaren Arne Dybfest (död ung

Loke

Pris 10 Öre

№ 1. | Redaktionens och expeditionens adress: Loke, Stockholm. | Dec. 1900.

Anmälan.

William Morris.

Augustinatt.

Sista numret av Loke

1892) och vidare Ernst Blomberg i Metall samt Ziesnitz, den socialdemokratiske partikassören. L. Chr. Nielsen ironiserar i en artikel över 5-örespolitikens gagnlöshet. Från den socialistiska rörelsens verksamhetsfält rapporteras att nya klubbar bildats i Borås och i Lervik. Därjämte omnämnes konferensen i Eslöv, där 14 skåneklubbar bildat distrikt.

Så var, som sagt, *Brands* saga för den gången slut. Den följdes emellertid i december 1900 av ett nummer av *Loke*, det tredje och sista. I anmälan säges att tidningen nu utgives av ett enskilt kotteri. Man får veta att en förening "Loke" existerar och den har sammanträden varje måndag i Müllers kafé, Norrlandsgatan 16. En jultidning kallad *Kläm* reklameras, men det är knappast troligt att den kom ut. Annars innehöll *Loke* 1900 en översättning och ett porträtt av William Morris, en artikel om Sundsvallslockouten 1899, en dito om soc.-dem. parti- samt LO-kongressen i Malmö 1900. Signaturen Loke hyvlar partipamparna, speciellt den tacksamme strykpojken Otto Dalkvist. En lantlig målning ger Emanuel Franzén i Under paus och Hjalmar Wallander har bidragit med en dikt.

En obehaglig CK-berättelse

Jaha, så är det väl först som sist så gott att vi ägnar oss åt Socialistiska ungdomsförbundets andra kongress i Södertälje och åt den obehagliga berättelse som CK avlämnar till denna. Berättelsen har en

betydande längd och det kan inte gå för sig att här avtrycka den i sin helhet, men några utdrag följer:

"När den vid Svenska Soc. dem. Ungdomsförbundets 1:sta kongress nytillsatta Centralkommittén trädde i funktion, befanns det, att förbundets ställning, som enligt den avgångna Centralkommitténs och revisorernas till kongressen avgivna berättelser skulle vara god, tvärtom led av en betänklig såväl ekonomisk som administrativ misär.

Någon fullt exakt överblick av förbundets ställning visade sig, trots att ett par av Centralkommitténs medlemmar yrkade därpå, vara ogörligt att erhålla på grund av envist motstånd av förbundskassören, herr Börjesson. — — — I början av augusti månad meddelade herr Börjesson att han, enär han tagit anställning utrikes, nödgades inom 14 dagar avgå från sin befattning som förbundets kassör. Åt korresponderande sekr. uppdrogs då att bestrida kassörbefattningen till dess fyllnadsval efter Börjesson verkställts.

Nu befanns det, att förbundets tillgångar, som i den kongressen förelagda revisionsberättelsen uppgivits till cirka 2.000 kronor utöver skulderna, i verkligheten ej alls funnos till, såvida man ej såsom sådana räknade en mängd makulatur samt en del, mestadels osäkra, fordringar.

Då det under sådana förhållanden var omöjligt att fortsätta förbundets förlagsverksamhet beslöt nu Centralkommittén att avveckla densamma. — — — De av förbundet utsedda revisorerna kunde ej förmås att granska räkenskaperna för tiden från kongressen till herr Börjessons avgång, trots att de upprepade gånger tillsades. — — — Till att ytterligare försvåra situationen bidrog väsentligt att slag i slag hrr Zetterling, Pettersson och Henricsson utgingo ur Centralkommittén och att herr Svedman, som av förbundet valts till herr Börjessons ersättare, icke kunde förmås tjänstgöra, trots han åtagit sig kandidatur till valet. På grund härav utsågs herr Knutskow till kassör.

Stadgeenliga fyllnadsval kunde ej verkställas, enär platsorganisationen i Stockholm ej längre tillhörde förbundet och således ej ägde befogenhet uppställa kandidater till desamma.

I Centralkommittén kvarstodo nu blott hrr Knutskow, Lundgren och fröken E. Lindqvist, vilka efter bästa förmåga sökte upprätthålla förbundets verksamhet. — — — Centralkommittén nödgades, visserligen i strid med förbundsstadgarna, men därtill tvingad av förhållandena, inkalla i Centralkommittén först herr Lidén, vilken då övertog korresp. sekr.-befattningen, samt senare, tre månader före kongressen, hrr Kronow, Lindby och A. Olzon. — — — Förbundets medlemsantal, som vid förra kongressen uppgavs till omkring 1.200 har i verkligheten aldrig varit högre än omkring 600. — För närvarande har förbundet 420 medlemmar fördelade på tio avdelningar, vartill torde inom närmaste tiden komma de nybildade eller återupptagna klubbarna i Göteborg, Kristianstad, Borås, Lervik, Uppsala och Motala, med cirka 200 medlemmar tillsammans.

Berättelsen är undertecknad den 15 juli 1900 av Johan Lindby, Georg Knutskow, Fritjof Lidén, Olof Kronow, Alex. L. Lundgren och Alfred Olzon. Vad som här uteslutits ur berättelsen utgör mest personliga utfall mot Karl Börjesson för slarv med skötsel och

bokföring, medan han däremot erkännes ha tillskjutit betydande belopp ur egna medel. Samma antydes förhållandet vara med en annan före detta CK-ledamot, K. W. Lövkvist, som avflyttat till Norrköping. Även han har lagt ut av egna medel för att hålla verksamheten flytande. Kan man tillvita de avgångna slarv, så kan man åtminstone inte påstå att de skott sig på förbundets bekostnad, vartill förresten inga möjligheter skulle ha yppat sig, så fattigt som det ständigt var.

Vad som mest intresserar är den bild av tidsförhållandena som man här får.

Med ett sådant dokument för ögonen skulle nu ombuden från landets klubbar resa till Socialistiska ungdomsförbundets andra kongress i Södertälje under pingsten 1900. Egentligen får man väl beteckna kongressen som en räddningsexpedition. Visserligen var det ingen direkt och omedelbar risk för att rörelsen skulle helt sjunka samman och försvinna, den hade fått tillräckligt starka förankringar i landsorten och speciellt i Skåne för att vara garanterad fortsatt existens, men det var klart nog att en reorganisering av förbundet måste ske och att Stockholm som förläggningsort för CK under förhandenvarande omständigheter var synnerligen olämplig. Stämningen var olustig. Hinke skriver: "Omdömet om förbundets andra kongress kan ej bli annat än att den var matt. Debatterna ganska torra och släpande. Entusiasmen lågade ej med samma glöd. Berodde det måhända därpå, att en stor missräkning hade drabbat dem alla: att förbundsorganet ej kunde hållas vid liv?"

Skånska rivaler

Ja, detta var naturligtvis en av missräkningarna, men ej den enda. Hela ställningen var ju en serie missräkningar för dem som ville se förbundet gå framåt och vinna stadga. En viss misstro, grundad eller ogrundad, hade länge rått i landsorten mot stockholmarnas förmåga att hålla reda och ordning i förbundsangelägenheterna, men nu var måttet rågat. "Förslaget om centralkommitténs förflyttning", skriver Hinke, "kom ej (direkt åtminstone) från Skåne, utan från Stockholms Södra. Fast det låg i luften, att det var i det sydligaste landskapet den skulle förläggas. Men varest där? Hälsingborgsombudet ville, att det skulle skåningarna själva få bestämma. Både Hälsingborg, Malmö och Landskrona gjorde anspråk på äran. Kongressen avgjorde dock

saken och utsåg — Landskrona. Jag understryker detta, ty nu började rivalskapet nere i Skåne, som ej upphörde förr än med splittringen. Knappast då."

Dessa Hinkes korta satser säger en hel del om stämningar och ställningar vid här ifrågavarande tid. Visserligen var den som sammanställt den här krönikan ännu inte med i rörelsen vid den tiden, men kom med i Malmöklubben ej så långt senare och kunde då ofta höra uttryck för att det var en dumhet att förlägga CK till en så obetydlig plats som Landskrona. Malmö hade varit rätta platsen.

Låt oss emellertid inte gå händelserna i förväg. Om Södertäljekongressen låter vi Hinke än en gång få ordet, eftersom intet protokoll längre finnes bevarat, vilket däremot synes ha funnits då 25-årsskriften författades: "Södertäljekongressens övriga beslut visade hur helt och fullt klubbisterna alltjämt uppgick i tanken på den allmänna rösträtten. Visserligen betonades, att ungdomsförbundet borde mera ivrigt och eftertryckligt lägga an på den revolutionära propagandan och därvid särskilt med kraft fortsätta den av arbetarpartiet nedlagda agitationen för storstrejkens förberedande, men i samma andetag biträder kongressen i en resolution i värnpliktsfrågan den brantingska politiken, vilken gillade ett hästbytarskojarbyte av utsträckt värnplikt mot utsträckt rösträtt. Så viktig ansågs rösträtten. En minoritet fanns dock som brännmärkte slik politik såsom ovärdig ett revolutionärt parti."

Även en del andra frågor behandlades på kongressen, fastän av mera sekundär betydelse och i stället för att ingå på dessa kan det kanske vara lämpligt att säga några sammanfattande ord om den gångna tiden, inför uppbrottet till Landskrona.

Rörelsens vagga stod i Stockholm och rörelsens första medlemmar uppträdde nog i början som de barn de ännu var till åldern. Men man kan inte annat än förvånas över hur försigkomna de var för sin ålder, hur långt framom genomsnittet av sina jämnåriga de stod. Olof Kronows förut citerade stolta ord: "Jag hoppas att I alltid skola veta att försvara Eder plats som Sverges mest intelligenta ungdom", har, trots den pösiga självmedvetenhet de röjer, dock en kärna av sanning. Vad Kronow själv beträffar hade han en både stor och mångsidig begåvning, som kunnat ge honom en plats bland de främsta inom svensk arbetarrörelse, ifall han fått ha hälsan och leva tills han nått sin högsta utveckling. Men proletärsjukdomen lungsot kom smygande och försåtlig och under tilltagande ohälsa blev han bitter och skaffade sig alltmer oregelbundna vanor ifråga om

livsföringen. Så skildras han av dem som kände honom närmare. Han saknade inte sinne för humor och hörde ej till dem som gick och hängde med huvudet, men innerst inne gnagde oron. Han var en utomordentlig debattör, en plåga för offren som råkade ut för hans satir och slagfärdighet. Under sina bästa år var han en fruktad gisslare av "gubbväldet" inom socialdemokratiska partiet — därmed inte sagt att gubbaktigheten mättes efter åldern, utan efter den inställning vederbörande representerade.

Karl Börjesson var en outtröttlig arbetsmänniska, praktiskt lagd, men inte så litet envis och nog en aning självrådig. Då han beskylldes för slarv kunde det kanske ibland ha sin riktighet, men det berodde då på att han lastade alltför mycket arbete på sig, så att det blev en fysisk omöjlighet för honom att ordentligt hinna med allt. Slarvig till sin natur var han säkerligen inte. Han krävde mycket av sig själv och av andra. Och han krävde kanske ibland onödigt bryskt, vilket skaffade honom fiender. Men hans uthållighet är värd ett mycket högt betyg.

Sedan var det ju en hel del andra duktiga unga män och även några kvinnor med i klubbarbetet. Men ifråga om den äldsta stockholmsklubben besannar sig det gamla talesättet, att en församling sällan visar summan av vad dess enskilda medlemmar duger till. Stockholmsklubbisterna kunde skriva artiklar och dikter, kunde hålla föredrag och debattera, men sköta en organisation så att den höll ordentligt samman kunde de inte.

Därtill kom mot sekelslutet ett influerande drag utifrån, närmare bestämt från Tyskland, som hade de olyckligaste verkningar på utvecklingen, ej blott i ett land utan i hela västerlandet och naturligtvis ej främst inom den ungsocialistiska rörelsen, fast den hade sina utlöpare även dit. Nietzscheanismen nämligen. Första svenska översättningen av "Sålunda talade Zarathustra" utkom 1897, efterföljd av en utförligare upplaga 1905. G. H:son Holmberg uppmärksammade denna bok som en kulturfara mycket tidigt och i ett privat brev till Hinke skriver han: "Nietzsche är en glänsande stilist, men farlig för estetiskt anlagda. Hans glödande språk döljer innehållets ynkliga självviskhet."

Holmbergs farhågor blev besannade. Som en influensaepidemi eller en släng av smittosam tysk maktsjuka gick Zarathustrasjukan över världen. Det drällde under närmaste årtionden av små "övermänniskor" och någon enstaka bacill letade sig också in bland ungsocialister, där den efter korsningen med Max Stirners "jag"-för-

kunnelse utkristalliserades till "individualistisk anarkism" av diverse typvariationer. Men därom blir tillfälle att återkomma.

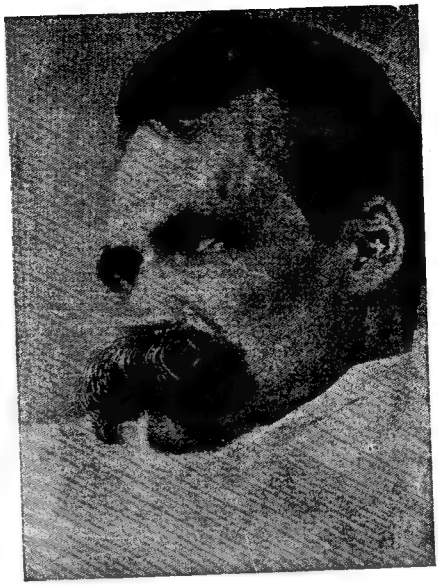

Friedrich Nietzsche

"Det röda Skåne"

Som en introduktion till Socialistiska ungdomsförbundets Skånetid, alltså den tid då CK var förlagd till Landskrona, kunde det varit lämpligt att belysa ställningar och förhållanden inom det sydsvenska distriktet vid sekelskiftet, men källorna är rätt sparsamma. Det enda säkra är att det fanns betydligt stabila klubbar både i Malmö, Landskrona och Hälsingborg, samt på en del industriorter.

I Malmö var det formlig rusning in i klubben av både ynglingar och flickor vid den tidpunkt då jag själv strax efter sekelskiftet sögs med av strömmen dit. Kamrater och vänner hade agiterat duktigt. Stora salen i Folkets hus fylldes till sista plats och det var ett tag tal om att dela klubben i en A- och en B-sektion, med skilda mötestider, för att utrymmet skulle räcka. Man behövde emellertid inte göra allvar av denna plan, vågen ebbade tillbaka så att det blev mycket gott om plats sedan.

Det var ett fenomen som man ofta möter i klubbprotokoll från skilda platser från äldre tid, att medlemmar under en kort tid formligen rusar till, och sedan försvinner igen lika hastigt som de kom. Varpå kan detta bero? För Malmöklubbens vidkommande vill jag utan tvekan anklaga Fabian Månsson för en väsentlig skuld till manfallet. Alla de många nykomna flickorna och pojkarna nojsade och viskade och fnittrade under Fabians allvarliga och fruktansvärt långa utläggningar. Fabian blev förstås ilsk och grovskällde. Om man inte direkt säger att Fabian var rå på den tiden så säger man i alla fall inte för mycket om man kallar honom oborstad. Både lekamligen och andligen. Han kallade flickorna "förbannade slynor". Så försvann flickorna ur klubben och tog sina pojkar med sig. Inte alla lyckligtvis,

de verkligt socialistiskt intresserade stannade och det var lika bra så, tyckte Fabian. "Apungar" borde sättas i bur!

Fabian var den tiden anställd i Skånska Dagbladets redaktion, där han klippte och klistrade bygdenotiser och "tvättade bondbrev". Han var i hög grad en "handlingens propagandaman" — utan varje hänsyftning på den broschyr som senare kom ut med den titeln. Han trodde fullt och helt på stryk som uppfostringsmedel. Strejkbrytare skulle ha stryk, kapitalister skulle ha stryk och "skubbare" skulle åtminstone ha en ordentlig spark i rumpan. Hem till sin dåvarande ungkarlslya tog han en utvald samling av sina trognaste anhängare för att öva dem i hanterandet av knölpåkar. Men till störtandet av tjuvsamhället räckte inte knölpåkar, därtill behövdes gevär. Ett gevär skulle hänga över sängen hos varje arbetare, sedan "djävlar anamma . . ." Därför in i skytterörelsen! Försvarsnihilism var kärringsnack. Det fina med skytterörelsen var att tjuvsamhället själv bekostade vapen och ammunition till sin egen död och undergång. En klubbist som hette Axelli, vad han hette mer minns jag inte, tog förkunnelsen på blekaste allvar, han var med och sköt så att han glömde både klubben och socialismen och en dag stod han med bröstet fyllt av skyttemedaljer, ty han hade blivit ett fenomen ifråga om skjutskicklighet, och höll svenska fanan i teten vid en fosterländsk parad. Då blev Fabian en smula perplex — numera skulle naturligtvis ingen socialdemokrat ha blivit det!

Sådan var Fabian då jag först stiftade hans bekantskap, men han hade visst haft andra hobbies förut, han bytte ofta taktik. Fabian kunde man få med på vilka galenskaper som helst om man bara använde den rätta taktiken. Det visste Herman Österdahl, klubbens på den tiden obestridlige ledare. Österdahl var journalist i Arbetet och åtnjöt stor och allmän popularitet. Han kunde sjunga, deklamera, mässa på det mest högstämda sätt och var på alla vis en motsats till Fabians något knöliga rättframhet. Österdahl höll strängt på sin värdighet och undvek intet tillfälle att vara teatralisk. Sedan fanns det gott om andra förmågor i klubben. En skräddare Malmsten sörjde för nöjesdetaljen. Sångkören, som Kronow en gång i världen ställt stora förhoppningar på, hade väl avsomnat före min tid, men det fanns ett folkdanslag och även en vanlig danskurs för klubbister. A. J. Hellkvist, sedermera föreståndare för Malmö Folkets park under många år, var god amatörskådespelare och brukade jämte sin fru — eller var hon kanske fästmö på den tiden? — sjunga glada kupletter och revyvisor.

Vid ett möte — klubben hade då smält samman så att näst största salen i Folkets hus räckte till — anmälde sig ett par ynglingar för inträde. Det var Per Albin Hansson och Adolv Olsson, alltså ämnen till en statsminister och en snart pensionsfärdig mångårig riksdagsman. Men det visste varken vi eller de själva den gången — fast ingen vet ju hur högt deras förhoppningar sträckte sig. De båda grabbarna visade sig talföra och Herman Österdahl beslöt sig för att taga dem under sina vingars skugga och lära dem parlamentarismens första grunder — här var det alltså fråga om mötesparlamentarism. Det skulle bli en "parlamentarisk halvtimma", där Per Albin skulle vara ordförande och Adolv sekreterare och så skulle vi andra trassla till det hela med mängder av förslag, med ändrings- och tilläggsförslag, så Per Albin skulle få ett svårt snärj att reda ut härvan. Fabian vart förbannad på det hela och eftersom han satt granne med mig och inte själv hade någon klocka sa han: "Titta på din klocka, inte en minut över halvtimman får dom hålla på." Nu inträffade emellertid något oväntat. Mitt under "halvtimman" stegade tre studenter in. Det var K. G. Ossian-Nilsson och hans systrar, eller kanske bara den ena var syster. Nogav, de kvinnliga kom aldrig igen oftare, vilket däremot som bekant K. G. Ossian-Nilsson gjorde. Fabian blev eld och lågor av hänförelse och skulle väl haft lust att slå mig i huvudet med något hårt föremål när jag pliktskyldigt påminde om att halvtimman var gången. Den alldeles nyinträdde medlemmen hade nämligen behagat att genast delta i leken och sätta Per Albins parlamentariska sinne på de hårdaste prov.

Hur sedan sprängningen av ungdomsförbundet förbereddes inom "tongivande" kretsar i Malmöklubben kan berättas i samband med 1903 års kongress.

Landskrona-CK startar

Den 4 augusti 1900 konstituerade sig den av Landskronaklubben valda CK sålunda: ordf. E. Eliasson, v. ordf. O. B. Hendriksson, korr. sekr. Albert Jensen, v. sekr. Hulda Andersson, kassör J. Hansson samt utan särskild funktion W. Jensen och Anton Larsson. Sedan några allmänna detaljer ordnats tog man fatt på de praktiska organisationsuppgifterna. Klubben i Bjuv hade somnat, den skulle väckas till liv igen. I Billesholm fanns kanske utsikter att bilda en klubb, man skulle i alla händelser försöka. Kanske kunde man få en

klubb i Lund? Man skulle ha det i åtanke. Emil Rosén skrev från Göteborg att inbjudan kommit till deltagande i Internationella socialistiska ungdomsinternationalens kongress i Paris. Jo, det kunde nog vara både roligt och nyttigt att få vara med, men varifrån taga pengarna? I något slags hasardstämning beslöt man att be soc.-dem. partistyrelsen om ett anslag på 150 kr. för ändamålet. Naturligtvis kom aldrig något svar.

Så har vi att notera den nya CK:s första lilla skandal: dess ordförande försummade ett CK-möte för att i stället bevista en — arbetsgivaresammankomst! Så fick E. Eliasson gå. Dessutom begärde Hendriksson att få lämna CK på grund av flyttning från staden. W. Jensen valdes till ordf. och E. Österholm blev v. ordf.

Två ombyten alltså redan första månaden — det ser inte lovande ut! Det blir snart nog en vana med de många ombytena, de flesta av den anledningen att vederbörande flyttar från staden. Det måtte ha varit en formlig folkvandring från Landskrona under det nya seklets första år. Det berodde väl på bristande arbetstillgång, men också på arbetsköparnas envisa strävan att söka ta död på ungsocialismen genom att göra dess medlemmar sysslolösa och brödlösa.

I september meddelas att Boråsklubben nedlagts. För att reda upp ett bråk från Malmöklubben sändes Albert Jensen dit för underhandlingar. Det rapporterades sedan att tvisten bilagts. Den vresiga klubben ville ha sänkt förbundsavgiften från 15 till 5 öre per medlem och kvartal. Saken omnämnes här som ett av symptomerna på att man var surmulen i Malmö på grund av CK:s placering i Landskrona. I slutet på månaden tillsattes en kommitté, bestående av Albert Jensen, W. Jensen och Jöns Hansson för förarbeten att på nytt utgiva *Brand*. Två agitationsturnéer genom Skåne och Blekinge ordnas.

Bland beslut under årets sista kvartal kan nämnas att Emil Rosén blev utsedd som CK:s speciella ombud i Göteborg, detta med anledning av den livaktighet klubbarna i denna räjong visade. Ny klubb anmäldes i Majorna och Göteborgsklubben hade reorganiserats, med anslutning 1 jan. 1901. Likaså en klubb i Gårda. Däremot nedlades Boråsklubben under sept. Eslövsklubben hade väckts till nytt liv och en ny klubb var bildad i Kristianstad.

Tydligen ägnades södra och västra Sverge speciell uppmärksamhet av CK, medan klubbarna längre norrut fick klara sig bäst de kunde, i den mån de längre existerade. Vid följande kongress, i Göteborg 1901, var det blott ombud från två klubbar i Mälardalen som representerade.

UTKOMMER
en gång i månaden
PRENUMERATIONS-PRIS:
1 kr. pr år, 50 öre pr halfår, postarvodet oberäkn
LÖSNUMMER:
10 öre
ANNONSPRIS
15 öre pr petitrad.

Brand

EXPEDITIONENS ADRESS:
Brands Expedition,
LANDSKRONA
REDAKTIONENS ADRESS:
Nils Wessel,
Kolgatan 3,
MALMÖ.

Illustrerad Socialistisk Tidning.

ORGAN FÖR SOCIALISTISKA UNGDOMSFÖRBUNDET

N:r 1. | LANDSKRONA, TYPOGRAFISKA ANSTALTEN, 1901 | Mars 1901.

Till . . .
Brands läsare!

Den socialistiska ungdomsrörelsen i Sverige har på senaste tiden tagit ett stort uppsving, ett glädjande tidens tecken, som visar, att socialismens världsbefriande idéer äfven börja genomsyra proletariatets yngre generationer.

Men för att detta uppsving i rörelsen skall kunna blifva stabilt och för att ytterligare öka detsamma behöfves ett organ, specielt ägnadt åt ungdomsrörelsen. De förut befintliga arbetarorganen kunna icke, med bästa vilja i världen, ägna denna rörelse tillbörlig uppmärksamhet, till följd af den mängd af olika arbetarintressen dessa tidningar hafva att bevaka. Centralkomitén har därför ansett sig fylla ett länge kändt behof, då den nu skrider till utgifvandet af denna tidning.

Det är ett gammalt företag, som nu lefver upp igen. Det är "Brand" som står upp igen ifrån det döda. De goda traditioner, den frånvaro af dogmer och den yttrandefrihet för olika tänkande som kom till synes i gamla "Brands" spalter, skola äfven finna en fristad i den nyas. Liksom allt annat i världen är äfven socialismen underkastad utvecklingens lag och vi skola efter bästa förmåga belysa och behandla de nya vägar och de nya medel, vetenskapen utstakar för arbetareklassen såsom jämnande vägen till det slutliga målet.

Framför allt skola vi ägna oss åt den socialistiska ungdomsrörelsen såväl i Sverige som i utlandet. Denna form för arbetarerörelsen är ännu jämförelsevis ung och affärdas kanske ännu af mången äldre socialist med en axelryckning, men den har dock framtiden för sig. Liksom föreningarne af unga män och kvinnor på det kristliga området uträttat icke så litet, kan den socialistiska ungdomsrörelsen, som har förnuftet och den naturnödvändiga utvecklingen på sin sida, uträtta stora saker.

I en prenumerationsanmälan är det vanligt, att redaktionen utfäster sig att arbeta för genomdrifvandet af ett visst program. Vi vilja ej binda oss vid några bestämda programpunkter, utan kort och godt säga, att vår uppgift i vidaste mån är att fostra arbetarungdomen i socialistisk anda, att utrusta denna ungdom, samhällets dyrbaraste ägendom, till kamp mot allt förtryck, vare sig detta visar sig på det fysiska eller andliga området. Och då vi alla veta, att det mått af förtryck af både fysisk och andlig art, som hvilar öfver nutidens arbetarklass, är mycket stort, tro vi att den uppgift, vi påtagit oss, ej hör till de allra lättaste. Vi skola dock göra vårt bästa i uppfyllandet af densamma.

De dagspolitiska tilldragelserna, i hvad mån de beröra arbetarungdomen, skola vi äfvenledes ägna tillbörlig uppmärksamhet. För närvarande upptages det allmänna intresset i vårt land af det af regeringen framlagda härordningsförslaget. Detta, som afser att än ytterligare utsträcka den tid, den manliga ungdomen skall inprässas i knektröjan, måste i hög grad ådraga sig arbetarungdomens uppmärksamhet. Det är denna ungdom, som skall lida under dressyren, det är denna ungdom, som skall inandas kasernernas moraliskt förpästande och själsdödande luft och derför måste bland denna ungdom drifvas en intensiv agitation, riktad mot den kulturkväfvande militärism, som man nu vill acklimatisera i vår svenska jord.

I fråga om illustrationer skola vi söka upprätthålla Brands traditioner. Vi komma sålunda att meddela porträtt af socialismens förkämpar och af framstående personer i öfrigt på andra områden.

Vi ha satt oss i förbindelse med meningsvänner på skilda platser i utlandet och komma sedermera att meddela korrespondenser från såväl Danmark och Norge som från Tyskland, Frankrike och England.

Och härmed öfverlämna vi den nya "Brand" åt arbetarungdomen i Sverige. Det är på edert intresse, på eder agitation det beror, om våra strafvanden skola krönas med framgång. Det är på eder det beror, om "Brand" från en anspråkslös månadstidning skall kunna blifva en inflytelserik veckoresy.

Lefve den internationella socialistiska ungdomsrörelsen!

Redaktionen.

På sangertog.

Af Henrik Ibsen.

Se, slig skal vi brødre, vi unge,
på lifsfærden, festlig og rig,
vidne med vækkende tunge
langs landet i bugt og vik.

Der er ej så taus en hule,
lidt genlyd ejer den jo.
Vi er de syngende fugle
med frekorn i næb og klo.

Hvorhelst end vingerne stryger
langs fjeldryg, som lavt over fjord,
et frekorn fra flokken fyger
til tvivsel i længtende jord.

Den återuppståndna Brand, med Landskrona som utgivningsort

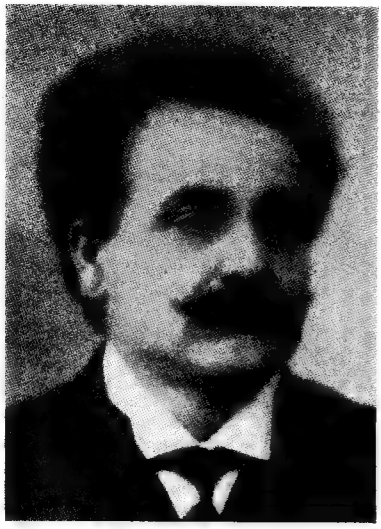

Nils Wessel

Brand återuppstår

Det nya året 1901 började gynnsamt beträffande utsikterna för *Brands* återupptagande. En del klubbar tecknade andelar och garanti för viss upplaga av varje nummer. Högst på listan ståtar Malmö med 10 andelar och 300 ex. garanterade. Alltså beslöts det att tidningen skulle börja utgivas så snart ske kunde. Artur Högström skulle anmodas låta överflytta *Brands* tillståndsbevis på Albert Jensen. Nils Wessel, som arbetade som typograf i Malmö, skulle anmodas att bli redaktör, mot ett arvode av 25 kronor per nummer. Tidningen skulle tryckas i Landskrona och manuskriptet sändas dit, där Albert Jensen skulle sköta de tekniska arrangemangen. Som expeditör och kassör för tidningen valdes W. Jensen.

Allt gick bra att ordna och i mars 1901 var man klar att starta *Brand* på nytt. Under den "tidningslösa" tiden hade man från Göteborg passat på att som mellanstick utge ett litet agitationsblad, *Revelj*.

Genom omröstning beslöts att årets kongress skulle hållas i Göteborg, som vanligt under pingsten. Det var ett utomordentligt uppsving bland klubbarna i trakten av Göteborg, sedan Emil Rosén blev "CK-ombud" där. I mars månad 1901 rapporterade: Hagaklubben 180, Majorna 50, Olskroken 90, Lindholmen 50, Gårda 100, Mölndal 150 och Surte 45 medlemmar. I övrigt må noteras att ny klubb bildats i Lysekil. Socialistiska ungdomsklubben (Norra klubben) i Stockholm hade återuppstått och anmälde inträde i förbundet 1 april, men hade redan efter några möten domnat av på nytt, varför Sundbybergsklubben fick agitationsanslag för att söka ruska liv i den. Detta lyckades i någon mån, så långt att den hann sätta sig i skuld för *Brand*, så att expeditionen måste avstänga den från tidningssändningar.

Det finns annars inga protokoll eller andra handlingar från Norra klubben belysande denna tid.

Socialistiska ungdomsförbundets kongress i Göteborg 1901

Översta raden från vänster: M. Kristensson, Olskroken, Henry Branting (von Kraemer), Albert Jensen, Landskrona, Karl Börjesson, Stockholm, O. Lagerlund, Göteborg och Jöns Hansson, Landskrona. Mellersta raden: A. Schagerström, Sundbyberg, Emil Sjögren, Surte, W. Jensen, Landskrona, Gustaf Gillström, Landskrona, Fridolf Nilsson, Surte och O. Tynell, Eslöv. Sittande: Alfr. Larsson, Hälsingborg, Nils Wessel, Malmö, Herman Österdahl, Malmö, Georg Jansson, Västerås, Emil Rosén, Göteborg, Lindberg, Gårda, och Kindberg, Lysekil

Tredje kongressen

Årets kongress skulle, som sagt, hållas i Göteborg. De årligen återkommande kongresserna tärde rätt hårt på rörelsens knappa tillgångar. Visserligen var deltagareantalet ej så stort: på första kongressen i Norrköping 15, på andra kongressen i Södertälje 11 och på den tredje kongressen i Göteborg 14 ombud, men därjämte måste ju CK, revisorer och funktionärer närvara och en del ombud hade långa resvägar.

Vid Göteborgskongressen 1901 kunde CK i Landskrona framlägga en årsredogörelse som uppvisade de bästa resultat som dittills uppnåtts och det var därför helt naturligt att man beslöt att CK även i fortsätt-

ningen skulle vara förlagd till Landskrona. Stockholm hade intet ombud. Dagordningen var rätt mager och som ofta var fallet då tiden behövde utfyllas, tog man en oproportionellt lång tid på att resonera om stadgarna. Man stannade för att bestämma en minimiålder av 15 år, utan någon åldersgräns uppåt. "Bedrivande av antimilitaristisk propaganda" inskrevs i stadgarna som en av förbundets uppgifter. "Lyckas det", skrev *Brand* om detta beslut, "att hela världen över bland militären inblåsa den antimilitära andan, då blir krigen omöjliga. Det är en stor uppgift, som ligger öppen för den svenska socialistiska ungdomen. Det är en kulturmission, på vilken vi måste sätta in all vår kraft, all vår energi." Att den antimilitaristiska agitationen inte tidigare försummats därom vittnade ett telegram till kongressen från ett 50-tal beväringar i Landskrona som hälsade kongressen "med hopp om en lycklig lösning av frågan om agitationen mot militarismen".

Beträffande *Brand* så utgavs den dittills formellt av en tidningsförening. Andelsteckningen hade i det stora hela ej givit så bra resultat som man väntat, men däremot gick tidningen bättre än man vågat hoppas och med de små omkostnader den hade blev det rentav en smula vinst. Nu övertog förbundet tidningen.

Telegram anlände till kongressen från Kristiania Socialdemokratiske Ungdomslag med Jacob Vidnes, sedermera redaktör för norska Socialdemokraten, och en skriftlig hälsning kom från internationella byrån i Bryssel. Kongressen beslöt anslutning dit, alltså till internationella ungdomsförbundet.

Storstrejksagitation

Då kongressen var slut tog CK genast initiativ till fortsättning av den antimilitaristiska agitationen. Den ordnade ett möte för beväringar i Landskrona den 9 juli. Det nya härordningsförslaget med 240 dagars värnplikt hade genomtrumfats i rysskräckens tecken och förbittringen inom arbetarklassen var allmän. Även det socialdemokratiska partiet var i skärpt opposition, sedan det brantingska kohandelsförslaget om rösträtt—värnplikt gick i stöpet. Värnplikten kom, men rösträtt blev det inte. Nu sattes agitationen in på storstrejk för rösträtten med ökad styrka, därvid även pådrivna av ungsocialisterna. CK trodde, med hänsyn till situationen, att den socialdemokratiska partistyrelsen skulle vara villig att ge ett bidrag på 500 kronor

till ungsocialisternas antimilitaristiska agitation och anhöll i skrivelse om detta, men intet svar kom. Däremot lämnades på några platser agitationsbidrag till där verksamma ungdomsklubbar från de socialdemokratiska partiföreningarna eller andra lokala organisationer. Mot slutet av året bildades ny klubb i Höör, medan Motalaklubben rapporterades nedlagd. I Ängelholm bildades ny klubb med 40 medlemmar vid starten och i Lund likaledes ny klubb med ej mindre än 129 inskrivna medlemmar vid starten — absolut svenskt rekord! Klubben i Kristianstad återupplivades och nya klubbar bildades i Trollhättan, Härnösand och Limhamn.

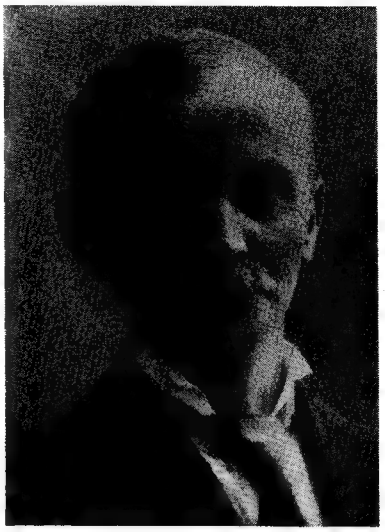

Carl W. Sjöström, Lund

Om klubben i Lund berättar Gust. Sjöström:

Tre kamrater, C. W. Sjöström, Oskar Andersson och Karl Ek, utgjorde jämte några andra, bl. a. metallarbetaren Johan Nilsson, sedermera medarbetare i tidn. *Arbetet*, riksdagsman, statsrevisor m. m. samt likaledes metallarbetaren Henrik Persson (Nemo), numera överförmyndare i Borås, den andliga elit, som gav innehåll i den ungsocialistiska klubben i Lund.

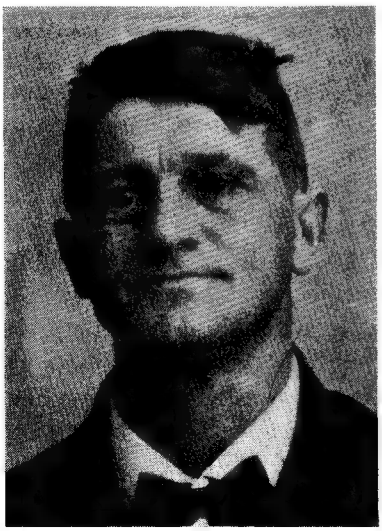

Oscar Andersson, Lund

Carl W. Sjöström — broder till Gust. Sjöström — skomakare till yrket blev sedermera banbrytare i Lund för den kooperativa konsumentrörelsen. Föreståndare under flera årtionden och ända tills han blev pensionerad arbetade han för kooperativa föreningen Fenix, som blev ett stort affärsföretag. Åtnjuter ett aktat anseende även på sin ålderdom inom Lundensisk arbetarerörelse.

Oscar Andersson, rörmokare, hade under flera år vistats i Amerika,

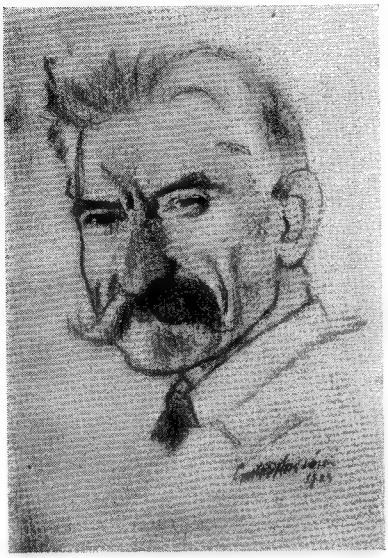

Karl Ek, Lund

där han livligt deltog i Socialist Labour Partys arbete. Fungerade som en mycket duktig ledare i studiegrupper i engelska språket. Död.

Karl Ek var bokbindare och född i Örebro. Under flera års gesällsvandringar i Europa kom han till Lund några år före storstrejken, deltog i denna senare med iver och var en sällspord personlighet, som vann allas både sympati och respekt, både för sitt kunnande ifråga om idéer inom internationell arbetarrörelse såväl som fackman. Återvände till sin födelsestad efter storstrejken och är en av landets skickligaste bokbindare.

I ett senare meddelande tillägger Gust. Sjöström:

I anslutning till Lundaklubbens bildande, som enligt dina uppgifter skedde med rekordanslutningen 129 medlemmar, kan jag lämna den upplysningen, att anslutningen till klubben sedan skedde synnerligen raskt, så att den ganska snart var uppe i c:a 550 medlemmar. Ja, en tid hade klubben så många medlemmar, att "Ringens" stora sal — den enda lokal för arbetarorganisationernas större sammanträden — med läktare var fullsmockade. Stundom inträffade, att unga flickor och pojkar som anslutit sig till klubben bänkade sig på läktaren där de satt och nojsade medan de allvarliga överläggningarna och diskussionerna pågick nere i salen.

Men efterhand som föreningsarbetet i skilda avseenden blev mera allvarstyngda, så dunstade detta medlemsskum bort. I snabb takt sjönk medlemsantalet ned till c:a ett 40-tal. Men därefter arbetade sig klubben upp. Och när den stod på sin höjdpunkt så hade den inte blott något över hundratalet medlemmar, men därtill alla arbetande och verksamma medlemmar, var på sitt sätt. Det torde ha funnits få föreningar där medlemsantalet så helgjutet på ett eller annat sätt gick upp i det ideologiska arbetet, dels med diskussioner på klubbmötena och deltagandet i debatterna, dels anordnandet av offentliga agitations- och upplysningsföredrag med åtföljande debatter.

I CK var personbytena talrika, beroende på att medlemmarna en efter en måste av olika anledningar lämna Landskrona. Sålunda

förmäler protokollen att Karl Möller fått ge sig av. Han for till Amerika. Av honom har jag ett personligt minne från ett tidigare skede, då han bodde i Lund — han var den första ungsocialist jag träffat. Kanske får jag här berätta därom i

Ett litet "mellanstick"

Det var en sommar medan jag ännu var i skolåldern som jag höll ferier i Sliparelyckan strax invid Lund, en kombination av lantbruk och nöjesställe, mycket frekventerat av arbetarungdom på den tiden, innan Folkets park kom till. Dit kom en dag ett stiligt ungt par åkande i en liten vagn dragen av en ponny. Flickan hade fått ekipaget som vinst på något lotteri och ville nu ha det inackorderat på Sliparelyckan några veckor, varom man också kom överens. Vi ungar begapade naturligtvis både ekipaget och de åkande. Hon var blond och skön, han en stilig pojke, med små koketta mustascher.

— Han är en farlig karl, en anarkist, Karl Möller heter han och han har en tidning som heter *Brand*, anförtrodde oss det gamla köksbiträdet på stället, vilket naturligtvis gjorde att han blev dubbelt intressant.

Jag har många gånger sedan dess undrat över hur jag skulle få denna historia att gå ihop. Episoden kunde möjligen dateras till 1894, men absolut inte till så sent som 1898, då *Brands* första nummer kom ut. Då var jag 16 år och på annat håll. Det har berättats att Karl Möller kommit tillbaka till fosterjorden.

Sedan Gust. Sjöström läst det föregående har han tillfogat följande upplysning: Jag kan meddela följande om Karl Möller. Han tillhörde CK till slutet av 1901. Vistades därefter i Amerika till 1911. Formare till yrket arbetade han på skilda ställen därefter i Sverge och kom 1919 till Göteborg, där han omsider satte upp en fabrik för tillverkning av gjutsot. Han dog i Göteborg 1936. Vi har oftast sammanträffat här. En bra och kunnig man, både i sitt yrke och även som socialistisk teoretiker.

Landskrona blev inte ensamt om att ordna möten för värnpliktiga. Sådana möten ordnades i Göteborg, i Malmö och även i Stockholm, där rörelsen på allvar började vakna till liv igen.

*

I början på det nya året, alltså 1902, kom förslag till CK från Stockholm om möteskampanj under den strejk för rösträtten som nu såg ut att bli en verklighet och CK biföll förslaget. Under första halvåret 1902 registrerades ny klubb i Ystad. Av en ren slump, får man säga, har anmälan om denna klubbs bildande bevarats åt eftervärlden och finnes ännu i behåll. Den lyder så här:

Ystad 19/5-01.

Till Svenska soc. ungdomsförbundets Centralkommitté.

Får härmed meddela, att här i Ystad den 12 maj detta år bildats en socialistisk ungdomsklubb efter föredrag av herr H. Österdahl från Malmö. Till styrelse

valdes: K. Lund (ordf.), O. Göransson (kassör), V. Sjöberg (sekr.), O. Neuman (v. sekr.) och Aug. Jönsson (v. ordf.). Klubben räknar mellan 40 och 50 medl. och vi har gott hopp om att kunna arbeta upp densamma till stort medlemsantal och bedriva effektivt arbete. — Vår hållning till förb. har i dagens möte diskuterats. Beslöts att tills vidare uppskjuta anslutningen. — I fråga om *Brand* beslöts att energiskt arbeta för dess spridning och tillsattes en prenumerantsamlare.

Med ungdomlig socialistisk hälsning

För klubben
Kalle Lund, ordf.

Här har vi alltså Kalle Lund tillbaka från Kongo, där han höll på att bli uppäten av malariamyggor, enligt vad han några år senare berättar i en artikelserie i *Nya Folkviljan.* Ystadsklubben beviljades inträde i förbundet enligt CK-beslut den 9 febr. 1902. Om klubbens vidare öden får man då och då små glimtar i privatbrev till Hinke, dels från Johan Pihlman, redaktör för stadens arbetartidning *Aurora,* och dels från Axel Lundgren, medarbetare i samma tidning. Pihlman skriver om klubben den 8 mars 1905: "Vi är 100 man — ingen enda kvinna". Han hoppas dock att många fler, både män och kvinnor, skall komma. Axel Lundgren berättar i maj samma år att de aktiva i klubben stigit till 125 och berättar om klubbens lyckade agitationsfärder i räjongen. Enligt en uppgift från trovärdigt håll — Waldemar Nordh, SAC:s registrator, som själv en gång var medlem i Ystadsklubben — har klubbens medlemsantal en gång uppgivits vara uppe i 700 medlemmar. Absolut rekord!

Ny klubb anmäldes under april i Jönköping, medan klubben i Lysekil anmäldes vara nedlagd. Norra klubben i Stockholm, där det en tid varit än si och än så, anmälde i oktober sitt inträde i förbundet med 70 medlemmar, samtidigt som Skromberga inträdde med 65 medlemmar.

"Du unge militär — — —"

Brands expeditör W. Jensen står nu i tur att lämna Landskrona och som ny expeditör inträder Aug. Nilsson. Förhistorien till att W. Jensen emigrerade till Amerika var följande:

CK sände ut ett antimilitaristiskt upprop som väckte stort rabalder i borgarpressen och förresten inte bara där, Branting var heller inte sen att "taga avstånd". Uppropet började så här: "Du unge militär som ståtar där i kronans granna rock, har du någon gång tänkt över din ställning?" Med den frågan vände sig uppropet till de värnpliktiga och påvisade att en arbetare har ingenting att försvara. Han är blott

ett illa behandlat styvbarn, som är de stora godsägarnas, de stora industririddarnas, tjuvarnas och skälmarnas fosterland. Uppropet skildrar överklassens privilegierade ställning, utsugarnas list att först plundra folket på frukterna av deras arbete och sedan får folkets söner, iklädda uniform, hålla vakt om rövargodset. Därpå säges några kraftiga ord om disciplinen och så slutligen: "En dag skall arbetarna, dina kamrater, samlas till demonstration för sina politiska rättigheter, som så länge förvägrats dem. Revolter uppstår, naturligtvis framkallade av den s. k. ordningsmakten, och militären kommenderas ut för att skjuta. Du är med i ledet. Kan du mörda dina bröder med kallt blod?"

Det blev beslag, åtal och dom: sex månaders fängelse — den första fängelsedom för antimilitaristisk agitation som fälldes över en ungsocialist. Man rubricerade det i stämningen som uppmaning till myteri. En liknande dom hade visserligen fällts tidigare över Axel Löfgren, som dömdes till 8 månaders fängelse för uppmaning till myteri, men det var 1891, alltså före ungsocialismen. Nu var den dömde W. Jensen, som föredrog att lura samhället på dess hämnd. Han hade redan tidigare bestämt sig för att resa till Amerika. I nummer efter nummer hojtade Socialdemokraten om att arbetarpartiet visst inte hade något med detta upprop att skaffa, vilket föranledde ungdomsförbundets CK till följande deklaration:

"Arbetarpartiet har inte haft, har inte och kommer inte att ha något att göra med den antimilitaristiska propagandan i Sverge. Ett parti, som av alla krafter söker skaffa sig socialt anseende och som gång på gång sätter förvärvandet av detta anseende över programpunkterna, kan naturligtvis inte äventyra sitt anseende genom att angripa en så viktig och grundmurad samhällspelare som militarismen.

Vi hoppas, att denna förklaring må vara nog, och tror att detta öppna tillkännagivande skall vara tillräckligt att avtvätta från partiets vapensköld den grundlösa misstanken, att det någon gång varit med om ett så civilisationsbefrämjande arbete som ett angrepp på det militaristiska barbariet."

Emellertid spred sig den förut omtalade Fabian Månssonska agitationen för skytterörelsen inom de sydsvenska klubbarna och förmådde till och med CK att rekommendera bildandet av skytteklubbar, för att "på detta sätt söka åstadkomma ett väpnat Sverge, redo att försvara sig såväl emot yttre som inre fiender". Detta konstifika upprop betecknar Hinke med rätta som ett bevis för att ungsocialisterna trots allt ännu inte nått full klarhet ifråga om mål och medel i den antimilitaristiska kampen.

Sammandrabbningen utanför Jakobs kyrka i Stockholm den 20 april 1902

1902 års rösträttsstrejk

I Stockholm hade Norra klubben växt så bra, att den vid 1902 års ingång räknade ej mindre än 130 medlemmar. Där lågade intresset starkt för den anryckande storstrejken för rösträtten. En extra socialdemokratisk partikongress den 10 april 1902 och närmast följande dagar beslöt uttala sig för rustning till storstrejk genom allt tätare demonstrationer, först varje söndag från och med den 20 april tills konstitutionsutskottets betänkande i rösträttsfrågan blev känt, sedan varje afton. När riksdagen började behandla rösträttsfrågan skulle, medan behandlingen pågick, allmän arbetsnedläggelse tillgripas. Ett storstrejksutskott valdes som skulle leda det hela. Ungsocialisterna i huvudstaden såväl som i landsorten samarbetade med socialdemokraterna.

Redan den 13 april ordnades ett stort demonstrationståg till Folkets hus i Stockholm, efter ett massmöte vid Lill-Jans. Det förlöpte utan intermezzon. Men då söndagen den 20 april kom blev det annat. På order av överståthållare Dickson företogs utan föregående varning en våldsam chock av ridande polis mot demonstrationståget, uniformerade poliser med dragna sablar högg in och civilklädda poliser, som av stadsfiskal Stendahl utrustats med grova knölpåkar, hamrade på de till 20.000-talet uppgående demonstranterna allt vad

de orkade. Förvirringen blev obeskrivlig. 72 personer häktades och de mer eller mindre svårt skadades antal var mycket stort. Det kan konstateras att åtminstone inte *alla* borgerliga tidningar applåderade detta lömska polisövergrepp, vilket i riksdagen kraftigt brännmärktes av bland andra Adolf Hedin. Det överenskoms att arbetarorganisationerna själva skulle svara för ordningen vid följande demonstrationer och några fler kravaller blev det inte. Att de häktade skulle släpas inför domstol därför att polisen överfallit dem hörde naturligtvis till pjäsen, men blott en dömdes till fängelse i en månad. I ett fall där åklagaren yrkade ansvar efter en paragraf med upp till 10 års straffarbete blev straffet — 10 kronors böter! Mindre omfattande kravaller förekom i Jönköping och Eksjö, men annars gick demonstrationerna utan nämnvärda intermezzon. Själva demonstrationsstrejken började den 15 maj och torde ha omfattat 116.000 arbetare. Den pågick i tre dagar, torsdag, fredag och lördag, därvid dock ett betydande antal slöt sig till strejken först på fredagen. Egna demonstrationsmöten ordnade ungsocialisterna flerstädes, bland andra ett stort A-salsmöte i Stockholm. Allt försiggick i största endräkt mellan gamla och unga — annat blev det dock efteråt, då verkställande utskottet lämnade de trakasserade arbetarna vid Separator i sticket. Bland alla stormiga A-salsmöten torde de som nu följde höra till de mest bekanta.

En av dem som var med under Stockholmspolisens vilda framfart 1902 var Nisse Lindkvist. Ännu 1948 är Nisse Lindkvist precis lika entusiastisk och vital som då seklet var ungt. Han började läsa några nummer av Hinkes tidning *Under röd flagg* och var därmed vunnen för "saken". Där striden stod som hetast den 20 april 1902 där var också Nisse Lindkvist med och var bland dem som fördes ner till Myntgatan 4 och det blev ingalunda sista besöket på stället. Han var med då militär utkommenderades under hamnarbetarekonflikten 1903. Han var med då de ryska flyktingarna var i Stockholm, har många minnen från storstrejken 1909 och naturligtvis var han med i 19-veckorsstrejken bland bagarna 1912, bagare till yrket som han själv var. Den där teckningen, där man sätter slaktstämpel på de mönstrande spreds vid Stadion då där ordnats "politisk fotbollsmatch", med påföljd att ridande polis förde 6 ungsocialister till polishuset på Kungsholmen, där de kvarhölls tills matchen var slut. Nisse Lindkvist var också med under potatisuppploppen 1917 och var en av dem som dömdes för dessa hungerororligheter. De antimilitaristiska brevmärken som militäragitationskommittén utgav, med texter som "Krig är mord. — Vägra att döda", med flera blev åtalade och Nisse Lindkvist var svarande. Stadsfiskal Stendahl blev hysterisk av ilska då Nisse tog sig för att dela ut av märkena till de närvarande i rättssalen och röt att det är förbjudet att sprida beslagtagen skrift, vartill Nisse genmälde att det ännu inte var avgjort om märkena var brottsliga. Beslutet blev också i

sinom tid ett frikännande, men tryckeriet som tryckt dem fick 150 kronors böter för att det inte lämnat granskningsexemplar.

Det var under första världskriget. Vi visste, berättar Nisse vidare, att mycket militär förlagts till Vaxholm och försedda med därför lämplig litteratur reste vi några stycken dit ut. Vi åkte snart fast och under förklaring att området var spärrat för civila ledsagades vi tillbaka ombord. Vi hade emellertid blivit intresserade för Vaxholm och följande söndag styrdes färden på nytt dit. Denna gång gick det bra, allt "giftet" spriddes på bästa sätt och belåtna och tomhänta skulle vi just återvända till Stockholm, då en patrull fångade oss och förde in oss på fästningen. Efter lång och otålig väntan blev det förhör inför fästningskommendanten. Han ville absolut veta var vi fått uppropen ifrån och då han inte nöjde sig med beskedet att vi fått dem av en kamrat, utan också ville veta namnet på denne, föll det oss in att säga att han hette Joe Hill, men hans adress visste vi inte. Småningom släpptes vi, men som sista båten till Stockholm då var gången gick vi till polisstationen och begärde logi för natten, vilket också beviljades och på bemötandet där var ej anledning att klaga...

Så berättar Nisse Lindkvist och berättelsen har skenat iväg så att vi totalt tappat tidsföljden.

Ur Brand 1902

Det kan vara skäl att här som hastigast blada igenom de nummer av *Brand* som utkommit sedan tidningen på nytt började utgivas på våren 1901.

Marsnumret, alltså det första, började med en rätt intetsägande anmälan om att *Brand* återuppstått från de döda. För övrigt bär numret spår av att vara tillkommit i all hast och under premiärnervositet. Översättningar överväger. Från klubbarna dominerar Emil Roséns segerrapporter från Göteborg. Som redan omtalats bar det från seger till seger i Götet.

Aprilnumret hyllar tre redaktörer: A. C. Lindblad i Ny Tid, Pär Axelsson i Landskrona-Kuriren och Joh. Pihlman i Aurora, som råkat ut för åtal för gruff med kommunalpampar. Pihlman hade retat en militär och råkade värst ut. Fick två månaders fängelse. Vera är en signatur under dikter som återkommer med en kronometers säkerhet i varje nummer. (Signaturen var Fritjof Lidéns.)

Månaden till ära är majnumret i tvåfärgstryck. Här presenteras Helene Ugland, som senare gjorde en hel del agitation för förbundet. De energiska Göteborgsklubbarna har invigt fyra nya fanor, att ha i majdemonstrationen.

Juninumret har på sin första sida ett gruppfoto från kongressen i Göteborg, jämte referat från kongressen. Bland gamla bekanta observerar man på fotot Jöns Hansson och bröderna Jensen från

Landskrona, Nils Wessel och Herman Österdahl från Malmö, Börjesson från Stockholm samt Rosén från Göteborg. Vid möte i samband med kongressen talade Henry Branting (senare med namnet von Kræmer), Helene Ugland och Karl Börjesson.

I julinumret ägnas en entusiastisk hyllning åt Ellen Key och i ett kombinerat augusti—septembernummer talas om det "makliga stilleståndet" inom klubbarna som följer med årstiden. Numren verkar också något torra.

Albert Jensen

Oktobernumret hyllar parkföreståndaren C. T. Thelander, Västerås, som blivit riksdagsman. Man överraskas av en rubrik: "Nazis sista önskan" — men Nazi är här namnet på en hygglig skräddare!

Socialdemokratiska partiets sekreterare K. M. Ziesnitz och redaktören för partiets tidning *Folkbladet* K. J. Gabrielsson har dött och fått runor i novembernumret av *Brand*.

Nils Wessel, som under sommaren flyttat till Landskrona blir utsedd som Gabrielssons efterträdare som redaktör för *Folkbladet* och flyttar därför till Stockholm, sedan han redigerat ett decembernummer av *Brand* i mindre format, men med större antal sidor, 20 i stället för de vanliga 8.

Från Stockholm fortsatte Wessel att redigera *Brand* under första halvåret 1902, men sedan övertogs redaktörskapet helt av Albert Jensen — han hade säkerligen dessförinnan haft en betydlig del av arbetet på sin lott. Det var ju heller inte vidare praktiskt att ha redaktören i Stockholm för en tidning som alltjämt trycktes i Landskrona. Men naturligtvis medarbetade Wessel alltjämt och skriver i februarinumret 1902 en entusiastisk artikel om Hinke Bergegren, "vilken numera sällan uppträder offentligt", men som förmåtts att tala vid ett offentligt agitationsmöte, ordnat av stockholmsklubbarna, över ämnet "Ryssland i Sverge".

I nästa nummer, marsnumret alltså, inflöt en artikel som väckte ett väldigt rabalder. Den var skriven av E. F. (Emanuel Franzén) och hade rubriken "Spader Knekt eller Ärelystnad utan Förmåga", samt utgjorde ett hätskt personligt angrepp på redaktör Victor Larsson i *Hallands-Posten*. Man kan medge att införandet av detta angrepp

i den form det fått var dålig strategi, i synnerhet som *Brand* fyra nummer tidigare (december 1901) höjt Victor Larsson nära nog till skyarna ("Han har städse visat sig som en fördomsfri radikalismens store kämpe, en småfolkets riddare utan fruktan och tadel", sägs bland mycket annat liknande i decembernumret) och ingenting mera allmänt bekant hade inträffat som motiverade det giftiga angreppet i "Spader Knekt". Det lär annars ha föranletts av en artikel som V. L. publicerat om huvudstadens "osedlighet". Den roll artikeln kom att spela blir det tillfälle att återkomma till.

Ur klubbnotiserna från denna tid kan antecknas att klubben i Lund, som tydligen ramlat ur förbundet för någon tid, nu åter tågat in med 270 medlemmar. Nya klubbar har tillkommit i Jönköping, Sundsvall och Malmberget.

April—maj sammanslås i ett nummer och den annalkande rösträttsstrejken ägnas en entusiastisk artikel av Karl Börjesson, på samma gång som en artikel i sista stund skildrar polisens i Stockholm överfall på demonstranterna den 20 april. I samma nummer protesterar Malmö soc. ungdomsklubb genom Herman Österdahl mot "Spader Knekt" som "sällsport okynnigt, rått och simpelt skriven". Den har vållat "djup sorg och förvåning". Även klubben i Lund protesterade genom meddelande i *Arbetet*. Likaledes protesterade klubbarna i Sundbyberg och Jönköping, medan klubbarna i Ystad, Landskrona och Hälsingborg uttalade sitt förtroende för *Brands* redigering.

I sitt svar på protesterna säger *Brands* redaktion att den socialistiska ungdomen i Stockholm *först* blivit angripen av Victor Larsson. De som befinner sig på avstånd från stridsplatsen, säger redaktionen vidare, kan ej ha den fulla förståelsen av kampens natur och vad som föregått den artikel, mot vilken det så indignerat protesteras. Det tillägges: "Vi förnekar ingen yttrandefriheten och missunnar ingen odödligheten. Vi skall med största glädje och utan ringaste avund se att Malmö soc. ungdomsklubb går till eftervärlden med den *friska* lagerkransen kring sin panna. Var och en har sitt sätt att kravla till stjärnorna. Herostrates hade sitt." Vad som låg bakom det hela är kanske litet svårt att nu avgöra, men det antydes i en vändning att Victor Larsson "nedrackar Hinke Bergegren och ropar på björk och hassel för den socialistiska ungdomen".

I juninumret konstateras den stora tillslutningen till rösträttsstrejken och uttryckes den meningen "att arbetarna i Sverge är redobogna att

gå ut då det gäller ännu större saker än den allmänna rösträtten". I samma nummer kommer CK:s upprop för skytteklubbar.

Julinumret ägnar en artikel dels åt beslaget och åtalet mot militäruppropet, dels ett åtal mot *Hallandsposten* för smädelse mot riksdagen, eller i varje fall mot dess första kammare. Emellertid konstateras att åtals-Hammarskjöld gått, och efterträtts av Ossian Berger som justitieminister och uttalas förhoppning om att det fria ordet ej skall förlora på bytet. Kriget mellan Victor Larsson och ungsocialisterna i Stockholm fortsätter och den gamla välkända signaturen K. B—n. påvisar att Halmstadsredaktören nu propagerar för att ungsocialisterna skall utestängas från Folkets hus. Victor Larsson vill driva ut dem från alla lokaler, medan gamla prästtidningen *Vårt Land* är nog hyggligt att vilja reservera Långholmen för dem!

En förening, "Internationalisterna", har bildats i Stockholm och på dess första offentliga möte uppträder tyska och italienska gäster, som hitrest för den internationella transportarbetarekongress som hölls. Hinke Bergegren var tolk och *Socialdemokraten* var mycket missbelåten.

I Malmö hölls ett stort ungsocialistiskt möte i Folkets park, med verklig rekordtillslutning från alla delar av Skåne: Lund, Lomma, Hälsingborg, Ystad, Eslöv, Höör, Limhamn med flera platser. Från Landskrona kom inte mindre än 300 i förhyrd båt och från andra sidan Sundet kom Köpenhamnsklubben, vars ordförande A. Sterregaard var en av talarna. Svensk talare var det svenska förbundets ordförande Albert Jensen. För övrigt presiderade Herman Österdahl som Malmöklubbens ordförande, klubbens folkdanslag medverkade och likaså en sångkör. Mötet gick i antimilitarismens tecken och ett mycket stort uppbåd poliser såg till att det inte ordnades revolution. Det var nog ett av de ståtligaste ungsocialistiska möten som hållits, i varje fall vad tillslutningen beträffar.

Augusti—septembernumret 1902 ägnas först och främst målet mot det antimilitaristiska uppropet som då varit före, och där Hinke Bergegren biträdde svaranden Wilhelm Jensen. Karl Börjesson söker analysera vad som förekommit i striden Victor Larsson—ungsocialisterna och stannar för att båda parter huggit till med grövre tillhyggen än som passar i en städad debatt. Men bestämt fastslår han att ingen bör få vara tabu för kritik. Einar Håkansson skriver under rubriken "Civilisation" en längre artikel om "kulturfolkens" framfart bland de färgade folken. Signaturen K. A. P. har en ny vidräkning med Victor Larsson, vari påvisas att denne sannerligen

inte varit den som valt sina uttryck då han i sin tidning fortsatt nerrackningen mot ungsocialisterna, som han kallar "tvivelaktiga existenser" och betecknar som folk vilka inte skiljer "på mitt och ditt", alltså som tjuvligor. Han skriver att inom ungsocialisternas led "finnas framskjutna personer, vilka endast har de styrandes och partiets överseende att tacka för, att de icke kommit i offentlig kollision med lagen". Victor Larsson torde här ha syftat på en gammal skvallerhistoria från flera år tillbaka, som inte alls låg till så som den berättats i landsorten. Historien är för obetydlig att här syssla med.

Oktobernumret ägnar en längre runa åt Emile Zola, som dog den 29 september 1902. Militäruppropet har fällts och W. Jensen har av rådhusrätten i Landskrona dömts till 6 månaders fängelse. Svarandens jurymän var: träarbetaren Jöns Hansson, redaktör Gottfr. Frösell och journalist A. J. Christiernsson. Stockholms soc. ungdomsklubb höll offentligt protestmöte mot domen, med föredrag av Hinke Bergegren. Branting var närvarande vid mötet, men yttrade sig inte i denna fråga. Ystadsklubben prisar i ett brev särskilt Kalle Lund, Vilhelm Sjöberg, August Andersson och August Roos för deras energiska arbete i klubben.

Novembernumret har en artikel till minnet av Chicagomartyrerna Albert Parsons, August Spiess, Adolf Fischer, Georg Engel, Louis Lingg, vilka avrättades den 11 november 1887, alltså 15 år tidigare, Samuel Fielden, Oscar Neebe och Michael Schwab dömdes till mångårigt fängelse. Einar Håkansson ironiserar över psalm 380 i dåtidens psalmbok: "Gudaktighet är krigarns dygd och mänsklighet hans ära och hjärtats frid hans vinning." Därjämte det förut omtalade tillkännagivandet från CK, däri förklaras att "arbetarpartiet har icke haft, har icke och kommer icke att ha något att göra med den antimilitaristiska propagandan i Sverge". H—y B. (Henry Branting) behandlar fackföreningsrörelsen och anser att i en framtid intet annat är att göra än att "överge de då föråldrade fackföreningarna och i en politisk kamp sträva fram mot målet: kapitalismens störtande".

Klubbarna ramlar ur och inträder på nytt i förbundet i en omfattning som gör att det blir litet tröttande att följa med i svängarna. Tydligen blir de strukna för bristande betalning, men kommer åter efter någon tid. CK höll sträng ordning på alla slarvrar.

Decembernumret ägnar första sidan åt Peter Krapotkin. Stockholmsklubben firade den 30 november 10-årsdagen av den första ungdomsklubbens tillkomst, med tal av Karl Börjesson, som prisade rörelsen som har medlemmar, vilka icke "sättas i rörelse av

auktoriteternas trådar likt sprattelgubbar", utan som "känner sina handlingars innebörd". Vid mötet förekom dessutom sång och musik samt deklamation.

Två beväringsmän, A. G. Abrahamsson-Bölja och K. W. Johansson, som spritt militäruppropet vid Norrlands artilleriregemente har häktats och ställts inför krigsrätt, som emellertid förklarade sig obehörig att upptaga målet, enär det var att anse som tryckfrihetsmål. Saken hänsköts till JO av de häktade. August Palm får en överhalning för att han samman med läsarpräster och ett för övrigt minst sagt "blandat" sällskap uppträtt och "avslöjat fritänkarhumbugen", närmast representerad — enligt Palms åsikt — av O. Ljungdahl och Ivar Löfgren. "Stackars Palm! Han är gammal och då man blir gammal blir man ofta barn på nytt och gör barnsliga gärningar!" slutar den av K. A. P. signerade artikeln. Stockholms Södra socialistiska ungdomsklubb bildades på nytt den 30 oktober 1902.

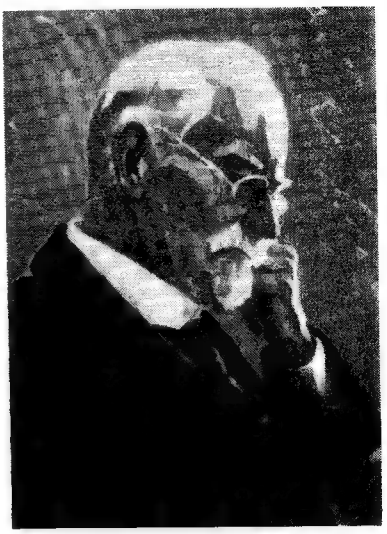

O. Ljungdahl
Efter en oljemålning av Thore Andersson

Om man till slut nämner att Sundbybergsklubben i slutet av 1902 återuppstod efter en väl långt utdragen sommarvila och att Hässleholmsklubben måste nedläggas på grund av arbetslöshet och platsens avfolkning, så torde mera väsentliga händelser under året 1902 ha noterats.

Splittringens år 1903

Det nya året började utan märkligare händelser. Genom omröstning hade bestämts att årets kongress skulle hållas i Stockholm, denna gång redan så tidigt som den 21 februari. Klubben i Billesholm har anslutit sig med 30 medlemmar, medan klubben i Limhamn lagts ner. Nyansluten är också en ny klubb i Kalmar.

Det kunde te sig skäligen lugnt på ytan, men de mera initierade visste att bakom kulisserna förbereddes kamp, först och främst om CK:s förläggning och om *Brands* redigering. I Malmö hade klubbens

medlemsantal decimerats mycket avsevärt, men det låtsades man ingenting om — inte utåt. Man strök inte de hundratals kontingentskolkare som det inte fanns den ringaste utsikt att de skulle komma tillbaka, utan rapporterade dem fortfarande som medlemmar. Man ville ha en manstark uppsättning av ombud på kongressen. Men inåt, på mötena, gnällde och jämrade man sig värre. Det var tydligt, framhöll Herman Österdahl och Fabian Månsson ideligen, att både Malmöklubben och hela rörelsen gick sin snara undergång till mötes, om det fick fortgå "på det här sättet". — Vilket sätt? — Jo, som förbundsledningen sköttes från Landskrona och framför allt som *Brand* redigerades. "Spader Knekt" spelades ut gång på gång som ett stort trumfkort och CK:s underlåtenhets- och överträdelsesynder uppförstorades så gott sig göra lät. Men riktigt ense med dem var inte alla klubbmedlemmar. Att Herman Österdahl ansåg sig själv vara mannen som borde ha hand om *Brands* redigering var så uppenbart att den saken inte ens behövde diskuteras. Att han skulle vara en absolut "rättrogen" socialdemokrat kunde däremot ifrågasättas, i varje fall kom hans utdömande av "anarkisttendenserna" i rörelsen brådstörtat. Det skulle ju förresten visa sig ganska snart efteråt, att han hoppade jämfota rakt in i högerlägret, så snart en mera lönande syssla erbjöd sig där och ägnade sedan varken ett ord eller en tanke åt att återvända till arbetarrörelsen. Vad Österdahl ville var att få det extra arvode som betalades för *Brands* redigering och som visserligen inte var stort, men som ju kunde tänkas bli påspätt om spridningen artade sig bra. Journalistlönen i *Arbetet* var på den tiden också i knappaste laget och det var en offentlig hemlighet att Österdahl hade mycket svårt att få den att räcka. Kanske anses det inte fint att teckna bakgrunden till Malmö-aktionen så där rakt på sak — men sådan var den i alla fall. Herman Österdahl spelade don Quijotes roll och Fabian hade endast rollen som hans väpnare. Detta sade med vanlig öppenhjärtlighet ett av Malmö-ombuden på kongressen, Albin Hansson, då utbrytningen diskuterades. Som bekant torde vara gick Albin Hansson jämte redaktör Pihlman i Ystad senare i bräschen för organiserande av lantarbetarna och blev i sinom tid förtroendeman i Lantarbetareförbundet. Han var en mycket frispråkig ung man vid den tid det här är fråga om — även senare förresten — och lindade inte in sina meningar i omskrivande fraser. Att Per Albin Hansson fick båda sina förnamn nämnda berodde ursprungligen på att man ville skilja honom från den Hansson som endast hade Albin som förnamn. Vad Per Albin beträffar var han alltför nykommen inom rörelsen för att kunna spela

någon roll vid själva utbrytningen inom den ungsocialistiska rörelsen och enligt vad han själv vid något tillfälle senare sagt, var han från början mycket tveksam om hur han borde ställa sig. En energisk fiende hade ungsocialisterna fått i Victor Larsson och bataljerna med honom fortgick ända in på kongressen. *Brand* 1903 inleddes med ett januarinummer, där Karl Börjesson på nytt ger Victor Larsson och August Palm en avhyvling. Larssons bravader hade "mera passat för medeltiden, då det framför allt gällde att reta upp en okunnig hop trosfantaster till excesser mot misshagliga personer och institutioner". Det erinras i artikeln om "de krafter, verksamma inom socialdemokratiska partiet, som fått sin första skolning inom ungsocialismen, Ernst Lindberg och K. V. Lövkvist i Typografförbundet, Einar Henriksson i träarbetareförbundets styrelse, J. T. Johansson i järnarbetarnas förbundsstyrelse, Gustav Karlsson i målarnas förbundsstyrelse, Alfred Olzon i *Soc.-Dem.* redaktion, Emil Rosén i *Ny Tid*, senare i *Arbetarebladet* och den mängd kamrater som sitter i olika funktionärsställningar i fackföreningar och som innehavare av olika förtroendeuppdrag för övrigt och börjat i Stockholmsklubben och varit verksamma där under längre eller kortare perioder. Palm har i något yngre dagar sett med största välvilja på ungdomsrörelsen. I "Några minnen ur mitt liv" skriver August Palm:

"Bland en av de glädjande iakttagelser, som man kan göra rörande socialismens framgång här i landet, anser jag för min del vara de ungas tillslutning till rörelsen. — — Jag har bevistat de ungas sammanträden. Det var hänförelse i blickarna, djärvhet i tankar och ord, som där utkastades i tal, sång och deklamation. Jag njöt av vad jag såg och hörde bland dessa unga, blodet forsade med raskare fart i mina ådror, jag kände mig med dem ung på nytt och det stod klart för min själs inre blick, att det växer i dessa dagar ett nytt Sverge, för vars hänförelse och entusiasm för frihet, jämlikhet och broderskap den sista resten av förtryck, utplundring och egoism måste falla."

Utbrytningskongressen

Då kongressen den 21 februari 1903 öppnades i Stockholm hade Malmöklubben ej mindre än 6 ombud, Stockholm hade 2 och 10 övriga klubbar hade sänt vardera ett ombud. Den första frågan av mera principiell innebörd gällde särskiljande av den fackliga och politiska rörelsen. Frågan hade flerstädes varit under diskussion, utan att dock ha tillmätts alltför stor betydelse. Det är först långt senare som denna fråga på allvar aktualiserats i samband med fackförbunds-

kassornas åderlåtning för partiernas valkampanjer och andra liknande ändamål. 1903 ansåg man snarare att det var till nackdel för den politiska aktiviteten att ha sammankoppling med den tröga och konservativa fackföreningsrörelsen. Kongressen uttalade endast att frågan borde upptagas på dagordningen i fackliga och politiska föreningar, för att närmare klargöras.

Blev alltså ej detta någon stridsfråga på kongressen, så blev den följande det ännu mindre. Den gällde påveväldet inom svensk arbetarrörelse, vilken hela kongressen var enig om var ett oting. Den kanske mest ettrige i denna debatt var Fabian Månsson, som ansåg att endast arbetare borde väljas till partiets kongresser, yttranderätt men ej rösträtt skulle arbetartidningarnas huvudredaktörer och fackförbundens förtroendemän ha, men hela svärmen av övriga funktionärer borde helt enkelt vara utestängda från kongresserna. Ett uttalande i den riktning som Fabian Månsson talat för antogs också enhälligt av kongressen.

Motsättningarna kom fram först då det blev fråga om förhållandet mellan ungdomsrörelsen och socialdemokratiska partiet. Här var det särskilt Surteombudet A. G. Sellander som beklagade att kiv och hat rådde mellan de unga och de gamla inom partiet. Härtill svarades av andra ombud, att ungdomsrörelsen naturligtvis skulle samarbeta med och stödja partiet där man förfäktade samma meningar, men ungdomsrörelsen förbehöll sig fri prövnings- och kritikrätt, vilket alla inom rörelsen borde ha. Naturligtvis var det i detta sammanhang som "Spader Knekt"-historien också kom på tapeten. Debatten blev het och slöt med att kongressen antog Stockholms norra socialistiska ungdomsklubbs resolution, däri förklaras att ett verkligt livskraftigt parti förutsätter självständiga, av auktoritetstro oberoende medlemmar med obeskuren yttrandefrihet. En av ungdomsförbundets främsta uppgifter är att befrämja just denna självständiga, individuella utveckling,

---

Socialistiska ungdomsförbundets fjärde kongress i Stockholm 1903. Översta raden från vänster: Aug. Nilsson, Landskrona, G. Bondesson, Hälsingborg, Carl Sjöström, Lund, Hinke Bergegren, Stockholm, A. R. Ställberg, Stockholm, Kalle Lund, Ystad och Oskar Olsson, Landskrona. Mittraden: Gustav Bäckström, Jönköping, Herbert Andersson, Västerås, Maria Kvist, Malmö, Amanda Engström, Malmö, H. Sörensen, Kalmar, Albert Jensen, Landskrona och Albert Jansson, Malmberget. Nedre raden: Bror Nilsson, Stockholm, Albin Hansson, Malmö, Jöns Hansson, Landskrona, Herman Österdahl, Malmö, A. G. Sellander, Surte och Emil Vallin, Malmö. Dessutom var Fabian Månsson ombud från Malmö, men var ej närvarande vid fotograferingen.

tillades det. Man tycker att detta uttalande borde kunnat samla en enig kongress, men det blev ändå en minoritet på 7 som röstade emot, tydligen avgivna främst som missnöjesyttring i Victor Larsson-striden.

Rösträttsfrågan och storstrejkskravet var en fråga som ständigt dök upp, så även på denna kongress. Ett uttalande gjordes, man kan nästan säga i trötthetens tecken. Någon talare framhöll, att så länge rösträttsfrågan upptog allas tankar, kom aldrig arbetarklassens övriga vitala frågor till ordentligt beaktande. Bäst att medverka till att få frågan löst och bragt ur världen.

Stockholms norra socialistiska klubb hade motionerat om ett klart uttalande beträffande militarismen och klubbens representanter A. R. Ställberg och Hinke Bergegren talade för en klart försvarsnihilistisk ståndpunkt, under det Herman Österdahl och Fabian Månsson ville ha en gränsdragning mellan militarism och försvar. Den förra ville de vara med om att bekämpa, men det senare ansåg de vara nödvändigt. Kongressens majoritet röstade för ett så formulerat uttalande: "En av förbundets viktigaste uppgifter är att med alla till buds stående medel bekämpa krigseländet i vilken form som helst: militarismen eller folkbeväpning." Det senare — alltså folkbeväpning — stod vid denna tid som en socialdemokratisk programpunkt och uttalandet markerade alltså en rakt motsatt ståndpunkt mot partiets. Här var det 6 ombud som röstade emot, medan 13 röstade för uttalandet.

"Massornas befrielse från religiösa föreställningar är och bör vara ett betydelsefullt inslag i arbetarrörelsens befrielsekamp", framhöll klubben i Lund i en kongressmotion och ett uttalande antogs i enlighet härmed, under det en minoritet på 8 röstande ville ha partiets programpunkt antagen: Religionen en privatsak.

I den fråga som säkerligen för kongressens minoritet var den allra viktigaste, nämligen CK:s och *Brands* förläggningsort blev det också bakslag för den Österdahl-Fabianska oppositionen. Efter en lång debatt, där dessa båda Malmöombud stred för att, enligt deras motion, få ta hand om det hela, beslöt kongressen att förlägga CK till Landskrona även i fortsättningen och till redaktör för *Brand* återvaldes Albert Jensen.

Visst hade meningsbrytningarna varit skarpa, men något allmänt intryck av att en utbrytning inom rörelsen var nära förestående hade nog inte kongressdeltagarna — naturligtvis om man undantar Herman Österdahl och kanske ett par av hans kumpaner. I en förhandlingspaus

skuttade Österdahl i all tysthet upp till Branting, för att höra hans mening. Om man får tro de relationer som senare lämnats om detta sammanträffande, var Branting ganska tveksam beträffande den planerade utbrytningen, men gick dock med på att om den blev av så skulle den socialdemokratiska pressen ge stöd och välsignelse åt företaget. Däremot ställde sig Branting avvisande till Österdahls antydningar om lämpligheten av att partikassan försåg utbrytarna med startkapital. Nej, ekonomin fick de allt ordna själva. Detta verkade avkylande på entusiasmen och torde väl ha bidragit till att Österdahl sökte hålla alla vägar öppna.

Kongressen slöt med att Herman Österdahl sjöng "Internationalen".

På ett offentligt möte efteråt i Folkets hus B-sal uppträdde också Herman Österdahl och "gav en god bild av den socialistiska ungdomsrörelsens utveckling på 'den skånska pannkakan' och slutade sitt anförande med 'Internationalen', vilken sång han föredrog på ett mästerligt sätt, och som måste givas da capo," står det i referatet i *Brand*. Sedan talade Gustav Bäckström, Gottfr. Bondesson, Hälsingborg, Albert Jensen och Hinke, medan Carl Sjöström, Lund, bidrog med sång och B. Moll med deklamation. På kongressen betygade ombuden från Jönköping, Malmberget och Lund att de fått det bästa intryck av de ofta förtalade stockholmskamraterna och allt tycktes andas frid och försoning.

Ett stort möte för militärer var anordnat den 1 mars 1903, där Hinke talade. Stor tillslutning och uttalades avsikt att samarbete skall ordnas i fortsättningen. En längre artikelserie inledes i *Brand* om "Generalstrejken och den sociala revolutionen". Från klubbarna meddelas bl. a. att klubb bildats på Kungsholmen, efter föredrag av Hinke Bergegren, och att Surte-klubben skänkt 50 kr. till processfonden. Ny klubb var bildad i Örebro, efter föredrag av Gustav Bäckström och i Eksjö har ävenledes en ny klubb bildats.

Malmöklubben ordnar uppror

Arbetet är i gång på alla fronter, men på tåget ner till Malmö sitter Herman Österdahl i djupa funderingar. Det där om partiets pekuniära stöd åt hans planer var kanske ändå inte sista ordet. Blev hans förbund en verklighet och lyckades hans planer på att få en ny tidning startad, så skulle väl det andra ordna sig så småningom. Ju mer han tänkte på saken dess mer lockande blev perspektivet. Att han skulle behärska

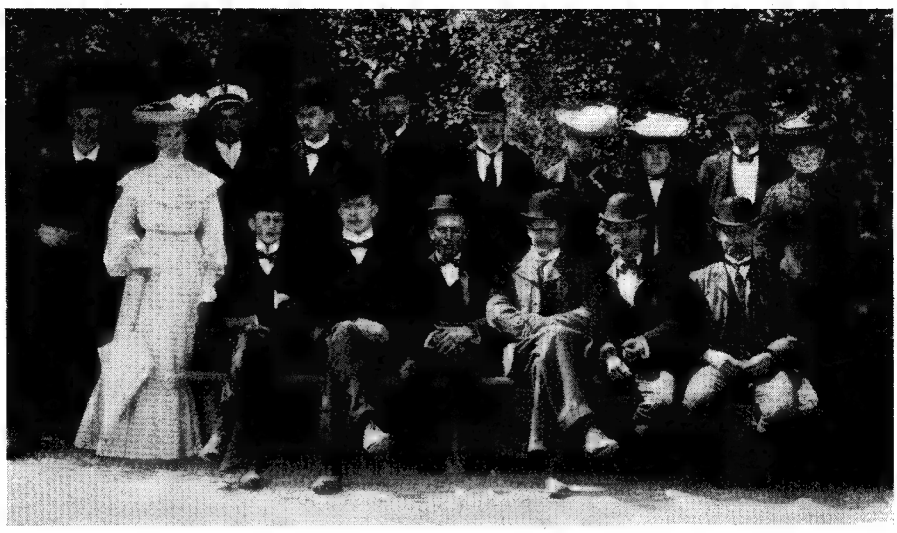

Skånsk ungsocialistträff i Lunds Folkets park sommaren 1903

Bland gäster märkes Hinke och Jensen. För övrigt ett flertal kända skånska ungsocialister: Bröderna Gust. och Carl Sjöström, Henrik Persson (med vit mösskulle), på den tiden flitig skald, sign. "Nemo", sedermera soc.-dem. redaktör Johan Söderberg från Malmö, sedermera kommunalpamp i Nässjö m. fl. "Träffen" gällde troligen att ordna kamp mot "utbrytarna".

majoriteten i Malmöklubben och kunna spänna denna för sin kärra var han tämligen säker på.

I Landskrona var valet till CK klart. Till CK:s ordf. var Albert Jensen vald, v. ordf. Carl Nilsson, sekr. Matilda Persson, kassör Jöns Hansson, expeditör för *Brand* Oskar Olsson, v. sekr. L. Skarin samt utan funktion Ernst Ekstrand. Men till CK hade rapporterats ett alarmerande rykte att Malmöklubben var i uppror. Detta var den 7 mars. CK tog saken ganska lugnt men beslöt att sända medlemmen av Landskronaklubben August Nilsson ner till det klubbmöte som skulle hållas i Malmö. Denne återkom och rapporterade att utbrytningsanhängarna tydligen var i majoritet i Malmöklubben. Något definitivt beslut hade visserligen ej fattats, men en femtonmannakommitté hade tillsatts för att avge betänkande till nästa klubbmöte och i denna kommitté var utbrytningsanhängarna tydligen i majoritet, varför man kunde förutse vad deras utlåtande skulle utmynna i. CK beslöt att sända Albert Jensen till mötet den 19 mars — en formlig inbjudan till CK att låta sig representeras hade för övrigt inkommit.

Efter häftiga diskussioner beslöt dock Malmöklubben att utträda ur förbundet.

I aprilnumret av *Brand* har utbrytningen i Malmö blivit det som helt naturligt dominerar. På första sidan finnes en teckning av hur Herman Österdahl och Fabian Månsson matar "Socialdemokratiska dogmkvarnen" med Malmö- och Svedalaklubbister, medan *Arbetets* redaktör August Nilsson drar kvarnens vev. I partihimlen ovanför ser man Branting med flera, utstyrda med änglavingar. I en längre artikel redogör Albert Jensen för det möte där Malmöklubben med 59 röster mot 24 beslöt utträde ur förbundet. Sedan man inbjudit Jensen att närvara ville man ge honom 3 minuter att replikera ett dussintal inlägg i debatten, men eftersom han under dessa omständigheter avstod helt, förlängdes tiden till 10 minuter, även detta naturligtvis otillräckligt. Om beslutet säges bl. a.: "Från en sida sett är det ju egentligen ingen skada skedd, ty nu blir det naturligtvis konkurrens i agitationen och fart i spelet och de klubbar som herr Aug. Nilssons skugga och hans skuggor lyckas att få in i sitt "Socialdemokratiska gubbförbund", i dem far nog förr eller senare oppositionsdjävulen i kroppen, så sant som det är ungdom. Ty icke skall man i längden kunna intressera och långt mindre entusiasmera ungdomen med det 'program' som separatistcheferna förfäktar."

Även i övrigt innehåller numret en del om utbrytningen och åsikten synes allmänt ha varit den, att August Nilsson, *Arbetets* redaktör, varit den egentlige utbrytarechefen, som använt Österdahl och Fabian som hantlangare. Det är knappast troligt att den maklige "Kabbarp" haft så mycket del i det hela. Men att han gav företaget sin välsignelse är ju nog så påtagligt.

I Stockholm fortsätter mötena för militär för fulla hus. Bland medverkande nämnes Hjalmar Gustavsson, som dock snart i all hemlighet blev "pioniär" för det nystartade Malmö-förbundet. På Södra klubben drabbade Kata Dalström och Hinke samman om parlamentarismen. Ny klubb har bildats i Falun. Det meddelas att två klubbar övergått till Malmöförbundet, nämligen Jönköping och Surte, vidare den fristående klubben i Svedala och två nybildade klubbar, i Sofielund invid Malmö och i Uddevalla. Jönköpingsklubben beslutade om övergång — men dog av ansträngningen!

I majnumret av *Brand* sysslas ingenting vidare med utbrytningshistorien, vilken tydligen mest betraktas som en episod och det enda som erinrar om den är meddelandet att en ny klubb med anslutning till förbundet bildats i Malmö den 24 april, med 36 medlemmar.

K. G. Ossian-Nilsson
Teckning av Axel Henriksson

Ungsocialisterna gav sjutton i den socialdemokratiska pressens gläfs, men annars stod gratulanterna till det nystartade Socialdemokratiska ungdomsförbundet i långa rader och främst i kön var naturligtvis den tidning där Herman Österdahl ännu en liten tid var anställd. *Arbetet* skrev:

"För vår del önskar vi gärna, att det från Malmö givna exemplet måtte följas i alla landsändar, så att vi med snaraste får en stark ungdomsorganisation, som ej är anarkistisk... ej heller enbart socialistisk utan socialdemokratisk."

Kata Dalström uppvaktade Herman Österdahl med ett personligt brev, som denne naturligtvis skyndade sig att publicera. Det började så här:

"Bästa partivän! Jag måste till Er med ett par ord uttrycka min glädje över att Ni och Edra kamrater där nere tagit avstånd ifrån den revolutionära socialismen à la Hinke Bergegren och hans falang och bildat en på socialdemokratisk botten stående ungdomsrörelse."

I den stilen gick uttalandena i den socialdemokratiska pressen — och vad var väl att svara på detta! Ordförande i sprängförbundet blev K. G. Ossian-Nilsson, Herman Österdahl blev dess korr. sekr. och Per Albin Hansson dess kassör. Den 1 maj 1903 kom dess organ *Fram* ut med sitt första nummer och Kata drog ut på härnadståg för det nya förbundet.

Något av en chock blev det väl när Herman Österdahl sedermera utan föregående varning löpte över till högertidningen *Sydsvenska Dagbladets* redaktion och *Fram* alltså blev utan redaktör. Det var då Per Albin Hansson fick övertaga sysslan. Stort mera glädje blev det inte heller med förbundets ordförande K. G. Ossian-Nilsson, vilken senare förhånade både unga och gamla socialdemokrater i sin bok "Barbarskogen".

Om det Socialdemokratiska ungdomsförbundets vidare öden är det ej meningen att orda i detta sammanhang, men det kom en dag då nådens sol från partihimlen även för dem blev förmörkad.

Sammanslagningsplaner mellan de båda förbunden kom senare på tal och ledde till förhandlingar som dock blev resultatlösa. Till den saken blir det tillfälle att senare återkomma.

Nämnas kan emellertid redan här, att då de första heta sammandrabbningarna mellan ungsocialister och ungdemokrater utkämpats, var det ej alls ovanligt att man samsades om gemensam antimilitaristisk agitation, alltså samarbete i just den fråga som vållat så stort rabalder på 1903 års kongress. Ungdemokraterna ändrade nämligen sin inställning i den frågan undan för undan och till slut var det svårt att upptäcka någon egentlig skillnad mellan ståndpunkterna.

Kampen går vidare

Den förste ungsocialistiske värnpliktsvägraren var järnarbetaren Josef E. Andersson, Stockholm, vilken fick hälsning och hyllning av kongressen i februari.

Senare på våren 1903 har ännu en värnpliktsvägrare arresterats, nämligen Carl August Schönqvist. Någon månad dessförinnan hade förresten ortspressen haft meddelande om en värnpliktsvägrare i mellersta Skåne, Näs inskrivningsområde. Hans namn nämnes inte, men av motiveringen framgår oförtydbart att han är ungsocialist, åtminstone till sin åskådning. Schönqvist dömdes denna "första resa"* till en månads fängelse — det blev flera "resor" sedan. Insamling till förmån för värnpliktsvägrare igångsattes av Stockholmsklubbarna.

Hinke var uppe i Norrbotten på turné och berömmer Calle Lundberg i Gruv som rätt man på rätt plats, självständig och helt besjälad av idéerna. I Kiruna har Hinke bildat ungdomsklubb, i Malmberget fanns som bekant en sådan förut. Ny klubb även i Lysekil!

I julinumret av *Brand* firas revolutionsminnet av den 14 juli 1789.

Det drar ihop till storlockout — som dock ej kom då, som allmänt väntat var — och *Brand* menar att man bör svara med storstrejk.

Augustinumret meddelar bland annat att Malmö ungsocialister nu räknar ett medlemsantal av 60 i sin klubb och att arbetet går bra. I Hälsingborg har hållits ett möte med anslutning från hela Skåne och även från Danmark. Bland annat hölls föredrag av Karl Ehnroth från Malmö. Sång och musik presterades av kvinnliga kamrater och stämningen var utmärkt.

---

* Av ett brev från C. A. Schönqvist till Hinke Bergegren får man den uppfattningen, att den förstnämnde suttit på Långholmen för värnpliktsvägran redan år 1900, men troligen är det här fråga om en feldatering.

Septembernumret av *Brand* ägnar en artikel åt det danska lantproletariatets diktare Johan Skjoldborg. Vi får veta att skåningarna gjort återvisit i Köpenhamn och endast platsbristen i spalterna hindrar entusiasmen att slå ut i full låga. A. C. Meyer har skrivit en prolog som "upplästes av en kvinna i frihetens gudinnedräkt".

Oktobernumret meddelar, väl sent vill det förefalla, att Olof Kronow dött den 30 augusti 1903, blott 28 år gammal. I en liten runa, skriven av Fritjof Lidén, säges som slutord:

"Det gick Olof Kronow som så mången annan: han fann aldrig sin plats i en nyckfull värld. Ett oblitt öde färgade hans liv mörkt och gjorde sinnet bittert. Hans ytterst få intima vänner lät dock inte bedraga sig av hans självironiserande galgenhumor. I enstaka ögonblick röjde han den känsliga ömsinthet och den andens finhet, vilka var grunddragen i hans naturell."

Ungsocialisterna startade denna höst en kampanj mot Åkarpslagen, inledd med ett stort möte ordnat av Södra klubben i Stockholm, där advokat S. Dahlbäck inledde och med en intressant debatt i vilken bland andra Hinke Bergegren, Charles Lindley och Hjalmar Branting deltog. Den förstnämnde, understödd i debatten av Axel Holmström och F. Larsson, yrkade på storstrejk som påtryckningsmedel, medan ett av Branting framlagt resolutionsförslag segrade med 322 röster mot 140. Brantings förslag gick ut på att riksdagsmännen "vid första lämpliga tillfälle skulle väcka förslag om Åkarpslagens upphävande".

Det meddelas att en ny ungsocialistisk klubb bildats i Norrköping — den tidigare av år 1898 hade avsomnat — vilken efter en livlig debatt om varthän man borde ansluta sig, praktiskt taget enhälligt beslöt att klubben skulle bli ungsocialistisk.

Novembernumret av *Brand* 1903 har en uppslagsartikel av Emil Rosén om "Civilisation och barbari", påvisande hur de geniala uppfinningarna utnyttjas för barbariska syften. Skytterörelsen är ute och spökar igen. Branting har beklagat att "arbetarklassen och med dem likställda i stor utsträckning lämnat kärnan i detta frivilliga uppbåd". Einar Håkansson ger svar på detta. Arbetarna kan använda sin fritid bättre. Läs och lär något om arbetarnas befrielsekamp! En rapport om den franska fackföreningstaktiken, som framlagts vid en internationell fackföreningskongress i Dublin under juli 1903 återgives i sin helhet i *Brand* på begäran av *Confédération générale du Travail*, den franska landsorganisationen. Den väckte stort intresse. Här framlägges i mera översiktlig form den franska syndikalismens idé om arbetarnas fackliga organisationer som bärare av framtidens

produktionsordning. Medlen för kapitalismens störtande är främst den antimilitaristiska propagandan och generalstrejken. De franska representanterna på kongressen voro V. Griffuelles och G. Yvetot, namn som blivit väl bekanta även här i landet genom den propaganda som sedermera tog fart även här för syndikalismen. Av särskilt intresse är understrykandet av den antimilitaristiska propagandan som ett direkt medel i klasskampen: vid en generalstrejk måste arbetarna ha militären på sin sida. Den som stödes av den väpnade makten måste segra.

Decembernumret har en juldikt om sanningens och ljusets fest, men för övrigt lämnas ett brett utrymme åt debatten om generalstrejken som kampmedel, en debatt som nu blossat upp i hela den socialdemokratiska pressen, med anledning av den förut refererade franska rapporten. *Arbetet* i Malmö skrev exempelvis: "Denna nya mirakeltro, tron på generalstrejksrevolutionen, räknar sina flesta och ivrigaste anhängare i de länder, där folkupplysningen står lägst och där följaktligen all annan mirakeldyrkan florerar." På vilket K. L. T. i *Brand* svarar:

> *"Den där tuggan om folkupplysningen såsom stävjare av socialismen har överklassen haft i munnen ända tills de var tvungna att spotta ut den. Men herr Nilsson har tagit upp den och tillämpar den nu på generalstrejksfrågan. Vi kunna ej annat än önska honom en smaklig måltid och att han framför allt aktar sig för att ej tuggan fastnar i halsen."*

På den ur flera synpunkter intressanta debatten i sakfrågan skulle det tyvärr bli för vidlyftigt att här ingå. Ett par porträtt som ställts i bredd: August Reinsdorf och Sofia Perowskaja, väckte betydligt rabalder, kanske mest därför att man skulle bråka till varje pris. Branting protesterade mot att Sofia Perowskaja "smugglats in i anarkismens förbrytaralbum", vartill Hinke Bergegren genmäler, att i det ena fallet gällde det ett attentat mot Rysslands kejsare och i det andra fallet mot Tysklands. Var det dessa nationalitetsskillnader som vållar att de två absolut inte får sättas sida vid sida i "anarkismens förbrytaralbum"? Tonen har för övrigt å ömse sidor blivit så skarp den gärna kan bli, när man ideligen höjer röstläget. Både Branting och Hinke gör sig skyldiga till personlig smutskastning mot varandra och kiven rör sig ofta, fast naturligtvis inte alltid, om rena småfuttigheter.

Brand flyttas till Stockholm

Den 22 januari 1904 behandlade CK i Landskrona en skrivelse från Stockholmsklubbarna med förslag om att *Brand* skulle utgivas och redigeras från Stockholm. Den borde snarast möjligt utgivas som veckotidning. CK beslöt att instämma i förslaget och utsända det till omröstning. Kunde affärerna avvecklas i Landskrona till den 1 oktober var det lämpligt att flytta då.

CK hade under senare tiden haft det besvärligt på flera sätt. Alltjämt inträffade att CK-medlemmar lämnade staden och man hade att söka få tag i ersättare och det föll sig många gånger inte så lätt. Organisationsangelägenheterna måste ju skötas vid sidan om det dagliga arbetet och organisationen växte snabbt, vilket ju i och för sig var enbart glädjande, men naturligtvis blev arbetsbördan tyngre. Man måste beundra den energi som CK utvecklade, med långa och arbetskrävande dagordningar vid varje möte. Enbart CK:s förtjänst var det naturligtvis inte att det gick så bra med organisationen — även sedan konkurrentorganisationen i Malmö uppstått — därtill medverkade flera omständigheter, men om denna konkurrent kunde skryta med betydande framgångar, stödd och omhuldad som den var av socialdemokratiska partiet och hela dess press, så gick även den ungsocialistiska rörelsen framåt. Låt oss göra ett kort sammandrag av mera väsentliga punkter i 1904 års CK-protokoll:

13 mars. Aug. Nilsson nödgas lämna staden och CK. Efterträdes av Helmuth Hansson. Ombud sändes till kongress i Köpenhamn, varifrån senare rapporteras att ett broderförbund bildats den 1 april. Ny klubb i Tranås.

19 maj. Nya klubbar i Eslöv och Hyllinge. Beslut om stort ungdomsmöte i Lund den 10 juli 1904, med Hinke och redaktör Pihlman från Ystad. Turné skulle ordnas för Hinke i Skåne: Malmö, Ystad, Hälsingborg, Landskrona, Skromberga, Hyllinge, Bjuv, Eslöv, Tranås och Kalmar. Ett militärupprop skulle tryckas i 20.000 ex. med Axel Holmström som ansvarig.

27 juni. Helmuth Hansson lämnar staden och CK, Valter Hansson inträder i hans ställe. Det visar sig att *Brands* flyttning ej kan ordnas så tidigt som man tänkt sig, uppskov tillsvidare.

15 okt. På förslag av Hinke Bergegren och Axel Holmström beslöts att *Brand* från 1 dec. skall utgivas från Stockholm. Omröstning om detta liksom om *Brand* som veckotidning. Jensen skulle kvarstå som ansvarig utgivare tillsvidare och Hinke bli redaktör intill nästa

kongress. Som expeditör skulle Axel Holmström tillsättas. Till stockholmsklubbarna skulle riktas en hemställan att utse en kontrollkommitté på 5 personer, att ha tillsyn över *Brands* angelägenheter, med ansvarighet direkt till kongressen. Som Albert Jensen skulle lämna staden avgick han den 22 oktober och i hans ställe inträdde Aug. Nilsson i CK.

9 nov. Lundaklubben har begärt en skånsk konferens beträffande flyttningen av *Brand*, men CK hemställer att förslaget må tagas tillbaka, då en omröstning bland alla landets klubbar är riktigare än en provinsiell konferens. Det visar sig några dagar senare då omröstningsresultaten kommer in, att man praktiskt taget enhälligt uttalat att *Brand* bör flyttas till Stockholm och utgivas som veckotidning samt med Hinke som redaktör. Emellertid skall en konferens hållas i Eslöv den 11 dec. för överläggningar i tidningsfrågan. Denna konferens beslöt att CK skulle ha en ekonomiseringsplan för tidningen klar att framlägga till kommande kongress. I princip beslöt CK att Jensen borde ha ersättning för det arbete han utfört i fråga om redigeringen, men tillsvidare fanns inga pengar att betala varken honom eller Wessel med.

Så ser, i ytterst kort sammandrag, några av de viktigaste punkterna ut, som CK hade att handlägga under 1904.

Här kan det vara lämpligt att omedelbart komplettera med ett par notiser ur det protokoll som påbörjades av Kommittén för ordnande av *Brands* utgivning i Stockholm. Kommittén bestod av följande medlemmar: Från Södra klubben John Pettersson och Elis Höglund, från Norra klubben Alexander Lundgren och Karl Börjesson och gemensamt utsedd av dessa som femte ledamot Carl Kaldén. Till första sammanträdet den 30 oktober hade Nils Wessel kallats och det meddelades att Albert Jensen lovat tillse att anmälan om ändrad utgivningsort skulle bli gjord. Vid sammanträde den 8 december meddelades redogörelse från konferensen med Skåneklubbarna i Eslöv och det rapporterades att julnumret av *Brand* expedierats från Stockholm i 7.000 ex. Det bestämdes att Hinke skulle ha 40 kronor att röra sig med för redigeringen av januarinumret och Axel Holmström skulle ha 20 kronor för expedieringen. På inga villkor fick tidningar sändas till klubbar och kommissionärer med gamla tidningsskulder.

Ännu hade inte besvärligheterna börjat på allvar och det är väl bäst att vi här sparar redogörelserna för dem till kommande år.

Detta är på ett ungefär vad som för året är att hämta ur protokollen

och man tycker nästan att det trots allt är ett ganska händelsefattigt år. Men allt som hände står naturligtvis inte upptecknat i protokoll — låt oss komplettera bilden av vad som hände året 1904 genom att blada igenom årgången av *Brand*.

Händelser under 1904

I april 1904 ägnas runor åt Elié Reclus, som den 11 februari 1904 dog i Paris, 77 år gammal. Han var bror med den mera bekante Elisée Reclus, och var liksom denne anarkist. Elié Reclus utnämndes under Pariserkommunen till direktör för nationalbiblioteket och Louvre-muséet, vars skatter han bevarade väl under den allmänna krigsförstörelsen. Han var en ivrigt arbetande vetenskapsman. Louise Michel, som man trodde nyligen dött, ägnas en vacker levnadsteckning av Hinke Bergegren. Det visade sig senare att ryktet ej hade grund, hon levde än.

Majnumret illustreras med en av Vasili Verestechagins berömda antimilitaristiska tavlor. Denne målare var nyligen död, den 13 april 1904.

Juninumret har en artikel om "Affären Schröder", alltså den "affär" som gjorde att denne fick sparken som Stockholms arbetarekommuns expeditionsförare, därför att han, enligt Branting, lönat överståthållareämbetet med "otidigheter och hotelser för visat tillmötesgående". Tvisten, alltså mellan ÖÄ och Schröder, gällde marschvägen för årets majdemonstration.

Knut Wicksell talade detta år på 1-stamajdemonstrationen i Göteborg och behagade gyckla med ryss-skräcken, vilket gjorde att han ett tag fick dela lott med Hinke som landets värst utskällde man. "Kunde den värde talaren betraktas som normal, borde dylikt skamlöst och förrädiskt tal naturligtvis behandlas på helt annat sätt än som nu kan komma ifråga", skrev Göteborgs Aftonblad. "Pjoller av en fullvuxen" satte Dagen som rubrik. "Snygg lärare! Prosit!" utbrister präst- och snusorganet Vårt Land och finner företeelsen Wicksell så mycket sorgligare som "en starkare nationell strömning gripit stora grupper av våra socialdemokrater — — och numera hålles den svenska flaggan bredvid den röda på Folkets hus i Stockholm". "Finge man icke här förutsätta något rent patologiskt, så måste man helt enkelt kännetecknа hans uppträdande såsom landsförrädiskt", skrev Svenska Dagbladet. "Lyckligtvis har hans

anhängare hunnit göra honom till ordinarie professor, innan de upptäckte att han var virrig eller landsförrädare. Nu sitter han på sin garanterade post och är ungdomens uppfostrare!" skrev Stockholmsbladet. Branting satt tyst på Soc.-Dem. — men förmodligen tyckte han väl att han satt som i en myrstack.

I Belgien hade Socialistiska ungdomsförbundet utgivit ett antimilitaristiskt manifest, till innehållet påfallande likt det från CK utsända antimilitaristiska uppropet. Det åtalades men frikändes med den motiveringen att varje medborgare har fri rätt att uttala sin mening även om statens institutioner.

För första gången i *Brands* spalter finner man i detta nummer en dikt av Leon Larsson.

Julinumret behandlar mordet på Bobrikoff, vilket som bekant utfördes av Eugen Schauman. Gideon Lundgren ger Branting, vi kan kanske säga "månadsransonen".

Det stora ungsocialistiska mötet i Lund den 10 juli 1904 är fotograferat och refererat i *Brands* augustinummer 1904. Hinke och Johan Pihlman från Ystad talade, Gust. Sjöström hade skrivit en prolog som han läste och Lunds arbetaresångkör sjöng. Festen var synnerligen ståtlig och hade samlat minst ett par hundra deltagare.

Vid konferens i Malmö den 15 juli 1904 beslöts att gemensamt med övriga organisationer starta en insamling bland södra Sverges organisationer till förmån för lantarbetarnas organisering. Kassör blev riksdagsman F. W. Thorsson i Ystad. Agitator blev medlemmen av Malmö socialistiska ungdomsklubb Albin Hansson.

Fyrtioårsminnet av Ferdinand Lassalles död den 31 augusti 1864 firas i *Brands* septembernummer. Herman Österdahls farhågor i *Fram* för en sammanslagning mellan ungdomsförbunden får till svar att något sådant inte är påtänkt från ungsocialisternas sida. En enskild medlem av Malmöklubben, alltså den socialistiska, talar dock i ett inlägg om att en sammanslagning kanske vore något att fundera på.

I novembernumret 1904 hyllas Karl Kautsky av Hinke, hyllas som "marxismens förnämste målsman i Tyskland". Hinke själv har varit ute på en agitationsturné som omfattat hela södra och mellersta Sverge. — "Ny Tid" heter de danska ungsocialisternas nystartade organ, vars fältrop är:

"Du stærke Ungdom, kom og drag
Det frem for Sol og lysen Dag,
Som ej begraves skulde."

Bland medarbetarna i novembernumret av *Brand* märkes Alfred Kempe. Leon Larsson skriver regelbundet en dikt i varje nummer, men full mognad har inte hans diktning ännu hunnit.

Julnumret 1904 är ägnat främst åt Niewenhuis och med bidrag för övrigt av Carl Kaldén, Rolf Hammer med flera. Porträtt av Karl Marx och Mikael Bakunin. *Brand* har från och med detta nummer flyttats till Stockholm och tryckes där. Här har Hinke första gången sina "Gnistor".

Ur brev till Hinke

Ute i landet arbetar klubbisterna segt och oförtrutet. John Andersson skriver i ett brev till Hinke under högsommaren från Göteborg: "Varje söndag är klubbarna på Krokäng med fana, inskription: 'Leve den revolutionära socialismen!' och när kvällen kommer och folket strömmar hem, då är det vi som låter våran fana svaja ut och på vägen ner till ångbåtsbryggan brukar då ett hundratal personer av bägge könen medfölja under fanan. På samma gång får jag tala om att vi nu lärt oss Internationalen och genom ungdomsklubbarna har den även kommit ut bland allmänheten, så att man lite varstans nu hör den sjungas."

I Hinkes bevarade brevsamling finner man förresten en hel massa "insides"-informationer om rörelsen och de mera verksamma inom densamma, om det också inte precis i regel har någon historisk betydelse. Hinke får veta genom ett brev från Bror Johnsson att skåningarna inte är helt ense om att nyvalet till *Brands* redaktör är lyckat, vilket framgick av yttranden vid Eslövskonferensen. Carl Sjöström från Lund gick särskilt skarpt emot både flyttningen till Stockholm och redaktörsvalet, men Thynell, Eslöv, tyckte att man borde försöka ett tag med Hinke — på prov! Bättre uppskattar Bernhard Eriksson, Grängesberg, Hinke som skribent. Man ämnar ge ut en tillfällighetstidning däruppe i Bergslagen och Bernhard Eriksson skriver: "Vi måste ha ett bidrag av din kraftiga hand. Du är högt uppskattad inom Bergslagen och gärna läst." Algot Törnkvist, Fjällbacka, ber Hinke välja en bra samling agitationsbroschyrer åt honom. Herman Karlsson skriver från Norrköping att han blivit illa behandlad som förtroendeman för textilarbetarna och hoppas på ungsocialisternas stöd. Axel Holmström har — tillfälligt får man hoppas — hamnat i ransakningsfängelset på Myntgatan och ber Hinke ordna några praktiska angelägenheter.

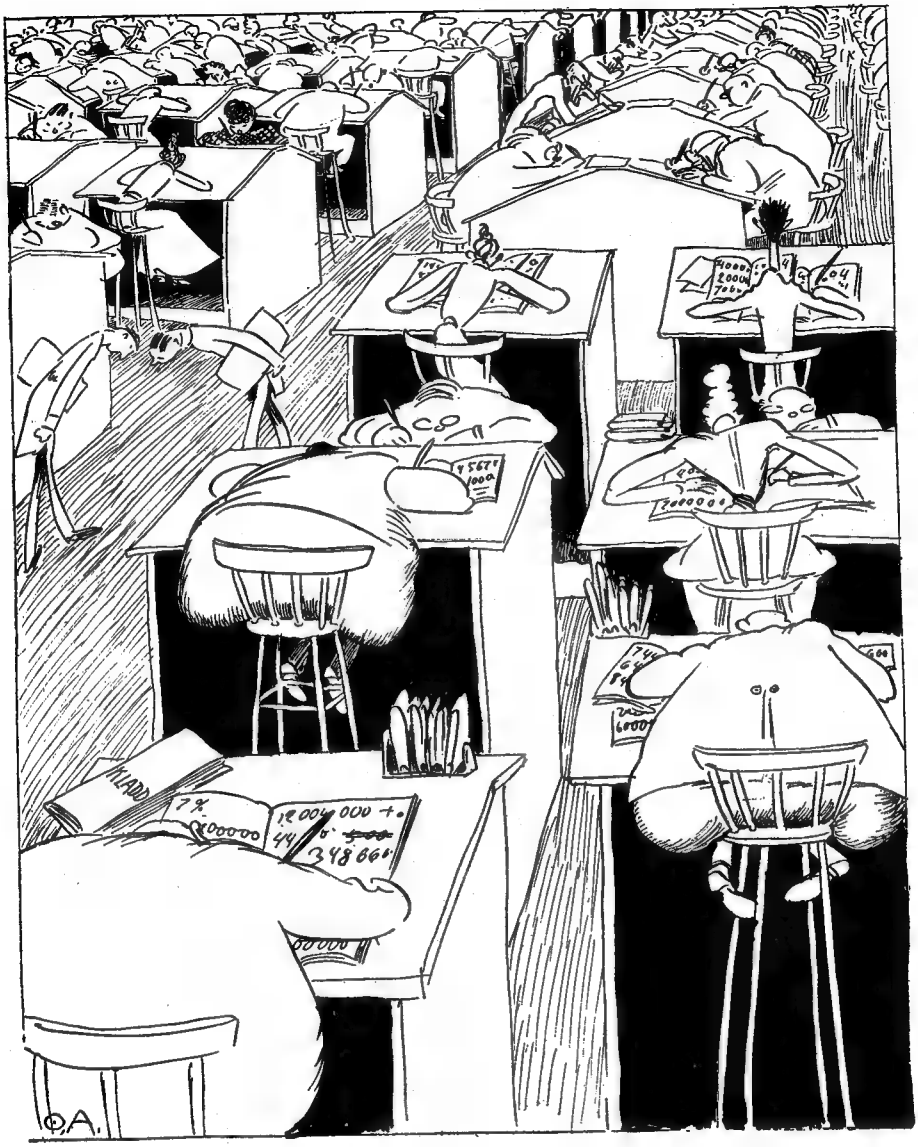

Framtidsstaten

Sådan O. A. i Söndags-Nisse såg den 1905. (Nu håller den på att förverkligas.)

Redan tidigt stod det klart för många att socialdemokraternas "framtidsstat" kom att bli ett byråkratiskt jättemaskineri, där individens frihet kom att sitta minst lika trångt som i det kapitalistiska samhället. Statskapitalismens grepp kunde befaras bli ännu hårdare än privatkapitalismens. Anarkistiska tendenser mot statsförgudningen var mycket vanliga vid sekelskiftet.

1905 — bland annat unionskonfliktens år

Det nya året 1905 började med förberedelser till årets kongress, som genom omröstning beslöts förläggas till Göteborg den 22—23 april. Nya klubbar bildades i början på året i Vekerum, Norrtälje och Majorna, Göteborg. Däremot nedlades Kungsholmsklubben i Stockholm, men stod snart nog upp igen (den 21/8 1905), fast den stod utanför förbundet tills nästa nyår och därför inte förekommer i rapporterna till CK. Inom sistnämnda, CK alltså, har H. Hansson lämnat Landskrona och hans plats i CK övertogs av E. Ekstrand.

I Stockholm knogade man på med *Brands* utgivning, under kontrollkommitténs klagomål över stockholmarnas dåliga redovisning. Man kan förstå att det var knaggligt att få finanserna att gå ihop, då man vid denna tid inte vågade sig på mer än 6.000 i upplaga. Efter julnumret 1904, som var det första som trycktes i Stockholm, kom januarinumret 1905, som inleddes med en artikel om Henrik Ibsen samt ännu en gång en artikel om Niewenhuis. Vid en strejk i Norrköping har några arbetare häktats som "upprorsmakare" och ett par av dem avkonterfejas i *Brand*.

Nr 2 1905 har artikel om Frida Stéenhoff, porträtt av August Palm och av Louis Michel (som nu verkligen var död den 10 jan. 1905). Pihlmans "Härjare" recenseras. Det är en bok om lantarbetarrörelsens första tid, där Pihlman livligt deltog.

Som kongressnummer kommer *Brand* 2 ½ 1905. Det behandlar först ett kanske nu nästan glömt attentat i Finland, då senatprokuratorn Johnsson sköts ner av Lennart Hohenthal. Något i stil med attentatet mot Bobrikoff. Kongressen som numret syftar på är socialdemokratiska partikongressen, men det är just inte mycket intresse som ägnas den.

I nästföljande nummer avslutas en serie Strindbergsartiklar, samtidigt som dess författarinna Anna Gödecke avled. Hon medarbetade i *Brand* redan 1899. Vid sin död var hon endast 27 år gammal. Hon blev tidigt medlem av Norra klubben. Kongressen i Göteborg 1905, förbundets femte, ägde som sagt rum den 22—23 april och var besökt av 34 ombud för 21 klubbar. Frågan om kongresserna skall vara beslutande eller ej sändes till omröstning. Här följer de uttalanden som antogs:

Socialistiska ungdomsförbundets kongress i Göteborg 1905
Många kända ungsocialister är med, men en fullständig personförteckning har det ej lyckats att åstadkomma

Uttalande i religionsfrågan: Då den kristna religionen, likaväl som de övriga representerar en föråldrad världsåskådning, som står i strid såväl med vetenskapens sanningar som mänsklighetens praktiska intressen,

då religionen städse varit en oförsonlig fiende till allt framåtskridande och följaktligen i våra dagar är en av de häftigaste motståndarne till arbetarklassens frigörelse,

då religionens vidskepliga läror har till syftemål att genom ett systematiskt uppammande av auktoritetstron förslöa tanken och kväva alla upproriska känslor mot den bestående samhällsordningen med dess förtryck och utsugning av de arbetande klasserna, och

då religionen sålunda är en av de starkaste hörnpelarne för det nuvarande, på motsatsen mellan herre och underordnad, kapitalist och lönarbetare, baserade samhället,

uppmanar kongressen förbundets medlemmar att av alla krafter bekämpa den religiösa vidskepelsen i alla dess former.

Och uttalar kongressen den uppmaningen till alla dem, som insett, att den religiösa humbugen är en fara, att undandraga sig dess inflytande.

Särskilt gäller det att avstå från allt prästerligt och statskyrkligt inflytande och välde.

Beträffande agitationen beslöts att agitationsfältet skulle uppdelas i åtta distrikt.

I taktikfrågan, parlamentarism—generalstrejk, antogs följande resolution:

Under beklagande av, att parlamentarismen inom den socialdemokratiska arbetarrörelsen blivit framskjuten såsom det enda säkra medlet till arbetarklassens frigörelse — varigenom andra medel ställts i skuggan — förklarar kongressen

att utvecklingen inom samhällena alltmera pekar därhän, att det mest effektiva vapen arbetarklassen för närvarande har till sitt förfogande i kampen mot ett allt hänsynslösare klassamhälle, är generalstrejken och uppmanar kongressen förbundets alla medlemmar att utveckla en energisk agitation för att bland Sverges arbetare utbreda tanken på nödvändigheten av detta vapens användande.

Särskilt vill kongressen i detta sammanhang framhålla, att det enda värdiga svar de svenska arbetarna kan giva på den oförskämda utmaning ett riksdagens antagande av de föreliggande klasslagsmotionerna skulle innebära, är en storstrejk så vittomfattande och hänsynslös som möjligt.

Brand skulle, beslutades det, fortfarande utgivas från Stockholm med Hinke som redaktör.

Några i egentlig mening revolutionerande nyheter innehöll Göteborgskongressens uttalande inte, de sammanfattade blott de synpunkter som länge framförts i *Brand* och i den ungsocialistiska agitationen och uttalandet i religionsfrågan hade i sak antagits redan av 1903 års kongress. Mest uppseendeväckande var kongressens accepterande av agitationen för värnpliktsstrejk. Klubbarna i Stock-

holm hade tidigare börjat agitation för vägran att göra militärtjänst, men i landsorten ställde man sig mera tveksam, efter vad som framgår av bevarade protokoll. Särskilt ansåg man inte att äldre personer, som ingenting hade att riskera för egen del, borde deltaga i agitationen på ungdom i värnpliktsåldern. Men, som av det följande framgår, parollen vann en förhållandevis stor anslutning under de följande åren och detta ej minst i landsorten.

Gnistor ur Brands årgång

Vad som för övrigt rörde sig i tiden avspeglas i *Brands* följande nummer:

Hyllning åt Adolf Hedin, mannen som aldrig böjer nacken under påtryckning av våldet, skriver Hinke. Sammanslagningsfrågan mellan förbunden dyker upp igen, närmast föranledd av ett påstående i *Fram* att Karl Börjesson och Fabian Månsson skulle ha haft en "privat konferens". Börjesson dementerar, bara lite prat har det varit då de båda händelsevis möttes.

Carl August Schönqvist, som tidigare en gång dömts för värnpliktsvägran dömdes för andra gången den 24 maj 1905 till två månaders fängelse. En annan medlem av Stockholmsklubben, Fritiof Larsson, dömdes för samma sak av krigsrätt till två månaders straffarbete + 2 månaders fängelse för vägran att lyda befäl. Stockholmsklubbarna utsände ett upprop, "Vägran att göra krigstjänst", vari appell riktas om bidrag åt de dömda till extra mat och annat som kunde lämnas till dem för att lindra fängelsevistelsen.

Klubben i Ystad förde en energisk agitation och bildade nya klubbar i räjongen, exempelvis i Köpingebro och Prästhejdan. Ny ungdomsklubb i Råå.

Viktor E. Lennstrand död. Minnet hyllas.

Den internationella anarkismen drabbades detta år av förlusten av två ädla och berömda franska representanter: Louise Michel och Elisée Reclus.

Om den förstnämnda utkom ett 10-tal år senare en liten broschyr i den från Axel Holmströms förlag utgivna serien "Revolutionens förkämpar" i vilken det inledningsvis säges: "Som den 'röda jungfrun' lever hon beundrad i alla revolutionärers sinnen och som den 'goda Louise' har hon en helgad plats i alla fattigas och förtrycktas hjärtan. Bourgeoisiens historieskrivare ha förgäves sökt att kasta smuts

Louise Michel

på hennes minne. De trodde sig kunde avfärda henne som 'petrolösen', men hennes karaktär och hennes andes storhet lever stolt över alla dessa betalda 'historieskrivares' småsinthet och hämndgirighet."

Trots ett strapatsfyllt liv — hennes insatser under Pariskommunen är väl bekanta för de flesta — och trots 12 års helvetiskt fängelsestraff — hon sändes till Nya Kaledonien —, vidare utsatt för attentat och många andra vidrigheter hon fick utstå, nådde hon den höga åldern av 75 år. Hon var nämligen född 1830. Att hon var anarkist brukade hon förklara så: "Det är makten som är förbannelsen; det är därför jag är anarkist." Som författarinna i kommunistisk-anarkistisk anda har hon gjort en mycket omfattande insats.

Om Elisée Reclus kan sägas att hans öden i mångt och mycket löpte parallellt med Louise Michels. De föddes och dog samma årtal. Även Reclus deltog i Pariskommunen, även han straffades med deportation, fast hans straff redan året efter Kommunen, alltså 1872, mildrades till landsförvisning, varefter han bosatte sig i Schweiz. Senare kom han att intaga en aktad ställning som professor vid universitetet i Bryssel. Reclus vetenskapliga arbeten i geografi har en väldig omfattning, men även hans gedigna arbeten utifrån anarkistisk samhällssyn har haft stor betydelse.

Elisée Reclus

Hinke blev på sommaren dömd till 50 kronors böter för att han sagt, att om officerarna brukar våld mot oss, skall vi svara med samma vapen. Militärupprop utdelat 14 maj. Borgholms soc. ungdomsklubb bildad, den första på Öland. Nya klubbar i Vallåkra och Hurva samt Nacka.

Majnumret av *Brand* 1905 är ståtligt! Först i detta nummer avspeglas oron kring unionskrisen. Censur till pressen påtalas. "Konfidentiella meddelanden" som utsänts går i den riktningen. Hinke skriver om "Den extra rojalismen". "Kungar och idioter är oansvariga", är ett gammalt uttalande som citeras.

Upprop som utdelades vid denna tid gällde unionskrisen, en förkastelsedom över storsvenskarnas skrävel. En maning till mobiliseringsstrejk. Utgivare var Norrköpingsklubben. 68.000 ex. Albert Jensen åtalades för uppropet. Även Soc.-dem. ungdomsförbundet fick åtal för uppropet "Ned med vapnen!" Jensen blev därjämte åtalad för ett föredrag i Mjölby. *Brand* n:r 7 blev också åtalat. Åtalet gällde gyckel med nattvarden. Leon Larsson blir *Brands* ansvaring. Einar Håkansson hade skrivit den beslaget föranledande artikeln om nattvarden och är mycket ledsen över att någon annan, *Brands* ansvaring, skall straffas för vad han har skrivit. Hans glädje är därför stor då artikeln i sinom tid blir frikänd. Till Hinke skriver han: "Låtom oss skratta, ärade kamrat, ty Herren Gud förlorade i processen och Skam vann."

400 ungsocialister vid Dalregementet

Ivar Söderholm, i närvarande tid konditoriägare i Heby, var med på den tid då unionsfrågan var aktuell och han har en del att berätta om den antimilitaristiska anda som vunnit insteg även vid regementena bland de värnpliktiga. Vi lämnar ordet åt honom:

År 1905 under unionsfejden med Norge hade vi i Dalregementet bildat en socialistisk ungdomsklubb. Det var på den tiden något oerhört och vi trodde alla att straffet skulle bli hårt då vi en vacker dag blev upptäckta.

Jag hade ett ärende till en postlåda då jag märkte hur officerare med kikare stod uppradade vid mässen. De var ytterst förvånade att så många mannar i grötrockar försvann bort i horisonten. Vi hade nämligen mötena bakom skjutvallarna, som låg ett bra stycke från exercisplatsen. Det var den gamla platsen Rommehed där detta utspelades.

Jag ilade åstad så fort som möjligt och varskodde de församlade vad som var å färde. Följden blev att en större vakt än vanligt sattes ut, men att överlista väbeln med hans hejdukar kunde vi ändå inte. Ett tu tre stod väbeln med sin patrull mitt för ordföranden och befallde upplösning av mötet.

Ordföranden lät sig dock inte bekomma av vad som kommenderades, utan uppmanade oss att stå upp och sjunga Marseljäsen innan vi skulle skiljas. Detta skedde för att man skulle hinna få undan så mycket som möjligt av komprometterande papper, protokoll, medlemsförteckning m. m. Detta lyckades också till stor del, ty endast mellan 150 och 200 blev uppropade vid senare förhör inför truppen, medan säkert närmare 400 var medlemmar.

Det är ju längesedan detta hände och många av mannarna som var ungsocialister då har senare fått en hel del förtroendeposter inom samhället och inom olika organisationer och kanske vill de helst undvika att minnas denna episod, eftersom deras inställning till militarismen nu är en helt annan än då. Den som ledde förhandlingarna vid nyss omtalade tillfälle var sedermera riksdagsmannen G. K. Pettersson i Hällbacken. Sekreterare var Norberg från Ludvika.

Straffet blev lindrigt. Vi samlades upp i ett större kompani från alla de övriga kompanierna och så bar det i väg till chefen för regementet överste Hamilton, som gav oss en överhalning som räckte en kvart, i giv akt skulle vi förstås stå, för att det skulle ta bättre.

Visserligen upplöstes föreningen, men det var som det ändå låg något visst i luften och officerarna var nog inte så säkra på sina mannar.

Bort på hösten blev det ju tillspetsning i konflikten med Norge och då fick vi ligga fullt påklädda, för hastig utryckning. De som gick i värsta byxångest var nog ändå befälet och det talades om att de hade pistolen till hands, ifall dess användande skulle påfordras.

Det var framför allt pojkarna från bruken som var de tongivande och den solidaritet och entusiasm de visade värmde en om hjärtat.

Då hade ungdomen även en annan inställning till idrotten än ungdomen har nu. Ett exempel: Vid midsommar hade befälet ordnat en tävlan på 3 kilometer i terräng. Nära målet hade några fattat post och samlade alla, allt efter som de kom och så lunkade vi fram till målet. Det var solgassigt och varmt. Befälet var argt, men vad kunde det göra. För den yngre generationen i vår tid låter det kanske som en saga, men det är sant.

Det fanns stor kamplust och man tyckte att det var härligt att leva och få vara med, både att lura befäl och poliser.

Det hände en gång då en värnpliktsvägrare skulle komma från Falun till Borlänge, att hela polisstyrkan i Borlänge samlats vid stationen. Den frigivne hade avtjänat tre månaders straffarbete i Falun och nu väntade eller rentav hoppades polisen att det skulle bli demonstrationer och bråk, så att man skulle få tillfälle att anhålla en del. Det var ju det minsta man kunde begära, när man nu gjort sig besvär. Men det kom varken någon värnpliktsvägrare eller andra ungsocialister. Saken var den att ungsocialisterna i stället samlats vid Domnarvets station och där steg den väntade kamraten av, varefter han under hurrarop bars den blott två kilometer långa vägen till Borlänge.

En del andra minnen från ungsocialismens verksammaste tid har Ivar Söderholm att berätta, men eftersom de är från senare datum får vi längre fram återkomma till dem.

Ute i landet arbetade klubbarna bra — eller låt oss försiktigtvis säga förhållandevis bra. CK klagar i sin berättelse över svårigheter att hålla ordentlig kontakt med klubbarna. Dels svarar man inte inom rimlig tid och dels glömmer man att sända adresser då ombyte av korresponderande sekreterare sker.

I Landskrona, där ju CK var förlagd, hade det varit motigt en tid. Som redan har berättats nödgades den ene efter den andre av de

GULA FARAN

Fyra kungar

Den av Kalmarklubben utgivna Gula Faran — en tidning som väckte värre rabalder än någon annan tidning här i landet åstadkommit

aktivaste krafterna av olika anledningar lämna staden och i november 1904 fanns blott 14 medlemmar i Landskronaklubben. Men de som fanns kvar var folk som visste vad de ville och småningom bar det åter uppåt, så att vid 1905 års slut fanns i klubben ett 50-tal medlemmar.

Det var ett hårt stridens år. "Påvarna" flyttades ner från sina höga sitsar och placerades på de onumrerade bänkplatserna, där folkets flertal alltid suttit", säger klubbens sekreterare i en årsöversikt. Den 16—18 sept. hade klubben ordnat marknadsfester i Folkets park till förmån för de lockoutade verkstadsarbetarna och gav bra resultat, 1.200 kronor i nettovinst, som utdelades till de lockoutades familjer. Den 1 oktober öppnade klubben en läsestuga. Sådan ordnades också av klubben i Lund. Över huvud taget får man alltid ett intryck av vederhäftighet och reda i Landskronaklubbens arbete, liksom i ett flertal andra Skåneklubbar.

I Katrineholm och Grängesberg går det bra framåt, på den sistnämnda platsen rapporteras att vid ett möte inskrevs ej mindre än 18 nya medlemmar. Tyvärr mistade klubben på hösten 1905 sin ordförande och kanske aktivaste kraft, Gottfrid Fallström, som emigrerade till Amerika.

Brands julnummer 1905 trycktes i två färger och inledes med en artikel om finsk arbetarrörelse och har för övrigt övervägande skönlitterära bidrag. Redaktionen meddelar att *Brand* under året fått 7.000 nya läsare. I numret ingår Leon Larssons kanske vackraste och mest formfulländade dikt "En drömvärld".

I Göteborg arbetade ungsocialisterna med stor energi och litet längre fram skall återgivas ett och annat om de berömda Café Verdandidebatterna; de stod i fullt flor under 1906.

Hälsingborgsklubben utgav flygskriften *Revelj* i samarbete med CK, som lät trycka 5.000 för gratisspridning bland militären.

Med anledning av uppploppsdomar som fällts i Norrköping, men även uppträden som ägt rum i Stockholm under pågående renhållningsarbetarstrejk, där studenter uppträdde som strejkbrytare, höll advokat Sigurd Dahlbäck ett föredrag i Norra klubben i Stockholm, varefter beslöts en uppvaktning hos regeringen, med krav på ändrad lagstiftning beträffande så kallade upplopp. Detta var i mitten på nov. 1905 och Karl Staaff hade endast några dagar suttit som chef för den nya ministären. Det skulle snart visa sig att denne Staaff hade i sinnet att ändra lagarna, men ingalunda i den riktning som förväntades. Strax efter årsskiftet kom de beryktade Staafflagarna — "anarkistlagarna" kallade socialdemokraterna dem, men dess första offer blev en socialdemokrat. Symptomatiskt för stämningen vid denna tid är emellertid att Stockholms arbetarekommun lämnade klubben bidrag till de antimilitaristiska A-salsmötena och annan agitation som klubben bedrev.

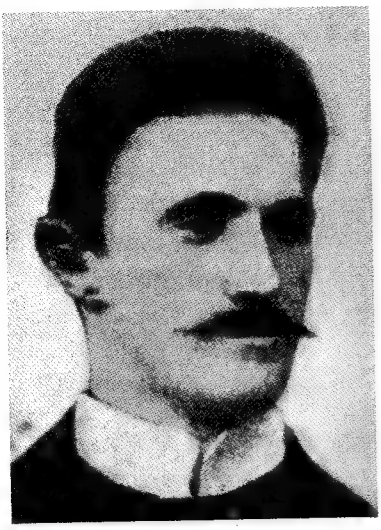

Carl G. Schröder

1906 är ett utomordentligt händelserikt år i ungsocialismens historia. För att börja med en av knalleffekterna vid själva årsskiftet så utkom då *Gula faran*, utgiven av Kalmar Socialistiska ungdomsklubb. Aldrig har väl en tidning väckt värre rabalder. Borgarpressen och den socialdemokratiska pressen tävlade om vem som kunde tjuta värst. Även bland ungsocialisterna var meningarna ganska delade. Då Norra klubben på sitt första möte under 1906 skulle ta ställning till tidningen, visade sig meningarna vara så delade, att man avstod från att göra något uttalande. A. Fürstenberg, Elis Höglund och fru Wessel tyckte att tidningen var bra, medan Josef Andersson kraftigt utdömde den. Ragnar Lindkvist tyckte tidningen var egendomlig och "förresten rent ut sagt rena smörjan", ett uttalande som Norén anslöt sig till, med tillägg att han ansåg tidningen föra ligapojksspråk.

Naturligtvis blev tidningen beslagtagen och åtalad men dess ansvarige utgivare, Johan Nilsson, avreste till Argentina innan jury valdes.

För att något belysa förhistorien till *Gula faran* bör erinras om den tidigare berörda "affären Schröder" i Stockholm. Sedan Carl G. Schröder på grund av denna "affär" blivit utan anställning, blev han efter någon tid antagen som redaktör i *Blekinge Folkblad* i Karlskrona, en socialdemokratisk tidning på dåliga fötter och där den nyvalde redaktören kände sig sitta ganska löst. Den 2 januari 1906 hade CK i Landskrona att behandla en skrivelse från Carl G. Schröder, däri denne föreslår att ungsocialisterna bör övertaga *Blekinge Folkblad*. CK beslöt bordläggning och utredning, men detta blev överflödigt, ty Schröder fick lämna anställningen och tidningen försågs med säkrare socialdemokratiska förankringar. Schröder hade inte tagit annan befattning med *Gula faran* än att han "tvättat" manuskripten en aning, enligt vad han försäkrar i ett brev till Hinke. Tidningens egentlige upphovsman var Aug. E. Andersson, tidigare verksam inom Ystadklubben, men nu avflyttad till Karlskrona. Sedermera försågs också allmänt Aug. E. Andersson med tillnamnet "Gula faran". När emellertid Schröder blev utan anställning reste han ut på turné, under

vilken han talade om och debatterade *Gula faran,* med rekordtillströmning av publik. Ett av de stormigaste "Gula faran-mötena" hölls i Malmö där Bengt Lidforss var huvudopponent. Under vilda hejarop från publiken för de olika talarna gick rond efter rond, tills Bengt Lidforss bröt matchen, gick fram och skakade hand med Schröder och yttrade: "Jag tackar för detta meningsutbyte med den värste demagog jag råkat i mitt liv". Varpå motparten glatt leende försäkrade att det skulle varit honom en glädje om han kunnat säga att Lidforss motsvarat sitt rykte som stor debattör. Nu måste han till sin ledsnad avstå från komplimangen.

Nya Folkviljan startar

Under turnén fullföljde Schröder också ett annat syfte, nämligen att förbereda för utgivandet av en ungsocialistisk tidning i Sydsverge. Cirkulär för bildande av en andelsförening utsändes till klubbarna i hela landet, men rönte ett rätt blandat mottagande. En del av de sydsvenska klubbisterna blev livligt intresserade, medan andra tyckte att *Brand* borde stödjas med förenade krafter, som ej fick splittras. Till den senare meningsriktningen hörde CK, som utsände ett "motcirkulär", i vilket tidningsplanerna från Schröders och hans meningsvänners sida på det kraftigaste avråddes. Stockholmarna ställde sig på CK:s sida, ehuru det fanns de som inte tyckte att *Brand* sköttes som den skulle och menade att konkurrens ibland kan vara bra. Man syftade härvid främst på den rent ekonomiska skötseln, men det fanns också ett visst missnöje med Hinkes alltför mustiga språk. En opponent härvidlag var Karl Börjesson, vilket framgår av brev till Hinke. Offentligt lät han dock ej detta missnöje komma till uttryck, allra minst i samband med Schröders tidningsplaner, som han nog befarade skulle föra ur askan i elden.

Hur saken sedan utvecklades kan vi ju låta Schröder själv berätta:

"På en kongress i Kristianstad i februari 1906, till vilken inbjudits alla soc. klubbar och en del andra intresserade, beslöts att stödja den nya tidningen, vars utgivande ursprungligen beslöts i Ronneby, omedelbart efter sedan andelsstämma i Tryckeriföreningen Blekinge sanktionerat sin styrelses åtgärd att avskeda Schröder. Kristianstadskonferensen beslöt att tidningen skulle kallas Folkviljan, men då tillståndsbevis ej kunde erhållas för detta namn, enär hr Aug. Palm innehade rätten därtill, ändrades det sedan till *Nya Folkviljan,* och vidare beslöts att dess redaktion skulle förläggas till Hälsingborg. En kommitté tillsattes och fick denna i uppdrag att realisera tidningens utgivande. En mängd svårigheter yppade sig

dock, dels ekonomiska, dels att ingen boktryckare ville åtaga sig tryckningen etc. och utsikterna var mycket mörka, men kommitterade uppgåvo icke striden utan fortsatte, oupphörligt sökande nya möjligheter och genom inköp av ett sätteri och avtal med Tryckeri A.-B. Aurora i Ystad lyckades det slutligen att åstadkomma sådana förutsättningar att tidningens framställning var möjliggjord. Andelsteckningen tog fart och upplagan steg raskt. Efter ett år var upplagan uppe i 16.000 ex. och hela antalet tryckta ex. under första året utgjorde 338.500."

Så långt Schröders egen redogörelse. Han visade sig vara rätt medelmåttig som skribent, med ett stelbent och sällan vidare klatschigt språk, men onekligen var han en utomordentlig ekonomisk ledare av företaget, välberäknande och punktlig i allt som gällde ekonomien. Hans goda affärssinne har senare fört honom till ett välstånd som ryktet påstår skulle ligga i miljonärzonen — men det är ju långt efter hans tid i *Nya Folkviljan. Så* bra gick ändå inte tidningen.

Staafflagarna

Gula faran fortsatte emellertid att spöka. Karl Staaff hade ännu inte bildat sin ministär, vilket skedde efter årets val, men han var medlem av och tillförordnad justitieminister i den Lundebergska ministären och var alltså den som kom att förordna om åtalet mot *Gula faran.* Högergubbarna hade observerat att bland de paragrafer enligt vilka ansvar skulle yrkas, saknades hädelseparagrafen. Interpellation ställdes till Staaff vad detta kunde bero på och Staaff skruvade sig som en mask på en metkrok och hade intet ordentligt svar att ge. Man kom nu underfund med att Staaff, som gått och gällt för att vara en sjutusan till karl, i själva verket var en riktig stackare, om man bara modigt gick fram och knäppte honom direkt på näsan. Sedan dess lämnades han ingen ro. Ständigt ansattes han av frågor om vad han ämnade göra mot den antimilitaristiska och antireligiösa propagandan och om han inte insåg att gällande lagar härvidlag var otillräckliga. Jo, det insåg förstås Staaff och då Branting också vid första lägliga tillfälle försäkrade att han och hans parti inte hade någon beblandelse med eller ville taga något ansvar för den ungsocialistiska agitationen och dess metoder, var saken snart klar. Staafflagarna antogs!

Verkningarna av Staafflagarnas antagande kom blixtsnabbt. Det blev en formlig razzia på lägerplatserna efter socialistisk litteratur och på flera ställen portförbjöds även den socialdemokratiska pressen. I fortsättningen blev det än värre. Varje yttrande mot militarismen sökte man slå ned på.

Stockholmsklubbarna och dess militäragitationskommitté fortsatte med sina antimilitaristiska möten. "Till motarbetande av den ungsocialistiska propagandan" hade "framstående män ur alla samhällsklasser" bildat ett sällskap, som skulle utge en tidning för gratisutdelning på alla lägerplatser och för att överlägga om detta och annat som hör "Gud och fosterlandet" till hade man ordnat möte i Nationals stora sal. Ungsocialisterna svarade med ett möte i A-salen i Folkets hus och då den var fullpackad trängdes ändå cirka 1.500 personer i trapporna och hallen. Ej mindre än 40 poliser var ditkommenderade. Då trots detta intet åtal hördes av, skrek tidningarna som besatta. Naturligtvis vågade Staaff inte slå dövörat till. Den 3 april skulle nytt möte hållas, vilket var dess mer naturligt som så många ej kunde beredas utrymme på det förra. Vid detta tillfälle hade polisen sänt stenograf till mötet och tydligen hade Staaff gett order därom. Han beordrade åklagaren att väcka åtal och rätten expedierade ärendet fermt. Utan att vilja höra varken vittnen eller ens stenografen dömdes talarna på mötet, Hinke Bergegren och Axel Holmström, till respektive 10 månaders och 7 månaders fängelse. Axel Holmströms straff nedsattes sedermera till 3 månader. Men för ett annat föredrag dömdes han till 4 månader, så det blev 7 månader tillsammans ändå.

Detta var dock endast början. Snart stod Olov Sundström inför rätta i Norrköping och dömdes där för flygbladet "Ej en man, ej ett öre åt militarismen!" till ett års straffarbete, ett straff som var så barbariskt att självaste Staaff måste känna sig skamsen över sitt lagverk. Han erbjöd sig att bli rättegångsbiträde åt Sundström. I högsta instans sänktes straffet till 6 månader. För ett annat upprop dömdes Adolf Olsson till 6 månaders fängelse. Denne, senare bekant som stor riksdagspamp, hade tidigare varit ungsocialist, en tid även efter utbrytningen tillhörde han den ungsocialistiska klubben i Malmö, men hade övergått till det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Han var förresten under ungdomsåren Per Albin Hanssons oskiljaktige vän och insåg snart att det var galet att de hamnat på var sin sida om staketet. Adolf Olssons straff sänktes av hovrätten till 2 månaders fängelse.

Den hemliga propagandan

När myndigheterna sålunda sökte med våldsmedel helt undertrycka all antimilitaristisk propaganda, kom den hemliga propagandan till användning. På en och samma natt spreds på en mängd platser i olika delar av landet ett upprop till militärerna, med öppen och oförtäckt

maning till myteri. Uppropet hade som rubrik "En kamrats ord" och hade försetts med falsk tryckort, ett danskt tryckeri som inte existerade. Straffet för både utgivare och spridare skulle helt säkert blivit utomordentligt strängt, men polisen fann, trots de mest omfattande spaningar, ingen säker ledtråd varken ifråga om utgivare eller spridare. Organiserandet av spridningen var så fulländad att man kan tala om "det perfekta brottet", ifall man hörde till dem som anser antimilitaristisk propaganda för ett brott. Postlistorna över hela landet genomsnokades och alla ungsocialister som fått försändelser dagarna innan uppropets spridning togs i förhör. Tryckeriexperter fick ge utlåtande om de använda stilsorterna och kunde konstatera att stilarna inte fanns på något ungsocialistiskt tryckeri och förresten inte heller på annat tryckeri som kunde misstänkas. Ett rykte har velat göra gällande att till uppropet hade använts stilar från ej mindre än fyra mycket fosterländska tidningars tryckerier i fyra olika städer. Är detta riktigt var det ju inte lätt att lista ut hemligheten. Men *helt* perfekt är ju intet brott. Tre ungsocialister, en i Landskrona, en i Karlskrona och en i Halmstad, beslogs med "besvärande omständigheter" och alla tre försvann som skott, ut ur landet. Det var nog bäst så!

Både den borgerliga och den socialdemokratiska pressen tyckte att tilltaget var något rysligt och det kunde man kanske säga, ur viss synpunkt sett. Om "förövarna" åkt fast kunde de väntat sig straff värre än om de gjort sig skyldiga till mord. De hade uppmanat kamraterna i vapenrocken att inte låta kommendera sig till mord.

Nya Folkviljan yttrade sig om uppropet på ett sätt som vållade beslag och åtal och tidningens ansvarige utgivare Carl V. Cederholm dömdes till ett års straffarbete. Medan man var i beslagstagen togs även ett senare nummer av samma tidning och Cederholm fick ytterligare en månad för hädelse, i detta fall fängelse. Straffet på ett år nedsattes visserligen i högre instans till hälften, men det var ju barbariskt i alla fall.

I 1-majdemonstrationer 1906 bars standar med inskriptioner: "Krig är brodermord", "Kamp mot den religiösa humbugen" och annat i samma stil. Detta hade hänt även tidigare år, men nu var det ju något helt annat. Man bildade manstarka skyddsvakter om standaren. På sina håll hände ingenting, man fick bära sina standar som vanligt. Mera uppmärksammade intermezzon inträffade i Hälsingborg, där det fanns en frireligiös polismästare, som älskade att se poliskravaller. Poliserna sökte ta ett standar första maj, men de misslyckades. Nåja, bättre lycka nästa gång tänkte förmodligen polismästaren. Nästa drabb-

Filip Ström

ning inträffade den 19 augusti, då Hälsingborg hade besök av klubbister och verdandister från Malmö, som kommit till en kamratträff och skulle tåga från hamnen till Folkets park. Polisen ryckte på ett brutalt sätt in i demonstrationståget och rövade ett standar som bars där. Tilltaget väckte indignation över hela landet och naturligt nog främst i Hälsingborg. Ett protestmöte ordnades, vid vilket Cederholm talade — och så fick han ett nytt åtal för uppmaning till ohörsamhet mot lag och laga myndighet samt smädelse mot polismästaren, för vilket han sammanlagt fick 4 månader och 13 dagars fängelse.

Klubbisterna i Hälsingborg var envisa. Samma standarinskription bars flera gånger, utan att annat hände än att poliserna blängde argt, men den 29 september var tydligen måttet rågat. Den dagen var klubbisterna vid järnvägsstationen och mötte den hemvändande beväringen. Då standaret höjdes drog polisen blankt och högg in så att blod började flyta. Det blev en förbittrad sammandrabbning, vilken rådhusrätten sedermera ansåg vara uppror. Filip Ström, Nils J. Hansson, Oscar Malmborg, Elis Höglund, Ivar Lundberg och A. V. Svensson dömdes till sammanlagt 12 ¾ års straffarbete; hovrätten reducerade till sammanlagt 3 ¾ år.

I Hälsingborg hände förresten en hel del. Biskop Billing var där på visitation och klubbisterna celebrerade besöket med ett upprop. Det blev beslag, åtal och en månads fängelse för ansvarige Filip Ström. Det var ungefär lika dyrt att smäda Billing som att smäda gud fader själv!

I Bjuv fann en länsman på att åtala ej mindre än 28 gruvarbetare för upplopp. Även de hade demonstrerat med ett fredsstandar i spetsen. Resultatet av detta massåtal blev fiasko för länsmannen, blott böter för några av de åtalade.

Flera hemliga upprop följde det första, men nu spreds de ej över hela landet på en gång, utan än på en ort, än på en annan. I regel var det antimilitaristiska upprop, någon gång antireligiösa. De senare försummade spridarna sällan att tapetsera kyrkdörrarna med.

Justitiepelles långa lista

Hur omfattande den antimilitaristiska propagandan under detta och följande år var får man en klar bild av ur ett anförande som justitieministern, den beryktade Petersson, höll i andra kammaren den 9 maj 1908, då förslag förelåg om skärpt straff för antimilitaristisk propaganda. Talet citeras här efter riksdagsprotokollet:

Eftersom jag nu är inne på frågan om behovet av skärpta straff för antimilitaristisk propaganda, vill jag nämna några data och fakta ur det levande livet, vilka kanske kunna tala ett tydligt språk.

Den 7 april 1906 beslöt kungl. maj:t, på föredragning av dåvarande chefen för justitiedepartementet, att anbefalla cheferna för truppförband och militära utbildningsskolor samt kår- eller fartygschefer vid flottan eller högre befälhavare att — om vid trupp eller ombord å fartyg spriddes tryckt skrift, som syntes innehålla brottslig uppmaning till olydnad mot lag eller mot befäl — ofördröjligen insända sådan skrift till chefen för justitiedepartementet.

Jag har låtit genomgå de anmälningar, som på grund av denna befallning inkommit under tiden från och med april 1906 till och med december 1907, således under icke fullt ett och tre kvarts år. Resultatet är, mina herrar, följande.

Antalet inkomna anmälningar uppgår till 239 stycken och antalet anmälda anarkistiska skrifter utgör 40 stycken. Dylika skrifter ha utdelats vid alla regementen och kårer utom fyra samt vid flottan och alla fästningar. Av de olika skrifterna kan jag som exempel nämna några. Skriften "En kamrats ord", utgiven av kamporganisationen, har utdelats vid 32 truppförband; skriften "Kamrat", utgiven av socialdemokratiska ungdomsförbundet, vid 32 truppförband; skriften "Kamrat i vapenrocken", utgiven av socialistiska ungdomsförbundet, vid 11 truppförband; en skrift med samma titel, utgiven av socialdemokratiska ungdomsförbundet, vid 12 truppförband; flygblad N:o 1 med titel "Kamrater", utgiven av militäragitationskommittén, vid 12 truppförband; flygblad N:o 2, med samma titel och samma utgivare, vid 21 truppförband; flygblad N:o 3, med samma titel och utgivare, vid 8 truppförband; skriften "Ned med vapnen", en broschyr av Z. Höglund, vid 18 truppförband o. s. v.

De mest uppmärksammade regementena hava varit följande: vid Vaxholms grenadiärregemente har dylik utdelning skett 14 gånger under nämnda 1 och tre kvarts år, vid Hallands regemente 11 gånger, vid Jönköpings regemente och Bohusläns regemente vardera 10 gånger, vid Upplands infanteriregemente 8 gånger, vid vart och ett av Dalregementet, Göta artilleriregemente, Karlsborgs artilleriregemente och Livregementets dragoner 7 gånger, samt vid vart och ett av Svea och Göta livgarde, Första Livgrenadiärregementet, Västerbottens regemente, Kronobergs regemente, Svea artilleriregemente, Kronprinsens husarregemente, Flottans station i Karlskrona, Elfsborgs fästning och Kungsholms fort 5 à 6 gånger o. s. v.

För att nu belysa tillvägagångssättet vid spridningen, skall jag såsom exempel så summariskt som möjligt redogöra för dessa skrifter, jag tager den förstnämnde: "En kamrats ord". Jag vill därvid särskilt bedja herrarna lägga märke till den planmässighet i utdelningen, som framgår av tiden för densamma. Denna skrift

är utdelad vid följande truppförband och har anträffats på de ställen och på de dagar jag nu också vill angiva. Vid beväringsrekrytskolan å Ljungbyhed anträffades skriften inom logementena den 28 juli — det är 1906 det alltjämt här är fråga om. Vid Göta livgarde anträffades skriften å övningsplatsen och inom regementets park natten mellan den 28 och 29 juli, och syntes skriften vara spridd där i ett halvt tusental exemplar. Vid kusteskadern utdelades skriften den 28 juli på Karlskrona gator till manskap av flottan och kustartilleriet av en civilklädd person. Vid Norrbottens regemente insmugglades i kasernen flera hundra exemplar enligt anmälan av den 29 juli, det måste således hava skett samtidigt med de förut omnämnda fallen. Vid Svea trängkår uppklistrades natten till den 30 juli ett antal exemplar på en uthusbyggnad invid kasernområdet. Vid livregementets dragoner uppklistrades fem exemplar på en stallvägg den 29 juli. Vid Svea ingenjörskår inkastades ett 20-tal exemplar genom ett öppet fönster den 29 juli; de kommo i underofficerarnas matsal. Vid flottans station i Karlskrona utdelades av en arbetare enligt anmälan av den 30 juli ett antal exemplar till beväringsmännen, utdelningen skedde således uppenbarligen föregående dag. Vid Bohusläns regemente utdelades skriften den 29 juli bland värnpliktige utom lägerområdet. Vid Göta artilleriregemente utdelades skriften den 28 juli. Vid skånska trängkåren inslungades enligt anmälan av den 30 juli ett antal exemplar i kasernen, troligen genom ett matsalsfönster. Vid Svea livgarde anträffades inom regementets parkområde den 29 juli ett stort antal exemplar. Vid Upplands livregemente uppsamlades och beslagtogs natten mellan den 28 och 29 juli inom kasernetablissementet och å exercisfältet ett hundratal exemplar. Vid Kronprinsens husarregemente inkastades den 29 juli 45 exemplar inom etablissementet. Vid andra livgrenadiärregementet uppklistrades enligt anmälan av den 31 juli ett exemplar på en barackvägg och ett annat exemplar på en anslagstavla. Vid Skånska husarregementet utdelades den 29 juli ett antal exemplar inom regementet och uppklistrades på ett staket omkring detsamma. Vid Upplands infanteriregemente utspriddes skriften på Polacksbacken enligt anmälan av den 30 juli. Vid Hallands regemente utdelades den 28 juli skriften i en barack och å målskjutningsbanan i ett betydligt antal exemplar av en okänd person. Vid Svea artilleriregemente utdelades skriften i kasernen den 30 juli. Vid Andra livgrenadiärregementet anträffades två exemplar enligt anmälan av den 4 augusti. Vid Södra skånska infanteriregementet insmugglades den 13 september ett antal exemplar av skriften i diverse dagliga tidningar, vilka sändes som korsband till värnpliktige. Vid Norrbottens regemente spriddes i en barack å Notvikens mötesplats den 16 september ett femtiotal exemplar och vid Kustartilleriregementet i Karlskrona spriddes skriften i april 1907 å regementets kaserngård.

Detta gäller en av dessa 40 skrifter; jag har statistik även för de återstående 39, men jag vill icke besvära kammaren därmed; det kan vara nog med vad jag nu sagt.

En agitation, som bedrives med sådan planmässighet och energisk hänsynslöshet, kan icke stävjas utan kraftiga medel till dess bekämpande. Icke sker det därigenom, att man blott plockar upp de exemplar av agitationsskrifterna, som möjligen kunna anträffas såsom överblivna rester av de tusental och åter tusental, som strös ut bland militären. Vill man stävja denna samhällsupplösande propaganda, så måste man också välja de medel, som härför erfordras.

Till denna redogörelse tillfogade den alltid påpasslige Hinke:

"I förtroende vill jag meddela herr chefen för den skrumpna slinkan rättvisans departemang, att hans långa lista beträffande 'En kamrats ord' är långt ifrån fullständig. Vid Svea livgarde t. ex. låg ett exemplar i varje tjänstgörande officers bakficka. Men det har de väl inte brytt sig om att anmäla. Ja, en officer vid ett annat mördargarde, som med otålighet väntade på sin kärestas svar om rendezvous, fick ett brev, och däri låg — En kamrats ord.

Petersson skulle ha reda på sig.

Eller vet han det och berättade det inte, ty han vill inte ha skrattarna på sin sida, ty han är ju så van att ha dem emot sig."

Det illustrerar hur verkningslösa, trots alla barbariska straff, de lagar var som man stiftat för att ta död på ungsocialismen. De förde tvärtom även de utanför den ungsocialistiska rörelsen stående arbetaregrupperna över till ungsocialisternas ståndpunkt mot militarismen.

"Justitiepelle" Albert Petersson i Arvid Lindmans ministär

Antimilitaristiskt samarbete

Rent organisatoriskt är även åtskilligt att notera från 1906. I Tyskland hade omkring första maj bildats ett de tyska arbetarnas ungdomsförbund, som sände hälsningar till de svenska kamraterna, vilken hälsning naturligtvis besvarades. De norska ungsocialisterna höll på försommaren kongress i Larvik, där Hinke representerade de svenska ungsocialisterna. CK överraskades med att erhålla ett anslag av Malmö socialdemokratiska förening på 100 kronor till fortsatt agitation mot militarismen, för vilket man naturligtvis tackade och delade med sig till Malmöklubben.

I Malmö hade bildats en gemensam militäragitationskommitté av socialistiska och socialdemokratiska ungdomsklubbarna, vilken erhöll ett anslag av Malmö arbetarekommun på 500 kronor för bedrivande av antimilitaristisk propaganda.. Från den sistnämnda klubben var

bland andra Per Albin Hansson och Gustav Möller medlemmar i kommittén. Ett flertal synnerligen lyckade agitationsmöten ordnades, där bland andra professor Knut Wicksell talade. Ett annat av dessa möten hotade tyvärr att sluta i förvirring, då talaren som anlitats, redaktör Gottfr. Frösell, kom redlöst berusad till mötet. Som talare hörde Frösell säkerligen till de bästa den svenska arbetarrörelsen haft, men en alltmer tilltagande ohälsa — lungsot — gjorde att han blev grubblande och sökte stimulans. Mötet räddades emellertid av Karl Ehnrot, som lyckligtvis var tillstädes och alldeles oförberedd höll ett av de mest briljanta tal man kunde önska sig. Militäragitationskommittén arbetade i bästa sämja, med Gustav Möller som den ej minst drivande kraften, medan Per Albin Hansson var mera motsträvig och till slut ordnade så att samarbetet bröts. Troligen skedde detta efter påstötningar från "högre ort" inom partiet.

Sammanslagningsförhandlingar

Bland frågor som gång på gång dök upp på nytt var "sammanslagningsfrågan", återförening av den socialistiska och den socialdemokratiska ungdomsrörelsen. Under 1906 kom det till ett par förhandlingssammanträden i saken, av vilka det första hölls i Malmö den 12 augusti 1906. Ungsocialisterna representerades av CK:s ledamöter Jöns Hansson, August Nilsson, Bror Johnsson, Ernst Svensson och C. Em. Jansson. Ungdemokraternas representanter var Centralstyrelseledamöterna Per Albin Hansson, Gustav Möller, Emil Wallin, Sven Håkansson, Anton Hjalmarsson och Alfred Jönsson. Efter debatt om de frågor som främst satts i förgrunden vid sprängningen 1903, enades man om att välja en 4-mannakommitté för att undersöka möjligheterna att sammanjämka de olika ståndpunkterna, varefter nytt sammanträde skulle hållas.

Detta andra sammanträde hölls även i Malmö den 16 september 1906, med i huvudsak samma deltagare som vid första sammanträdet. Skillnaden var endast att Landskrona-CK utökat sin delegation med J. Gyllin, medan Malmö-CS utbytt Alfred Jönsson mot Aug. Åkesson.

I militärfrågan framlades följande resolutionsförslag:

Soc.-dem. ungdomsförbundet: "Kamp mot militarismen i alla dess former. För betryggande av freden och för lösningen av internationella tvister: Mellanfolkliga skiljedomstolar; kraftig internationell samverkan mellan arbetarorganisationerna i alla länder."

Socialistiska ungdomsförbundet: "Kamp mot militarismen i alla dess former samt till dess krig och internationella tvister genom arbetarorganisationernas internationella samarbete äro omöjliga, mellanfolkliga skiljedomstolar."

Samtliga talare i debatten var ganska eniga om att skillnaden mellan de båda resolutionsförslagen var ringa, men var och en höll på sitt, tills Gyllin förklarade sig villig rösta med den av Per Albin Hansson och Gustav Möller formulerade resolutionen, enär han ansåg att inte rena hårklyverier borde få stjälpa förhandlingarna. Resolutionen fick sålunda majoritet.

I religionsfrågan förelåg följande resolutionsförslag:

Soc.-dem. ungdomsförbundet: "Religionen förklaras för privatsak." Till detta ville ombuden foga följande förtydligande uttalande: "För undvikande av alla misstolkningar av denna punkt uttalar konferensen som sin mening:

att den är en fullt konsekvent tillämpning av socialdemokratins fordran: fullständig samvets-, tanke- och yttrandefrihet,

att den icke hindrar inträde i vår rörelse för personer med religiös åskådning,

att den icke får betraktas som en inskränkning i den fria diskussionsrätten i religiösa spörsmål, men

att den bannlyser användandet av smutsiga vapen såsom hån, spott och förnärmelser mot religiöst tänkande personer, vilket allt icke kan anses som diskussionsinlägg,

att den av oss kräver en kraftig kamp för religionsfrihet, koncentrerad i arbetet för statskyrkans och kyrkobudgetens avskaffande och för skolans skiljande från kyrkan."

Socialistiska ungdomsförbundet: "En på vetenskapliga skäl grundad kamp emot religionsvidskepelsen i alla dess former och en energisk agitation för att arbetarna må avstå från allt prästerligt och statskyrkligt inflytande."

Även här framhölls under diskussionen, att skillnaden i sak inte var betydande men man var inte belåten med den formulering motparten valt. Särskilt framhölls av Jöns Hansson att punkt två i förtydligandet var han absolut motståndare till. Vid omröstningen avgavs 6 röster mot 6 — varje delegation höll på sitt förslag.

I taktikfrågan förelåg likaledes skilda resolutionsförslag:

Soc.-dem. ungdomsförbundet: "Ifråga om den taktik proletariatet bör välja för att fullborda sin emancipation, ansluter sig ungdoms-

rörelsen till den internationella socialdemokratins ståndpunkt, som torde kunna sammanfattas sålunda:

Då den revolutionära socialismen såsom representant för proletariatets fordringar vill helt omdana det kapitalistiska samhället står den i oförenlig motsats till alla borgerliga reformpartier och vill arbeta för utvecklandet av alla proletariatets kampmedel — kooperativa och fackliga organisationer, proletärrepresentanternas deltagande i kommunalförvaltningar och parlament, socialistisk upplysning m. m. — för att detta, även om de härskandes motstånd skulle nödvändiggöra tillgripandet av våld härför, må kunna sätta sig i besittning av den politiska makten och därefter genomföra socialismens grundfordringar.

Beträffande generalstrejken såsom medel i denna kamp ansluta vi oss till den resolution som antogs å den internationella kongressen i Amsterdam 1904."

Socialistiska ungdomsförbundet: "Ett kraftigt agitations- och upplysningsarbete för socialismens idéer och för generalstrejken som medel för klassamhällets avskaffande och socialismens förverkligande."

Ett mot de övriga Landskronaombuden avvikande resolutionsförslag hade J. Gyllin, som föreslog följande resolution: "Då för omdanandet av det borgerliga samhället till socialistiskt fordras att vi med alla till buds stående medel arbeta för detta mål och det ännu ej är bevisat att parlamentarismen ensamt kan föra till detsamma, anser vi att då de maktägande, d. v. s. kapitalisterna ej utan starkare påtryckning är villiga lämna sin makt att vi även få räkna generalstrejken som ett medel vilket vi kan få användning för, varför ett upplysningsarbete och propaganda för densamma bör användas."

Per Albin Hansson förklarade sig villig att rösta för Gyllins resolution ifall denne ville utbyta ordet "generalstrejk" mot "den politiska storstrejken", vilket denne emellertid ej var villig till.

Sedan det konstaterats att motsättningarna kvarstod de olika förbunden emellan, bröts förhandlingarna.

Det kan ifrågasättas om någondera parten hyste livligare önskan att komma till enighet — stämningen ute bland medlemmarna var knappast gynnsam för en sammanslagning och även om förhandlarna funnit acceptabla sammanjämkningar, så hade dessa helt säkert förkastats vid de allmänna omröstningar som naturligtvis fått säga sista ordet. Förhandlingarna visade emellertid ett klart närmande i militär- och religionsfrågorna, speciellt i den förstnämnda.

Bland de många tragiska händelserna under 1907 var postrånshistorien nere i Skåne den som vållade den ungsocialistiska rörelsen värsta skadan. Med själva dådet hade ungsocialismen ingenting att skaffa och ändå kom rörelsen att kläda skott för saken och anfölls från alla håll som kanske aldrig tidigare i dessa historia.

Tidigt på året 1907 visste tidningarna att under jätterubriker berätta, att en postiljon blivit överfallen och skjuten i södra Skåne, under det han höll på att sortera post i tåget under gång och värdeposten blev rövad. Postiljonen dog visserligen inte, men han blev invalid, mistade synen på ena ögat. Detta gangsterdåd i amerikansk stil visade sig inte lätt att utreda, förklarligt nog kanske, ty när polisen omsider kom på rätt spår visade det sig att gärningsmännen var ett par ynglingar om vilka dittills ingen haft annat än gott att säga. De var skötsamma, trevliga och städade och därtill organiserade nykterhetsvänner. Minst av allt kunde folk fatta att de blivit postrånare. Från psykologiska synpunkter var verkligen det inträffade en gåta. Just som tidningarna ansträngde sig att lösa detta mysterium kom ett meddelande från polisen som gjorde alla gissningar överflödiga: de båda postrånarna var medlemmar i Malmö socialistiska ungdomsklubb! Extrablad förkunnade nyheten, en lika stor nyhet för klubbens medlemmar som för den stora allmänheten. Klubbens styrelse, eller så många medlemmar av denna som i hast kunde anträffas, sammanträdde och dess första åtgärd blev att se efter i medlemsmatrikeln om postrånarnas namn verkligen fanns där. Jo, de fanns, fast de endast betalat inträdet och i ena fallet några månadsavgifter därutöver. Men båda stod i skuld för så lång tid att de rätteligen borde ha strukits för längesedan.

Genom en sådan där impulsiv dumhet som folk kan göra sig skyldiga till när de är upprörda och förvirrade, rev en av de närvarande bladet ur matrikeln och kastade i ugnen. Hans mening var att man skulle neka till att postrånarna varit med i klubben. I sin korttänkthet besinnade han inte att poliserna naturligtvis vid visitation hittat deras medlemskort, i annat fall hade säkert ingen tänkt på saken, ty i klubbkretsar var det knappast någon som kände eller brukat umgås med de båda. Nu blev det polisförhör och husvisitationer utan all ända och i den tjutande pressen blandades epiteten "postrånarligor" med "matrikelförfalskare".

Inför ett jättemöte i Mohriska paviljongen i Malmö Folkets park

skulle klubbstyrelsen naglas vid skampålen. Styrelsens talan fördes där av Ernst Gullberg, en duktig talare och uppläsare, i den senare egenskapen flitigt anlitad inom alla grenar av arbetarrörelsen. Han var synnerligen populär bland Malmö arbetare. Men denna gång begick han en dumhet. Han borde enkelt och rättframt ha sagt att man rivit bladet ur matrikeln utan att tänka sig för, en rent impulsiv handling i stundens upphetsning. Men i stället blev det en krystad förklaring om att skubbare i klubben hade man rättighet att utplåna ur matrikeln på sätt som man själv fann lämpligt och att man inte ljugit när man hävdat att de båda postrånarna ej var medlemmar i klubben. De socialdemokratiska pamparna utnyttjade det övertag de här fått till det yttersta, glåporden haglade och det försäkrades att nu skulle varbölden opereras bort, nu skulle ungsocialismen, skamfläcken på arbetarrörelsen, grundligt utplånas och mera i samma stil.

Med avsikt har ej här nämnts namnen på de båda postrånarna. De lära efter utståndet straff ha skött sig mönstergillt och skapat sig aktade ställningar. Möjligen eller rättare sagt troligen är de ännu i livet. Men naturligtvis var det en himmelskriande orättvisa att sätta malmöklubbens hundratals hederliga och präktiga medlemmar som medansvariga i deras brott. Så skedde dock, främst och råast från socialdemokratiskt håll. Med fog klandrades också *Nya Folkviljan* för en minst sagt olämpligt gycklande notis.

Nog var det bra nära att Malmöklubben fått dråpslag, men om också många ramlade från, skrämda av tidningsskränet och grannars skvaller om att nu har polisen varit hemma i gården, "för där bor en som tillhör postrånarligan", så fanns det dock i klubben en kärntrupp som ej sviktade. Och snart steg medlemsantalet på nytt och nådde till och med fullt ut sin förra numerär och funktionsduglighet.

Hinke och Schröder suspenderas ur soc.-dem.. partiet

Redan i slutet av 1906 hade den socialdemokratiska partistyrelsen utsänt cirkulär om att Hinke Bergegren och Carl G. Schröder borde suspenderas från medlemskap i partiet intill nästkommande partikongress, vilken skulle föreläggas förslag om de bådas uteslutning ur partiet. Så snart ske kunde kallade den ungsocialistiska CK till konferens om saken. Denna hölls i Hälsingborg den 8 och 9 december 1906 och fick en tillslutnnig större än någon ungsocialistisk kongress fått. Förutom klubbarna i Skåne var Göteborgs, Stockholms, Köpings,

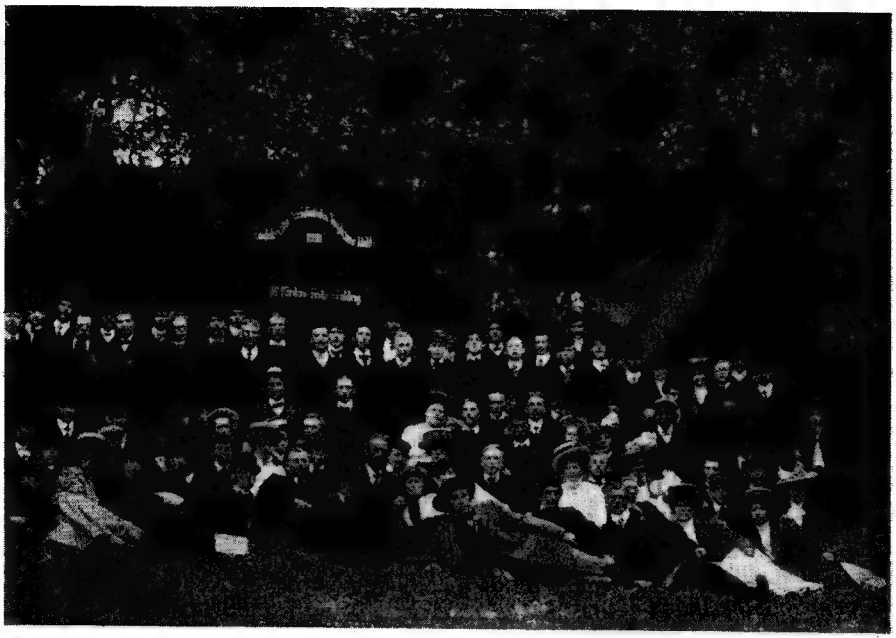

Skånes ungsocialister på kamratmöte i Hälsingborgs Folkets park 1906

Norrköpings, Grängesbergs och Nynäs klubbar representerade med tillsammans 66 ombud. Som ordförande valdes bröderna Carl och Gustav Sjöström, Lund, och till sekreterare J. W. Sjöberg, Hälsingborg och Gottfrid Ljungdal, Göteborg. En hel del telegram anlände, bland andra från en pågående ungdomskongress i Tammerfors. De som var med på denne konferens intygar samstämmigt att harmen och förbittringen mot den socialdemokratiska partistyrelsen var oerhört stark och så var fallet i vida kretsar inom stora grupper även utanför den ungsocialistiska rörelsen. Konferensen beslöt att den ungsocialistiska kongress som var planerad att hållas under 1907 borde framflyttas till tidigare datum än ämnat var. Planer på att ombilda Socialistiska ungdomsförbundet till parti dryftades, men offentliggjordes tillsvidare inte. Det beslöts även att godkänna *Nya Folkviljan* som rörelsens organ och konferensen ansåg sig "kunna och böra giva den sitt moraliska stöd och erkännande", ett uttalande i vilket CK även instämde.

Suspensionsförslaget fick även en annan verken. *Folkbladet*, Socialdemokratiska partiets tidning, redigerades av Nils Wessel och efter

suspensionscirkulärets utsändande skrev August Palm en artikel som fick inflyta i *Folkbladet* och i vilken bland annat sades:

"Taktik- och principskiljaktigheterna voro icke så stora, att det steg krävdes, som nu tagits. Med god vilja kunde därmed anstått till nästa kongress och då hade säkerligen mera ett närmande än ett avlägsnande blivit resultatet av förhandlingar de skilda meningarna emellan.

Men ännu har icke partiet talat. Det är partimedlemmarnas oavvisliga plikt att noga pröva om det är en bjudande nödvändighet att vidtaga de åtgärder — med sina enligt min uppfattning menliga följder för vårt parti — som blir en följd av de två medlemmarnas suspension. Det bör kunna uttänkas andra, säkert mera verkande medel, varigenom de hätska personliga angreppen förebyggas samt att för övrigt i taktik- och principfrågor föres en diskussion, som är ett parti, som har ett så stort mål att uppnå, fullt värdig. Ty låtom oss vara eniga om en sak och den är, att det hela ytterst är personstrider. Men ett partis vara eller icke vara, proletariatets eniga uppmarsch, får icke hindras av att någon eller några personer icke kan dra jämt."

Först när *Folkbladets* upplaga var i det närmaste färdigtryckt hade någon av partistyrelseledamöterna fått tag i tidningen och läst Palms artikel. Uppståndelsen blev stor. Man rusade till tryckeriet och gav order om att den tryckta upplagan skulle makuleras och det stycke som här citerats skulle censureras. Naturligtvis kunde inte *Folkbladets* redaktör låta sig nöja med att andra och redigeringen ovidkommande personer ändrade tidningens innehåll, och detta utan att ens överlägga med redaktören. Nils Wessel lämnade redaktörskapet, men kvarstod till fram i mars 1907, enligt vad som framgår av ett brev från honom till Hinke, dagtecknat 26 mars 1907: "Lämnar min befattning torsdag eller fredag. K. Eriksson blir min efterträdare. Det lär ha varit kiv mellan herrarna om vem som skulle ha sysslan. Magnusson ville visst också ha den. Men han blev besegrad av partistyrelsens nye gunstling. Själv börjar jag den 2 april å Bonniers tryckeri."

Den "rätta tonen" höll emellertid flertalet socialdemokratiska tidningar i suspensionsdebatten. Som smakprov kan citeras vad *Arbetet* i Malmö skrev den 24 november 1906:

"För vettigt folk ligger det skandalösa däruti, att partiet icke för länge sedan vidtagit denna akt av vanlig renlighet. Varken i andlig eller lekamlig måtto mår man bra av smuts. Och hrr Bergegren och Schröder har länge kring vår partikropp spritt en stank av sura bölder.

Bort med träcken!"

Som ytterligare ett smakprov på tonen i den socialdemokratiska pressen kan ett citat ur *Smålands Folkblad* för den 30 november 1906 tjäna:

"Folkviljans" eller "Illviljans" vapendragare är i färd med att sprida sitt tryckalster. Så många adresser de värda herrarna kan uppsnappa användas; och så försöker man bearbeta adressaten till agitation.

Vi hoppas emellertid att hederligt folk icke tager befattning med grislitteraturen. Vi bekämpar Schröders "Illvilja" av samma skäl som vi bekämpar den övriga arbetarfientliga pressen. Andliga sluskar och ligapojkar får icke nedsvärta vår rörelse.

Schröder och hans publikation har gjort arbetarne mera skada än 100-tals kapitalister!"

Man ansåg väl att bästa taktiken var att skräna och skälla, för att om möjligt söka överrösta och förtaga verkan av de många protestresolutioner som antogs av fackföreningar och även arbetarekommuner i olika delar av landet. Arbetarekommunerna protesterade i allmänhet genom att vägra deltaga i den påbjudna omröstningen. Så exempelvis i Norrköping, Sala, Malmön, Östersund, Kalmar, Nautanen, Raus, Bro, Lyckåker, Söderköping, Grängesberg, Nynäs, Bomhus, Skromberga och Flen. Dessutom Norrköpings, Valbo och Köpings soc.-dem. ungdomsklubbar, typografföreningarna i Landskrona och Ystad, gjutarna i Karlskrona, stenhuggarna i Skrea, lantarbetarna i Säbyholm, skoarbetarna i Kävlinge, järnvägsmännen i Långedrag, tapetserarna i Stockholm, grovarbetarna i Ystad, bageriarbetarna i Göteborg och Kristianstad med flera. Hj. Gustavsson, som vid denna tid befann sig i Eskilstuna, där han en tid var medarbetare i *Folket*, var först ungsocialist, gick sedan över till Malmö-förbundet och blev dess förste vapendragare i Stockholm. Nu hade han tydligen fått något slags recidiv, ty på ett möte i Eskilstuna talade han hårda ord om partistyrelsen. Enligt *Folkets* referat yttrade han bl. a.:

"Det är ej ens fel att två träter. Erinrade om förra kongressens feltag att ej debattera taktikfrågorna. Tal. var parlamentarist, men väntade ej så stora resultat av den nuvarande riksdagen, förrän rösträttsfrågan blir löst. Brian, den franske socialisten och ministern, var generalstrejksanhängare. Framdrog censureringen af Palms artikel i Folkbladet. Partistyrelsen har gjort frågan till en kabinettsfråga. Dock är det bättre att partiet håller ihop än partistyrelsen. Vad blir följden om partistyrelsen får ja? Jo, ungsocialisterna går ur partiet, ur fackföreningarna, slår sönder landsorganisationen. Påminde om Palms insats i partiet. Man bör tänka på vad saken gäller. Partistyrelsen tar ej hänsyn till det psykologiska momentet. Ungsocialisternas kritik har ofta varit oförsynt, men man har gjort så att den delvis blivit berättigad. Situationen är sådan att partiet *kan* springa i bitar. Partistyrelsen bör vara en tjänare åt partiets majoritet, ej en diktator och censor."

Detta tal låter ju rent upproriskt, men var nog inte så illa menat

som det låter. När Hjalmar Gustavsson hunnit lugna sig en smula blev han åter en mycket lojal "partivän".

De flesta av de nyss uppräknade organisationerna uttalade sig, som sagt, för att ej deltaga i omröstningen, men en del gjorde direkt uttalande för nej-röstande. Men "den kompakta majoriteten" stod bakom Branting, som hotade avgå om man ej gjorde honom och den övriga partistyrelsen till viljes. 28.000 röstade ja, 8.000 röstade nej.

Socialdemokratisk tryckfrihetsförordning

En lustig parodi på en socialdemokratisk tryckfrihetsförordning förekom i *Nya Folkviljan* i samband med suspensionsdebatten, varvid är att märka, att de inom citationstecken förekommande uttrycken är ordagrant tagna ur olika socialdemokratiska tidningars utskällningsartiklar mot ungsocialisterna.

(Vi Branting, med Guds nåde, Sverges, Götes och Vendes socialdemokratiska arbetarepartiets Öfverherre &c. &c. &c., göre veterligt: att sedan man i verkställande utskottet beslutit att, i vissa avseenden, förändra det hittills gällande kravet i partiprogrammet på fullständig tryckfrihet, och denna sålunda förändrade lag blivit till Vårt nådiga gillande överlämnad, så hava Vi, i kraft av vår självtagna rätt, velat denna, av medlemmar i verkställande utskottet samtyckta, tryckfrihetsförordning härmed antaga, gilla och bekräfta.)

§ 3.

All sund kritik är nyttig och nödvändig, men skall såsom missbruk av tryckfriheten härutinnan vara att anse:

1) Hädelse emot partistyrelsen eller gäckeri med dess ord eller den allmänna rösträtten; brottet straffas med förakt i partipressen, och den skyldige lyses i bann som varande "ett irrbloss på anarkismens farliga gungfly".
2) Förnekelse av en Gud och ett liv efter detta samt att religionen är en privatsak; förbrytaren skall under hela sin återstående livstid kallas "andlig slusk" och "en pervers apostel för råhet och förvildning".
3) Invändningar mot mål och medel i partistyrelsens manifest och cirkulär; förbrytelsen skall stämplas som "anarkisteri", och skriften makuleras.
4) Allt slags yttrande av ogillande om hr Brantings höga person eller gärningar, eller Hans närmaste män; den brottslige anses som "fiende till arbetarerörelsen" och skriften bojkottas.
5) Yttras ogillande emot någon av de övriga personer av de regerande, vilken fast plats inom partiet åtnjuter; sådan ogärning betecknas som "smutskastning" och skriften förklaras tillhöra "grislitteraturen".
6) Uppmaning till myteri, opposition eller angrepp å partiledningen eller någon dess enskilda medlemmar; den, som gör sig därtill skyldig, är en "ruskig individ", vars meningsfränder skall betecknas "förbrytareslödder".

7) Smädliga, förgripliga eller till osämja med borgerliga partier syftande omdömen och yttranden, med vilka partiet är i fredligt förhållande; en dylik av "anarkistiska paradoxer totalt bortkollrad vettvilling", som sålunda "kompromctterar partiet", tillhör ett "intellektuellt och moraliskt degenererat slödder" och är en "lus i vecken av den röda fanan" och miste utan rannsakan livet inom partiet.

Det senast citerade uttrycket, "löss i vecken av den röda fanan", hade myntats av Bengt Lidforss i något ilskans ögonblick, men Lidforss var nog renhårig att senare ge ungsocialisterna ett helt annat betyg. Mitt under det värsta skallet skrev Lidforss en artikel i *Arbetet* som tidningens redaktion inte vågade neka plats.

Härom skriver Gustav Sjöström:

"Löss i vecken på den röda fanan"

Om inte namnet Bengt Lidforss är vidare känt ens för de senaste socialdemokratiska ätteläggarna, så kanske det kan vara känt som upphovsman till ovanstående tillmäle gentemot ungsocialister och anarkister. Och skulle inte ens namnet Lidforss vara känt i sammanhanget, så vet åtminstone de, som deltagit i idéstriderna inom svensk arbetarrörelse under de senaste fyra årtiondena, att den frasen hoppat ur mun och i mun på flertalet socialdemokratiska apologeter, vilka sett sig pliktiga till att draga mer eller mindre välslipade andliga svärd mot den ungsocialistisk-anarkistiska hydran. Frasen var ju ett tillhygge av grövsta slag. Den avsåg att helt enkelt döda envar av de anarkistiska idéernas anhängare, som vågade klyva näbb mot den socialdemokratiska och reformistiska översåtaremakten.

Det kan därför ha ett både historiskt och allmängiltigt intresse att ägna mannen bakom den citerade frasen, alltså upphovsmannen till densamma, en berättigad uppmärksamhet. Det skulle kunna hända, att de många socialdemokratiska utspottarna av loskan ifråga inte har den blekaste aning om vare sig människan, kulturpersonligheten eller idékämpen Bengt Lidforss och ännu mindre om de närmaste anledningarna till att han med sin stora bildning och kunskap och med en polemisk klinga av det skarpaste men elegantaste slag, såg sig föranledd till att använda detta rostiga tillhygge, som om frasen hade en allmängiltighet på det sättet, som de många nollorna vilka spottat ut den, velat göra gällande. Lidforss socialistiska, vetenskapliga, litterära och polemiska journalistik mot överklassens alla "erkända" heroer, vilken dessbättre finnes förvarad i utgivna volymer, sådana som "Fragment och miniatyrer", "Dagsbilder", "Barbarskogens skald", "Socialistisk journalistik" samt "Onda och goda makter" m. fl., kan ge en andligen nyttig självrannsakan för all den Lidforsska frasens mera nitiska än omdömesgilla eftersägare.

Fastän Bengt Lidforss var den anarkistiska rörelsens motståndare — han var därtill en det socialdemokratiska partiet hängiven partiman — fast han genom den här behandlade frasen anklagat anarkisterna-ungsocialisterna som "löss i vecken på den röda fanan", så förefaller det signaturen, som om han senare

Bengt Lidforss

insett att han begått en förlöpning men därför också självmant tagit de svenska ungsocialisterna i försvar mot ohemula angrepp från borgerligt håll. Personligen har vi levat i kontakt med både vetenskapsmannen, socialdemokraten, fritänkaren och människan Lidforss i Lund — Vi var tillsammans som medlemmar i fritänkareföreningen "Ingersoll", i NOV, och han medverkade en gång till formuleringen av den ungsocialistiska rörelsens ställning till religionsfrågan — alltså där hans andes verkstad var belägen och varifrån utgick så mycken kunskap om snart sagt allting, vetenskap, politik, sociologi, filosofi och litteratur, som kom den skånska arbetarerörelsen i första hand till del — att vi till trots för allt det motstånd han mäktade resa mot anarkismen, alla de angrepp han riktade mot oss, de förlöpningar även han gjorde sig skyldig till — dessbättre hade han som alla andra syndare sina fel — så bevarar vi i tacksamt minne, som tiden inte förmår bleka, hans gigantiska insatser för frihetens och den sociala rättfärdighetens sak.

"Gula faran", den för borgarna förskräckliga av ungsocialisterna i Kalmar utgivna tillfällighetstidningen, utkom vid årsskiftet 1905—1906. Det var efter allt att döma innehållet i denna tidning som framför allt gav upphov till frasen om löss i vecken etc. Men Bengt Lidforss hade, vilket också framgår av hans efterlämnade skrifter, framför allt i Tyskland i ett visst fall erfarit, att personer, som utgåvo sig som anarkister, var medlemmar och arbetade inom den anarkistiska rörelsen, men inte var annat än besoldade polisspioner. Ävenledes hade han övervarit ett möte i Köpenhamn, dit de danska ungsocialisterna inbjudit socialdemokraten Sabro till diskussion och där ungsocialisterna enligt Lidforss förmenande uppträtt mindre honett eller hederligt mot sin ideologiske motståndare. Ja, Lidforss klagar f. ö. att Sabro alldeles ensam begivit sig till detta möte utan att ha tillförsäkrat sig om stöd eller hjälp under debatten.

Själv var ju Lidforss ingalunda främmande för ett hänsynslöst uppträdande mot motståndare. För vår del får vi uppriktigt bekänna, att vi tjusats av den elan med vilken hans hänsynslöshet tog sig uttryck i de andliga striderna.

Men inte kunde det enstaka fallet med den tyske anarkistiska spionen, alltså brottslingen, alltså lusen i rörelsen, motivera en sådan generell anklagelse mot ungsocialisterna, som hans myntade fras gav vid handen. F. ö. vilken rörelse kan på förhand svära sig fri att inte bli kompromitterad av mer eller mindre ohederliga element? Varför skulle detta vara specifikt för den anarkistiska rörelsen? Här har Bengt Lidforss varit för nitisk i sin speciellt socialdemokratiska partattityd. Livet förunnade honom inte att uppleva den högt uppsatte partisekreteraren Wickmans escapader inom det socialdemokratiska partiet, för att inskränka oss att nämna blott ett fall. Även de bästa familjer kan bli nedlusade.

En av Bengt Lidforss personliga och andliga vänner, Paul Rosenius, riktade en gång i DN 1907 ett angrepp mot honom för att han inte tog de antimilitaristiska ungsocialisterna i ordentlig upptuktelse för den brist på patriotism och fosterlandskärlek m. m., som de enligt Rosenius lagt i dagen i sin hänsynslöst uppriktiga kamp — vilken ännu i dag fortsättes — mot krig och militarism i alla former.

"Komplimentera dem mindre frikostigt", uppmanade Rosenius Lidforss, "för deras entusiasm och för deras nitälskan om den mellanfolkliga freden. Säg dem i stället, att de är okunniga, är missledda, är fräckt slyngelaktiga i sin tilltagsenhet i landets livsfråga."

Det var ord och inga visor! Men Lidforss blev sin vän inte svaret skyldig, som han aldrig blev i någon andlig strid. Så här blev svaret, lämnat i *Arbetet*, vilket vi återger så fylligt, för att det inte skall illvilligt kunna tolkas som man behagar:

"Det må i detta sammanhang tillåtas mig att inlägga en bestämd gensaga mot det summariska sätt, varpå dr Rosenius i sin ovan citerade artikel behandlar Sverges socialistiska ungdom. Dr Rosenius vet ju mycket väl vad en mängd av hans läsare i DN icke känner till, att nämligen den svenska ungdomsrörelsen numera går fram på två skilda linjer, en anarkosocialistisk och en parlamentariskt-socialdemokratisk. Den förra gruppen består av de s. k. ungsocialisterna, som i sin ordning utgör en mycket blandad publik, i det att vissa klubbar faktiskt är bemängda med rena förbrytareelement (jmfr ovan vår anm.) medan däremot andra, exempelvis Lunds socialistiska ungdomsklubb, *huvudsakligen rekryteras av unga arbetare, som genom sin personliga duglighet, sitt uppriktiga bildningsintresse, sin plikttrohet som fackföreningsmedlemmar o. s. v. dokumenterat sig som tillhörande den moderna arbetareklassens elit.* (Kurs. vår) Då emellertid den ungsocialistiska falangen, åtminstone i Lund, faktiskt bekänner sig till den anarkosocialistiska riktningen, som förkastar parlamentarismen, så vore det väl från båda parternas sida önskvärt, att en skilsmässa ägde rum, då ju en gemensam aktion mellan parlamentarister och antiparlamentarister i längden torde visa sig omöjligt. Men detta är en sak för sig, en annan sak är, att man enligt min på personlig erfarenhet grundade övertygelse *begår ett misstag och en orättvisa, om man utan vidare stämplar Sverges ungsocialister som en skara okunniga och slyngelaktiga ungdomar.*"

Och till yttermera visso avslutar han sin glänsande artikel mot Rosenius med följande förnyade eftertryck åt sitt beröm åt Sverges ungsocialister:

"Men just därför, att jag själv en gång varit försvarsnihilist, bär det mig emot att prestera den av dr Rosenius fordrade avbasningen, och jag skulle dessutom, om jag följde rådet, göra mig skyldig till en osanning, ty de unga män, om vilka här är fråga, är inga okunniga slynglar, utan något helt annat. Det återstår mig därför endast att med en liten bokstavsändring instämma i den gamle romarens ord: Amicus Cato, sed magis amica veritas = Cato, den stränge, är mig kär, men sanningen är mig ännu kärare."

I det återgivna framstår Bengt Lidforss i all sin strålande intellektuella hederlighet. Rätt och sanning — de är förmer än allting annat. Än sen om det gäller "lössen i vecken", vad som är rätt och sant om dem skall erkännas. Därför ger han dem sitt högsta tänkbara betyg.

Om upprättelsen närmast ges åt ungsocialisterna i Lund, så kan den som är

upphov till dessa rader ge den försäkran, byggd som den är på en personlig bekantskap med den ungsocialistiska rörelsen från norr till söder, öster till väster och med personlig kännedom om de personliga krafter som varit de drivande inom rörelsen under ett fyrtiotal år, att den Lidforsska upprättelsen sakligt gäller lika mycket dem, som ungsocialisterna i Lund.

Därmed ha också de socialdemokratiska spottkopparna under flera decennier fått sin dom — av en av sina egna: Bengt Lidforss!

Kongressen i Örebro 1907

Det fanns ju så mycket i denna händelserika tid som pockade på intresse och suspensionen skulle prövas av nästa soc.-dem. partikongress, så man fick väl vänta och se. CK hade förarbete för den ungsocialistiska kongressen som skulle hållas i Örebro den 30—31 mars 1907. Denna kongress, den 6:e i ordningen, kom i mycket stor utsträckning att syssla med vad man brukar kalla löpande ärenden. Till förmån för *Brands* utvidgning beslöts att inom klubbarna upptaga en dagsinkomst eller uppmana dessa att vidtaga andra åtgärder, som motsvarade en dagsinkomstteckning. Åt kontrollkommittén uppdrogs att avgöra om tidningens utgivande veckovis eller var 14:de dag, då utvidgning kunde ske. CK skulle fortfarande förläggas till Landskrona, *Brands* utgivningsort: Stockholm. Som redaktör och expeditör för tidningen återvaldes resp. Hinke Bergegren och Axel Holmström. Albert Jensen, som nyligen frigivits från fängelset i Ystad efter 12 månaders fångenskap, anlände till kongressen från Norge, med hälsningar från de norska kamraterna, vilka telegrafisk besvarades. Hinke och Axel Holmström satt i fängelse (resp. Ystad och Långholmen) och sändes hälsningar.

Frågan om bildande av nytt parti var uppe, med anledning av suspensionen mot Hinke och Schröder, men resultatet av debatten anförtroddes inte åt protokollet. Soc.-dem. partikongressen hade då ej sammanträtt och stadfäst suspensionen. I taktikfrågan gjordes ingen ändring. Uttalandet i militärfrågan beslöt man att ej protokollföra. Under sommaren skulle en internationell kongress av revolutionära socialister hållas i Amsterdam. En redogörelse till denna från Sverge beslöt man sända dit. Ett uttalande för esperanto gjordes.

En motion som aldrig kom fram till kongressen ville några medlemmar av Norra klubben i Stockholm ha under behandling. Det var Gustaf Bäckström, Georg Schröder, Emerik Larsson, Erik Andersson, Vidar Engström och R. Söderholm som yrkade på ett uttalande

Socialistiska ungdomsförbundets sjätte kongress i Örebro 1907

Trots att tillslutningen till denna kongresss var betydande och flertalet av ombuden utgjorde kända och aktiva klubbister, som var på sin ort gjorde betydelsefulla insatser för rörelsen, kan man dock knappast påstå att kongressen blev en av de mest betydelsefulla, detta trots att ett par av de fattade besluten ansågs så viktiga, att de av taktiska skäl ej fick vare sig protokollföras eller refereras. Beträffande refererande beslöts förresten att den till kongressen uppreste Carl G. Schröder inte fick referera något alls om förhandlingarna i Nya Folkviljan, vilket föranledde reservationer mot beslutet av Gustaf Sjöström och Frans Håkansson, Lund, Ernst Gullberg och O. Wahlgren, Malmö, K. Hj. Rylander, Uddevalla, O. Ekdahl, Eslöv, J. A. Eriksson, Västerås, och C. Neijlick, Kristianstad. I samband med kongressen hölls två offentliga möten. På det ena var Josef Andersson och på det andra Gottfr. Ljungdal huvudtalare, varjämte Hjalmar Nilsson, Stockholm, och Ernst Gullberg, Malmö, medverkade med deklamation. Särskilt Gullbergs förmåga på området imponerade på lokalpressen.

för respekterande av den individuella friheten, så att man ej smutskastade och förföljde personer som begått brott mot det nuvarande samhällsystemet, därvid speciellt påpekades "större expropriationer av pengar". Motionen avslogs med 28 röster mot 7 av klubben, men den bör nämnas ändå, ty den visar vissa symptom, som snart nog blev en sjuka, en farsot som fick de mest vittgående skadeverkningar. Vad som närmast föranlett motionen var en bankplundringsplan som aldrig kom att iscensättas, därför att den avslöjades för polisen. Därom vidare längre fram.

En titt i Brands kontrollkommittés protokoll

visar att man hade fullt upp att ordna och planera. Ej nog med att det slarvades med redovisningen från alla landsändar — det var man gunås van vid! — men nu stod man inför utsikten att mista både redaktör och expeditör för en längre tid. Den 12 jan. 1907 skulle Axel Holmström in på Långholmen i 7 månader och den 22 februari skulle Hinke Bergegren resa till Ystad på en 10 månaders fängelsesejour. Beträffande expedieringen beslöts att uppdraga åt Knut Jansson och Nils Wessel att på bästa sätt ordna den saken. Redigeringen skulle Hinke sköta från fängelset och hjälp med det tekniska arbetet skulle Nils Wessel lämna. Ansvarig för tidningen hade en tid Ivar Englund varit, nu överflyttades ansvarigskapet från mitten av april till Hjalmar Nilsson. Upplagan på *Brand* var uppe i 13- à 14.000 ex., men redovisningen . . .

Hinke gick, som sagt, i fängelse. Innan han trädde in i sin "salong", som han sedan i sina krönikor kallade fängelsecellen, sände han statsminister Staaff följande telegram:

Ingående i dag i fängelset, måste jag till den excellens, som spelat polissjäl, uttrycka mitt djupaste förakt.

Hinke Bergegren.

Allmänt började man också, om än motvilligt, erkänna att Staafflagarna var en skam för landet. I Ryssland infördes några månader senare en lag, som till ordalydelsen var så lik Staafflagarna att man kunde vara böjd för att gissa, att mönstret tagits härifrån. Men det fanns dock en skillnad. I Ryssland stadgades fängelse eller arrest i högst 8 månader, eller böter på 100—300 rubel, där straffet i Sverge satts till maximum 4 års straffarbete. Stolypin var en human man om man sätter Staaff som jämförelseobjekt!

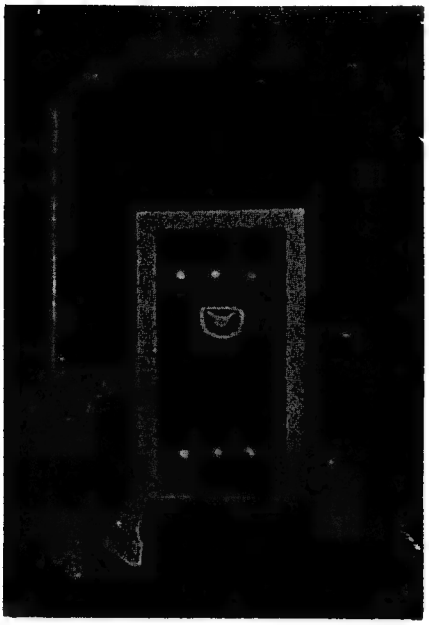

Kliché som ständigt stod över Hinkes "Från min salong", skrivna under hans fängelsetid

Ur Hinkes brevsamling

De tio månader Hinke under 1907 tillbringade i fängelset led han åtminstone inte av arbetslöshet. Utom allt som han skriver till *Brand* underhåller han en korrespondens med yttervärlden som har en imponerande omfattning. De brev han mottog och som han alla omsorgsfullt bevarat väger flera kilogram. Säkerligen besvarade han de allra flesta. Denna brevsamling är ur många synpunkter intressant, då den ger glimtar ur klubblivet på skilda håll. Men allt är förstås inte ägnat som ungsocialistisk uppbyggelse. En kamrat som tydligen inte åtnjuter någon allmän och odelad popularitet är Carl G. Schröder i *Nya Folkviljan*. Den absolution för begångna synder som beviljades på den förut omtalade Hälsingborgskonferensen, varade tydligen inte många dagar. Om hur Schröder vecka efter vecka rågar sitt syndamått handlar mången epistel till Hinke. Man skulle förstås inte ha något emot *Nya Folkviljan* — om den bara hade en annan redaktör och helst också en annan utgivningsort. Som det nu är måste den konkurreras ihjäl, hårt och obarmhärtigt.

Men det är naturligtvis mycket annat som det ligger klubbisterna om hjärtat att resonera med Hinke om. Här exempelvis ett brev om ett stort rabaldermöte i Söderhamn, där ungdemokraternas resetalare gick över på ungsocialisternas sida. — Här skriver John Jansson från Göteborg. Han har besökt Malmön utanför Lysekil och förvånades över att den lilla platsen har en klubb på 200 medlemmar. — Här skriver ävenledes göteborgaren John Andersson från Brunnsvik, dit han sänts på en talarkurs av Göteborgs arbetarekommun. Tidningen *Kooperatörens* redaktör Martin Sundell är också i Brunnsvik och han försvarar anarkismen.

Martin Sundell var ej blott en högt skattad pionjär för den koopera-

Minnesplakett

tiva rörelsen, utan även en övertygad anarkist och medlem av den ungsocialistiska rörelsen. Vid hans död på högsommaren 1910 skrev Nils Sandberg i *Brand* en längre runa, ur vilken följande må citeras:

"En idealist av den mest utpräglade typ var den nu avlidne red. Martin Sundell. Ty det var icke blott den idériktning, som gjorde honom mest känd, den, om arbetareklassens ekonomiska frigörelse genom samverkan i produktion och konsumtion, utan han tillhörde samtliga ideella riktningar, ehuru han givetvis ej räckte till att taga verksam del i dem alla.

Första gången vi träffades var, då han för cirka 5—6 år sedan inträdde i den klubb, jag då tillhörde. Då han fick ordet, bad han blygsamt om ursäkt ifall han som ung landsortsbo ej kunde tala så korrekt, som han trodde att stockholmarna var vana vid. Och så höll han ett anförande så att vi andra nästan häpnade, och som jag tror — alla erkände honom som den överlägsne.

Ett drag som vittnar om hur han föraktade halvhet vill jag nämna:

Det var efter ett klubbsammanträde. Vi stod i en klunga på gatan. Någon föreslog en kopp kaffe med punsch. Han och jag hade samma väg hem. "Går du med?" frågade någon mig. Jag kände då icke Sundells ståndpunkt i det hänseendet, och framställde därför i min tur frågan: "Du går väl med?"

"Nej, jag är absolutist", svarade Sundell. "Det är väl du också?"

"Nej, inte absolutist, fast ganska nära", svarade jag.

"Ganska nära! Det är ett ord, som har dålig klang i mina öron."

Jag kände mig slagen.

Till Hinke skriver vidare den från Norra klubben en tid ytterst aktive A. Fürstenberg, som hamnat på andra sidan Atlanten, i St. Johns, men finner USA odrägligt. — Här skriver Anders Eriksson, Lund, och vill beställa en nyårsrevy av Hinke för amatörklubben. — Här är ett vänligt kort från Kata Dalström, vilket åtföljt blommor — Kata kunde aldrig dölja att hon trots allt beundrar Hinke. Här skriver C. V. Cederholm från Hälsingborg och försäkrar att det kännes skönt att ha sluppit ur cellen. Vilket skedde den 1 dec. 1907. — Här undrar Blekinge Folkblads tryckeri om Hinke kan fundera ut ett sätt så att man kan få betalt för tryckningen av *Gula faran.* — Här skriver Joh. S. Nyberg, som bekant stor pamp i NOV, och talar om hur man

sköter arbetet i Svalövsklubben. Han var tydligen bosatt där på den tiden. — Ivar Englund skriver den 12 april 1907 och berättar att en hemlig soc.-dem. kongress hållits, men inte ett ord om vad som förehades har sipprat ut. — Carl Nilsson, Hälsingborg, skriver den 12 oktober att Sophus Rasmusen, *Skorpionens* redaktör, vistats en tid som flykting i Hälsingborg, förföljd av danska polisen. Då han återvänt hem och polisen kom för att hämta honom sköt han först polisen och begick sedan självmord. Om klubben i Hälsingborg säges att den för tillfället befinner sig i ett tillstånd av "utmattning".

Sophus Rasmusen

Om Sophus Rasmusens besök i Hälsingborg berättar Otto Andersson: Alberti, den danske ministern, senare avslöjad som skojare av jätteformat, var av någon anledning rädd för Sophus Rasmusen — kanske visste denne något som ej var hälsosamt för ministern-storskojaren. Nogav, han ville till varje pris ha honom i fängelse jämt. Den förföljde flydde över till Sverge och fick all möjlig hjälp av kamraterna här. I Hälsingborg fick han måleriarbete och höll mycket till på ungsocialisternas kafé, dit emellertid polisen ofta kom för att snoka, än efter den ene och än den andre. Så hände det en dag då Rasmusen fanns på kaféet, att ett helt uppbåd av både svenska och danska detektiver stegade in. De senares närvaro sade ju genast vad det var fråga om. Till kafélokalen fanns inte mer än en utgång och den hölls ju bevakad. Men det fanns en trappa upp till vinden och från denna tog sig Rasmusen ut genom en taklucka och sprang längs takåsen på de låga sammanbyggda husen, tills han fann ett ställe att ta sig ner på marken igen och göra sig osynlig. Inne på kaféet kunde "däckarna" stå med lång näsa och studera ett plakat som ständigt hängde på väggen: "Se upp för spårhundar!"

— Arvid Persson, Lysekil, skriver den 14 nov. att han nu kommer att gå in på sina tre månader och sänder sin och Algot Törnkvists hälsning. — Georg Rödin berättar att han dömts till 84 dagars fängelse för disciplinförseelser å Malmslätt. — Gustav Svensson skriver och säger sin oförgripliga mening om klubblivet. I Stockholm

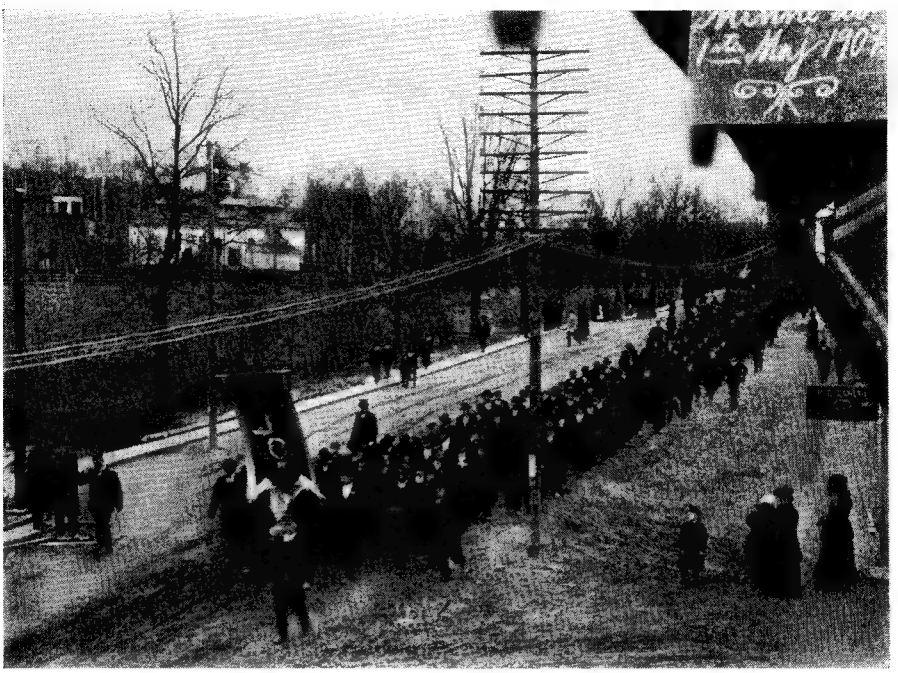

Förstamajdemonstrationen i Ludvika 1907
Från den året förut öppnade Brunnsviks folkhögskola deltog lärare och elever

är det dåligt, men i Norrköping är det bra. — Gustav Sjöström skriver från Lund och tackar för revyn, som uppförts i Malmö och Kävlinge. Det var alltså här fråga om en tidigare revy än den som Anders Eriksson skriver efter — Hinke var Lundaamatörernas ordinarie revyleverantör. Den revy Sjöström skriver om hade kupletten: "Hej för Wickman, Hjalmar Branting, Thorsson, Lindkvist och Tholin. Och för varje stilig kvanting som vill stå väl med bourgeoisin." — Stenius, Västerås, börjar ett brev på ett sätt som Hinke säkerligen inte senterade. Nämligen så här: "Kamrat och ledare." — Karl Börjesson skriver och är ilsk på vissa "folkbildare", med tydlig adress till Brunnsvik. Det är feghet och fanskap alltihop, tycker han och talar om att man höll på en gång och diskuterade i 7 timmar om skönhetskänslan. — K. E. Bengtsson, Grängesberg, hackar också på Brunnsvik. Talar för övrigt om att Bernhard Eriksson blivit bolagschaufför och suckar till sist: "Det går bakåt här." — C. F. Boman skriver i den något överraskande rollen som — ombud för logen Örnen av NOV i Bomhus! — I ett brev diskuteras Hinkes översättning av "Niels

Lyhne" — hur många har reda på att Hinke översatt den boken? — Till slut ett par stickprov ur den väldiga telegrambunten: 7/12. Josef Andersson släppt från fängelset i Kristianstad. 17/8. Holmström utsläppt, frisk och kry.

Vad som här omnämnts har tagits alldeles som det fallit sig vid genombladande av den väldiga brevhögen, alltså utan någon kronologisk ordning, men dock valda inom ramen av de tio månader Hinke satt på fängelset i Ystad. Det som valts rör episoder av mindre räckvidd och betydelse, i varje fall om man ställer dem i relation till händelser som väckte mera allmän uppmärksamhet.

Hinke frigavs efter 10 månaders fängelse den 22 december 1907. På fängelset i Ystad hade han haft det så bra som man över huvud kan ha det i ett svenskt fängelse — alltför bra, tyckte en tandagnisslande högerpress. Att sitta i fängelse och redigera en tidning som predikar uppror mot samhället och hånar och begabbar dess rättskipning — nej tack! Så preparerades för påbyggnader till Staafflagarna, riktiga babelstorn av klasslagar.

Väl utanför fängelseporten mottogs Hinke av socialistiska ungdomsklubben "Lucifer" och den humörfriske Johan Pihlman, som under fängelsetiden sänt Hinke ett flertal respektlösa och roliga epistlar om nyttan och nöjet av att sitta i fängelse. Det var också en munter Hinke som slapp ut, alldeles lagom till julen.

Ungefär samtidigt frigavs också Carl V. Cederholm. Även Josef Andersson är som nämnts utsläppt från 6 månaders fängelse och erbjuder sig att hålla föredrag.

I CK-protokollen för år 1907

finner man att det var en väldig anhopning av ärenden, mest av ekonomisk natur. Man ville ha anslag hit och dit, men inbetalningarna gick ytterst trögt. Den enkla sanningen att man inte kunde betala ut mer än man fick in hade CK mycket svårt att få erkänd. Det var ganska vanligt att klubbar som ej gjort rätt för sig helt enkelt beslöt att gå ur förbundet, men efter en tid begärde de återinträde, på villkor att de gamla skulderna efterskänktes. Detta kunde naturligtvis inte som regel beviljas. I mera ömmande fall beviljades dock lättnader, som exempelvis till klubbarna i Borås och Svedala.

Man kan emellanåt tycka att det hela är en enda härva av oredighet och slarv, men läser man de olika klubbprotokoll som finnes bevarade, får man en annan bild. Medlemmarna gick arbetslösa eller, de som

hade arbete, för otroligt usla svältlöner. Så exempelvis i textilstäder som Borås och Norrköping. Var man hungrig och några 10-öringar för försålda tidningar skramlade i fickan, var det inte så lätt att motstå frestelsen att slinka in på ett kafé för att få litet till livs, fast man ju rätteligen inte var ägare till slantarna.

Men å andra sidan fanns utan varje tvivel en massa rent oursäktligt slarv. En troligen helt uppdiktad historia brukade ibland berättas.

En ivrig *Brand*försäljare hade "lagt av" och när han förebråddes för detta sade han med harm i rösten: — Ja, när jag sålde *Brand* var det entusiasm och fart i tidningsförsäljningen. Man tog en packe tidningar under armen så många man orkade bära och på några timmar var allt slutsålt. Men senare kom det rena krämarsjälar som bestämde att man skulle *redovisa* för tidningarna och då blev jag förbannad och slutade.

En fråga som kom till CK-behandling och som senare skulle återkomma många gånger var den illojala konkurrens mot förbundets förlagsverksamhet som bedrevs. Det dök upp "bokförlag" på alla håll och kanter, ofta baserade på den ej just sunda affärsprincipen att tryckeriet som utförde arbetet blev lurat på betalningen. Men det var inte bara enskilda ungsocialistiska "affärsmän" i den branschen, även en del klubbar lade i dagen en entusiasm för att utgiva tillfällighetstidningar och broschyrer, som i varje fall CK ej såg med oblandad glädje, enligt vad som framgår av protokollen.

Ett undantag ifråga om bedömandet får man väl antaga att CK gjorde för den av Skånes distrikt utgivna tillfällighetstidningen *Röda fanan*, som utkom till Skandinaviskt-socialistiska ungdomsmötet i Lund den 7 juli 1907, en sammankomst som blev både storslagen och på alla sätt vällyckad.

Ett ståtligt skandinaviskt möte i Lund

I samband med Skånes distrikt av socialistiska ungdomsförbundets konferens i Lund den 6 juli 1907, höll nämligen dagen efter, alltså den 7 juli ett av de ståtligaste ungdomsmöten som dittills gått av stapeln i Folkets Park. Se bild å nästa sida. Detta hade karaktären av ett skandinaviskt ungdomsmöte. Anarkister från Danmark deltog i detsamma och deras talare vid mötet var den då mycket omtalade fru Lycinka Hansen. De svenska talarna var Gottfrid Ljungdal, som talade om de båda ungdomsförbundens (socialdemokratiska respektive ungsocialistiska) ställning till militärfrågan varjämte N. K. Ström från Malmö talade i nykterhetsfrågan.

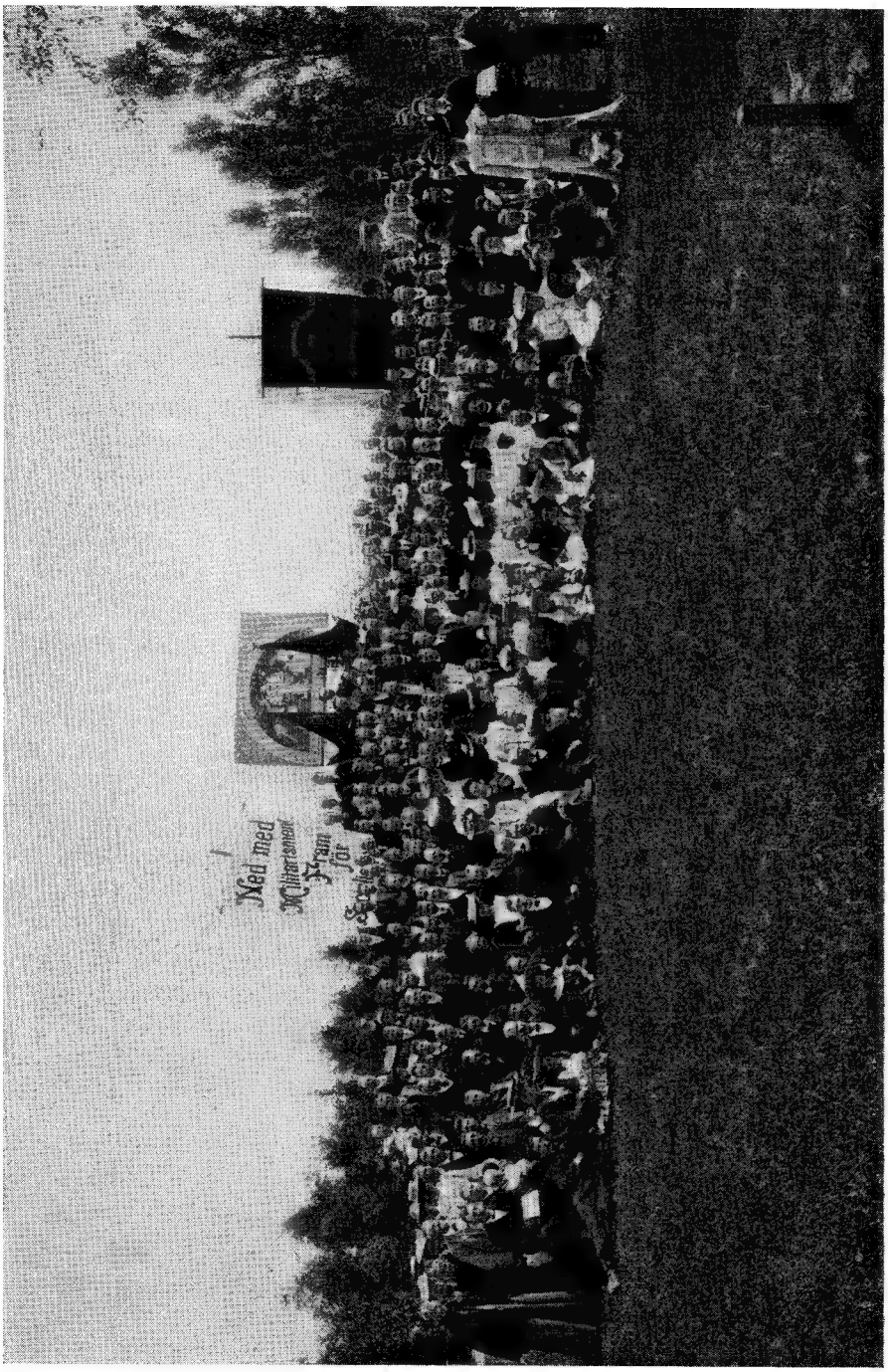
Ned med
Militärtanten
Fram
för

Ungsocialisternas aldrig förtonade signaturmelodi, kampen mot militarism och krig i alla former — socialdemokraternas folkbeväpning fann inget gehör i ungsocialistiska kretsar — slår läsaren, som framgår av bilden här, tillmötes från ett av standaren i den vackra fan- och standardekoration, som omgav mötet ifråga.

Inom Lundaklubben rymdes även en proletärskald, Henrik Persson. Under signaturen "Nemo" har han berikat de socialistiska sånghäftena med en del som sjöngs flitigt redan då. Han hälsade det skandinaviska socialistiska ungdomsmötet med följande dikt, som föredrogs:

I solskensfagra tider
I sommarns glada stunder,
Vi hälsa er, i unge,
Välkomna till vår nejd.
När blomsterdoften sprider
Sig vänt kring äng och lunder
Vår sång vi frejdigt sjunge
Och rusta oss till fejd.

Må vänskapsbanden knytas
Ibland de ungas skaror
Och fröjd och glädje råda
Uti vårt brödralag.
Må aldrig modet brytas
Av hinder eller faror,
Men glatt vårt hopp bebåda
Vår segers sälla dag.

Så gån med kraft till verket
Och rusten er till striden
Att snart vår frihetslängtan
Sitt drömda mål må nå.
Vår röda duk är märket,
Med den i spetsen, spriden
den lära, som av längtan
vårt hjärta kom att slå.

På tal om Lundaklubben bör även nämnas, att den utöver *"Röda Fanor"* även utgav en tillfällighetstidning *"Ungsocialisten"* samt i fem upplagor "Socialistisk sångbok", som blev mycket populär och såldes över hela landet av såväl egna medlemmar som inom den reformistiska rörelsen.

Vid en anarkistkongress i Amsterdam 1907 hade Lundaklubben en representant, som även representerade svenskarna i övrigt, vid namn Frans Norbäck.

I Lund hölls den 6 juli 1907 en konferens, på vilken det diskuterades den då tillfälligt brännande frågan om den ungsocialistiska rörelsen skulle ha ett dagsprogram.

Nya eller återupptagna klubbar noteras i Stattena, Borlänge, Håle, Ystad, Bjärlöv, Stenkullen vid Göteborg, Långshyttan och Söderhamn. Beträffande av förbundet i någon mån understödda agitatorer anföres missnöje i ett par fall, men till detta ämne blir det alldeles osökt anledning att senare återkomma. Lundaklubben påpekar i skrivelse att i landsorten cirkulerar rykten om stockholmsklubbisters dåliga leverne, en skrivelse som CK utan eget uttalande lägger till handlingarna. Samma öde rönte en skrivelse från Per Albin Hansson beträffande ett av ungsocialisterna utgivet militärupprop.

I Stockholm knogar *Brands* kontrollkommitté vidare på utvidgningsplanerna. För att spara lokalhyra hålles sammanträdena växelvis hemma hos kommittéledamöterna. Efter många förberedande diskussioner och korrespondens på olika håll beslutar kommittén den 19 sept. 1907: *att* utge en veckotidning kallad *Brand* och en månadstidning kallad *Brands Månadshäfte*, den förra till 5 och den senare till 10 öre pr ex. Nils Wessel och A. Lundgren fick i uppdrag att lägga upp ett mera praktiskt bokföringssystem. Expeditionslokal hyrdes Rörstrandsgatan 32. *Brands* upplaga stiger och allt artar sig förhoppningsfullt, ifall man bara kan knäcka det svåra problemet om redovisningen.

Einar Håkanssons bortgång

En svår förlust drabbade rörelsen då Einar Håkansson avled i lungsot den 20 oktober 1907. Han var son till en statarefamilj på Lidingö, kom i typograflära i Stockholm och innehade senare platser bland annat i Paris, där han arbetade på ett esperantisttryckeri — han var framstående esperantist — samt i Södertälje, där han dog

och begravdes. Han var en tillbakadragen och tystlåten yngling — blott 24 år gammal då han dog — men han var en bra skribent, som bidrog med uppmärksammade artiklar i *Brand*, bland vilka "Herrens heliga nattvard", åtalad men frikänd 1905, redan är nämnd. Vidare är att anteckna tillfällighetstidningen *Folkets väl*, en ironisk domedagspredikan över ungsocialismen, skriven av Einar Håkansson, sådan en riktigt inbiten "fosterlandsvän" kunde tänkas resonera. Som ett litet prov kan följande citeras:

"Varifrån skulle arbetarna få arbete och lön, om det icke funnes bättre situerade personer, kapitalisterna, som gåvo dem det? Och kom ihåg, att ju mera den rike förbrukar av allehanda ting, dess flera arbetare får sitt livsuppehälle av att tillverka dessa; och ju större inkomster den rike har, desto mer kan han förbruka, och desto större avlöningar kan han ge sina arbetare."

Just när Einar Håkansson dog stod han under åtal för "Draksådd, fem otrons artiklar", vilken skrift beslagtagits. Efter hans död fanns en del ej publicerade manuskript, däribland den antimilitaristiskt färgade berättelsen "Kval". Till begravningen hade anlänt många klubbister från Stockholm och naturligtvis deltog även Södertäljeklubben, som Einar Håkansson efter många besvär lyckats få bildad. Från hälsingborgskamrater anlände följande telegram, som lästes vid graven: "Tack för de stormfyllda tankar du sände massorna i eldskrift."

Något av det vackraste Hinke skrivit var en dödsruna han ägnade åt sin vän Einar Håkansson, vid underrättelsen om hans död. Den slutar: "Outsägligt sörjer jag min vackra vän, min käcke stridskamrat. Men så ljust och fint står för mig hans minne."

I november 1907 utkom ett provnummer av *Brand* som veckotidning, vilken skulle utgivas regelbundet från och med kommande årsskifte och Axel Holmström skriver till Hinke i fängelset: "Alla tycker bra om provnumret — till och med den kritiske Gideon Lundgren." Numret är också avsett att celebrera förbundets 15-åriga tillvaro. Karl Börjesson har emellertid visat sig vrång och ville inte lämna något bidrag. Ett av bekymren är om man skall skaffa sig en särskild lokalredaktion i Skåne. Det går inte att behandla skåningar annat än med yttersta varsamhet, så självmedvetna som de nu en gång är. Och *Nya Folkviljan* lurar — lura Carl G. Schröder! Först talade man om Albert Jensen som *Brands* Skåne-redaktör, nu har man sina funderingar på Carl V. Cederholm.

Då så mycket uppmärksamhet ägnades åt *Nya Folkviljan* bör väl även här en smula uppmärksamhet skänkas den. Den opposition mot tidningens redigering och redaktionella ledning som tidigare framträdde, vann en sådan styrka efter förut berörda notis om postråns-affären, att redaktören till styrelsen inlämnade en avskedsansökan. Denna var dagtecknad den 7 maj 1907 och den 19 i samma månad hölls extra andelsstämma i anledning av skrivelsen och i övrigt för att dryfta den föreliggande situationen. På anmodan av stämmomajoriteten kvarstannade Schröder som tidningens redaktör och beslöts det att tidningen skulle flyttas till Malmö.

Vid samma stämma avsade sig Arvid Persson ansvarigskapet, vilket övertogs av red. Schröder.

Dessförinnan, eller rättare sagt samma dag som stämman hölls, kom beslag på tidningen. Det följande åtalet gällde en artikel med huvudrubrik: "Det senaste våldsdådet av barbarerna", och avhandlade en nyligen fälld krigsrättsdom över Josef Andersson.

Ännu ett åtal skulle den avgående ansvaringen få. Nio poliser väckte åtal mot en i Nya Folkviljan förekommande artikel med rubrik: "Polisbusar i tagen" vilken artikel avhandlade de nios bedrifter vid en demonstration i Hälsingborg. Domen i dessa mål blev, sedan juryn förklarat båda de åtalade artiklarna brottsliga: resp. en månads och två månaders fängelse.

Den 1 juni 1907 verkställdes tidningens flyttning till Malmö, redaktion, expedition och tryckeri inrymdes i förhyrda lokaler, Spångatan 28, och den 3 okt. kompletterades tryckeriet med en snällpress. Ända dittills hade tryckningen försiggått å Auroras tryckeri i Ystad.

*

Ser man i övrigt på mera uppmärksammade händelser under år 1907 på den sociala kampens område, så kan noteras att lantarbetarerörelsen efter en tids stillestånd åter tog fart, under kraftig medverkan även av den ungsocialistiska rörelsen. H. F. Spaaks "Lantarbetarefrågan" utkom.

Sandötragedien utspelades på våren, den 10 maj 1907, och fick sin epilog efter två månaders rannsakning i form av vanvettigt hårda domar. Händelserna utspelades vid en demonstration, därvid 33 arbetare häktades. Albert Sundin samt bröderna Fritz och Henning Ståhl dömdes som upprorsledare till 8 års straffarbete vardera.

(Benådades 1912.) 15 andra av de häktade fick straffarbete eller fängelse upp till 8 månader. Ett flertal organisationer, däribland också ungsocialistiska klubbar, anordnade protestmöten i anledning av domarna.

Till slut kan noteras, att *Folkbladet* lades ner den 1 oktober 1907. Sedan soc.-dem. partistyrelsen huserade i dess spalter och Nils Wessel avgick miste bladet både läsekrets och betydelse.

Noteras bör kanhända också att Fabian Månssons broschyr Kan Sverge försvara sig? utkom under 1907. Fabian var oberäkneligheternas man i högsta grad. Det kan vara tillräckligt att citera slutorden i hans broschyr: "Hela Europas socialdemokrati går till storms. Militarismen, kapitalismen är fienden! Denna förbannade dumhet skall icke tålas i Europa!"

Har Fabians profetia slagit in?

"Lex Hinke"

I all korthet må konstateras att högerpressen ej skrikit förgäves på undantagslagar mot ungsocialisterna — därvid understödda på det frikostigaste av socialdemokratiska tidningar och talare. Inte så visserligen, att man instämde direkt i skriket på undantagslagar, men hela utskällningskampanjen var tillrättalagd så att den måste anses stödja planerna. Riksdagen antog en lag som minskade tryckfrihetsfångars rättigheter och de förtjusta tillskyndarna döpte lagen till "lex Hinke". Ett förslag att även införa prygelstraff vann ej majoritet.

*

Den socialdemokratiska kongressen fastställde defintivt uteslutning ur partiet av Hinke Bergegren och Carl G. Schröder. Ingen hade heller väntat en annan utgång. Hinke synes ha varit ganska likgiltig för hela frågan, vilket däremot ej var fallet med Schröder, som hela tiden under suspensionen förde en ivrig polemik. I *Brand* kommenteras beslutet av Gideon Lundgren, som slutar så här:

"För oss ungsocialister och för alla andra revolutionära socialister ligger vägen numera klarare än någonsin. Inom detta parti är ej längre vår plats. Bort från det socialdemokratiska partiet, från den kompromissförgiftade luften inom detsamma!

Vår närmaste uppgift blir nu att enas om taktik och former för vår frammarsch. Och sedan med kraft och allvar framåt för den revolutionära socialismen!"

*

Brand som veckotidning

Låt oss emellertid titta ett tag hur *Brand* artar sig som veckotidning vid starten. Nils Wessel hade återinträtt i kontrollkommittén. Hinke var också med och nu skulle man upprätta en utgiftsstat. Man kalkylerade med att kunna trycka 14.000 ex. per nummer och på dessa få en nettoredovisning av kronor 525. Utgifterna kalkylerades sålunda: tryckeriet 325: —, frakt 30: —, löner 90: —, extrakostnader 30: —, hyra (per vecka) 5: —, telefon 2: 50, för redaktionsbidrag 20: —. Summa 472: 50. (Felräknat! Summan blir 502: 50.) Nå, kalkyler är nu en sak, den krassa verkligheten en annan. Det konstaterades att på de båda provnummer som tryckts före årsskiftet till 1908 hade uppstått förluster på resp. kr. 460: 68 och 562: 13. Den 1 mars 1908 visade årets förluster: för januari 1.022: 79, för februari 1.448: 57. Vid ingången av mars fanns en tryckeriskuld på omkring 3.000 kronor. Det anmärktes på att bokföringen inte alls var tillfredsställande och expeditören lovade att reskontra skulle uppläggas under mars månad. Boktryckaren (Östermalmstryckeriet, Dahlin) klagar på att han håller på att komma på obestånd och manar energiskt till penninganskaffning. Ja, vad var att göra vid den saken?

Fram i juli kan meddelas den hugnesamma underrättelsen att förlusten på veckotidningen kunnat nedbringas till kr. 260: 59 för juni månad. Det gick alltså framåt, risken var bara att, som ett ordspråk säger, "medan gräset växer dör kon". Det blir en sammandrabbning mellan Hinke och Axel Holmström vid kontrollkommitténs sammanträde, förresten strax innan Holmström skall sitta av böter. Hos Hinke har det tydligen blivit en nästan fix idé, att om bara bokföringen blir bättre så skall affärerna också visa bättre resultat. Nu beslutas att vidtala advokat Dahlbeck att göra ny uppläggning av räkenskapsböckerna. Under tiden kommer den ena jobsposten efter den andra. För Göteborgsklubben nödgas man avskriva kr. 168: 33, som kommissionären rest ifrån utan att redovisa — detta är nu förstås blott en del av klubbens kraftiga skuld. Hjalmar Nilsson har rest till Norge i avvaktan på utslag i målet om "Hämnd" och man har nödgats ge honom 30 kronor i respengar. Boktryckaren har fått 75 kronors böter för att han ej i tid lämnat granskningsexemplar och detta har skett i samförstånd med redaktionen, eftersom man väntade beslag på numret. Nu vill boktryckaren ha bötesbeloppet. — Bokföringen var det inget fel på, konstaterade advokat Dahlbeck efter granskningen. Men var fanns felet? Det kunde ju möjligen tänkas att det låg hos

Brand

Socialistiska Ungdomsförbundets organ

Lösnummer 5 öre. **Utkommer varje vecka.**

N:o 1	Prenumerationspris: Helt år 2:50, tre kvartal 1:90, halvt år 1:40, ett kvartal 0:75. Postarvodet inberäknat. Lösnummer 5 öre. Annonspris: 7 öre pr millimeter å 3:e sidan, 6 öre å 4:e sidan. Föreningsannonser 6 öre pr millimeter.	Lördagen den 4 Januari. Red.: Hinke Bergegren.	Adresser: Redaktionens: Vanadisvägen 15, 4 tr. Riktel. 10235. Expeditionens: Norrlandsgatan 32, 3 tr. ö. g. Allm. T. 8554. STOCKHOLM	1908

Nyår.

Det gamla året förrunnit
I seklernas rymliga grav —
Dess timglas i tiden förrunnit
Med glädje och sorg, som det gav.
Men målt av det sista det varit
Av tårar i mörklundets nöjd,
Och ruckarnas fjälar ha farit
Kring blodade vapen och fäjd.

Vi mistat så mycket vi hoppats,
Så mycket vi trodde uppå —
Och allt, som i solsken har knoppats,
Till intet i döden sågs gå.
De höra till sorgernas rike,
De kära, de drömfyllda dar
Som hägrat för oss utan like,
Och gryml endast minnet står kvar.

Men nu ljuda manande röster:
Gå framåt, du kämpa så god.
Det flammar ett bål uti öster
Som driverna färgar i blod...
Nu skall det bli kamp, som skall segra
Med färgen som brinner i skyn, —
Ej drömbilder mer skola hägra
Nej verklighet stå för vår syn!...

Ur midvinternatten vi tåga
Mot framtidens strålande ljus!
Vi hessa det lumpna och låga,
Och bygga vårt riddarehus,
[illegible]
Och folkets emblem uti glans
Som människovärdet skall ära
För vilket vi bröto vår lans

Vi svika [illegible] fanan: Vi hoppas,
Att framgång skall följa vår färd,
Att tanken i solsken skall knoppas
Och giva sin frukt åt vår värld
Att jubelfanfaren skall klinga
När hem ifrån striden man går.
I tro därpå kraftigt vi bringa
Ett hell åt det kommande år!

Björn Cederberg

Den antimilitära agitationen.

En del behjärtansvärda män av den högre societén ha på grund av den antimilitära agitationens växande styrka funnit sig föranlåtna att med kraft ingripa och stävja ofoget. Detta har skett genom bildandet av en s. k. reformklubb, vilken klubb har sina möten i vapensalen på Grand hotell, en den nationella kulturens ljusgård.

Under mina ögon ligger ett referat från en diskussion, som hölls där för en tid sedan över »Den antimilitära rörelsen och det borgerliga livet.» Inledare var löjtnant E. Lind av Hageby. Många sanningskorn, det äro vi villiga erkänna, runno under det timslånga föredraget ur herr löjtnantens mun. Hör bara.

»Den antimilitära (han kallar rörelsen antimilitär, icke antimilitaristisk, därför att den vill hela systemet [illegible] livs, och det har han rätt i. Det kommer också jag att göra hädanefter) nåväl, den antimilitära rörelsen vänder sig främst mot disciplinen inom armén, ty för deras syften blir disiplinen den mäst sårbara punkten. Den obetingade lydnaden är arméns livsnärv, det är den som främst av allt kan få soldaten i fält att gå fram till anfall. Utan disiplin är armén försatt ur andvändbart skick.»

Alldeles, alldeles hr löjtnant! Det gläder oss, att höra av en värklig fackman att vår antimilitära agitation träffat rätt på lifsnärven. Om vi någon gång gått och miströstat om dess nytta, hava dessa mörka tankar skingrats av hr löjtnantens rättframma och manliga förklaring, att den antimilitära agitationen träffat arméns livsnärv. Ett sådant ord från eder, hr löjtnant, styrker oss om möjligt ännu mer, än t. o. m. socialdemokraternas angrepp mot förnvarsnihilismen, i tron på vår sak: framgång och detta vill icke säga så litet.

Men nu komma vi till en punkt, där våra och hr löjtnantens åsikter något dela sig. Det är när hr löjtnanten beskyller liberalerna för att undergräva vårt förävar. Detta anse vi vara en orättvis beskyllning. Nog tycka också vi, i likhet med hr löjtnanten, att liberalerna i många fall äro ena ynkryggar, men i försvarsfrågan hava de visat sig som riktiga storkaxar. Tänk bara på krigsbudgeten under den liberala regimen! Och Staufflagarna sedan! Har värkligen löjtnanten glömt bort dessa utmärkta medel i kampen mot den antimilitära hydran? Om de icke kunna bekämpa det onda med samma effektivitet som t. ex. Reformklubben, hava de dock en ingalunda föraktlig mission att fylla. Visserligen måste vi erkänna att dåliga symptom röja sig i liberalernas krav om tillsättandet av en civil (Gud bevare oss, hör man hört maken?) civil kommitté i och för uppsikt över den militära förvaltningen. Men vi hoppas att det onda är övergående, vi skola väl tro att vårt folks sunda instinkt reagerar sig och i sällsynt enighet tillbakaslår dylika oförsynta fordringar, hr löjtnant!

Med en suck tänker hr löjtnanten på att all politik är förbjuden inom lägerplatserna. Även vi måste i vårt hjärtas djup tillstå att vi hysa samma vemodiga känslor vid tanken på förbudet. Det gick alltid litet lättare då att sprida sina åsikter. Det gör ju nu också, bara man är försiktig, men icke så fritt som då, eller vad tycker hr löjtnanten? I varje fall var det ett oförsynt ingrepp i yttandefriheten, det äro vi ju ense om.

En liten inkonsekvens hava vi dock trott oss finna i hr löjtnantens [illegible] om »att ett drygt ansvar föndlen antimilitära rörelsen fölle på de s. k. fredsvännerna d. v. s. på dem som tagit monopol på att vara det, såsom hr löjtnanten så dräpande uttrycker sig. Icke är det väl endast fredsvännerna som tagit monopol på freden? Har icke en gång vår store Gustav Adolf sagt: »Om du vill fred, så rusta dig för krig.» Alltså är det ju endast militären som vill fred, eftersom den rustar sig för krig. Där äro alltså de värkliga fredsvännerna att söka. Det där om monopolet på freden måste vi alltså tydligen ha missuppfattat.

Men ännu i en synpunkt stå hr löjtnanten och vi något skiljaktiga. Hr löjtnanten säger att den förvända uppfostran, som barnen till stor del få, ej lärt dem lyda. Det sista, om olydnaden är ju ett beklagligt faktum, men icke tro vi att det beror på uppfostran, tvärtom. Var predikas mer om lydnad för överheten än i vår gamla kära bibel och katekes, och om hr löjtnanten någon gång varit i ett stadshem skall hans fosterländska sinne röras av de många, vackra inskrifter som hänga på väggen. »Varen ödmjuka!» »Överheten bär icke svärdet förgäves», m. fl. ljuva sanningar. Och det vackraste av alltihop är, att det just är samma överhet som i många fall tagit initiativet till dessa prydnaders uppsättande. Tänk, så mycket sol de spridit i de fattiga hemmen! [illegible]

Nu lämna vi med en skyldig honnör hr löjtnanten och övergå till diskussionen, där många allvarliga och tänkvärda ord yttrades. Särskilt fästa vi oss vid kapten Kuysenstiernas vackra och helt enkelt epokgörande förslag att genom återupplivande av den gamla krigsmannaeden stävja den antimilitära propagandan. Det vore märkvärdigt om den därmed icke skulle med ett slag krossas! Även instämma vi fullkomligt i hr kaptenens yttrande »att man borde bedriva ett kraftigt upplysningsarbete, då det stora flertalet av allmänheten ej visste vad den antimilitära rörelsen innebure.»

Vi dela även dr K. Hildebrands tro »att det socialdemokratiska partiet med tiden skulle bliva ett radikalt parti inom samhället i stället för som nu utanför detsamma, och ungsocialisterna sålunda bli isolerade.» Det bör kännas smickrande för ledarna av det socialdemokratiska partiet att höra sådana ord. Och med allra minsta kännedom om deras tänkesätt och ledande av rörelsen, behöver man icke betvivla att dr Hildebrands profetia skall slå in snart nog.

Men den öppenhjärtligaste av alla talare var ändå ingeniör Almström. Han yttrade dessa minnesvärda ord:

»Det kommer förr eller senare till huvuddrabbning inom industrien. Militären kommo då ej att kunna stå utanför, militärens intressen och de industriella målsmännens berörde därför varandra intimt.»

Detta är en åsikt som vi alltid gjort oss till tolk för. Militären är till för att skydda industrien mot strejkande arbetare! Sannerligen hr Almström, där slog ni huvudet på spiken!

Mötet avslutades av greve Eugene von Rosen, osynlig medarbetare i »Uplandsposten.» Han underströk i allt hr Almströms yttranden och utväcklade dem vidare.

Efteråt följde en gemensam sexa i vilken vi dock beklagligtvis icke kunde deltaga på grund av vårt i ett svagt ögonblick avgivna nykterhetslöfte. Vi kunna dock konstatera att den fosterländska stämningen steg betydligt efter densamma.

Ivar Bilgri

Småbränder

(för Brand)

Vilken likhet finnes mellan socialdemokratiska partiets ...[illegible]... och salig Dumbom? Jo [illegible] gäller någon annan.

•

Att mörda en enskild människa är samhällsfarligt och blir straffat, men att mörda i massa är en "patriotisk" gärning och ger ära och berömmelse.

•

En varm soppa, ett varmt rum, och en varm rock skydda moralen bättre än de varmaste predikningar.

•

"Sverige är ett fritt land", skrika de fosterländska. Må de skrika aldrig så högt — arbetarna tro dem i alla fall icke.

•

Den nuvarande staten vilar på [illegible] ...arför är det icke underligt, att de besittande darra, så snart de undertryckta vilja avskudda sig oket.

•

Arbetarnas dumhet är den klippa på vilken kapitalismen byggt sitt välde.

•

Det är ju — och så många människor som hungra och frysa "Äre vare gud i höjden"

Det går för långt.

Dekadansen inom socialdemokratin

Den allmänna dekadans som mer och mer framträder inom den internationella socialdemokratin har, särskilt vad den svenska vidkommer, markerats i den starka frontförändring den gjort mot — icke de borgerliga partierna, näj, nur skulle man väl kunna vara så fräck att bara tänka något sådant som att bekämpa partier med vilka man vill ha och har även samarbete. Ty om ett samarbete, som mer får formen av ett ömt kärleksband, är allt tal om stridiga intressen misstriktat, då det i stället är ömsesidig hjälp och ömsesidig självuppoffring. Nej, striden står och gäller mot ungsocialismen kort och gott, det är det nya momentet i den gamla socialdemokratin. Mot ungsocialisterna som proklamerar konsekvent klasskamp, som agiterar för generalstrejken såsom ett bättre och säkrare sätt att omändra samhällsförhållandena med, som vill skapa revolutionärt socialistiskt tänkande människor, — icke reglementerade och ortodoxa sådana — utan fritt och självständigt tänkande, varmt kännande och klart viljande individer, vilka giva sig själva en egen grundad övertygelse; dessa ungsocialister, som våga känna sympati för anarkister eller också själva är anarkister, det är dessa vilka den moderna, stolta socialdemokratien satt som ett värdigt mål att bekämpa, dessa moderna socialdemokrater som proklamerat klasskamp på samma gång de negligerat och i praktiken fördömt den genom samarbetet med de borgerliga, satt fullständig tanke- och yttrandefrihet högst upp på sin röda fana, men de första att svika, att neka denna frihet och såsom förbrytare beteckna dem som på ett annat sätt än de kämpa härför, eller ock genom suspensioner och all annan nedrig humbug och förräderi sökt att omöjliggöra denna frihet för »misshagliga» personer. Allt i skön och innerlig förening med de borgerliga partierna. I sanning ett stort mål som — vi tro det — säkerligen skall kunna åstadkomma en den största möjliga »nationella samling», varmed dock den del av nationen, som är ungsocialistiskt tänkande och handlande individer, säkerligen intet vilja hava att skaffa, lika litet som med det nuvarande samhällsskojet.

Suspensionen var, bortsett från dess principella oberättigande, en order från de borgerliga partierna, en order som dess drängar genast gingo åstad att sätta i scen, under förmenande att, om icke en dylik åtgärd vidtages, det parlamentariska arbetet, som de socialdemokratiska deputerandena åtagit sig, försvårades. Men medan man här ville utvotera ur partiet två socialister, av vilka den ena står på en revolutionär socialistisk klasskamps grundval och den andra på en evolutionär sådan, så lät Badens socialdemokratiska konferens endast uttala *ett förväntan* om att inga partivänner finge deltaga i monarkistiska ceremonier, detta med anledning av att två socialdemokratiska deputerare, Kalb och Frank, deltagit i storhertig Friedrichs begravning. Tänk, socialdemokrater sörjer dynastin! Månne de bölade? Badens socialdemokratiska partikonferens gick så långt att de påbjöd att nämnda socialdemokratiska kungasörjare *fortfarande skulle åtnjuta sina partikamraters förtroende.*

Dekadansen är ju tydlig. Konsekvensen blir: Trampa hur mycket som hälst de socialistiska principerna under fötterna, bara du går åt höger, och du betraktas som en fullgod socialdemokrat och har allas förtroende, men försök inte att dra de socialistiska principerna ut i sina konsekvenser där du närmar dig anarkisterna, då måste du ut ur partiet, d. v. s. om du icke står i någon fackförening. Det var därför den svenska socialdemokratiska partistyrelsen kunde sig som hjältar, då de kunde suspendera två icke fackföreningsmedlemmar. Men alla oss andra som stå på samma ståndpunkt som Bergegren eller Schröder, oss kunde de icke röra en hand vid, varför denna suspension är en den mäst tarfliga åtgärd, ett snuskigt vapen i en klick ledares händer.

Men icke nog härmed. Dekadansen inom partiet tager sig än mera påtaglig form i nedannämnda fall. I den s. k. arbetslagstiftningskommittén — som har till uppgift att undersöka nödvändigheten av en lagstiftning rörande förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare, d. v. s. vars reella uppgift är att komma fram med nya Åkarpslagar — är det icke alls nedsättande för två socialdemokrater (namnen äro kända) att taga plats. Därtill i ett sällskap bestående av bl. a. gulingar! Vad som med en obeveklig stränghet stämplas bland fackföreningsmedlemmar — att arbeta samman med gulingar, ja en plikt som de olika förbundens stadgar bestämmer — det sätter sig dessa två ledande fackföreningsmän och socialdemokrater över, ja anser det för en ära att få vara med på ett hörn. Och detta allt för det parlamentariska skojets skull. Tvi!

Men vidare. Hur såg vi inte Hj. Branting i Soc.-D. i förening med hela den borgerliga pressen, från den minsta till den största bracka göra försök att omöjliggöra de skånska lantarbetarnas rätt till att strejka från sitt arbete, för att därmed tvinga fram en drägligare existens. Hur skamligt är det icke att tvinga arbetarna till reträtt därför, att deras arbetsnedläggelse stöter en uppstyltad överklasshumanitet, en humanitet som, när det icke gäller eget skinn, bäst bevisas av de busaktiga vräkningarna vid Mackmyra och Råbelöv. Och hur gement är det icke, att ledande socialdemokrater härtill skall medverka? — Härliga socialdemokrater!

Dess bättre må i detta sammanhang sägas att åtminstone icke partipressen instämde denna gång i Brantings borgerliga resonemang.

Det är en allvarlig dekadans som har vänt rörelsens spets från höger till vänster, en situation som påkallar alla de socialistiska idéerna varmt hängivna individer till ett kraftigt och gemensamt ingripande. Ty vart bär allt hän? Jo, på grundvalen av denna från Tyskland härstammande dekadans, som gör åt alla länders socialdemokrati en mer och mer reaktionär anstrykning, är det som nu den svenska socialdemokratin söker att arbeta sig fram till det borgerliga regeringsparti som sedermera skall fortsätta striden mot — ungsocialism och anarkism. (De gamla partierna funde ju till uppgift att motarbeta socialdemokratin, således *endast* ett upprepande av historien.)

Det är också i ljuset av denna historiska utväckling, som vi finna förklaringen till alla de smutsiga angreppen på den socialistiska ungdomsrörelsen, men varav vi ock skola lära, att den aktning som de ledande socialdemokraterna göra räkning på icke från ungsocialistiskt håll kan vara att påräkna mera för dem än för alla andra borgerliga element. Det gäller således för oss ungsocialister en kamp, icke blott mot de som hitintills varit våra motståndare, utan även mot patentsocialdemokraterna — icke mot den socialistiska idén, icke mot de ärliga socialdemokraterna, [illegible] sådant deras syften numera tyckes vara och som de företrädas i vårt land. De personer, som drager den röda fanan ner i den borgerliga, liberala och reaktionära politikens dyvatten, dessa måste av alla radikala socialistiskt tänkande arbetare, således icke blott av ungsocialisterna, utan alla som i likhet med dem vilja värna om en konsekvent klasskamp, och som lika litet som de vilja arbeta samman med gulingar på det politiska, som det fackliga området, bekämpas. Konsekvent socialistisk klasskamp, med front endast åt höger, det är det enda medel som skall kunna föra den socialistiska rörelsen fram igen på den plattform, på vilken den första gången vid sitt framträdande drog i härnad mot kapitalistsamhället.

G. S—m.

Gnistor.

Efter tio månaders fängelse utkom Hinke Bergegren den 22 december, vid fängelsets port mottagen av den socialistiska ungdomsklubben Lucifer i Ystad. Redaktör Joh. Pihlman tolkade i några korta, utmärkt vackra och känsliga ord kamraternas hälsning, och från klubbar och enskilda vänner både här i landet och i utlandet mötte mer än ett halvt hundratal telegram. Emellertid blev det intet av med de föredrag, som Hinke Bergegren skulle hålla i Skåne, enär hans hals »strejkade». Först söndagen mellan jul och nyår talade han på de stockholmska klubbarnas fäst i Folkets hus' A-sal. Det var ett stämningsfullt möte. Ämnet för föredraget var »Förevarsnihilismens segertåg», och som talaren, förfogande över ett rikt material, även bevisade patentsocialdemokraternas svängningar och bugningar, kände de sig genast träffade. Då den antimilitaristiska propaganda, vi hitintills drivit, visat sig så framgångsrik, menade talaren att vi också borde fortgå såsom vi började, och inte lyssna till några locktoner om en omläggning, som ej vore någonting annat än ett mildrande, ett återtåg. Och det var tydligen även publikens mening.

•

Socialdemokratiskt kryperi. Vid överklassjunkerns död ha åtskilliga socialdemokratiska magdansare själva ställt sig i en högeligen löjlig dager, skriver vår korrespondent från Helsingborg och berättar, att där i staden var dödsdagen till ära den blågula på halv stång, utom å Folkets hus. Där svajade den röda i topp, bussardagen till ära. Men — en korporal Amundsson från husarkasärnen fick syn på den förskräckliga duken, hans rojalistiska hjärta började våldsamt klappa och i noggrann marsch bar det i väg till närmaste telefon för att underrätta polismyndigheterna om det bisarra brott, som begicks å Folkets hus. Polisen ringde upp Folkets hus-styrelsen, med uppmaning att hissa flaggan på halv stång. Dock, så långt i älskvärd undergivenhet vågade man ej gå, ej heller vågade man trotsa uppmaningen, utan gick i stället en medelväg, — man tog ner flaggan. Vilket blodigt hån [illegible] det ej mot det betryckta proletariatet, att ständigt skola dessa av arbetarna utsedda representanter såsom ödmjuka tjänare krypa på minsta vink för överklassen och dess hantlangare. När skall folket lära sig att förstå att lita på sig självt, då dess representanter på dylikt sätt leka med vår stora sak?

Här bör tilläggas, att Stockholms Folkets hus hade den blågula hissad på halv stång för att »ära» Oscar den andres likfärd!!!

I frihet!

Antligen har frihetens timma slagit. Antligen har våldets och tyranniets hantlangare öppnat fängelsets tungt gnisslande portar. Jag andas åter åter naturens fria, friska luft, insuper den i långa djupa andedrag. Mina tankar som icke fått sig binda tillsammans med min kroppshydda, utan ständigt brutit mot fängelsedisiplinen, rusar nu med en hastighet som icke kan beskrivas.

Är jag verkligen fri? Är det icke endast ett vackert talesätt, ett vackert ord, — frihet! Jag har nyss varit fånge, men är nu fri. Vad är skillnaden? Jo jag har för en stund sedan varit instängd mellan fyra grå väggar, bak rostiga järngaller, och en fångknekt vid dörren. Fått sova bra, äta bra och arbeta bra, alltså, allt vad som till livets nödtorft behöves. Alltså slippa att frysa eller svälta, med präktig uppassning och noggrann bevakning rikligen försedd, allt i enklaste form och utrustning. Och varför allt detta goda? Naturligtvis endast av ren fosterländsk kärlek till mig för mitt lilla arbete för samhällets bästa.

Tänk så skönt vi brottslingar kan ha det: slippa att tigga om arbete, slippa att sörja för mat, slippa alla morgondagens bekymmer, ett enklare och sorglösare liv kan man aldrig tänka sig, därför var det nästan med ledsnad jag inväntade frihetens timma.

Men vad möter mig i den s. k. friheten? Det gamla genom århundraden inrotade och av laglig makt upprätthållna rovsystemet.

Nu [illegible] åter tid att börja den gamla kampen. Med förnyad kraft åter upptaga arbetet mot utplundring och lagligt tyranni.

Vilken bitande ironi är det ej mot det betryckta folket, att tala om vår frihet! Se förhållandena rakt i ögonen, vilken nöd och orättvisa är icke rådande, som likt ett kräftsår obarmhärtigt och utan hänsyn till de angripnas ädla delar hänsynslöst fortsätter sitt förstörelseverk.

Tror man då att vi ungsocialister verkligen med ett dylikt häftplåster som några månaders straffarbete kan förmås att ändra vår uppfattning? Ack, i stället blir det en utmärkt medicin för att utdriva allt som möjligen från barndomens tarvliga uppfostran ännu suttit kvar i någon icke undersökt vrå. Den gnista av hat, som förut fanns i mitt bröst, har nu flammat upp till en förtärande låga, som trotsar alla vidare släckningsförsök. Och med den lilla kraft, som står till mitt förfogande, skall jag hädanefter stå till den socialistiska agitationens oinskränkta disposition. Vi som ännu besitta ungdomens kampfriska entusiasm, vi ha i mänsklighetens namn icke rätt att spara oss utan i allt visa oss villiga för vår gemensamma sak. Gör vi detta skola våra bemödanden icke mera misslyckas, våra strävanden krönas med framgång.

Detta skall vara vår lösen!

Carl V. Cederholm.

Första numret av Brand som veckotidning

slarviga kommissionärer? Hinke ville i varje fall inte släppa teorien om att bokföringen betydde ofantligt mycket och så beslöts att en fullt bokföringskunnig kassör ensam skulle vara ansvarig för räkenskaperna, medan expeditören ansvarade för expeditionsgöromålens skötsel och korrespondensen med kommissionärerna. Platsen som kassör skulle annonseras ledig och tillträdas från och med följande årsskifte. Åtgärden var nog nödvändig åtminstone ur den synpunkten, att arbetet omöjligt kunde utföras tillfredsställande av en person, det blev för mycket. — Vid ansökningstidens utgång hade anmält sig 19 aspiranter, av vilka dock flertalet kasserades utan vidare. Kvar stod till slut Emanuel Jansson och Adolf Hedberg, av vilka den sistnämnde valdes efter en häftig debatt. Axel Holmström reserverade sig mot valet. — Som bekant utkom jämte *Brand* som veckotidning även *Brands månadshäfte,* det senare tryckt på Arbetarnas tryckeri, som emellertid vägrade trycka flera nummer förrän tryckeriskulderna dit betalats. Blott tre av årets nummer var betalda. Kontrollkommittén beslöt att erbjuda kontant betalning för varje kommande nummer som trycktes samt därutöver 100 kronor per månad på den gamla skulden. Villkoren accepterades ej av tryckeriet, enligt kontrollkommitténs mening därför att partistyrelsen övade påtryckning på tryckeriet.

Så stod man alltså vid ett ganska skuldbelastat årsslut.

Amaltheaattentatet

Bland mängden av för arbetarrörelsen i Sverge betydelsefulla händelser under år 1908 torde väl Amaltheaattentatet främst ha bevarats i minnet till senare tider. Här skall endast några av de viktigaste fakta om själva händelsen och dess bakgrund relateras.

Ej mindre än 293 arbetskonflikter, därav 34 lockouter, förekom under året. Jämte den stora byggnadslockouten hörde hamnarbetarekonflikterna till de mest uppmärksammade. De hade fått sin upptakt redan föregående år, alltså 1907, och flammade upp än här och än där i hamnarna längs landets kuster. Vad som vållade att dessa strider fick en alldeles särskilt förbittrad karaktär, var importen av engelska strejkbrytare.

I den engelska staden Hull hade bildats en strejkbrytarecentral, vars syfte var att på rekvisition förse praktiskt taget hela världen med strejkbrytare. Man hade givit ligan den minst sagt oriktiga beteck-

ningen "Strikers federation" och dess medlemmar tillhörde det värsta avskum, de flesta straffade i hemlandet för grova kriminella brott. Däremot varken ville eller kunde de uträtta något produktivt arbete. Meningen med importen av detta slödder var väl knappast heller att man trodde sig kunna få ersättning för de strejkandes arbetskraft. Arbetsköparna ville ha dem för att väcka irritation, få i gång kravaller och bråk. Detta syfte uppnåddes också fullständigt.

På sommaren 1907 kom första sändningen från "Strikers federation" till Norrköping, alldeles utsökta skurkar, som stått under engelska polisens uppsikt. De spred skräck i staden vart de drog fram, ständigt berusade och ständigt i slagsmål. Trots att polisen tog strejkbrytarnas parti, nödgades de beivra vissa fall av grövre brott: stölder och försök till våldtäkt. Så en dag nödgades polisen ta hand om tre strejkbrytare: A. Collins, G. Tomlinson och R. Kemp. De hade överfallit och svårt knivskurit två svenska arbetare, A. E. Nilson och F. O. Karlsson, därvid den förstnämnde hade fått livsfarliga skador, magen uppsprättad och tarmarna genomskurna. Han svävade mellan liv och död och då han genom skickliga operationer räddats, var han naturligtvis arbetsoförmögen för lång tid. Arbetsköparna skyndade att skaffa strejkbrytarna all möjlig hjälp av bolagsjurister, vars taktik var att få alla vittnen förklarade jäviga, vilket rätten också var med på. Collins kunde trots allt inte räddas helt från straff, då bevisningen mot honom var alltför överväldigande. Han dömdes till ett års straffarbete och 700 kronor i ersättning åt de knivskurna. Men hovrätten prutade ner straffet till 5 månader och skulle 1 ½ månad avräknas för den tid Collin suttit häktad. Återstod alltså 3 ½ månader, men inte ens med den tiden kom brottet att sonas, nej, *regeringen Lindman efterskänkte av nåd straffet!*

Detta är blott en belysande episod ur den engelska strejkbrytarligans framfart. Som ingen ville inhysa banditerna fann man på att inkvartera dem på "Lumplenor", utrangerade gamla båtar och det var i stil härmed som "Amalthea" rustades till logementsfartyg för strejkbrytarna i Malmö. Här började strejken den 20 juni 1908, samtidigt med liknande konflikter i Göteborg och Hälsingborg. Striderna gällde visserligen lönefrågor, men det var knappast dessa som kom i förgrunden. Huvudsaken för arbetsköparna var att slå sönder arbetarnas organisationer. De hade försökt det genom att undan för undan avskeda alla som var aktiva i fackföreningarna och systemet med anställning efter upprop för varje fartyg som skulle lastas eller lossas, gynnade i hög grad användandet av denna metod. Arbetarna

Lumplenan "Amalthea" (krysset visar bombens placering) samt attentatsmännen Anton Nilsson, Algot Rosberg och Alfred Stern

svarade med att tillsätta "statistikförare", som såg till att arbete bereddes i tur och ordning. Dessa "statistikförare" avlönades av arbetarna själva. Nu ville arbetsköparna både tillsätta och avlöna "statistikförarna" som sina underlydande och detta skulle i avtalen kompletteras med den beryktade paragraf 23, om arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet, att fritt antaga och avskeda arbetare, samt att använda arbetare, oavsett om dessa är organiserade eller ej. Det var framför allt härom striderna stod.

I Malmö var det kolimportörerna, med Sigurd Hedberg i spetsen som förde striden mot hamnarbetarna och det var stuveribolagets disponent kapten Lindahl som skötte om importen av de engelska strejkbrytarna. Deras antal i Malmö uppgick till 110, därav 80 inlogerades på "Amalthea" och de återstående 30 på olika ställen i land. Ryktena om dessa strejkbrytares vilda framfart i Norrköping hade naturligtvis nått ut över landet, ej minst tack vare en utmärkt belysande redogörelse som Charles Lindley utsänt, och man fick snart bekräftelse på strejkbrytarterrorn i de hamnar där strejken utbröt under 1908. Det låg i luften att något skulle komma

att hända. Det var, som sagt natten mellan lördag och söndag den 11—12 juli 1908 som bomben på "Amalthea" exploderade. Logementsfartyget var bevakat av polis på kajen och polis patrullerade även ombord på däck. Ej dess mindre lyckades Anton Nilsson osedd placera den av honom, Algot Rosberg och Alfred Stern tillverkade bomben i en öppen lucka åt sjösidan, dit den förts i roddbåt. Meningen var endast att skrämma det logerande strejkbrytarföljet, men omständigheterna fogade det så, att en järnkätting framför luckan splittrades vid explosionen och bitarna av den slungades omkring, därvid strejkbrytaren Walther Close från Hull dödades och sju andra strejkbrytare fick lättare skador.

Dödsdomar

3.000 kronors belöning utfästes för gärningsmännens gripande. Att misstankarna genast riktades mot ungsocialisterna var knappast överraskande. Vad som något komplicerade saken var att troligen ingen ungsocialist var direkt berörd av den pågående stuverikonflikten. En lapp som Anton Nilsson råkat tappa i den använda roddbåten blev för polisen en ledtråd och redan på söndagen anhölls han. Efter hand anhölls på i flesta fall helt lösa antaganden elva personer, däribland Algot Rosberg och hans hustru, Alfred Stern, ägaren av kafé Utposten Jöns Jönsson, Carl G. Schröder och Karl Ehnroth samt ytterligare några för kortare tid anhållna, däribland en Albin Sturm, vilken blivit invigd i attentatsplanerna och var den som genast bekände allt för polisen. Vad Schröder och Ehnroth beträffar fanns inga skäl alls för anhållandet, medan man kunde lägga Jöns Jönsson till last att en i hans kafé befintlig kofot använts då en dynamitkur brutits upp i och för preparering av bomben.

Anton Nilsson och Algot Rosberg dömdes av Malmö rådhusrätt att mista livet, Alfred Stern dömdes till livstids straffarbete, varjämte ytterligare några som ansågs i någon mån inblandade i attentatet dömdes till kortare straff. Hovrätten fastställde domarna, men högsta domstolen ändrade Rosbergs straff till livstids straffarbete. Genom benådning ändrades slutligen även Anton Nilssons straff till livstids straffarbete.

I Axel Raphaels ytterst värdefulla tidningsklippsamlingar (donerade till Arbetarrörelsens arkiv) har stort intresse ägnats åt pressens reaktion inför Amaltheaattentatet. Dagens Nyheter hade en korrespondent i Malmö (sign. Th. P.) som torde ha slagit alla rekord i

ovederhäftighet vad det gäller sakuppgifter. Han svamlar på, spalt efter spalt, med rena rövarhistorier. Annars var den nämnda tidningen på ledareavdelningen mindre obehärskad än exempelvis Göteborgs Handelstidning, som med full hals skrek på skärpta klasslagar. Att den rena högerpressen galltjöt är naturligt: "I en anarki efter ryskt mönster ämnar här i landet ingen medborgare utanför skräckmännens led finna sig." Den tidning ur vilken detta citeras söker göra troligt att det kan bli svåra komplikationer med England: "Offren för detta nidingsverk är söner av ett land, där helgden av individens frihet och säkerhet har anor."

Vad den socialdemokratiska pressen beträffar spelade den ganska genomgående en ömklig roll. Att den "tog avstånd" från attentatet må nu vara en sak. Branting hänvisade till Norrköpingsresolutionen av 1891: "— — stämplar som en förrädare mot våra principer den, som uppmanar till våldshandlingar mot enskilda." Men man kunde väl i alla händelser kostat på sig någon förståelse för motiven till en handling där det egna livet gavs som insats, förståelse för att dessa unga män helt handlat av idella bevekelsegrunder, utan skymt av utsikter till egen vinning genom handlingen.

Då uppträdde några borgerligt radikala tidningar betydligt bättre. "De reaktionära uppviglare, som dag efter dag hetsat till att med alla medel, med sabeln och hungerpiskan kväsa arbetarna, så att de icke på långa tider skulle kunna resa huvudet igen, de har också sin dryga del i skulden. Och de fosterländska män, som icke akta för rov att draga in allt slödder de kunna få fatt i för att spela ut mot de för sin existens kämpande bofasta svenska arbetarna, ha också sin skuld. Men denna skuld kommer det inte att talas mycket om", skriver *Svenska Folket.*

Nej, om den skulden talades inte. Men om Hinkes och Schröders skuld talades så mycket mera. "På Schröders huvud kommer inte ett hår att krökas", jämrar sig Soc.-D. August Nilsson i Kabbarp, förutvarande redaktör för den socialdemokratiska tidningen *Arbetet* i Malmö och socialdemokratisk riksdagsman, besökte fängelset och skrev sedan i nämnda tidning: "Rosberg ser stark och frisk ut — jag skulle vilja säga blomstrande. Men det uppgives att hans uppförande lämnar mycket övrigt att önska. Att han är trotsig och obändig, det vet vi av gammalt."

Den finska *Socialdemokraten* skämdes tydligen å de svenska meningsfrändernas vägnar och uttrycker önskemålet "att partitidningarna icke, såsom stundom skett, nära nog smutskastat de unga

attentatorerna, som tvivelsutan hade de redligaste avsikter". En borgerlig tidning som danska *Politiken* säger som sammanfattning om domarna: "Det är icke för mycket sagt när man säger, att det för dessa tre män fanns minst 100 förmildrande omständigheter. Faktum är att de svenska domstolarna skuffade dem alla åt sidan. De tre männen blevo noggrant dömda efter rov- och lustmordsparagraferna. Det är politiskt färgade domar, och det är en fläck på den svenska Justitia, vad man än må säga."

Befrielseplaner

Första tiden efter domarnas avkunnande satt Amaltheamännen på länsfängelset i Malmö, men flyttades rätt snart till Karlskrona. Om anledningen därtill, liksom till att förflyttning senare skedde från Karlskrona säger Algot Rosberg i sin bok "Amalthea", att "en del kamrater — troligen allt för många — sysslade med tanken att taga ut Nilsson, Stern och mig. — Tiden gick och jag började allt mer förstå, att det icke fanns män med tillräckligt djärv oräddhet att våga vad de stora och bestämda orden lovade." Rosberg har utan tvivel rätt såtillvida att polisen tydligen hade sina kunskapare ute och visste om att det fanns planer på fångarnas befrielse. De hade med all säkerhet gått i stöpet, ifall de kommit till utförande.

Om händelser i samband med attentatet är ytterligare att notera att kungen, som var på en av sina vanliga jaktturer på Skabersjö, genast i bil for till Malmö för att göra sig underrättad om de på sjukhuset intagna strejkbrytarnas tillstånd. Besöket upprepades någon dag senare och kungen skänkte dem 100 kronor som en ringa uppmuntran efter vad de fått utstå. Sommaren förut hade högstdensamme dock glömt att göra sig underrättad om hur den dödligt skadade arbetaren i Norrköping mådde, som fått magen uppsprättad av en engelsk strejkbrytares kniv.

Bland bombens verkningar kan noteras, att de engelska strejkbrytarna hals över huvud med första båtlägenhet for till sitt land igen. "Om denna episod icke hänt", skrev Henning von Melsted i en broschyr om Amaltheahändelserna, "hade den första engelska invasionen naturligtvis följts av flera och det hade blivit en karavanväg över Nordsjön för strejkbrytartransporter." Nu blev det hastigt stopp i trafiken. Ägaren av "Amalthea", skeppsredare Lundberg, sade rent ut till en borgerlig tidning: "Engelsmännen var slödder." Till och

med strejkbrytarimportören kapten Lindahl blev så gripen av panik att han hals över huvud for till utlandet, varthän sades ej. Han tyckte sig ha mordlystna ungsocialister i hälarna!

"En civilisationens historia på en kort tidningsspalt"

kallar ej utan stolthet Rosberg själv den skrivelse som han inlämnade till rätten vid sista rannsakningen och nog får man säga att det var ett kraftprov av en 20-års yngling, till på köpet med fallbilan över sin nacke. Skrivelsen hade följande lydelse:

Till rätten!

För att kunna, i ett fall som detta, fälla en dom, som i någon mån tar hänsyn till, under vilka omständigheter detta eder nu föreliggande brott blivit begånget, är det nödvändigt att gå lite tillbaka i tiden.

Den mänskliga historien, så långt vår kunskap omfattar densamma, omtalar för oss, att en kamp mellan olika klasser och folk nästan alltid försiggått. Kamp mellan herren och slaven, kamp mellan den besuttne och obesuttne, mellan de härskande och förtryckta. Denna kamp kommer aldrig att upphöra så länge det finns olika klasser och intressemotsatser mellan dessa.

Intressemotsatserna i vår tid framträda nog skarpare och klarare än någonsin förut. Den ena klassen (här arbetarklassen) kämpar med självuppehållelsedriften för sin existens. Den andra (kapitalklassen) för sin maktställning. Båda klasserna ha bildat föreningar, för att med samlad styrka bättre kunna tillgodose sina krav. Dessa organisationer äro för de olika klasserna en deras livsnerv. Slås organisationen sönder för en av de stridande klasserna, går den helt säkert sin undergång till mötes...

Vi ha sett den väldiga jättekamp som blåste upp inom nära nog alla industrier och yrken i vårt land. Ett slag, med säker och kraftig hand, var och blev utdelat mot arbetarnas organisationer genom den lockout, som av arbetsgivarna iscensattes över nära nog hela landet. Vad betydde detta för oss arbetare? Jo, ytterligare svält, umbärande och lidande.

Det enda vapen som nu stod oss till buds var den fullt lagliga strejken och blockaden. Vilken ju ock i skonsammaste form utnyttjades. Vad pengar och produktionsmedlen är för arbetsgivaren är strejken och blockaden för arbetaren. Lika dyrbart som det förstnämnda är för kapitalistklassen, är det sistnämnda för arbetarklassen. Jag tror, att med dessa få ord är bevisat och belyst att strejk och blockad är något som vi arbetare hålla högt, samt att det är det enda lojala medel som står till vårt förfogande. — — —

Då det nu uppträder folk ur den klass, vi tillhör, för att hjälpa våra motståndare att beröva oss detta vårt enda vapen i kampen för en mänsklig existens, då säger jag, att det är tydligt, att detta skall uppväcka hat mot dessa förrädare.

Att det är förräderi är ju tydligt, då de uppträder mot det folk och den klass de tillhör. Sådant kallas ju förräderi och det med rätta. Förrädaren har ju ock i alla tider, av alla folk, oberoende av deras bildningsnivå, ansetts som den mest föraktliga varelse. Icke ens de, som dragit fördel av judastjänsten, kan för honom

hysa annat än förakt och medlidande. Huru mycket mer har ej då de, som fått lida av den förrädiska handlingen, orsak att förakta och hata den eller de, som genom sitt förräderi förrått måhända det käraste de ägt.

Att det under sådana omständigheter hos oss bildas en annan rättsuppfattning än den, som av lagen säges vara rätt eller orätt, förvånar nog ingen. En rättsuppfattning, som säger, att detta brott icke är brott som bör mätas med den vanliga juridiska måttstocken. Och att om så sker, detta blir ett ännu större brott än det föreliggande.

Men, säges det, ett mord är begånget och mord är ju mord. Detta vill jag ej heller förneka, men vi har aldrig planlagt något sådant och var det ej heller meningen. Det var meningen att genom att ingjuta rädsla hos dessa individer, genom explosionens knalleffekt, få dem att upphöra med judastjänsten.

Dagligen och stundligen ser vi mord begås i samhället, vida mer fasaväckande än detta. Ser vi icke dagligen hur arbetarna långsamt men säkert mördas genom ett oblygt utsugningssystem, vilket jag vill likna vid en ångvält, en systemets bloddrypande ångvält. Arbetaren ser jag på marken, fjättrad, långsamt närmar sig den mördande välten. Ett sakta, tålmodigt stönande — allt är slut. Ångvälten i kapitalistsystemet består av dåliga skyddsanordningar, för lång arbetstid, en själsmördande atmosfär, otillräcklig lön, med ty åtföljande svält och lidanden av alla slag. Vad är skillnaden mellan dessa mord? Jo, dessa sista, med system i, är tillåtna enligt lag. Däremot det första, som är en följd av dessa sista, är straffbart. Och detta är ju helt naturligt, man stiftar icke lagar mot sig själv.

Intet vad jag här framhållit anses vara några förmildrande omständigheter. Nej, här skall statueras exempel! Men exempel och åter exempel blir statuerade dagligen, men vad göra de för nytta eller gagn? Fortfar icke laglösheten oförminskat, avtager brotten för de statuerade exemplen? Nej och åter nej! Statistiken visar ett annat. Brott har funnits i alla tider, och varför? Jo, orsakerna, trots de hårda straffen, står kvar. Tag bort orsakerna och brottet blir icke begått. Här är ett verksamhetsfält, som ger arbete, vida ädlare, än att uppsöka och straffa förmenta brottslingar. Det är icke här min mening att söka skyla ett brott med ett annat. Min mening är att draga "handlingen" fram i den rätta och sanna belysningen.

Det är kärlek och hat som uppehåller mänskligheten, utan detta vore människan intet. Det ena är starkt förbundet med det andra, utan det ena är det andra intet. Älskar man ett ting, hatar man orsaken till att detta lider. Så ock här. Hatet var den drivande kraften för handlingen. Hade det besinningsfulla fått råda, hade säkerligen handlingen varit ogjord. Men hatet fick råda, denna stora mäktiga, men mänskliga känsla fick ge utslaget. — — — — —

Det synes mig för övrigt, att protokollen ej tillräckligt tydliggör förspelet till attentatet, varför jag ber att få tillägga följande: Det är tillräckligt styrkt genom samstämmiga utsagor, att talet om attentatets utförande endast varit ett löst resonemang och att någon överenskommelse om dess utförande aldrig träffats. Vidare är det ävenledes fullkomligt styrkt, att jag åt Nilsson sagt mig ej vilja vara med om attentatets utförande. Detta har Nilsson själv vitsordat. Följaktligen står då endast kvar, att jag på Nilssons anfordran hjälpt honom med den använda bombens fyllande. Detta var mig omöjligt att neka på grund av vad jag anfört här ovan.

Malmö den 18 sept. 1908. *Algot Rosberg.*

Klubbister på morgontur i Malmö Folkets park 1908
(Strax efter Amaltheaattentatet)

Om Amaltheamännens vidare öden blir det tillfälle att senare berätta ett och annat.

Förbundet blir parti, CK flyttar till Stockholm

Tittar man i övrigt på händelser under 1908 som mera direkt berör det organisatoriska arbetet, så ger CK-protokollen för året ej så värst mycket att notera. Strax vid nyåret ingick Gustav Malmborg i CK. — Klubben i Malmberget reorganiserades och nya klubbar bildades i Ronneby, Skönvik, Säter och Edsvalla, varjämte Malmö norra ungsocialistiska klubb inträdde i förbundet. Längst upp i norr bildade Frithjof Werenskjöld nya klubbar i Björkliden och Kiruna. Ny klubb tillkom också på våren i Gunön. — Till det danska ungsocialistiska förbundets kongress i Köpenhamn den 16—17 april sände CK en representant, likaså till de norska ungsocialisternas kongress i Drammen under pingsten. — Av broschyrer synes förlaget endast ha utgivit Einar Håkanssons "Kval", 5.000 ex.

Förslaget om en extra kongress med anledning av suspensions- och det väntade uteslutningsbeslutet kom från Örebro, sändes till omröstning och bifölls. Kongressen bestämdes att hållas i Stockholm 23—25 augusti.

Efter det kongressen hållits, därvid bland annat beslöts att flytta CK till Stockholm, användes tiden fram till flyttningen att i någon mån sanera förbundets — eller som det numera hette partiets — affärer. Stockholmsklubbarna uppmanades att välja ny CK, som kunde träda till vid nyåret. — Någon kontrovers, om vilken dock ingen närmare uppgift lämnas i protokollen, föranledde den i CK så länge verksamme August Nilsson att ej blott lämna CK utan även rörelsen. — Det bestämdes att från den 15 jan. 1909 skulle alla penningförsändelser och all korrespondens gå till det nya CK i Stockholm. — Den 17 januari 1909 hölls det sista protokollförda sammanträdet med CK i Landskrona. Revisorerna föredrog sin berättelse och mot räkenskaperna fanns ingen anmärkning, men det konstaterades att klubbarna slarvade oerhört med både rapportering och med avgifter. Broschyrlagret stämde vid inventering ej alls med bokföringen, ej mindre än 7.888 ex. av olika arbeten fattades, men CK tillfogade förklaringen att all litteratur som utlämnats till gratisspridning ej bokförts.

Så var alltså en epok — "Landskronatiden" — tillryggalagd, för rörelsen säkerligen den gynnsammaste epoken. Kanske var återflyttningen till Stockholm nu nödvändig, ej minst med hänsyn till svårigheterna att i Landskrona rekrytera medlemmar till CK. Som redan tidigare påpekats måste den ene efter den andre av dess medlemmar lämna staden, då arbete för uppehället för dem ej längre stod att få. Men man gjorde sitt bästa och arbetade hårt och oförtrutet för rörelsen, det betyget torde ej behöva prutas på. Framåt hade också rörelsen gått, trots all förföljelse från olika håll.

Hinkes och Schröders definitiva uteslutning ur Socialdemokratiska partiet

Suspensionen av Hinke och Schröder efterföljdes, som redan sagts, av formlig uteslutning då den socialdemokratiska partikongressen på försommaren 1908 sammanträdde. Båda de "anklagade" var närvarande och hade ordet. Hinke yttrade bland annat:

— Vad beslut kongressen än fattar i denna sak är det mig detsamma, då jag, om beslutet skulle så bli, aldrig vill tillbakaträda i ett parti, där ledarna falskeligen talar om proletariatets diktatur, men menar: diktatur över proletariatet...

Då suspensionen kom, ja, hur hårt jag ett ögonblick tog det, vill jag ej tala om; men det var blott ett ögonblick, lyckligtvis. Jag kom snart till besinning, såg sanningen i ansiktet och upptäckte tydligare än någonsin det skändliga bedrägeri arbetarna äro utsatta för från vissa ledares sida; och jag betogs av det djupaste förakt *för dessa slavarnas nya herrar* ... och av ännu större entusiasm än förr för att hjälpa till i den verkliga striden, som gäller att lösa, krossa slavarnas alla fjättrar.

— När den socialistiska rörelsen här i Sverge började, då besjälades alla, som var med, av verklig entusiasm, vilket nu icke är fallet. En av orsakerna till detta tillbakagående är att särskilt s. k. ledarna följt den stora förvandlingens lag och från att ha varit de framstormande, entusiastiska frivilliga blivit de varsamma, försiktiga, hit- och dit-själar med "ansvar" och — goda löner.

Voteringarna utföll så att med 227 röster mot 69 beslöts att utesluta Bergegren och med 234 röster mot 44 att utesluta Schröder.

Det kan måhända intressera att nämna vilka ombud som röstade *mot* Hinkes uteslutning ur partiet, nämligen följande:

Alby, K. Sundvikson. Arlöv, Anton Hallstén. Askum, R. C. Bergqvist. Billesholm, Olof Krantz. Borlänge-Domnarvet, Gustaf Kjellman, B. Fredriksson och J. F. Gullström. Boxholm, David Pettersson. Bomhus, A. E. Andersson. Borås, Harald Wennergren och F. M. Ferm. Bro, C. G. Lilje. Brastad, John Nilsson. Eslöv, Albin Hansson. Falun, Eskil Persson. Forshaga, Carl Frithiof Eld. Fors, Bernhard Johansson. Grängesberg, Alfred Eriksson. Gävle, Olov Sundström. Göteborg, Z. Höglund, Axel Andersson, Hj. Johansson, Einar Ljungberg och Engelbrekt Andersson. Harnäs, J. W. Fondelius. Hallstahammar, Torsten Karlsson. Hamburgsund, Vilhelm Karlsson. Hälsingborg, Vilh. Nilsson. Härnösand, O. Larsson. Karlstad, W. E. Wiktorin och Filip Olsson. Klagshamn, E. Nordström. Kramfors, E. A. Edlund. Kävlinge, Frans Jeppsson. Landskrona, Aug. Nilsson och N. S. Norling. Lidingö, P. O. Svensson. Lomma, Herman Nilsson. Malmö, K. Ehnroth. Malmön, Karl J. Palmér. Morgongåva, Hjalmar Olsson. Nacka, F. O. Wallin. Norberg, Oskar Wallenstein. Norrköping, Edvin Lindstam. Ransäter, C. O. Löfgren. Skromberga, H. Lindholm. Stockholm, Edv. Wickström, K. Berndtsson, Gideon Lundgren, fru Ruth Gustafsson, Hjalmar Gustafsson, Ax. Svensson, Aug. Palm, J. G. Lohmin, fru Agda Östlund, Axel Karlsson, Aug. Björkdahl, A. E. Samuelsson, Carl Stålberg, Emil Pettersson, Knut Johansson, frk. Anna Johansson och Edvin Lindqvist. Sundsvall, Carl Pettersson. Tranås, J. Fernqvist. Trelleborg, O. Olin. Åtvidaberg, Albert Andersson. Örebro, Hj. Larsson. Pastor H. F. Spak, som representerade Enköpings arbetarkommun, avstod från att rösta.

Ungsocialistiska förbunds- och partistadgarna — jämförelser

Så skulle då ungsocialisterna svara på utmaningen genom att på den extra kongressen bilda eget parti. Nu långt efteråt kan man knappast undgå att känna förvåning över att tydligen mycket stora förväntningar ställdes på den namnförändring som beslöts, från

förbund till parti. Att detta ej kunde åstadkomma något mirakel borde annars vid ett nyktert övervägande ha stått klart nog. Medlemmarna var desamma, organisationssättet detsamma och programmet också i det väsentliga oförändrat.

Låt oss här göra några jämförelser om hur förbundsstadgarna utformats:

Förbundsstadgarna 1901. Namnet: Svenska socialistiska ungdomsförbundet.
"Förbundets ändamål är att sammansluta alla Sverges socialistiska ungdomsorganisationer för vinnande av större stadga i gemensam agitation för socialismens idéer och bedrivandet av en kraftig antimilitaristisk propaganda samt hos ungdomen väcka större intresse för sociala, politiska och kulturella spörsmål samt humanitära strävanden."

Förbundsstadgarna 1905. Namnet som förut.
"Förbundets ändamål är att inom sig sammansluta alla Sverges socialistiska ungdomsorganisationer för vinnande av större stadga i gemensam agitation för socialismens idéer. Vårt program är: Det privatkapitalistiska samhällets störtande, införandet av en socialistisk samhällsordning, bekämpa militarismen och religionshumbugen i vilken form de än framträda samt att hos ungdomen söka väcka intresse för sociala och kulturella spörsmål samt humanitära strävanden."

1908 års extra kongress ändrade namnet till Sverges ungsocialistiska parti.
Uttalandet härom lyder: "Då det visat sig, att Socialistiska ungdomsförbundet, utom att vara en organisation, avsedd att bedriva socialistisk agitation bland ungdomen, så småningom kommit att bliva den enda bäraren av den revolutionära socialismens idéer, följer med naturnödvändighet därav, att den nuvarande formen för anslutning till förbundet är för trång såtillvida, som förbundets namn och karaktär av ungdomsförbund möjligen avhåller äldre socialister med revolutionär åskådning att sluta sig till detsamma.

På grund härav och då det visat sig vara av behovet påkallat att alla revolutionära socialister i Sverge samlas inom en ram, beslutar kongressen att utvidga Socialistiska ungdomsförbundet på så sätt, att med detta som grundval och på dess program bildas ett revolutionärt socialistiskt parti, som inom sig sluter alla dem, yngre som äldre, vars åsikter sammanfalla med Socialistiska ungdomsförbundets program.

Detta förbund upptager som medlemmar:

a) alla de nu till Socialistiska ungdomsförbundet anslutna ungdomsklubbarna och de som sedermera kommer att bildas,

b) alla de socialistiska klubbar, socialistiska föreningar eller föreningar med annat namn, som redan bildats eller kommer att bildas för att verka i överensstämmelse med det Socialistiska ungdomsförbundets principer.

För att bevara den fackliga enigheten och för att förebygga, att anslutning sker på annat än frivillighetens väg, upptagas som avdelningar av förbundet icke fackföreningar såsom sådana."

1908 års extra kongress antog vidare följande om partiets ändamål: "Sverges ungsocialistiska parti har till ändamål att inom sig sammansluta alla revolutionära socialister och därmed närbesläktade meningsgrupper för vinnande av större

stadga i gemensam agitation för socialismens idéer. Vårt program är: Det privatkapitalistiska samhällets störtande och införandet av en socialistisk samhällsordning, bekämpandet av militarismen och religionshumbugen i vilken form de än framträda samt att hos arbetarna och särskilt ungdomen söka väcka intresse för sociala och kulturella spörsmål samt humanitära strävanden."

Som bihang till stadgarna antogs av extra kongressen 1908 fyra resolutioner, som i huvudsak och blott med vissa revideringar och kompletteringar återupprepar uttalanden från kongressen i Göteborg 1905. Tre av resolutionerna återgivas här nedan. (Den fjärde, i nykterhetsfrågan, inskärper hos medlemmarna att vinnlägga sig om ett nyktert och städat uppträdande och i övrigt energiskt arbeta för nykterhetens främjande.)

1. *Taktikfrågan:*

Socialismen vill avskaffa det privatkapitalistiska samhällssystemet och ersätta detsamma med ett samhälle grundat på gemensam egendom.

Parlamentarismen leder i *lyckligaste* fall, endast till en förbättring av det bestående förtryckaresamhället och sålunda till ett mildrande av samhällsorättvisorna, men *icke* till ett avskaffande av det privatkapitalistiska systemet.

Av erfarenhet veta vi att då ett arbetarparti övergår till parlamentarisk aktion, övergiver det sin position som revolutionärt klasskampsparti och ställer sig i de borgerliga reformpartiernas led.

Genom valpolitiken och vad denna för med sig, bliva arbetarna uppfostrade i den inbillningen, att valen äro huvudsak, och den allvarliga socialistiska agitationen bisak. Massor av arbetare blir liknöjda för socialismen, då de invaggas i den tron att det är nog att betala skatt och rösta på socialdemokratiska kandidater vid riksdags- och kommunalval. Den socialdemokratiska pressens rop på lagliga medel och lydnad för lagen — vilket den måste ropa så länge den gillar och rekommenderar lagfabriken — gör att de arbetare, som hylla den parlamentariska taktiken, bli de mest låglydiga och underdåniga medborgare, och dock måste de för att kunna kämpa för socialismen, vara auktoritetshatande, självständiga individer som förakta lagen och den borgerliga moralen.

Då kongressen anser, att den parlamentariska taktiken icke är ägnad att föra arbetarna fram till det mål varefter de sträva: det socialistiska samhället, uttalar densamma:

för arbetarklassen gäller det, icke att erövra den politiska makten, som alltid kommer att ligga i händerna på dem som äro innehavare av samhällets rikedomar, och därmed statsinstitutionerna, utan fast mera att erövra den ekonomiska makten och som medel för denna erövring äro generalstrejken och den verkliga kooperationen de mest effektiva vapnen.

I konsekvens därmed uppmanar kongressen förbundets medlemmar att med iver och energi deltaga i det kooperativa och fackliga arbetet, att upplysa fackföreningsmedlemmarna om, att deras organisationer äro det enda verkligt effektiva stöd de hava i kampen mot kapitalistsamhället och att de äro bestämda att utgöra framtidens produktionsorganisationer. Vidare gäller det att agitera för den fackliga och sociala generalstrejken och noga aktgiva på de företeelser, som

tvinga arbetarna att slå in på en ny facklig taktik samt i tid agitera för en dylik. I synnerhet gäller det f. n. att kraftigt agitera mot och söka kväva i sin linda de försök till facklig centralisering, som ytterst hava till avsikt att beröva fackföreningsmedlemmarna deras självbestämningsrätt och samla makten i händerna på några få personer, som i många fall glömt att de utgått från arbetarna och därför av politiska eller andra skäl kunna träffa för arbetarna oförmånliga uppgörelser.

2. *Militärfrågan:*

Inseende nödvändigheten av att vi icke blott genom uttalanden förklara oss fientliga till militarismen i alla former utan även att vi måste i handling bekämpa densamma, uppmanar kongressen klubbarna att bedriva en intensiv agitation för värnpliktsstrejk. För att göra en sådan så effektiv som möjligt, beslöts att avsätta 15 öre pr medlem och kvartal till hjälp åt de värnpliktsskyldiga som av klassamhället förföljas för sin vägran att försvara detsamma.

3. *Religionsfrågan:*

Då den kristna religionen, likaväl som de övriga, representerar en föråldrad världsåskådning, som står i strid med mänsklighetens praktiska intressen,

då religionen städse varit en oförsonlig fiende till allt framåtskridande och i konsekvens därmed är en av de häftigaste motståndarna till arbetarklassens andliga och materiella frigörelse,

då religionens vidskepliga läror ha till syftemål att genom ett systematiskt uppammande av auktoritetstron förslöa tanken och kväva alla upproriska känslor mot den bestående samhällsordningen med dess förtryck och utsugning av de arbetande klasserna, och

då religionen sålunda är en av de starkaste hörnpelarna för det nuvarande, på motsatsen mellan herre och underordnad, kapitalist och lönarbetare, baserade samhället,

uppmanar kongressen förbundets medlemmar att driva en intensiv antireligiös propaganda.

Och uttalar kongressen den uppmaningen till alla dem, som insett, att den religiösa humbugen är en fara, att undandraga sig dess inflytande.

Särskilt gäller det att avstå från allt prästerligt och statskyrkligt inflytande och välde.

Nära till hands ligger som sagt antagandet, att ungsocialismen som rörelse varken vann eller förlorade på namnbytet. Någon enhällig popularitet fick det heller inte inom rörelsen. Lunds socialistiska ungdomsklubb beslöt att inte ansluta sig, det vill säga vad beträffar klubbens majoritet. Minoriteten bildade ny klubb, som fick namnet Centralklubben, som anslöts till partiet. Att rörelsen under de närmast följande åren fick medvind berodde säkerligen mest på tidsförhållandena, den laddade sociala atmosfären och så naturligtvis på den idéerna utomordentligt hängivna kamp som ungsocialisterna förde. Socialdemokraterna representerade undfallenheten mot reaktionen, ungsocialisterna det sammanbitna trotset.

Värnpliktsvägrarnas antal var under 1908 stort. Efterföljande lista gäller vägrare som genom *Brand* meddelade, att de hos resp. rullföringsområdesbefälhavare förklarat sig vägra att mönstra: Efraim Jansson och Albin Thunell, Västerås, E. Nordström och A. S. Orrgren, Klangshamn, Nils Petter Arnold Persson, Höganäs, J. A. Fransén, Aug. Håkansson Roslundh, K. P. Holmberg och W. E. Andersson, Västra Frölunda, John Andersson, Leonard Gudmundsson, John Wennerström, Emil Martinsson, Karl Johansson, Karl August Ring och Ludvig Lamboe, alla i Göteborg, Albin Sturm, Malmö, Sigurd Villinder, Göteborg, Sven Olsson, Oskar Malmström, Georg Lundberg och Axel Brandt, Eskilstuna, Hilding Ottinger, Norrköping, Fritz Bergkvist, Borlänge, Gottfrid Norman, Hallstahammar, Olof Magnusson, Karlskrona, Alfred Ljungholm, Kristianstad, W. E. Malmkvist, Hedemora, Henning Söderlund, Borlänge, Karl Jansson och Elis Albert Höglund, Arvika, Johan Leander Gunnarsson, Knäred, Oscar Pålsson, Kävlinge, Olof Magnusson, Karlskrona, Oscar Petersson, Tranås, Karl Karlsson, Stockholm, S. A. Sundström, Trelleborg, och Arvid Andersson, Avesta.

Det stora flertalet utöver de här uppräknade — säkerligen åtskilliga hundratal — höll sig helt enkelt undan mönstring genom att resa till annan ort och ej anmäla inflyttning där. Många bar prästbetyget på sig och kom ej med i mantalslängderna, vilket naturligtvis vållade mycket trassel för nitiska myndigheter. Men åtskilliga infångades och om de vidhöll sin vägran dömdes de till straff, som att börja med normerades till 3 månaders fängelse eller därunder, men som efter hand påspäddes, i åtskilliga fall ända upp till 8 månaders straffarbete. Till straffarbete dömdes under 1908 för värnpliktsvägran: Albin Thunell 4 ½ mån. (året förut 3 mån.), Karl Wästman 7 ½ mån. och Olof Magnusson 8 mån.

Även gemene man bland socialdemokraterna visade på sina håll sympatier för värnpliktsvägran, förtretade som man var över de allt tyngre militärbördorna. Antecknas kan exempelvis att Sandvikens arbetarkommun på ett möte behandlade frågan om värnpliktsstrejk, med inledningsanförande av Olov Sundström från Gävle. Han framhöll bland annat att han visserligen inte ville uppmana till värnpliktsstrejk. Men den dag kan komma, då vi nödgas ge ut en paroll om sådan, och då kan det vara bra, att några behjärtade ynglingar gått före och visat vägen. Därför bör vi moraliskt och

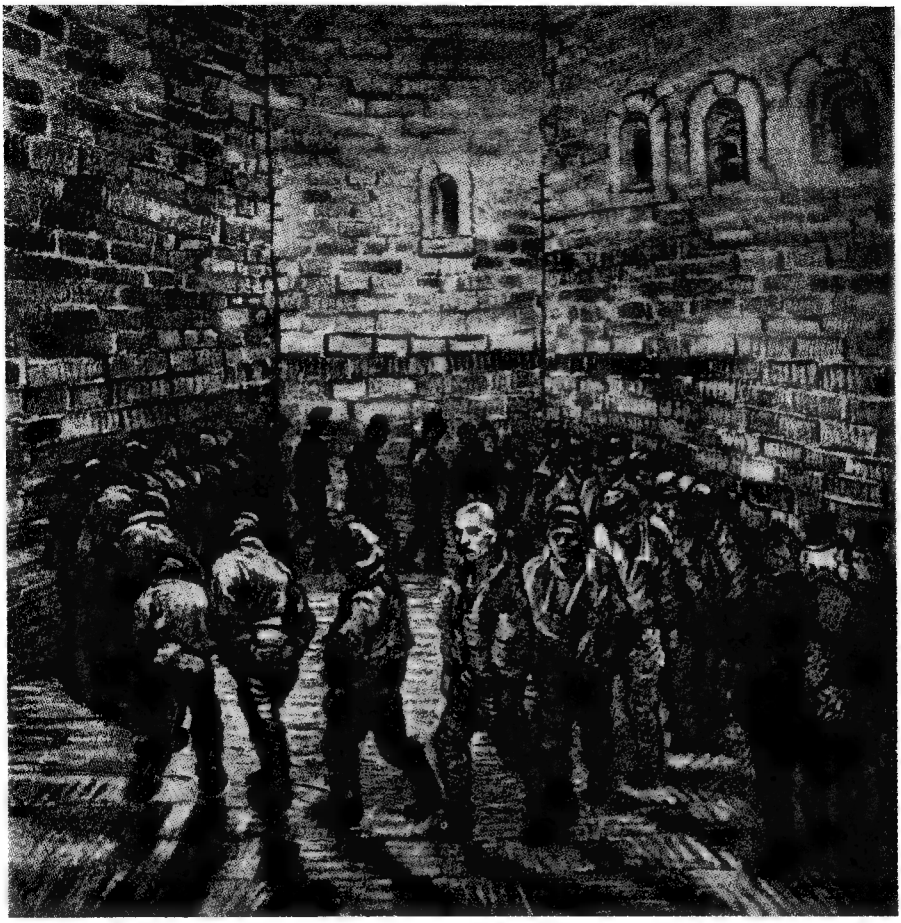

Fängelsegården. — Målning av Vincent van Gogh

även där så är nödvändigt och möjligt, ekonomiskt stödja värnpliktsvägrarna, slöt inledaren.

Under den följande debatten yttrade sig så gott som samtliga talare i huvudsakligen samma riktning som inledaren. På förslag av Karl Sjöberg beslöt kommunen rikta en maning till övriga arbetarekommuner landet runt att ta upp denna fråga till diskussion.

Maningen torde dock ej ha följts i större utsträckning och som redan i annat sammanhang påpekats var meningarna ej helt enstämmiga ens bland ungsocialisterna, av vilka en del ansåg att effekten av individuell vägran ej motsvarade offren. Skulle det vägras

borde det ske i form av en väl förberedd och planerad massvägran, strejk. Tanken på "borrande inifrån" mot militarismen var heller inte helt främmande.

Polisgodtycket triumferar

Om jakten på värnpliktsvägrare dominerade under första halvdelen av 1908, med mellanstick av ett och annat tidningsbeslag samt åtal för föredrag, så blev senare delen av året, alltså efter Amalthea-attentatet, det helt ohejdade polisgodtyckets tid. "Lugn" kan man sannerligen inte kalla någon period av detta år.

Vilka friheter polisen på den tiden tog sig belyses av ett dokument som nu förvaras i Arbetarrörelsens arkiv. Till arrangörerna av ett protestmöte som ordnats i Folkets hus A-sal med August Palm och Ernst Holmén som talare den 1 april 1908 skriver stadsfiskal G. Lidberg och rekvirerar enligt polismästarens order *utöver tidigare rekvirerade* (hur många det nu kunde vara) ytterligare *trettioåtta* gratisbiljetter till polisen.

Från början av året kan noteras att åtskilliga tillfällighetstidningar såg dagen, av vilka inte alla stod på så värst hög nivå — det är här tal om sådana som tillkommit på enskilt initiativ. Ett sådant alster var "Individen", med i själva verket klart antisocialistisk tendens. Antalet av ungsocialistiska bokförlag växer också liksom mångfalden av olika upprop var synnerligen betydande. En del nybildade klubbar omnämnes i *Brand,* vilka tydligen aldrig anmäldes för inträde i förbundet. Saken låg väl till så, att vederbörande agitator som varit med om att bilda klubben sände in notis till tidningen, men klubben kom sedan aldrig ordentligt i arbete. Eller också föredrog den att stå isolerad, eller blott med anslutning till distriktet inom vars område den hörde. Man har exempel på stora klubbar som i flera år stod utanför förbundet, helt enkelt därför att de antingen strukits för bristande betalning eller kanske aldrig anmält sig.

Första maj 1908 förekom oroligheter på flera ställen, därvid det vanligen rörde sig om standarinskriptioner som polisen inte ville tillåta. Värst var det i Norrköping, där fem arbetare dömdes, därav en fick ej mindre än 16 månaders straffarbete. I Göteborg vållade strejkbrytarna stora kravaller och bråket pågick i tre dagar. Kulmen nåddes då ett skjul vid hamnen antändes. Fyra deltagare dömdes där till straff mellan 11 månaders straffarbete och 2 månaders fängelse.

Strejkoroligheter i Vinbräcka vållade två domar å resp. 18 månaders och 8 månaders straffarbete.

Från försommaren 1908 är att anteckna en händelse som lät mycket tala om sig. Hertigparet av Södermanland — alltså prins Wilhelm och prinsessan Marie — landsteg på svensk jord och hela Stockholms stora ledighetskommitté hade naturligtvis mött upp. Vad som inträffade låter vi en av de borgerliga huvudstadstidningarna berätta:

Birger Svahn

"Ett obehagligt intermezzo inträffade när kortegen passerade hörnet av Kungsträdgårdsgatan och Hamngatan.

En yngre man tog sig då före att vissla. Flera personer sökte avstyra tilltaget men mannen fortfor med sin demonstration så att polisen fann sig föranlåten att anhålla honom. Mannen har befunnits vara den icke obekante ungsocialisten och distributören av tidningen *Brand* Birger Svahn. Han ådömdes 75 kr. böter för visslingen. Men fann rådhusrätten ej skäl för åtal för majestätsbrott föreligga."

Jörgen i *Figaro* hade en mycket vänlig inställning till Birger Svahn och skyndade påpeka, att Svahn ingalunda visslat åt några kungligheter. Han hade visslat åt packet som stod där och blängde och hurrade. Varefter Jörgen på sitt speciella sätt att uttrycka sig ger följande utlåtande:

"Hvisslar-pojken är en sådan verkligen hygglig unghinke. Han och jag äro bekanta. Sedan minst ett par år. För mina studier i Folkets hus.

Och det var omöjligt att undgå att känna honom. Der. Snart.

Det var då en vacker, välklädd, skägglös pojke med ett friskt, men stadsmessigt, dock manligt yttre, jämnväl hyggligt, intet af slaf, snarare af herrskare, snäll diktator i ett armt land.

Han talade i bomber. Som fräste. Han talade med eld. Han vältalade.

Så kamraterna applåderade, polisen och tidningsmännen smålogo. Vänligt. Och sade, att litet smörj — och en sträng mäster — skulle göra vältalaren godt. Men detta sades med aktning och välvilja."

Tryckfrihetsmålen var många och drabbade utom ungsocialistiska tidningar och flygblad även ett par socialdemokratiska tidningar. Hädelseåtal renderade O. Ljungdal 6 månaders fängelse, Erik Lindorm en månads och Knut Wicksell 2 månaders fängelse. Dessutom

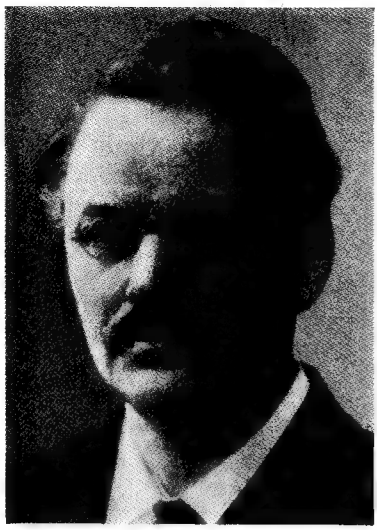

Knut Wicksell

var det massor av åtal på olika orter för spridning av flygblad och upprop, även sådana som ej beslagtagits, men som ansetts ha blivit spridda på ett "förargelseväckande" sätt, uppklistrats på förbjudna platser och dylikt.

I samband med åtalet mot professor Knut Wicksell skriver Gust. Sjöström följande:

En av de personligheter inom den akademiska världen, alltså vid universitetet i Lund, som ungsocialisterna i allmänhet men Lunds ungsocialister i synnerhet uppskattade högt, var professorn i nationalekonomi, Knut Wicksell.

Inom sin speciella vetenskapliga disciplin företrädde Wicksell speciellt i befolkningsfrågan och i samband därmed möjligheterna till försörjning sådana meningar, som städse framkallade opposition och gensagor från ämbetsbröder. Men när han därtill i sina föredrag, som alltid bars upp av en hälsosam satir, stack hål på gamla både religiösa, men framför allt sociala dogmer, då rasade den arbetarefientliga, den pösande men ack så korkade borgerligheten i ilska.

Därför fick ungsocialisterna en synnerlig förkärlek för prof. Wicksell och man kan säga, att sympatin och välvilligheten från Wicksells sida gentemot ungsocialisterna var öppen och uppriktig. Hur många gånger Wicksell ställde sig till förfogande att gratis hålla offentliga föredrag och därtill icke så sällan själv bestred resekostnaderna, kan inte nu sägas, men det har varit många. Härmed ådagalade han den förstående sympati varmed han betraktade arbetarerörelsens strävanden överhuvudtaget. På ett av ungsocialisterna anordnat föredrag talade han över ämnet: "Tronen, altaret och penningpåsen", i vilket han gisslade med sin fullkomligt avväpnande satir "den obefläckade avlelsen". För detta tilltag dömdes han till 2 månaders fängelse, som han avtjänade på Ystads kronohäkte 1908. Till detta fängelse sökte sig på den tiden till frihetsstraff dömda ungsocialister. Troligen var "betjäningen" därstädes bättre än på de andra "pensionaten" av samma slag. En gång i tiden kunde det i Brand annonseras om att redaktörens (Hinkes) adress var Kronohäktet, Ystad, medan expeditörens (Holmströms) adress var Kronohäktet, Långholmen. Så staten har ju varit mycket "tillmötesgående" med att förse den ungsocialistiska rörelsens strävsamma pionjärer med husrum.

När Wicksell efter utstått straff återvände till Lund voro vi några ungsocialister nere vid stationen i Lund och mottog honom när han anlände med tåget från Ystad och hälsade honom välkommen.

På *Brands,* alltså på den ungsocialistiska rörelsens förslag, utgavs sedan Wicksells ovan omtalade föredrag "Tronen, altaret och penningpåsen".

Lunds ungsocialister uppskattade till den grad prof. Wicksell som människa och idébärare, att de voro beredda till att t. o. m. bilda en säkerhetsvakt kring honom. Vi visste hur hatad han var. Han hade ju hurtfrisk förmåga att gissla intellektuell åsneaktighet. Han ställde — dess bättre — alltid till s. k. "allmän förargelse". T. o. m. vid en nordisk fest talade han som vanligt fritt ur hjärtat. Och det gjorde han så att t. o. m. själva BL (Bengt Lidforss) blev förargad, för att inte tala om att folkfrisinnets förnämligaste representant i universitetsstaden, den för sina "Brevlådor" omtyckte men också fruktade redaktören för "Folkets Tidning", Valdemar Bülow, också blev stött i kanten. Men nedskrivaren av dessa rader minns mycket väl att kamrater, som mera intimt umgicks med BL i det privata livet, lät honom förstå, att gällde det Wicksell, så var man beredd till allt för hans skydd.

Ett par särskilt upprörande domar bör beröras något utförligare.

Schröder drabbas av hämnd

Carl G. Schröder häktades, som redan är berättat, i samband med Amaltheaattentatet, men kunde inte ens åtalas i detta sammanhanget, fast pressen ville se honom straffad som anstiftare till bombattentatet. Första utkommande numret av *Nya Folkviljan* efter attentatet beslagtogs, trots att Schröder där skrivit att han *inte ville skriva något om attentatet*, då han förutsåg att det kunde komma att stå tidningen alltför dyrt. Detta troligtvis historiskt enastående löjliga beslag — som skulle utgöra ett straff därför att tidningen *icke* fällde något omdöme om attentatet — var helt och hållet ett påhitt av justitieämbetets dåvarande ombud i Malmö, lektor Lindahl, och upphävdes naturligtvis av justitieämbetet. Enda påföljden av beslaget blev att den nitiske lektorn, vilken nyss tillträtt befattningen, fortast möjligt sparkades från den igen.

Men därmed var rabaldret kring Schröder och den av honom redigerade tidningen ingalunda slut.

I början på året infördes i tidningen i artikelform en översättning av Arnold Rollers broschyr "Handlingens propaganda", vilken, märkligt nog, ej åtalades i tidningen, men senare beslaglades, då den utkom i broschyrform.

Man kan förresten med bestämdhet påstå, att detta beslag provocerades av den socialdemokratiska pressen, som använde broschyren ifråga som angreppspunkt för en hetskampanj, i syfte att vid den i början av juli sammanträdande socialdemokratiska partikongressen få de båda förut suspenderade definitivt uteslutna ur partiet.

Beslaget följdes av åtal, vilket enligt lag riktades i första hand mot den ansvarige för tryckeriet, i detta fall Karl Ehnroth, som emellertid hävdade att broschyren ej tryckts å hans tryckeri, trots att så uppgavs. Tryckorten måste vara falsk. Säkerligen kände också polisen till att så var fallet. Tryckningen hade utförts å Skånetryckeriet, ägt av en religiös disponent — som förresten inte alls haft med saken att skaffa, tryckningen hade ordnats genom tryckeriets tekniska ledare, även han religiös. Han ville inte skylta på broschyren med den riktiga tryckorten. Då ingen namnsedel fanns fick den arme disponenten, pamp inom föreningen för frigivna fångar och för övrigt god högerman, stå till svars för uppmaning till sabotage av allra värsta sort. Straffet blev visserligen det lindrigaste som kunde ifrågakomma, två månaders fängelse för innehållet i broschyren inklusive den falska tryckorten, men i alla fall led han ju, objektivt sett, oskyldigt.

— Har inte denna människa snart tömt syndabägaren till bottendräggen, skrev den religiösa tidning som var organ för den frikyrkliga rörelse som disponenten tillhörde.

— Nej, jag bara smuttar så smått och fyller på emellanåt, replikerade Schröder.

Men hämnden lurade! Schröder höll senare på hösten ett föredrag i Landskrona, vilket inte innehöll något märkvärdigt, men med åklagarens tolkningskonster blev det "prisande av brottslig handling" och rådhusrätten i Landskrona var med i galoppen och dömde Schröder till ett år och tre månaders straffarbete, ett verkligt rekordstraff även i dessa de hårda straffens högkonjunktur. Åklagaren var ändå inte nöjd, utan ville ha straffet höjt till två år jämt, men hovrätten tyckte väl att det fick räcka som det var. Så hade man alltså fått hämndlystnaden stillad på Schröder!

"Tänk först — handla sedan"

Ett annat mål som väckte stort uppseende var beslaget och åtalet mot Tolstojuppropet "Tänk först — handla sedan!" Uppropet utgavs av en av de ungsocialistiska och socialdemokratiska ungdomsklubbarna gemensamt bildad militäragitationskommitté, som ansåg uppropet ur tryckfrihetssynpunkt fullkomligt ofarligt. Man hade därför inte gjort några föranstaltningar i händelse av åtal. Dels var det väl otroligt att man skulle åtala något som den världsberömde

och vördnadsvärde patriarken Tolstoj skrivit och dels hade uppropet tidigare varit infört i *Brand* (1902) och då ej föranlett ingripande.

Men nu blev det annorlunda. Som ingen namnsedel fanns beslöt kommittén att dra lott om vilken av kommittémedlemmarna som skulle ställa sig som ansvarig. Vid sammanträdet där lottdragningen skulle ske uteblev emellertid ungdemokraterna! Birger Svahn anmälde sig då frivilligt som ansvarig. Att straffet skulle bli något så rosenrasande som ett års straffarbete plus ett års vanfrejd hade väl emellertid varken han eller någon annan förnuftig människa kunnat ana. Så blev det dock och följden blev att Svahn häktades och fick sitta häktad under hela den långa klagotiden. Hovrätten mildrade visserligen straffet till 5 månaders straffarbete, men det måste naturligtvis betecknas som orimligt även det. Därtill dömdes Svahn till 2 månaders fängelse för ett antimilitaristiskt föredrag. Även en del personer som spritt uppropet dömdes: Fritjof Larsson, E. Ekdahl och Albert Forsman, Einar Liv och Viktor Jonsson samt Ola Vinberg, vidare bröderna Ture och Einar Nerman och Henning von Melsted, den senare för avtryck av uppropet i samband med domen. De flesta domarna lydde på två månaders straffarbete.

En lustig episod från handläggningen av målet "Tänk först — handla sedan!" har Hinke berättat i en av sina "Gnistor" i *Brand:*

Birger Svahn är ju en kraftig och vacker karl. Flickorna tycker om honom, det visar att de ha smak. Och han är nog smickrad, fast han redan är engagerad.

En ung kvinnlig vän har emellertid spelat honom ett fult spratt, så han rasar av ilska. Hon har nämligen till "H. Maj:t Konungen" insänt en nådeansökan, som, Svahn ovetande, smusslats in i hans papper till högsta domstolen. Den unga damen börjar sin krypande skrivelse:

"Undert. en ung svensk flicka vänder sig med en bön till sin älskade konung."

Prosit!

Var det någon som nös?

Hon fortsätter om Svahn med följande genomroliga och "sannfärdiga" framställning: "Att min vän, som i ord och handling alltid bevisat sin kärlek till vår konung och fosterland, skall sitta i fängelse för ett brott, som han uppsåtligen ej begått, kännes gränslöst bittert. Leo Tolstoj, som är den verkliga brottslingen och utspridaren av giftet, bör åtalas och ej hans stackars offer."

Och den känsliga och vackra flickan slutar sin litania med de rörande orden: "Nedkallande Guds rikaste välsignelse över min Konungs och Drottnings huvuden."

Amen!

Men Svahn nedkallar inte alls s. k. guds välsignelse, utan han svär:

Förbannade jänta!

Birger Svahn skrev för egen del då han började avtjäna straffet:

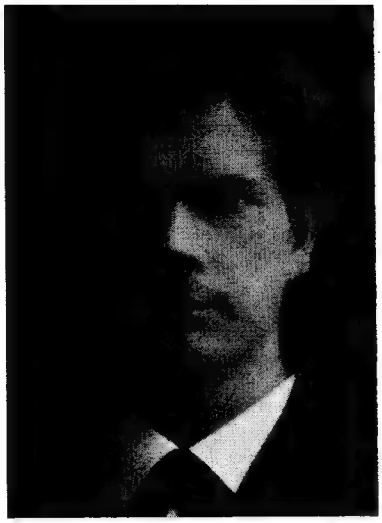

Frithjof Werenskjöld

För all hjälp såväl som för alla vänskaps- och sympatibetygelser vill jag — då jag nu skall börja avtjäna mitt fem månaders straffarbete — av fullaste hjärta tacka. Visst har det varit en något lång tid i häkte, men den har om ock ej förkortats, så dock gjorts mindre vedervärdig genom all vänlighet, jag från utanvärlden fått mottaga.

Men till förrädar-kamraterna i Militär-agitationskommittén, de svekfulla och lumpna ungdemokraterna, vill jag i denna stund säga mitt ärliga ord: att jag föraktar er! Icke därför att jag skall sitta inom lås och bom, utan därför att ni visade en sådan lumpen feghet, då det gällde handling, medan ni förut varit så stora i mun.

*

Ur den oändligt långa listan över domar detta år må ytterligare noteras: Sverre Krogh från Norge fick 3 månaders fängelse för ett föredrag i Kiruna. — Gustav Svensson dömdes på sommaren i Lysekil till en månads fängelse för det han kallat riksdagsmännen åsnor. — Albert Jensen åtalades för ett föredrag i Karlskrona den 27 nov. Åtalet gällde "prisande av brottslig handling" och domen blev i sinom tid 6 månaders fängelse. För en artikel i *Brand* om Amalthea-attentatet ("Hämnd") dömdes Hjalmar Nilsson till 8 månaders straffarbete.

Kata deklarerar sina åsikter

Om man tar en titt på Hinkes vidlyftiga brevsamling från året 1908 konfronteras man med många kända namn, doktor Rolf Hammer skriver från Kristiania och Elisif Wessel uppe från Kirkenæs, Frithjof Werenskjöld skriver också från hemlandet Norge, sedan han utvisats härifrån landet — enligt lösdrivarlagen! I förbigående kan här nämnas att även Carl Thorsén fick lösdrivarvarning, liksom Werenskjöld av polisen i Göteborg. Ändå hade Thorsén eget bokförlag och utgav Erik Lindorms "Bubblor från bottnen", en diktsamling som skrevs under fängelsetiden samt broschyrerna "Den nya guden" och "Ejnar Håkansson i himlen". Werenskjöld berättar i sitt brev till Hinke att han finner hemlandet trist och längtar tillbaka till Sverge.

Han tog sig mycket riktigt snart hit på nytt. I de försök att befria Amaltheamännen ur fängelset som Algot Rosberg talar om i sina fängelseminnen, tog Werenskjöld verksam del, fast de aldrig ledde till positiva resultat. W. avreste sedermera i augusti 1909 till Amerika. På tal om Algot Rosberg så finns också brev från honom till Hinke, det är från tiden då Amaltheamännen satt i Karlskrona. Birger Svahn skriver från Långholmen, Gustav Svensson från Växjöfängelset och Jöns Jönsson (Utposten) från fängelset i Malmö, där han satt för den förut omtalade kofoten. Från finnen Into Teljo får Hinke veta att doktor Tanner i Helsingfors "har höjt den ungsocialistiska fanan"(!). Ryssen Paul Axelrod skriver från Zürich. Det är fortfarande en jättekorrespondens Hinke har att sköta vid sidan av redaktörskapet för *Brand* och *Brands månadshäfte*. Ett intressant personligt dokument är ett brev som Kata Dalström skriver till Hinke och varur följande må citeras:

Kata Dalström

"Ju mer jag kommer in i arbetarrörelsen desto klarare ser jag hur svårt det är att en gång för alla fastslå bestämda riktlinjer. Det är fastmer som om man vore i en båt — och skulle 'vaka sjöarna'. Fira in och ut på skoten och ständigt låta sig ledas av en enda tanke — *att få slut på eländet.*

Ni nämnde om statssocialismen och ansåg att socialdemokratin syftar dit. *Det* är ju bara ett övergångsskede inom ramen av det nuvarande samhället. Annars vore det en olycka för allt vad *individuell frihet heter.*

Förresten — jag är trött att slåss om teorier. Vill bara arbeta bland massorna för att få ut socialismens idéer. *Det* är f. n. det viktigaste. Jag anar att vi får hårda strider utåt — och då behövs förståelse för idéerna. För *egen del* har jag alltid sagt att jag är 'individualistisk anarkist' och 'Nietzschean' — men av rent praktiska orsaker kämpar jag samman med socialdemokraterna *därför att jag bäst kan tjäna mänskligheten där* — vi behöver socialdemokratin som *genomgångsskede* för att uppfostra oss till noblare, ädlare människor.

Den kommunistiska anarkismen, sådan Krapotkin tecknat den i 'Inbördes hjälp' är ytterst sympatisk och jag tror nog att denna vinner allt mer och mer anhängare, vilket jag ock säger vid många tillfällen."

Detta uttalande stämmer i någon mån med ett annat, som hon gjorde som svar på en rundfråga:

"Varför jag blev socialdemokrat? Av det enkla skälet, att jag inom socialdemokratins ram *bäst kan tjäna mänskligheten.* Hela min andliga läggning drog mig till anarkismen med sina individualistiska och obundna frihetskrav. Men jag insåg hastigt nog, att allt arbete *där* kommer att rinna ut i sanden."

I själva verket var det väl så, att Kata tyckte om Hinke, men var ilsk på ungsocialismen. När ungdemokraterna sände ut Adolv Olsson som agitator varnade hon vederbörande. Man fick inte glömma att denne ganska nyligen tillhört den ungsocialistiska rörelsen — och med sådant folk får man vara försiktig!

Ett hemligt upprop som väckte stor uppmärksamhet var: "Låt ej kujonera er", som spreds i 25.000 ex., klistrades på kyrkdörrar och — på vaktposternas kurar vid kungliga slottet! Uppropet översattes och utkom även på norska: "Lad dig ikke kujonere!" och den norske kamraten Langlotz dömdes för uppropet till 60 dagars fängelse — och avvek till Sverge. Ett par svenskar, J. K. Nordberg och Carl Ring, som klistrat uppropet i Kristiania, utvisades.

Hilmer Wallentin — elak gosse!

På tal om upprop, av vilka det utkom så många att inte ens den jagande polisen kunde hålla ordentligt reda på alla, kan nämnas, att i stället för den gemensamma militäragitationskommittén i Stockholm, vilken sprack genom schismen kring "Tänk först — handla sedan!" bildades en grupp av ungsocialister, som tog beteckningen "Svenska aktiva motståndet" och bestod av 12 medlemmar. En av de mest drivande krafterna där var Hilmer Pettersson Wallentin, ett namn som allt oftare skyltade i pressen. Wallentin spelade nog i mycket samma roll i Stockholm som den elake gossen Ruda påstås spela i Grönköping. I alla möjliga och ofta överraskande sammanhang var han i delo med polisen, ofta med böter som resultat. En gång — så har han själv berättat — hade han samlat böter för den ståtliga summan av cirka 12.000 kronor och som "avsittande" av böter är maximerat och ej ökas över den gränsen hur stora böterna än blir, gjorde han det rentav till en sport att öka på bötesbeloppet vid varje tillfälle som yppade sig. På Drottninggatan skrek han exempelvis ut de ungsocialistiska tidningarna som han sålde i väldiga upplagor, så att det ekade nästan ända ner till kungaborgen. Polisen haffade honom förstås och ledde honom till poliskontoret, där han blev uppskriven och släppt. Snart stod han åter på samma plats som han stått förut och skrek värre än någonsin.

"Svenska aktiva motståndet" gav ut ett flertal upprop: "Krig mot kriget", "Om jag vore mor" och till slut det mycket uppmärksammade uppropet, "Sista varningen", som nedkastades i riksdagen — en historia som det senare blir tillfälle att återkomma till. Ytterligare ett upprop: "Jehova är död!" spreds på ett originellt sätt. Man fördelade kommittén jämte medhjälpare två och två till varje kyrka i Stockholm och gick en söndag strax före högmässan stillsamt och högtidligt in jämte den övriga publiken, gick ända fram mot altaret och så drog man fram var sin packe upprop som delades ut i kyrkbänkarna, den ene utdelaren på den högra och den andre på den vänstra sidan. Publiken blev förstås förbluffad och en gumma viskade till Hilmer Pettersson Wallentin, som valt Klara kyrka till operationsbas:

— Vad är det för något?

— Dagens text, viskade den gravallvarlige utdelaren som svar.

Snart nog var polisen ivrigt på språng för att samla in de ovanliga kyrkobesökarna.

Wallentins reklambomber har säkert en hel del ännu minne av. Bombskräck grasserade efter Amaltheabomben. En dag anlände till några av Stockholms bemärkta personer små paket, och innanför omslagspapperet fanns en låda samt inuti denna någonting som bra mycket liknade en helvetesmaskin. Polisen alarmerades förstås, sprängämnesexperter tillkallades och tidningarna fick användning för sina kraftigaste rubrikstilar. Polisen kom genast på rätt spår och de ledde förstås till Hilmer Pettersson Wallentin. En påpasslig pressfotograf tog en lyckad bild av det spännande ögonblick då polisen överraskade och anhöll missdådaren i trakten av Slussen. Men följande dag krympte sensationen. Den anhållne var redan släppt. "Bomberna", som under iakttagande av alla försiktighetsmått öppnats, innehöll inte alls något sprängämne, utan blott en papperslapp på vilket stod tryckt: "Jesuskultens offer", reklam för en roman som Wallentin just i de dagarna sände ut från eget förlag. Romanen var förresten skriven av Vilfrid Schober, pseudonym för Vilhelm Sjöberg, till yrket typograf och flitig medarbetare i den ungsocialistiska pressen. Han hade bland annat skrivit agitationspjäsen "Slavarna på Molokstorp", ofta uppförd av olika amatörsällskap, och boken med "bomb"-reklamen byggde på samma motiv som pjäsen.

Hilmer Wallentins reklammetoder tilltalade inte Hinke, som mycket skarpt utdömde tilltaget och vid ett tillfälle lär det ha varit bra nära att debatten dem emellan övergått till rena handgripligheter.

Hilmer Wallentin var en av dessa originella typer av vilka det fanns många inom den ungsocialistiska rörelsen på den tiden — fast den ene ej var den andre lik. De var blandtyper av samhällsomstörtare och upptågsmakare, fulla av anlag för rackarstreck. Att "sätta samhället i gungning" och retas med allt vad myndigheter och dess metoder hette, det var huvudsaken, men bakom de skilda formerna för agitation, acceptabla eller inte, låg dock en ärlig strävan att framställa de idéer för vilka ungsocialisterna alltid gjort sig till tolk.

Långt ifrån alltid räckte det med böter att försona detta. Hilmer Wallentin fick i olika repriser tillbringa sammanlagt tre och ett halvt år i fängelse, därav en väsentlig del gällande värnpliktsvägran. Sex gånger dömdes han för detta och straffet höjdes successivt för varje gång. Sista gången efterskänktes straffet — den "värnpliktige" hade då hunnit bli 42 år gammal. Det var mobilisering det då gällde. Hur många gånger han infångades och åter rymde skulle bli ett rätt vidlyftigt kapitel att berätta.

På tal om det flitiga uppropsspridandet bör följande skämt i ett dåtida nummer av Söndags-Nisse räddas ur glömskan:

Ett om mer än vanlig fräckhet vittnande tilltag har i dagarna begåtts av — ja, behöva vi egentligen upplysa om den saken? — unghinkarna, dessa underjordens förtrupper.

Landets samtliga förstakammarledamöter har nämligen på sina borgar och slott natten till lördagen fått uppklistrade ungsocialistiska plakat undertecknade *Förstakammar-agitationskommittén.*

Här uppmanas nu förstakammarledamöterna till revolt, överge hustrur och barn och ställa sig i revolutionärernas led.

Men höre!

Till ledamöterna av Riksdagens första kammare!

Kamrater!

Opp till kamp emot kvalen! Hur länge ämnar Ni låta förtrycka er? Biskop Billing, skall inte snart frihetens timma slå även för dig eller hur länge vill man trampa dig i stoftet för fattiga 52.000 kr. om året? Res dig, kamrat!

Låt stormklockan ljuda som signal till att Ni, kamrater, inte en dag längre ämnar släpa ut er med dagsverken på Helgeandsholmen för ingen betalning!

Benedicks gamle träl, vars hår vitnat i slaveri, läs *Brand* och lär dig att även du är en människa som har rättighet att äta dej mätt! etc. etc. i den kända stilen.

Så långt skulle det gå. Uppropen blev helt naturligt genast beslagtagna, men vem borgar för att inte nu också första kammaren blivit smittad av det ungsocialistiska giftet?

Wångska attentatet

1909 blev ett år lika fyllt av sensationer som det närmast föregående. Oron på arbetsmarknaden hade inte lättat, tvärtom hade alla en känsla av att den stora kraftmätning som höll på att inträffa under 1908 i samband med arbetsköparnas lockouter och ständiga hot, men som genom LO:s eftergifter i elfte stunden undgicks, blott betydde en galgenfrist. Arbetsgivareföreningen under von Sydows spira hade satt som mål att fullständigt krossa arbetarrörelsen, det gällde bara att finna lämpligaste tidpunkt. Såtillvida förelåg den när som helst, att det var lågkonjunktur och stor arbetslöshet. Nöden var stor i många arbetarhem.

Upptakten för året blev att de Staaff-lagar som berörde tryckfriheten och alltså hade grundlags karaktär, nu definitivt antogs.

På högsommaren skulle ryske tsaren komma på besök — kanske hade han något att lära ut som inte våra egna tyranner prövat ifråga om terror! Protestmöten hölls mot besöket, men här vågade man inte sjunga ut på samma sätt som i Danmark, som också skulle hugnas med tsarbesök — det var ju så orimligt dyrt att öppet säga sin mening här i landet om alla de djävulskap som de styrande förehade. Bara en sådan rubrik som den danska tillfällighetstidningen "*Knutten*" (Knutpiskan) använde: "Hvorledes bör Blodhunden modtages?" — vad skulle inte en sådan rubrik, mätt i straffarbete, ha kostat här i Sverge!

Nå, tsaren kom och det attentat för vilket de styrande darrat kom också, men inte alls så som de styrande befarat, inte ens som attentatsmannen tydligen avsett — det wångska attentatet! I tro att han sköt en hög rysk general sköt Hjalmar Wång en svensk officer, general O. Beckman, varefter Wång omedelbart sköt sig själv.

Kommentarerna i pressen blev ganska lika dem som följde på Amaltheaattentatet, men man hade utnyttjat de starka orden så pass grundligt, att det inte fanns stora variationsmöjligheter. Emellertid antyddes från något håll i visserligen inlindade ordalag, att det kunde bli fråga om en "folkdom" (lynchning), ifall de som blivit satta att övervaka ordning och säkerhet i landet inte orkade med sin uppgift. Vem som skulle bli offer för "folkdomen" behövde man inte sväva i okunnighet om.

Ett inlägg i debatten efter det Wångska attentatet som starkt avvek från flertalet tidningars uttalanden, ett verkligt modigt ord i rådande hysteriska situation, gjordes av Bengt Lidforss.

Naturligtvis var inte B. L. någon vän av sådana handlingar som Wång gjort sig skyldig till. Men han fick ett lysande tillfälle att rent ut sagt mörda den moraliska förhävelse som den extrema högerpressen gjort sig skyldig till.

Det rabiata högerorganet och universitetsorganet i Lund, Lunds Dagblad, hade i anledning av att Wång tog sig själv av daga innan någon domstol haft tillfälle döma honom skrivit bl. a. "att mördaren var för feg för att invänta den dom, som enligt mänsklig domstol skulle drabba honom." Naturligtvis siktades på dödsdom.

Härpå genmäler B. L. i följande fullständigt förintande replik:

"Ja, tänk vilken feg kanalje, som går och sätter en kula för pannan, och på detta sätt bestjäl det kristna samhället på den stämning av pikant sinnesfrid, som en regelrätt avrättning alltid beskär de goda och rättskaffens i landet. Icke sant, Lunds Dagblad har rätt: när en man i omtöcknat tillstånd skjutit ned en general, då kan man åtminstone fordra så mycket av medborgaranda av honom, att han låter halshugga sig ordentligt."

De dunkla antydningarna kompletterades med direkta hotelser av anonyma drumlar, framför allt mot Hinke Bergegren — Schröder satt ju i fängelse och kunde inte åtkommas, såvida man inte skulle följa den amerikanska lynchjusticens exempel och storma fängelset. Vid ett tillfälle blev Hinkes fru, den utomordentligt finkänsliga och sympatiska "Nickan", sent en kväll påringd och i råa ordalag meddelad att nu var hennes man "expedierad", han låg skjuten nere på Upplandsgatan. Naturligtvis blev det kvalfulla minuter innan det klarats upp att det var ett lögnaktigt påhitt, helt gripet ur luften. Vid mer än ett tillfälle fick Hinke varning från polisen, om att attentatsplaner mot honom verkligen förehades. Ändå hade Hinke tagit klar ställning *mot* det Wångska attentatet, vilket föranledde att en protest mot honom antogs av Kungsholmsklubben.

Många omständigheter gjorde att Hinke kände sig nervös och trött och ville träda tillbaka för att söka lugn och avspänning. Han berättade i brev till sina intima vänner att han allvarligt övervägde att träda tillbaka från redaktörskapet och åtminstone en tid uppsöka någon lugn plats att vila ut på. Det senare synes han också ha gjort. Efter en kort turné i Bohuslän var han för en tid helt försvunnen. Tidningarna började undra var han höll till och en företagsam "löshäst", eller som de också brukade kalla sig "fri journalist" hade varit uppe och smäckt i en tidningsredaktion att nu var Hinke

upptäckt — *han satt i Hovkapellet och spelade fiol!!* Om tidningens redaktion trodde på historien är väl tvivelaktigt, men den dugde att sälja extra lösnummer på.

Ett annat attentat — det Ekenbergska!

Ännu ett attentat inträffade inom kort: bomben som kom per post till direktör Hammar. För att polisen inte skulle ta fel på vem som var avsändaren låg i bomben ett sönderrivet exemplar av *Brand.* Nytt raseriutbrott i pressen! Några citat ur Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning får räcka:

"Det är hart när obegripligt att Bergegren fortfarande lär gå lös och ledig i Stockholm, när det dock är uppenbart att hans fega agitation bär huvudskulden för Wångska mordet, och sannolikt är att den bär huvudskulden för bombattentatet nu, liksom den bär skulden till så många unga människors undergång. Bergegren lär visserligen numera icke våga uppträda annat än rakad och maskerad, men för detektiva polisen borde det dock icke vara någon svårighet att upptäcka och inkalla honom åtminstone till ett välbehövligt vittnesförhör.

Av meddelare, som känna till de hinkeanska kretsarne, har Handelstidningens Stockholmsredaktion fått uppgifter, som på ett häpnadsväckande sätt bestyrker, vad man av de senaste tilldragelserna i Kristiania och annorstädes ändå vet, att det är en 'förbrytar-bohêm' och ingenting annat, som man där har att göra med. Våra meddelare påpeka att det i dessa kretsar finns folk av stor formell bildning, och att särskilt den omständigheten att några brev nu i sammanhang med det sista attentatet varit maskinskrivna, visst icke motstrida antagandet att de härstammar från hinkeanskt håll. På expeditionerna i somliga fackföreningar går folk av alla slag ut och in och det skulle sannolikt alls icke märkas om en unghinke där sloge sig ner vid skrivmaskinen. Den tekniska färdigheten brista de nog icke i, varken vid skrivmaskinens enkla handgrepp eller när det gäller bombtillverkning. I senare fallet lära utförliga upplysningar stå att läsa i tyska och franska anarkisttidningar, vilka delvis tryckas på esperanto och därigenom blir tillgängliga även för annars icke språkkunniga unghinkar. — — —

Bergegren själv har alltid visat stor förmåga att smyga sig undan, så snart någon mindre feg lärjunge visat sig vilja taga i handling konsekvenserna av hans ord, och förmodligen har han meddelat sina trogna denna försiktighetens förmåga.

Det blir emellertid i längden olidligt att själva brottslingsepidemiens smittospridare går alldeles fria och fortsätter sin ödeläggande verksamhet, medan de av dem förvildade rättvisligen straffas. Det är dålig läkekonst att bekämpa symptomerna, medan man lämnar sjukdomens rot i fred."

Tråkigt nog för tidningen visade det sig snart att dess teorier inte passade så värst bra. Bombfabrikanten visade sig vara en finansvindlare av den internationella typen, Ekenberg hette han, som var bosatt i London. Den fälla han gillrat för att få misstankarna riktade

Ovädret brakar löst!

på ungsocialisterna genom att stoppa några lappar av ett sönderrivet exemplar av *Brand* i sin bomb, ledde till att han blev upptäckt. Han hade varit slarvig nog att låta de överblivna resterna av tidningen ligga kvar på kontoret i London då han stängde det och reste över hit för att öva personlig hämnd mot Hammar. En liknande bomb sände Ekenberg också en annan av sina personliga ovänner vid namn Sjöholm i Göteborg.

Det bör noteras att den drummelaktiga artikeln i GHT var signerad R. F—r, vilket betyder Ragnar Fehr.

Storstrejken

Då storstrejken den 4 augusti 1909 utbröt, innehöll *Brands* närmast följande nummer endast följande korta notis:

Storstrejken har måst tillgripas. Ledarna har ej annat vågat. Nu gäller det kamp, allvarlig kamp, och arbetarna måste ha sina ögon öppna åt alla håll, se till, att de ej låter "trampa ner sig av en liten hop hänsynslösa kapitalister". Och ej av några andra heller!

Ja, det var verkligen allt! Troligen låg det så till, att tidningen vid tillfället saknade verklig redaktion. Tiderna var förvirrade. Redan nästa nummer, den 14 augusti — i likhet med andra tidningar utkom ej *Brand* under typografernas deltagande i storstrejken — ägnas mera utrymme åt den pågående storstriden och tidningen inleder med en appell:

Nu är det strid, allvarlig och hård strid. Arbetarna har äntligen tröttnat att längre krypa, lyda och underkasta sig. Nu har klubbslagen träffat länge nog, nu har de, arbetarna, rest sig, och som en man har de lämnat fabrikerna och verkstäderna (fast inte alla!), de har stannat hjulen — och strömmen till kapitalisternas kassaskrin sinar. Men tömma dem... Aldrig skall arbetarna kunna mäta sitt guld med deras. Men, har arbetarna inga pengar och kan de inte kämpa med pengar mot pengar, så har de någonting annat, som inget guld i världen kan väga upp: de kan sätta skräck i sina fiender. De måste det. Och det sker genom att vi alla arbetare och samhällsomstörtare enigt håller samman i denna strid mot den gemensamma fienden. Vi får inte tappa modet, energin eller låta entusiasmen sjunka.

Till det sista måste vi alla kämpa och gå mot seger!

Här är ej utrymme för någon egentlig redogörelse för storstrejkens förlopp. Naturligtvis var ungsocialisterna med, ej blott som passiva strejkdeltagare, utan även som verksamma deltagare i de 549 lokala strejkutskott som fanns. På sina håll, exempelvis i Bergslagen och även annorstädes, behärskade de strejkutskotten. Men genomgående får man intrycket att ungsocialisterna i denna jättestrid liksom avsiktligt höll sig i bakgrunden. Det har sagts — och verkar även troligt — att det berodde på en hemlig överenskommelse. Man hyste inte alltför säkra förhoppningar om seger i den stora kraftmätningen, snarast tvärtom, och man ville inte att socialdemokraterna och storstrejksgeneralerna sedan skulle ha ungsocialisternas uppträdande att skylla nederlaget på.

Efter "den rationella klyvningen", då tidningarna på nytt utkom efter typografernas återgång, skrev Hinke i *Brand:*

Från ett visst bakhåll har man medvetet osant angripit ungsocialistiska fackföreningsmedlemmar, påstående att de höllo sig undan i storstrejkens dagar, liksom landssekretariatets norska hejduk, Puntervold, skrev att ungsocialisterna var de första och ivrigaste att ta ut understöd. Strejkutskotten ha emellertid lämnat andra uppgifter.

Från samma bakhåll har man så vänt sig mot en av våra talare, Hugo Lindberg, därför att han "låg på latsidan" under storstrejken men efteråt uppträtt och talat. Det sanna förhållandet är, att han under storstrejken höll massor av föredrag för skilda fackföreningar här i Stockholm.

Däremot har man farit med sanning, då man anmärkt att Hinke Bergegren ej var med. *Brands* läsare bör ej ha haft svårt att förstå orsaken: Redan i första numret efter storstrejksproklamationen skrev han en varm varning till sina kamrater att hålla sig passiva, på det att de ej skulle stå ansvariga för det stora nederlaget, som han, som sett tillräckligt bakom de socialdemokratiska kulisserna, genast förutsåg. Han kände ledarna förut — flertalet arbetare ha först lärt känna dem nu — och ville icke vara med i en strid, där sådana herrar bestämde, där han på förhand visste att de skulle vara redo till vad tjuvknep (mot arbetarna) som helst då tiden var inne.

Oskar Pålsson, Kävlinge
Dömd för värnpliktsvägran 1909

Han fick tyvärr rätt. Skulle han ha deltagit, hade han ej kunnat tiga och så hade ju hans opposition mot ledningen kunnat vara den räddningsplanka de längtade efter. Förargligt för dem, att även det slog slint.

En annan omständighet som i sammanhanget bör påpekas är att den ungsocialistiska rörelsens agitatorer och mest aktiva medlemmar i stort antal dömts till fängelse eller straffarbete under 1908. Det tog sin tid innan målen passerat instanserna under första delen av 1909, varefter vederbörande plockades in för att avtjäna straffen. Albert Jensen, Ernst Holmén, O. Samuelsson, Hjalmar Nilsson, Josef Andersson, Henning von Melsted, Erik Lindorm, Axel Holmström var bland dem som satt inspärrade hela eller en del av storstrejkstiden. Holmström dömdes för värnpliktsvägran till sju och en halv månads straffarbete och de för värnpliktsvägran inburades antal var för övrigt betydande. Karl Västman, Arvika, dömdes till 9 månaders fängelse (året förut 6 månaders straffarbete), Arnold Persson, Höganäs, fick avtjäna 2 månader 6 dagars fängelse, Oscar Pålsson, Kävlinge, fick 4 månader 7 dagars straffarbete, Karl Karlsson, Nya Folkviljans vikarierande redaktör under Schröders fängelsetid fick 2 månader 10 dagars fängelse, Karl Jansson och E. H. Söderlund, Borlänge, fick vardera 2 månaders straffarbete, Elis Höglund, då i Arvika, fick 3 månaders straffarbete, N. I. Wallander, Tidaholm, fick 3 månaders straffarbete, Gottfrid Norman, Kopparberg och Efraim Jansson fick vardera 3 månaders straffarbete och samma straff fick Arvid Andersson, Avesta. Oskar Petersson, Tranås, hämtades och fick genast 8 dygns mörk arrest. Han dömdes senare till sex månaders straffarbete. Det fanns detta år också vägrare av religiösa skäl, för dem var "taxan" en månads enkelt fängelse. Uppräkningen här är ingalunda fullständig, utan utgör blott sammanfattning av olika tidningsnotisers uppgifter.

Beslag av tidningar förekom i riklig mängd under storstrejken. Någon vecka före densamma beslagtogs *Nya Folkviljan* och åtal

väcktes för två i det nämnda tidningsnumret införda artiklar: "Ändrad situation", vilken ansågs innehålla prisande av brottslig handling, och "Från den militära högskolan", vilken även ansågs böra straffas enligt Staafflagarna.

Åtalen kom den veckan i klump och förutom *Brand* beslaglades även en hel del socialdemokratiska tidningar.

Även nästa nummer av *Nya Folkviljan*, som hann utkomma i sista minuten före typografernas anslutning till strejken, lade polisen beslag på, tydligen utan att veta så noga vad som var "brottsligt". Sedermera bestämde man sig för att brottsligheten skulle ligga förborgad i en dikt på tre rader, skriven av — Friedrich Nietzsche! Dikten lydde så här:

Oskar Petersson, Tranås

Dömd 1909 till 6 mån. straffarbete för värnpliktsvägran. Blev sedermera betrodd kommunalpamp i Tranås, bl. a. stadsfullmäktiges ordf. Död 1944.

"Bed ej! Bedja är eländigt.
Tag, jag ber dig,
tag beständigt!"

Emellertid nådde storstrejken sitt sorgliga slut och Karl Karlsson, som under tiden frigivits, övertog ånyo redigeringen av *Nya Folkviljan*.

I slutet av november måste emellertid Karlsson åter lämna tidningens redigering åt "vikariens vikarier", ty tidningen blev fälld i målet mot de två förut nämnda artiklarna och, som Karlsson på förhand befarade, blev straffet hårt: ett års straffarbete. Karlsson avreste några dagar innan domen föll till utlandet, därifrån han sedan dess ej torde ha återvänt. Han blev driven i landsflykt.

Nietzschedikten föranledde aldrig åtal, kanske beroende på att Karlsson inte kunde anträffas med stämning.

För att emellertid återvända till storstrejken och vad som sammanhängde med den må noteras att strejken pågick tämligen oförändrad augusti månad ut. Statens affärsdrivande verk: järnvägar, post, telegraf etc. hade dels undantagits av strejkledningen, dels vägrat

Återgiv mig mina legioner

Teckning av P. Lindroth i Söndags-Nisse

bli med. Den 1 september kom "den rationella klyvningen" som första etapp på nederlagens bittra rad. Den 13 november meddelade Arbetsgivareföreningen att den hävde lockouten vid järnbruk och gruvor och tillät arbetarna att söka sig tillbaka till arbetsplatserna på de villkor arbetsköparna fann lämpligt att dekretera. Arbetarnas stridsfront var då sedan länge sönderslagen och det enda mera verksamma motståndet som presterats var just vid järnbruken och gruvorna. Där slogs man med förtvivlad tapperhet mot svälten och mot de övermodiga arbetsköparna. Ungsocialisterna utvecklade här en storartad aktivitet och det var efter en demonstration med åtföljande bråk som domarna över O. Wallenstein och K. A. Andersson i Norberg följde. Domen över Oskar Wallenstein på 2 ½ års straffarbete, lika litet som över K. A. Andersson, som fick 6 månaders straffarbete, stod i någon rimlig proportion till deras "brott", en demonstrationskravall. Men Wallenstein var svartprickad och förföljd av arbetsgivarna långt före storstrejken. Han avled den 3 jan. 1950, 70 år gammal. En kamrat skrev om honom efter den fällande domen:

Vår kamrats fullständiga namn är Karl Oskar Wallenstein och är född den 1 december 1879 i Fernebo församling i Värmland.

Han har tagit initiativet till bildande av gruvarbetarefackföreningen på platsen samt socialistiska ungdomsklubben och var en av Verdandilogens första medlemmar samt har ständigt deltagit med liv och entusiasm för dessa föreningars framgång, för vilket han även var aktad och värderad av alla.

Förföljelsen av vår kamrat började år 1905, då han arbetade vid Långgruvan i Norberg, på vilken plats han och några kamrater till vägrade att utföra blockerat arbete, varför de avskedades.

Vår kamrat blev förföljd på alla sätt, fick ej arbete någonstans, fick även tillbringa en tid under bar himmel, tills han fick komma in till en barmhärtig banvaktare, där han vistades en tid. Sedan kom han till en skogsarbetare där han var tills denne blev hotad med vräkning om han vidare hyste honom. I över 2 år varade denna förföljelse, tills han kom till Spännarhytte Bruk där han erhöll arbete och där han stannade tills lockouten bröt ut. Vår kamrat häktades den 10 augusti på morgonen medan han låg, varefter han införpassades till länsfängel-

set i Västerås. Efter 2 rättegångar dömdes han till 2 ½ års straffarbete. Varför? För ingenting enligt vår uppfattning — men polisen hade en annan mening!

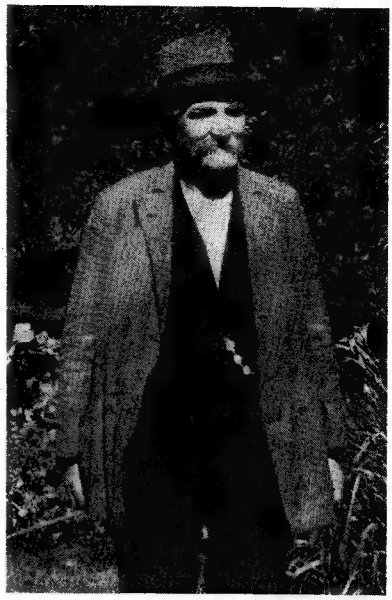

Oskar Wallenstein, Kärrgruvan, på äldre dagar

Under storstrejken åtalades cirka 800 personer, därav bortåt 500 blev dömda, de flesta visserligen till böter, men 42 dömdes till sammanlagt 61 månaders fängelse och *19 till sammanlagt 153 månaders straffarbete.* För ett föredrag i Lysekil under strejken dömdes John Andersson till två månaders fängelse. Einar Ljungberg dömdes för "majestätsförbrytelse" till 8 månaders straffarbete, efter 5 ½ månaders rannsakningshäkte, Carl Åström i Östersund dömdes enligt samma anklagelse till 18 månaders straffarbete, som dock nedprutades till 8 månader, Hjalmar Gustafsson fick 2 månaders straffarbete för att han på möte uppläst en resolution med maning till järnvägsmännen att ansluta sig till strejken. Dessutom dömdes, som sagt, en hel del personer efter olika anklagelser till böter eller kortare frihetsstraff. Förföljelserna på arbetsplatserna antog väldiga proportioner. Gamla arbetare avskedades massvis och vräktes i många fall från sina bostäder, så att fattigvården måste ingripa, för aktiva medlemmar i arbetarrörelsen stängdes fabriksportarna och svarta listor omöjliggjorde för de utestängda att få annat arbete. Under åren 1909 och 1910 utvandrade över 20.000 arbetare till andra länder, huvudsakligen till andra sidan Atlanten.

Det är förvånansvärt litet man finner i ännu tillgängliga klubbprotokoll som återspeglar något om denna stora tragedi. En betydande del av ungsocialisterna hade säkerligen gjorts så gott som kroniskt arbetslösa redan före storstrejken och var för övrigt så vana vid att bli utsparkade från mer och mindre tillfälliga arbetsplatser att de tog det inte så tragiskt om det upprepades ännu en gång. På annat sätt har man inte lätt att finna någon acceptabel förklaring till att på flertalet klubbmöten som hölls under storstrejken knappast ett ord finnes i protokollen som visar att den föreliggande situationen

diskuterats. Diskussionerna härom synes ha tagit fart först efter strejkens slut eller rättare sagt medan dess efterdyningar pågick. Ett slags formell avslutning på lockouterna blev det först under 1910 och det var även då som Albert Jensen i *Brand* publicerade en stort upplagd artikelserie om storstrejken och de använda stridsmetoderna.

En ny klubb per vecka

Aldrig har så många nya ungsocialistiska klubbar bildats något år som under 1909. Ej mindre än 52 nybildade klubbar har vi letat samman ur tidningsnotiser och referat, men det är mycket möjligt att listan ändå inte blivit fullständig. Anmärkas bör emellertid att inte alla dessa nytillskott hade den livskraft som krävdes av en ungsocialistisk organisation i dessa förföljelsens tider. Åtskilliga var knappast mer än en del agitatorers lust att bravera med "goda resultat" av sin verksamhet. Sådana klubbar rapporterades aldrig till huvudorganisationen, man hörde helt enkelt ingenting av dem vidare sedan de "bildats". Men frånräknat dessa blir det ändå kvar ett aktningsvärt antal som levde och verkade under en rad år framåt.

De 52 klubbar som bildades eller i ett par fall återupptogos under 1909 är följande: Gemla, Säffle, Lindås, Nås, Bergdala, Båstad, Dösjöbro, Mjölby, Väsby, Kristinehamn, Hammarby, Bergviks Bruk, Boxholm, Hällevadsholm, Nykroppa, Utansjö, Anneberg, Forshaga, Larsbo-Saxe, Halmstad, Hörningsholm, Ortviken, Nässjö, Alby, Vivstavarv, Smedjebacken, Jössefors, Nyhammar, Hagge, Timsfors, Björklunda, Visby, Frånö, Klenshyttan, Rumsvik, Sala, Grebbestad, Överby, Järvsta, Häggenås, Vie-Alnön, Ullared, Västervik, Sävsjö, Johansfors, Lessebo, Strömtorp, Boda, Hagalund, Nyköping, Kristianstad och Koskullskulle. På ett ej ringa antal av dessa platser hade klubbar visserligen funnits under ett tidigare skede, men varit nedlagda så länge att den nybildade klubben knappast kan räknas som ett blott återupplivande av den gamla.

Ferrers avrättning

Ej endast i Sverge utan även i en del andra länder var 1909 ett de sociala stridernas år. I Spanien betecknades veckan 26 juli—2 augusti 1909 som "den tragiska veckan". Landets anarkister och sympatisörer med dessa reste motstånd mot den reaktionära terror som underblåstes

främst av landets beryktade prästerskap och jesuitmunkar och en razzia mot dessa företogs. Mycket blod flöt under denna resning, som krävde över 500 dödsoffer. Som "den andlige ledaren" för de mot kyrkoterrorn revolterande utpekades Francisco Ferrer, som ehuru han ej alls deltagit i striderna dömdes till döden och avrättades i fästningen Montjuich den 13 oktober 1909. Hans minne har allt sedan dess hedrats av de frihetliga riktningarna inom spansk arbetarrörelse och han har senare begravts på staden Barcelonas bekostnad. Ferrer var grundare av "Escuela Moderna", alltså Den moderna skolan. Denna hans verksamhet i den verkliga folkupplysningens tjänst vann, synnerligen efter Ferrers tragiska död, stort intresse över hela världen, så även här i Sverge. Det diskuterades livligt inom ungsocialistiska kretsar om lämpligheten att även här grunda en modern skola i Ferrers anda och försök gjordes också i Malmö att få till stånd en dylik. Men både ekonomiska och pedagogiska resurser var för små. Dessutom var ju förhållandena här och i Spanien inte alldeles likartade, hur mycket som än med rätta kunde anmärkas mot svenskt skolväsen, synnerligast på den tid det här är fråga om.

Francisco Ferrer

"Samhällets fiende"

Den 14 juli 1909 dog Emerik Larsson och hans minne hyllades av ungsocialisterna. Allt annat än hyllad från detta håll blev hans bror, Leon Larsson, som utgav en bok som han kallade "Samhällets fiende". Alltsedan K. G. Ossian-Nilsson utgav sin bok "Barbarskogen", i vilken kända socialdemokrater personligen anfölls med förlöjliganden och vrängda framställningar, blev detta slags "avslöjanden" synnerligen vanliga. "Samhällets fiende" var en i raden av dylika. Leon Larsson dels ljög, direkt och fräckt, dels förvanskade han det som innehöll korn av sanning på så sätt, att han i boken satte andra — under genomskinliga omstuvningar av namnen — i sticket för de planer där han själv, jämte ett par finnar, Nyman och Luoto, varit aktiv deltagare. Obestridligt är att vissa skumma planer dryftades

också bland en klick klubbister i Stockholm, till vilken klick Leon Larsson hörde, men han var nog fräck att skylla yttersta skulden på Hinke, fast han mycket väl visste att det skulle ha "ta't hus i helsike" om Hinke haft en aning om det som man smusslade med. Det kan vara lämpligt att för ytterligare klargörande citera ett brottstycke ur en artikel som Josef Andersson skrev i *Brand* då Leon Larssons bok kommit ut:

Författaren har för en tidningsman förklarat — antagligen för att förgylla upp motiven för sin usla handling — att han velat skildra en "epok i ungsocialismens historia" samt visa "hur långt en vanvettig agitation kan gå". Åsyftar hr Leon Larsson härmed sin egen vanvettiga propaganda för terroristiska våldsdåd — och någon annan kan det väl näppeligen vara — borde han, om han varit ärlig, omnämnt hur svårt det var för honom trots stora ansträngningar, att skaffa rekryter till sitt förbrytarband.

Jag hade ej tänkt sysselsätta mig med Leon Larsson, men då han drivit fräckheten och ovederhäftigheten så långt, att han offentligt påstått, att det var ur den ungsocialistiska agitationen i allmänhet och Hinke Bergegrens i synnerhet, han hämtat impulsen till sina vilda planer vill jag, så motbjudande det än är, i sanningens intresse lämna några upplysningar.

Det var Leon Larsson som bland svenskarna var finnarnas mest intima vän. Det var Leon Larsson som trots vetskap om att de pengar finnarna rörde sig med var stulna lät sig de extravaganser väl smaka som kunde förskaffas genom dem. Det var Leon Larsson som ledde organiserandet av en "revolutionär hemlig liga" i Sverge för bedrivandet av fortsatta stölder, bankplundringar och rånmord. Det var Leon Larsson, som då pengarna tröt, föreslog att man för förskaffandet av ett nytt operationskapital till en början kunde plundra Socialdemokratiska partiets och Kooperativa Förbundets kassor. Vilket förslag mottogs med harm och avsky av dem som voro besjälade av ungsocialismens idéer. Leon Larsson var konspiratörernas huvud.

Jag frågar nu om Leon Larsson hämtat impulsen till något av detta i Hinke Bergegrens agitation eller ur ungsocialismen?

I så fall, varför hotade han dem med livets förlust, som yppade något därom till Hinke Bergegren? Om inte därför, att han visste, att Bergegren på det bestämdaste skulle råda oss ej följa konspiratören i hans experiment — något som jag den gången ej förstod, men nu är fullt klar över.

Leon Larsson är råhetens och simpelhetens inkarnation; det skulle verkligen vara glädjande om han kunde bli ett "varnande exempel", ty sådana naturer bör verkligen "ungdom utan större skolbildning och utvecklad reflektionsförmåga" vara på sin vakt emot. Som väl är, trivs de ej längre inom ungsocialismens ram.

Så långt ur Josef Anderssons artikel. Tyvärr är det nog så motiverat att senare återkomma till vissa andra olustiga företeelser, speciellt bland vissa stockholmskotterier vid denna och närmast följande tidsperiod.

Ytterligare värnpliktsvägrare

Trots de stränga domar som haglade över värnpliktsvägrarna från föregående år, för vilka nyss redogörelse lämnats, blev antalet värnpliktsvägrare även under 1909 mycket stort. Ur skilda tidningsnotiser har följande lista på värnpliktsvägrare sammanställts: Arvid Carlsson, Sibbhult, Arvid Ågren, Västerås, Hjalmar Pettersson, Stockholm, Johan Fast, Landskrona, Carl V. Nordberg, Vänersborg, Isidor Wallander, Tidaholm, A. Svensson, Nybro, B. J. Johansson, utan angiven adress, Paul Rudin, Oskarshamn, Johan Olof Rosén, Stockholm, Knut Larsson, Lit, Rudolf Carlsson, Charlottenberg, Richard Pettersson och Karl G. Johansson, Västerås, Hjalmar Wång, Stockholm (sedermera attentatsmannen), Bernhard Melin, Västerås, Olof Albin Viklund, Malmberget, Albert Johansson och Axel Nilsson, Göteborg, J. R. Svensson, Sala, Gust. Magnusson, Vålberg, Svante Lindman, Filipstad, Arvid Löf, Västerås, Erik Emanuel Stake, Falun, John Reinhold Brunström, Boden, Fritz Aronsson, Ulebergshamn, Valdemar Skarf, Västerås, Karl Ring och Knut Ring, Göteborg, Arthur Hellström, Fagersta, G. Ekström, Västerås, J. Konstantin Nordberg, Vänersborg, Erik Simon Pettersson, Höganäs, Viktor Albert Karlsson, Kiruna, Karl Ågren, Sala, K. J. Lövgren, Koskullskulle, Albin Andersson, Sala, Albert Henrik Neuhaus, Malmö, Gust. Tiljander, Avesta, Anton Karlsson, Västerås, Erik Gabr. Johansson, Västerås, Edvin Grönström, Västerås och Per Johan Löfkvist, Borlänge.

Richard Almskoug — ett militarismen offer

Det fanns ännu en värnpliktsvägrare, vars öde blev särskilt tragiskt. Han skriver så här:

Eftersom jag i år enligt nu gällande lag skulle inställa mig på lägerplatsen för att där få lära mig att mörda på förmans befallning i den händelse att så fordras, och som jag är av annan åsikt, kommer detta ej att hända, utan vägrar jag i den övertygelsen att jag har gjort min plikt som fredsvän. Jag är efter moget övervägande beredd på det straff, som följer, men detta kan ej ändra mitt beslut. Ty min tanke säger mig att en gång skall frihetens fana svaja över det militära helvetets störtade ruiner.

Med revolutionär frihetshälsning

Richard Alex. Almskoug,
medlem av Kalmar socialistiska ungdomsklubb.

P. S. Jag kommer ej att tillskriva något rullföringsområde, utan rättvisans lakejer får söka mig där jag finns. *D. S.*

Rättvisans lakjer sökte mycket riktigt också upp Almskoug och han dömdes redan i april till tre månaders straffarbete och sändes till kronohäktet i Västervik.

Hur det senare gick för honom, därom berättar C. J. Björklund på följande sätt i *Brand:*

Så är han död, vår kamrat. Hans levnadshistoria var proletärens mörka, dystra, kanske gående i något mera svart än vanligt.

Tidigt kastades han ut i kampen för tillvaron, tidigt lärde han känna socialismen. Han slöt sig först till den soc.-dem. ungdomsrörelsen, men studier av samhällslivet samt hatet, som glödde inom honom, mot klassamhället gjorde att han blev anarkist.

Han slöt sig till ungsocialismen genom att ingå i Kalmar ungsocialistiska klubb, där han deltog i arbetet med liv och lust.

Sin ställning till militarismen klargjorde han långt innan tiden var inne för honom att lära sig döda. Han sade tydligt ifrån, driven av övertygelse: Jag vägrar.

Han gjorde det också. När tiden var inne, delgav han befälhavaren — genom skrivelse i *Brand* — sin mening om exercisen.

Den dagen beväringen reste, följde han jämte en annan kamrat med och delade ut flygblad. Dagen efter, den 14 april, hämtades han av polis och fördes till Hultsfred slätt, där han fick sitta 8 dagar i en mörk stinkande cell.

Ohyggligt kallt var där. Sådana arrester borde avskaffas, förbjudas.

De medverkande omständigheterna beredde honom dock så mycken glädje de kunde. Beväringarna högaktade samt prisade hans handling.

När kläderna bars fram, och han tillfrågades om han var villig ikläda sig uniformen, skymfade han statens heliga inrättning genom att sätta foten i mösskullen och svara: "Skulle jag ta på mig denna uniform, nej aldrig!"

Så föll domen. Den löd på 3 månaders straffarbete. Han fördes till Västerviks kronohäkte...

Vi väntade länge på några underrättelser från honom, men allt var så tyst. Levande begraven!

Tisdagen den 1 juni på middagen kom 2 kortbrev till hans i Kalmar bosatta broder, det ena innehållande att han sjuknat, det andra att han var död samt kom att begravas på onsdagen!

Märk! Meddelandet om hans sjukdom samt död kom samtidigt 1½ dag efter hans död.

Var det månne meningen att begrava utan obduktion? Han var aldrig inskriven på sjukhuset.

På klubbmötet samma kväll rådde en tryckt stämning. Saknaden var stor. Vi stod slagna. Vi beslöt begravningen skulle ske i Kalmar och fordrade undersökning.

Tidningarna innehålla uppgifter i enlighet med vederbörande myndigheters. *De medger dock att det är ett upprörande fall.*

Direktörens och vaktmästarens vid fängelset uppgifter stämma utmärkt väl ihop. De intyga att han fått ordentlig läkarvård, att han visserligen legat sjuk 9 à 10 dagar i cellen, men icke varit något vidare sjuk förrän pingstdagen.

Att han arbetat till dess han blivit sjuk, och att han åtnjutit "ovanligt stora fördelar, ty han var så ovanligt snäll samt nöjd".

Direktören hade av misstag erbjudit honom att skriva, men han hade avböjt detta!!! Han tog dessutom gud till vittne att han blivit ordentligt skött. Hr direktör: Gud är jävig, han är part i målet.

Hr vaktmästare: Varför darrade ni? Är ni rädd eller feg? I så fall varför?

Vid förfrågan om dödsorsaken upplystes av underläkaren vid lasarettet att den var så ovanlig att den icke kunde sägas på svenska. Den hade återverkat på hans psykiska tillstånd. Förklarade slutligen sjukdomen vara tuberkulos i binjurarna.

Överläkaren trodde det inverkat att han var undernärd. Ansåg att han fått tillräcklig vård. — Hur vet Ni det? Fängelseläkaren visste inte av vilken sjukdom han lidit under fängelsetiden. Febern trodde han förorsakats av en halssjukdom!

Medgav att han fördes till lasarettet i döende tillstånd, men sjukdomen var ändå obotlig. — Hur vet Ni det?

Som dödsorsak angav han kräfta i binjurarna. Nybildning eller tumör. Meningen var att operera honom. Trodde ej det var lönt att bråka, ty "vi äro nu eniga alla tre (läkarna) om dödsorsaken, så att vi är skyddade".

Till detta må sägas följande: Almskoug har varit sängliggande hårt sjuk i en 10 dagar, han var även sjuk dagarna förut, då han kräktes och arbetade.

Symtomen tydde på blindtarmsinflammation.

Alla dagarna var han förskräckligt medtagen. De sista 5 dagarna var han — *dödssjuk,* ögonen sjönk allt djupare in i honom, det syntes tydligt att han blev sämre och sämre. Under dessa dagar låg han liksom i dvala.

Han var så svag att han icke orkade lyfta ett glas vatten, mycket mindre den tunga fängelsemuggen.

Tänk er kamrater, så fick han ligga ensam i den mörka, dystra, fängelsecellen, fjärran från vänner.

Låtom oss *minnas detta!*

Pingstdagsmorgonen kl. 5 var vakten inne i cellen, han såg då att döden var nära. Han anmälde det. Läkare kallades så kl. 8 f. m. då Almskoug vid ½ 10-tiden — efter att först fått morfininsprutning — fördes till lasarettet, där operationsbordet stod färdigt, *han var då mer död än levande.*

Han var för svag att opereras, någon puls kändes inte, och han hölls vid liv genom insprutningar tills kl. 6.15 då livet flydde.

— — —

Samhället har hämnats. Våra fiender borde vara tillfredställda, i all synnerhet den pastor som önskade att "myndigheterna borde inte lägga fingrarna emellan".

Begära de mera?

Där han nu ligger i kistan, stel, kall, vit och fin, med ögonen halvöppna och munnen hårt sluten, utgör han ett bevis för de tankar vilka säkerligen många tänker: *Samhället har mördat honom! Staten har hämnats!*

Störta staten! Slit sönder samhället!

Vid graven var det också C. J. Björklund som talade.

Liket hade på klubbens bekostnad sänts från Västervik till Kalmar.

Redan tidigt på söndagsmorgonen strömmade folket till Folkets hus, där vår kamrat vilade i sin med rött höljda kista, översållad av blommor, säges det i referatet.

Bland dessa märktes kransar från Klubben, Centralkommittén, Hinke Bergegren m. fl.

Klockan ½1 e. m. spelade musiken upp och kistan bars till graven av sex klubbister, klädda i vita mössor, strax efter kistan bars en svart fana med inskriptionen: "Samhället mördade honom" på den andra: "Vi kräva hämnd." Sedan följde klubbens, logens, samt flera fackföreningsfanor. Tåget räknade en mycket stor tillslutning.

C. J. Björklund höll ett mycket skarpt tal vid graven — allt för skarpt, tyckte höga vederbörande, som väckte åtal mot Björklund — säkerligen ett synnerligen unikt åtal i sitt slag: för tal vid en grav! — Straffet för talaren blev i sinom tid 4 månaders fängelse. En annan deltagare i begravningen, John Andersson — ej att förväxla med John Andersson från Göteborg — fick en månads fängelse för delaktighet i det tumult som uppstod vid graven. C. J. Björklund berättar att i den människomassa som samlats befann sig många som kommit av ren nyfikenhet, däribland också en del med fientlig inställning till ungsocialismen. Då dessa tyckte att talaren använde alltför skarpa ord började de sjunga en psalm för att överrösta honom. Från ungsocialisterna tog man då upp Internationalen och mitt under denna "sångartävlan" grep polisen in för att anhålla Björklund, vilken satte sig till motvärn. Det var på ett hår när att han knuffats ner i graven, men hölls av starka armar kvar då han var halvvägs nere. Vad som förekom vid denna begravning väckte naturligtvis stort uppseende över hela landet.

Fattigdom och trassel

Det kan vara lämpligt att återknyta till tidigare lämnad redogörelse för Ungsocialistiska Partiets och *Brands* affärer — dessa var rätt trassliga när vi senast lämnade dem vid slutet av 1908. Axel Holmström meddelade att överenskommelse kunde träffas att få tryckt även månadshäftet på Östermalmstryckeriet och detta accepterades av kontrollkommittén. Emellertid var den ekonomiska ställningen urusel. Hinke meddelade i mitten på februari att han ej fått ut någon lön alls under det löpande året och Axel Holmström hade endast fått ut 115 kr. Gideon Lundgren, som då satt som kontrollkommitténs ordförande, fann det nödvändigt att räkenskaperna för det gångna året gjordes klara, så att man åtminstone kunde få en ordentlig överblick över ställningen och man beslöt anlita extra hjälp för bokslutet. En del trassel med utanför redaktionen stående medarbetare i *Brand* väckte irritation. — I början på maj anmälde kassören Adolf Hed-

berg att han önskade lämna sin anställning 1 juli 1909. Man beslöt att efterhöra huruvida C. V. Cederholm, som hade anställning i *Lysekilskuriren*, var villig att bli Hedbergs efterträdare och då svaret blev jakande valdes Cederholm till kassör för *Brand*. Hinke meddelade att skulderna till Östermalmstryckeriet växt till en storlek som hotade ruinera tryckeriföretaget. Föreslog att *Brands månadshäfte* skulle upphöra. Beslutet blev att man åtminstone skulle försöka ge ut ett midsommarnummer. Den 9 juli var Hinke ej kvar i Stockholm, men han hade givit Josef Andersson i uppdrag meddela att han ej längre ville kvarstå som *Brands* redaktör, inte i realiteten, men namnet kunde få stå kvar till kongressen på hösten. Axel Holmström meddelade att han måste hålla sig undan för värnpliktens skull och hade vidtalat Emanuel Jansson att vikariera för honom, vilket godkändes. Den avgående kassören hade lönefordran, som man beslöt försöka avbetala med 15 kr. i veckan. Hugo Lindberg vidtalades att redigera *Brand* tills man kunde träffa andra arrangemang. Även revisorerna ville avgå, men övertalades att stanna. Skriftligen anmodades Hinke att frångå beslutet att ej vidare redigera tidningen. Frågan om *Brands månadshäfte* beslöt man hänskjuta till kongressen; att det ej kunde utkomma under tiden kunde man ju utåt skylla på storstrejken. — Senaste månaden före denna — storstrejken alltså — hade *Brands* affärer gått ihop och visade till och med ett litet överskott, men Östermalmstryckeriets affärer var nu så dåliga att det gällde att skyndsamt söka få tag på annat tryckeri. På Nils Wessels förslag beslöts att föreslå kongressen att en tryckeriförening skulle bildas, med andelar à 5 kr.

Vid kontrollkommitténs sammanträde den 28 september var Hinke tillbaka och var närvarande vid mötet. Affärerna var mer trassliga än någonsin, ty under storstrejken hade redovisningarna minskats med ungefär hälften. Det första nummer som kom efter typografstrejkens slut kunde ej till fullo betalas och beslutet att sända ut det mot postförskott till alla som hade skuld för mer än två nummer hade till följd att praktiskt taget alla postförskotten kom tillbaka. Ingen hade pengar att lösa dem. Axel Holmström hade anträffats av polisen och häktats. Hur det nu var, så hade Hinke kommit på bättre humör och deltog med liv och lust i överläggningarna om hur man skulle komma ur knipan. — Den 9 oktober rapporterades att Östermalmstryckeriet gått alldeles kaputt och tryckningen skulle överflyttas till G. Lundbergs tryckeri i Södertälje. Alla tankar på att fortsätta med månadshäftet hade skrinlagts. Hinke förklarade sig nu villig att kvarstå som redaktör, ifall han fick ta en man till hjälp, vilket beviljades. Erik

Lindorm fick rycka in som hjälp i redaktionsarbetet. Östermalmstryckeriets fordran på 2.770: 58 transporterades på pappersleverantören, AB Nykvarn och skulle amorteras med 150 kronor i månaden. Det började se en liten aning ljusare och förhoppningsfullare ut.

Kongressen på hösten 1909

som hölls i Stockholm under dagarna 15—17 oktober och som var partiets första kom till väsentlig del att röra sig om saneringen av partiets affärer och därvid ägnades stor uppmärksamhet åt planerna på ett partiets eget tryckeri, vilka planer grundligt dryftades. Ifråga om partiets principiella inställning gjordes inga nämnvärda justeringar, det uttalades blott att agitationen skulle än mer intensifieras.

Av antydningar i referaten kan man draga slutsatsen att kongressen ansågs ha blivit något slarvigt förberedd.

Stockholms Norra klubb hade föreslagit att kongressen skulle upptaga till prövning frågan om bildandet av en revolutionär, ekonomisk kamprörelse, "som vid sidan av den nuvarande fackföreningsrörelsen bildar lokala samorganisationer, sammanhållna av en hela landet omfattande centralorganisation". Entusiasmen för saken var hos majoriteten på kongressen knappast stor. Visst hade storstrejken blivit en katastrof för arbetarklassen, men dess kanske värsta följd var att den knäckt modet, trubbat av initiativkraften — man var rådvill helt enkelt. Nog menade de flesta att något måste göras, men *vad* som skulle göras var man tveksam om. Så gick det som det ofta går då man inte är färdig att taga definitiv ställning, man tillsatte en utredningskommitté — och denna kommitté lät senare aldrig höra av sig! Om intresset ute i landet för de syndikalistiska idéerna och för skapandet av en syndikalistisk rörelse här i landet blir det tillfälle att senare ge några glimtar.

Vad CK och Kontrollkommittén beträffar hade den fullt upp att göra med att klara upp de många trassliga affärerna, för att ha tid över att ägna åt nyss berörda fråga. Strax före jul blev det våldsamma drabbningar om en lönefordran till Axel Holmström, vilken, som redan nämnts, var i fängelse. Som emellertid denna tvist pågick långt in på följande år kan redogörelsen därom anstå till längre fram. Genomläser man CK:s protokoll finner man att ej heller där saknades arbete.

Sedan CK i början av året klarat av frågor som hade sammanhang med flyttningen från Landskrona, skaffade den sig ett litet startkapital

genom att låna 500 kr. av Stockholmsklubbarna, som vid tillfället var stadda vid någorlunda kassa. Distriktsorganisationerna ställde till ett och annat trassel. Skånedistriktet hade sin styrelse i Lund, men klubben där utträdde ur partiet, bland annat som protest mot att förbundet fått beteckningen parti. Saken ordnades genom att en ny klubb, Centralklubben, bildades i Lund, med anslutning till partiet och den valde naturligtvis också distriktsstyrelse. Distriktsstyrelsen i Kalmar behagade meddela att den ämnade behålla de pengar som skulle gå till partikassan — det var bekvämare så än att sända fram och tillbaka, först till Stockholm och sedan som agitationsbidrag tillbaka till Kalmar igen. Nu blev CK ärligt sagt förbannad och skrev tillbaka, att sådana självtagna befogenheter skulle de låta bli att försöka.

Partiets CK hade att taga hand om partiets angelägenheter samt dessutom handhava dess förlagsverksamhet och naturligtvis ärenden som angick agitationen. Partikassör var Josef Danell, senare avlöst av Martin Melin, korr. sekr. var Nils Wessel, ordf. Erik Andersson, v. ordf. H. Bring och sekr. C. Schönqvist.

Det första manuskript som CK köpte var Hinkes "Sedlighetskråkor" för 400 kr. Nästa arbete gällde Yvetotts "Syndikalismens ABC" som Hugo Lindberg skulle översätta och som han fick 50 kronors förskott på. Det blev en lång historia innan den översättningen blev färdig! Maria Eriksson (sedermera Maj Hirdman) beviljades förskott, eller kanske rättare sagt lån, mot manuskript som säkerhet. G. H:son Holmberg inlämnade ett manuskript med titeln "Syndikalismen" som CK beslöt ge ut i tre 25-öreshäften. "Syndikalistiskt bibliotek", två häften, ville Lysekilsklubben sälja för 300 kronor, men CK tog reda på att klubben själv köpt häftena för 50 kronor och anbudet prutades till 100 kronor. Det var ej så ovanligt under denna tidsperiod att det drevs verkliga partiaffärer — för att inte säga något fulare — i agitationsmaterial, privata förläggare emellan — om man nu skall använda ordet förläggare. Geschäftmakare kan säkert i vissa fall vara rätta ordet. Att man ville vara med i agitationen för idéerna på alla håll och kanter är visserligen gott och bra, även vad det gäller skriftlig propaganda, men kvalitén var inte alltid den bästa och de för idéerna mest tjänliga — ett omdöme som naturligtvis inte gäller generellt. En betydande del utmärkt agitationslitteratur utkom också från privatförlag.

Massor av understödsärenden hade CK att handlägga: bidrag åt häktade och dömda eller folk som ville ha hjälp till flykt undan

polisen, eller till protokollslösen i och för överklagande. Så långt man kunde hjälpte man, men var taga pengar . . .

Värnpliktsvägrandet höll ett tag på att övergå i spontan värnpliktsstrejk, varom följande meddelande i *Stockholms Dagblad* vittnar:

"Antalet värnpliktiga, som utan laga förfall underlåter att inställa sig till inskrivning utgör nära en tredjedel av hela antalet inskrivningsskyldiga. Även om man tar i betraktande att en del av dessa uteblivna är oriktigt uppförda i rullorna, står det fast, att lågt räknat tiotusen man årligen undandragas försvaret till följd av sin egen opålitlighet.

Även om kanske den reaktionära tidningen tagit till siffrorna väl kraftigt, i syfte att skrämma borgarna till krav på motåtgärder av än mer drastiskt slag än som sedan beslutats, så torde dock en god del sanning lilla i påståendet.

Mot slutet av året ägnade CK stort intresse åt frågor som gällde tryckeriköp. Många olika uppslag prövades. Saken brådskade, ty även boktryckaren i Södertälje började få svårigheter. Broschyrtryck flyttades till Oskarshamn.

Så gick även det minnesvärda året 1909 till historien — ett mörkt år i så många avseenden, så även för den ungsocialistiska rörelsen. Visserligen bildades som redan är nämnt ett flertal nya klubbar och troligt är att rörelsen numerärt klarade sig ganska bra, men det fanns också vissa upplösningstendenser på sina håll, ej minst i huvudstadens klubbliv och även i rikets andra stad märktes beklagliga tendenser, som vi strax skall se.

Ut med tjuvarna!

Vid första CK-sammanträde på det nya året 1910 kom Hinke mycket upphetsad med förslag, att det var på tiden att rörelsen ordentligt rensade ut tjuvar och provokatörer. Nu senast hade stölder förövats av klubbister i Göteborg. Det får inte längre slätas över och smusslas med sådant som hela rörelsen ställes vid skampålen för, sade Hinke. Föreslog ett *offentligt* uttalande, vilket även beslöts. Det infördes i *Brand* och hade följande lydelse:

Kamrater!

Enligt notis i de dagliga bladen skulle det åter ha visat sig — denna gång i Göteborg — att en del tjuvnaturer innästlat sig i den ungsocialistiska rörelsen, antagligen för att under revolutionär mask söka dölja sitt geschäft. Naturligtvis kan partiet omöjligt känna sig på minsta vis ansvarigt för sådana drumlars opera-

tioner, men som hela följet av våra motståndare alltid förstår att begagna sig därav i striden mot oss, är det vår plikt mot oss själva att vara på vakt, och vill därför Centralkommittén på det allvarligaste inplanta hos klubbarna, att när misstankar på goda skäl uppstår, att någon sådan individ innästlat sig i klubben, undersöka saken och därefter taga sina kraftiga mått och steg.

Vi må komma ihåg, d e l s att det är sådana där tjuvnaturer som, om de blir gott betalade därför, kan likt Leon Larsson med de gemenaste lögner angripa rörelsen; d e l s att det nu, i denna regerings dagar, har oförtydbart skickats in provokatörer i våra led, vilka har till uppgift att med vilka medel som helst nedsvärta det ideella i vår rörelse. Det är detta alla klubbar måste betänka och icke ha någon som helst fördragsamhet med några misstänkta figurer. Må tjuvnaturerna icke uppträda som hatare av detta samhälle, det är enbart hyckleri eller avundsjuka över att de ej själva förmår stjäla så mycket som detta samhällets stortjuvar — vi ungsocialister bekämpar allt slags tjuvsystem, och vi beklagar att ej heller vi kan få vara fria från sådana herrar — men det är ej nog med att beklaga, vi måste driva dem ut, de må vara tjuvnaturer eller komma som provokatörer.

Stockholm den 8 januari 1910.

Sverges ungsocialistiska partis Centralkommitté.

Ny klubb hade, som följd av händelserna, bildats i Göteborg och denna beviljades inträde i partiet. "Bättre lås skulle anskaffas till expeditionen", heter det i protokollet. Att Göteborg särskilt nämnes i detta tråkiga sammanhang hindrar inte att Stockholm också kunde ha *förtjänat* att nämnas — här var ingalunda allt bra som det var.

I samma veva togs också en del andra saker upp. Stockholmsklubbarnas styrelser förbjöds att hålla möten å partiexpeditionen i Folkets hus och beslutet vidhölls, trots alla motattacker. E. I. Irén, Falun, känd för betydande revolutionär affärsverksamhet, fick ett mycket snävt nej på anhållan om adresser på klubbarnas korr. sekr. Innan året gått till ända hade nya och betydligt mer svårlösta kontroverser kring Iréns affärer seglat upp. 1910 blev i mångt och mycket inbördesstridernas och inbördesuppgörelsernas år inom ungsocialismen. Att spänning och antagonism uppstod mellan CK och klubbarna i Stockholm under perioden före sekelskiftet därom har förut berättats och historien upprepades då rörelsens ledning nu efter många år ånyo förlagts till huvudstaden. CK-ledamoten Martin Melin hade avlidit och val till hans efterträdare skulle ske. Det uppstod en "valrörelse" lika uttänjd och tillkrånglad som det gällt att välja — man skulle vara frestad säga en riksdagsman! Inte därför att ett CK-mandat borde vara något extra lockande, men mera för grälets egen skull.

Mängden av ansökningar om bidrag åt häktade och dömda och åt

deras familjer växte och växte. Mycket kunde det visserligen inte bli åt varje, men i alla fall förvånas man över hur pass mycket pengar CK lyckades stampa fram för sådana ändamål. Sammanräknat blir det en ej obetydlig summa.

Bland förlagsalster kan nämnas att underhandlingar inleddes med Hinke om Kärlek utan barn, en verklig succésbroschyr, tryckt i upplaga efter upplaga. H:son Holmberg tillerkändes 1.000 kronor i författarehonorar för Syndikalismen. Henning von Melstedts föredrag Preventivlagen och yttrandefriheten, antogs som broschyr.

Viktig protokollsanteckning

Protokollet för den 11 juni 1910 meddelar: "Från den i Lund i januari 1910 tillsatta kommittén för lokala samorganisationer hade skrivelse inkommit med anhållan att CK borde gå i författning om hyrande av lokal till deras kongress dagarna efter midsommar, samt frågades om CK även kunde anordna något offentligt föredrag vid detta tillfälle. CK beslöt i enlighet med deras skrivelse, dock med den ändringen, att en kvällstur med båt i Mälaren var bättre än ett offentligt möte, då det är svårt att samla folk inomhus vid midsommar."

Så är vi då framme vid den punkt där första delen av ungsocialismens historia skulle avslutas, för att fortsätta med en andra del fram till nuvarande tid. Skäl talar för att de bittra inbördesgräl inom ungsocialismen som uppstod under senare delen av 1910 och som fortsatte under följande år behandlas i ett sammanhang. Då de huvudsakligen hade sitt upphov från förhållanden inom Stockholms klubbar, skall nästa del av denna historik först behandla dessa förhållanden.

Här skall i stället avslutningsvis tagas en kort överblick över klubbarbetet på olika orter runt om i landet från sekelskiftet och fram till slutet av första decenniet på det nya århundradet.

KLUBBINTERIÖRER UNDER 1910-TALET

Norrköpingsklubben av 1903

Tyvärr är materialet som nu finnes tillgängligt från första årtiondet på innevarande sekel minst sagt bristfälligt. Men ett av undantagen utgör Norrköpingsklubben.

Som tidigare påpekats fanns en klubb i Norrköping redan 1898, men den gick samma väg som de flesta klubbar från samma tid, den slumrade in, men väcktes på nytt efter några år, närmare bestämt den 27 februari 1903.

Protokoll för nämnda datum omförmäler att 18 personer beslöt att bilda en socialdemokratisk klubb. Uttrycket får inte missförstås. Det socialdemokratiska ungdomsförbundet var inte bildat då, man åsyftade helt enkelt en socialistisk klubb, som fortsättningen också visar. Först på listan står Erik Kjällman, som under flera år var klubbens kanske mest drivande kraft. Beslut fattades att man skulle träffas på nytt å *Östgötens* redaktion den 5 mars.

Av någon anledning hade den 4 mars ansetts lämpligare och då ingick i klubben ytterligare två, så att man blev jämt 20. Den vid första mötet valda styrelsen hade redan skaffat både fana och skrivit stadgeförslag. Det senare var gott och väl, men eftersom det låg tryckta stadgar kvar efter den tidigare klubben beslöt man att tillsvidare av sparsamhetsskäl använda dem. Kanske var fanan också ett "arv", fast därom ingenting förmäles. Nu hyrdes i alla fall sammanträdeslokal i Folkets hus och en av de första stora debatterna gällde vad man skulle göra mot den höjda spritskatten. Någon föreslog det lika enkla som svårgenomförbara: Bojkott mot spriten! Klubben nöjde sig med ett i allmänna ordalag hållet protestuttalande.

När man kommit fram i maj månad blev det fråga om hur man skulle ställa sig till det nybildade Malmö-förbundet och om man skulle bibehålla det förut antagna namnet på klubben. Man bordlade frågan och gav sig god tid att fundera på saken. Först i mitten på

september var man klar över att klubben skulle anslutas till Socialistiska ungdomsförbundet. I enlighet härmed ändrades också klubbens namn till Norrköpings socialistiska ungdomsklubb.

Under närmaste tiden är nykterhetsfrågan ofta under debatt, tydligen därför att en hel del av medlemmarna tillhör NOV. Bortåt senhösten har klubben fått en ny medlem som framdeles kom att bli bemärkt, fast i annat sammanhang, nämligen Arvid Thorberg, senare LO-ordförande. Nu var han emellertid ungsocialist, fast förstås vän av "den lugna utvecklingen", med framhållande av den tyska socialdemokratin som mönster. Men han fick mothugg i debatten och en resolution antogs som gick rakt emot Thorbergs inledning. Bättre kom man överens med Thorberg då det gällde att bekämpa smuttslitteraturen och för att utarbeta riktlinjer för en sådan kamp tillsattes en tremannakommitté: T. Kjällman, Arvid Thorberg och C. M. Axelsson. Det beslöts också att söka få trikåväverskorna organiserade i klubben, eftersom ingen fackorganisation föreföll att bry sig om dem. Även i detta fall fick tremannakommittén uppdraget. Av senare rapporter framgår att livlig agitation förts bland nämnda arbetargrupp, men med nästan negativt resultat. Man ämnade emellertid fortsätta. — Som klubbkassan var klen ordnades fester, som gav rätt så goda nettobehållningar.

När man kommit in på nästa år, alltså 1904, var klubbarbetet mycket livligt. Ett flertal medlemmar hade börjat kasta sig in i debatterna, en röstbegåvad kvinnlig medlem, Elsa Vastenson, brukade sjunga och Calle Lindström, senare väl bekant från folkparksuppträdanden, sjöng och berättade humoristiska historier. Arvid Thorberg tar emellertid avsked och flyttar till Stockholm och därmed är hans korta gästroll hos ungsocialisternas slut.

På denna plats som på de flesta andra kunde de gamla uvarna i Arbetarekommunen och ungsocialisterna inte dra jämnt, det skymtar allt oftare i protokollen. Det förefaller dock ej ha gällt principiella eller taktiska spörsmål, utan personliga kontroverser. Några principiella meningsskiljaktigheter hade knappast hunnit utkristalliseras. En medlem som nu rätt ofta dyker upp i debatterna är Herman Karlsson, ett tag förtroendeman hos textilarbetarna, senare "socialistdödare" i Göteborg.

Ordförandeklubban hade under klubbens hittillsvarande tillvaro nästan undantagslöst skötts av Erik Kjällman och så blev, med längre eller kortare avbrott fallet även i fortsättningen. Protokollen skrevs av Bernh. Nilsson eller C. M. Axelsson, klart och bra. Senare blev det

en kvinnlig sekreterare, Amelie Dahlqvist, inte så illa hon heller i konsten att sköta pennan. Men ibland finner hon vändningar som man stillsamt ler åt, exempelvis efter en diskussion om huruvida sparsamhet kan rädda proletariatet, där protokollet säger: "Mötet beslöt att sparsamhet icke kan rädda proletariatet".

Från hösten detta år är att notera, att Herman Karlsson och A. Höglund huvudsakligen svarade för diskussionsinledningarna och att klubben — hyrde en orgel för att ackompanjera på vid underhållningarna! Klubben går tydligen raskt framåt, vid varje möte ingår ett flertal nya medlemmar. Offentliga möten ordnas allt som oftast. I början av december har hårda domar fällts över demonstranter i Norrköping och lektor Johan Bergman har, på klubbens anmodan, talat vid ett offentligt möte, varefter klubben antog en protestresolution mot domarna. Demonstrationerna förekom vid en spårvägsstrejk men ingen av de inblandade tillhörde klubben, enligt vad gamla norrköpingsbor upplyst. Några närmare upplysningar härom får man ej i protokollen. Erik Kjällman synes vid denna tid ha fått en viss klockarkärlek till Malmöförbundet och ville att klubben skulle sälja både *Brand* och *Fram*, vilket dock avslogs. Man skulle fortfarande som hittills sälja endast *Brand*. Det framkom att det verkligen diskuterats mera privat om att övergå till Socialdemokratiska ungdomsförbundet — därför att man stod i stor skuld till Socialistiska ungdomsförbundet!

Under första mötet 1905 stod det klart, att agitation pågick inom klubben för övergång till Malmöförbundet, men Erik Kjällman framhöll nu att det inte kunde bli fråga om övergång förrän man betalt den skuld man hade till det förbund man tillhörde. Han menade för övrigt att man skulle höra dit där fria och självständiga tankar ej förkvävdes. Föreslog ett uttalande för kvarstående i Socialistiska ungdomsförbundet, som också antogs av mötet.

Kjällman blir klubbmästare

Kjällman har nu i protokollet den fina titeln klubbmästare, vilket tydligen betyder något annat och mera än ordförande, ty som sådan valdes D. A. Israelsson. Det beslöts också att kassera stämplar och andra grejor där beteckningen Norrköpings socialdemokratiska ungdomsklubb förekommer — tydligen en symbolisk handling. Albert Jensen har kommit till stan och det beslutas att nästa möte skall han hålla föredrag och Leo Hageman skall deklamera. Det senare namnet

är nytt. Enligt vad en gammal norrköpingsbo berättat, hade Hageman på den tiden anställning i *Östergötlands Folkblad*. Han är känd som en stor skulptör i sin födelsestad Eskilstuna, där en gata till hans ära fått namnet Hagemansgatan. Ett tidigare beslut att diskussionsordförande skulle utses efter nummerordning på medlemskortet, så att alla skulle få lite vana att sköta klubban, ansågs ej vidare praktiskt sedan klubben blivit så stor att det skulle dra en tidrymd av 20 år innan alla fått ett tillfälle att sitta som ordförande någon gång, men klubben vidhöll ändå den beslutade ordningen. I sammanhanget kan nämnas, att klubbens agitationskommitté en gång — det var dock senare — på allvar diskuterade frågan vad som kunde göras mot den alltför rikliga tillströmningen av nya medlemmar! Veterligen är en sådan fråga fullkomligt unik i hela ungsocialismens, för att inte säga hela arbetarrörelsens historia. Tillsvidare — det vill säga 1905 — ansåg man sig inte ha för många medlemmar, tvärtom beslöts inleda en agitationskampanj för att få fler.

De värnpliktiga anhöll att få låna klubbens fana att bära i teten vid stundande inryckning och detta beviljades naturligtvis.

Som ordinarie ordföranden avrest från staden utsågs Albert Jensen till ordförande för några möten, tills även han för en tid reste från staden. Till de många debattörer som klubben hade tillkom också Karl Höglund, som anlänt från Göteborg och om vars besök i Norrköping några rader framdeles skall noteras. Nu kommer även Edvin Lindstam till synes i protokollet och blir invald i styrelsen. Hinke Bergegren har vidtalats att hålla två föredrag, som man tydligen väntar sig mycket av. Det rapporteras senare att förväntningarna infriats och att föredragen givit klubben ett rätt skapligt netto, som väl behövdes, ty klubben drogs med trasslig ekonomi. Till den antimilitaristiska agitationen har också arbetarkommunen givit klubben ett litet anslag. Lärdomen av Hinkes möten blev att man snarast skulle ordna möten med honom på nytt och det fick klubben löfte om. Det beslöts den 3 augusti, efter diskussion om unionskrisen, att utge ett upprop i ämnet — det som Albert Jensen skrev och i sinom tid fick straff för. Jensen var för övrigt ute och bildade klubbar i räjongen, i Linköping, Åby och Mjölby med flera ställen. Beslöts att utgiva tillfällighetstidningen *Lagens arm*, sedan beslag och åtal för uppropet kommit.

Antiparlamentarister var man inte i Norrköpingsklubben på den tiden — i varje fall inte allmänt. Den allmänna rösträtten, kvinnans rösträtt, rösträtt vid 21 års ålder, första kammarens avskaffande och

Norrköpingsklubben 1906

Några av medlemmarna: I övre raden andra man från vänster: Birger Lindstam. Femte man: Thure Johansson. De båda följande: Herbert Hansson och Rickard Larsson. Nästa rad, andra från vänster: Michaelsson, fjärde man Emil Wernhoff, nästa Olov Sundström, sjunde man: David Engman. Först å följande rad: Ragnar Lindstam, tredje man: Arvid Månsson, femte man: Degerfelt, nästa: Edvin Lindstam. Näst nedersta raden tredje från vänster: Albin Lindkvist, fjärde: Erik Kjällman, nästa: Martin Johansson, längst till höger: Davidsson. Först i nedersta raden: Julia Strid, nästa: Anna Karlsson, femte: Anna Månsson och längst till höger: Ester Kindstrand

dylikt var mycket vanliga diskussionsämnen. Men naturligtvis förekom många andra diskussionsfrågor och man konstaterar att klubbmötena i allmänhet var mycket omväxlande och givande. Fester ordnades allt som oftast och förefaller att ha varit trevliga, av deras eftermäle i protokollen att döma. Mot slutet av året finner man även de båda andra bröderna Lindstam, Ragnar och Birger, i protokollen och även redaktör Olov Sundströms namn förekommer i debatterna.

Det nya året, 1906, fortsatte klubbarbetet med stor intensitet och med i huvudsak samma debattörer som förut. E. Wernhoff hade under senast gångna halvår varit ordförande, nu trädde åter Erik Kjällman till och i styrelsen inträdde bland andra Ragnar Lindstam, som sedan under lång tid energiskt arbetade för klubben som nästan

dess allt i allo. Man hade beslutat att det skulle vara sång på mötena och Karl Lindström ledde. Inte var man alltid nöjd och belåten och missnöjet gick vid ett möte ut över *Brand*, som man tyckte förde ett ohyfsat språk, och klubben beslöt att därom tillskriva redaktionen. Men Hinke som föredragshållare tyckte man om och rekvirerade honom gång på gång, så snart han fick en ledig stund att resa ner till Norrköping. Men även andra talare och då i synnerhet O. Ljungdal anlitades med goda resultat. Tydligen hade det bildats något som benämndes agitationshärden till agitation för den socialdemokratiska lokaltidningen, och klubben invalde i densamma ej mindre än 18 deltagare. Planer på ett klubbens eget kafé var flera gånger uppe, men strandade jämt på att man inte kunde få ihop det behövliga kapitalet. En gång på försommaren var Axel Holmström på besök i Norrköping och då blev det en rivande debatt om parlamentarismen, vilken fortfarande hade anhängare i Norrköpingsklubben, om också blott en minoritet. Kanske var det ärende angående *Brand* som annars föranledde besöket, ty på följande möte blev det tal om redovisningen dit, som eftersläpade betänkligt.

Den 7 juni 1906 meddelades det att Erik Kjällman flyttat till Stockholm och saknaden efter honom är tydligen allmän. Man beslutar att sända honom en hälsning undertecknad av samtliga närvarande, med uttalat hopp om att han snart flyttar tillbaka till Norrköping. Sammanslagningsfrågan mellan de båda ungdomsförbunden diskuterades rätt ingående och vissa sympatier för en sammanslagning fanns. Men det betonades att ingenting väsentligt fick kompromissas bort.

Bland lantarbetarna i närliggande orter bedrevs en ganska omfattande agitation.

Domen över Olov Sundström

Staafflagarna var i klubben föremål för grundliga debatter. Dess praktiska verkningar fick klubben se på mycket nära håll, då flygbladet "Ej en man, ej ett öre åt militarismen!" beslagtogs och Olov Sundström som dess författare av rådhusrätten dömdes till ett års straffarbete, ett straff som dock i överrätterna sänktes till sex månaders straffarbete. Sundström höll sig undan för att ej behöva sitta häktad under klagotiden och vistades i Norge.

I okt. börjar ett nytt namn förekomma i protokollen: Freddy Rosengren. Han avancerar raskt till styrelsemedlem och börjar allt emellanåt avlösa Ragnar Lindstam som protokollskrivare. Arvid Månsson

sitter som ordförande, och är därjämte en flitig debattör. Då suspensionscirkuläret från soc.-dem. partistyrelsen behandlades i klubben var Hinke närvarande på mötet — som redan framhållits var han en ofta och väl sedd gäst i Norrköpingsklubben. Flera talare tyckte att kombinationen Hinke—Schröder var tråkig, den sistnämnde tyckte de inte vidare om. Ett ombud sändes till den i annat sammanhang omtalade konferensen i Hälsingborg den 8—9 dec. Vald blev Edvin Lindstam. Med den soc.-dem. ungdomsklubben i Norrköping hade man en samarbetskommitté som bedrev antimilitaristisk agitation, men även arbetade för startande av en kvinnoklubb, särskilt med tanke på de talrika textilarbeterskorna. Då meddelande kom att sammanslagningsförhandlingarna i Malmö under hösten blivit resultatlösa, väckte detta tydlig olust inom klubben.

Härmed har vi så hunnit fram till årsslutet 1906.

Ordning i allt — utom beträffande pengar!

Då vi bladar vidare i Norrköpingsklubbens rikhaltiga samling av protokoll och andra handlingar finner man att allt fortfarande är sig tämligen likt, samma arbetsglädje och — samma usla ekonomi. Till huvudorganisationen har man försummat eller saknat möjlighet att betala, varför klubben står utanför. Ej dess mindre uppehålles kontakten med rörelsen bra, huvudsakligen genom distriktsorganisationen, dit ingen ordentligt fullgör sina ekonomiska skyldigheter och där alltså ingen precis är lämpad att vara åklagare. På *Brands* spridning nedlägges en oerhörd energi, med Ragnar Lindstam som primus motor. Sällan försummade denne huvudkommissionär något tillfälle att inpränta hos försäljarna att här får inte slarvas med redovisningen, fast han så ofta fick tala för döva öron. Ty ekonomiskt slarv låg liksom i luften i Norrköping. Man bör därför inte undra på att kassörsposten i klubben var föga eftersökt. Rickard Larsson höll ut i det längsta och då han 1909 sade blankt nej till återval stod man rådvill. "Efter en stunds träta", som det står i protokollet, formligen pressades han med milt våld på nytt ner framför det alltid tomma kassaskrinet.

Men i allt utom i ekonomiska ting var klubbarbetet verkligt mönstergillt. Dagordningen för varje möte var väl förberedd. I allmänhet började man med unison sång, Internationalen eller någon annan arbetaresång. Sedan man så läst och justerat protokoll och

avgjort några rent praktiska angelägenheter, läste någon ett lämpligt avsnitt ur en bok eller en tidningsartikel. Med urvalet var man synnerligen noga. De bästa författarna på det sociala och skönlitterära området letades fram och nog har man fog för påståendet att Norrköpingsklubbens möten var i hög grad fostrande. Någon gång följde på uppläsningen en kort diskussion om de synpunkter vederbörande författare framfört. Sedan togs paus med kaffedrickning. Tillagningen liksom serveringen sköttes av en kvinnokommitté. Under pausen hölls också uppbörd. Då och då upplästes namnen på de medlemmar som stod i skuld mer än tillåtna tre månader och klubben fick från fall till fall avgöra om vederbörande skulle strykas eller kvarstå tillsvidare och hemsökas med krav. Vanligen blev beslutet det senare, tills skulden ytterligare vuxit ett par eller tre månader och man ansåg att ingenting mer fanns att göra. Det var verklig medlemsvård satt i system och att resultatet inte ändå blev vad man skulle ha rätt att vänta kan inte gärna förklaras på mer än ett sätt, nämligen att verklig fattigdom bildade oöverstigliga hinder i de flesta fall.

Nå, sedan kaffepausen var slut övergick man till behandling av en diskussionsfråga, godkänd till behandling på något föregående möte. Till slut tog man upp eventuella frågor, som krävde omedelbar behandling.

Som redan är sagt i annat sammanhang räckte sällan månadsavgifterna till klubbarnas löpande utgifter, utan man måste se sig om efter andra inkomstkällor. Att offentliga möten med Hinke som talare var den säkraste vägen att håva in lite extra slantar hade många klubbar kommit på det klara med, men sedan var det ju fråga om Hinke kunde och ville komma när man önskade. För Norrköpings del var Hinke extra generös med besök. Han tyckte om Norrköpingsklubben för dess ordning och reda i klubbarbetet — där hade stockholmarna en del att lära! — och att klubben var så fattig kunde den inte lastas för. Alla vidriga omständigheter skulle ha sammansvurit sig om det inte blev en bra förtjänst vid ett möte där man hade Hinke som talare. Andra talare anlitades också, men sällan blev det då någon vinst, tvärtom ofta betydande förlust.

Vad man möjligen skulle kunna ha att anmärka på ifråga om klubbarbetet i Norrköping, var att det kanske blev väl schematiskt. Försök gjordes någon enstaka gång att lätta upp det bistra allvaret med något inslag av musik eller sång, men det hände inte ofta. En gång lät till och med en sångförening höra sig. Det meddelades inte om den var bildad inom klubben, i varje fall nämnes den inte oftare.

Ett tag hyrde klubben en egen liten lokal, kombinerad klubb- och tidningsexpedition, men trots att hyran ej var mer än 150 kronor om året orkade klubben ej med utgiften, utan måste efter tre kvartal avstå från den.

Av debattörer fanns en stor uppsättning i Norrköpingsklubben. Utom kassör Rickard Larsson, tydligen en utomordentligt stabil tillgång för klubben i alla avseenden, märkes bröderna Lindstam, Edvin Andersson, Edvin Fogelberg, Martin Johansson, Freddy Rosengren, Hugo Uhlich, Jon Hilke, Hulda Andersson och Agnes Nilsson.

Tomrum som irriterar

Man får nog en viss känsla av att det sackar bakut med intresset, om också sakta. Allt oftare klagas på dåligt besökta möten, fast man härvidlag får hålla i minnet att man tidigare blivit bortskämd i klubben med idel präktiga och välbesökta möten, där varje plats i salen var upptagen. Nu började tomrummen bli så stora, att man bestämde sig för att flytta till en mindre och billigare lokal, ja ett tag höll man till på en medlems sommarstugetomt.

Märkligt litet har protokollet att omförmäla beträffande 1909 års stora händelse: storstrejken. Under den tid denna pågick togs på nytt frågan upp om "Förutsättningarna för bildande av syndikalistiska föreningar", men kom ej att få någon grundligare behandling, utan bordlades, som det förefaller på obestämd tid. Just vid den tidpunkten påkallade också klubbens egna dåliga affärer extra stor uppmärksamhet, man fick ju inte in några pengar alls så länge strejken pågick.

Inför den extra förbundskongressen stod man litet förlägen — man var ju inte klar i förbundet. I alla fall behandlades kongressmotionerna och man beslöt att delge CK protokollutdrag över uttalanden som gjorts till de olika motionerna.

En av de flitigast debatterade frågorna var rusdrycksförbudet. Tydligen var inslaget av organiserade nykterhetsvänner stort inom klubben och frågan var nu hur man skulle kunna förena kravet på statligt genomfört rusdrycksförbud med den antistatliga inställning man i övrigt hade.

Efter storstrejken blev diskussionerna om orsaken till dess totala misslyckande mycket livliga. Tanken på generalstrejk som inledning till en social revolution hade i den ungsocialistiska rörelsen praktiskt taget 100-procentig anslutning före storstrejken, men nu frågade man

sig om erfarenheterna på något sätt bestyrkte detta. "Strejkvapnet har denna gång kommit i odugliga händer", ansåg man sig kunna fastslå. Men den utarmning i hemmen, den förödmjukelse som arbetarna måste tåla, utgallringen av alla radikala element från arbetsplatserna — allt utlöste en stämning av bitterhet och beklämning. "Vilka är våra aktuella praktiska uppgifter?" var en fråga som följde omedelbart. Fackföreningsrörelsen var lamslagen. Skulle den resas på nytt, med ungsocialisterna som medhjälpare, eller skulle en helt ny kamprörelse skapas i syndikalistisk anda? Man lutade i Norrköpingsklubben åt det senare alternativet, men man var ingalunda tvärsäker. Man ville diskutera sig fram till klarhet. Därför blev det många och livliga diskussioner hela denna höst.

Här får vi avbryta granskningen av vad Norrköpingsklubbens intressanta protokoll har att förmäla. Fortsättningen bör lämpligen komma i tidsföljd med framställningen i övrigt, alltså med inpassning till händelserna i stort sett.

Klubbliv i Göteborg

Låt oss förflytta oss till rikets andra stad och se hur *Göteborgs socialistiska ungdomsklubb* sköter sig. Som redan påpekats startades en klubb i Göteborg redan 1894, men om dess öden vet man ganska litet. Troligt är att denna klubb i likhet med de flesta andra låg nere emellanåt. Säkert är att den gjorde det i början på 1903, ty i brev till Hinke skriver Axel Holmström den 6 nov. 1903: "Jag har sett i *Ny Tid* att du har bildat en klubb i Göteborg." Det finnes emellertid en protokollbok bevarad från ett tidigare skede i Göteborgsklubbens tillvaro. På ett av J. Törnfelt siratligt präntat titelblad till protokollboken meddelas: "Den 12 juni 1899 började denna bok, då Carl Gustafsson var ordf., Gust. Bäckström v. ordf., Oskar Johansson sekr., J. Törnfelt kassör, Carl Hagberg uppbördsman, David Pålsson v. sekr. och Wiktor Torsell arkivarie och var medlemsantalet den 12 juni 55, därav 35 manliga och 20 kvinnliga." Givetvis hade klubben varit i verksamhet före angivna datum, men nu hade den alltså skaffat sig en riktig protokollsbok.

Vid detta sålunda mera högtidligt protokollförda möte höll klubben på att spricka på nykterhetsfrågan, som synes ha varit ett synnerligen aktuellt debattämne vid den tidpunkten lite varstans i klubbarna. Egentligen skulle man diskutera möjligheterna för inrättande av ett

Hagaklubben i Göteborg på utflykt i Slottsskogen 1906

klubbens eget kafé och som man naturligtvis kunde gå ganska långt när det blott var fråga om önskemål, blev det ett riktigt finfint förfriskningsställe som förslagsställaren Alb. Holmberg skisserade, under framhållande av att det inte minst viktiga var att slantar skulle förtjänas. Men nu flög profitdjävulen i klubbkamraten Oskar Johansson, som undrade om man inte också borde ha ölservering i sitt kafé, så att man kunde förtjäna ännu bättre. Nu bröt ett oväder löst, med Alb. Holmberg, Elin Västerberg och Gust. Bäckström som absolutismens banérförare. Däremot synes J. Törnfelt ha tigit och myst över sitt kåserande protokoll, ty han hade tydligen för detta möte lämnat kassalådan, för att teckna ner de "mer eller mindre kloka förslag" som gjorde att en del förklarade sig beredda att lämna klubben. Dithän gick det dock inte, utan då "det intressanta och livfulla mötet avslöts, avtågade alla som de bästa vänner — får vi hoppas". Så avslutas detta första protokoll och av det följande får man veta bland annat att klubben var ägare till fana, ty man beslöt att medföra den på en utflykt till Lysekil. Att man redovisade dåligt för *Brand* var ett bekymmer som klubben förvisso inte var ensam om, varken då eller senare. Göteborgarna enades om att här hjälpte ingenting annat

än offentlig prickning, om ens detta bet tillräckligt hårt. En före detta klubbkamrat, avflyttad till Norrköping men på tillfälligt besök i hemstaden, frambar hälsningar från klubben i Norrköping, på samma gång han uttryckte sin glädje över det märkbara uppsving klubblivet i Göteborg fått. Han mindes väl hur trögt allt gått förut. Den gästande kamraten, han hette förresten K. Paulsson, fick hälsningar tillbaka till Norrköping av mötets ordförande.

Ivar Neuman, Gustav Bäckström och J. Törnfelt var tydligen den verksammaste trion i den tidens ungsocialistiska klubbliv, där även Gunnar Molitor, Arthur Neuman, J. Håkansson, Th. Johansson och Alb. Holmberg ofta nämnes. Ett förslag att ändra klubbens namn från "socialistiska" till "socialdemokratiska" fick endast förslagsställarens röst, alla andra var emot. Kaféfrågan dök upp gång på gång, men Gust. Bäckström var här huvudopponent. "Vi är för unga och lättledda", tyckte han och förutsåg att det hela skulle ända med konkurs och elände. — Av klubbprotokoll den 30 juni får man veta att klubben valde en — antikvarie! vad nu en sådan skulle ha för funktion. Kanske åsyftades en arkivarie, fast man kan ju vara tveksam om behovet även av en sådan. — Vid ett sammanträde i augusti höll ordföranden Alb. Holmberg ett strafftal över de medlemmar "som gång på gång under pågående möte dråsade nedför trappan och hamnade i den nedanför befintliga dypöl eller sylta, den ock Folkets hus kafé kallas, för att döva de möjligtvis spirande ädlare instinkterna i en sejdel drank". Törnfelt fann motiveringen "vara av särdeles gripande beskaffenhet", medan en annan debattör försäkrade att det var den utmärkta wienerkorven mer än ölet som lockade. En mera allvarlig debatt förekom vid samma möte om socialistisk taktik, därvid Ivar Neuman förordade socialdemokratiska linjer, medan J. Törnfelt hade en avvikande mening och yttrade: "Allt erkännande åt vårt partis taktik, men ändå — ligger det icke inom oss unga något av 1848 års frihetslängtan och tankar på att med våld taga våra rättigheter?" Törnfelts inställning var dock mera försiktig än Gustav Bäckströms direkta förord för att allt borde satsas på rent revolutionär taktik.

Den 18 sept. 1899 var en stor uppgörelsens dag i klubben, ty då debatterade man problemet kvinnan, där J. Törnfelt i sitt protokoll vittnar om sig själv: "Törnfelt reste sig, med håret på ända och darrade i både kropp och själ av ohygglig vrede." Egentligen framkom ingen förnuftig mening under den något oborstade debatten. Elin Västerberg deltog i striden och hade blivit klar över att man ej skall

följa aposteln Paulus råd, att kvinnan skall tiga i församlingen. Tvärtom kastade hon sig både skickligt och oförskräckt i både denna och sedan följande debatter, varom protokollen bära många vittnesbörd. — Vid ett tillfälle kom på tal att en ungsocialistisk klubb tidigare funnits i Göteborg, varom dock inga mera exakta upplysningar synes ha framkommit. Någon menade att den var "död men ej begraven", hur man sedan skall tyda detta.

Också en "bojkott"-debatt

Det började tryta med allvarliga debattämnen och så beslöts att ha skämtsamt menade debatter. En av dessa var ett förslag om att en av klubbens aktivaste medlemmar, Oskar Johansson, skulle bojkottas. De mest sofistiska skäl anfördes för åtgärden, men den angripne försvarade sig med sådan bravur, att en av de kvinnliga kamraterna ädelmodigt förklarade, att om Oskar bojkottades av alla andra, så kunde han komma till henne och få huld och skydd. Allvaret bakom detta och andra skämt var bristen på positiva arbetsuppgifter, sedan de vanliga ämnena avverkats. Uteslutande debatter om ideella spörsmål räckte inte till för den ungdomliga verksamhetslusten. Det sociala fältet blev så att säga avbetat. Man visste till slut inte vad man skulle tala om på mötena. Ett recept var att söka mera anknytning med andra sammanslutningar, erbjuda sin medverkan där ett handtag kunde behövas. Men det hjälpte tydligen inte. Klubbens upplösning blev ett nästan stående tema vid de ytterst fåtaligt besökta mötena just vid sekelskiftet. Ett förslag väcktes av J. Persson, i protokollet betecknad som förtroendeman, att söka anknytning till fackföreningarna. Man skulle också söka få anslag av det socialdemokratiska partidistriktet. Förslagsställaren fick i uppdrag att ordna med detta, utan att något resultat sedan noteras.

Ett egendomligt bruk av den tidens göteborgspublik var att man satt med hattarna på under möten. Klubben beslöt att demonstrera mot detta bruk genom att på alla möten, egna eller andras, ta av huvudbonaden. Dessa demonstrationer upptogs inte välvilligt av den övriga publiken, som betraktade det som tillgjordhet!

Den 2 april 1900 orkade klubben inte med längre. Man beslöt att låta klubben vila, i varje fall över sommaren. Redan i maj, den 23, förmäler ett protokoll att den gamla klubben nedlagts och en ny har bildats av Emil Rosén. Den betecknas som socialdemokratisk, men

Viktor Hallberg, Göteborg, aktiv anarkist och god sångare

detta betyder inte någon brytning med Socialistiska Ungdomsförbundet, dit man tvärtom beslöt anslutning från 1 juli. Det var blott 9 medlemmar som antecknade sig för medlemskap vid starten och tydligen blev klubbens saga kort. Sista protokollet är dagtecknat den 4 juli 1900. Sedan hör man ej av den gamla klubben i Göteborg förrän det är tal om en nybildad klubb i slutet av 1903, men det är ju möjligt att försök under mellantiden gjorts att få klubben på fötter.

Härmed är ej sagt att klubblivet i Göteborg var tynande vid denna tidpunkt. Tvärtom växte det, som redan tidigare omtalats, upp klubbar som svampar ur jorden i staden och dess förorter, i Haga, Majorna, Olskroken, Lindholmen, Gårda, Mölndal med flera platser i räjongen kring Göteborg. Från dessa klubbar finnes en del material bevarat.

Agitationskommittén i aktion

V. Hallberg, Göteborg, som visat stort intresse för denna historik och som samlat en hel del material från klubbarna i Göteborg, har även letat reda på en protokollbok för Göteborgarnas gemensamma agitationskommitté, omfattande tiden 8 december 1904—11 november 1906. Det framgår av första protokollet att kommittén hade 7 medlemmar. Ordförande var A. Karlsson, sekreterare E. Magnusson och kassör A. Andersson. Första frågan som förekom var, karakteristiskt nog, att få Hinke ner och hålla agitationsföredrag. G. Wide, medlem av kommittén, åtog sig att göra vissa behövliga plakat, något som förefaller ha hört till hans mera ordinarie åligganden. Hinke kunde emellertid inte komma förrän i slutet på januari. Som prov på hur omväxlande Hinke var som föredragshållare återgives här ämnena för hans föredrag 28—30 jan. 1905: "Typer och episoder ur den stora franska revolutionen", "Emile Zola, storborgaredömets skildrare", "Storstrejken och anloppet däremot", "Jesus i den gamla goda tiden och djävulen i vår tid", "Kan Bellman anses som nationalskald"

och "Soc.-dem. eller socialistisk ungdomsrörelse — med dem eller mot oss".

En fråga som förefaller att ha varit brännbar gällde kontingenterna. I en stad där så många klubbar vid denna tid var i verksamhet hade det naturligtvis sin betydelse om den ena klubben hade lägre kontingenter än den andra, i konkurrensen om medlemmarna. Kommittén beslöt emellertid att varje klubb skulle ha rätt bestämma för sig. Utgifterna för Hinkes möten täcktes genom frivillig insamling samt lån av kommittémedlemmarna.

Att 1905 års kongress skulle hållas i Göteborg var man fullt ense om att föreslå och så blev det ju också.

De tre mötena med Hinke var naturligtvis en stor tilldragelse, som i detalj diskuterades vid ett flertal kommittémöten. Ett gängse bruk i Göteborg synes ha varit att då en klubb resterade för lokalhyra, så togs fanan i pant. Så hade nu skett med Majornas ungdomsklubbs fana, populärt kallades förresten klubben kort och gott "Majklubben". Egentligen var det inte för klubbens skuld som fanan pantats, utan för en ävenledes existerande kvinnoklubb, som fått låna fanan för att dekorera lokalen. Nu behövdes den i alla fall för att dekorera lokalen vid Hinkes möten och en deputation utsågs för att kräva den utlämnad. Vilket även skedde. En liknande pantningshistoria beröres i annat sammanhang. Vad Hinkes möten beträffar så blev det fulla hus. Att överskottet inte blev mer än något över 40 kronor, berodde på de låga inträdesavgifter som beslutats.

Ett namn som synnerligen ofta förekommer är John Andersson. Han föreslog bland annat att kommittémedlemmarna skulle öva sig som föredragshållare och föreläsare genom att erbjuda sin medverkan vid de olika klubbarnas möten och det visade sig omedelbart att de fick fullt upp med arbete. För sin del debuterade John Andersson genom att på "Majklubben" berätta Karl Marx levnadshistoria. Även flera av kommitténs övriga medlemmar var flitigt engagerade.

Omröstning hade bestämt att Göteborg skulle bli kongresstad och John Andersson och F. Forsius utsågs att ordna vad som därmed hörde samman.

Gottfrid Ljungdal blev också en flitig medarbetare i kommittén och bland annat var han med att bilda en ny klubb i Västra Frölunda.

Inför majdemonstrationen blev det långa och ingående diskussioner om hur man lämpligen skulle ställa sig. Resultatet blev att man skulle ordna en "återdemonstration", det vill säga att då den ordinarie demonstrationen på Heden var slut skulle man samla så många

ungdomar som möjligt och i ordnat tåg gå tillbaka till en lokal i staden, där föredrag skulle hållas. I spetsen skulle bäras en fana med inskription: "Leve den internationella klasskampen. Ned med militarismen." Demonstrationen kom också till stånd, men synes ej ha blivit till belåtenhet, i varje fall upprepade man den inte följande år.

Att kongressen skulle utnyttjas agitatoriskt var självklart. Möten ordnades långfredagen, påskdagen och annandag påsk, medan påskafton reserverades för en festlighet för kongressombuden. Och det skedde så.

Jättemöte i Göteborgs Cirkus

I *Ny Tid* för den 25 april 1905 ägnas nära en hel sida åt dessa påskmöten och då främst åt det stora jättemötet på Cirkus under påskdagen. Det hölls i gott samförstånd med socialdemokraterna och med arbetarekommunens ordförande H. Lindholm som mötesledare. Det gällde att protestera mot förebådade klasslagar och sådana som redan genomförts.

Hinke Bergegren höll ett av sina mest flammande brandtal. Runt om i världen går man till storms mot reaktion och förtryck. Det jäser i Ryssland, men här i landet härskar reaktionen, framhöll talaren. Vi har fått Åkarpslagen för att skydda strejkbrytarna — dessa som även överklassen i grund och botten föraktar. Nu vill man göra attentat mot strejkrätten, ty strejker vållar skada på egendom. Tänk så märkligt — arbetarna ordnar inte strejker som ger utsugarna ökad profit, ty i så fall fick man väl tolerera dem! Det senaste klasslagsförslaget har kommit som en följd av storstrejken 1902 och efter en hemställan till regeringen av Stockholms stadsfullmäktige, där man klagar över att det inte hölls rent på gatorna under strejken. Varför gick inte herrarna och deras fruar ut och gjorde gatorna rena, när renhållningsarbetarna strejkade? Nej, de vill bara befalla över arbetarna och dessa skall utan vidare lyda.

Man har vojat sig över demonstrationer i Stockholm där strejkbrytare fått smörj. Arbetarna börjar vakna. De har varit för beskedliga. Var gång de bockat sig har de fått en örfil till svar. Ord och argument tar den övermodiga härskande klassen inga hänsyn till. Nu måste det svaras med storstrejk!

Ny Tids redaktör A. C. Lindblad som först tog ordet i diskussionen, stämplade lagförslaget mot strejkrätten som ett nidingsdåd mot arbetarklassen. Detta utsades också i ett resolutionsförslag som han framlade. "Skulle, mot förmodan, regeringsförslaget antagas, så betraktar svenska arbetarklassen detta som en utmanande krigsförklaring och Göteborgs arbetare förklarar sig beredda att samman med övriga arbetare i landet tillgripa alla de medel som kan vara ägnade att hävda deras rätt och frihet", säges vidare i resolutionen.

I den följande diskussionen deltog Henrik Persson, Axel Holmström, Axel Karlsson, H. Sjögren, Gustav Sjöström, Alb. Holmberg med flera. Resolutionen antogs, jämte ett från ungsocialistiskt håll föreslaget tillägg, som direkt förordade storstrejk.

På försommaren ordnades en dansfest vid Färjenäs, helt ordnad av John Andersson, som till och med hade letat upp en trollkonstnär som bidrog till underhållningen. Flera dylika tillställningar i stadens omgivningar planerades, men av olika anledningar blev det i regel ingenting av. På högsommaren bildades en ny klubb i Gamla Lödöse.

Litteraturkommitté med expedition

Emellertid synes intresset i Göteborg ha slappnat i sommarvärmen, ty det var fråga om att slå samman tre av klubbarna, vilket dock avslogs. Emellertid synes "Majklubben" helt ha somnat in, ty kommittén beslöt att ta vård om dess tillhörigheter. För övrigt uppstod knaggligheter även inom kommittén i ekonomiska angelägenheter. På höstsidan finnes ett långt hopp i protokollen, som dock hinner meddela att ett offentligt möte ordnats, med Albert Jensen och Gottfr. Ljungdahl som talare. Ett par nya namn dyker upp i kommittén: R. A. Letto och Herman Karlsson, den senare en bekant från Norrköpingsklubben, före detta förtroendeman för textilarbetarna. Senare blir det sämre med ordningen och redan i protokollen. En del protokoll från litteraturkommittén ingår i slutet av boken. Denna kommitté har inrättat en expedition som växelvis sköttes av fyra kommitteledamöter på olika dagar. I denna kommitté var bland andra Gunnar Lundstedt med. Även Thorild Lundström nämnes i protokollen. I denna kommitté liksom i samarbetskommittén var John Andersson ordförande. Några sifferuppgifter om tidningarnas spridning genom kommittén får man ej i annan mån än att det på ett ställe nämnes, att man beslutat sänka upplagan av *Nya Folkviljan* till 1.000 ex. per vecka — men det var ju inte dåligt så. Av litteratur gick tydligen stora massor åt, det synes på rekvisitionsuppgifter.

Fråga om att man mera allmänt borde lära sig hjälpspråket esperanto började man tidigt intressera sig för i Göteborg, därom vittnar protokollen och detta intresse har hållits vid liv genom åren.

Litteraturkommittén hade som sagt egen expeditionslokal som sköttes växelvis av litteraturkommitténs medlemmar. Dit skaffades kokattiraljer för att man skulle kunna ordna en matbit när magen så krävde och Thorild Lundström målade en trevlig skylt att sätta utanför. Lokalen synes ha övertagits 1 okt. 1906. Att skaffa flera sittplatser i lokalen uppdrogs "åt var och en att söka på bästa sätt ordna".

Hagaklubbister 1908

Hagaklubben

Från Hagaklubben finnes bevarad en protokollbok som börjar den 23 mars 1906. Just då träder som klubbens nyvalde ordförande Herman Karlsson till, bekant förut som förtroendeman och en tid ungsocialist i Norrköping. Med tiden blir han antisocialist och utgivare av *Socialistgranskaren* och andra obskyra tryckalster. Men nu satt han alltså som ordförande i Hagaklubben, troligen ännu utan planer på att vända kappan. Bland medlemmarna i klubben lägger man märke till John Andersson, Hilma Hovstedt och Filip Lundström. Även G. Höglund nämnes, ehuru han snart tar farväl av klubben. Enligt uppgift skulle med G. Höglund åsyftas den under namnet Kalle Höglund nedan omtalade Sverge-runt-fararen. Han brukade använda signaturen Gösta och tilltalades ofta med detta namn.

Det rapporteras att Hinke snart skall komma till Göteborg i sällskap med "en ryss", troligen en av flyktingarna från 1906. — En ny klubb rapporteras ha bildats av göteborgare i Tidaholm.

Herman Karlsson, vars öde ständigt var att råka ut för beskyllningar, anklagades i juli för ekonomiska oegentligheter, men försvarade sig som ett lejon och vann ronden såtillvida, att han ej, så som föreslagits, blev utesluten ur klubben, men han synes ändå ha diskret dragit sig tillbaka.

Teckning av Axel Henriksson

Tre glada göteborgare i Hagaklubben: Lunkan, Eric och Anders (Gunnar Lundstedt, Eric Svensson och Anders Isaksson)

En och annan av de många Göteborgsklubbarna råkade emellanåt slumra till ett tag, men väcktes i regel till nytt liv, åtminstone för ett tag. Så var det med klubben i Majorna och så var det i Annedal. Thorild Lundström, som också varit med i Hagaklubben, övergick till Annedalsklubben för att hålla livsandarna vakna där. Engelbrekt Andersson låg i som en rem för att hålla maskineriet i gång.

På tal om kommittéer så fanns det många sådana: Nymalthusianska kommittén, Litteraturkommittén, Kafékommittén, 6:e majkommittén, stående festkommittén och ytterligare en del mer eller mindre tillfälliga kommittéer. Det blev för mycket av det goda. Man kunde inte hålla reda på alla och det var förresten ständiga personombyten. En ordningsälskande medlem föreslog att man skulle lägga upp en särskild kommittébok — en ingalunda dum idé. Nu så här långt efteråt kan man ju också avslöja att det fanns en hemlig militäragitationskommitté, där polisen säkert gärna skulle velat ha en representant med, ty den sysslade med hemliga upprop och diverse annat som polisen ansåg vara mörksens gärningar. För *Nya Folkviljans* spridning deltog man i en pristävlan och erövrade som pris — en revolver!

Den mångenstädes närvarande Gustav Bäckström inträdde i Hagaklubben 1907.

Till kongressen i Örebro 1907 valdes G. Ljungdal och Henrik Östby som ombud.

Ny klubb bildades i Stenkullen.

Den 20 september 1907 höll Gottfrid Ljungdal i Hagaklubben ett inledningsanförande, som med hänsyn till tidpunkten då det hölls är anmärkningsvärt. Det gällde frågan om bildande av Lokala arbetareorganisationer. Något utförligare referat av anförandet lämnas ej i protokollet, men ur ett diskussionsinlägg av Engelbrekt Andersson synes framgå, att man tänkte sig alla arbetare på en ort samlade i en gemensam organisation, men med sektioner för varje yrkesgrupp. Det säges att flera talare yttrade sig i samma riktning.

Till Barnens dag 1907 utgav Hagaklubben ett fräsande ilsket upprop "Överklassens jättehumbug", skrivet av Gottfr. Ljungdahl.

En klubb bildades i december 1907 i Mölndal.

En och annan muntlig historia kan man få till livs av gamla göteborgsklubbister.

Redan har berättats hur fyra av dessa göteborgsklubbar samtidigt skaffade sig fanor. En av dem var den stora Hagaklubben. Men det kräver ekonomiska ansträngningar att få ihop till en fana och pengarna ville inte räcka till allt. Därför blev det ej av med betalningen av lokalhyran i det gamla Folkets hus som på den tiden fanns och vaktmästaren där var en svår hyresutpressare — åtminstone tyckte Haga-klubbisterna så. När alla påstötningar blev utan resultat, tog vaktmästaren helt enkelt och lade beslag på fanan, som placerats i möteslokalen, och ställde undan den i en vindsskrubb som "pant". Uppståndelsen blev oerhörd när klubben samlats till möte och fanan var borta. Den skulle användas redan följande dag. Man överlade och resultatet av överläggningarna blev att en klubbmedlem, nyss nämnde Kalle Höglund, helt enkelt fick föreläggande att genast skaffa samlingstecknet tillbaka. Kalle Höglund var då telefonarbetare och känd för att kunna klättra nästan lika vigt som en apa. Han äntrade upp på taket, lyckades få upp en taklucka och kröp ner på vinden. Snart var fanan uppletad och stolt svängande sin erövrade trofé steg han in i möteslokalen, hälsad med öronbedövande ovationer. Det behöver väl inte framhållas att den kvällen tog man fanan med sig till ett "säkrare" ställe.

Denne Kalle Höglund var något av ett vildvuxet geni. Han hade stor beläsenhet som egentligen ingen kunde fatta hur han förvärvat, ty ständigt var han ute och rumlade och fann på de galnaste upptåg. Men han var både skribent och tecknare och fann avsättning för sin pennas alster även hos stora och väl betalande tidningar. Han var en oförbätterlig slarver och till slut fann några av hans kamrater att enda utvägen till hans räddning var att han kom bort från Göteborg. En kväll när han var mer än vanligt överförfriskad ledsagades han ner och placerades på stockholmståget, där han ögonblickligen somnade. Man köpte biljett och stack i handen på den sovande och när konduktören kom tog han varligt biljetten och klippte, utan att störa den goda sömnen. Så kom det sig att Kalle Höglund då han vaknade var vorden stockholmare. Detta fann han sig i med jämnmod, men han fann väl ändå inte huvudstaden riktigt tilltalande, ty efter någon tid vart han synlig i Norrköping. Naturligtvis skulle han där gästa klubben och hamnade i stället på arbetarkommunens möte betydligt överförfriskad. Den stränge ordföranden såg hur det var fatt, tillsade dörrvakterna och gästen ledsagades ut, fortare än kvickt. Ordföranden sade några förklarande ord om att berusade inte tilläts närvara på mötena, men Kalle Höglund hade kilat runt hörnet, där han med ett knytnävsslag krossade ett fönster och genom detta stack han in huvudet i sammanträdeslokalen och gjorde ordföranden perplex med ett ljudligt: "Votering!" Efter hand blev emellertid Kalle Höglund bättre uppskattad i kamratkretsen, sedan man kommit underfund med att han inte bara hade sina fel och svagheter, utan också respektabla förtjänster, men Kalles rundresa gick efter en tid vidare och han kom ända ner till den skånska huvudstaden, just som Malmös socialistiska ungdomsklubb skulle inviga sin nyanskaffade fana. Detta skedde vid en fest på ett av stadens hotell och vad var naturligare än att Kalle Höglund skulle vara med där. Han tog sig redan från början gott till bästa och sov under det faninvigningstal som Albert Jensen höll och förresten ända tills det var tid att bryta upp, fram på småtimmarna. Då väcktes han och något yrvaken fick han syn på fanan, grep om dess stång och rusade ut på gatan, glatt viftande med den röda duken på de nattstilla gatorna. Klubbisterna följde honom hack i häl för att rädda den nyinvigda duken och fick snart hjälp av en bredbent polis, som ställde sig i Kalles väg. Polisen var av den

gemytliga typen och ingenting vidare hände än att fanan rullades samman och kom i stadigare händer.

Fanor, demonstrationer och fester var nu en gång Kalle Höglunds force. Någon tid senare hade klubben i Lund fest och Kalle Höglund var förstås med, liksom en hel massa kamrater från Malmö. Festen drog ut på tiden och sista tåget till Malmö hade gått när allt var slut, men detta bekymrade inte stort, ty sommarnatten var vacker och man kunde gå "brandvakt" till första morgontåget gick. Det var lördagskväll och man hade söndagen att vila sig på. Kalle Höglund ordnade de till väl över 50-talet uppgående malmöiterna i gåsmarsch och själv gick han i teten, bärande en käpp på vilken han med en knappnål fästat sitt prästbetyg som ett standar. Tåget skred sakta fram genom gatorna och alla var tysta som egyptens präster — för oljud kunde åtminstone ingen bli anhållen. Intet försök gjordes heller att skingra den egendomliga "demonstrationen".

Kalle Höglund var, som redan framhållits, inte bara en upptågsmakare, utan också en beläst karl, med öm vördnad för litteraturens mästare. En fin gammal bok vördade han nästan som något heligt. Efter många öden och äventyr kom han till slut tillbaka till sitt kära Göteborg och det har berättats att han där blev en relativt stadgad karl, bland annat anställd som assistent vid kemiska laboratoriet hos Chalmers. När han behagade bruka sitt av naturen utmärkta förstånd kunde han säkert göra en god insats nästan varhelst han placerades, ty han hade lätt för att snabbt sätta sig in i allt. Kanske hette han Karl Gösta Höglund, i varje fall har han på senare år burit förnamnet Gösta. Han blev 67 år gammal och avled den 10 februari 1948 i sviter efter en lunginflammation.

I en minnesruna om honom i *Ny Tid* säges bland annat:

Gösta Höglund har allt sedan ungdomen varit verksam som tecknare, målare och litteratör. Han hade en oförneklig talang och särskilt hans små illustrerade skildringar från det gamla Göteborg väckte stort intresse och hade utförts med god blick och konstnärlig känsla.

Gösta Höglund var en konstnärsbohem. Han levde för dagen och tog den som den kom. Det glada humöret behöll han hela livet igenom och ekonomiska besvärligheter och andra motigheter tog han med ro utan att ta allt för hårt vid sig. På sin tid var han även en flitig medarbetare i fackpressen — särskilt i sjöfolksorganisationernas tidskrifter här i Göteborg.

Den gamle bohemens tid är till ända. Gösta Höglund var en av de sista på skansen. Många hans gamla vänner skall länge minnas honom som en godhjärtad man med rika andliga gåvor och ett gott sinnelag, men arm på denna världens goda.

Debatterna på kafé Verdandi i Göteborg

Gunnar Lundstedt

I Göteborg var den ungsocialistiska livaktigheten större än någonsin — det var under 1906 som de berömda disputationerna på Kafé Verdandi stod i rikaste blomning. Om dem kan man begagna ett känt uttryck och säga att de tålde något skrattas åt, men hedras mer ändå. I ingressen till ett uttalande av bibliotekarien Gunnar Lundstedt skrev en gång under Segerstedts tid *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* följande:

Hade man där inte läst sin Platon, Shakespeare och Goethe ordentligt då var det sannerligen ingen lust att leva, då kunde man hälsa hem först som sist. Ty vad mänsklighetens härlige hade sökt sitt hela, långa, rika liv igenom, det fick inte vara obekant för ungsocialismens elit. Denna bestod av utpräglade intellektualister och väldiga bokslukare, vilka med sina kunskaper och sin lågande bildningsentusiasm ville bli saltet inom svensk arbetarrörelse. Någon storpolitisk roll spelade dessa friskaror aldrig, men när ABF kom till blevo de nästan genomgående den nya folkrörelsens mest hängivna trotjänare. Litet varstans i vårt avlånga land sitter det nu gamla ungsocialister och vårda arvet från Café Verdandi i Göteborg, som under sin storhetstid från 1906—1916 betraktades som ett intellektuellt stormcentrum inom hela den svenska arbetarrörelsen.

Café Verdandi på Husargatan 19 var ett utpräglat arbetarkafé. Det var i dess 4 rum, som debatterna brakade loss. Det aktiva gänget bestod kanske av ett 10-tal mannar, men stora skaror av vetgiriga arbetarungdomar sutto troget kväll efter kväll och lyssnade till de lärdes tvister. Tonfallen kunde bli hårda, men några sura miner tolererades aldrig. — Jörgens *"Figaro"* hörde till de mest sönderlästa bladen på kaféet, där f. ö. så gott som samtliga arbetartidningar från hela Skandinavien funnos att tillgå, vilket redan 1906 inte ville säga så litet. Syftet med debatterna var att uppnå intellektuell trimning. Sofisterna från 400-talets Aten skulle inte behövt känna sig alldeles främmande i sällskapet.

Här låter vi Gunnar Lundstedt, själv en av de flitigaste i det debatterande Café Verdandigänget, berätta:

— En grubblande yngling försvann spårlöst efter en sådan där sammanstötning på kaféet, berättar Gunnar Lundstedt. Det var en svarthårig melankoliker, som hade döpts till "Krithuvudet". Det ansågs vara en ganska passande, symbolisk benämning på honom — därför att han själv ansågs lida av svåra inre motsätt-

Kafégäng på Verdandi

I förgrunden till vänster S. Almgren och till höger Adolf Hallman. I bakgrunden Anders Isaksson, världsomseglaren David Bokvist, Knut Ringell och Alfred Johansson längst upp i högra hörnet

ningar huvudsakligen av intellektuell natur. Alltnog, en kväll hade två av grabbarna kastat sig över honom i ett hörn och med den kantska kunskapskritiken som vapen totalt avskaffat honom. När den arme ynglingen vilt protesterade mot dessa livsfarliga insinuationer, slog sig för sitt bröst för att med detta slående argumentum ad hominem övertyga motståndarna om sin existens, så klargjorde de bägge sofisterna, att även hans lekamen var ett sinnenas bländverk. Efter det försvann den stackars grubblaren från kaféet och försvann för alltid. Han var inte det första och blev heller inte det sista offret för den intellektuella knivkastningen under dessa stormiga år omkring 1906 och 1907.

Något offer blev däremot aldrig *Ny Tids* facklige redaktör, Sigfrid Hansson, även om han hörde till stamtruppen på Verdandi. Sedermera generaldirektören och hedersdoktorn — Per Albin Hanssons äldre broder — var redan i ungdomens vår en försiktig general, i varje fall försiktig, och sofistiken låg näppeligen väl till för hans röst. Inte heller räknades han någonsin till ungsocialismens himlastormare, tvärtom: han bekämpade Hinkes garde och varnade för dennes irrläror. Det var han inte ensam om att göra på kaféet: ungsocialisterna fingo en lidelsefull motståndare även i den unge göteborgsstudenten och journalisten Z. Höglund, som bekämpade det nya kätteriet nästan lika oförsonligt som en gång självaste Marx hade utdömt en Bakunin. Inom marxismens härbärge fanns det inte något

rum för ungsocialismens och anarkismens utpräglade individualister. — Men hur skall man kunna förklara denna egenartade, nästan hektiska individualism, som utmärkte ungsocialismens vapendragare på Verdandi. Hur kunde ni förena den med socialismen och arbetarrörelsens allmänna ideologi...?

— Det berodde på trycket, det hårda trycket utifrån, replikerade Gunnar Lundstedt blixtsnabbt. — Vi kände oss faktiskt som jagade djur ibland, på arbetsplatserna under dessa de hårda konflikternas år, på gatorna med våra upprop och tidningar, som polisen ständigt spanade efter, på diskussionsmötena, där det kunde betyda fängelsestraff att tänka högt om de högsta tingen — vips var man en hädare nämligen, och sådana fingo inte gå lösa. Svaret från vår sida blev självfallet en hård och okuvlig protestinställning mot hela "tjyvsamhället".

Men hela det litterära tidsläget hade ju tenderat mot individualismen under 90-talet och vid sekelskiftet. Sådant fick starka utslag bland ungsocialismens ambitiösa läsare och predikanter. Redan år 1897 utkommer Nietzsches "Also sprach Zarathustra" i svensk översättning. Efter några år är hela upplagan slutsåld, en ny ligger färdig 1905. Den boken var det lämpligt att bitvis kunna utantill, om man ville hävda sig bland övermänniskorna på Verdandi. Och Nietzsche var endast en av de otaliga lärofäderna: Platon, Shakespeare och Goethe ha vi redan inledningsvis berört — men även Oscar Wilde började redan räknas till de odödliga. Alkmans översättningar voro klenoder i ungsocialisternas bibliotek, där de trängdes med Büchners "Kraft och materia", Max Nordaus "Paradoxer" och "Nutidslögner", Darwins "Arternas uppkomst", Langes bok om materialismen, pessimisterna Schopenhauer och Hartmann för att nu inte tala om österrikaren G. Freidrich Kolbs "Menniskoslegtets Kulturhistoria med särskilt fästadt afseende vid folkens regeringsform, politik, religion samt frihets- och välståndsutveckling. En allmän Verldshistoria lämpad efter nutidens behof." Denne lärde man hade tydligen efterträtt positivisten och prästhataren Buckle, som under 80-talet levererade argumenten åt de revolutionära himlastormarna. "Buckle har rätt", hette refrängen i Strindbergs "Röda rummet". Men 1906 var han redan ett passerat stadium bland de mest avancerade andarna på Café Verdandi i Göteborg.

Den verkliga bruksanvisningen för ungsocialisternas liv och lära levererade dock Max Stirner. Dennes egenartade arbete "Den ende och hans egendom" — en den hänsynslösa frihetens Höga Visa — hade även den kommit både i en dansk och senare även i en svensk översättning. Det blev böckernas bok för Hinkes ungdomar. Överhuvud betydde Hinke Bergegren mycket för den litterära inriktningen. Han var en flitig såningsman och en glänsande litterär föreläsare. Hans *Brand* redigerades i en sträng litterär anda: den var antiparlamentarisk, antimilitaristisk och antiklerikal men allt annat än antilitterär. Inom svensk arbetarrörelse har Hinke utfört ett betydelsefullt pionjärarbete för att bereda väg för de litterära och konstnärliga studierna — det är en insats som samtiden ofta glömde bort för hans mera uppseendeväckande, politiska dynamitagitation. Men hur stillsamma än gamla ungsocialister blivit med åren ha de inte glömt denna Hinkes fostrargärning.

Det låter underligt, när man hör det, att även Immanuel Kant var känd och aktad på det lilla arbetarkaféet vid Husargatan, men det berodde förmodligen på hans kategoriska imperativ, tror Gunnar Lundstedt. Det tilltalade högeligen ungsocialisternas kynne, och det berodde inte på någon tillfällighet att förbunds-

Axel Henriksson

tidningen hade döpts till *"Brand"*. Ibsens "ideale Krav" hade sin givna plats i programmet, "Brand" och "Per Gynt" hörde till älsklingslitteraturen, och en av entusiasterna drog på turné genom hela Sverge och läste upp "En folkefiende" från pärm till pärm på de ungsocialistiska klubbarna. Men Ibsen kunde ändå inte mäta sig med Strindberg ifråga om popularitet: den svenske titanen hade dock skrivit en "katekes för underklassen", och det glömde man inte i brådrasket.

— Nå, men "Svarta fanor"...?

Uppriktigt sagt, så tycke vi den var välgörande när den kom, säger Gunnar Lundstedt. — Naturligtvis var det synd om Geijerstam att han skulle råka så illa ut — men Ellen Key höll nästan på att gå oss på nerverna. Det intellektuella tanteriet i hennes kretsar utstrålade något av samma misstänkta odör som oxfordrörelsen nu för tiden. Jag skall aldrig glömma en dag på Verdandi, när en av hennes pilgrimer kom in på kaféet, gick in i det allra heligaste och började stapla upp en hög pinnved i kakelugnen. Det var preludierna till en stilla afton framför brasan med Ellen Key i knät. Det blev nästan en aning för mycket av det småvarma. Det strindbergska åskvädret rensade faktiskt luften.

Så långt Gunnar Lundstedts redogörelse för de litterära intressen som odlades av kotteriet på Café Verdandi i Göteborg och som nog i det väsentliga hade motsvarighet på många platser i landet, där ungsocialisterna hade ett stamkafé som samlingspunkt, där man kunde disputera — ty för detta hade man en lika lidelsefull åstundan som Erasmus Montanus. Dennes kärlek för latin hade man förstås inte, men däremot idkades, som redan sagts, gärna studier i esperanto.

Göteborgsepisoder

Axel Henriksson har berättat en del episoder ur det göteborgska klubblivet. En del har infogats i lämpliga sammanhang och ännu några följer här:

"Under många år har jag varit klubbarnas "bandolör" — ett göte-

Göteborgsklubbens "dödskallefana"

Kaféinteriör från Verdandi i Göteborg med källarmästare Hugo Vistrand i förgrunden. Teckning av Axel Henriksson

borgsuttryck som betyder devis- och fan-målare. De mest drastiska är två fanor, en med en jättestor knuten näve och en annan med tre dödskallar. Över dödskallarna står med stora bokstäver orden: Militarismens resultat. Den knutna näven tog polisen en gång, men dödskallefanan har klubbarna ännu kvar. På tal om den så hände det en gång vid en majdemonstration att en grupp gamla tanter stod och betraktade tåget med händerna knäppta på magen. Då Hagaklubben marscherade fram med dödskallefanan i teten sa' en av gummorna: 'Se där kommer dödgrävarnas fackförening!' "

"Om Olof Kronow har du naturligtvis en hel del uppgifter, men vet du att han också en tid i början på seklet vistades i Göteborg, under den period då Emil Rosén låg i som mest för ungsocialismen i där? Hans förmåga som debattör ådrog honom stor uppmärksamhet. Han kritiserade professor Wicksells teorier om kapitalvandringarna och hade för egen del uppställt egna teorier.

En av de föreläsningar som ännu klart står i minnet var den som mycket unge Hugo Lindberg höll här om J. P. Jacobsen, ateismens och kärlekens skald. Han var då Gottfrid Ljungdals gode vän och vapenbroder."

"Har du behov av mera stoff om de berömda Café Verdandi-debatterna, så tag ett koncentrat ur Hugo Wistrands bok: Minnenas hus." — (Till detta vänliga råd må svaras, att det skulle varit än mer lockande att knyta några reflexioner till Hugo Wistrands: En ung socialists bokhylla från seklets barndom, avsnitt i Arbetets söner. Men utrymmet — —.)

"Jag fick härom dagen ett mycket långt brev från en gammal unghinke, Karl Mattson, som emigrerade till USA för 39 år sedan från Göteborg. Han berättar att en måg till August Palm bor några mil utanför Seattle och han fyller i mars 71 år."

"Förresten tycker jag nästan att du borde ha med vår egen 'Medborgarsång', som vi sjöng i konkurrens med socialdemokraternas sångkör. När den sjöng: 'Så sant vi äga ett fädernesland — —' klämde vi i med: 'Vi födas nakna till jorden och då äro vi alla lika — —.' "

"Ungsocialisterna gjorde en insats i den kortlivade föreningen Studenter och arbetare, bildad efter ryskt mönster och verksam under åren 1906—1907."

"Under mina resor i Ryssland 1931 och 1933 träffade jag flera gamlingar som varit med på kongressen i Stockholm 1906. En av dem var en vördnadsvärd åldring från Samarkand, ej olik Peter Krapotkin till det yttre. Han lämnade mig ett brev, som jag efter hemkomsten skulle vidarebefordra till Hinke. På grund av slutorden i brevet hade jag inte hjärta att översända brevet till Hinke och bifogar det här, i händelse du finner det lämpligt att göra en fascimil av det. I översättning lyder det:

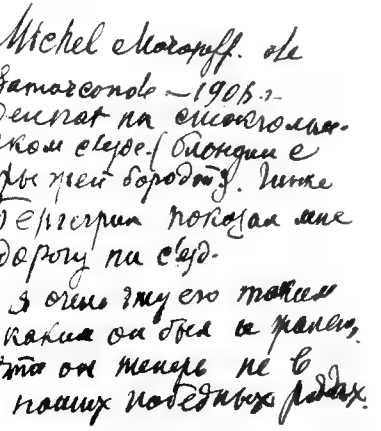

En hälsning från Samarkand.
Se texten

Mikael Morossow från Samarkand.
1906 var jag delegat på kongressen i Stockholm (en blond med rött skägg). Hinke Bergegren visade mig vägen till kongressen. Jag värderar honom mycket sådan som han var då och beklagar, att han nu icke är med i våra segrande leder.

"Mot den beryktade 'Gule Josef' gjorde vi direkt aktion, då han hade utlyst ett strejkbrytarmöte. Vi öppnade själva ett nytt möte, sedan vi kastat ur Gule Josefs litteratur genom ett fönster och Josef själv smitit ut en bakväg."

"Det bör påpekas, att utom den socialistiska föreningen för äldre i Göteborg, varom protokollen talar, bildades liknande föreningar i Nya Varvet och Västra Frölunda. Samtliga blev embryon till LS."

"Slutligen medsändes en stencilerad tidning, *Göteborgs-Posten* för den 11 augusti 1909, ett av dessa blad som utgavs sedan typograferna beslöt deltagande i storstrejken. Ett par notiser i bladet har sitt intresse:

Ungsocialistisk razzia: För spridning av förbjudet upprop anhölls måndag kända ungsoc. stuvaren John Andersson, skickades Backamo för värnplikt; dessutom anhållits för enahanda bokbinderiarb. V. M. D. Hjortberg, smedlärl. K. D. Staberg från Borås, bokbinderilärl. J. H. Ottinger, Sthlm, kvinnan Ada Schött fr. Kiruna. De båda sistnämnda ställas till ansvar för lösdriveri. Vidare i går e. m. kl. 6 två norska ungsocialister, Östby och J. P. R. Olsen, den förre innehade bräckjärn, den senare en stor bordkniv, båda därjämte ungsoc. broschyrer samt visitkort fr. kända ungsocialistiska agitatorer.

Vidare:

Strejkuppträdena i Norberg: Anstiftarna, ungsoc. ledarna, agenterna C. R. Andersson och gruvarbetaren O. Wallenstein häktats. Inalles häktades 22 personer, varmed häktningarna avslutade. Inga oroligheter trots hotfull hållning. // Allmänt nytt: Senaste numret av *Brand*, tidningen *Viljan* i Sundsvall för majestätsförbrytelse samt antimilitaristisk Hernösandsskrift beslagtagna.

Landalaklubben

Som redan nämnts på tal om Hagaklubben finnes en protokollbok i vilken konturerna till Landalaklubbens korta saga tecknats. Det var den 8 februari 1909 som 18 intresserade beslöt att återupptaga Landalaklubben, om vars tidigare öden man annars knappast någonting vet. Ett foto från dess tidigare tillvaro finns dock bevarat. En av dem som var med om klubbens återväckande var konstnären Adolf Hallman, sedermera berömd tecknare och som ung flitig medarbetare med sitt ritstift i *Brand*, *Nya Folkviljan* och ungsocialistiska tillfällighetspublikationer och även i *Folkets Dagblad*, under tidningens tidigare år.

Av åtskilligt kan man sluta sig till att Landalaklubben hade en betydande rekrytering bland nykterhetsfolket, speciellt bland verdandister.

En annan känd medlem i klubben var Thorild Lundström, som hade sina idéer från Norra klubben i Stockholm i bagaget och inledde frågan om ungsocialistisk mötesparlamentarism.

Landalaklubben 1908

Klubbens regelbundna arbete försvårades i hög grad av att den inte hade någon lämplig lokal. Den ambulerade möte efter möte från det ena stället till det andra, och när den äntligen blev bofast på Carl Gustavsgatan 49, var det på retur med intresset. Lokalen befanns också ha sina brister, men då dessa, enligt protokollet kunde avhjälpas för kronor 1: 80 får man väl antaga att de inte var allt för svåra.

Landalaklubben blev aldrig i tillfälle att hälsa mer än en kvinna som medlem och hon blev strax efteråt överlöpare till Hagaklubben.

Klubben synes ha bidragit till att återuppväcka Lindholmenklubben, en gång verksam efter det stora klubbsvepet 1901 och var även intresserad vid bildandet av Göteborgs socialistiska förening, avsedd att sammansluta äldre ungsocialister. Men Landalaklubben mäktade inte hålla intresset levande för den egna organisationen. Den 24 januari 1910 föreslogs klubbens nedläggande och den 1 februari beslöts i enlighet med förslaget.

Från "Skomakarstan"

En klubb om vilken man har tidiga uppgifter är den i Örebro, Örebro Socialistiska Ungdomsklubb. Egentligen kallades klubben från början, liksom en del andra tidigt bildade, socialdemokratisk och den torde ha bildats av A. Österberg i mitten av januari 1898. Det

första protokollet i den ännu bevarade protokollboken är från möte som interimsstyrelsen utlyste den 25 januari 1898. De stadgar som vid detta möte antogs hade som första paragraf:

"Örebro Socialdemokratiska ungdomsklubb har till uppgift att verka för ungdomens sammanslutning inom Örebro samhälle, samt genom diskussioner söka intressera dem för politiska frågor, samt socialdemokratins utbredning." Medlemmarnas ålder: mellan 15 och 30 år.

Vid inskrivningen av medlemmar ingick 14 män och 2 kvinnor. Bland de mera aktiva från början finner man A. G. Branting, A. Österberg, J. E. Ekman, E. J. Jonsson samt de båda kvinnorna, Alma Nilsson och Selma Jansson. En av de första diskussionerna i klubben gällde en reaktionär riksdagsmotion av Jakobsson i Karlshult. Redan den 26 april beslöt klubben att vila under sommarmånaderna, men som oftast blev fallet då klubbar skulle "vila", blev det svårt att ruska liv i den sovande.

Först den 24 februari 1903 bildades Örebro Socialistiska Ungdomsklubb, utan medverkan av de tidigare klubbisterna, så långt man kan finna. Nu var det Gustav Bäckström som kom till Örebro från Jönköping, eller man bör kanske säga Stockholm. Som vi sett var Gustav Bäckström i slutet på det gamla seklet i Göteborg. Därifrån styrde han kosan ut i landet och hamnade i Jönköping, där han pysslade om de ungsocialistiska idéerna och där den ungsocialistiska klubben sände honom som ombud till "utbrytningskongressen" 1903. Bäckströms mening var inte att återvända till Jönköping — där klubben utan hans sakkunniga ledning totalt urartade, övergick till Malmöförbundet och snart därefter dog! — utan kosan ställdes till Örebro, där han bildade klubben blott två dagar efter det kongressen i Stockholm slutade.

Efter Bäckströms anförande uppmanade redaktör Per Axelsson, då anställd i Örebro-Kuriren, de närvarande att bilda en ungdomsklubb, varefter 23 antecknade sig för medlemskap. Ordförande blev H. Andersson, sekreterare E. Sartz och kassör I. Magnusson. Erik Andersson blev kommissionär för och referent till *Brand*. Bäckström slog ner sina bopålar i Örebro och var, jämte Per Axelsson bland de mest aktiva i klubben, vilket dock inte betydde att de ofta hade samma mening. Särskilt var de varandras motståndare beträffande parlamentarismen, men även vad beträffar metoderna för militarismens bekämpande. Den 21 mars 1903 hölls ett stort offentligt möte med Hinke Bergegren som talare över ämnet "Klasskampens mål och den socialistiska ungdomsrörelsens betydelse", samt följande dag

ännu ett föredrag om "Revolutionen i Paris och den blodiga veckan". Efter dessa föredrag strömmade ett betydande antal nya medlemmar till klubben. Klubben kom i delo med det socialdemokratiska ortsorganet Ö.-K. på grund av artiklar skrivna av en medlem i klubben som hette Ludv. Sundberg. Det diskuterades om han skulle få lov att vara medlem längre, men han blev ej utesluten, utan i stället tillsattes en kommitté som skulle bemöta skriverierna. Även på klubbmötena blev det kraftiga sammanstötningar mellan nämnde Sundberg och övriga debattörer. Av protokollreferatet framgår att skribenten ifråga ansåg det lyckligast att man skrinlade planer på socialism tills arbetarna blev "fullt ut så upplysta och intelligenta som överklassen".

Emellertid blev mötena, allt efter som sommarvärmen gjorde sig påmind, allt glesare besökta. Såväl Gustav Bäckström som Per Axelsson flyttade från Örebro. Diskussionsivern mattades men man höll dock ut sommaren över och först fram på höstkanten kom den tråkiga frågan om man skulle låta klubben "vila". Så blev emellertid inte fallet. Under John Zakrissons energiska ordförandeskap beslöt man att ta nya tag och det framhölls särskilt att man borde flytta till Folkets hus, då det var lättare att samla folk dit. Därjämte skulle man söka göra programmen lättare och mer omväxlande. Det förefaller som om receptet varit det rätta, ty i protokollet för den 24 oktober 1903 är antecknat, att blott 11 av klubbens medlemmar var frånvarande. Ivar Molin skriver fina protokoll och redogör för de debatter som fördes om nykterhetssaken, om religionsfrågan, om sätten att få kvinnorna intresserade för ungsocialismen och den eviga frågan om ungdomens moral. Därjämte föreläsningar i skilda ämnen, uppläsningar och åtminstone vid några möten även musik. Det antecknas att *Revolt* börjat utgivas. Tidningar med den titeln utgavs senare från olika håll, exempelvis från Ystadsklubben år 1905 och från Trollhättan och Västra Sverges distrikt, men det var vid betydligt senare tidpunkt och otroligt är det inte att Örebroklubben var den som "hittat på" namnet. Något exemplar av Örebro-*Revolt* har ej stått att uppbringa.

Sommarvila

Uppryckningen varade ett litet tag, men ingalunda länge. Efter årsskiftet 1904 återkommer klagomålen om dåligt besökta möten och usel ekonomi. Fram i mitten på mars hölls ett offentligt möte mot

Flyktingtyper från 1906

Teckning av Axel Henriksson

Åkarpslagen och en resolution mot all klasslagstiftning antogs. Några dagar efter detta möte ägnades ett klubbmöte åt frågan vad man skulle göra för att rycka upp intresset. Alla talare var ense om att klubben förde en sorgligt tynande tillvaro. Kanske var inställningen i religionsfrågan för extrem? Örebro är ju känd som en stad med många religiösa. Någon menade att inställningen till socialdemokraterna ej borde vara så utpräglat fientlig. Knut Bergsten framförde utpräglat socialdemokratiska synpunkter. Närmaste resultatet blev att klubben "vilade" ett par av de varmaste månaderna, men i början av september samlades man åter till ett klubbmöte och i oktober hölls offentligt agitationsmöte där Knut Bergsten talade om "Ungdom och klasskamp", med 7 nya medlemmar som resultat. Klubben fick mera dragning åt "samarbetslinjen", speciellt beträffande den antimilitaristiska agitationen, där samarbete ordnades med arbetarkommunen, ungdemokraterna och en existerande fredsförening.

I mars 1905 kom Hinke och talade i Cirkus inför en till sista plats fylld lokal och med betydande förtjänst för den fattiga klubben. Hinke hade lovat att snart komma tillbaka i sällskap med Albert Jensen, men det visade sig omöjligt att få hyra någon lokal av den storlek som

skulle behövas och så fick man ta en mindre lokal och med blott Jensen som föredragshållare.

På första mötet i januari 1906 diskuterades *Gula faran*, som fick ett mycket välvilligt mottagande. O. Sjögren framhöll att uttrycket "dolken i köttet" som så många hängt upp sig på borde tolkas symboliskt. Hade funnit att de som främst rackade ner på tidningen hade varken sett eller läst den. Klubben beslöt att anmoda Carl G. Schröder att under sin föredragsturné även besöka Örebro.

En person i Göteborg hade vägrat att låta sina barn deltaga i skolans religionsundervisning, vilket fick till följd att polis hämtade barnen. Fallet väckte uppseende och debatterades även i Örebroklubben. Ett förslag att ansluta klubben till Örebro arbetarekommun fick endast förslagsställarens röst. Däremot beslöts att knyta samman den antimilitaristiska propagandan fastare genom en militäragitationskommitté. Energiska ansträngningar gjordes att få till stånd en klubb på Sannahed, vilket inte helt lyckades, men goda förbindelser skapades.

På vårsidan 1906 kunde ännu ett stort Cirkus-möte hållas. Hinke hade lovat komma i sällskap med "två ryssar". Det visade sig när han kom att han hade med sig inte mindre än 8 "ryssar", den dubbelkvartett av sångare som omtalas i annat sammanhang. Stämningen blev utomordentlig. Denna sommar var det för övrigt livligt. Man ordnade utflykter, hade utmärkta föreläsningar på klubbmötena, som delvis hölls i det fria. Lokalfrågan var ett ständigt bekymmer. I Folkets hus förefaller det ha blivit för dyrt att hyra, kanske fanns också andra motigheter, och klubben förde en ambulerande tillvaro, vilket alltid är en nackdel. Men på sommaren kunde man ju hålla till i vilken skogsbacke som helst. Med förkärlek gjordes utflykter till Sannahed, av lätt insedd anledning. Leon Larssons "Hatets sånger" och "Ur djupet" samt Lundaklubbens "Till arbetareungdomen" hemtogs och spreds. "Brantings senaste bannbulla" (beträffande dynamitfynd vid Västmannagatan) diskuterades och med skärpa framhölls att yttrandefrihet skall värnas i alla skiften. Klubben förklarade sig mot alla bojkottaktioner mot tidningar, även de som företräder andra meningar än dem man själv har. — Inom klubben fanns ett stort intresse för esperanto, som studerades av flera klubbister.

I slutet på 1906 hölls ytterligare ett stort Cirkus-möte, i suspensionsfrågan, vid vilket Hinke och August Palm talade.

Klubben var vid denna tidpunkt inte stor, men den var stabil och

medlemsfluktuationen var obetydlig. Den som framför andra var verksam var J. Friman. En önskan hade uttalats att 1907 års kongress skulle pågå 30—31 mars och på långfredagen ordnades stort offentligt möte i Cirkus. På lördagskvällen var en kollation ordnad å hotell Germania. En vecka senare, den 8 april, hade offentligt möte ordnats med Albert Jensen.

Frågan om värnpliktsvägran behandlades i klubben. Här var man mycket försiktig och något uttalande antogs ej. Det framhölls under debatten att de som är över värnpliktsåldern ej bör ge direktiv i saker där de själva är fritagna från att bära konsekvenserna. Men bästa möjliga kontakt med militärerna ville man söka få och man uttalade också att ungsocialisterna borde sträva att få någon med i arbetarekommunens styrelse, som kunde där framlägga och försvara ungsocialistiska synpunkter.

"Inte rota i smörjan"

Gustav Svensson ville komma och tala om postrånet, men detta avslogs enhälligt. "Inte rota i smörjan", sade J. Friman och uttryckte därmed den allmänna meningen. *Nya Folkviljan,* som dittills varit ganska välsedd i Örebro, blev också utsatt för omild kritik. Ett nytt möte med Albert Jensen gav rekordartad förlust och bringade den förut trassliga ekonomien till nästan fullkomlig katastrof. Det blev långa och rådvilla överläggningar om hur man skulle rädda klubben. Uttaxeringar och frivilliga bidrag hade redan utnyttjats till det yttersta. "Vi börjar bli för gamla i klubben", tyckte Friman. Hur det nu var krånglade man sig fram, men vidare livfullt var det inte.

På våren 1908 hade det talats om att den ungsocialistiska rörelsen borde få beteckningen anarkistisk och Örebroklubben tog också upp frågan om det fanns någon principiell och ideologisk skillnad på ungsocialism och anarkism. Man kom till det resultatet att det inte fanns någon skillnad.

Klubben skulle skaffa sig en ny fana — röd eller svart? det var frågan. Svart blev beslutad, men då hade visst den kvinnliga medlem som skulle sy fanan redan köpt rött tyg och börjat arbetet. Alltså blev den röd.

Den brutala och hänsynslösa skatteindrivningen dryftades. Man beslöt uttala sig för att ingen borde på auktioner köpa för skatter utmätt bohag. De höga bostadshyrorna föranledde uttalande om att en hyresgästförening borde bildas.

Beskedet om att socialdemokratiska partikongressen definitivt uteslutit Hinke och Schröder föranledde förordnande av att ungsocialisterna lämnar arbetarekommunerna och att ett ungsocialistiskt parti bildas. Meddelandet om Amaltheaattentatet föranledde debatt. Hinke som skulle talat på ett möte i Örebro hade fått en halsåkomma, som gjorde att han inte kunde hålla föredraget. Albert Jensens broschyr: "Politikens orimlighet", utgiven från Norrköping, rekvirerades. Likaså "Spanska proletariatets historia", utgivningsort Göteborg. Möte med Hilma Hofstedt ordnades i samarbete med soc.-dem. kvinnoklubben.

Revolt har kommit med nytt nummer, nu från Lysekil. — Ernst Holmén har, som det förefaller utan att vara engagerad, hållit ett föredrag, vars betydande förlust klubben fick betala.

På klubben har diskuterats bildande av lokala samorganisationer, tydligen i anslutning till broschyren.

Vid 1908 års sista möte beslöts att grunda ett ungsocialistiskt bibliotek och skulle i samband med detta även broschyrförsäljningen ordnas. Men som lokalfrågan aldrig synes kunna få någon rationell lösning utgjorde den naturligtvis ett stort hinder och det var därför som även en lokal- och kafékommitté valdes.

I mars 1909 firade klubben sin 6-årsdag med föredrag av Hinke och med en nettobehållning på kr. 76: 50, pengar som det fanns gott om hål att stoppa i. — En fröken D. Thorvall erbjöd sig att komma och diskutera religiösa frågor, vilket accepterades. Ense med henne blev man visserligen inte, men däremot synes man ömsesidigt ha trivts med varandra, ty hon kom senare tillbaka och höll flera litterära föreläsningar, bland annat om Ibsen.

Förstamajdemonstrationen deltog klubben i. En ungsocialist, K. Karlsson, och en ungdemokrat, O. Castello, blev anhållna av polisen därför att de utdelade upprop. Poliserna läste tydligen rubriken fel och trodde att det var fråga om det mångomtalade "Tänk först — handla sedan". Men uppropets rubrik var: "Handla först — tänk sedan" och var inte beslagtaget. Nåja, en polis begår ju aldrig misstag och därför fick utdelarna stämning för "vållande av folksamling". Precis som en majdemonstration kunde försiggå utan folksamling! Advokat Vilh. Hellberg åtog sig att för båda klubbarnas räkning svara i målet och få kostnaden betäckt genom att tala vid offentligt möte för demonstrationsrätten. Mötet blev mycket lyckat. Skådespelerskan Siri Håård af Segerstad, som åtföljt advokaten från Stockholm, medverkade också vid mötet. Det hade nu gått så långt,

Västerviks socialistiska ungdomsklubb 1910

att den oskyldigaste faninskription förbjöds första maj detta år. Om rättegångens slutresultat meddelas ingenting i protokollen.

Det senaste protokollet i denna samling är från den 26 juli 1909, då det Wångska mordet och Hinkes artikel om detta debatterades. Man tyckte inte om artikeln.

Sedan är det ett hopp i protokollen till den 22 juni 1911. Om klubben under mellantiden hela tiden var i verksamhet är svårt att säga — otroligt är det inte, ty det första man möter i protokollen från 1911 är klagan om slöhet. Men till dessa protokoll får vi återkomma i samband med redogörelse från närmast följande årtiondes klubbliv.

Från Västervik

har Olle Gustavsson haft vänligheten sända det lilla som finns kvar av handlingar som berör första tiden av den ungsocialistiska klubbens arbete där. Det är en medlemsmatrikel och en kassabok, båda omslutande tiden 1909—1914. Till detta fogar Olle Gustavson följande kommentar: Västerviks socialistiska klubb tycks vara bildad den 8 juli 1909 och fick vid starten 18 medlemmar, som vid första kvartalsrapporten hade ökats till 23. En av initiativtagarna var Weijler Ekvall, som sedermera ändrade namnet till Weijler Hildebrand.

Upplysningen har verkligt kuriositetsintresse — vem hade kunnat

ana att också Weijler Hildebrand varit ungsocialist, innan han gav sig filmen i våld. Länge lär det inte ha varit, ty han försvinner snabbt ur matrikeln.

Olle Gustavson fortsätter: Lägg märke till följande poster under första kvartalet i kassaboken: Duk till fana kr. 0: 85. Material och målning kr. 1: 25. På den tiden kunde man tydligen skaffa sig en fana för ett skapligt pris!

Klubben var inte stor under den tid som nyss har nämnts, men den förefaller att ha klarat sig bra ekonomiskt och har kunnat lämna åtskilliga handtag till den LS som bildades i staden år 1910. Denna LS blev emellertid aldrig så stabil att den kunde stå på egna ben, utan förefaller rätt snart ha avsomnat. Den nuvarande LS i Västervik bildades först 1915. Vid dess första konflikt samma år hos AB Slipmaterial vanns seger, framhålles det, därför att ungsocialisterna höll rent från strejkbrytare. Herbert Vallander kom från Göteborg till Västervik år 1912 och kastade sig genast i arbetet både för klubben och för LS. Han och F. J. Gustavsson var bland dem som ständigt låg i selen.

Då Vallander uppmanas att berätta några roliga minnen från den tidens klubbliv, svarar han att nästan alla minnen från den tiden är roliga. 1910 och förresten från den beryktade "rationella klyvningen" av storstrejken var det fullkomlig klappjakt på ungsocialister. Västerviksklubben hyrde då en hästkrake och en kärra och kuskade omkring med John Andersson ute i bygderna, försålde litteratur och höll föredrag — därom har också John Andersson berättat detaljer. — 1913 utkom bland ett flertal tillfällighetstidningar även *Den blågula faran* och slumpen gjorde att samtidigt som den tidningen kom till Västervik firades Barnens dag. Just som 3 à 4 man varit vid järnvägen och hämtat tidningspacken kom festtåget förbi. Vad var naturligare än att man följde med på sidan om tåget och sålde "blågult" av glatta livet. Folk trodde tydligen att det hörde till pjäsen, i varje fall gick hela upplagan åt.

Den som hade kommissionärsjobbet för klubben hade *Brand, Nya Folkviljan* och *Syndikalisten.* Om nu endera av dessa tidningar blev beslagtagen, gömdes den packen mellan de båda andra tidningarna. Kom så en polis och frågade efter den beslagtagna tidningen, vändes först den ena och sedan den andra sidan av packen mot honom. Nu hände dock att polisen inte var mera lättlurad än han gjorde sig, utan sade helt förtroligt att försäljaren kunde spara ett exemplar av de beslagtagna tidningarna åt honom.

Ungsocialisternas första kafélokal invid Folkets hus i Malmö. I dörröppningen Frans Severin med fru och Helga Kampf

Men vad de äldre kamraterna med särskild glädje minnes och som de nu saknar är idédebatterna, diskussionerna i gathörnen och på arbetsplatserna, på mötena och i hemmen — överallt diskuterade man mål och medel. Den politiska trätan som kommit i stället gör ingen människa glad, även om man måste erkänna att den då och då gör en och annan fet.

Så långt Olle Gustavson och Herbert Wallanders intressanta redogörelser. Från den 19 oktober 1913 till den 13 oktober 1929 finnes protokollböcker för Västerviksklubben bevarade. Även efter sistnämnda datum har klubben varit i arbete, fast handlingarna från denna senare tid har förkommit. För närvarande är dock klubben nedlagd.

Till bevarade protokoll från det senare tidsskedet skall vi återkomma.

Malmöklubben blir kaféägare

Efter de svåra törnar som Malmöklubben fått ej blott genom de tilldragelser som i det föregående skildrats, utan även en del andra var för sig kanske mindre betydande motigheter, som dock sammantagna hämmade klubbens utveckling, hade klubben äntligen kommit

in i en lugnare period, vilket emellertid inte betyder att den slöat till. Tvärtom var mötena väl besökta och diskussionerna både livliga och intressanta. Det fanns en tid då Malmö ungsocialister med glans kunde "ta" ett av de stora socialdemokratiska kommunmötena och få majoritet för sina förslag, men sedan brytningen med socialdemokraterna blev definitiv blev den ungsocialistiska rörelsen mera isolerad och det var blott vid offentliga diskussionsmöten som andarna drabbade samman, vilket dock ej så sällan hände.

På sina håll hade klubbarna gjort försök att skaffa sig egna samlingslokaler, därifrån tidningar och litteratur distribuerades, uppbörd hölls och där man för övrigt träffades och diskuterade, samlade ett litet bibliotek som hölls tillgängligt, ävensom några tidningar. Trots att lokalerna var billiga och anspråkslösa blev dock hyran för dem betungande och man måste nästan överallt ge upp. Ett par klubbar bestämde sig för att skaffa sig egna kaféer, vi har redan berättat hur det gick till i Göteborg, men så vitt bekant är var det blott Hälsingborg och Malmö som i större utsträckning lyckades förverkliga tanken — i något fall torde andra klubbar ha varit ekonomiskt intresserade i kaféer ägda av nykterhetsfolket. Hälsingborgsklubbisterna lyckades inte i längden med sitt kaféföretag, medan klubbkaféet i Malmö rentav blev en succés.

Alldeles intill Folkets hus i Malmö fanns ett litet kafé, som den ungdemokratiska klubben en kort tid sökte driva, utan att lyckas få fart på rörelsen. Kaféet ägdes senare av enskild person, medlem av den ungsocialistiska klubben och denne överlät rörelsen till klubben. Både lokal och inventarier befann sig då i sådant skick att kunder med normala anspråk helst vände i dörren. Men klubbisterna satte snart ny prägel på det hela. Mot avtal om hyresfrihet för viss tid med fastighetsägaren började de en grundlig renovering. Snickare, målare och andra yrkesarbetare hjälptes åt och särskilt kan Ivar Dahlberg, numera anställd i Arbetarrörelsens arkiv, nämnas för outtröttligt nit som målare. När lokalen var fin köptes nya möbler och andra kaféinventarier på avbetalning och så invigdes Kafé Nutiden, ungsocialisternas eget kafé. Det blev som sagt succés. Dagarna i ända var lokalen fylld av gäster ända till bristningsgränsen, skulderna betalades på kort tid och kaférörelsen kunde ge klubben ekonomiska tillskott, större än någon vågat drömma om. Lokalen blev alldeles för trång och då senare en flerdubbelt större lokal blev ledig vid samma gata, men i hörnet till den stora trafikpulsådern Föreningsgatan och hörn i hörn med saluhallen, blev klubben rentav storföretagare i

kafébranschen. Rörelsen gav inte bara klubben en stabil ekonomi, utan vinsten räckte också till generösa anslag åt rörelsen i övrigt. Så exempelvis till utgivande av Krapotkins arbeten. Malmöklubben fick nästan rang och värdighet av ett litet finansinstitut. Under många år sköttes dess affärer av G. Strand, som delade sin tid mellan tillsyn över kaféet och anställning i försäkringsverksamhet.

Tyvärr avbröts den lovande utvecklingen då husägaren en dag ville lägga till på hyran. Han hade naturligtvis lagt märke till hur utmärkt rörelsen gick och ville ha sin anpart av vinsten. Utan varje tvivel skulle man kunnat gå med på den hyresökning som begärdes, men man ville inte gynna något hyresocker och så flyttade klubben sitt kafé till andra och ur alla synpunkter sämre lokaler, vid en avsides gata på söder, där rörelsen förtvinade, långsamt men säkert, till slut mest besökt av knappast önskvärda gäster.

I den södra universitetsstaden

hade, som redan i förbigående nämnts, en schism uppstått som fick till följd att den ungsocialistiska klubben klövs. Minoriteten bildade Centralklubben i Lund vid ett möte på kafé Ny Tid den 9 februari 1909 och beslöt anslutning till Ungsocialistiska partiet från och med andra kvartalet. Klubbens första styrelse hade följande uppsättning: Anton Nilsson, Gustav Sjöström, Olof Hansson, Lars Nilsson och Olof Nilsson. Klubben fick vid starten ett 20-tal medlemmar, som småningom något utökades. Den fick dock aldrig den massanslutning som den första klubben en gång haft, vilket emellertid ej hindrade att det arbetades friskt i Centralklubben. Den fick också i arv handhavandet av distriktsangelägenheterna.

Den gamla klubben, vilken lämnat ungsocialistiska partiet, fortfor att leva och verka som självständig organisation någon tid, men torde rätt snart ha tynat bort — i Centralklubben diskuterades nämligen rätt snart vilkoren för dem som önskade övergå från gamla klubben.

Till de mest aktiva i debatterna hörde Gustav Sjöström och Johan Nilsson, den senare egentligen medlem av Lommaklubben, men nästan ständig gäst hos kamraterna i Lund, där han troligen också under vissa perioder arbetade. Även från Malmö kom nästan ständigt gäster. Tydligen trivdes man förträffligt i Lund.

Om ungsocialisternas agitation bland lantarbetarna låter vi Gustav Sjöström berätta:

Från en utflykt av Centralklubben i Lund till Folkets park i juni 1909. Bland deltagarna antecknas: Stående överst till vänster: Helgot Nilsson, bredvid fanan i mitten: Hilma Hofstedt, framför samma fana: Anton Nilsson och Aug. Magnusson. I höger kant överst: A. Åkesson, strax framför honom Gust. Sjöström och nederst: Helga Kampf. Polisen sökte ta fanan med inskriptionen: Död åt militarismen, men misslyckades

Ungsocialisterna var varma och hängivna anhängare av och medarbetare inom fackföreningsrörelsen. Som av andra redogörelser i denna framställning om ungsocialisternas ställning till syndikalismen torde framgå, blev de på grund av att de på ett både verksamt och uppriktigt sätt deltog i fackföreningarnas arbete, oftast utsedda till fackföreningarnas representanter vid olika tillfällen.

Alltså, fackföreningsrörelsen låg dem varmt om hjärtat. Hur många av i ungsocialismens idévärld uppvuxna och fostrade har inte senare fått framstående platser inom fackföreningsvärlden. Många av dem har visserligen blivit verkliga överlöpare och helt givit sina ungdomsideal på båten. I den mån de verkligen gått till värvet att söka reformera — det heter visst "borra inifrån" — för att få elimínerat alla de misshälligheter, de som aktiva ungsocialister bekämpat, så har de fått resignera. Liksom man med den parlamentariska metoden avsåg att reformera detta samhälle inifrån, från borgerligt-kapitalistiskt till socialistiskt, men i stället sett att det har blivit det kapitalistiskt-borgerliga samhället som reformerat och omdanat arbetarklassens socialistiska representanter till att bli goda borgare, så har också de ungsocialister som blivit fackföreningsrörelsens funktionärer blivit omformade till att bli fackföreningssystemets trogna trälar och ingenting annat.

Cykelpatrull ur Lunds ungsocialistiska klubb

Lantarbetarna stod under detta sekels första årtionde så gott som fullständigt främmande för organisationstanken. I socialt avseende levde lantarbetarna, vare sig de var statare, drängar, torpare eller tillfälliga daglönare, under ett feodalvälde som gjorde dem praktiskt taget till livegna. De behövde således liksom industriarbetarna, organisera sig för att på samma sätt som dessa senare hävda sig och få förbättringar i sin förnedrande tillvaro.

Vad organiseringen av Skånes lantarbetare beträffar, har ungsocialisterna gjort en god insats. Det senare tillkomna lantarbetareförbundet, som bildades 1908, hade som sin första ombudsman och organisatör en ungsocialist vid namn Albin Hansson (ej att förväxla med Per Albin Hansson). Han var tillika en mycket drivande kraft inom den ungsocialistiska rörelsen i Skåne och var på sin tid ledamot av distriktskommittén för Skåne.

Ungsocialisterna i Lundaklubben deltog ofta och mycket aktivt i försöken att organisera lantarbetarna. I varje fall var de mycket intresserade för uppgiften att bibringa dem upplysning om socialismens idéer. Det var på initiativ av den nämnde Albin Hansson, som nedskrivaren av dessa rader lät beveka sig, trots ett mycket starkt tvivel på förmågan, att hålla det första föredraget han någonsin hållit, denna gång för lantarbetarna vid en första-majdemonstration i en by som heter Valläkra, belägen mellan Teckomatorp och Hälsingborg i Skåne. Det behöver icke sägas, att endast med Albin Hansson som garanti att omedelbart rycka in, där den nye och oprövade agitatorn skulle misslyckas, kunde det hela avlöpa något så när lyckligt.

Tid efter annan startade Lundaklubbens medlemmar cykelturnéer ut till lantarbetarna. På bilden står patrullen uppställd utanför Folkets hus i Lund, redo att rycka ut med sina cyklar fullastade med tidningar och broschyrer. Man

I denna grupp av Lomma Soc. Ungdomsklubb (1911) märkes den store kraftige bjässen till fanbärare, Johan Larsson, som sedermera blev ombudsman i Metallindustriarb.-förb. Längst t. h. i mellersta raden återfinner vi John Nilsson, han som satt som ordf. vid andra Lundakonferensen och som gav sin historiskt betydelsefulla röst åt G. Sjöströms förslag, vilket kom att bilda såväl utgångspunkten för som grunden till SAC:s slutliga bildande

ville plöja upp den andliga marken, alltså väcka förståelse för arbetarnas organisations- såväl som ideella strävanden, för att sedan föra fram organisationstanken även för deras vidkommande.

Varje klubb hade sitt sätt att bättra på inkomsterna, det ser man vid studium av olika klubbars protokoll. De små månadsavgifterna räcker aldrig till att administrera på. Lundaklubben hade två extra inkomstkällor: teaterföreställningar och maskeradbaler. Teaterintresset hos klubbisterna i Lund hade gamla anor och inom klubben utbildades amatörskådespelarkonsten storartat. Redan förut har omtalats hur Hinke var deras revyförfattare och för övrigt spelades pjäser med social tendens, först och främst "Slavarna på Molokstorp", med vilken turné gjordes runt hela södra Skåne. Malmöklubben sökte ett tag konkurrera, men låg ohjälpligt i lä. Lunda-amatörerna var verkligen duktiga. Även på klubbmötena spelades tablåer och hölls dramatiska uppläsningar, det senare framför allt av Karl Bergman, som en tid var teateramatörernas ledare. Efter klubbens sprängning kom en del av

teateramatörerna att hamna i olika läger, men detta hindrade inte ett visst samarbete. För övrigt lämnade så småningom en del av amatörerna rörelsen, men fortsatte att medverka då föreställningar ordnades. Om maskeraderna är ej stort mer att säga än att det alltid var smockfullt hus. Någon gång var det också vanlig danstillställning, kombinerad med något kortare anförande.

Ett tag under 1910 såg det litet kvistigt ut för klubben. Det var den gamla välkända sjukan: kontingentskubbning. På en gång ströks inte mindre än 16 medlemmar som ej kunnat förmås att betala. Men närmast följande nyår såg det betydligt mer lovande ut och man vågade sig till och med på att skaffa egen expedition för *Brand* i Folkets hus. I och för administration av denna expedition, hyra m. m., avstod försäljarna av *Brand, Nya Folkviljan* och litteratur sin provision.

Det kan även tilläggas, att redan den 7 april 1906 invigde Lundaklubben en läslokal. Denna omfattade en vanlig bostadslägenhet på ett rum och kök. En stor del av landets tidningar ställdes gratis till läslokalens förfogande. Jämte litteratur, som medlemmarna skänkte till lässtugans bibliotek var denna ett gott tillhåll för medlemmarna under fristunder. För administrationen av densamma såldes läskedrycker, tobaksvaror och ordnades samkväm.

Läslokalen var först belägen på Tomegapsgatan i östra stadsdelen, men flyttade omsider till Trollebergsvägen, i västra stadsdelen.

J. S. Nyberg, den kände verdandisten, flyttade sitt medlemskap till Centralklubben och från Malmö kom inledare i olika frågor, bland andra Axel Andersson, som börjat göra en alltmer beaktad insats i rörelsen, både som talare och skribent. Hinke kom också på visit under en turné i Skåne.

Men det märktes under hand att syndikalismen tog intresset från klubben. Gustav Sjöström, som varit klubbens främsta kraft stod med händerna fulla av arbete för SAC. Hans intresse för ungsocialismen hade naturligtvis inte minskat, men tiden räckte ej på samma sätt som förut. Dock åtog han sig som ombud till ungsocialisternas kongress 1912, där han representerade klubben.

"Är syndikalismen ungsocialismens arvtagare?" var den fråga som stod på dagordningen den 1 augusti 1912, med Johan Nilsson som inledare. Hans svar blev nej, men i debatten var meningarna delade. Det sista sammanträdet som är omnämnt i den tillgängliga protokollboken är för den 19 december 1912 och omförmäler att mötet var för fåtaligt besökt för att styrelse skulle kunna väljas. Protokollet är undertecknat av Helgoth Nilsson.

bildades, som redan förut omnämnts, en klubb redan på hösten 1901. Handlingarna från den tiden är dock ej längre i behåll och den äldsta bevarade protokollboken börjar på våren 1909. Då råkar vi klubben i bästa stridshumör på grund av en kontrovers med *Brands* expedition. Någon föreslår att man skall skälla på vederbörande i *Nya Folkviljan*, men så hård vill man ändå inte vara. Nya medlemmar ramlar in i klubben och det ser lovande ut. Ett nytt standar har just anskaffats för kronor 17: 57 — alltså lite dyrare än Västerviksklubbens, men ett skapligt pris i alla fall. Man får i sammanhanget veta att klubben på försommaren fyller två år, alltså var det samma historia här som på de flesta platser — man ramlade emellanåt och stod upp igen. Det bör nämnas att ordföranden vid denna tid — alltså våren 1909 — hette K. J. Fallgren och sekreteraren J. A. Bengtsson. Under storstrejken förekom i denna klubb diskussion om strejken berörande lokala förhållanden och en offentlig protest avfattades mot att strejken ej var generell, utan vissa viktiga arbetargrupper undantagits. En lögnhistoria i norska Soc.-D. om att de svenska ungsocialisterna hotat att bryta strejken föranledde en harmsen protest. Efter strejkens sammanbrott diskuterades organisationsformerna mycket ingående å flera möten. — Några klubbister som rest över till Canada tänkte på klubben och skickade en gåva på 74 kr., att användas för agitationen. Klubben var å sin sida ganska generös och anslog medel åt kamrater som råkat i svårigheter. — Bland dem som flitigt deltog i klubbarbetet vid denna tid märkes P. Bjerrström, sedermera verksam i Örebro och medlem av SAC:s arbetsutskott, under den tid detta var förlagt till Örebro. En annan flitig debattör är Alb. Axberg. Då Lundakommitténs broschyr om Lokala Samorganisationer blev tillgänglig, uttalade sig klubben för dessa. Klubben ansåg att en del till innehållet underhaltiga agitationsbroschyrer utsändes från olika håll och uttalades att man borde begära provexemplar innan rekvisitioner gjordes.

Det gick med klubben denna gång som det hänt en gång förut, den lade sig i dvala ett par års tid, vilket skedde utan föregående varning, efter ett klubbmöte den 19 september 1911. Klubben väcktes sedan till liv igen först den 12 januari 1913.

Klubben i Vänersborg

har en historia som är typisk för ett flertal medelstora klubbar i landsorten. Ur dess protokoll skall i det följande några uppgifter hämtas.

På föranstaltande av klubben i Trollhättan hölls å arbetarkommunens festplats Karlberg ett offentligt möte med Frithiof Werenskjöld som talare, varefter Vänersborgs socialistiska ungdomsklubb med 21 medlemmar vid starten bildades. Detta hände den 16 juni 1908. Den första styrelsen kom att bestå av Carl Nordberg, Rickard Karlsson, John Andersson, John Carlsson och Henrik Friedländer. Klubben tog som sin första uppgift att sprida skriftlig propaganda och det beslöts att hemtaga 150 *Brand* varje vecka och 100 *Brands månadshäfte*. Kommissionär blev Rickard Karlsson.

Det visade sig snart att den nybildade organisationen inte sågs med blida ögon. En medlem fick avsked från arbetsplatsen och lokalinnehavaren där klubben höll sina möten, Centralhotellet, tyckte inte om att detta stod i annonserna om sammanträden. Man kunde ju sätta "å vanligt ställe". Här som på andra ställen började klubben tidigt leka med tanken på att inrätta eget kafé med möteslokal, men man lyckades inte fullfölja avsikten. I varje fall fanns både vilja och förmåga till arbete för klubbens syften. De båda typograferna Rickard Karlsson och John Carlsson har både i Vänersborg och senare på andra orter gjort betydande insatser för den revolutionära socialismen. Den sistnämnde, alltså John Carlsson, avled för ett flertal år sedan, men var med bland de först anställda på Federativs tryckeri. Där arbetar fortfarande Rickard Karlsson, tidigare faktor på *Brands* tryckeri. Hans slagfärdighet och sinne för humor har alltid gjort honom uppskattad och som den gåvan är medfödd svek den honom inte heller då han skaffade *Brand* avsättning i Vänersborg. Under klubbens första år ingick ett flertal nya medlemmar och mötena förefaller, av protokollen att döma, ha varit både givande och gemytliga. Ett par kvinnliga medlemmar, Amanda och Alma Olsson, bidrog flitigt till underhållningen, men Richard Karlsson höll styvt på att man också skulle värva musikförmågor, så att det kunde bli ytterligare omväxling på det hela.

På våren 1909 tillsattes en stor tidningskommitté för att få ytterligare sprätt på försäljningen och i denna invaldes bland andra Anders Johansson, ett namn som kanske inte förefaller så bekant, men säger man A. V. Johansson så blir det annorlunda. Efter många agitationsfärder och resor i in- och utland har han som bekant ägnat sig helt åt tidningsmannakallet i den syndikalistiska pressen. För att emellertid återkomma till tidningskommittén i Vänersborg så beslöt man att den alltid något omstridda *Nya Folkviljan* skulle vara med i tidningspackorna. Vänersborg blev snart en uppskattad anhalt för resande agita-

torer, både kända och okända. Till slut uttalades, förmodligen "på förekommen anledning", att man allt fick vara lite försiktig med mottagandet av okända resande, det kunde finnas fula fiskar bland dem. O. Dalkvist från Östersund ville komma och tala, men "som talaren var känd något förut" så blev det avslag. Till 1909 års kongress sändes Axel Eriksson som ombud. Storstrejkens lärdomar och planerna på en syndikalistisk organisation debatterades livligt. Då ett kamratmöte skulle ordnas och det blev fråga om att göra en dagordning, föreslog någon att man skulle debattera individualismen, "så att man slapp att bara sitta och gapa på varandra" — och det var ju också ett skäl. "Socialistisk stat — anarkistisk kommun?" diskuterades på ett möte, efter en "något så när saklig" inledning av John Andersson. Svaret blev att stat är stat och tvång är tvång. Värnpliktsvägran var ett ämne som grundligt debatterades och som redan i annat sammanhang omtalats var det ej bara debatter om saken utan också vägrare. J. Konstantin Nordberg, en bror till Carl Nordberg, berättar i en redogörelse han sänt, att några värnpliktsskolkare gömt sig i Folkets parks vinterpaviljong under tiden mönstringarna pågick. Man hade tagit proviant med, men genom förräderi röjdes vistelseorten och polisen tog alla i ett svep.

A. V. Johansson

Den 2 april 1911 stod på dagordningen: "Bör en LS bildas?" Svaret blev ja.

I slutet på augusti 1911 nedlades klubben, men återupptogs ånyo den 18 februari 1913 av ett antal medlemmar ur den gamla klubben. Trots att A. V. Johansson tydligen låg i av alla krafter, speciellt som diskussionsinledare, blev det aldrig någon vidare fart på klubben. Sista protokollet är för den 17 juli 1913 och då ser det rätt så sömnigt ut. Troligt är att inget senare protokoll blev skrivet på den närmaste tiden. Hur länge klubben denna gång låg nere är svårt att fastställa. Nästa bevarade protokollbok är från 1915 och till den skall vi senare återkomma.

Som redan har berättats låg praktiskt taget allt klubbarbete i huvudstaden nere kring sekelskiftet. CK i Landskrona uppdrog åt Sundbybergsklubben att söka ruska liv i Norra klubben, med resultat att den vaknade till ett tag, satte sig i skuld och slumrade in på nytt. Hur det gick till då livsandarna mera på allvar väcktes har ej gått att utforska, men från senare delen av år 1905 finnes protokoll och man finner att klubben ej blott existerar, utan synes arbeta med friska tag. Medlemsantalet förefaller inte att ha varit ringa. I styrelsen under sista kvartalet 1905 tjänstgjorde A. Fürstenberg, Emerik Larsson — Leon Larssons bror —, Gertrud Kuno, John Hessler och Hjalmar Nilsson. Hinke var ofta inledare i olika frågor. Så till exempel hade klubbarna tidigare ivrigt deltagit i agitation för storstrejk, med mål att erövra den allmänna rösträtten. Efter hand som rörelsen blev rent antiparlamentarisk fann man det meningslöst att fortsätta denna agitation. Under debatten på kongressen i Göteborg sades rent ut, att en sådan kraftanspänning som en storstrejk krävde av arbetarklassen, var målet, rösträtten, ej värd. Nu väckte och inledde Hinke frågan: "Kan den parlamentariska taktiken försvaras från agitationssynpunkt?" Han stannade för ett nekande svar och fick instämmanden under debatten av Elis Höglund, A. Uhlén, Eric Andersson och Karl Börjesson, medan Josef Andersson var opponent. Egendomligt nog ansåg dock Eric Andersson att man borde deltaga i agitationen för kvinnans rösträtt.

En dag i slutet på mars 1906 — det var förresten den 26 — finner vi Hinke på ett klubbmöte i Norra klubben utveckla en för honom ny och för åhörarna överraskande idé beträffande den sociala revolutionens genomförande. Man skulle mangrant ansluta sig till skytterörelsen, bli säker skytt och sedan omstörta samhället med hjälp av de gevär och den ammunition som samhället själv bekostade. Infernaliskt skickligt uträknat! Som redan i det föregående berättats hade denna revolutionsplan varit i Fabian Månssons säck innan den nu kommit i Hinkes påse, men det synes inte ha hindrat lagfarten. Det blev hemlighetsfulla diskussioner som inte fick protokollföras och antydningar om nyttan även av "kortare vapen", med mera i samma stil. Skärpt bevakning sattes vid dörren och skärpt undersökning innan nyinträden beviljades blev beslutad.

Detta raketsnabbt uppflammande intresse för "folkbeväpning" förflyktigades lika fort som det kommit. Man fick annat att tänka på och tala om än "byssa och pistol" när det hemliga uppropet "En

kamrats ord" kom, vilket tydligen var en överraskning, åtminstone för stockholmsklubbisterna. Man tyckte inte så värst om innehållet, men den perfekta hemliga distributionen imponerade och den nästan ständigt på resande fot varande Hinke kom från södra Sverge med färska informationer, som han delgav klubben på annan än den vanliga möteslokalen och naturligtvis utan protokollskrivning. Klubben var i intensiv verksamhet på många fronter. Arrangemangen för de offentliga A-salsmötena krävde ju en hel del arbete, men så var också resultaten lysande. Det var inte längre nödvändigt att Hinke skulle vara med som talare för att dra fulla hus. Vid ett möte i september med Birger Svahn som talare redovisades 710 betalda inträdesavgifter.

Men man hade många andra järn i elden. Man debatterade möjligheterna att organisera vad man kallade "pöbeln" — en variant av den före sekelskiftet debatterade frågan om att organisera "ligapojkarna".

Man tyckte visserligen att rösträttsfrågan praktiskt taget var en struntfråga, men ville i alla händelser inte släppa tanken på storstrejk för rösträtten — man beslöt på förslag av Ivar Englund att söka samarbete med de socialdemokratiska klubbarna om den frågan. Även i andra sammanhang märker man att klubbisterna långtifrån var hundraprocentigt antiparlamentarister. Då en talare yttrade: "Parlamentarismen är ett nödvändigt ont", fick han många instämmanden. Bland de flitigaste inledarna och debattörerna i klubben kan nämnas Axel Holmström, Birger Svahn, Hjalmar Nilsson (sedermera Harriston), Nils Wessel med fru, Ivar Englund, Leon Larsson, G. och R. Söderholm, Axel Uhlén, Aron Fürstenberg, Ernst Andersson, Wilhelm Hansson, Axel Hammar, Anna Blomqvist, Gertrud Kuno, Emerik Larsson, Ragnar Johanson och många andra. Klubben hade ett betydande antal mer eller mindre ordentligt betalande medlemmar och nyrekryteringen var god, trots ovanligt stränga restriktioner mot element som misstänktes vara ute i spioneriuppdrag.

Ryssflyktingarna 1906

Att man ville hålla rent hus från spioner åt borgarpress och polis hade många och vägande skäl. Bland de hemligheter man ville bevara var sålunda den kongress av ryska revolutionärer som hölls i Stockholm i slutet av februari och början av mars 1906 och där Hinke och Axel Holmström främst skötte värdskapet. Bland de 111 ombuden på kongressen var också Lenin. I Stockholm vistades vid denna tid

200 ryska flyktingar efter det misslyckade revolutionsförsöket 1905 och i den mån de var hjälpbehövande gjordes inom klubbarna insamling för dem.

Kongressens syfte var att få till stånd en förlikning mellan de riktningar som främst företräddes av Lenin och Plekhanov, varjämte de polska, lettiska och judiska socialistpartierna förenades.

Om flyktingarnas liv i Stockholm berättas i en artikel i *Brand* en del episoder. Sålunda berättas om en fest som hölls den 23 februari 1906 och som prisas i höga toner av en av de entusiastiska ryssarna. När hans hjärtlighet särskilt vänder sig till Hinke har denna tagit fram blåpennan och säger: det där hoppar vi över! En del av flyktingarna kom redan i januari, efter äventyrliga färder. En del av dem bodde i en förhyrd villa, där man i tur och ordning skötte matlagnings- och städningsbestyren. Några ester hade utmärkta sångröster och sjöng inte bara i Stockholm utan gjorde konsertturnéer till Örebro, Köping, Västerås och Uppsala. I juni 1906 skriver Hinke att nu har de flesta ur ryska kolonien brutit upp och blott några stycken är kvar i Sverge.

Vi har redan hört att Gustav Svensson inte tyckte att det var vidare välbeställt med klubblivet i huvudstaden, då han yttrade sig om saken i brev till Hinke, men protokollen för 1907 ger i alla händelser en något ljusare bild, om det också genom anteckningar på ett par ställen meddelas, att vissa debatter enligt beslut ej protokollförts. Om behandlingen av en motion till kongressen har redan talats. I maj fick klubben ny styrelse: Knut Jansson, Ernst Olsson, C. A. Schönkvist, W. Wald och Gust. Karlsson. Klubbens ekonomi är usel och uttaxering beslutas. Något möte senare håller Gustav Svensson inledningsföredrag om organiserad värnpliktsvägran. Han förordar sådan i form av strejk, som han menar borde förberedas så att den kunde utbryta redan följande år, alltså 1908. Andra talare under debatten menade att man borde förvissa sig om att ha minst 1.000 eller helst 2.000 vägrare garanterade för att kunna få en verklig strejk. Andra menade att även individuell vägran hade en propagandistisk betydelse. Intet uttalande gjordes. Ett föredrag av Hjalmar Nilsson om "Positivt arbete" hänsyftar på vad man med ett modernt uttryck brukar kalla "vidgad ram" för organisationsarbetet, alltså samarbete med andra folkrörelser för vissa positiva uppgifter. Ett par kvinnliga föredragshållare är att anteckna: Maria Wessel och Margareta Sachs. Även en norsk föredragshållare, Eugén Olausen, besöker klubben. Alexander Lundgren, stor folkbildningsvän och en nobel och fin människa, under många år verksam i den ungsocialistiska rörelsen har, som tidigare nämnts,

avlidit i början av oktober och Norra klubben ägnar en hyllning åt hans minne. I november har Karl Nilssons broschyr Lokala samorganisationer utkommit (Hälsingborg, Vinbergs förlag), och den väcker stort intresse och diskussioner. Emanuel Jansson får uppdrag att hemtaga och sprida den. Vid ett möte strax inpå julen nämnes Erik Lindorm för första gången i protokollen. Han föreläste om Karlfeldts diktning.

"Där styrelse finns, finns också styrda."

Mycket hände under 1908 — just det året var för Norra klubben i Stockholm det mest lyckade — sedan bar det raskt bakut.

Medlemsantalet i klubben överskred 100-talet, rapporterades i april till 121 och i september till 173. Ett av de första ärendena för året var att bestämma den taktik som borde användas inför den stundande socialdemokratiska partikongressen, där frågan om Hinkes och Schröders definitiva uteslutning ur partiet skulle avgöras. Några talare tyckte att man skulle ge blankt tusan i vad partiet beslöt. Bäst att definitivt och för alltid säga socialdemokratin farväl. Men beslutet blev att tillsätta en 5-mannakommitté som skulle utarbeta en motion i uteslutningsfrågan, att på lämpligt sätt bringas inför kongressen. — En hejig debatt i nykterhetsfrågan ordnades mellan J. Törnfelt och Aug. Palm. — Vid styrelsevalet på våren kom två kvinnor, Siri Holmström och Ester Månsson med. — Då uteslutningen var definitiv debatterades synnerligen ingående förutsättningarna för bildandet av ett nytt parti. I debatten deltog Ernst Holmén, Filip Ström, Gideon Lundgren, Hj. Nilsson, Hinke och Axel Holmström. Motion väcktes om CK:s förflyttning från Landskrona till Stockholm. Till ombud vid den redan beslutade kongressen valdes Hjalmar Nilsson, Birger Svahn och Wallentin Wald. — Broschyren Lokala samorganisationer väckte fortfarande livligt intresse och man beslöt att rekvirera flera. — I klubben rapporterades och diskuterades att Birger Svahn åtagit sig ansvarigheten för Tolstojuppropet. — Frågan om sabotage diskuterades i anslutning till Arnold Rollers broschyr, vilken man ej i allt gillade. Men i princip var man anhängare av sabotage som stridsmedel i den revolutionära kampen. — Många både värdefulla och underhållande program förekom för övrigt, under medverkan av Axel Holmström, Josef Andersson — som talade om en resa i Frankrike som han gjort — Birger Svahn, Hinke vid ett flertal möten, syskonen Thorvald och Margareta Sachs, Freddy Rosengren och en del andra.

Först i slutet på året började de olycksaliga "individualist"-striderna, som i sin fortsättning kom att ta död på klubben.

Det var livfullt och entusiastisk stämning på klubbmötena, om det också emellanåt bjöds på diskutabla överraskningar. Tyvärr finns en betydande lucka i de protokoll från klubben som kunnat uppletas, men vi får anknytning igen inför julen 1908, då det var tid att tänka på styrelsekandidater för kommande året. W. Vinter-Ruud, en norrman av övervägande humoristisk läggning, föreslog att klubben hädanefter inte borde ha någon styrelse — och denna gång var det tydligen inte fråga om skämt! Han motiverade med att där det finns styrelse måste det också finnas styrda. Han modifierade under diskussionen sitt förslag därhän, att ordet styrelse skulle utbytas mot "verkställande kommitté", vilket dock avslogs.

Waldemar Bernhard Johansson, numera framstående konstnär i Stockholm

Första sammanträdet 1909 blev det debatt om det nya partiets — beteckningen parti började tillämpas vid nyåret — inställning till olika organisationsspörsmål. Huvudsakligen kom debatten att röra sig om partiets inställning till syndikalismen. Mot idén att skapa en självständig syndikalistisk rörelse genom att bilda lokala samorganisationer uppträdde främst Josef Andersson, medan Tore Jakobsson och W. Wald talade för en svensk syndikalistisk organisation. På samma möte blev det en skarp debatt om huruvida Hilding Ottinger, Vidar Engström och Harald Nordkvist skulle få uppsättas som kandidater till en konferens. Vad som låg dem i fatet utsäges emellertid ej klart i protokollet.

Vid möte efter möte denna vår stod "individualismen" på dagordningen. Thorild Lundström var banérförare för läran om individens absoluta suveränitet, med egoismen som det centrala, ivrigt sekunderad av Waldemar Bernhard Johansson (namnet senare ändrat till endast Waldemar Bernhard) samt av A. Lindholm. Även Karl Elving förfäktade individualistisk anarkism, i polemik mot den kommunistiska

anarkismen. Waldemar Johansson fann att klubben ej längre borde tillhöra det kollektivistiskt och kommunistiskt inriktade partiet, utan föreslog klubbens utträde. Hela frågan bordlades, men vid varje följande möte blev det så, att snart sagt vilken fråga som än stod på dagordningen, gled diskussionen åter och åter ner i samma hjulspår. Då Thorild Lundström-frågan för fjärde gången gnuggades i klubben uppträdde Erik Andersson och höll ett stort upplagt anförande i vilket han framhöll, att en rörelse måste ha en mening och ett mål. Där meningarna om detaljer är olika måste minoriteten böja sig om rörelsen skall hållas arbetsduglig, vartill Thorild Lundström genmälde, att minoriteten aldrig bör bli medansvarig för vad majoriteten beslutar. Kunde aldrig känna sig bunden av något majoritetsbeslut som han ej gillade. En ordförande kan förresten i regel genomtrumfa vad som behagar honom. Till detta genmälde Tore Jakobsson att varje ordförande har att framställa proposition på alla framkomna förslag, han deltar i regel ej ens i röstningen om dem. Någon förhandlingsordning måste det vara.

Waldemar Johansson återkom nu med sitt förslag om klubbens utträde ur partiet. De reaktionära tendenser måste i tid förkvävas som fått uttryck i partiets stadgar: "Centralkommittén och kongressen är partiets högsta bestämmande myndighet." Det är ju att efterbilda staten, med regering, parlament och allt! Det skriftligt avfattade förslaget om utträde ut partiet var undertecknat av 29 klubbmedlemmar. Mötet beslöt emellertid med 25 röster mot 9 att kvarstå i partiet.

Vid ett senare möte uppläste Tore Jakobsson en av honom och 32 andra klubbister undertecknad protest emot att klubbmötena blivit förvandlade till skandalmöten med efterföljande uppträden. Från Folkets hus styrelse förelåg en skrivelse att ett par av klubbens medlemmar blivit portförbjudna från Folkets hus. Även i senare protokoll från försommaren antydes om tråkiga händelser som inträffat i klubben, utan att dock närmare förklaring ges i protokollet. Som en av dessa tråkigheter får man väl antaga åsyftas förskingringen av klubbens kassa. Som "brottet numera är preskriberat", som det brukar heta på lagspråket, bör blott tilläggas att förskingraren ej var någon av dem som namngivits i denna redogörelse för bråket inom klubben.

Så var man då framme vid storstrejkstiden. Till mötet den 9 augusti hade infunnit sig Birger Svahn och Hugo Lindberg, varvid särskilt den förstnämnde tog upp till diskussion vissa oförmånliga rykten om Norra klubben, som börjat cirkulera i pressen. Ville ej ingå på dem

omedelbart, utan yrkade bordläggning och utredning. Ville mana till försiktighet och ansvar i uppträdandet i denna skickelsedigra tid. Mötet beslöt att medverka vid ett offentligt möte som distriktsstyrelsen planerade, där Svahn och Hugo Lindberg skulle medverka. Svahn påpekade att redaktör Otto Dalkvist sökt och erhållit inträde i klubben. Ansåg denne medlem olämplig och yrkade på hans uteslutning. Frågan bordlades för utredning och kom ej upp mer, enär Dalkvist ej lät sig avhöra vidare.

I slutet på september förelåg en ny skrivelse från Folkets hus styrelse, att den satte som villkor för vidare uthyrning, att klubben förbjöd vissa oroselement att vistas inom Folkets hus och att klubben i övrigt skulle svara för sina medlemmars hyfsade uppträdande. Klubben lämnade ett tillmötesgående svar, med påpekande att de som nämnts i skrivelsen ej längre tillhörde klubben.

Det dröjde emellertid inte mer än ett par veckor förrän det hade trasslat till sig på nytt. Klubbens ordförande Wallentin Wald och dess kassör A. Gustavsson hade tagit hyreskontrakt på C-salen och inbjudit till bildande av en ny organisation, "Socialistisk förening". Norra klubben stod utan lokal, men hade tillfälligt fått hyra C-salen. En kommitté fick uppdrag att söka reda ut trasslet, vilket också så småningom lyckades så till vida, att klubben återfick sin gamla möteslokal. Men riktig ordning ville det inte bli. I slutet på november hade klubben besök av Johan Nilsson från Lomma. Han åhörde tålmodigt munhuggandet, men fick till slut ordet och sade att han fått ett mycket dåligt intryck av andan inom Stockholmsklubben. Han var besviken och lovade att rapportera sina intryck när han kom ner till Skåne.

Kassör stjäle ej mer än halva kassan!

Thorild Lundström var en outtröttlig reformator och vid årsskiftet till 1910 var han åter i full aktion. Frågan om utträde ur partiet var åter uppe, väckt av S. Haszé. Det blev avslag även denna gång, men tydligt var att "individualisterna" mer och mer fick övertaget inom klubben. Det märks bland annat vid styrelsevalet. På tal om detta så framhöll en talare — vilken nämnes ej i protokollet — att det var kassörens skyldighet att skaffa pengar i kassan på annat sätt än genom uttaxeringar, vartill en annan talare genmälde att "stjälande kassörer fanns det varken plikt eller vilja att skaffa". I slutet av april 1910 beslöt klubben att utträda ur ungsocialistiska partiet; utträde

ur distrikt hade tidigare beslutats. Förslagsställare var denna gång Herman Möller.

Klubben hade nu kommit in i ett skede som nog riktigast kan betecknas som en allas strid mot alla. Det föreslogs att styrelsen skulle avsättas vilket bifölls. Någon yrkade att man skulle välja en kassör som "åtminstone inte stal mer än halva kassan". Andra yrkade att klubben skulle nedläggas. De påstod att varje tillstymmelse till ideal och entusiasm var borta. "Den ungsocialistiska rörelsen kunde kanske ha existensberättigande på landet, men ej i Stockholm", var Waldemar Johanssons uttalande. Hur det nu var beslöt man sig för att fortsätta ett tag till och som stomme till ny styrelse valdes Ragnar Johanson, Hjalmar Nilsson och Karl Thorell, som på ett kommande möte kompletterades med Sture Thorell och Hjalmar Andersson. De följande mötena ägnades åt debatter om den nyss bildade SAC och man beslöt att söka få ett gemensamt möte med de båda andra klubbarna, Södra och Kungsholms, men dessa ville inte ha med Norra klubben att skaffa. De hade till och med avstängt dess medlemmar från besök på sina möten. Däremot fick man till stånd ett gemensamt möte med Sundbybergsklubben.

Hyresskulden hade vuxit så att klubben stod utan lokal, den ene revisorn, förut omtalade Haszé, hade renrakat kassan. Den 12 september 1910 höll Norra klubben sitt sista sammanträde. Hjalmar Nilsson påvisade hur klubben motarbetats, först genom bildande av Socialistisk förening och nu senast hade Stockholms ungsocialistiska klubb bildats som konkurrensorganisation. Genom kvarstående medlemmars slarv att ej göra rätt för sig var klubben ur stånd att arbeta. Föreslog klubbens nedläggande, i vilket Vidar Engström instämde. Så beslöts i enlighet med förslaget och Hjalmar Nilsson höll ett kort begravningstal.

Norra klubbens historia under de år som här berörts ger lärdomar om hur en organisation kan förstöras, trots att den har de bästa förutsättningar att vinna framgångar. Knappast någon annan klubb har haft så god tillgång till tränade debattörer och kunnigt folk på olika områden. Kända skådespelare, målare och andra konstutövare, skalder, författare och journalister har en gång räknats bland Norra klubbens medlemmar. Den europeiskt ryktbare målaren Ivan Aguéli ställde sig med förkärlek som dörrvakt när klubben hade sina möten. Han var en revolutionär och idealist av lika betydande mått som hans konstnärskap. Han dog senare genom olyckshändelse i Spanien den 1 oktober 1917.

En stor konstnär och anarkist

Med anledning av 30-årsminnet av Ivan Aguéli död ordnades en minnesutställning på hösten 1947 i Stockholm och i samband med denna skrev Emmy Melin i *Arbetaren* en intressant minnesruna, ur vilken här några brottstycken skall anföras:

Trettio år har i höst gått sedan *Ivan Aguéli* brådstört genom olyckshändelse lämnade detta jordeliv. Ett framrusande lokomotiv på järnvägen invid Barcelona satte den 1 oktober 1917 punkt för ett av de egendomligaste livsöden svensk konst har att uppvisa. Och det vill sannerligen inte säga litet! I den rapport som ingick till utrikesdepartementet sades bl. a.: "Enligt spansk lag har domstolen omhändertagit hans tillhörigheter, bestående av ytterst enkla kläder samt några tavlor och böcker. Några föremål av värde torde ej finnas..."

Aguéli var minst av allt någon salongsrevolutionär. För att klargöra detta kan det vara nödvändigt med några biografiska uppgifter. Johan Gustaf Agelii, som hans borgerliga namn löd, föddes i Sala den 24 maj 1869. Hans biografiker dr Gauffin skriver: "Inom dessa fyrtioåtta år rymmes ett människoöde så sällsamt, att man ofta frågar sig, om detta är dröm eller verklighet. Hur var den hjärna funtad, som kunde rymma alla dessa till synes för varandra främmande, ja, rent sagt stridiga intressen: Swedenborg och Beaudelaire — arabisk filologi och islamitisk världspolitik, som ena stunden i något av polisen fåfängt sökt gömställe med sina vänner anarkisterna kunde diskutera samhällsomstörtande idéer och den nästa i sitt eget underliga kyffe, utan andra möbler än högar av böcker och folianter, som fick ersätta säng, sittande på stengolvet i extas kunde njuta bibelns skönhet på grundspråket."

Det var det gotländska landskapet som blev Aguélis första inspirationskälla. Han uppmuntrades av Karl Nordström och reste i början av 1890 för första gången till Frankrike. På våren 1892 finner man honom på Konstnärsförbundets målarskola. I slutet av 92 är han åter i Paris. I mars 1894 fängslas han där nere vid den stora anarkistrazzian som inledde den s. k. "le procés des trente". På hösten 94 styr han färden till Kairo. Sedan reser han vida i världen för att gång efter annan återvända till Paris, där han ägnar sig åt målning, konstkritik och språkstudier. I juni 1900 lossade han ett skott mot en toreador utanför Paris för att därigenom demonstrera sitt fördömande av försöket att införa spanska tjurfäktningar i Frankrike. Det inbringade honom tre månaders fängelse. 1902—1909 finner man honom i Kairo, 1911 är han hemma på besök i Sverge och 1914—15 är han i Egypten och 1916—17 i Spanien.

Vilket kapitalt misstag att tro att revolutionär konst rent bildmässigt *måste* skildra revolutionära episoder, ett proletärt motiv. Aguélis konst är fylld av stillhet och ro i rent motivisk bemärkelse. Hans landskap är kontemplativa. Han har en blå färg som med magisk kraft strålar fram ur hans målningar, mjukt och smekande men samtidigt betvingande. Det finns i hans konst en balans mellan mjuk, lyrisk känslighet och klar intellektuell beräkning.

Idealister var säkert flertalet i Norra klubben — av verkligt tvivelaktiga element fanns blott ett fåtal — men idealen var förstås

rätt skiftande. Här är ej utrymme eller rätta platsen för en närmare analysering av den individualistiska anarkismen i allmänhet eller den speciella art som odlades i Norra klubben och för all del även i en del andra ungsocialistiska klubbar, men ett är säkert, dess sätt att framträda och tillämpa teorierna hade ett söndervittrande inflytande på rörelsen.

Med Norra klubbens nedläggande var ingalunda sista ordet från denna riktning sagt, tvärtom reste dess mest energiska förkunnare ut i landet och spåren efter Thorild Lundströms och Waldemar Johanssons besök på olika platser finner man i åtskilliga klubbars protokoll. I första hand var det Nietzsche och hans "Sålunda talade Zarathustra" som var deras idol, men senare tillkom Max Stirners "Den ende och hans egendom", som visserligen inte utkom i svensk översättning förrän 1910 — översättare var Albert Jensen — men som av intresserade individualister tidigare lästs på danska eller tyska. Att börja med lämnade man med sympati eller åtminstone med jämnmod egoismen den centrala plats den enligt Stirner borde ha, men då man fick mera handgripliga praktiska exempel på hur den förverkligades, blev inställningen betydligt modifierad. I *Brand* huserade individualisterna en tid som ungefär likaberättigade med dem som anslöt sig till Krapotkins "Inbördes hjälp" och det fanns de som tyckte att det gick bra att förena Krapotkins meningar med Stirners och Nietzsches. Som en hjälp att klara begreppen utgav Waldemar Johansson en broschyr, "Bör egoismen fördömas?" — om den verkligen bidrog att klara upp begreppen må vara osagt. Under sina irrfärder i olika landsändar bildade han också en och annan klubb, som han rapporterade till *Brand*. Det låg ingen inkonsekvens häri, eftersom han ju förklarat, att ungsocialismen fortfarande kunde passa på landsbygden, fast den inte passade i ett kulturcentrum som Stockholm. Emellertid gick de "individualistiska" förkunnarnas rykte före dem även på landsbygden, så att det knappast blev trevligt att fortsätta turnéerna och Waldemar Johansson slöt sig till "avslöjarnas" brokiga skara, med broschyren "Samhällsomstörtare."

En bredsida i Brand

Tålamodet inom den ungsocialistiska rörelsen med "individualisterna" hade till slut drivits till bristningsgränsen och i *Brand* gav Albert Jensen följande avhyvling:

Med anledning av de s. k. anarkistiska automobilrövarnas framfart skriver Jean Grave i sista *Temps Nouveaux:*

"Individualismens species, infört bland vissa lager, som krävt så många offer, som omstrålat sig med en kvasivetenskaplig fraseologi, förvärrad av en litterär dilettantism, kunde icke sluta annorlunda.

När man erinrar sig, att på vissa så kallade anarkistiska möten, man gått så långt, att man på allvar diskuterat om det vore anarkistiskt att "utpressa" en kamrat, och att svaret blev, att individen framförallt har rätt att njuta, sak samma hur, att massan är till för att intelligenserna skall kunna utvecklas, så är det uppenbart, att det icke kunde få andra konsekvenser.

Man plundrar kamraterna, som givit dem härbärge, man angiver dem som anförtrott sig åt dem, det är blott riktigt. "Individen har framför allt rätt att leva."

Liknande "individualistiska" vanvettigheter har nog icke så alldeles saknats i det här landet. Icke blott det som Grave anför, men en så kallad "individualist" lär ha gått så långt i sinnessvagt individualistiskt suveränitetsdelirium, att han på ett möte i Malmö på allvar hävdat individens rätt att exempelvis våldtaga barn, om så föll honom in. Om individen därtill kände behov, hans natur, hans drifter så manade, så skulle han framförallt ha rätt att "vara sig själv", d. v. s. i detta fallet låta den perversa driften härska över sig.

Det är bedrövligt redan, att det finns individer som begår sådana handlingar, men dessa har dock i allra flesta fall förmågan att skämmas över sin egen ynklighet, men värre är det när eljest intelligenta människor börjar på allvar diskutera det berättigade i att så uppträda. Det visar, att den extremt drivna individ-suveräniteten är ytterst farlig i sina konsekvenser, då den driver svaga hjärnor fullständigt bort från all känsla av samhörighet med andra människor, och alstrar ett suveränt, hänsynslöst förakt för andra människors lika så stora rätt.

Man bör här hemma öppet och allvarligt resonera om saken och icke, som hittills, blott falla undan för denna "vrickade" propaganda.

Låt oss till slut konstatera, att det med åren blivit bra karlar av de extrema "individualister" som här främst förts i skottlinjen. Waldemar Bernhard är en erkänd konstnär, med stora uppdrag för Stockholms stads räkning och Thorild Lundström är välbeställd målaremästare i Göteborg, även han med konstnärsanlag. Liknande är det med flera andra av deras dåtida meningsfränder. Det var en jäsningstid, som förebådade konstnärligt skapande. Något revolutionärt ligger alltid i konstnärsyrket, något explosivt, kanske rentav förryckt i vissa hänseenden.

Södra klubben i Stockholm

Som redan tidigare nämnts bildades Södra klubben i Stockholm redan på sommaren 1895. Den dog efter något år och stod upp för andra gången den 30 oktober 1902 efter ett föredrag av Hinke Bergegren. Det dröjde emellertid till den 3 december 1902 innan

konstituerande sammanträde hölls, därvid Thorvald Zetterling inledde med ett agitationsföredrag. Under ordförandeskap av Edvin Kronlund och Axel Holmström vid protokollet skedde val av styrelse. Valda blev Bror Nilsson, Teckla Johansson, Edvin Kronlund, Maria Pars och Axel Holmström. Den sistnämnde valdes även som kommissionär för *Brand*. 34 medlemmar inskrevs i klubben och på närmast följande möte ytterligare 24 medlemmar. Anslutning till förbundet beslöts från den 1 januari 1903. Klubbens ändamål, enligt de antagna stadgarna, var att genom muntlig och skriftlig agitation verka för de socialistiska idéernas spridning samt bedrivande av en kraftig antimilitaristisk propaganda, att bibringa medlemmarna kunskap och parlamentariskt skick och ordning, att genom diskussioner etc. öva medlemmarna att offentligt uttrycka sina tankar, att söka väcka håg för allmänbildning och vid alla tillfällen befrämja nykterhet samt att med alla till buds stående medel höja medlemmarna i såväl moraliskt som intellektuellt hänseende. "Varje medlem bör vara prenumerant på socialdemokratiskt blad", sades det vidare i stadgarna. Till klubbkassans förkovran och kamratskapets stärkande planerades genast en fest och beslut fattades att söka samarbete med Norra klubben och Internationalisterna, den sammanslutning som förut omtalats som bildad, men som man i fortsättningen inte hör något om. Detta i och för bedrivande av gemensam antimilitaristisk agitation. Klubbens representanter i kommittén blev Hj. Malmborg, Bror Nilsson och Axel Holmström.

Thorvald Zetterling

Anslutning till förbundet skedde från och med nyåret 1903. Denna klubb hade fått en lyckad start och även i början på det året fortsatte nya medlemmar att anmäla sig. Den 21 januari 1903 talade Karl Börjesson i klubben om respekt för tanke- och yttrandefrihet. Man beslöt att medel till en fana skulle hopbringas. Den 18 februari hade man A. V. Thorsson som föredragshållare. Han sade sig visserligen ha varit tveksam när han åtog sig uppdraget att tala, därför att de unga och de gamla har så svårt att komma överens, men att ungdomen är mer entusiastisk än de gamla är ju naturligt. Nu ville han mana både

gamla och unga att sluta upp med att slåss inbördes och spara krafterna till användning i strid mot arbetarklassens fiender. Föredraget gjorde, enligt protokollet, ett gott intryck och applåderades livligt. Som några av klubben ordnade fester givit ett gott ekonomiskt resultat beslöts att ordna flera. Däremot var meningarna starkt delade om lämpligheten av att det ibland dansades efter klubbmötenas slut.

Axel Holmström

De hemlösas problem debatterades och en kommitté tillsattes för att utreda frågan om ett härbärge för organiserade arbetare. Man spekulerade på att bilda en sångförening. Genom nyval i styrelsen satt nu J. Almén som ordförande och Elis Höglund som sekreterare. Offentliga möten i olika frågor hölls, bl. a. ett som protest mot polisens framfart i Göteborg, en sak som beröres i annat sammanhang.

Den 1 april 1903 väcktes frågan om det nybildade Malmöförbundet på tal. Frågan synes vid detta tillfälle ej ha intresserat särskilt, den bordlades och föranledde intet särskilt uttalande. Det var först betydligt senare, då Kata Dalström utlyst ett möte för att bilda en konkurrerande socialdemokratisk klubb på Söder, som ungsocialisterna drog i härnad. Mötet slutade i tumult och någon socialdemokratisk klubb blev det inte den gången. En revolutionär judisk ungdomsklubb fanns och ungsocialisterna beslöt att ordna samarbete med denna. För övrigt beslöts att ordna möte med fackligt organiserade arbetare och anmoda Herman Lindkvist att tala på detta. Fanan, vars utseende diskuterats, skulle invigas den 29 april 1903, alltså omedelbart före majdemonstrationen. Den resolution som kongressen antagit i religionsfrågan tyckte en del i klubben inte om. Det fanns visserligen de som tyckte att den var bra, men andra, däribland ordföranden Almén, ville i alla händelser att det skulle vara ordning och reda i äktenskapsfrågan. Intet uttalande antogs. Även i militärfrågan fanns kritiska röster. "Hur långt bör den antimilitaristiska propagandan gå?" lydde frågan och inledaren, O. J. Västerlund, ville rekommendera en viss försiktighet. Man borde rikta propagandan mot kasernlivet, luckra upp disciplinen genom att taga så kallad bondpermission och annat i samma stil. Axel Holmström

var ej nöjd med detta, han rekommenderade värnpliktsvägran och fick instämmande av ett flertal i debatten deltagande, medan andra menade att man inte bör förkasta något medel som främjar syftet, militarismens bekämpande. Gustav Bäckström underströk den muntliga propagandans betydelse och J. Almén framhöll att propagandan mot militarismen får betydelse först när den blir internationell. Diskussionen fick utgöra svar på frågan.

Axel Holmström rekommenderade demonstrationer vid arbetsplatser där strejk råder och det var samtliga ense med honom om. Den 13 maj talade Axel Holmström om fackföreningarnas taktik vid lönekonflikter och det beslöts efter en livlig debatt att rekommendera frågan om strejktaktik och om kooperativa produktionsföretag med mera till allmän diskussion. I början av juni höll Hinke föredrag om generalstrejken. Det efterföljdes av diskussion, däri bland annat betonades, att kooperationen bör bli en viktig faktor för en generalstrejks lyckliga genomförande.

Vid halvårsskiftet var det på nytt styrelseval och valda blev O. J. Västerlund, Elis Höglund, Karl Andersson, G. A. Friberg och Axel Holmström. Revisorer: Anna Blomkvist, Hj. Engström och A. Friberg, med G. A. Pettersson och G. Knutskow som suppleanter. Förslag väcktes av Edvin Kronlund och Erling att *Brand* skulle flyttas från Landskrona till Stockholm och beslut fattades att konferens skulle hållas med Norra klubben i den frågan. Tydligen hade det kommit någon fnurra på tråden, ty ordföranden Västerlund hade märkt kotteribildning inom klubben och om detta fortsatte ville han inte längre sitta som ordförande. Sven Bergegren föreläste om Karlfeldts diktning och i debatt om generalstrejken uttalades att man skulle söka intressera Stockholms arbetarekommun för debatt i frågan, och likaså fackföreningarna. På mötet den 15 juli 1903 upplystes att polisen förbjudit ett offentligt möte man ämnat hålla i Liljans om lockouterna vid hamnarna och inom verkstadsindustrien. Axel Holmström höll inledningsföredrag om: "Vad bör göras för att bekämpa påveväldet och auktoritetstron?" därvid särskilt riktande sig mot företeelser inom arbetarrörelsen. Några trodde att det skulle hjälpa med täta ombyten i styrelserna. Alla var ense om att något borde göras, men man menade också att det var brist på organisationskunnigt folk och särskilt Almén underströk att de som betraktas som auktoriteter också är de som genom lång träning blivit särskilt kunniga. Alexander Lundgren rekommenderade träning till eget självständigt omdöme. Har man sådant går man inte i ledband av vare sig den ene eller den andre.

Någon föll på idén att de kvinnliga skulle tillfrågas om de hade några särskilda önskemål. Det hade de: mera dans! Klubben beslöt att besvara detta önskemål med ja — eller kanske jaså! Styrelsen fick handlingsfrihet. Beträffande *Brands* flyttning synes vissa sammanträden ha hållits, men allvar av flyttningsplanerna blev det först mer än ett år senare.

Den 19 augusti var en stor dag i Södra klubbens historia. Då hade möte ordnats för inryckande beväringar och dessa hade infunnit sig i alldeles överväldigande antal. Hinke höll föredrag om "Militärbödlarnas framfart hemma och ute". Till ett möte i Folkets hus A-sal, där advokat S. Dahlbäck skulle tala över ämnet: "Vad bör och kan göras för att få bort Åkarpslagen?" förberedde klubben sig genom enskild diskussion. Ettårsdagen av klubbens tillkomst firades med fest på restaurant Runan. Vid ett möte i november hade man Claes Tholin i LO som gäst. Han talade över ämnet "Arbetsdagens historia" — 8-timmarsdagens förhistoria alltså. Han trodde ej att det räckte med att gå den parlamentariska vägen i frågan, utomparlamentariska åtgärder kom att krävas och mötet var härom fullt ense med honom. På årets båda sista möten debatterades dels anarkismen, för vilken Erling, Holmström och Larsson uttryckte sympati, medan Almén och Friberg anmälde sig som motståndare, dels hölls en litterär föreläsning av Hinke och styrelsekandidater för följande period uppsattes.

*

Tyvärr har de närmast följande årens protokollböcker ej kunnat tillrättaskaffas och det är först med början den 2 juli 1914 som det finns en längre serie protokoll i följd. Ur dessa skall ett och annat berättas då vi kommer fram till en översikt över nästa årtionde.

Kungsholmsklubben

Den svagaste av stockholmsklubbarna var Kungsholmsklubben. Felet låg nog inte i själva klubbarbetet, som synes ha bedrivits energiskt och bra, men det var liksom om anslutningen inte kunde ta riktig fart. Som redan i förbigående nämnts upptogs klubbens arbete på nytt den 21 augusti 1905, med endast 6 medlemmar: A. Fürstenberg, John Abrahamsson, O. Jonsson, Gust. Gustafsson, G. Schröder och K. Jansson, de flesta namn som man också finner i Norra klubbens protokoll. Fem dagar senare höll emellertid Hinke ett föredrag ordnat av klubben och vid detta möte ingick ett 25-tal nya medlemmar.

Kommunikationerna klubbarna emellan var livlig och bland diskussionsinledare på Kungsholmsklubben kan antecknas Frithiof Larsson, Hjalmar Nilsson, Birger Svahn, Elis Höglund, Karl Börjesson, Alexander Lundgren. Bland anlitade talare utanför rörelsen kan nämnas Anna Lindhagen, som talade om kvinnornas rösträtt, samt Rosling i Kooperativa förbundet. Den senare samlade dock så fåtalig publik att föredraget måste inställas. Fullt hus var det däremot alltid när Hinke talade, och det hände ofta. Vid början av 1906 ingick Kungsholmsklubben i den stora militäragitationskommitté som då bildades av alla huvudstadens ungdomsklubbar — ungsocialistiska och ungdemokratiska — och där klubben livligt deltog.

Hur länge klubben denna gång existerade är svårt att avgöra. Troligen låg den nere minst ett 10-tal år, tills den återupptogs år 1919.

SYNDIKALISMEN I SVENSK JORDMÅN

När vi nu, fyrtio år efter den syndikalistiska rörelsens framträdande, tillvaro och strid för sina idéer försöker bilda oss ett omdöme om vilka de krafter varit, som haft en avgörande betydelse för rörelsens tillkomst, så kommer man inte förbi den roll ungsocialismens idéer och därmed dessa idéers anhängare spelat.

Självfallet har därvid den ideologiska strömkantring, som ägde rum inom den första internationalen, IAA — vars både namn och bärande revolutionära idéer den syndikalistiska internationalen ärvt i rakt nedstigande led — inverkat på idéströmningarna inom svensk såväl som alla andra länders arbetarrörelser. De idéer som då företräddes av Mikael Bakunin och med honom den allbekanta Schweiziska Jurafederationen gentemot de på parlamentarisk och partipolitisk verksamhet mer och mer direkt inriktade marxistiska, våra dagars socialdemokratiska och bolsjevikiska, idéer, reflexerade ävenledes strömkantringen inom svensk arbetarrörelse, med ungsocialismen som företrädare för den anarkistiska inriktningen.

Liksom den socialistiska arbetarrörelsen för Sverges vidkommande uppstod och spred sig från Skåne ut över landet, så hade också den syndikalistiska rörelsen sitt utgångsläge i Skåne. Där var också ungsocialismen redan i detta sekels morgongryning även i organisatoriskt avseende relativt stark. Men starkast var dess ideologiska karaktärsdrag. Denna uppbars av starkt medvetna, kunniga män och kvinnor, som inte haft någon s. k. "cirkelbildning" i modern mening, utan som individuellt energiskt tillägnat sig kunskaper både om samhällsidéer och kunskaper om den kapitalistiska värld, som man i den sociala rättfärdighetens namn ville ha omdanad så fort och så kraftigt som möjligt. Den ideologiska strömkantring, som man tidigt fått bevittna på den europeiska kontinenten, skedde här mera synligt första gången redan 1903, då den ungsocialistiska rörelsen splittrades, varvid den socialdemokratiska ungdomsrörelsen utfälldes. Och därmed

var striden i full gång mellan parlamentarisk och utomparlamentarisk, mellan den gryende statssocialistiska riktningen och den anarkistiska kommunismen.

Skåne låg ju i geografiskt avseende som den närmaste utposten och övergångsstationen till kontinenten. Till Skåne kom ju Aug. Palm från Tyskland via Danmark och hemförde de idéer, som tidigt under adertonhundratalet gjorde sig starkt gällande. Marx s. k. kommunistiska manifest skrevs ju 1847 och utkom från trycket året därpå, alltså för mer än hundra år sedan. Idéstriderna mellan den direkta aktionen och den parlamentariska, mellan den ekonomiska klasskampens större och avgörande betydelse gentemot den politiska, mellan centralism och decentralism på alla områden, mellan strävandena att i staten samla allt mer och mer makt, contra friheten för individerna att i solidaritet med varandra fritt ordna samlivet och därmed samhällslivet, hade börjat tendenserna att göra individerna till undersåtar, utan frihet att ens råda över eget liv, utan påstods ha skyldighet att ge sina liv som slaktoffer för att staten skulle bestå, bekämpades med all kraft, striden mellan ungsocialism och socialdemokrati hade kort sagt påbörjats efter breda och djupa linjer.

Redan så tidigt som 1904 diskuterades inom den ungsocialistiska klubben i Lund den fackföreningspolitik, som i socialdemokratins hägn börjat utveckla sig. Man läser i ett referat i *Brands månadshäfte* nr 4 1904 härom följande:

> Inledaren (artikelförfattaren) skilde på två riktningar inom fackföreningsrörelsen, en *sluten* och en *öppen*. Den slutna fackföreningspolitiken härleder sig från skråväsendet, vars allmänna tendens var att skapa ett privilegium för dem, som en gång kommit in i ett yrke med uteslutande av andras lika rätt. Det förnämsta medlet och kännemärket i den slutna riktningen är de stränga bestämmelserna angående lärlingar och begränsningen av deras antal. Efter att ha framställt denna riktning från den moderna utvecklingslärans synpunkter, var denna process' båda huvudfaktorer, *urvalet* och den *medvetna anpassningen* försatta ur verksamhet. Tal. ansåg det strida mot demokratins innersta väsen, i det den skapar ett slags monopol av "rätten till yrket". Den öppna riktningen däremot ansåg tal. för den sundaste och riktiga. Höga löner i stället för begränsning av tillträdet till yrkena förordade tal som icke blott det mest ideala utan också för yrkena och generationerna bäst."

Här skymtar tydligt nog den antimonopolistiska och för den obeskurna rätten och friheten markerade inställning, som den syndikalistiska rörelsen måst upptaga en sådan hård och offerkrävande kamp för, och samtidigt mot den alltmer monopolistiska fackföreningsrörelse, vars monopolistiska karaktär alltmer utvidgats och i dag

SAC:s konstituerande kongress 1910

riktar sig även mot alla dem, som vågar hysa en mot reformism och socialdemokrati avvikande uppfattning. Facklig nazism.

Under mellantiden 1904—1910 — det senare året framträdde den syndikalistiska rörelsen i organisatorisk gestalt, i öppen kampställning mot den gamla fackföreningsrörelsen — utvidgades efter hand också problemställningen i stort. Utöver de idéstrider, om vilka vi ovan gjort en grov skiss, utkristalliserade sig ganska raskt problemet om lokala samorganisationer contra den skråmässighet, som karakteriserade den gamla fack- eller skråförbundsrörelsen, och dess allt dominerande centralism. Denna senare tendens hade utvecklat sig dithän, att medlemmarna inom fackföreningarna degraderats till blott kontingentbetalande, utan någon rätt till avgörande talan i egna angelägenheter, och i vilket organisationssystem all makt genom vetorätt blivit koncentrerad hos förbundsstyrelser och LO-sekretariat. Gång efter annan höll de skånska ungsocialisterna diskussioner och föredrag i detta ämne. Skrå- eller fackförbundsformen med sitt individerna både fysiskt och andligt förtryckande system, passade, ansåg ungsocialisterna, inte in i den situation som skapats av modern industrialism och i förening därmed modern kapitalism. De fackliga organisationsskrankorna, som skilde arbetarna åt även i den ekonomiska kampen mot utsugningen och löneslaveriet, måste raseras för att lämna fältet öppet och fritt för klasskampens hela slagkraft.

Redan 1907 utkom från trycket den första broschyren om Lokala Samorganisationer. Denna var skriven av en trädgårdsarbetare Karl Nilsson, då medlem av Landskrona ungsocialistiska klubb, i vilken den centrala ledningen av Ungsocialistiska förbundet var förlagt under många år.

På förbundets kongress 1908 var man beredd att taga en mera avgörande ståndpunkt i den aktuella frågan om ställningen till fackföreningsrörelsen. I det av kongressen antagna uttalandet heter det bl. a.:

"att det isynnerhet gäller att kraftigt agitera mot och försöka kväva i sin linda de försök till facklig centralisering som ytterst har till syfte att beröva fackföreningsmedlemmarna deras självbestämningsrätt och samla makten i händerna på några få personer, som i många fall glömt att de utgått från arbetarna och därför av politiska och andra skäl kunna träffa för arbetarna oförmånliga uppgörelser."

Det är inte genant för ungsocialisterna att nödgas konstatera, att deras energiska strävanden att förhindra centraliseringen inom fackföreningsrörelsen misslyckats. Det är mera generande för denna

rörelse och dess medlemmar, att de synbarligen så viljelöst i allmänhet — de sporadiska oppositionsförsöken till trots — låtit sig hunsas in under ett fruktansvärt funktionärsvälde, som nu både blir praktiserat och rättsligen knäsatts i stadgarna. I vart fall har inte denna utveckling skett med ungsocialisternas goda minne, utan i trots av deras energiska bemödanden att förhindra denna utveckling. Denna utveckling visar blott att den gamla fackföreningsrörelsen inte kan på lojala vägar ändras om inifrån. Den måste brytas ned av de förnuftiga krafterna utifrån. Och rörelsen tycks vara dömd att löpa denna centralisationens lina ut, tills den ligger där, visserligen en stor koloss, men med ett mäktigt och övermäktigt funktionärs- och påvevälde, och medlemmar som viljelöst krälar efter order uppifrån.

Däremot avspeglar det sista avsnittet i detta uttalande om de oförmånliga uppgörelserna, hur klart man från ungsocialistiskt håll såg vart utvecklingen skulle gå för fackföreningsrörelsen. De senaste tiotal årens i allra flesta fall oförmånliga uppgörelser inom socker-, metall- och skogsindustrierna, som den reformistiska rörelsen får sköta genom det vetobefullmäktigade fackliga funktionärskapet, under inflytandet av det politiska, det socialdemokratiska överförmyndarskapet, som står i det kapitalistiska samhällets tjänst och nu har att förvalta det konkursmässiga kapitalistiska samhällsboet, dessa uppgörelser är avskräckande exempel på vart det burit hän för den reformistiska och centralistiska fackföreningsrörelsen.

Men den omnämnda kongressen gick vidare. Den tillsatte en kommitté, med uppgift att göra upp ett program för en på nya grunder fotad ekonomisk kamprörelse, i vilken kommitté bl. a. nedskrivaren av dessa rader samt Hugo Lindberg, då tillhörande rörelsen, vårt lands nu mest knivskarpa advokat blev invalda.

Men händelserna från och med 1908 och vidare, framför allt på den ekonomiska kampens fält, gick så snabbt, att den av kongressen valda kommittén inte hann uträtta något förrän andra krafter grep in i skeendet och gjorde slag i saken.

1908 års stora strider vid hamnarna, varvid de besegrade arbetarna, organiserade i LO, förutom det svidande nederlaget även förlorade en del av de vinster de tidigare tillkämpat sig, hade sin andel i vad som sedan hände. Storstrejken året därpå, 1909, med ett generellt och ännu mera svidande nederlag, kom bägaren att rinna över. Detta nederlag var de facto ett så grymt nederlag över centralismen såväl som den fackliga parlamentarismen, man gärna kunde tänka sig. Det nederlaget påskyndade också vad som sedan inträffade. Så kom de

märkliga "Lundakonferenserna" 1909—1910, kallade så därför att de hölls i Lund, staden som man kan säga var den skånska ungsocialismens hjärta. Strax dessförinnan hade t. o. m. Lunds socialdemokratiska arbetarekommun behandlat och tagit ståndpunkt till frågan "om lokala fackliga samorganisationer kan vara önskvärda" på vilken följde ett jakande svar i ett uttalande. (De som vill ha en mer detaljerad framställning av dessa företeelser hänvisas till tidskriften "Syndikalismen" årg. 1926.) Att ungsocialisterna spelade en avgörande roll i dessa ståndpunktstaganden på olika håll är ett faktum. Exempelvis den andra Lundakonferensens beslut, innebärande fullmakt för den valda Lundakommittén att vidtaga åtgärder för bildandet av en ekonomisk kamprörelse på basis av Lokala Samorganisationer. Detta uttalande antogs med blott en rösts majoritet. Denna röst var ordförandens utslagsröst, mot de två med 20 röster vardera lika starka riktningarna. Ordföranden, Johan Nilsson, var ungsocialist, tillhörande Lommaklubben, men representerade Grov- och fabriks avdelning vid omtalade möte.

Sedan vet ju alla hur det gått. Lundakommittén fick hjälp av andra i lika riktning inställda krafter i landsorten — här bör nämnas John Andersson, som med föredrag drog fram i Bohuslän, varest den ena Lokala Samorganisationen efter den andra bildades med anslutning till den nya rörelsen, som konstituerades vid en kongress i Stockholm midsommaren 1910.

SAC hade kommit till. Den syndikalistiska rörelsen framkallade redan från början och framkallar ännu i dag, fyrtio år efter dess tillkomst, allt vad av reaktionär inställning som kan uppvisas inom den socialdemokratiskt-reformistiska arbetarrörelsen. I trots av att rörelsen redan vid sin födelse dömdes till undergång och trots att man på reformistiskt ledarhåll vid olika tillfällen lär ha uppgjort ceremonier för rörelsens begravning, trots att man för 4.711 gången eller fler betygat de fåkunniga, att rörelsen ingenting betyder, ja att den realiter sett inte finns till, så har det väl aldrig offrats och fortfarande offras så mycket ansträngningar för att på ett eller annat sätt trycka rörelsen till marken. Inte blott de mera plebejiska konsterna ute på arbetsplatserna, i form av monopol, stjälandet av syndikalistiska arbetares ackordsöverskott har praktiserats, utan man har försökt sig på, enligt vederbörandes mening mera knepiga försök — exempelvis inbjudan till SAC:s medlemmar om fri övergång till LO, inbjudan till huvudorganisationen att låta sig avdagatagas o. s. v. Man skulle ju ha rätt att tro, att en rörelse som faktiskt ingenting betyder, ja som

påstås vara död, vilket man förklarade sex månader efter densammas tillblivelse, att en sådan rörelse nog trots allt har en betydelse, som man på reaktionärt håll räknar med, både bland arbetarklassens utsugare, organiserade i Svenska Arbetsgivareföreningen, och arbetareklassens andliga och organisatoriska förmyndare i LO och det socialdemokratiska partiet. Och de kommer nog, kan vi på förhand försäkra, att få räkna med SAC som en levande realitet länge än. T. o. m. professor Emil Sommarin, som redan från början var en klar motståndare till rörelsen och spådde densammas snara undergång, kunde likväl inte undgå att erkänna, "att den helt visst kommer att märkas på både ont och gott". Vad han kan ha menat med ont, skall vi inte försöka gissa oss till. Men det goda utöver vad professorn själv redan uttalat* skulle bestå i "syndikalisternas hänsynslösa kritik av socialdemokratiska politikers naiva överskattning av de politiska maktmedlen och socialdemokratiska fackföreningsledares byråkratism." Så kanske även vi syndikalister får ha ett ord med i laget då det gäller det som är gott nog — och detta enligt vår mening, endast det bästa — åt arbetarna. Med socialdemokratiska politikers och reaktionära och maktfullkomliga fackförbundspampars mening, sådan denna redan kommit till uttryck i hela den gamla fackföreningsrörelsens både inre och yttre liv och i dessa herrars mening om det statstyranniserade samhället som är deras ideal, med allt detta har vi syndikalister ingenting gemensamt. Vi är de svurna fienderna till allt detta, emedan vi är helhjärtat för friheten, både inom egna organisationer och i samhället för övrigt, på samma gång som vi mycket ängsligt bevakar den individuella såväl som den sociala rättfärdigheten och vill göra allt för dess seger.

Gust. Sjöström.

* Se sid. 123 "Syndikalismen" av Emil Sommarin DYG: — Laboremus skriftserie XVI.

ANDRA DELEN

FRÅN SAC:s BILDANDE TILL ÅR 1949

ÅREN 1910—1920

CK har det alltjämt bekymmersamt

Vi fortsätter väl nu ytterligare ett stycke beträffande CK:s arbete där vi senast slutade, alltså vid midsommartiden 1910. CK behövde kompletteras och som Norra klubben var ur leken fick Stockholms ungsocialistiska klubb och Socialistisk förening träda till i dess ställe som väljare och C. R. Nilsson och Herman Möller blev valda. Även kompletteringsval till *Brands* kontrollkommitté samt till revisorer företogs.

Tryckerifrågan fick en oväntat hastig lösning. Den 27 augusti 1910 kunde CK konstatera att förhandlingar om inköp av ett tryckeri var klara. Detaljerna anförtroddes ej åt protokollet och då är det väl

Centralkommittén 1910

Från vänster: Herman Möller, C. A. Schönkvist, Herman Bring, C. Ragnar Nilsson, Erik Andersson, Filip Ström och Nils Wessel

knappast grannlaga att forska djupare i affären. Så mycket kan man i alla fall lista ut, att det är fråga om Hultmans tryckeri i Stockholm. Hultman skulle kvarstanna mot en lön av 35 kronor i veckan. Att i övrigt ordna affären uppdrogs åt en särskild tryckerikommitté, bestående av Nils Wessel, C. Ragnar Nilsson och Erik Andersson. Den 8 oktober 1910 innehöll *Brand* tillkännagivande att tidningen från och med nästa nummer kom att tryckas å det egna tryckeriet.

CK fick föreläggande av Folkets hus styrelse att ordna upp både Norra klubbens och Socialistisk förenings hyresskulder, i annat fall skulle ungsocialisterna helt utestängas från Folkets hus. Den moraliska skyldigheten för huvudorganisationen var ju i detta fall minst sagt tvistig, särskilt beträffande Norra klubbens skulder — klubben hade ju på sistone ej ens tillhört partiet. Men med hänsyn till omständigheterna ansåg man det nödvändigt att betala. Till kommande CK-möte skulle dock respektive styrelser inkallas. Det blev så och även en regelrätt "stortvätt", varvid diverse personliga gruff luftades.

Lugnt gick det heller inte till på följande CK-möte, där man ville ha Irén i Falun offentligt stämplad som illojal mot rörelsen. Man kan läsa mellan raderna att Hinke ansågs hålla en skyddande hand över förläggaren i Falun. Som en följd av detta mötes förhandlingar kunde man i *Brand* för den 26 november 1910 läsa:

> Redaktionen ber få meddela att den från och med detta nummer frånsagt sig all befattning med annonsavdelningen och svarar följaktligen icke för dess innehåll.

Den 19 september blev det ett nytt stormigt möte. Till detta hade CK-ordföranden Erik Andersson framlagt en skrivelse, som han fått CK:s uppdrag att författa, som svar på ett i *Brand* publicerat inlägg av Irén. Sedan skrivelsen godkänts av CK, överlämnades den till Hinke för införande i närmast följande nummer av *Brand*. Detta vägrade Hinke, han ville ha bättre tid på sig för att tillfoga redaktionella kommentarer. Med anledning härav antogs följande uttalande:

> "CK hemställer till redaktionen av *Brand* att meddelanden som utgår från CK icke får av redaktionen hindras att inflyta i det nummer av *Brand* som CK vill ha dem införda i, så vida meddelandet ej kommer redaktionen för sent tillhanda. CK uttalar för övrigt, att redaktören ej bör låta fullgörandet av sina egna åligganden i nämnda avseende påverkas av önskan att tillgodose egna privatintressen."

I den följande diskussionen fördes frågan in på Erik Lindorms recension av "Det sista kriget". Hinke förklarade att CK-medlemmarna ej begrep litteratur, vilket föranledde hetsig diskussion. CK

beslöt att Erik Lindorm skulle uppsägas till 1 mars 1911 och anställningen i redaktionen ledigförklaras.

För att i någon mån belysa vad tvisten gällde gör vi här ett saxhugg ur Lindorms recension:

"Denna antimilitaristiska 'framtidsbild' fyller ej de mest anspråkslösa litterära fordringar. Författarens krafter har varit för klena att orka med detta väldiga ämne. Han är för fantasilös och olyrisk, har ingen gestaltningsförmåga, ingen målande och brusande skildringskonst, därför har hans arbete grundligen misslyckats. Hans människoteckning är schematisk, hans känsloskildring är torr deklamation och som kärlekstolkare är han sällsynt klumpig.

Av rena barmhärtighetsskäl vill jag ej ingå på en granskning av alstret. Även dessa rader skulle varit oskrivna om ej översättningen vore sådan att den förtjänade den allvarligaste brännmärkning."

Den 8 december 1910 hade CK kallat Hinke, Erik Lindorm, kassör C. V. Cederholm och expeditör Emanuel Jansson samt *Brands* kontrollkommitté, från vilken dock blott Danell och Nils Wessel infunnit sig. Wessel meddelade att de övriga inom kontrollkommittén helt enkelt konsekvent avhöll sig från att gå på kommitténs möten. Två eller någon gång tre kom, men dessa ville ej fortsätta att ensamma taga ansvaret för allt som det skulle beslutas om. Anhöll att kommittén skulle upplösas och dess funktion övertagas av CK. Hinke vägrade att yttra sig inför CK, där han ej ansåg sig behöva stå till svars. Kontrollkommittén var rätt forum för *Brands* ärenden. Erik Andersson och Hinke kom i skarp dispyt om CK:s befogenheter enligt stadgarna. Till slut överenskoms att kontrollkommittén skulle upplösas och dess befogenheter skulle övertagas av CK. Därefter beslöts att föreliggande tvistefrågor skulle bordläggas till ett senare sammanträde. Detta sammanträde hölls först påföljande år och innan vi övergår till detta och en annan pågående tvist skall några händelser för övrigt under 1910 beröras. Beträffande CK kan blott till slut nämnas, att den fick en räkning från Oscar Karlsson, *Brands* f. d. ansvarige, lydande å kr. 1.265, som ersättning för den tid av 14 månader han suttit i fängelse. Efter en stunds debatt prutade Karlsson ner summan till — 100 kronor. Han fick vad som fanns i kassan, 15 kronor, varjämte man ombestyrde en kostym och överrock åt honom.

Värnpliktsvägrarna

Under 1910 upphörde i *Brand* de långa spalter med skrivelser till resp. områdesbefälhavare beträffande värnpliktsvägran. Att det fortfarande fanns värnpliktsvägrare därom vittnar ett par domar som

fälldes under 1910. Karl Västman, Arvika, dömdes till 9 månaders fängelse för värnpliktsvägran. Föregående år dömdes han till 6 månaders straffarbete för samma sak. Gabriel Johansson från Västerås dömdes av krigsrätt till tre månader 9 dagars straffarbete för rymning och vägran att lyda befäl. Annars höll en hel del sig undan från mönstringarna. Lyckades man mönstra dem lydde de sedan under krigslagarna, med drygare påföljder.

Som redan nämnts var Axel Holmström en av dem som detta år inburades för värnpliktsvägran och ytterligare tre av *Brands* personal satt i början av året samtidigt på Långholmen, nämligen utom Holmström, Hjalmar Nilsson och Oskar Karlsson för artiklar i *Brand* och Carl V. Cederholm för ett föredrag som han för längesedan hållit och som han fick 200 kronors böter för. Nu hade målet sniglat sig igenom instanserna och högsta domstolen överraskade med en skärpning av straffet till 6 månaders fängelse. Däremot överraskade en jury i Malmö med att frikänna det antimilitaristiska uppropet "Lydnadens anda". *Brands* ansvaring H. A. Hallberg fick 1 månads fängelse för artikeln "Samhällets gårdvarar" som ansågs vara smädelse mot polisen och 2 månaders straffarbete för "Krig", båda införda i tidningen. Rosengren för "Kval", andra upplagan, har redan omnämnts, 4 månaders straffarbete och omedelbar häktning som förlängde straffet. Första upplagan hade ej åtalats. För övrigt hade en omkastning av straffutmätningen skett såtillvida, att det oftare hände att straffen höjdes av överrätterna. Albert Forsman hade dömts som ansvarig för Albin Thunells broschyr "När vapnen vridits ur förtryckets hand" till 2 månaders fängelse. Hovrätten höjde straffet till det dubbla. Samma hovrätt skärpte Oskar Karlssons straff för artikeln i *Brand* till ett års straffarbete, ett straff som tidigare blott en gång utmätts i tryckfrihetsmål, det som fälldes över *Nya Folkviljan* efter storstrejken.

Utom SAC:s bildande, 1910 års stora händelse för den revolutionära rörelsen, vilken vi strax skall ägna uppmärksamhet, tillkom också organisationen

"Sällskapet för humanitär barnalstring".

Om dess första tillkomsthistoria berättar Birger Svahn att han i sällskap med Hinke och dennes mor, som var bosatt i Stockholm och som Hinke gärna ägnade en del av sina få lediga stunder, tog en promenad utåt Hagalund. Där var ett myller av trasiga och utsvultna

barn — fattiga familjer med många barn fick ingenstans att bo inne i staden, utan vräktes ut i den dåvarande kåkstaden Hagalund. Hinke blev uppskakad av allt elände han här såg och gick hem och skrev sitt föredrag "Kärlek utan barn". Han höll föredraget, som väckte stort uppseende och åtalades. Hinke höll samma föredrag i Göteborg och fick åtal även där. Föredraget utgavs i broschyrform och blev ävenledes åtalat. Broschyren blev frikänd, föredraget i Stockholm likaså, men i Göteborg blev domen 2 månaders fängelse. Denna dom var så mycket mer upprörande som föredraget hölls på ett enskilt möte, dit polisen skickat spioner som listat sig in på falska uppgifter. Emellertid växte "Sällskapet för humanitär barnalstring" med lavinartad fart, kraftigt understödd av en del personer även utanför den ungsocialistiska rörelsen, exempelvis professor Knut Wicksell och doktor Anton Nyström. Hinkes intresse absorberades helt av denna rörelse, hans broschyr utkom i ständigt nya upplagor och för en gångs skull fick Hinke en bred opinion bakom sig även utanför ungsocialismen, speciellt och som helt naturligt är, bland kvinnorna.

"En organisation av bara påvar"

Låt oss emellertid nu se på hur den syndikalistiska rörelsen mottogs. Här skall ej någon detaljerad redogörelse lämnas angående förarbetena för rörelsens start — till SAC:s 25-årsjubileum skrev Karl Bergkvist en utförlig och briljant minnesskrift (Sverges Arbetares Centralorganisation, Minnesskrift. 1910—1935) till vilken hänvisas. Följande kortfattade fakta bör dock nämnas:

I december 1909 hölls en konferens i Lund inom byggnadsarbetarefacken i och för behandling av omorganisationsfrågan. Resultatet av konferensen blev ett uttalande för lokala samorganisationer samt gavs en kommitté i uppdrag att till en kommande konferens ha utarbetat förslag till en sådan organisation.

Den därpå följande konferensen som också avhölls i Lund (den 30 januari 1910) preciserade ytterligare sitt uttalande för denna organisationsform och gav en ny kommitté i uppdrag att taga hela problemet till en allvarsam prövning och inbjuda till en konstituerande kongress.

Denna kommitté kom att bestå av Karl Nilsson, Otto Andersson (sekr.), Hälsingborg, Knut Lindström (ordf.), Bjuv, G. Sjöström (kassör), Lund, och Anton Andersson (v. ordf.), Hyllinge, och gjorde det förberedande arbetet. Medelst cirkulär till samtliga fackföreningar inbjöds alla de, som ville ställa sig på lokala samorganisationsidéns ståndpunkt, till kongress med början midsommardagen den 24 juni 1910.

På denna kongress bildades SAC. Både kommittén och senare kongressen dominerades av ungsocialister. Men därmed är ej sagt att alla ungsocialister var ense om kongressens riktlinjer. I början på 1910 kom G. H:son Holmbergs utmärkta arbete om syndikalismen ut, och Hinke skrev med anledning härav flera entusiastiska "Gnistor", t. ex.:

"För vakna arbetare finns det ingen viktigare fråga än den om fackföreningsrörelsens omläggning på klasskampens grund. Den revolutionära syndikalismen är ej, såsom socialdemokrater och obildade påstå, en rörelse i tillbakagång, utan tvärtom. Det är dagens och morgondagens organisationsform för den klassmedvetna arbetarrörelsen."

Men då SAC bildats var G. H:son Holmberg ganska surmulen. Närmaste anledningen var en artikel av Knut Lindström, vari denne förklarade att den syndikalistiska rörelsen i Sverge inte var ämnad att bli en kopia i varje detalj av den franska rörelsen, utan en rörelse med hänsyn tagen till svenska förhållanden. G. H:son Holmberg genmälde att antingen var rörelsen som den franska eller om den inte var det så borde den kalla sig för något annat än syndikalistisk.

"Den revolutionära syndikalismen får inte bli ett evangelium, enligt vilket ordets blotta uttalande har makten av en förtrollning", skrev G. H:son Holmberg.

Sedan emellertid Knut Lindström lämnat närmare förklaringar och preciseringar förefaller G. H:son Holmberg relativt tillfredsställd. Detta kan man däremot inte säga om Hinke, enligt vad som framgår av *Brands* kontrollkommittés protokoll för den 4 augusti 1910. Protokollet, som är skrivet av redaktör Nils Wessel, omförmäler att Hinke Bergegren vid sammanträdet meddelade att han ämnade avgå som redaktör för *Brand*. "Han ansåg sig stå i vägen och därför ej borde stå kvar. Särskilt vore bildandet av den nya syndikalistiska organisationen ett missgrepp, som komme att skada den ungsocialistiska rörelsen. Man hade där bildat en organisation, som bestod av bara påvar, men icke medlemmar. Ansåg sig icke i *Brand* kunna stödja denna rörelse och därför var det bäst att avgå." Detta, som sagt, med ordagrant återgivande efter protokollet, som vidare säger att en lång debatt uppstod, varunder flertalet av de närvarande uppmanade Bergegren att återtaga avsägelsen, då det av honom anförda skälet icke kunde anses vara tillräckligt vägande för en avgång.

Efter debattens slut förklarade sig B., på förnyad vädjan, att kvarstå i sin befattning, villig att göra detta tills kontrollkommittén hunnit anskaffa någon annan redaktör.

Hälsingborgsklubbister 1911

Egentligen är det Hälsingborgs LS medlemmar, men i det väsentliga var det ungsocialister som var med i den tidens LS

Så långt det citerade protokollet. I *Brands* spalter kunde man efter SAC:s konstituerande kongress läsa en kraftigt uppslagen och för kongressen och dess syften synnerligen lovordande artikel, som dock var osignerad. Man gissar antagligen ej fel om man tycker sig spåra att den har Hugo Lindberg som författare.

Vad CK beträffar så rådde, som vi sett, inte något friktionsfritt samarbete mellan denna och Hinke, men ifråga om inställningen till den nybildade syndikalistiska organisationen fanns tydligen i någon mån anknytningspunkter. I sin till nästföljande kongress (1912) avlämnade berättelse för åren 1909—1912 säges nämligen som slutkläm:

"Ett agitationsparti sådant som det ungsocialistiska föder efter hand en del separatrörelser, därför att det som de nya tidsidéernas främsta pionjärer måste föra ut dessa i det levande livet. Detta är ju ett agitationspartis enkla skyldighet och från rent moralisk synpunkt kan det inte annat än verka glädjande att de utsådda agitationsfröna växer upp och bär frukt. Men under svåra ekonomiska tider, då varje man och varje öre behövs för det egna behovet, verkar sådana rörelser försvagande på den s. k. moderrörelsen, därför att det i regel är samma personer som — åtminstone att börja med — skall arbeta i båda rörelserna och uppehålla dem. Ingen människa kan orka med att giva hela sin kraft åt två livsintressen och följden blir att det ena blir lidande. Under den förflutna perioden har vi som exempel härpå bildandet av SAC. Detta har skett på impuls från ungsocialistiskt håll och det är ungsocialister som är de främsta inom densamma.

Kamratmöte i Landskrona 1910

Flertalet skånska klubbar har representanter

Vi nödgas konstatera att bildandet av denna organisation i viss mån verkat försvagande på Ungsocialistiska partiet, därför att det i regel är samma personer som till största delen återfinnas i de båda rörelserna. Det faller oss naturligtvis icke in att beklaga oss häröver, ty bildandet av SAC kan icke vara annat än glädjande för våra idéer. Vi har endast velat nämna det för att framdraga en av de orsaker som lett till det ungsocialistiska partiets försvagande under den förflutna tiden."

Det är naturligtvis riktigt att både medlemmar och agitatorer för SAC till mycket väsentlig del rekryterades från Ungsocialistiska partiet och med de ungsocialistiska klubbarnas direkta stöd i många fall, men å andra sidan lär det vara odisputabelt att intresset upprätthölls och återväcktes genom att, så att säga, ledas in i en ny fåra.

När man läser klubbprotokollen märker man en viss utvecklingslinje, nästan helt genomgående. Klubben bildas och får ofta en överraskande stor tillslutning. Diskussionsivern och entusiasmen för att sprida tidningar och annan skriftlig propaganda är stor. Det går en tid, längre eller kortare, och man hinner att genomdiskutera de viktigaste och vanligast förekommande frågorna, men rent positiva dagsuppgifter saknas. Man sitter, som ett klubbprotokoll drastiskt uttrycker det, bara och "bligar på varandra". Så sjunker medlemsantalet plötsligt och snabbt och en dag är klubben nedlagd. Detta som en mycket schematisk beskrivning, dock ganska vanlig i sina huvuddrag. Nu kom SAC med paroller om kamp för bättre arbetsförhållanden, direkt kamp mot ett övermodigt arbetsköparevälde, liksom

mot pampväldet inom den reformistiska rörelsen. Detta verkade i hög grad stimulerande för intresset även inom klubbarna.

Agitatorernas krafter togs i anspråk även för SAC, men det blev ett "hälftenbruk" som även det nog verkade stimulerande. En agitator kunde den ena kvällen tala för en klubb, nästa kväll för en närbelägen LS och krafterna kunde mera rationellt utnyttjas, ofta till lägre kostnader. Att de agitatoriska krafterna ofta tröt berodde framför allt på många och långa fängelsesejourer.

Så får man naturligtvis inte heller bortse från det mörka tidsläget, bitterheten och modlösheten efter storstrejken, arbetslösheten och förföljelserna, som drev många av de bästa krafterna att söka sig ur landet. Det var många samverkande orsaker till att den ungsocialistiska rörelsen kom ner i en vågdal.

Nog förefaller det självklart, att det allt annat än goda samarbetet mellan CK och rörelsens funktionärer och mellan dessa inbördes hade ett deprimerande inflytande, därvid dock rättvisligen må erkännas att CK inte hade det lätt i den irriterande stockholmska miljön, med dess ständiga stridigheter.

Antalet nya klubbar under 1910 var inte stort. Det var i Forshult, Hagfors, Söndrum, Norrtälje, Ramnäs, Engelsberg och Öjebo, vartill kom den nya Stockholms ungsocialistiska klubb som bildades den 25 maj 1910, som efterträdare till den söndersprängda Norra klubben. Kungsholmsklubben lade sig till vila mitt i högsommaren, men väcktes åter till liv i slutet på oktober, då tydligen en del av de medlemmar som tillhört Norra klubben sökte sig dit. Klubben blev för en kortare tid oppositionshärd mot CK, därvid särskilt Vidar Engström var verksam. Bland debattörer som för övrigt nämnes är den av sjukdom nerbrutne Gottfrid Ljungdal samt Gunnar Danko (Gunnar Hirdman).

Vad en 10-öring kunde betyda

Om den sistnämndes ankomst till Stockholm har en annan klubbist berättat en liten karakteristisk historia. Liksom så många andra hade Gunnar Gustavsson — som hans ursprungliga namn var — av arbetslöshet drivits ut på strövtåg och han kom fullkomligt utblottad till huvudstaden och omhändertogs först av en klubbist som var hans raka motsats till läggningen, nämligen vår gamle bekanting Thorild Lundström. Den ambitiöse ynglingen från landsorten satte genast igång jakten efter arbete och fick också tag i ett sådant, visserligen ett hårt jobb mot dålig betalning, men i alla fall så pass, att han med till

Carl V. Cederholm

ytterlighet driven sparsamhet kunde förverkliga en gammal dröm: att bli ägare till en vinteröverrock. Den behövdes, för det var kallt, och rocken överkoms hos en klädmånglare för det hyggliga priset av 10 kronor. Gunnar Danko var både glad och stolt över det präktiga plagget, men det dröjde inte så värst länge förrän man träffade honom strax före en föreläsning, huttrande i kylan och utan överrock.

— Har du pantsatt överrocken? undrade kamraterna.

— Nej, jag har den hemma, men jag hade inte råd att betala tio öre i garderobsavgift för den i kväll.

Det var fattigdom!

Mera om de trassliga affärerna — ekonomiska och andra

Trasslet om Axel Holmströms tillgodohavande hos *Brand*, vilket till slut ledde till att han senare lämnade sin anställning, började redan vid jultiden 1909, då det var fråga om utbetalningar till Siri Holmström, medan hennes man satt i fängelse. Dittills hade utbetalats kronor 80: 50, mer hade ej kunnat anskaffas. Holmströms tillgodohavande utgjorde enligt revisionsberättelsen kronor 315: —. Emellertid framhöll kassören att vid närmare granskning upptäckts, att två saldon å resp. 114 och 117 kronor ej överförts och dessutom hade en annonsräkning å Björk & Börjessons förlag ej bokförts som betald, fast Holmström fått böcker för egen räkning i likvid och alltså var redovisningsskyldig. Då dessa fel rättats var Holmström i skuld till *Brand* och ej tvärtom. Hinke framhöll att de som har

G. Hsson Holmberg

lön att fordra har större rätt att få pengar än de som står i skuld. Kontrollkommittén beslöt bordläggning för ytterligare utredning.

Erik Lindorm

Så gick tiden tills Axel Holmström kom från fängelset. Under tiden hade Carl V. Cederholm börjat avtjäna 6 månaders fängelse på Långholmen. Han skulle sköta bokföringen i fängelset, medan Hinke tog hand om kassan och Emanuel Jansson skulle sköta expedieringen med hjälp av Erik Lindorm. Från Cederholm kom dock snart meddelande att revisionen av räkenskaperna från Adolv Hedbergs tid som kassör ej på långa vägar var klar, varför kontrollkommittén ansåg bäst att låta utredningen vila tills Cederholm blev fri. Under tiden förekom häftiga sammandrabbningar beträffande mellanhavandet med Holmström. Att denne var betalningsskyldig för annonsräkningen till Björk & Börjesson ansågs fastslaget. Däremot kunde Axel Holmström bevisa att påståendet om ett ej överfört saldo på 117 kronor var felaktigt. Holmström begärde sitt avsked. Efter en kort debatt biföll kontrollkommittén detta och Gideon Lundgren tackade Holmström för det arbete han nedlagt för *Brand*. Han hade många gånger framhållit att Holmström ej var lämplig som kassör, men hans duglighet som expeditör skattade han högt.

Oskar Malmborg

I ett ej daterat protokoll meddelas att Hinke fick fullmakt att till Holmström utbetala vad han kunde. Holmström begärde 35 kr. genast och 50 kronor följande vecka. Han framhöll även att han inte ville ha något med Cederholm att göra.

Oreglerade mellanhavanden fanns

också med både Adolv Hedberg och Carl V. Cederholm. Den förstnämnde hade tillgodohavande, den senare skulder och för tillfället fanns ingenting att göra i någotdera fallet.

Strax efter årsskiftet, alltså i början av 1911 skulle CK på nytt ta upp frågan om Hinkes avsägelse av redaktörskapet för *Brand*. Först beslöts då, att CK skulle i det väsentliga överta kontrollkommitténs arbete, men att kontrollkommittén ändå inte skulle helt avskaffas, utan kunna inkallas av CK vid särskilt viktiga avgöranden. Därefter föredrog Nils Wessel Hinkes skrivelse till kontrollkommittén, i vilken påpekades att även redaktörsbefattningen bör annonseras samtidigt med att medarbetareplatsen utannonseras. C. Ragnar Nilsson tolkade skrivelsens mening så, att Hinke önskade avgå och föreslog att CK och kontrollkommittén gemensamt övertog ledningen av tidningen, tills annorlunda ordnats. Man borde dessutom fråga Hinke och Lindorm om de ville kvarstå till 1 april 1911, vartill båda förklarade sig villiga. Vid sammanträdet, där för övrigt en del praktiska avgöranden träffades, synes ha rått en relativt friktionsfri stämning.

Redaktörsplatsen utannonserades och vid ansökningstidens utgång hade två ansökningar inkommit, från Albert Jensen och Elis Höglund. Albert Jensen, som då befann sig i Paris, blev vald, men som han hade ett straff på sex månaders fängelse för föredrag i Gammelstad, nyss stadfäst av högsta domstolen, måste han ta detta så snart han återkom till Sverge. G. H:son Holmberg hade emellertid förklarat sig villig att biträda med redigeringen under den tid Jensen satt i fängelse.

Josef Danell, som en kort tid skött kassörsbefattningen i partiet begärde sitt entledigande och CK beslöt att en kassör, gemensam för både partiet och tidningen skulle utses. Till denna befattning valdes C. Ragnar Nilsson.

Sedan Jensen första dagarna i april hemkommit från Paris hölls möte, därvid beslöts att G. H:son Holmberg skulle ha 40 kronor och Jensen 20 kronor i veckan under fängelsetiden, under vilken tid han skulle medarbeta.

Som Hinkes 50-års födelsedag nalkades startade CK en riksinsamling, som inbringade 240 kronor, för vilka ett guldur med kedja inköptes som present.

Hyllningen på Hinkes 50-årsdag blev synnerligen storståtlig, med hälsningar och enkätuttalanden av bland andra August Strindberg, Egede-Nilsson, Frida Steenhoff, Carl Lindhagen, August Palm, Z. Höglund, Georg Stjernstedt, Hasse Z., Anna Lindhagen och en stor

mängd kamrater inom rörelsen. Vidare telegram från Hannes Sköld och Einar Ljungberg samt från 32 elever vid Brunnsvik — speciellt det senare telegrammet framkallade djup nedslagenhet från visst socialdemokratiskt håll — som tyckte att det var något rysligt för att komma från en bildningshärd!

Den outtröttlige E. I. Irén hade en del organisatoriska reformplaner, men CK svarade på skrivelsen att den ej var intresserad, men däremot med stort intresse väntade på att Irén skulle börja klara av sina skulder.

R. Hultgren, som sålt tryckeriet till *Brand*, tröttnade snart att stanna som anställd och i hans ställe anställdes Oscar Malmborg som tryckeriföreståndare. Hultgren som hade en fordran som han jämkade nedåt till 1.000 kronor, skulle få dessa pengar i smärre poster per månad.

Vackra avskedsord

I början av april 1911 avgick alltså Hinke och Lindorm, den senare ganska obemärkt, men Hinke firad med mycket och välförtjänt beröm för sitt arbete, fast han under senast gångna år varit betydligt överansträngd och som följd därav nervös och lynnig. Både Jensen och Holmberg ägnar honom artiklar, ur vilka här göres några saxhugg:

Hinke Bergegren går.

Den här gången är det allvar.

"Den här gången?"

Ja, den här gången, ty Hinke Bergegren har under ett par års tid hotat oss med att avgå. Men var gång har vi lyckats övertala honom att stanna. När han nu slutligen gjorde allvar av det, kom beslutet icke som någon överraskning... Naturligtvis går han icke från rörelsen — där hoppas vi få se honom verka länge än — men från *Brand*...

— — —

Hinke Bergegren. — Det namnet har nu under flera år klingat som en stridssignal i det sociala livet i Sverge.

Hinke Bergegren. — Det namnet är — utom stridssignal — också nästan ett helt program.

— — —

Finns det ett namn inom Sverges landamären mera skymfat, bespottat, förhånat, avskytt och hatat av över- och mellanklasspöbeln än Hinke Bergegrens?...

Jag tror det icke.

Men så har också bäraren förmått mer än någon annan svensk agitator — agitator i bästa bemärkelse, d. v. s. en människa, som hängiven sina idéer vänder sig till massorna för att rycka dem med sig — att fånga folkets öra med sitt klangfulla och märgfulla språk och det sydländskt livliga temperamentet i framställningssättet.

Och som agitator har Hinke Bergegren alltid varit störst. Som populariserare av de idéer han omfattar.

— — —

Lika visst som den ungsocialistiska oppositionen har skapat ett intensivare, vaknare liv inom den socialistiska världen i Sverge, lika visst är detta till mycket stor del Hinke Bergegrens och *Brands* förtjänst.

Därför känner vi oss blott giva ett klart uttryck för de många revolutionära kamraters tacksamhet, när vi å egna och kamraters vägnar frambära ett enkelt tack för allt vad Hinke Bergegren verkat i tidningen, i rörelsen.

Vi vet, att det finns tusen och åter tusende av *Brands* läsare, som med verkligt stor saknad ser tidningens gamle redaktör avgå.

Då han sålunda nu avgår, är *Brand* förvisso honom skyldig stor tack för det nitiska och entusiastiskt eggande arbete han nedlagt i tidningen. Vilka hans avsikter och planer nu är, sedan han lämnat *Brand,* har han icke låtit oss veta. Men efter all sannolikhet torde han komma att fortsätta med sin talarverksamhet samt slå sig på mer samlat skriftställeri. Individualist som Bergegren är och alltid varit, torde hans rörliga natur mest tilltalas därav.

"Kärlek med polis"

"Redaktionskommitté" kom det alltså nu att stå i *Brands* vinjett i stället för Hinke Bergegren. Vad Hinkes fortsatta verksamhet beträffar kom den mycket riktigt att ägnas åt föredragsverksamhet, framför allt i olika avdelningar av 'Sällskapet för humanitär barnalstring', men i någon mån också för ungsocialistiska rörelsen. Han höll föredraget "Ljusets fiender", som blev åtalat och som utgavs som broschyr på Hilmer Wallentins förlag. Det börjar så typiskt för Hinkes snärtiga språk: "Kärlek utan barn vill vår stads höga myndigheter inte veta av, därför, mina herrar och damer, talar jag här i kväll om — kärlek med polis."

Åtskilliga av de verksamma agitatorerna för ungsocialismen hade av olika anledningar sökt sig till utlandet, därav C. J. Björklund och Elis Höglund till Tyskland. Men där var de ingalunda välkomna. De utvisades, först Björklund och litet senare på eftersommaren Höglund. Bättre tur hade Edvin Lindstam, som emellertid återvände självmant på senhösten från Belgien, efter årslånga strövtåg utomlands.

Fängelserna behövde inte heller detta år vara utan ungsocialistiska gäster. Förutom dem som redan omtalats dömdes Hugo Hallberg som ansvarig för *Brand* till en månads fängelse för artikeln "Samhällets gårdvarar", som ansågs innebära smädelse mot poliser, och vidare till två månaders straffarbete för artikeln "Krig". Hinke satt i slutet av året av de för föredraget i Göteborg ådömda två månaderna och kom

ut strax före jul, mottagen utanför fängelset med blommor och hurrarop. För övrigt var det vanligt att man alltid sökte ordna det lite festligt när någon kamrat kom ut från fängelset.

Den oböjlige Carl August Schönqvist dömdes även detta år för värnpliktsvägran. CK beslöt att skaffa honom advokathjälp, men domen kom i alla fall att lyda på 6 månaders straffarbete. *Nya Folkviljan* hade under året tre åtal, därav två hädelsemål och ett för ärekränkning av en präst. I det ena målet dömdes Ernst Österling som ansvarig till 2 månaders fängelse och för de båda andra dömdes Viktor E. Sundman till sammanlagt 2 månaders fängelse och 200 kronors böter. Han hade under åtalstiden blivit "omvänd" och kompletterade juryn med en frälsningslöjtnant, så det kunde naturligtvis inte bli annat än fällande utslag.

Debatt om värnpliktsvägran

Om värnpliktsvägran kom under 1910 att stå en synnerligen het debatt. Innan Jensen gick in på de sex månaderna skrev han en artikelserie, däri han utdömde att kampen mot militarismen fördes genom värnpliktsvägran och menade att det tvärtom vore skäl att "borra inifrån", rentav taga värvning, för att driva propaganda inom kasernerna mot militarismen. Om nu Jensen avsåg att ge ett diskussionsuppslag som kunde räcka tills han om sex månader kunde vara med igen, så hade han inte räknat så fel. *Brand* formligen dränktes i diskussionsinlägg — men ingalunda var de instämmande! Debatten hade knappast då och ännu mindre nu annat än akademiskt intresse. Värnpliktsvägran var tydligt på avskrivning inom rörelsen och rekommendationen att göra helomvändning och taga värvning var väl knappast ägnad att tagas på allvar, även om den inte direkt framkastades som ett rent skämt.

För övrigt förefaller det att ha gått någorlunda friktionsfritt med redigeringen under mellanperioden, alltså fram till den 9 december, då Albert Jensen inträdde som redaktör — åtminstone förmäler protokollen ingenting om några svårare gräl, men väl mången gång om rådande penningbekymmer. Ragnar Nilsson tyckte att Cederholm ägnade väl litet intresse åt expeditionen och väl mycket åt den affär med gummivaror som han startat. Cederholm menade att den affären sköttes på fritid, vilket dock Ragnar Nilsson inte ville hålla med om. Ansåg tvärtom att den sköttes på expeditionslokalen av dess personal. Intet uttalande gjordes, men frågan kom igen.

CK ägnade visserligen intresse åt agitationen, men i förlitande på att distrikten härvidlag gjorde vad de kunde blev frågan: varifrån taga pengar? den allt dominerande. Från alla håll anhöll man om stöd och hjälp, men vad som kom in räckte inte till det nödvändigaste. Kanske skulle det gå bättre om man drog ett brett streck över alla de fordringar man ändå inte hade utsikter att någonsin få kassera in och liksom börja på ny kula? Ja, därom resonerades också. Med föga hopp om framgång beslöt man att ställa en vädjan till fackföreningarna om anslag till militäragitation och till tryckeriet. Man funderade på att förtjäna en slant på jul- och nyårskort, som man skulle be Ivar Starkenberg teckna.

Det var en tid då halv- och helpornografiska skämttidningar var i svängen. Mest beryktad var *Skallran* som kom från Göteborg, men i Stockholm låg man inte heller på latsidan. Ernst Holmén infordrade offert på *Getingen* från *Brands* tryckeri. Ernst Holmén ja, skulle man alls ha med honom att göra? Nåja, om han betalade vartenda öre i förskott, men absolut inte annars! Vad firman Wallentin & Öberg beträffar måste det bli stopp för annonsering, de hade alltför länge syndat på nåden. Jensen får, då han kommer ut från fängelset reda sig ensam, något biträde på redaktionen är det inte råd med. Lönen kan bara bli 40 kronor per vecka, plus 25 kronor per nummer för köp av manuskript. Expeditionen får skötas ensam av Cederholm, Emanuel Jansson uppsäges från och med nyåret. Annonspriset höjdes från 6 till 10 öre och rundfråga ställdes till läsekretsen om ändrat format och pris på *Brand*. Sålunda sanerades det ...

Nya klubbar är för året att anteckna i Immeln, Flivik, Porjus, Ramnäs, Kopparberg, Hudiksvall och Gagnef.

Åtal för begravningskrans

Ett beslag som man kan förmoda var något unikt i sitt slag gällde bandet på en gravkrans, som lades på Rickard Almskogs grav på 2-årsdagen av dennes död. Inskriptionen lydde: "Du ville icke lära dig mörda, därför dödades du." Det blev sedan åtal, med djupa funderingar över om bandet skulle anses som "tryckt skrift", vilket dock ej ansågs vara fallet, sedan det utrönts att inskriptionen ej tryckts utan målats. Rudolv Erlandsson i Kalmar var den som ställdes till ansvar och detta åtal var ej det enda han stod som svarande i. Han stod nämligen också till ansvar för en broschyr med titeln "Värnplikts-

vägran" och ej nog med detta, han ställdes också till ansvar för att han sökt utprångla — som det heter på lagspråket — skriften, trots vetskap om att den var konfiskerad. Han fick i sinom tid en hel rad domar att avtjäna — hur mycket det blev sammanlagt saknas uppgifter om.

Ett nytt namn dyker upp i *Brands* spalter, nämligen den från USA hemkomne John Sandgren. Han delar broderligt sin storartade produktivitet mellan *Brand* och *Syndikalisten*, och hann dessutom med att skriva Samhällsproblemet och dess lösning.

Syndikalisten! — dess start under året må noteras, med första numret den 1 juli 1911 och sedan ett nummer var fjortonde dag, att börja med. Underhandlingar hade förts med *Nya Folkviljan* om SAC:s övertagande av tidningen eller något arrangemang som gjorde den till rörelsens organ, men dessa förhandlingar hade strandat. Nu blev det alltså ännu en tidning i konkurrens om försäljare och läsekrets. Alla tre slogs nog bokstavligen för livet — men alla tre överlevde de svåra åren, med storstrejkens sega efterverkningar.

Ungsocialismens "tredje skede"

Redan under sista CK-mötet 1911 hade svar ingått från klubbarna i Lysekil, Flemminge, Åtvidaberg, Borlänge, Landskrona, Malmön, Kärrgruvan och Mora, att man inte gick med på en prisförhöjning av *Brand*. Vid första mötet i januari 1912 förelåg samma besked från Södra och Norra klubben i Stockholm — den ombildade klubben kallades numera Norra — och vidare från Tranås, Oxelösund, Idkerberget och Sparreholm. Ingen enda var för prisförhöjning. Men däremot uttalade sig ett stort antal för skapandet av en pressfond, genom uttaxering av till exempel en krona pr medlem. Till detta anslöt sig också klubbarna i Eslöv och Lund. Endast klubben i Grängesberg sade bestämt nej till varje åtgärd för att hjälpa *Brand* på bättre fötter. Av hänvändelsen till fackföreningarna synes enda resultatet ha blivit hånfulla svar, därvid Metalls avd. i Södertälje visade rekord. Nå, det skulle bli ungsocialistisk kongress detta år, så fick man ju dryfta läget. Kongress hade inte hållits sedan 1909.

Ifråga om agitationen hade man lyckats vidtala Hinke och Edvin Lindstam att företaga turnéer. Senare ordnades två stora turnéer med John Andersson och Birger Svahn. Andra agitatorer var förstås ute mera på egen hand. Dessa var av ganska växlande kvalité — på en

del kom rätt graverande klagomål. Broschyrförlaget hade stark känning av den ohejdade konkurrensen från mängden av privatförlag. Nu beslöts samarbete med ett par av de bästa, nämligen Axel Holmströms och Björk & Börjessons. En titt i den berättelse som CK utarbetade till kongressen ger knappast något nytt utöver vad här redan berättats. Tonen är genomgående och påfallande pessimistisk. En översikt över den ungsocialistiska rörelsen lämnas i *Brands Förstamajnummer* 1912, tydligen skriven av Albert Jensen. Artikeln heter "Ungsocialismens tredje skede" och detta skede är beskrivet som slöhetens skede:

"Vi har snart åter en kongress. Tre år har gått sedan vi sist samlades och gjorde upp linjer för arbetet.

Om vi ser oss omkring i dessa dagar, då nu maj står för dörren, ser vi i solljuset hur reaktionens svarta griparmar tar fastare tag i de slavande massorna. Hur de griper fastare om sitt byte och kramar musten ur de tärda kropparna. De slavande väntar på dem, som skall ge dem mod till kampen mot det svarta odjuret Kapitalismen.

Men dem de väntar på står stilla. De har gripits av ordet: Det går inte. Var än vi kommer hör vi samma ord ljuda: Det går inte. Och svårast är det, då vi hör de unga gå omkring och säga: Det går inte. För oss ungsocialister har det varit tvärtom. I de föregående skedena hette det: Det skall och måste gå. Och det gick. Överallt restes det hinder, men vi rev ner dem.

Det har rests hinder även nu. Det är ett farligt hinder som nu rests, det hindret måste vi riva. Det är slöheten inom oss själva. Det hindret benämns: Det går inte.

Låt oss komma överens om, att vi river ner det i vår. Då det är rivet, är vägen klar för arbetet.

Alltså: Låt oss ingjuta liv och anda i ungsocialismens tredje skede genom att börja med ett intensivt arbete för spridande och förverkligande av det program vi fastställt på kongressen 1908, den kongress då vi gick ut till ett vida större kampfält än förut.

Bort med missmodighetens och förflackningens anda i den revolutionära rörelsen. Fram till ett jäsande nydaningsarbete för den revolutionära socialismen."

Individualismen utdömes

Kongressen hölls den 22—24 juni och den fråga som där vållade de största meningsbrytningarna var partiets ställning till den individualistiska anarkismen. Meningarna var så delade, att avgörandet hängde på en enda röst. Med denna minimala majoritet antogs ett uttalande vari säges:

"Då den ungsocialistiska rörelsen strävar, i enlighet med vad namnet anger, efter etablerandet av ett socialistiskt samhällsskick, vilket i allra främsta rummet innebär en ekonomisk omdaning av samhällsförhållandena genom upphävandet av den privata äganderätten till produktionsmedlen, medan däremot den individualistiska anarkismen oftast propagerar för den privata egendomsformen, som en garanti för individens obegränsade, suveräna frihet;

då varje socialistisk rörelse måste sträva, att genom skapandet av arbetarklassens samhörighetskänsla framalstra den klassolidaritet, som är nödvändig för en massaktion mot kapitalismen och dess våldsorgan (staten etc.), och då den individualistiska anarkismen huvudsakligen vädjar till varje enskild individs trånga egenintresse och absoluta individuella självhävdelse, vilket blott är ägnat döva samhörighetskänsla och solidaritet;

så betraktar kongressen denna individualistiska anarkism om en mot socialismen fientlig riktning."

Att det satt hårt åt att få detta av Albert Jensen föreslagna uttalande antaget, förstår man, då till och med förbundsordföranden Erik Andersson deklarerade sig som anhängare av individualismen.

De betydande "luftvärden" som figurerade i berättelserna i form av gamla fordringar, som det inte fanns en skymt av utsikter att någonsin kunna inkassera, beslöt kongressen avskriva. Expeditören fick kraftigt påskrivet för slapphänthet ifråga om att lämna krediter.

Som speciell kommitté att tillgodose den antireligiösa propagandan valdes Hinke Bergegren, Gustav Svensson och Hugo Wiktorin.

På förslag av Nils Wessel beslöts att bilda en andelsförening, andelarna lydande å 10 kronor, som skulle övertaga tryckeriet och där man hoppades få klubbarna att göra betryggande teckning. Uttalande gjordes att ombuden efter hemkomsten skulle göra insamling till hjälp för den närmaste tiden med dess överhängande svårigheter. Vidare antogs följande av Hinke Bergegren framlagda förslag:

Gustav Svensson

CK, som visst gjort ett energiskt arbete har likväl ställt — i följd av många ekonomiska svårigheter — partiet i en sådan ställning, att CK bör åtaga sig omval åtminstone för ett år (eller 4 månader),

efter vilken tid en tillfällig konferens med medlemmar från Stockholms, Sundbybergs, Liljeholmens, Södertälje och Uppsala klubbar skall sammanträda och välja ny CK om den gamla ej då längre vill kvarstå.

Efter överläggning förklarade sig CK villig att kvarstå.

Till redaktör för *Brand* valdes Hinke Bergegren, sedan Albert Jensen förklarat sig ej vilja åtaga sig kandidatur.

Beträffande agitationen beslöts att denna skulle skötas centralt genom CK. En minoritet ville att distrikten skulle planera och handha denna angelägenhet. Beslutet stadfästes genom allmän omröstning.

Hinke återbördad till Brand

Så var då Hinke återbördad som redaktör för *Brand* — och många är uttrycken i olika protokoll av belåtenhet häröver. Den pessimistiska tonen börjar ge vika. Den hade haft sina mycket påtagliga orsaker. Det majnummer som kom och ur vilket ett saxhugg här gjorts, hade på ett hår när inte kunnat skickas ut, därför att man inte kunde få kredit på papper. I sista stund ordnades dock detta. Att CK-berättelsen till kongressen blev extra pessimistisk var kanske inte att undra på — den skrevs på Långholmen och där råder väl sällan någon atmosfär av optimism. Nils Wessel skrev den medan han "satt av" straff för en artikel i *Svensk Typografitidning* om fackliga stridsmedel, som vållat beslag på tidningen och för vilken dess redaktör ådömdes en månads fängelse.

Som ett kuriosum kan nämnas att ett ungsocialistiskt protokollfört CK-möte strax före kongressen hölls just på Långholmen. Vid detta strängt bevakade CK-möte kunde givetvis inga mera brännande spörsmål avhandlas, utan blott ekonomiska angelägenheter — men av sådana fanns tillräckligt att dryfta. Närvarande var blott Ragnar Nilsson, Nils Wessel och Oscar Malmborg. Några dagar före kongressen blev Nils Wessel frigiven.

Ett par veckor efter kongressen blev Albert Jensen sjuk och CK beslöt att Hinke skulle vikariera, eventuellt med biträde av Hugo Lindberg. Hinke ville då att hans nyanställning skulle räknas från den 1 september, men kongressen hade beslutat att redaktörsskiftet skulle ske 1 oktober. CK löste tvisten så, att båda skulle ha lön för september månad. I enlighet med kongressbeslut utannonserades kassörsbefattningen och som sökande anmälde sig Knut Lindström,

Ungsocialister från Lund, Malmö, Kjävlinge, Arlöv, Lomma och Landskrona på kamratmöte i Landskrona 1913. Mannen i ljus mjuk strähatt i mellersta raden är Knut Lindström, SAC:s förste kassör

Gustav Sjöström och Carl Lindkvist, den senare från Karlshamn. CK beslöt emellertid att återvälja Ragnar Nilsson. Hinke ivrade för att *Brands månadshäfte* skulle återupptagas, vilket CK beslöt bifalla.

Amaltheakampanjen startar

Bland händelser i övrigt under år 1912 må noteras, att arbetslöshet och dyrtid satte en hård prägel på arbetarklassens tillvaro.

Det första offentliga opinionsmötet för Amaltheamännens frigivning hölls i Nynäshamn den 7 november 1912 av Axel Holmström. Nästa hölls i Stockholm några dagar senare.

August Strindberg dog den 14 maj. — Arbetarnas bildningsförbund (ABF) bildades under året. — En annan nybildning var Socialdemokratiska vänsterföreningen, en utbrytning ur Socialdemokratiska partiet. Bland de ledande för utbrytningen återvände dock nästan omedelbart Rickard Sandler, Fredrik Ström och Ivar Vennerström till fadershuset.

De för oroligheterna i Sandö år 1907 dömda bröderna Ståhl och Albert Sundin benådades under 1912.

VU och funktionärer i Brand 1913

Stående från vänster bl. a. Oscar Malmborg, Ernst Johansson, Alfons Eriksson, Ernst Andersson, sittande från vänster: Ernst Hällsén, Hjalmar Eriksson, Hinke Bergegren, längst t. h. Herman Bring och bakom honom Alfred Andersson

Den år 1909 inom LO tillsatta utredningskommittén beträffande organisationsformerna framlade vid 1912 års LO-kongress ett utlåtande om industriförbund, som varken var hackat eller malet.

Projektet om Aktiebolaget Nya Banken mötte våldsam kritik från ungsocialistiskt håll.

För övrigt må noteras att Sven Hedins "Ett varningsord" och agitationen för F-båtbygget sattes in detta år.

Förutom flottrustningen avsåg agitationen att verka stimulerande för en försöksmobilisering av krigsmakten. Mot detta agiterade naturligtvis ungsocialisterna av alla krafter, genom upprop, föredrag, tidningsartiklar och antagande av resolutioner. Ungsocialisternas mening om mobiliseringsplanerna kan nog kortast sammanfattas i det uttalande som antogs vid ett möte i Malmö och som slutar med orden:

"Krigsgalningarna vill se hur militärinstitutionen fungerar; må då vi arbetare låta dem se det så, att de ej vill se det ännu en gång."

I stället för värnpliktsstrejk kom nu agitationen för mobiliseringsstrejk. Emellertid dröjde iscensättandet av mobiliseringen, så att agitationen hann ebba ut.

Lindhagens attacker mot monarkien, där Branting och Herman Lindkvist stretade emot, resulterade i att Lindhagen slog näven i bordet med sådan kraft, att bläcket stänkte över Brantings skjorta. — Bland ungdemokraterna tog Höglundsriktningen övertaget. — *Fram* lades ner och *Stormklockan* blev ensam rörelsens organ.

Skånes ungsocialister utgav under 1912 en extratidning, *Flamman*, distribuerad genom klubben i Lund.

Bojkott som ansågs löjlig

I början på 1913, rättare sagt vid själva årsskiftet, fick ungsocialisternas första produktionsföretag, tryckeriet, pröva på att uppträda i egenskap av arbetsgivare. Flera av de anställda begärde vissa förbättringar i sina anställningsvillkor, men CK sade ett blankt nej och därvid synes det ha stannat. Åttatimmarsdagen hade införts vid tryckeriet redan från början.

Trots det bekymmersamma läget diskuterades på bleka allvaret att ge ut en engelsk upplaga av *Brand*, avsedd för spridning i Amerika. Var det den outtröttlige Gustav Sandgren som kommit med detta hugskott? Hur som helst med den saken så stannade det hela på diskussionsstadiet.

SAC:s arbetsutskott anhöll om samverkan för en internationell bojkott av svenska varor utomlands, som påtryckning för Amaltheamännens frigivande, men svaret blev avböjande, enär CK ansåg "åtgärderna för närvarande fullständigt verkningslösa, och endast ställer anmodarna i en löjlig dager", säger protokollet. Man ville heller inte lämna plats i *Brand* för en av SAC föreslagen resolution i Amaltheafrågan, enär man redan haft en som man ansåg betydligt bättre resolution införd, den s. k. Stockholmsresolutionen, som antogs efter Axel Holmströms föredrag.

För övrigt gjordes betydande avskrivningar på olika klubbars skulder till förbundet, i avsikt att få räddat dem till mera normala förbindelser med förbundet. Tre ambulerande agitatorer beslöt man att offentligt pricka i *Brand* för ekonomiska skojerier ute i klubbarna.

CK rekonstruerades och kom från och med slutet av februari att få följande sammansättning: H. Bring, Alfred Andersson, C. A.

Schönkvist, Ernst Andersson och Hj. Eriksson. Ett av den nyvalda CK:s första större ärenden blev att samman med Axel Holmström planlägga en riksomfattande Amaltheakampanj.

Som vi nyss sett av svaret till SAC var CK mån om att ej bli ställd i löjlig dager genom eget förvållande, men den var allt bra nära att göra detta, när den beslöt uppsätta kandidat till Nobelska fredspriset. All heder åt den principfaste värnpliktsvägraren C. A. Schönkvist, som man föreslog till pristagare, han var säkert lika kvalificerad fredsvän som någon annan, men realistiskt bedömt var naturligtvis utsikterna att han skulle få priset inga alls. Det må emellertid vara en sak för sig. Vad som måste betecknas som absolut misslyckat var att i den kommitté som skulle ta hand om saken och vända sig till Nobelkommittén i Norge valdes Nils Wessel, Ragnar Nilsson och — C. A. Schönkvist!

Diverse kravbrev, bland annat för tryckningen av Syndikalismen i Oskarshamn, lades till handlingarna i väntan på bättre tider. I stället planerades för en del nyheter i uppropsväg, en ungsocialistisk almanack med kalendarium och mycket annat. Den mest outtröttlige förslagsställaren var Hjalmar Eriksson, vars många uppslag dock sällan kunde realiseras, i brist på nödigt kapital. Emellertid beslöts om ett upprop eller manifest i Amaltheafrågan, författat av Axel Holmström, att utkomma i 100.000 ex., med tryckning successivt, i mån av behov. Även beslöts att till midsommaren utsända den första av de sedan så berömda "farorna", kallad *Den blågula faran.* Detta utföll så bra att man nästan omedelbart förberedde nästa: *Den svarta faran.*

Brands ställning i sifferbelysning

I början på juli hölls ett CK-möte, där en stort upplagd debatt gällde ställningen i största allmänhet för tidningen, tryckeriet och rörelsen. Under debatten framkom en hel del uppgifter av intresse. Det upplystes att Göteborg vid denna tid tog 600 ex. per vecka, av vilka i medeltal 500 redovisades. Kalmar tog 250 ex., av vilka knappast mer än hälften i medeltal redovisades. Stockholm hade uttagit ojämt, ibland upp till 1.500 ex., av vilka blott cirka 500 redovisades, Malmö hade 800 ex., med jämn och bra redovisning. Det gick knappast ihop med 15.000 i upplaga, skulle behövas 18.000. Vad som klandrades var expeditionens skötsel. Expeditionstiderna hölls inte. Cigarraffärer fick tidningar i hela år, utan att inkassering

Ett knippe av de ungsocialistiska "farorna"

hos dem skedde. Som verkningsfull bakgrund till kritiken sattes skötseln av *Nya Folkviljan*, som alltid gav bra ekonomiskt resultat. Detta påstående var nog inte så helt riktigt, ty även den tidningen slogs med ekonomiska svårigheter, på grund av minskad upplaga, men därom visste man tydligen inte besked i Stockholm. Vad som särskilt klandrades var att man beträffande *Brands* och tryckeriets

räkenskaper aldrig kunde få fram några exakta besked inom rimlig tid. Ännu ett halvår in på 1913 hade man inga bokslut för 1912. Södra klubben i Stockholm hade i en argt hållen skrivelse påtalat detta. Resultatet blev att både C. Ragnar Nilsson och C. V. Cederholm sade upp sina anställningar till kommande årsskifte. Flera av CK:s medlemmar dundrade om att de tröttnat på att få tjänstgöra som strykpojkar för funktionärernas och revisorernas slarv och slentrian! Det måste bli ordning och reda. Beslöts att inkalla förstärkning av fler revisorer. Tiden gick emellertid och ingen klarhet stod att vinna, tvärtom började det se mer trassligt ut än någonsin förut och den 8 augusti beslöt CK att avstänga C. Ragnar Nilsson från tjänstgöring tills härvan utretts. Man erinrade sig också att förre kassören Adolf Hedberg hade ett oreglerat konto på kr. 463: 41, som man beslöt kräva avbetalningar på. Den 22 augusti avskedades C. Ragnar Nilsson definitivt och till hans efterträdare valdes Ernst Hällsén, förut verksam som bokförläggare och senare inom den kooperativa rörelsen. Han tillträdde kassörsposten den 22 september 1913. Vad C. V. Cederholm beträffar trodde sig revisorerna kunna konstatera en brist på kronor 559: 86, uppkommen genom felräkning och felföring på olika poster, möjligen kunde ytterligare tillkomma poster på grund av obetalda annonsräkningar för hans privat drivna preventivhandelsfirma. Även Cederholm avgick och expeditörsplatsen i *Brand* uppehölls någon tid av CK-ledamoten Hj. Eriksson, varefter denne valdes som ordinarie innehavare av platsen.

I ett cirkulär till klubbarna i november 1913 redogör CK för allt detta trassel och talar om att det varit på ett hår när att man förlorat tryckeriet genom dessa funktionärers lättsinne, sedan man avbetalat nära 9.000 kronor på tryckeriet. Räddningen kom dock genom den succes som de utgivna "farorna" visade sig bli. Slutligen utlovas i cirkuläret årliga berättelser över verksamheten samt revisionsberättelser i enlighet med senaste kongressens beslut. Därvidlag lovade tydligen CK mer än den kunde hålla, ty nästa revisions- och styrelseberättelse omfattar tiden 1912—1915. Klart är emellertid att det nu bar uppåt, med stigande upplaga på *Brand* och en livligare förlagsverksamhet. *Brands månadshäfte* började som redan nämnts ånyo utkomma från och med nyåret 1913 och skulle utgå gratis till alla fasta prenumeranter å *Brand*, men det blev tydligen en sämre affär. Innehållet kunde inte heller ägnas tillräcklig tid och omsorg av den hårt arbetsbelastade Hinke. Det utkom dock under året med 11 nummer, blott julinumret indrogs.

Bokförlaget utvecklade en rastlös verksamhet och utgav efter kongressen 1912: Johan Sandgren: Samhällsproblemet och dess lösning (2.000 ex.), Ungsocialistiska partiets centralkommitté: Arbetareledare som bankirer (5.000) och Albert Jensen: Vad är sabotage? (3.000). Under 1913 utgavs ej mindre än 9 bokarbeten: Hinke Bergegren: En misskänd oskuld (5.000), Hinke Bergegren: Kärlek utan barn (5.000), Hinke Bergegren: Rusets fånge (12.000), Gustav Hervé: Antipatriotismen (4.000), Ivan Oljelund: Se upp med skojarna (5.000), Hinke Bergegren: Bältesspännare (5.000), Peter Krapotkin: Kriget (5.000), Albin Thunell: Det blodiga vansinnet (9.000) och Peter Krapotkin: Anarkism och kommunism. Vad som emellertid framför allt ryckte upp affärerna var: *Den blågula faran* (10.000), *Den svarta faran* (17.000) och *Den röda faran* (15.000), bra upplagor i och för sig, men dock blygsamma mot den stora kanonen *Den ryska faran*, som kom strax efter nyåret 1914 och gick ut i ej mindre än 59.000 exemplar.

Distriktens arbete

Nyorganiseringen av klubbar var under 1913 ej betydande. Blott fyra nya eller återupprättade klubbar anmäldes till förbundet, nämligen i Åsheda, Skultuna, Lidköping och Uppsala. Till intresse för agitationen räckte knappast CK:s tid och inte heller fanns ekonomiska resurser till sådan. De befintliga distriktsorganisationerna hade föga resurser att röra sig med, men åtminstone en del utförde ändå ett rätt gott arbete. En alltför ofullständig tillgång till protokoll från deras verksamhet gör det svårt att rätt bedöma effektiviteten. Som anordnare av kamratmöten hade de i varje fall stor betydelse och även som hjälp vid agitationens planläggande och ordnande uträttades en hel del. Landets sydligaste distrikt var, åtminstone under den tid CK var förlagd till Landskrona, nästan "en stat i staten", ett distrikt vars ord vägde betydligt i vågskålen när viktiga avgöranden skulle träffas. Där hölls också kamratmöten som ingen annan landsända sett maken till ifråga om anslutning, ofta med massinvasion av gäster från andra sidan Sundet, alltså danska kamrater, hos vilka man naturligtvis gjorde återvisit.

Bohusläns distrikt hör till de äldre. I stadgar från 1908 bestäms en avgift till distriktet av 10 öre i månaden per medlem. Mellersta Sverges distrikt, som omfattade Södermanland, Västmanland och Närke, hade i stadgar från 1913 bestämt avgiften per medlem och

kvartal till 15 öre. Skånedistriktet hade 1908 en avgift av 45 öre per medlem och kvartal. Naturligtvis ändrades både stadgar och avgiftsbestämmelser emellanåt, men de är i flesta fall så avvägda att distrikten skulle kunnat fungera bättre än de gjorde — ifall avgifterna verkligen betalats ordentligt. Men här syndades det betänkligt, till och med värre än vad som gäller avgifterna till förbundet. Den saken har förresten redan förut varit på tal beträffande Östra Sverges distrikt och Stockholmsdistriktet. Ännu ett distrikt kan här nämnas, nämligen Värmland-Dals distrikt, som i stadgar från 1908 hade bestämt 25 öre för manlig och 15 öre för kvinnlig medlem per kvartal.

Beträffande agitationen så utlovar CK i nyss omnämnda cirkulär att det skall sättas bättre fart på den under det stundande 1914. Under början av det löpande året, alltså 1913, fortsattes och avslutades de under föregående år startade sträckturnéerna och Gustav Bäckström fick på eftersommaren CK:s välsignelse med på en fotvandringsturné som skulle sträcka sig från Kalmar i söder upp till övre Dalarna. Planen blev emellertid aldrig fullföljd.

Planer på en tidskrift dryftas

I slutet på 1913, strax före julen, framlade Albert Jensen för CK planer på utgivande av en socialistisk tidskrift på 48 sidor och med övervägande gedignare principiell inriktning. CK synes ha visat ett något ljumt intresse och haft svårt att säga varken ja eller nej, utan ville helst stanna vid ett "jaså", men hur det var uttalade man "i princip" sin anslutning till planen, som dock skulle prövas senare, sedan man bland annat hört sig för vad Hinke tyckte om den. Saken omnämnes därför att det väl får anses som en första framstöt för vad som i sinom tid blev *Röda fanor*.

Själva slutet på året ägnades åt ackordsunderhandlingar om gamla skulder, ty nu hade man fått in så pass med pengar att man i varje fall kunde bjuda de gamla fordringsägarna, typografernas tryckeri i Oskarshamn och Folkets hus i Stockholm, något på deras gamla fordringar.

Ett par "kulturdokument"

Under åren närmast före det första världskriget pågick en chauvinistisk agitation för ökad militarism och då speciellt för "den signade F-båten", en agitation som kulminerade i 1914 års bondetåg.

Det blev rena vansinnet! Blott ett belysande exempel: I Uppsala hölls en hyllningsfest för förre regeringschefen och amiralen Arvid Lindman, vid vilken fil. lic. Kolmodin kvad:

En dag, då vi lyssnade till måsarnas skri,
då så kom där en pansarbåt för full maskin:
och vid ratten, där syntes en amiral och chef,
och i fören stod ett strålande F.
Så svinryggat ilsken den båten var att se
och bakefter kom en större, som kallades G:
det var H, det var K och Q och all den släkt,
till dess havet var av pansarbåtar täckt.
Då brakade det lös, det blev dunder och kras,
ibland högar av lik gjorde hajarna kalas
när eskadern höll med arga och trotsiga manér
emot fiendens Dreadnoughtar ner.
Det sjöngs i pistongerna om fara och strid,
våra sinnen, de voro som drömmande därvid.
Det står rött över skären som morgonrodnans brand,
och det dagas i vårt fädernesland.

Ett annat "kulturdokument" från samma tid! Ungsocialisterna hade inte vett att ens stanna på fastlandet, utan gjorde en framstöt över på Öland, närmare bestämt Borgholm, där det förresten tidigare funnits en ungsocialistisk klubb, som man ville återuppliva. Men se, det kände sig kommunalnämndens ordförande vara mannen att sätta stopp för. Han ställde sig vid ett öppet fönster till sammanträdeslokalen, antagligen för att spara inträdesavgiften. Sedan sammankallade han gubbarna i nämnden som gemensamt åstadkom följande ståtliga protokollsutdrag, som överlämnades till möteslokalens ägare:

§ 7.

Enär dät kommit till kommunalnämndens kännedom
Att f. d. hemm:äg: A. J. Olsson i Gårdstorp upplåter
Lokal för allehanda slags kringresande aggitorer
Hvilka sprida sosialistisk propaganda och nu senast
Tillät en annan fullödad hinkean uppträda, hvilken
Slog rekordet i ohyffsadt sedlighetssårande föredrag.
På grund häraf får kommunalnämnden, enligt förord-
ningen den 21:sta mars 1862 om kommunalstyrelse på
Landet, till-ställa ofvannämde Olsson en varning
Att icke fortsätta med dylikt, vid äfventyr att olsson
Enligt ofvanskrifne lagrum, kommer att ytterligare varnas

N. P. Nilsson

Justeradt

Rud: Nordling. *Emil A. Johansson* *Samuel Johansson*

Det var emellertid inte blott en militaristtokig överklass och inskränkta kommunalpampar i avlägsna bygder som utmärkte sig genom hysteriska utbrott. I uppträdandet mot ungsocialisterna visade även socialdemokrater ofta häpnadsväckande dumhet och råhet. Ivar Söderholm, ur vars intressanta redogörelser för gångna tiders händelser vi tidigare meddelat ett och annat, berättar att han åren 1908—1913 var medlem av Korsnäs ungsocialistiska klubb. Åtskilliga offentliga möten hölls med kända ungsocialistiska talare, däribland naturligtvis Hinke, och ofta blev sammandrabbningarna mot socialdemokraterna heta, liksom ungsocialisterna gärna infann sig som opponenter vid socialdemokraternas möten, där särskilt Rickard Lindström brukade uppträda med retfull överlägsenhet. Men detta var nu en sak. En annan var att en del socialdemokrater eldade upp sig till en stridslust, där knytnävarna blev argument. En gång, berättar Söderholm vidare, blev det värre än så, det blev rena mordförsöket. Hårt lastad med packar av tidningar och broschyrer stötte Söderholm en kväll samman med en flock socialdemokrater och det blev genast ordväxling, under vilken en i det socialdemokratiska sällskapet smög sig på honom bakifrån, slog armarna om honom och sökte vräka ner honom i den intill belägna forsen. Detta hade säkerligen också lyckats, men en annan i samma sällskap visade större förstånd och ingrep.

Full fart på Amaltheakampanjen

Kampanjen för Amaltheamännens frigivning tog full fart under 1913, med framför allt Axel Holmström som den drivande kraften. I allt lär bortåt 300 Amaltheamöten ha hållits över hela landet och praktiskt taget hela den organiserade arbetarklassen engagerade sig mer eller mindre aktivt i densamma, fast det var en del gnabb och split innan kampanjen kom riktigt i gång. Det förut omnämnda, av Axel Holmström skrivna Amaltheaupprop som Ungsocialistiska partiet utsände, kan betecknas som något av det stilistiskt bästa och mest agitatoriskt slagkraftiga som partiet utsänt. Kanske kan man anmärka att det är väl långt, som upprop betraktat, men de som började läsa det fortsatte säkert, fängslade av innehållet, till slutet. Vid Amaltheamöten, till vilka ej särskild talare kunnat anskaffas, kunde uppropet lämpligen uppläsas.

Uppgifterna om hur många Amaltheaföredrag sammanlagt som enbart Axel Holmström höll har varierat, men med säkerhet kan man

säga att det var ett par hundra. Och vid en bestämd passus i föredraget kvävdes hans röst av rörelse och tårarna bröt fram. Även publiken grät. Vid en långt senare tidpunkt, då Amaltheamännen för längesedan var frisläppta, fördes saken på tal och Holmström tillfrågades om det var en roll han spelade, då han för varje föredrag brast i tårar. Nej, försäkrade Holmström, jag kände det lika starkt för varje gång. Det var ju ständigt för nya skaror jag talade. Jag rörde publiken med min skildring och publikens rörelse gjorde i sin ordning att jag själv blev upprörd. Tårarna var ingen komedi, varken för mig eller för åhörarna.

Axel Holmström
Amaltheamännens outtröttliga förkämpe

På högsommaren 1913 hade ju fem år förflutit sedan Amaltheaattentatet ägde rum och under dagarna däromkring stegrades agitationsmötenas antal till en kraftig höjdpunkt. *Nya Folkviljan* innehöll på 5-årsdagen en artikel, "Amaltheafrågan — en maktfråga", vilken vållade att tidningsnumret beslagtogs och ansvarige utgivaren, Åke Nilsson, en gammal man på bortåt 70 år, dömdes till 6 månaders straffarbete. Han kvarstod trots detta som ansvarig och fick ytterligare ett par åtal för senare införda antireligiösa artiklar, som dock frikändes.

"Sällskapet för humanitär barnalstring", varom tidigare talats, fick en rask utveckling, men då det här gäller en självständigt arbetande organisation får ett kort omnämnande räcka. Stommen i organisationen bildade säkerligen överallt ungsocialisterna, även om utomstående i en viss utsträckning anslöt sig. Utom Hinke arbetade bland andra professor Knut Wicksell och doktor Anton Nyström som energiska agitatorer för rörelsen. Fru Agate Wictorin hade en föredragsturné i barnalstringsfrågan och även några ungsocialistiska agitatorer intresserade sig för och talade i dithörande frågor. Intresset för Sällskapet, som det ofta kort och gott kallades, ebbade dock rätt snart ut, även om idéerna som det propagerade för fortlevt och fortlever

än i dag. Riksförbundet för sexuell upplysning kan kanske inte betraktas som direkt arvtagare till Sällskapet, men har dock en del strävanden gemensamma med detta.

Bengt Lidforss dog på hösten 1913.

Första världskrigets år

1914 blev ett stridens år i många bemärkelser. Som alla känner till utbröt det första världskriget på högsommaren detta år. Men även om man blott ser på förhållandena inom det här landet kan man tala om krig på alla fronter. Rustningsraseriet nådde sin kulmen i och med bondetåget till kungen den 6 februari 1914. Svaret blev arbetartåget den 8 februari, vilket — ödets ironi! — blev en hyllning för Staaf och hans ministär. Konflikten mellan denna och bondetågskungen kunde emellertid inte biläggas, utan ministären måste avgå och efterträddes av en ministär med Hjalmar Hammarskjöld som regeringschef. Under världskriget blev den kallad ministären Hungerskjöld.

Ett svenskt-danskt ungsocialistiskt kamratmöte var ordnat av Skånes distrikt i Malmö pingstdagarna 1914 och blev på alla sätt lyckat.

En händelse under remissdebatten i riksdagen 1914 väckte stort uppseende. Trion Hilmer Wallentin, Selim Sundman (vilken gemenligen gick under namnet Zebaot och själv hade mycket roligt åt detta öknamn) samt Stockholms LS dåvarande ordförande Arvid Johansson, skaffade sig tillträde till åhörarläktaren och mitt under den kniviga men allvarstyngda debatten fylldes luften ovan lagstiftarnas huvuden av virvlande papperslappar. Det var uppropet "Riksdan som lurar oss", skrivet av Edvin Lindstam, som på detta sätt distribuerades till lagstiftarna.

Om straffet för distributörerna: Se nedan! För övrigt kan noteras att C. J. Björklund utvisades från Wien.

Alexandra Kollontaj utvisades från Sverge.

Vad socialdemokraterna beträffar hade de fullt upp med inbördes slagsmål för att få tid till fäktningar med ungsocialisterna. Det var vänstersocialisterna och det en gång så lovprisade Socialdemokratiska ungdomsförbundet som vållade bekymmer. Med Hammarskjöld och hans regering slöt däremot socialdemokraterna borgfred vid krigsutbrottet. Partikongressen på senhösten beslöt en positiv inställning till försvaret.

Trots en del vidriga omständigheter blev året 1914 ett relativt gott år för den ungsocialistiska rörelsen. *Brands* totalupplaga steg, trots det kaos och den stagnation som mobiliseringen efter krigsutbrottet vållade, från 988.450 under 1914 till 1.132.900 under 1914. Redovisningssumman återspeglar visserligen inte fullt samma ökning, men var i alla fall högre än något år förut. Försöken att fortsätta med *Brands Månadshäfte* fortgick visserligen fram till krigsutbrottet, men sedan ägnade man sig helt åt "farorna". Utom den redan nämnda *Den ryska faran*, som gick ut i 59.000 ex. kom *Sista varningen* (20.00), *Döden* (17.000), *Den nye guden* (20.000) och *Det stora blodbadet* (28.000). Från förlaget utgavs ej mindre än 11 arbeten under 1914, nämligen: Försvarsdillet och arbetarklassen, Krig och militarism som kapitalistiska affärer, Brännvinstörst, Frihetssångernas bok, Riksdan som lurar oss, Till de unga, Sjätte budets lagstiftning, Stats-, frikyrka och Frälsningsarmén, En stad i eld och blod, På andra sidan barrikaden samt gratisbroschyren Låt ryssen ta oss, som utgavs i 61.000 ex. De flesta av övriga här uppräknade arbeten utgavs i 5.000 ex., i några fall i 10.000. Dessutom utgavs en massa flygblad i samarbete med Militärkommittén i Stockholm. En hel del beslagtogs. Så var fallet med en proklamation i anledning av krigsutbrottet, som tryckts i 150.000 ex., Du skall icke dräpa (100.000), Mönstra icke, tag ej värvning (5.000) och Sista varningen (2.000).

Dömda under 1914 blev av olika orsaker och i skilda sammanhang följande ungsocialister: Albin Thunell 6 månader, Rudolf Svensson 4, K. F. Aronsson 3, Sven Johansson 3, Alfons Eriksson 6, Hilmer Wallentin 3, Arvid Johansson 1, E. Sundman 7 ½ och Freddy Rosengren 3 månader, samtliga fängelse. Thore Lindsäth fick 3 månaders straffarbete för mobiliseringsvägran och slutligen dömdes Hinke Bergegren till 400 kronors böter.

Täta funktionärsbyten

Vad som särskilt vållade kaos och oreda i förbundets verksamhet var de täta ombytena av funktionärer — och de orsaker som föranledde ombytena. Carl V. Cederholm hade, som redan omtalats, valts 1 juli 1909 och han kvarstod till den 26 september 1913. C. Ragnar Nilsson hade tillträtt den 1 oktober 1912 och kvarstod till den 22 augusti 1913. Ernst Hällsén tillträdde i september 1913 och avgick i november

Hjalmar Nilsson (Harriston)

1914, Hjalmar Ericsson tillträdde 1 januari 1914 och kvarstod tills i augusti 1915 och efterträddes slutligen den 20 sept. 1915 av Carl Pettersson. Kassörssysslan uppehölls under tiden från den 15 december 1914 av Hinke Bergegren, med hjälp av en kvinnlig bokförerska.

Alla de avgående funktionärerna efterlämnade ouppklarade affärer. Det var inte fråga om större summor för vilka var och en häftade i skuld, men värre var den fruktansvärda oreda som rådde i räkenskaperna. Den mest kompletta oredan synes Ragnar Nilsson ha ställt till, åtmintone enligt revisorernas mening, men detta utgör inte något högt betyg åt de övriga. Hällsén var, av åtskilligt att döma, den mest affärsbetonade, som vidtog en del förbättringar i själva driften, men han var å andra sidan direkt oärlig och därtill direkt fräck när hans manipulationer påtalades. Om Hjalmar Ericsson säges kort och rent ut att han har "klart misskött sig". Ankare vid skötseln av det hela var tydligen Hinke och Oscar Malmborg.

Då krigets åskor dånade

Av speciellt intresse är naturligtvis att se efter i CK-protokollet hur man reagerade då budet om krigsutbrottet kom. Att det åstadkom en viss förvirring får man ju inte undra på. Tryckeriets båda pressk̈otare hade mobiliserats och tydligen väntade även CK-medlemmar på inkallelser. Man beslöt att två samstämmiga CK-ledamöter fick vara beslutmässiga i nödfall. Edvin Lindstam, som nyss kommit till Stockholm efter en turné för partiet i Skåne, föreslog att man skulle författa och skyndsamt utsända en proklamation, men Hällsén motsatte sig detta. Nu måste allt intresse koncentreras på att ordna resurser för *Brands* regelbundna utgivning, även om man skulle behöva minska ner formatet till ett enkelt blad, menade han.

Efter ett par veckor blev stämningen lugnare, sedan Oscar Malmborg

redogjort för sina dispositioner beträffande papper och dylikt. Man beslöt på Ivan Oljelunds förslag att slå upp en proklamation på *Brands* hela första sida och Oljelund åtog sig att skriva den. Men då den var klar hade Hinke censurerat några uttryck som han ansåg "farliga" och CK kallades som skiljedomare. Under tvekan och oenighet gav majoriteten i CK Hinke rätt, dock under beklagande av att man på grund av omständigheterna tvingades därtill. Även SAC hade betänkligheter beträffande manifest om kriget. "Arbetarklassen inför kriget" publicerades först i slutet på november 1914.

Under resten av året måste ett betydande utrymme på CK-mötena ägnas åt nyss berörda trassel i räkenskaperna. Av revisorerna utvecklade O. W. Levin särskilt stor aktivitet och kom med många förslag till förbättringar, för vinnande av större klarhet och överskådlighet. Följden blev att han ideligen råkade i konflikter med Hällsén, men småningom blev det mer och mer klart att inte allt var så bra skött som Hällsén ville göra troligt och då det konstaterades att kassören bokfört ett lån till sig själv som han aldrig fått löfte om, samt rivit ut blad ur en orderbok, var det färdigt, helst som även annat kunde läggas honom till last som var nog så graverande.

Förresten var den ekonomiska situationen vid årsskiftet minst sagt brydsam. Man kunde inte ens få ihop till betalning av telefonräkningen. Växlar förföll för i runt tal 1.400 kronor. Malmborg fick i uppdrag att försöka sina allra bästa konster som växelryttare. Det gick tydligen vägen, som man brukar säga. Hinke fick, som sagt, nu ta hand om kassörsbekymren, med biträde av bokföringskunniga fröken Brickman, som ej tillhörde partiet, men som rekommenderats som duktig.

"Brandpelle" träder till

För första gången påträffar man J. W. Kramers namn i CK-protokollet för den 6 januari 1915. Han meddelar i brev från Malmberget att det är hans avsikt att sätta i gång med en klubb däruppe. En sådan hade funnits där förut — bildad 1903 — men den hade gått all världens väg. Kramers utfästelse noterades naturligtvis tacksamt. J. W. Kramer som medarbetare i den ungsocia-

listiska och syndikalistiska pressen är så välbekant, att utförligare ordande om den saken torde vara överflödigt.

Nya klubbar anmäldes för inträde i partiet den 12 februari: Kristinehamn, Bofors och Luleå. Något senare, den 19 mars, beviljades klubben i Vänersborg återinträde i partiet. Den 26 mars inträdde Katrineholmsklubben, den 23 april Torsåker och den 21 maj Junsele. I slutet på året anmälde sig vidare klubbar i Avesta, Frövi och Lekomberg för inträde i partiet. Sistnämnda klubb hade dock varit nedlagd blott några månader.

På tryckeriet var det trassel. Det klagades över att personalen slarvade med arbetstiden, arbetsbrist gjorde att ett par uppsägningar företogs, vilket ju sällan brukar kunna ordnas utan missnöje. Oscar Malmborg ville sluta, men övertalades att stanna. Ivan Oljelund och en flicka, Elsa Holmström, som varit biträde på expeditionen, avskedades i slutet på maj och den mera bokföringskunniga fröken Brickman hade anställts av Hinke som hjälp att reda upp bokföringen.

Ungsocialistiska 1-majmärken

Han hade betalt henne 75 kr. och lovade att klara upp detta med behållningen av ett par föredrag i Hornsbergs hage. Det gick också bra. Nettobehållningen blev resp. 69: 53 och 37: 28. Under tiden ramlade anklagelseakter mot Hällséns fögderi in från många håll. Hinke var tydligen nervös och kom i upprepade gruff med Malmborg om dispositionerna på tryckeriet. Det blev inte bättre reda sedan Hj. Ericsson inträtt efter Hällsén. På ett stort sammanträde den 20 juli var alla överens om att oredan var obeskrivlig. Hj. Ericsson ville avgå och måste förresten göra det, eftersom han skulle avtjäna straffet för uppropet "Vägra mönstra, vägra mobilisera!" Då det blev tal om att man i Stockholm borde ta exempel efter det plikttrogna arbetet i landsorten, kunde Hinke berätta att det inte var så bra därute heller. Han kom nyss från en plats, där man gick och sålde partiets broschyrer och böcker för långt under inköpspriset. Hur kunde detta gå ihop? Jo, när han kom till Stockholm fick han förklaringen. Inte ett öre redovisade man därifrån. Stora skulder hade samlats. Med Axel Holmström och hans förlag uppstod kontroverser, dels om broschyrserien: Revolutionens förkämpar, dels om avbetalningar på Holmströms skulder till tryckeriet. Det visade sig att Holmström inbetalt en del belopp som Hällsén ej bokfört. Äntligen den 13 augusti ordnades expeditörsfrågan, då Carl Pettersson, Södertälje (framdeles gemenligen kallad "Brandpelle"), valdes bland 22 sökande.

Carl Pettersson

På våren inträdde två nyvalda medlemmar i CK, nämligen Emil Agge och Herman Persson. Den förstnämnde valdes omedelbart till sekreterare och det var ett gott val. Som sekreterare var Emil Agge en verklig överdängare, god stilist som han var.

Det kan vara lämpligt att ägna ett par rader åt CK:s sammansättning efter flyttningen till Stockholm. Först var det Herm. Bring, C. Schönkvist, Filip Ström, Nils Wessel, Ragnar Nilsson, H. Möller och E. Andersson. Kvarstående blev nästa gång Bring, Schönkvist och Wessel, medan nyvalda blev Alfred Andersson, Ernst Andersson,

Hjalmar Ericsson och Axel Karlsson. Senare avgick Wessel och Schönkvist och ersattes av Ernst Johansson och V. Hildén. Efter avgång av Hjalmar Ericsson (som blev funktionär) och Axel Karlsson kom Oskar Johansson och Alfons Eriksson. Då Alfred Andersson och V. Hildén slutligen också avgick kom, som sagt Emil Persson och Emil Agge.

Under 1915 är följande domar att anteckna: Thure Lindsäth fortsatte sin mobiliseringsvägran och dömdes nu till 6 månaders straffarbete. För samma sak men i detta fall för "första resan" dömdes A. V. Norberg, Vänersborg, till 3 månaders straffarbete. För olika "förseelser" dömdes dessutom: Hilmer Wallentin till 6 månader, Hjalmar Eriksson till 6 månader, Johan Johansson till 6 månader, Nils Lindkvist till 2 månader, Nils West 2 månader, Per Holm 1 månad och Alb. Andersson till 3 månader, i samtliga dessa fall fängelse. Nils Lindkvist dömdes till 2 månaders fängelse för spridande av upprop i Vaxholms fästning. Det skedde 1914, men domen föll först 1915.

Från förlaget utgavs under 1915 förutom en ny upplaga av: Kärlek utan barn, Socialdemokratins bankrutt inför kriget (4.000), Alarm (4.000), Vad vi vilja (4.000), Ett samhällets olycksbarn (4.000) samt En upprorsmans ord, del I (3.000). Av extratidningarna utgavs: *Långholmen* (14.000), *Smugglarfaran* (12.000) och *Midsommarbrand* (12.000).

Nya Folkviljan under ny regim

Bland händelser i övrigt må noteras, att Carl G. Schröder inte längre orkade hålla *Nya Folkviljan* ekonomiskt flytande. Upplagan hade sjunkit undan för undan. Stämma med tidningsföreningen hölls den 12 september 1915. Numret för veckan närmast före stämman kunde ej utkomma, enär tryckeripersonalen nedlagt arbetet därför att ej lönen i vederbörlig ordning kunnat utbetalas.

De flesta hade nog mist hoppet om att tidningen vidare skulle kunna utkomma. Emellertid var stämmomajoriteten av den meningen, att ännu ett försök borde göras att få tidningen på fötter, och det lyckades även få ihop en styrelse, villig att våga försöket. Som redaktör Schröder bestämt avsagt sig sin befattning blev Karl Fernström vald till hans efterträdare.

Nog såg det ganska tröstlöst ut i början. Tryckeripersonalen skulle

ha ut sina löner, pappersleverantören hade ej lust att lämna företaget vidare kredit och den kontanta kassabehållningen utgjorde — 21 öre! Därtill kom att numret för senast gångna veckan ej utkommit, vadan några nämnvärda penningremissor ej var att förvänta. Sedan några försök strandat lyckades det att få ny kreditmöjlighet på några hundra kronor. Den mest överhängande faran var visserligen därmed avvärjd, men det såg länge hart när omöjligt ut att få upplagan i höjden. Det gick dock så småningom och på ganska kort tid kom företaget på fötter igen. Det utslitna tryckeriet såldes senare som skrot — stilen hade genom hård slitning blivit nästan oläslig och pressen var värdelös — och tidningens tryckning flyttades till annat tryckeri. *Nya Folkviljan* levde sedan i flera år. När Karl Fernström flyttade till Örebro 1918, för anställning i SAC:s nystartade tryckeri, övertogs redigeringen av *Nya Folkviljan* av Axel Andersson.

1915 års kongress

För att återgå till 1915 års händelser så var det kongressår. Ungsocialistiska partiets kongress kom detta år att hållas först dagarna 27—29 december. 31 ombud hade infunnit sig till kongressen och dessutom naturligtvis CK, revisorerna och funktionärerna. Representant för SAC inbjöds och som sådan anlände Gust. Sjöström.

Algot Rosberg telegraferade till kongressen:

"Kamrater. Jag önskar er all lycka och framgång, icke i gnat och gnäll, men i manlig vidsynt uppfattning av vad som föreläggcs eder. Må revoltens ande sväva över edra huvud och leda edra tankar. Min varmaste brodershälsning.

Algot Rosberg."

Telegrammet var naturligtvis utsmugglat ur fängelset.

Verksamhets- och revisionsberättelserna för de tre år som gått sedan någon kongress senast varit samlad kom att taga sin rundliga tid för kongressen att behandla. Det var ju inte precis vackra saker allt som stod i berättelserna. Hårda attacker riktades också mot Hinke, speciellt av Emil Manus, som tyckte att Hinke var för självrådig och egenmäktig i vissa saker beträffande tidningen. Man ansåg också att Hinke saknade rätta handlaget med dem som brukade medarbeta i tidningen, vilka dragit sig bort, den ene efter den andre. Hinke bet förstås ifrån sig och påpekade med allt skäl att brist på möjligheter att honorera bidragen nog hade största skulden till att medarbetarna tröttnade.

Vid kongressen beslöts att CK skulle förstärkas med 6 medlemmar i landsorten, valda av klubbarna i Grängesberg, Kiruna, Malmö, Eskilstuna, Göteborg och Norrköping. CK-ledamöterna i Stockholm skulle bilda verkställande utskott (VU).

En fråga som väckte betydande debatter var huruvida SAC eventuellt skulle inträda som delägare i partiets tryckeri och man kan knappast säga att debatten kom att föras i det goda samförståndets tecken. Något positivt resultat ledde den ej till, utan en kommitté fick i uppdrag att underhandla vidare. Det är åtminstone ingen överdrift om man påstår att tonen var kylig. Upprepade sammandrabbningar hade också förekommit före kongressen om hur agitationen för Amaltheamännens frigivning borde föras. Denna polemik fortsatte i än mer tillspetsad form på kongressen. Till slut enades dock kongressen om ett uttalande för fortsatt och skärpt agitation för Amaltheamännens frigivning. Under debatten nämnde Axel Holmström att den på hans förlag utkomna Amaltheabroschyren hade utgått i 47.000 ex., tidningen *Amnesti* i 35.000 och en av SAC utgiven broschyr i 20.000 ex.

Beträffande kongressen som helhet får man ett bestämt intryck att stämningen var gråkall och bitter.

Hinke avsade sig bestämt återval som redaktör för *Brand*, men erbjöd sig att stå kvar tre månader efter kongressen, så att man kom över årsskiftet. Kongressen beslöt erbjuda anställningen åt Albert Jensen. Om han avböjde skulle anställningen utannonseras. Som expeditör återvaldes enhälligt Carl Pettersson.

Även CK ställde sina platser till förfogande och ville avgå omedelbart. Sedan emellertid Herm. Bring vädjat till sina kamrater i CK att ej nu ställa allt på huvudet och även ett flertal av kongressombuden erkänt att man gått för hårt åt CK och att erkännandet för vad gott som uträttats varit för njuggt, motsade CK-medlemmarna ej ordförandens vädjan till dem att kvarstå tills klubbarna hunnit välja ny CK.

Ombudsförteckningen vid denna kongress har ett visst intresse därför att åtskilliga kända namn förekommer. Som ordförande fungerade Axel Holmström, Stockholm, och Oskar Sjögren, Malmö. Bröderna Stefan och Ivan Oljelund deltog, den sistnämnde dock ej som ombud, utan jämte Emil Agge inkallad som sekreterare. Den tredje av sekreterarna var N. Månsson, Luleå. Nämnas kan vidare Ragnar Casparsson, Oskar Dahlberg, Borås, Axel Svensson, Deje, Axel Nilsson, Grängesberg, K. V. Eriksson, Kiruna, Andreas Karlsson, Kungsgården, Arvid Östergren, Kärrgruvan, Johan Andersson,

Kristinehamn, Axel Landgren, Kävlinge, P. A. Svensson, Lysekil, Anders Ström, Nynäshamn, Alfred Forsberg, Norrköping, Erik Eriksson, Oxelösund, G. Samuelsson, Stockholms Södra, K. F. Aronsson, Sandviken, Carl Larsson, Södertälje, A. M. Johansson, Trollhättan, Josef Karlsson, Västervik, Sven Isaksson, Västerås, G. I. Pettersson, Åtvidaberg, och A. V. Johansson, Vänersborg. I debatterna deltog dessutom några Stockholms-klubbister, C. J. Björklund bland andra.

Efter kongressen skedde val till CK. Från landsorten valdes: Oskar Sjögren, Malmö, Per Holm, Göteborg, Ragnar Lindstam, Norrköping, Frithiof Flodkvist, Eskilstuna, Axel Nilsson, Fanthyttan, och A. Halvarsson, Kiruna. I det till Stockholm förlagda VU invaldes Herman Bring, Ernst Johansson, Gustav Samuelsson, A. Th. Zetterling och P. J. Eriksson. Bring blev som vanligt ordförande och Samuelsson valdes till sekreterare.

Bland besluten på kongressen var ett om upprättandet av ett den ungsocialistiska rörelsens arkiv, men det visade sig att intresset för saken var ringa, konstaterar CK i sin nästa årsberättelse.

Ivan Oljelund

Oljelund efterträder Hinke i Brand

Albert Jensen hade pr brev avböjt det av kongressen erbjudna redaktörskapet för *Brand* och Ivan Oljelund som var ende sökande, valdes för befattningen, som han tillträdde från och med nr 13 1916. Nämnda nummer blev beslagtaget och tidningens ansvarige utgivare, Gustav Samuelsson, dömdes till 6 månaders fängelse. Samuelsson hade redan förut ett straff på 2 månaders fängelse för *Brand* nr 10 1916, som stadfästes i överrätten. Även ett nr 13 ½ beslagtogs, men frikändes. Oljelunds befattning med *Brands* redigering kom dock inte att bli långvarig, ty han blev hämtad av polis till värnplikt vid hästgardet och snart efter blev han det ena offret i den bekanta "förräderiprocessen", som följde på fredskongressen den 18—19 mars 1916.

Nämnda kongress hade föregåtts av en hemställan från Socialdemokratiska ungdomsförbundets CK till socialdemokratiska partistyrelsen

En konferens i Örebro 1916, under den rådande laddade politiska atmosfären Överst från vänster: C. J. Björklund, Joh. Lindström, O. Tangen, Birger Svahn, Berntsson. Nedre raden: Rudolv Holme, Per Holm, Albert Jensen, K. D. Staberg

om sammankallande av "en allmän svensk arbetarkongress, eventuellt utvidgad till en folkriksdag, i syfte att organisera en kraftigast möjliga påtryckning för freden". Det var ju känt och omvittnat att inom landet organiserats en "aktivistgrupp" som pockade på att Sverge skulle gå med i kriget på Tysklands sida och denna grupp hade betydande försänkningar även inom det socialdemokratiska partiet. Partiet nödgades under 1915 utesluta tre av de värst kompromitterade: professor Gustaf Steffen, aktuarie Otto Järte och fil. dr Yngve Larsson. Men därmed var utrensningen ingalunda fullständig. Alla visste att det fanns klungor av "aktivister" kvar i partiet. Detta var en av de brännande frågorna, men det fanns också andra: livsviktiga varor skeppades över till Tyskland, medan brist och enorma prisuppskruvningar blev följden här i landet. Många oroande tecken påkallade arbetarklassens aktiva ingripande. Partistyrelsen ville emellertid inte höra talas om kongressplanerna, och då organiserade socialdemokratiska ungdomsförbundet kongressen som en extra förbundskongress, till vilken andra arbetarorganisationer inbjöds som gäster. Ungsocialisterna inbjöds deltaga som organisation, men Oljelund gick dit som representant för *Brand*, alltså som tidningsman. Både socialdemo-

kratiska och borgerliga tidningar rasade i förväg mot kongressen, partistyrelsen och LO "tog avstånd", men ändå samlade kongressen 265 ombud för cirka 40.000 organiserade arbetare. Den aktivistinställda pressen skrek om landsförräderi och Zeth Höglund, Erik Hedén och Ivan Oljelund blev åtalade för anföranden, först enligt Staafflagarna, men senare efter förräderiparagrafen. De häktades inför sittande rätt och dömdes senare: Höglund till 3 års, Hedén till 1 års och Oljelund till 18 månaders straffarbete. Domarna väckte oerhörd förbittring och följdes av protestmöten över hela landet, vilka i sin ordning gav anledning till ett flertal nya åtal för yttranden och uttryck i tidningsartiklar och flygblad. E. Nordström dömdes till 3 månader för artikel i *Syndikalisten*, S. Samuelsson, Rudolf Holme och Emil Manus till vardera 4 månader, V. Malmquist också 4 månader och Nils Björkman 6 månaders fängelse. A. V. Johansson dömdes till straffarbete i 4 månader för ett föredrag.

De slutliga domarna blev mildrade: för Höglund 1 års och för Oljelund 8 månaders fängelse, medan Hedén frikändes.

För *Brands* vidkommande ordnades saken så, att C. J. Björklund blev vikarierande redaktör då Oljelund häktades.

Fråga är om inte 1916 slår alla tidigare rekord ifråga om politiska domar, därav en hel del drabbade folk tillhörande den ungdemokratiska rörelsen. Förutom de redan nämnda domarna kan noteras: Per Holm 1 månad, G. E. Rehn, åtal för affisch, Nils Vester, 4 månader för värnpliktsvägran, Ivan Oljelund, utom förutnämnda 8 månader ytterligare 3 månader för föredrag, S. Sundman 4 månader för värnpliktsvägran, Martin Andersson, Göteborg, 3 månader för upprop och Eva Manus 4 månaders fängelse för "Fred och revolution". Dessutom massor av större och mindre bötesstraff.

Vad *Brands* upplaga beträffar ökade den något och det började också bli bättre reda med ekonomien. Förlaget fortsatte med andra delen av: En upprorsmans ord, vidare Albin Thunell: Under sabelväldet, Ivan Oljelund: Skall Sverge förtyskas?, C. J. Björklund: Förräderiprocessen, G. Yvetot: Syndikalismens ABC, Gust. Sjöström: Ungsocialistiska stämningsbilder, E. Malatesta: Några ord till jordens arbetare, Eva Alexander: Ur djupet, G. H:son Holmberg: Lag och rätt, Ivar M . . .: Fred och revolution, samt därjämte en hel del upprop, tillhopa 150.000 ex. CK säger rentav att 1916 har varit det bästa året i rörelsens historia.

Beträffande Yvetot: Syndikalismens ABC var det så, att Hugo Lindberg fått tag i boken på originalspråket, hade översatt några blad

Hilma Hofstedt

och erbjöd sig hos VU att översätta boken helt, men begärde 50 kronor i förskott på översättningsarvodet, vilket beviljades. Detta låg ganska långt tillbaka i tiden, men någon översättning kom inte och frågan stod åtskilliga gånger på VU:s dagordning. Lindberg uppvaktades, gav löften, men mer blev det inte, vare sig det nu berodde på att översättaren saknade tid och lust eller kanske fann uppdraget för besvärligt. Till slut gav han löfte om att återbetala förskottet, men nu hade medlemmarna i VU ilsknat till på allvar. Då hade emellertid Emil Agge invalts i VU och han erbjöd sig att klara upp det hela, både med Lindberg och beträffande översättningen. Agge klarade också översättningen med verklig snälltågsfart.

Agitation och nya klubbar

Om agitationen kan nämnas, att Edvin Lindstam hade en turné i Norrland, medan Ragnar Casparsson reste på västkusten. Även Hilma Hofstedt hade en del agitationsuppdrag, som skulle fortsätta under 1917. Resultaten förefaller inte ha blivit så goda och det klagas över de betydande utgifterna. En för partiet och SAC gemensam processfond upprättades och en konferens hölls på sommaren mellan partiets VU, SAC:s AU och Socialdemokratiska ungdomsförbundets CS beträffande domarna i förräderiprocessen. Något positivt resultat gav konferensen inte. En del förslag dryftades, men ledde ej till något resultat. Den 8 september förelåg från Socialdemokratiska ungdomsförbundet en skrivelse att de ansåg frågan om samarbete fallen och skrivelsen lades utan diskussion till handlingarna.

Nya klubbar bildades eller återupptogs under 1916 i Mjölby, Kramfors, Kolbäck, Hallstahammar, Värnamo, Letsbo, Falun och Halmstad samt reorganisering av Fagersta-Västanforsklubben och Avesta, Ställdalens socialistiska förening och Centralklubben i Lund, men å andra sidan nedlades ett nära nog lika stort antal klubbar, däribland den gamla ärorika Landskronaklubben. Den upptogs senare

än en gång. Även Gävleklubben rapporterades vara praktiskt taget ur räkningen.

En agitator som vållade många bekymmer var Albin Thunell. I nära nog jämn ström inkom klagomål från skilda håll om det ekonomiska trassel han ställde till. Man måste säga att CK och senare VU behandlade klagomålen med stort överseende. Då Thunell satt i fängelse fullföljde hans fru turnerandet och fortsatte också sin mans traditioner. En konkurrent i nyss berörda avseende var Gillis Grähs. Då Lilla Edet-klubben kort och gott ville veta vad den sistnämnde "gick för", blev VU rätt tveksam om det lämpliga svaret. Rådet blev — att vara försiktig! Anmärkningsvärt är att VU trots alla klagomålen mot dessa båda agitatorer — plus en tredje: H. Wicktorin — ändå gav både Thunell och Grähs agitationsuppdrag för partiets räkning, ofta med trassel och krav från lurade kamrater i släptåg.

Ragnar Casparsson

Psalmisten Fabian

I förbigående kan här inflikas, att Erik Lindorm, vilken, som förut omtalats råkat illa ut för sin recension av Det sista kriget och fick avsked från medarbetarskapet i *Brand*, senare blev utgivare av skämttidningen *Naggen*. Socialdemokratiska partiet hade redan 1901 startat skämttidningen *Karbasen*, vars innehåll i regel knappast kunde göra någon människa glad. Lindorms *Naggen* samlade ett utvalt garde av satiriska tecknare och kåsörer, bland vilka Lindorm själv stod bland de främsta. Tidningen var ju helt ett privatföretag, men med starka försänkningar för spridningen inom de ungsocialistiska klubbarna. Som ett prov på vad "Johansson med hjärnan", Lindorms pseudonym, kunde åstadkomma skall här citeras en dikt tillägnad "Psalmisten Fabian".

Fabian Månsson hade, sedan han blivit vald till riksdagsman, blivit invald i en kommitté som skulle revidera och modernisera psalmboken:

Upp psaltare och harpa,
upp Fabian och sjung med märg
en mängd av psalmer skarpa
och Eklund bräck och Söderberg
som sjunger tamt och trist!
Anagga och anåda
Giv plats, giv plats ni båda
här kommer en psalmist!
Han finner nya toner
och kväder utan krus
psalm vid revolutioner
att sjungas högt i Folkets hus.

Så må vi glada varda
att Sverges psalmbok av Wallin
av Fabians säkra karda
skall göras aktuell och fin.
Må den med oss få känning
och bjuda folket på
en lovsång vid hembränning
och psalm för F. H. K.
En psalm för ateister
(till orgel och säckpipa satt)
av våran kyrkminister
herr V. Rydén skall sjungas glatt.

Det kan vara lämpligt att på nytt göra ett litet svep ut bland landets klubbar och se hur arbetet artar sig där, innan vi går vidare i texten.

För åren 1915—1930 finnes medlemssammandrag för samtliga klubbar och det visar sig att under denna 15-årsperiod var under längre och kortare perioder 231 klubbar i verksamhet. Åtskilligt tyder dock på att det vissa tider slarvats med införingen. 1915 noteras 43 klubbar vara i verksamhet, med sammanlagt 843 medlemmar vid årets början och 798 vid årsslutet. Endast två klubbar, nämligen Grängesbergs och Hagaklubben i Göteborg hade över 50-talet medlemmar, men ett betydande antal hade omkring 40-talet. 1916 har 38 klubbar rapporterat, med 823 medlemmar vid årets slut. Detta år har ingen av klubbarna kommit över 50-strecket.

En 1-maj i Södertälje

Holger Carlsson berättar:

Följande händelse inträffade i Södertälje första maj troligen 1916 (tänkbart men knappast troligt någon av intilliggande år). Genom

min bekantskap med notisens huvudperson känner jag främst hans roll i händelsen men vet inte i vilken utsträckning andra händelser av liknande slag inträffade samtidigt. Men till historien:

Till den första maj hade ungsocialisterna i Södertälje beslutat att göra en framstöt. Bl. a. hade man föresatt sig att sprida ett beslagtaget flygblad "Tronen, altaret och penningpåsen" vid det stora majmötet som traditionsenligt hölls på stora torget, där såväl rådhus som polisstation var placerade. En aktiv ungsocialist vid denna tidpunkt var min morbroder Alfred Wallin och han förberedde sig till min mors förskräckelse i vårt hem för spridningen av de beslagtagna flygbladen genom att placera ut lämpliga buntar i olika fickor med avsikt att sedan under mötets gång rent bokstavligt låta dem bli "flygblad", d. v. s. genom att kasta upp dem i luften och låta vinden sprida dem bland de packade lyssnarskarorna. Själv följde jag min mor till mötet — min mor ville kontrollera att inget hände hennes bror.

Södertälje hade vid denna tidpunkt två "detektiver" Blixt och Borg (de skilde sig från de vanliga poliserna genom att de gick omkring civilklädda) vilka var kända av varje södertäljebo mellan 5 och 95 år. Mötet började i vanlig ordning och Wallin placerade sig med sina flygbladsbuntar omedelbart intill en av "detektiverna", Blixt, som dagen till ära hade utbytt det obligatoriska "plommonstopet" mot en mjuk hatt. Plötsligt flög en packe flygblad i luften just utmed "detektiv" Blixt, och den andra "detektiven" och allt vad fanns av poliser hastade upp mot brottsplatsen för att hjälpa till att anhålla brottslingen. Från vår avlägsna plats märkte vi att det var oroligt uppe vid denna plats och snart spreds det genom massan att Blixt hade gripit flygbladskastaren. Samtidigt började emellertid flygblad dansa i luften runt hela torget. Poliserna var ju sysselsatta med att släpa in den stora brottslingen på polisstationen och hade naturligtvis inte tid att hålla uppsikt över de andra ungsocialisterna.

Min mor var allt för nervös för att vi skulle kunna stanna kvar på mötet till det slutade utan vi gick hem och strax efter infann sig min morbror och berättade storskrattande att det inte var honom Blixt hade gripit utan en dräng från Bårsta, som ställde sig fullständigt oförstående för hela saken och som heller inte hade ett enda flygblad på sig, varför han måste släppas.

I verkligheten hade min morbror placerat sig strax intill Blixt just i avsikt att rensa torget från övervakning och med en person som skydd mellan sig och Blixt sträckt fram armen och kastat upp en näve

flygblad just vid sidan av Blixt, som reagerade på väntat sätt genom att ögonblickligen anhålla den som stod närmast intill på "flygbladssidan".

Vart Alfred Wallin tog vägen känner jag inte till. Efter en senare konflikt med polisen i samband med organisationsarbetet reste han till Norge och därmed förlorade jag varje kontakt med honom.

1917 — hungerdemonstrationernas år

Ur vissa synpunkter kan man beteckna 1917 som ett lugnt år, nämligen ur ungsocialistisk synvinkel. Ur andra och mera allmänna synpunkter var det ett synnerligen händelserikt år.

Det underliga inträffade att *Brand* inte fick något beslag eller åtal under 1917. Ett 30-tal nya klubbar bildades och nettoökningen av klubbarnas antal blev 22, från 38 till 60 klubbar. Medlemsantalet nära nog fördubblades, från 854 till 1.639, allt enligt medlemssammandraget över klara klubbar och medlemmar. Det var alltså ett framgångens och stabiliseringens år. Man har detta år att notera en klubb med 131 medlemmar — Borlänge — och fyra klubbar — Katrineholm, Malmö, Trollhättan och Åtvidaberg — med över 50 medlemmar, medan ett betydande antal har mellan 40 och 50.

Som vi minnes vikarierade C. J. Björklund under Ivan Oljelunds fängelsetid. Emellertid blev även C. J. Björklund häktad — han hade

Potatiskö i Stockholm 1917

Omedelbart före anfallet på Gustav Adolfs torg 5 juni 1917

att avtjäna straffet för talet vid Almskogs grav — och nu trädde Albert Jensen till och redigerade *Brand* från och med nummer 10 till 17 samt majnumret. Ett sjukdomsfall tvingade Jensen att hastigt lämna ifrån sig uppdraget, varefter Emil Manus redigerade några nummer. Oljelund frigavs efter 13 månaders fängelsevistelse den 26 april, men ville ha en tids vila och rekreation innan han på nytt övertog redigeringen, varefter han avlöste Manus. Det beslöts att från nyåret 1918 göra *Brand* 8-sidig à 10 öre.

Omsättningen på böcker och broschyrer fick under året en väldig ökning och redovisas med kr. 22.325: 99. *Brands* inkomster ökade också med över 5.000 kronor till 30.781: 96. Den med SAC gemensamma åtalsfonden kunde lämna betydande hjälp, närmare bestämt 1.850: 72. I kontingenter till partiet inflöt 1.511: 20.

Under 1917 utgavs följande böcker: Av Albert Jensen: Tvångströjan, Syndikalism och socialism, Ungsocialism och socialdemokrati. I serien Revolutionens förkämpar utgavs: Krapotkin, Michael Bakunin. Vidare: Frihetssångernas bok II, Fritz Jonsson: Bröd, Frans Severin: Statskyrka eller frikyrka?, C. J. Björklund: Det hungrande Sverge, G. H:son Holmberg: Makt och rätt, Peter Krapotkin: Staten och dess historiska gärning, Enrico Malatesta: Några ord till jordens arbetare (2:dra uppl.), William Morris: Arbetet och socialismen, Pierre Ramus: Hem och härd (skådespel) samt 25-årsskriften Ungsocialismen, som hade Hinke till författare. Av tillfällighetstidningar utgavs under året: *Hungerfaran* och *Revolutionen.*

Så långt det sålunda gällde de inre organisatoriska förhållandena kunde ungsocialismen fira 25-årsjubileum under rätt ljusa förhoppningar, men i själva verket var 1917 ett beklämmande dystert och svårt år. Det var "systemet Hungerskjölds" arv som ministären Swartz hade att förvalta och det arvet var ingalunda lätt att få bukt med. Folket hungrade och det blev demonstrationer och oroligheter på många håll.

Den blodiga 5 juni i Stockholm

De svåraste kravallerna den 5 juni i Stockholm, hade inte direkt karaktär av hungerdemonstrationer, utan uppstod då en interpellationsdebatt pågick i riksdagen om rösträtten, men interpellationen innefattade också frågor till statsminister Swartz om ministärens ställning till arbetarnas krav på högre löner och kortare arbetsdag.

Liksom vid kravallerna 1902 var det polisen och militären som

utkommenderats som arrangerade blodbadet. Det började med att en ridande polis slog en man i den utanför riksdagshuset församlade skaran. Det blev harmfyllda rop från folkmassan, polisen högg in med dragna sablar. Folkmassan började gripa efter de tillhyggen man i hast kunde få tag i och det blev en vild batalj, där blod flöt och män, kvinnor och barn trampades under polishästarnas hovar. Den egentliga drabbningen kom att stå på Gustav Adolfs torg. Från riksdagshuset kom bland andra Branting, Per Albin Hansson och Oscar Olsson och var nära att bli nerhuggna även de. Småningom drog sig folkmassan mot Folkets hus, där möten improviserades i tillgängliga salar. Ungsocialisterna, understödda av vänstersocialisterna, ville att storstrejk omedelbart skulle proklameras. Emellertid hölls tre dagar senare ett jättemöte i Hornsbergs hage, dit även massuppbåd av militär och ridande polis skett. Smärre intermezzon inträffade även här, men till allvarligare sammandrabbningar kom det inte. Naturligtvis protesterades det kraftigt mot polisterrorn.

Oro över hela landet

De oroligheter som förekom i övriga delar av landet under våren och sommaren 1917 var direkta hungerkravaller. Brödet var otillräckligt och potatisprisets väldiga stegring föranledde krav på potatisransonering. Detta krav tillmötesgicks, men resultatet blev blott att potatisen försvann alldeles ur handeln. Det var då de beryktade potatisinventeringarna hos bönderna började. I alla landsändar drog skaror av hungrande stadsbefolkning ur på landsbygden och gjorde tvångsinventeringar hos storbönderna. Ofta visade de lokala myndigheterna en viss återhållsamhet ifråga om att ingripa, väl medvetna om hur svår situationen för stora delar av befolkningen var. Redan före de nyss beskrivna oroligheterna i Stockholm hade mindre hungerdemonstrationer ägt rum i huvudstaden, ofta huvudsakligen ordnade av förtvivlade husmödrar, vilka stått många timmar i livsmedelsköer, utan att ändå komma över något ätbart, eller i bästa fall kunde man få tag på några kålrötter eller litet paltbröd. Ibland, men ofta ingenting. I Malmö stod man i kö hela 17 timmar för att få några färska sillar, såvida Limhamnsfiskarena lyckats få någon fångst. På många orter uppstod kravaller. Så i Västervik, där F. J. Gustafsson dömdes till tre månaders fängelse. För en demonstration mot strejkbrytare

Hungerdemonstration i Malmö 1917

i Iggesund dömdes Gustaf Staaf till tre månaders fängelse. Demonstrationen i Västervik ägde rum den 16 april och liknande följde senare i Norrköping, Västerås, Göteborg och Malmö.

Gustav Sjöström talar från Malmö rådhus

På sistnämnda plats klev Gustav Sjöström ut på rådhusets balkong en trappa upp och talade till demonstranterna, utan att hindras av polisen, som på den tiden residerade i källarvåningen i rådhuset.

Gustav Sjöström har härom lämnat följande redogörelse:

På Stortorget hade omsider samlats cirka 30.000 människor. Man hade samlats där i väntan på att få höra vad resultatet skulle bli av den underhandling med stadens myndigheter rörande försörjningen som pågick. Timme efter timme gick. Ingenting hördes av. Folket stod där sysslolösa utan att någon hade tänkt att på något sätt hålla intresset vid liv.

Detta tyckte Oscar Sjögren var för djäkligt. Och så stack han upp till mig på *Syndikalistens* redaktion, talade om sådan situationen var och tyckte jag skulle gå dit och hålla ett tal till folket när nu inte socialdemokraterna tycktes ha något att säga.

Sagt och gjort. Jag följde med omedelbart. Vi banade oss väg

genom de väldiga folkmassorna, uppnådde omsider rådhuset, stegade uppför trapporna utan att hindras av polis. Men var var vägen till balkongen? Uppe i vestibulen mötte vi någon slags tjänsteman. Vi frågade honom om vägen. Och då denne förmodligen trodde, att vi hade någon behörighet att gå dit, så visade han oss vägen. Och så stod jag där inför trettiotusen människors blickar, kanske också undrande men säkerligen också önskande att något skulle ske.

Och så talade jag.

En socialdemokrat, nuvarande sekreteraren i Hyresgästernas Riksförbund, Leonard Fredriksson, Malmöbo då, skrev i tidningen *Bostaden* härom följande:

"Vi, Malmö organiserade arbetare, hade tågat upp till Stortorget i täta kolonner och stod nu packade i en mörk och hotande massa. En deputation var inne i rådhuset och talade med myndigheterna. Plötsligt och en smula överraskande fick vi se en liten figur på rådhusets altan. Det var Gustav Sjöström. Han hade på något sätt krånglat sig dit. Och nu höll han ett brandtal till mängden. Han fick tala till slut, ty ordningsmakten tordes inte avbryta honom."

I Uppsala uppvaktades landshövdingen, före detta statsminister Hammarskjöld av demonstranter, vilka säkert inte hyste vänliga känslor mot den man som med rätta ansågs ha en mycket dryg skuld till eländet. I Seskarö kom det till allvarliga oroligheter. I Vänersborg ordnades inventeringspatruller ut till storgodsen. Militär hade utposterats på vägarna för att mota hem patrullerna, men efter litet parlamenterande lät man dem passera. På flera platser i Dalarna försiggick stora demonstrationer, ja, man kan nog säga att det knappast fanns en stad eller större industriort i landet där det inte demonstrerades i någon form. Även militär i uniform var ofta i betydande antal med i demonstrationstågen. Ofta resulterade demonstrationer i att en mindre extra utdelning ordnades ur de knappa förråden.

Till första maj detta år företogs synnerligen omfattande kommenderingar av militär, som sändes långa vägar från hemorten, i hopp om att de inte skulle fraternisera med dem som de kommenderades att angripa.

I Stockholm hade bildats ett privat borgargarde, väl beväpnat, med syfte att skydda de rikas kassakistor och hamstrarnas undangömda lager, om dessa skulle råka i fara. Emellertid inträffade ingenting särskilt den fruktade dagen, annat än att demonstrationerna i allmänhet fick rekordtillslutning och kraftiga resolutioner antogs.

De beryktade Västerviksdemonstrationerna

Demonstrationerna i Västervik väckte särskilt stor uppmärksamhet därför att relativt stora resultat vanns. Krav hade framförts till stadens myndigheter, i huvudsak desamma som utformats av 6-majkommittén i Göteborg och svar begärdes till den 16 april 1917. Detta datum var en måndag och det hade på förhand bestämts, att allt arbete skulle ligga nere på dagen, medan man samlades och tog del av de svar man fick på kraven. Så skedde även. Det visade sig, att ej obetydliga medgivanden gjorts. Mjölkpriset sänktes med 3 öre per liter, vedpriset med 5 kr. per famn, torghandeln ordnades utan mellanhänder, enligt ett av arbetarna godkänt system och under deras medverkan, jord till potatisodling ställdes utan avgift till arbetarfamiljers förfogande och 5.000 kronor anslogs till inköp av sättpotatis. Vidare anskaffades och utdelades 2.000 nya påbrödskort, 25.000 kronor anslogs av stadsfullmäktige till inköp av potatis för konsumtion och även några förbättringar i övrigt ställdes i utsikt.

Det är tydligt att dessa resultat sporrade till ansträngningar i samma riktning litet varstans och man hade nu Västervik att peka på när det framhölls att möjligheter fanns att lätta på svälten, blott den goda viljan fanns. Annars hade även tidigare på våren dylika krav framförts och strax på nyåret hölls en socialdemokratiskt ordnad dyrtidskongress i Stockholm, som dock mest gick i de politiska spekulationernas tecken. Under våren kunde demonstrationer utbryta snart sagt när som helst och utan varje på förhand bestämd plan. Det blev bråk exempelvis vid någon kortbyrå eller kring en bondskjuts, där det begärdes ockerpriser på produkter som bonden hade att avyttra, folk samlades i väldiga skaror och så demonstrerade man och uppvaktade någon som man ansåg ha skuld till att det var så illa ställt.

Om händelserna på Seskarö år 1917

har en arbetare som då vistades där berättat följande:

I de norrländska sågverksdistrikten var bristen på livsmedel mycket stor. Det norrländska jordbruket har aldrig lämnat någon stor avkastning och det lilla som fanns att tillgå köptes av jobbare och sådana konsumenter, som hade medel att för mycket höga priser kunna förse sig. Sågverksarbetarna, med sina små löner, kunde inte betala de höga priserna och fick därför vara utan livsmedel. De utfärdade ransoneringsförordningarna överträddes i hög grad av jobbarna. På

olika platser inom sågverksdistrikten började arbetarna röra på sig, och uppvaktade brödbyråer och livsmedelsnämnder med krav på lättnader av de svåra ransoneringsbestämmelserna. I regel slog vederbörande dövörat till och visade inget intresse för den svältande befolkningen.

På Seskarö i Norrbotten fanns vid denna tid tvenne sågverk, som på grund av de goda konjunkturerna gick för fullt. På den tiden bestod öns befolkning av omkring 1.500 personer. Livsmedelstillförseln var under våren 1917 mycket knapp, beroende till en del på de dåliga kommunikationsförhållandena, särskilt under islossningen, då bristen på mjölk och andra lantmannaprodukter gjorde sig särskilt gällande. Sista veckan i maj var det särskilt svårt, ty då fanns ingenting i matväg, och brödkorten tog även slut. Brödbyrån i Haparanda tilldelade varje arbetare två tilläggskort, men som bröd var det enda arbetarna fick livnära sig på räckte detta ej långt. Det uppkomna nödläget för arbetarna var synnerligen svårt, och det återstod ingenting annat än att tvångsköpa bröd hos öns bagare.

Det första tvångsköpet skedde den 25 maj då arbetarna infann sig i bagare Janssons butik och provianterade det bröd som fanns att tillgå. Dagen därpå, som var pingstafton, infann sig män och kvinnor hos en annan bagare, O. Eriksson, och köpte hans inneliggande lager på ungefär trehundra kilo bröd. En av anledningarna till att detta lager rensades torde vara den, att partiet skulle levereras till Haparanda, dit bagaren brukade leverera bröd. Vid denna tid var en militärkommendering på inemot ett trettiotal man förlagd till Seskarö, som hade till uppgift att bevaka detta avsnitt av gränsen mot Finland för att förhindra att varor utsmugglades. Det bästa förhållande rådde mellan militären, som nästan uteslutande bestod av mobiliserade arbetare, och öns befolkning. Nedskrivaren av detta vistades en tid på Seskarö som "neutralitetsvaktare" och har idel angenäma minnen från den tiden.

Den 27 maj företogs polisundersökning med anledning av det "rysansvärda" brottet att proviantera bröd när hungern brände i tarmarna. En del arbetare, som misstänktes för att ha deltagit i dessa köp, blev inkallade. Under förhören visade det sig att arbetarna under besöken hos de båda bagarna erlagt full betalning för vad de provianterat och bagarna själva yrkade inget ansvar. Myndigheterna ansåg dock att här förelåg brott mot ransoneringsbestämmelserna och fyra arbetare blev anhållna. Arbetarna på Seskarö höll samma dag möte i Folkets hus och behandlade tvångsprovianteringarna. Mötet uttalade att dessa måste betraktas som en kollektiv handling, framsprungen ur den gemensamma nöden.

Under tiden mötet pågick kom meddelande om att fyra arbetare blivit anhållna, varför mötet avbröts och deltagarna samlades vid brädgårdskontoret i Granvik, där de anhållna voro instängda. Bud sändes efter länsmannen, som uppehöll sig på Granviks huvudkontor, med begäran om att han skulle komma och överlägga med arbetarna. Länsmannen vägrade.

Förbittringen över länsmannens uppträdande var allmän bland arbetarna och de kom överens om att befria de anhållna. Ett av fönstren lyftes av och de anhållna hoppade ur sitt fängelse. Sedan detta var gjort tågade arbetarna till huvudkontoret och efter diverse parlamenterande kom den skräckslagne länsmannen ut på trappan, då arbetarna krävde, att om någon skulle straffas, så skulle alla anses lika delaktiga. Något resultat av överläggningarna blev det inte.

— Vad skriver dom? Sänder man bröd till oss?

— Nej, men en båtlast militär är på väg hit för att lära oss svälta i lugn! (Steinlen-teckning)

Följande dag rekvirerades mera militär. En militärtrupp på 50 man ur den i Haparanda förlagda skyddtruppsbataljonen, under befäl av kapten W. Falk, anlände den 29 maj till Seskarö och truppen inkvarterades i folkskolan.

Den 30 maj höll arbetarna nytt möte. Under tiden mötet pågick i Folkets hus kom kronofogden dit och lovade då att alla som frivilligt ställde sig till förfogande för förhör omedelbart skulle få lämna det sedan förhöret avslutats. Arbetarna beslutade att gå med på de framställda villkoren.

Förhören höllos i bagare Erikssons gård och både inne och utanför posterade militär. Sedan mötet i Folkets hus var slut marscherade mötesdeltagarna till förhörslokalen. En deputation uppvaktade kronofogden och begärde att militären skulle avlägsnas från förhörslokalen. Denna anhållan avslogs av kronofogden. En hel del arbetare inkallades till förhör och tiden gick, men ingen återkom. Då blev det klart för deltagarna att kronofogden hade lurat dem och inte var mannen som stod för sina löften.

All militär som fanns på ön hade kommenderats fram. Kronofogden

vägrade att släppa ut de som frivilligt låtit förhöra sig och hotade med att militären skulle ingripa om de närvarande inte skingrade sig. Arbetarmassan stod kvar och kronofogden befallde tre gånger i kungens namn att den skulle skingra sig. När folkmassan inte ville åtlyda denna befallning upplästes upprorslagen. Ej heller detta hade åsyftad verkan.

När folkmassan stod kvar vände kronofogden sig till kapten Falk och gav befallning om att vapnen skulle användas. Hade kapten Falk varit av samma kaliber som sin kollega Mesterton, hade arbetareblod flutit, men Falk önskade inte öppna eld på fredliga demonstranter. Han använde den taktiken att föra folkmassan bakåt med bajonetterna, så att en tio stegs bred gata uppstod och det var hans mening att hålla folkmassan innanför denna avspärrning. Stämningen bland arbetarna ökade och vid ett lämpligt tillfälle vred de gevären ur soldaternas händer. Befälet blev förskräckt och avlossade sina revolvrar och tvenne arbetare blev sårade. Situationen såg hotande ut och det kunde ha blivit farligt om inte arbetarna varit så behärskade som de var. Kaptenen kommenderade helt om och den vapenlösa truppen intog ställning i den närbelägna skogen. Ingenting vidare hände omedelbart, men uppträdet hade till följd att myndigheterna vidtog en del drastiska åtgärder. Först och främst rekvirerades mera militär och befäl som var mera nitiskt än vad kapten Falk hade varit. Vid Karungi var en militärpostering på 200 man förlagd, och denna beordrades nu över Haparanda till Seskarö. Detta manskap skulle transporteras från Haparanda till Seskarö med Granviksbolagets bogserbåt Nils, men besättningen vägrade att medfölja. Arbetsbefälet och en del andra skulle uppta besättningens platser, men båten visade sig vara manövreringsoduglig. Manskap måste därför rekvireras från Boden och isbrytaren Simson kom till Seskarö med två kompanier infanteri, ett kulsprutekompani och några sjukvårdare ombord. Truppen medförde fyra kulsprutor och sextio lådor ammunition. Dessutom var varje man utrustad med femtio skarpa skott. Mera manskap överfördes med samma båt till Seskarö, så att militärstyrkan uppgick till femhundra man. Redan på ett tidigt stadium hade arbetarna kapat telefonkabeln så att all förbindelse telefonledes var stängd. Vid Sandviks ångsågs båtbrygga hade uppställts en kanon och kring stränderna patrullerade en motorbåt med kulspruta ombord. Telefonen ställdes i ordning men alla samtal censurerades. Ingen människa fick lämna ön utan myndigheternas tillstånd. Hela ön vimlade av soldater, gevär och kulsprutor. På redden låg jagaren Vale för ankar, färdig att med sina kanoner instämma i kulsprutornas smatter.

Landshövding Murray anlände med bogserbåten Vega den 3 juni och blev genast mottagen av de på ön närvarande myndighetspersonerna. Sedan han tagit reda på förhållandena på platsen sammankallade han befolkningen till möte i Folkets hus. Alla fick inte plats där utan måste stå utanför, och landshövdingen fick stå i dörren när han talade. Han meddelade i sitt tal att han medfört kaffe, gryn, smör, makaroner och torrmjölk, som för en tid framåt skulle avhjälpa de största bristerna. För att förhindra att knapphet av livsmedel skulle uppstå hade man tillsatt ett livsmedelsråd, som bestod av de båda sågverkens förvaltare och två arbetare. Vidare meddelade han att han telegrafiskt begärt ökning med 1.500 kort för Norrbotten, vilket han även hade erhållit. Tvenne soppkokningsanstalter skulle också upprättas på ön. Arbetarna blev lugnade genom landshövdingens tal och sedan han avlägsnat sig fortsatte mötet och arbetarna beslöt att tillsätta en femmannakommitté, som skulle överlägga med landshövdingen om hur förhållandena på bästa sätt skulle ordnas. Mötet beslöt att underkasta sig förhör och häktningar samt att de från soldaterna tagna gevären skulle återlämnas. Detta skulle ske under förutsättning att militären och jagaren lämnade ön påföljande dag. Landshövdingen biföll arbetarnas krav och dagen därpå hade både militären och jagaren avdunstat.

Den första rättegången med de åtalade arbetarna vid Seskarö började den 26 juni. Kronofogde Swanström uppträdde som allmän åklagare. Utslaget föll den 28 augusti och i detta konstaterade rätten att kronofogden icke ägde rätt att för folkmassans skingrande använda militär, varför det våld demonstranterna använde mot militären inte var straffbart. Arbetarna kunde inte dömas för uppror men nio arbetare blev dömda till fängelse för upplopp. Sex erhöll tre månader och tre andra fick resp. fem och fyra månaders fängelse samt femtio kronors böter. Rättvisan hade haft sin gång. Händelsen hade det goda med sig att livsmedelstillförseln blev bättre för Seskaröarbetarna. Och detta var ju syftemålet med hela aktionen. Den blev dyrköpt därför att kronofogden inte var vuxen uppgiften utan använde lögn och bedrägeri mot arbetarna.

Det var vanligt att livsmedelsaffärer stormades även annorstädes. Det gick dock inte så till att man stal vad som fanns. Med eller utan hjälp av den anställda personalen delade man ut de varor som fanns så rättvist som möjligt och såg till att alla betalade efter gängse priser. Men ransoneringskorten brydde man sig inte om. På samma sätt gick man tillväga med vad bönderna hade av olika produkter. De

som begärt ockerpriser fick alltid sämst betalt, enligt beslut som fattades på stående fot av det församlade folket.

Man kan dock inte förneka, att det en och annan gång urartade till rena okynnestillställningar. Så var det exempelvis vid en demonstration i Göteborg den 21 april, där en betydande del av demonstranterna var berusade och meningslöst bråkiga. Ingen hade utlyst demonstrationen, utan den hade uppstått helt spontant av någon anledning och en väldig människomassa vällde fram på planen framför rådhuset, under öronbedövande skrän. Av en ren tillfällighet kom John Andersson till platsen just som ett stort polisuppbåd skulle rycka ut för att hugga in på massan, vilket skulle lett till en katastrof av väldig omfattning, eftersom hundratals människor skulle ha trängts ner i den intill liggande kanalen under massans vikande undan polisen. John Andersson rusade uppför trappan och lyckades få polischefens medgivande att tala till folket. Den första fråga han kastade ut till demonstranterna var om de kände honom. Jo, nog kände de John alltid!

— Nåväl, låt mej då tala i lugn och ro — jag har något att föreslå.

Sedan han talat en stund så att han kände att han hade stämningen helt med sig, framhöll han att det inte var någon mening i att skränа framför rådhuset, där det inte fanns någon att träffa annat än ett par vaktmästare. Vi går ut till Heden, och där kommer vi överens om vad vi skall kräva och hur kraven skall framföras, sade han. Det var man överens om och folket började troppa av, sedan talaren avtackats. Faran för en omedelbar katastrof var avvärjd, men hur skulle fortsättningen improviseras? Något möte på Heden var ju inte anmält och polisen kunde, om den var kittslig, förbjuda mötet. Men den visade sig förstående och gav på stående fot muntligt medgivande att mötet fick hållas. Det blev också både imponerande och värdigt, med 25.000 deltagare och med Axel Henriksson och G. Malmsjö som talare.

Vid möte i Borås häktade polisen mötestalaren C. J. Björklund. Det var emellertid inte i anledning av vad som förekom på mötet, utan gällde tidigare ådömt straff på 4 månader, som han nu fick börja avtjäna.

På några platser bildades centralkommittéer för dyrortsfrågor, så exempelvis i Vänersborg, eller samarbetskommittéer med samma syfte, där praktiskt taget alla meningsgrupper inom arbetarrörelsen var företrädda. De fick ofta uppträda och söka få hyvs även på ett alltför vildvuxet demonstrerande. I samma syfte krävde ett möte i Kalmar att SAC skulle ställa sig i spetsen för sammankallande av en allmän hungerkongress, för att söka bringa reda och enighet om bestämda

krav. Krav på en landsomfattande konferens restes också från Västervik, där man krävde en allmän demonstrationsstrejk för genomförande av vissa uppställda huvudkrav.

I mitten på maj hölls också en konferens i Stockholm, gemensam för Ungsocialistiska partiet, SAC, Socialistiska vänsterpartiet, Soc.-dem. ungdomsförbundet, Sjömansunionen, Svenska fackoppositionen, Soldater och arbetare, en del arbetarråd och även några fackliga centralorganisationer. Konferensen antog en resolution, som dock inte innehöll direkta och omedelbara stridssignaler. Sedan överenskommelse om sjöfarten träffats med England hade livsmedelssituationen börjat förbättras och man var trött på att demonstrera. Man tyckte sig skönja ljusare tider.

Åtalsmyndigheterna bidade sin tid

Nu tyckte emellertid höga vederbörande att det kunde vara på tiden att draga lagens svärd ur skidan för att straffa dem som inte velat svälta i lugn och ro. Överallt var man ute på jakt efter demonstrationssyndare. Den som gjort här föreliggande sammanställning skrev i slutet på augusti i en artikel med anledning av då pågående åtalsraseri, bland annat följande:

Vad vi en gång under hungerdemonstrationernas dagar framhöll, nämligen att man ej borde låta sig bedragas av att myndigheterna var lena i mun och lovade guld och gröna skogar blott massorna ville förhålla sig lugna och sluta upp med det irriterande sammanskockandet och demonstrerandet, men att dessa samma myndigheter sannerligen ej kommer att lägga fingrarna emellan när lugnet väl inträtt, den förutsägelsen har slagit in till punkt och pricka. Den var förresten ej svår att göra. Man känner väl dessa löftesmän sedan många resor förr!

Även tidningspressen informerades på sin tid vänligen att hjälpa till med återställandet av det hotade lugnet. Länets hövdingar nedlät sig till att i en "förtrolig" handskrivelse påkalla "den tredje statsmaktens" värderade bistånd och även ännu högre upp på den sociala rangskalan befintliga samhällsstöttor föraktade ej att påkalla dessa tidningars medverkan till orons dämpande, dessa tidningar som man sällan annars försummat att ge spark på spark. I en handvändning ville man rentav bli förtrolig med dem! Nåja, det besväret och den självövervinnelsen — ty förmodligen var det en svår sådan! — kunde vederbörande besparat sig. Att de revolutionära tidningarna förde ett mycket noga avvägt språk, fritt från all hets, berodde varken på några landshövdings- eller andra skrivelser. Det berodde helt enkelt på, att dessa tidningar insåg ändamålslösheten med spontana missnöjesutbrott; utan enhetlig organisation och planmässighet som de var, skulle de blott kräva offer utan vederlag. En *organiserad, målmedveten* klassrörelse, förberedd av ett intensivt förbrödringsarbete mellan soldater

och arbetare, se där vägen som gång på gång utpekades i den revolutionära pressen såväl som från talarstolarna. Det är förresten sorglustigt att iakttaga den absolut överdrivna tron på pressens makt! Spontana utbrott av den art som hungerdemonstrationerna var, varken framskapas eller undertryckes med tidningsuppsatser. De är produkter av den skrikande hungern, av barnens rop efter bröd — förtvivlans manifestationer.

Men som myndigheterna då felbedömde situationen så gör de nu. De känner tydligtvis lugnet vara återställt, därom vittnar, bland mycket annat, också de allt rundhäntare tilltagna straffen. Ja, det ser ju lugnt ut, just nu. Men det kan tänkas vara ett lugn före stormen.

Sätt hattarna bastant på, ni Justitias perukstockar!

Hur det nu var tog den stora klappjakten efter demonstranter ett hastigt slut, vilket väl hade ett visst samband med att det var valår och då brukar man ju vara generös och full av välvilja. Förresten medförde valen regeringsskifte och den Edén-Brantingska ministären trädde till i mitten på oktober.

Dyrtiden bringar förtvivlan

Men om man inte längre hungerdemonstrerade, så var situationen allt annat än hoppingivande, vilket följande uttalande vid den inbrytande hösten 1917 får bestyrka:

Industri efter industri stoppar, arbetslösheten — en visserligen regelbundet återkommande gäst i så många tusenden pariasboningar — blir denna vinter en dödsängel, som vandrar från dörr till dörr, där nöden redan härjat när avsättningsmöjligheter för arbetskraften fanns. Ty lika svindlande som varje annan vara stigit i pris, lika raskt har värdet på arbetskraft, den fattiges enda vara, sjunkit. Det finnes ej någon motståndskraft kvar mot denna nödvinters angrepp. Ty de få kronor i veckan, som man verkligen på sina håll lyckats driva upp lönen med, vad har de kunnat hjälpa! De har knappast räckt till *ett* ordentligt mål mat åt familjen.

Tillförseln av råvaror för industrien har, praktiskt taget, så gott som upphört. Bränsleoljornas uteblivande är det som hittills vållat värsta avbräcket. Landet har ju visserligen stora kraftkällor i vattenfallen, men på en massa orter saknar man möjligheter att tillgodogöra sig dessa kraftkällor.

För de enskilda små hemmen blir i varje fall sällan någon resurs till lyse i vintermörkret. Bränslet kostar snart sin vikt i skiljemynt. Vi får räkna med, att ingen nu levande varit med om en sådan fasans tid som denna vinter blir.

Jämförelsen mellan situationen i slutet på första världskriget och motsvarande tid under det andra ligger så snubblande nära att den inte ens behöver särskilt påpekas och belysas. Nog var tiden mörk,

men i öster hade ju händelser inträffat som många trodde bebåda gryningen till en ny och ljusare tid.

Bland arrangörerna av den förut omtalade konferensen kring dyrtid och hunger i maj 1917 nämndes också Svenska fackoppositionen, en organisationsbildning med syndikalistiskt program, men vars arbetsmetod skulle vara att föra opposition inom den gamla fackföreningsrörelsen. Den höll konferens i Stockholm under påsken 1917 och antog ett manifest som angav riktlinjerna för oppositionsarbetet. Detta utvecklades också i skrift av Albert Jensen "Vad vill fackoppositionen?" Organisationen fick aldrig vind i seglen, utan självdog. Samma öde rönte ett senare, från annat håll startat försök till organiserad fackopposition. Det var främst Karl Kilbom och Emil Andersson som ställt sig i spetsen för en organisation med namnet Fackliga propagandaförbundet, som höll sin första kongress den 28 september 1919. Ej heller detta förbund fick någon längre existens, det avvecklades 1922.

Krapotkin passerar Stockholm

Lenin med sällskap passerade Stockholm den 13 april 1917, en resa som blev av världshistorisk betydelse för händelseutvecklingen under följande årtionden.

Ett par månader senare passerade ånyo några internationellt kända ryssar genom Stockholm på väg till hemlandet. Det var Peter Krapotkin med fru och dotter som då kom.

Vid ett sista samtal med Axel Holmström ej långt före hans död, berättade han skrattande ett litet minne från mottagningen på stationen av Peter Krapotkin och hans familj. Naturligtvis var det så, berättade han, att Krapotkins vänner och meningsfränder samlats på Centralen för att hälsa Krapotkin och hans familj välkomna. Naturligtvis var Axel Holmström själv där och bland andra också Hinke och G. H:son Holmberg. Men dessa hade råkat bli ovänner, ja man skulle vara frestad att säga dödsfiender. De hälsade inte på varandra, låtsades inte se varandra och uppförde sig som ett par trumpna barnungar. Flera försök hade gjorts att få de båda stridstupparna försonade, men utan resultat. Nå, familjen Krapotkin steg ur järnvägsvagnen och mottogs naturligtvis med stora famnen av de uppvaktande. Därvid kunde inte undvikas att Hinke och Holmberg kom intill varandra och då ett lämpligt tillfälle yppade sig grep Axel Holmström tag i bådas händer och yttrade:

Krapotkin vid Stockholms Central på genomresa hem till Ryssland

Familjen Axel Holmström samt Alfred Stern, när den sistnämnde lämnat fängelset

— Seså, växla nu ett kamratligt handslag och gå inte längre och sura på varandra.

Men försoningsförsöket misslyckades. Båda slet till sig händerna och vände ryggarna mot varandra och det var inte långt ifrån att medlaren kunnat bli tredje part i ovänskapen. Både Hinke och G. H:son Holmberg var väldigt långsinta, som man brukar säga och de blev säkerligen aldrig i livet försonade, trots att de under många år, ja årtionden, varit de bästa vänner, som inte hade ord starka nog för att uttrycka sin beundran om motparten. Troligen observerade inte Krapotkin eller hans sällskap den lilla episoden vid mottagningen.

Amaltheamännens frigivning

En för ungsocialisterna glädjande tilldragelse och en vacker seger för ihärdigheten var Amaltheamännens frigivande under 1917. Förvisso kunde kampen för detta mål varit värd en fylligare skildring än den här kan få. Stern slapp ut från Långholmen i mars och Rosberg och Anton Nilsson i slutet på oktober.

Om Sterns frigivning berättas i korthet:

Fredagen den 23 mars kl. 2 e. m. då Axel Holmström gick ut från fängelset efter att ha lämnat mat och dyl. till Oljelund och Samuelsson, kom han som av en ren slump i sällskap med Stern, som just då lämnade inrättningen.

Hos kamrat Holmström blev det sedan fullkomlig folkvandring hela eftermiddagen för att hälsa Stern välkommen, och telefonerna pinglade som på redaktionen till ett världsblad.

Då Anton Nilsson och Rosberg blev fria, därom berättar Ernst J. Lundqvist, senare redaktör för *Folket i Bild*, följande:

Efter den senaste tidens regeringsförändringar blev det allt tydligare, att Algot Rosberg och Anton Nilssons frihetstimme snart skulle slå. Och dock kom den kanske något fortare än man var beredd på. Inte ens den man, som — man kan

ärligt och utan att på minsta sätt göra sig skyldig till överskattning säga det — satt in hela sin okuvliga vilja, sin glödande tro och sin oegennyttiga hängivenhet, som helt enkelt tagit som sin huvuduppgift under alla dessa år att arbeta för deras frigivande, Axel Holmström, visste något om det ögonblick, frigivningen skedde.

Anton Nilsson

"På fredagskvällen, vid 8-tiden", berättar han, "kom jag hem. Döm om min gränslösa glädje, när jag utanför dörren till min bostad träffade Anton Nilsson, tillsammans med en vaktkonstapel. Det blev en scen som jag aldrig glömmer. Jag förvånades genast över den Anton Nilsson, som nu, efter 9 långa år, kom direkt från fängelset, och ännu mer förvånades jag, när jag fick erfara hans senaste öden, varom jag inte ägt den blekaste aning. Nilsson liknade minst av allt en frigiven livstidsfånge. Han var en kämpagestalt, en kraftig, kampduglig människa, utan några djupare synliga märken efter det hårda fängelse, de ohyggliga lidanden han så lång tid torterats med. Nu först förstår jag, vilken oerhört stark vilja och även fysik denne man, som jag under det långa agitationsarbetet lärt mig hålla av så mycket, i själva verket äger."

Så talade Axel Holmström, med en röst som ännu darrade av rörelse och ärlig, oförställd glädje. Snart fick jag reda på enskildheterna vid frigivningen.

Anton Nilsson förflyttades den 13 oktober 1913 till Härnösands fängelse, där han vistats till den 14 oktober i år, alltså för 14 dagar sedan, då han i största hemlighet — ingen av hans vänner, inte ens Axel Holmström, visste det — åter förflyttades till Långholmen. Som orsak till förflyttningen hade tagits en anklagelse mot honom för delaktighet i ett rymningsförsök.

Då Axel Holmström, efter att på eftermiddagen ha erfarit regeringens bifall till benådningsansökningen (han hade då nyligen erfarit att förflyttningen till Långholmen ägt rum) ringde upp fängelsedirektören därstädes, svarade denne att någon frigivningsorder inte ankommit och att, även om så skedde under dagens lopp, kunde frigivningen ej äga rum förrän dagen därpå, alltså på lördagen. Därav kom det sig, att ingen hade reda på Nilssons frigivning och kunde möta honom redan vid tröskeln till friheten.

Endast några få timmar — till kl. 10 på kvällen, då han med tåg avreste till Skåne för att, som han med tårar i ögonen berättade, få omfamna sin mor och sina närmaste — stannade han i Stockholm.

Det var därför endast ett par vänner som nu hade tillfälle att trycka hans hand och önska honom ett varmt välkommen till livet och kampen.

Beträffande slutligen Rosbergs frigivning så skedde den från Härlandafängelset samma kväll som Anton Nilsson frigavs. Härom berättar en göteborgsklubbist i brev till Axel Holmström:

Några kamrater från göteborgsklubbarna och Rosbergs fästmö hade skyndat ut till Härlanda så snart frigivningsbudet nått Göteborg och snart stod Rosberg i fängelsets direktörsrum, för att säga farväl till den sällsynt humane direktören. Även med den övriga närvarande fängelsepersonalen, med vilken vår kamrat hela tiden stått i bästa förhållande, skakade han hjärtligt hand och... så stod han då åter på tröskeln ut till livet, det pulserande liv, från vilket han i så många och långa år varit skild.

Algot Rosberg

Låt oss ej söka skildra den oförgätliga stund, då kamratkretsen slöts omkring den avhållne vännen. Aldrig kommer det att gå ur någon närvarandes minne.

Färden in till staden gjordes till fots, och under vägen passade journalister på att intervjua Rosberg om hans intryck i dessa ögonblick, då livet åter låg öppet för honom, om hans intryck från fängelserna som omslutit honom dessa år och om de framtidsplaner han möjligen umgicks med.

Rosberg verkade överraskande kry och spänstig och lyckligtvis tycktes ej de svåra årens lidanden och sjukdom ha knäckt honom — åtminstone så långt man nu kunde döma vid ett hastigt sammanträffande.

Inne vid hörnet av Bondegatan och Redbergsvägen mötte en ny skara kamrater från Haga och i hast ordnades en improviserad välkomstfest på ett kafé, där stämningen genast blev så otvungen och hjärtlig som tänkas kan...

Så ha vi då åter vår käcke, okuvlige vän ibland oss, densamme till åskådning och livssyn som då han rycktes bort, men med den fördjupning som långa nätters grubbel och års lidanden ger.

Vid de efterföljande festligheterna för de frigivna anlände massor av telegram från alla landsändar och även från grannländerna. Axel Holmström fick också en betydande telegramskörd med tack för hans arbete för Amaltheamännen. Den sista stora slutspurten i arbetet för Amaltheamännens frigivning hade varit den stora petitionen till konungen som inlämnades den 14 juni 1917 och som antagits vid 116 offentliga möten med 52.160 deltagare.

En i svensk arbetarrörelse enastående solidaritetsinsatts hade krönts med seger, och Axel Holmströms outtröttliga arbete hade fått sin belöning — Amaltheamännen var fria.

Efter den fruktade svåra vintern kom ännu en vår och med den tändes ånyo en smula optimism. Arbetslösheten växte något, men ej i alltför oroande proportioner. Även 1918 blev ett händelserikt år ute i världen, men man kan knappast säga att något verkligt sensationellt hände här hemma. Den allt annat överskuggande händelsen blev naturligtvis då första världskriget äntligen nådde sitt slut.

*

Då vi nyfiket ser efter vad VU har att syssla med mellan nyår och trettondagen 1918 finner man att en anhållan inkommit från Södra klubben i Stockholm att VU må utanordna ett stipendium åt Ragnar Casparsson "till att studera frågan om revolutionen". Men VU sade nej — vem kan veta hur det gått om VU sagt ja! Vem är det förresten som nu sitter i VU? Jo, Herman Bring, Emil Agge, A. Th. Zetterling och Ernst Johansson. Bland ärenden i övrigt kan noteras att Albert Jensen spekulerade på att resa till Ryssland och VU gav honom sin rekommendation. — Som bekant hade inbördeskriget i Finland utbrutit och den liberal-socialdemokratiska regeringen var liberal nog att bevilja vapentransitering genom Sverge från Tyskland till vitfinnarna. — I protokollen skymtar man att ungsocialisterna var på de rödas sida och en korrespondens med Seskarö torde ha med denna sak att skaffa, ehuru ingenting direkt därom utsäges i protokollen. — I övrigt finns naturligtvis en del smått och gott att hämta ur protokollen. Man får sålunda veta att inbördeskrig utbrutit i Boråsklubben, som VU bemödar sig att bilägga. — C. J. Björklund får VU:s välsignelse och 100 kronor i förskott till hjälp för resa till Ryssland. — Man finner att spanska sjukan vållar åtskilliga avbräck i agitationen, med betydande förluster som följd. Oljelund redigerar fortfarande *Brand*, med Ragnar Casparsson som vikarie under semestern. — För övrigt vidtogs diverse förberedelser för kongress i slutet av året.

Under slutet av 1918 hölls en konferens i Stockholm, vilken på sitt sätt kan betraktas som en fortsättning på den dyrtids- eller hungertidskongress som hölls året förut. Den omslöt i stort sett samma organisationer som då, men nu ville speciellt vänstersocialisterna att tyngdpunkten i kraven skulle läggas på det politiska området. De uppställda kraven kan i korthet summeras så: En regering stödd av arbetare- och soldatråd, republik, enkammarsystem, allmän rösträtt för alla, män som kvinnor, från och med fyllda 20 år, militärväsendets avskrivning, 8-timmarsdag, socialisering av banker och storindustri, arbetare-

kontroll över industrien, bostadsransonering, jordreformer och lönehöjningar.

Om en del av dessa krav hade man ju lätt att komma överens, men några vänner av regering har ju aldrig vare sig ungsocialister eller syndikalister varit, inte ens om regeringen stödes av arbetare- och soldatråd. Soldatråd förresten — sedan militärväsendet avskrivits? Nåja, i revolutionstider får man inte vara petnoga och nu var det verkliga revolutionstider. Borgarna var i panik, sedan revolution utbrutit i Tyskland, detta Tyskland som alltid betraktats som tillvarons fasta punkt — både av borgare och socialdemokrater. Det sista land i världen som man trodde skulle bli skådeplatsen för en revolution. Tänk, om man kunnat skåda in i framtiden och fått se hur det gick med den revolutionen!

Alltnog, aldrig hade tillfället varit lämpligare än just då att tala allvar med de makthavande om ändrade sociala förhållanden. Socialdemokraterna nöjde sig med två krav för vad de kallade författningsrevision: allmän rösträtt och lagstadgad 8-timmars arbetsdag. Det fick man — i det väsentliga åtminstone. Att borgerskapet tog ett visst intryck av rykten om hemliga planer, som ungsocialister, syndikalister och vänstersocialister förehade är ganska troligt, det märktes bland annat på de förskrämda utläggningarna i borgarpressen.

Under 1918 utgavs från det ungsocialistiska förlaget följande böcker: Alexander Gé: Den röda boken, G. H:son Holmberg: Arbetarklassen och syndikalismen, J. J. Ipsen: Släpp människorna fria, Ragnar Casparsson: Fyra års folkslaktning, Frihetssångernas bok III, Peter Krapotkin: Den moderna staten, Fritz Jonsson: Res dig slav, Elisée Reclus: Till min broder bonden, Hedenvind-Eriksson: Tiden och — en natt, Pierre Ramus: Det anarkistiska manifestet. — Av tillfällighetstidningar utkom endast *Domedagen.*

17 klubbar rapporteras under året vara nybildade eller återupptagna. 11 klubbar hade nedlagts och totala antalet hade alltså stigit från 60 till 66. Men samtidigt hade den totala medlemssiffran sjunkit med cirka 50 till 1.572. Endast två klubbar, Avesta och Borlänge, hade vid årsslutet över 50 medlemmar.

1918 års kongress

Den beslutade kongressen hölls i Stockholm 27—29 december 1918, med 39 ombud, representerande följande klubbar: Avesta, Aspudden, Borås, Borlänge, Gävle, Göteborg, Halmstad, Huvudsta, Hagalund, Kosta, Karlskoga, Kungsgården, Karlskrona, Katrineholm, Kiruna,

Ungsocialistiska partiets kongress i Stockholm 1918. I mitten av gruppen längst till vänster: Ivan Oljelund, fjärde man i samma rad: Axel Holmström, framför honom sittande: A. Halvarsson, Kiruna, och invid på golvet: Elis C:son Floodh. Under tavlan: Ragnar Nilsson, Rudolv Holme och Gust. Sjöström. Längst upp till höger: A. V. Johansson. Ytterst på högerkanten: G. H:son Holmberg och sittande framför honom C. J. Björklund.

Lindås, Lysekil, Malmberget, Malmö, Nyköping, Norrtälje, Norrköping, Olskroken, Robertsfors, Sundbyberg, Stockholm, Södertälje, Torsåker, Uddevalla, Västerås, Värnamo, Vänersborg, Västervik, Vansbro, Åtvidaberg, Örebro.

Dessutom närvar Centralkommitténs VU, partiets revisorer och funktionärer. Av VU var inbjudna till kongressen som gäster en representant för SAC, Martin Andersson samt de som någon tid fungerat som *Brands* redaktörer under kongressperioden, Hinke Bergegren, Albert Jensen och Ragnar Casparsson, av vilka dock Bergegren och Jensen ej infunnit sig. Kongressen beslöt sedermera inbjuda Amaltheamännen Rosberg och Stern, som dock ej kom, samt Axel Holmström, G. H:son Holmberg, A. V. Johansson, Emanuel Jansson, Fritz Jonsson för Sverges Arbetare- och Soldatförbund samt andra dagen den från Ryssland hemkomne C. J. Björklund.

Sedan kongressen bestått VU en som det vill synas relativt mild kritik i samband med de föredragna berättelserna om verksamheten, övergick man till diskussion om medlen för uppnåendet av socialismen och formuleringen beträffande inställningen till militarismen. I den senare frågan ansåg en del talare att uttrycket försvarsnihilism ej borde användas, då det för tanken på ren självuppgivelse. Bättre är formuleringen antimilitarism, som utsäger vad Ungsocialistiska partiet i denna fråga syftar till. Diskussionen avbröts då C. J. Björklund anlände och framförde en del hjärtliga hälsningar från ryska kamrater och organisationer.

Däribland från allryska anarkistiska kommunistiska federationen, från Peter Krapotkin, som ingående gjorde sig underrättad om den ungsocialistiska rörelsen i Sverge, från det vänstra socialrevolutionära partiet, från Petrograds arbetare genom Sinovjev, från Rysslands maximalistiska förbund, från Maria Spiridonowa och från Anton Nilsson, som då vistades i Ryssland.

En kommitté valdes att uppvakta regeringen för att söka utverka amnesti för dem vilka dömts för politiska brott.

Bland andra beslut som fattades var att bilda andelsförening för tryckeriet, vars namn skulle bli Föreningstryckeriet. — Sympatiuttalande gjordes för organisationen Sverges Soldat- och Arbetareförbund. En ny befattning beslöts, nämligen en partiets organisatör och härtill valde kongressen Gust. Sjöström. Övriga funktionärer återvaldes med undantag för *Brands* redaktör, Ivan Oljelund. I hans ställe valdes C. J. Björklund. Till slut antogs ett sympatiuttalande för den ryska revolutionen.

Ungsocialistiska partiets femte kongress i Stockholm den 27—28—29—30 dec. 1918 antog följande utökade och för större klarhets skull omformulerade

Program för Sverges Ungsocialistiska Parti.

Mål. — Sverges Ungsocialistiska Parti är ett revolutionärt socialistiskt propaganda- och aktionsparti, med uppgift att samla alla anhängare av den antiauktoritära socialismen till utförande av gemensam propaganda för organisation av den sociala revolutionen.

Partiets principiella mål är: det privatkapitalistiska samhällets avskaffande och ersättande med ett samhälle grundat på gemensam egendom i enlighet med den fria kommunismens principer. Partiet ställer sig härmed på en helt annan plats i den socialistiska idévärlden än socialdemokratien, som eftersträvar gemensam egendom under statens ledning och kontroll.

Partiet betonar, att arbetarklassens ideella anslutning till och organisation för den sociala revolutionen är det ojämförligt viktigaste, men vill därjämte verka för arbetarklassens socialistiska upplysning samt andliga och allmänt kulturella utveckling.

Medel. — Medlet är den sociala revolutionen. Den sociala revolutionen får icke inskränka sig till en omflyttning av maktutövare på det privatkapitalistiska samhällets maktsäten, och är ej heller en ödesbestämd social jordbävning utom räckhåll för mänskligt inflytande, utan en medveten viljeakt av det socialistiska proletariatet, som målmedvetet undanrödjer den privatkapitalistiska statens institutioner och ersätter dessa med nya organ, svarande mot ett socialistiskt reorganiserat samhälle.

Då den sociala revolutionen, som erfarenheterna delvis visat, för att överhuvudtaget vara möjlig, än mer för att lyckas, kräver arbetaremassornas obetingade anslutning och i ännu högre grad ett intelligent, självständigt, utvecklat och för positivt socialistiska uppgifter organiserat proletariat, så ser partiet tillsvidare sin huvuduppgift i den sociala revolutionens ideella och praktiska förberedelse.

Då strejkrörelser, demonstrationer, massmöten och övriga opinionsyttringar, dels utgöra arbetarklassens försvarsakter mot utsugning och reaktion, samt dels är att betrakta som det på ständig krigsfot befintliga proletariatets skärmytslingar och förpostfäktningar före avgörandet, verkar partiet för den direkta aktionen i alla dess former och uppmanar sina medlemmar att beakta alla tillfällen för att egga och driva arbetarklassen till strid.

Staten. — Då staten är den kapitalistiska reaktionens förtätade uttryck och kapitalismens verkställande utskott; då staten dessutom icke är samhället utan en av samhällslivets politiska tillvaroformer, med en övergående historisk existens, är partiet ett statsfientligt parti.

I enlighet med sina anarkistiska grundprinciper, anser partiet att samhället bör organiseras på grundval av solidaritet och frivillig överenskommelse; de autonoma och självständiga grupperna och kommunerna bilda de första, icke slutna, enheterna, inbördes federerade.

Militarismen och kriget. — Fullständig avrustning och internationell fred på socialistisk grundval.

Militarismen är kapitalismens starkaste stödjepelare, en ekonomisk utpressningsinstitution och fiende till verklig kultur. Världskriget har ådagalagt krigets

fullständiga vanvett och hos alla folk inbränt insikten om nödvändigheten av att avskaffa militarismen i alla dess former. Kampen mot militarismen bör föras med alla medel: upplysning och agitation, individuell (därvid gäller att avgörandet ligger helt i den enskildes hand) och kollektiv värnpliktsvägran, mobiliseringsstrejk o. s. v. Partiet ser i förbrödringsverksamheten mellan soldater och arbetare en principiellt riktig strävan, som bör skänkas allt stöd.

Då militarismen och kriget är betingade av den privatkapitalistiska egendoms- och produktionsordningen, måste de med nödvändighet försvinna i ett socialistiskt samhälle. All socialistisk kamp är antimilitaristisk kamp.

Då ungsocialistiska partiet är ett revolutionärt socialistiskt propaganda- och aktionsparti som måste ta hänsyn till de av utvecklingen skapade förhållandena, kan partiet som kollektiv enhet ej ansluta sig till den etiskt betingade försvarsnihilismen. Dock uttalar partiet sin djupa aktning för den under alla förhållanden gällande, invividuellt moraliskt burna försvarsnihilismen.

Parlamentarismen. — Partiet förkastar parlamentarismen som ett arbetarklassens kampvapen, principiellt och praktiskt. Medels parlamentarismen kan proletariatet på sin höjd nå fram till statskommunism, men aldrig till vårt mål: anarkistisk kommunism.

Parlamentarismen leder, i lyckligaste fall, endast till en förbättring av det bestående förtryckarsamhället och möjligen ett mildrande av samhällsorättvisorna, men icke till ett avskaffande av det kapitalistiska systemet.

Av erfarenhet vet vi att då ett arbetarparti övergår till uteslutande parlamentarisk aktion, övergiver det sin position som revolutionärt klasskampsparti och ställer sig i de borgerliga reformpartiernas led.

Enär således den parlamentariska taktiken inte är ett medel till befrielse från löneslaveriet och grundandet av ett kommunistiskt samhälle; och då proletariatets påtryckning på det nuvarande samhället bättre sker genom användande av direkt, utomparlamentarisk aktion, förklarar partiet: att det för arbetarklassen icke gäller att erövra den politiska makten, vilken alltid kommer att ligga i händerna på dem, som är innehavare av samhällets rikedomar och därmed statsinstitutionerna, utan fast mer att erövra den ekonomiska makten. Som medel för denna erövring är revolutionär agitation och upplysning, den verkliga kooperationen, generalstrejken och revolutionen de mest effektiva vapnen.

Lagar och fängelse. — Då det borgerliga rättsväsendets lagkomplex är makten och våldet satta i system och då det betingas av samhällets privatekonomiska struktur, är partiet motståndare till den kapitalistiska "rättsordningen", som varken är rätt eller verklig ordning och kommer att falla med sin betingelse, privategendomen, och förklarar partiet, att i ett fritt samhälle individernas förhållande till varandra såväl som till samhället måste regleras med hänsyn till inbördes solidaritet och allas gemensamma intresse och ej på den ena partens herravälde över den andra.

Då det övervägande antalet brott kan uppdelas i två kategorier: de socialt orsaksbestämda och de patologiska brotten; då brottslingar, vilkas förbrytelser tillhör den första gruppen, är offer för samhällssystemet, och brottslingar, tillhörande de patologiska förbrytarnas grupp, icke kan anses helt ansvariga för sina handlingar; betraktar partiet inspärrning i fängelse som en dubbel förbrytelse mot de förra och en barbarisk dumhet utövad mot de senare. Fängelsesystemet är

antikverat. Sjuka brottslingar skall icke straffas utan erhålla vård, individer som visar förbrytaranlag kräver uppfostran och de socialt härledda brotten kommer att upphöra med samhällets socialistiska omgestaltning.

Religion, skola m. m. — Då den kristna religionen, såväl stats- som frikyrklig representerar en föråldrad världsåskådning, som står i strid med mänsklighetens praktiska intressen;

då den städse varit en oförsonlig fiende till allt framåtskridande och i konsekvens härmed är en av de häftigaste motståndarna till arbetarklassens andliga och materiella frigörelse;

då dess vidskepliga läror har till syftemål att genom ett systematiskt uppammande av auktoritetstron förslöa tanken och kväva alla upproriska känslor mot den bestående samhällsordningen med dess förtryck och utsugning av de arbetande klasserna, och

då den sålunda är en av de starkaste hörnpelarna för det nuvarande, på sociala klassmotsatser baserade samhället,

uppmanar kongressen partiets medlemmar att av alla krafter driva en intensiv antikristlig propaganda.

Särskilt gäller det för partiets medlemmar, att verka för att det uppväxande släktet undandrages de skolor över vilka kyrkans absolut förkastliga och skadliga inflytande gör sig gällande samt arbeta för resandet av fria skolor grundade efter Fransisco Ferrers principer, samt i övrigt i varje fall bekämpa alla försök till tvång över tankefrihet i rent metafysiska och filosofiska spörsmål.

*

Även på de övriga områden där staten ingriper med sin centraliserande, "ordnande" hand, eller där den borgerliga konventionella moralen hindrar utvecklingen av människornas fria vilja, bör detta av alla krafter bekämpas. Anmärkningsvärt är förhållandet mellan könen, av den hycklande dubbelmoralen snedvridet till fullständig karikatyr; konsten och litteraturen som de härskande till stor del tagit i sin tjänst, det moderna pressväsendet och den politiska partiinpiskningen, tillrättalagt med hänsyn till ett medvetet förgiftande av människornas tänkande; och alla övriga avarter av den nutida kapitalistiska kulturen. Partiet uppmanar sina medlemmar att i den socialistiska kulturens intresse bekämpa dylika missförhållanden och i stället beflita sig om att utveckla och befrämja de tendenser till frihet, ömsesidig hjälp och samförstånd, som nu finns i samhället utom statens ram.

Jordfrågan. — Människans behov är oupphörliga — tillfredsställda i dag fordrar de nya tillgångar i morgon.

Vid tillfredsställandet av sina behov är människan hänvisad till icke blott sin arbetsförmåga utan också naturtillgångarna, framför allt till jorden, som i detta hänseende är en av naturen ändamålsenligt anpassad rikedomskälla — given åt hela mänskligheten.

Ur anarkistisk-kommunistisk synpunkt måste jorden liksom alla andra såväl väsentliga som oväsentliga produktionsmedel göras till gemensam samhällelig egendom. Varje form av äganderätt måste upphävas. Jorden skall stå till hela mänskligheten förfogande i och för uppehället på samma sätt som regn och solsken gör det.

Partiets närmaste praktiska uppgift rörande denna fråga är att befrämja samt verka för en verklig jordbrukskooperation, byggd på fria kommunistiska principer.

Nykterhetsfrågan. — Då nykterhetsfrågan är av en synnerlig stor vikt för arbetarklassens frammarsch, uppmanar partiet sina medlemmar att vinnlägga sig om och verka för folknykterhet.

Ungsocialismens ställning inom arbetarrörelsen. — Arbetarklassens medel att nå fram till slutmålet, grundandet av alla människors fria samfund, och ävensom anfalls- och försvarsvapen i de dagliga striderna, är deras ekonomiska organisationer, bildade efter syndikalistiska principer i avsikt att bli de framtida produktionsorganisationerna. Partiet uttalar sin fulla sympati för den syndikalistiska klasskampsorganisationen, utan att dock som ovillkorlig plikt ålägga sina medlemmar att tillhöra densamma. De bör dock överallt och allestädes verka för den revolutionära syndikalismens utbredning och inom den reformistiska fackföreningsrörelsen kraftigt agitera mot försök till centralisering, som har till avsikt att beröva fackföreningsmedlemmarna deras självbestämningsrätt och samla makten i händerna på några få personer.

Ett viktigt medel är också kooperationen, men ej i sin nuvarande halvkapitalistiska form, utan organiserad efter socialistiska linjer, med tanken riktad ej blott på nuet utan även mot framtiden.

*

Då partiet kämpar för att arbetarna själva i varje fall skall besluta i sina egna angelägenheter och inte överlämna beslutanderätten åt representanter med fasta mandat, står det i stark opposition mot de socialdemokratiska arbetarpartierna och isynnerhet dess ledande män, som genom sina strävanden att helt införa arbetarklassen på den parlamentariskt politiska vägen förleder den att äventyra sin revolutionära vilja och aktionskraft.

Detta hindrar dock ej att under vissa av omständigheterna betingade förhållanden samarbete kan etableras med dessa partier.

Oljelund går — C. J. Björklund hans efterträdare

Med en viss blygsamhet framhålles i årsberättelsen för år 1919 att partiets framgångar, utåt sett, ej varit så stora under 1918, men ett gott inre stabiliseringsarbete har utförts. Ser man på föreliggande medlemssammandrag kan man nog fastslå, att betydande framgångar är att notera. De ordentligt rapporterande klubbarnas antal har stigit till 77, mot 66 närmast föregående år. Medlemssiffran har stigit till 1.984, mot 1.572 föregående år. Betydande agitation har detta liksom föregående år kunnat få pekuniärt stöd av partiet. Sålunda utbetalades för detta ändamål under 1919 ej mindre än kr. 2.138: 91. Distriktens verksamhet reorganiserades. Till de förut existerande distrikten: Dalarnas, Gästriklands, Mälardalens, Norrbottens och Västra Sverges, bildades under 1919 distrikt för Östergötland och Södra Småland.

Skånes ungsocialister arbetade i intimt samband med de danska ungsocialisterna. Stora gemensamma agitationsfester hölls på båda

sidor om Öresund. Den danska rörelsen var likväl icke så stabiliserad som den svenska. Gång efter annan återupptogs arbetet, gång efter annan utgavs den ena anarkistiska tidningen efter den andra för att omsider nedläggas.

En konferens hölls i Köpenhamn den 29 maj 1919 då nytt försök gjordes att resa den danska anarkistiska rörelsen på fötter igen.

VU i Stockholm hade följande sammansättning: Herman Bring, Ernst Johansson, Emil Agge, Fritz Jonsson och Paul Back. Landsortens CK-medlemmar: Oscar Sjögren, Malmö, Karl Andersson, Göteborg, Sven Isacsson, Västerås, Nils Ludvigsson, Västerås, V. Vedberg, Borlänge, Konrad Falk, Åtvidaberg och A. Halvarsson, Kiruna.

C. J. Björklund

Som redan nämnts hade Ivan Oljelund vid kongressen avsagt sig redaktörskapet för *Brand* och C. J. Björklund valdes till hans efterträdare. Björklund tillträdde befattningen den 22 februari 1919. Beträffande *Brands* upplaga säges i årsredogörelsen att den under 1919 var "i det närmaste lika stor som föregående år". Av revisionsberättelsen inhämtar man att redovisningsbeloppet för *Brand* varit kr. 43.405: 38 under 1919, mot kr. 37.852: 45 närmast föregående år. Till tryckeriet inköptes en snällpress från SAC:s tryckeri i Örebro och en sättmaskin inköptes från annat håll.

Emil Agge

Från förlaget utgavs under 1919: Augustin Souchy: Diktatur och socialism, Ivan Oljelund: Vägar och mål, Pierre Ramus: Skräckväldet i Amerika, Jean Grave: Nationernas samfund,

Konferens i Köpenhamn den 29 maj 1919

Bland de svenska delegaterna finner vi vid bordets vänstra sida andre man från vänster Emil Manus, Sigurd Andersson och Gustav Sjöström samt den tredje från höger vid bordets högra sida, kamrat Lundström, då funktionär inom danska sjöfolksorganisationerna

C. J. Björklund: Ett revolutionsprogram, Hinke Bergegren: Prästen och djävulen, Hedenvind-Eriksson: En dröm i seklets natt. Dessutom inköptes från Björk & Börjessons förlag en restupplaga av Peter Krapotkins: Erövringen av brödet, vilken krävde tilltryckning av felande ark. Ungsocialistiska propagandaskrifter som utgavs 1919: Vad vill ungsocialismen? Ungsocialistisk taktik. Den ungsocialistiska antimilitarismen. Ungsocialismen och kristendomen. Fyra skrifter, troligen utgivna samtidigt. Av tillfällighetstidningar utgavs detta år endast en: *Svarta faran.* Dessutom som vanligt maj- och julnummer av *Brand.* Förlagets omsättning utgjorde 25.531: 44.

De under året nyanmälda klubbarnas antal är 17, nämligen: Ammarnäs, Sandviken, Söderhamn, Deje, Porjus, Bomhus, Seskarö, Oskarsström, Lomma, Kvarnberget, Eksdalen, Bergsjö, Forsmo, Haparanda, Sala, Kila och Klippan. På flertalet av dessa platser hade klubbar funnits tidigare, men legat nere längre eller kortare tid. Å andra sidan nedlades också några klubbar så att nettoökningen blev, som nyss sagts, 11 klubbar. Särskilt ledsamt var att den ärorika klubben i Landskrona "ville lägga sig och dö", som det uttryckes i VU-protokollet. C. J. Björklund fick i uppdrag att under en resa neråt göra uppehåll i Landskrona och söka "rycka upp den", klubben alltså.

Man får i annat sammanhang veta att också Hälsingborgsklubben stilla inslumrat — vilket skedde redan under 1918 — och att Gustav Sjöström gjort ett framgångsrikt försök att ruska den vaken igen. Men resultatet blev endast kortvarigt, klubben rapporterade för två kvartal med resp. 9 och 10 medlemmar och sedan blev det tyst ett par år. Sista upplivningsförsöket gjordes 1924, då 10 medlemmar rapporterades ett kvartal, sedan är det definitivt slut. Flertalet av de under 1919 nybildade eller återupptagna klubbarna fick en kort livslängd, men det fanns också de som klarade sig bra, exempelvis klubben i Deje, som kom över 50-talet innan årets slut och sedan höll sig gott uppe under en 5-årsperiod. Malmöklubben klarade sig som vanligt fint. Den hade visserligen blott någonting mellan 50 och 60 medlemmar, men kaférörelsen gjorde att den hade gott om mynt och lämnade utan vidare ett anslag till partiet på 500 kronor, vilket förresten senare upprepades ännu en gång.

Gustav Sjöström kunde, av skilda anledningar, inte tillträda organisatörsbefattningen förrän i början på maj.

Proletariatets diktatur

Av ärenden som förekom kan nämnas, att Mannerheim, "Finlands bödel", något överrumplande skulle besöka Stockholm i början på året och vänstersocialisterna ordnade ett protestmöte i mitten på februari, där även ungsocialisterna inbjöds att medverka. I hast skrev C. J. Björklund ett upprop, som trycktes och utdelades på mötet. En viss samverkan ägde vid denna tid rum mellan vänstersocialisterna och ungsocialisterna, om vilket meningarna dock var ganska delade, åtminstone bland de sistnämnda. Bland de många kommittéer som var i arbete fanns också en finlandskommitté. Vänstersocialisterna ordnade en skandinavisk arbetarkongress, där ungsocialisterna inbjöds att deltaga. Med tvekan beslöt ungsocialisterna att representera där. Tydligt var att vänstersocialisterna ville begagna en alltmer förtätad revoltstämning för att kopiera den ryska revolutionens metoder, sedan bolsjevikerna erövrat makten, men bland ungsocialisterna fanns en del som fann metoderna för "proletariatets diktatur" allt annat än sympatiska. Faktum var att anarkisterna i Ryssland förföljdes på det mest brutala sätt. Andra menade dock att man borde dröja med sitt omdöme, lögner och snedvridning av fakta kunde föreligga — naturligtvis kunde

ej allt tagas för kontant som skreks ut. Det aktionsprogram som vänstersocialisterna rekommenderade gick ut på bildandet av en socialistisk regering, stödd på arbetare-, soldat- och bonderåd över hela landet. — Republikansk statsförfattning. — Första kammarens avskaffande. — En konstituerande nationalförsamling på grundval av allmän rösträtt för män och kvinnor från 20 års ålder. — Militärövningarnas inställande. — Åtta timmars arbetsdag. — Löneförhöjningar för arbetare och statstjänstemän. — Arbetarkontroll över industrien och slutligen en agrarreform, varigenom bolagens, storgodsens och statens jord fördelades till det egendomslösa jordbruksproletariatet.

Flertalet av dessa krav kunde naturligtvis få anslutning även från ungsocialistiskt håll, men, som sagt, man var på sina håll misstänksam mot förebilden, medan andra var fulla av entusiasm.

Byte med gulascher och kristidsjobbare

Å andra sidan var de "gamla beprövade" komna in i en svår kris, där Herman Lindkvist måste offras för hans många engagemang, bland annat i "Arbetarebränsle", i Svenska pianofabriken, gratisaktierna i Nya Banken m. m. och som monument på det hela den vräkighet varmed han ämnade utstyra sitt sista vilorum, den inköpta familjegraven. Han var ingalunda ensam i denna byk med gulascher och kristidsjobbare, där många socialdemokratiska pampar och fackföreningspåvar figurerade — i sammanhanget kan också erinras om Verner Rydéns m. fl. "kobbekött"-affärer — men Herman Lindkvist råkade värst i klämma och måste avgå som LO-ordförande. Det var irritation och revoltstämning på alla håll och kanter. Ungsocialister och syndikalister hade i mångt och mycket blivit ett och det blev främst SAC som kom i förgrunden under dessa även på arbetsmarknaden mycket oroliga år.

I övrigt kan beträffande 1919 noteras att det var detta år Zimmerwald-rörelsen gav upphov till Kommunistiska internationalen, vilken bildades vid kongress i Moskva den 2—6 mars. Samma år bildades också här i Sverge Fackliga propagandaförbundet, i viss mån en fortsättning på Svenska fackoppositionen av 1917. Den fackliga Amsterdam-internationalen bildades 25 juli—3 augusti. — Levnadskostnadsindex fortfor att stiga under hela året och först vid årsskiftet till 1920 kunde en viss nedåtgående rörelse ifråga om priserna konstateras. Det var då den stora krisen satte in.

Under 1919 och närmast följande år restes en kraftig opinion mot dollarkapitalismens ogärningar i USA. Då det av utrymmesskäl är omöjligt att i detalj redogöra för vad som försiggick därute får det räcka med efterföljande summariska redogörelse, som skrevs av Gruvindustriarbetareförbundets nuvarande förtroendeman Edward Mattson:

Amerikansk kapitalistjustice

Den amerikanska kapitalismens kamp mot socialismen och fredsagitationen i det "fria" Amerika, är bland de flesta av Sverges arbetare genom tidningspressen känd för sin hänsynslöshet. Inga medel har någonsin varit för brutala mot de arbetare och i synnerhet den revolutionära ekonomiska organisationen IWW:s medlemmar och organisatörer som vågat hävda sina mänskliga rättigheter.

Det är en enda lång sammanhängande rad av brott mot arbetarklassen, mord, lynchning, justitiemord, långa fängelsestraff och livstids straffarbete. Djävulska brott mot arbetarklassen och hela mänskligheten — allt på den amerikanska kapitalismens skuldkonto. Brott så djävulska att de ej kunna glömmas eller förlåtas med mindre en samhällsomdaning sker i dollarlandet.

Men med kännedom om den stora majoriteten av den amerikanska arbetarrörelsens efterblivenhet i socialistisk vakenhet och handling, vågar vi inte ens hoppas att något effektivt där kommer att göras, för att komma alla dem till undsättning som såväl före som efter Amerikas inträde i kriget kastats i fängelserna och nu ruttnar bort innanför dess tjocka murar.

De är sannerligen många, och från Atlantiska kusten tvärs över det väldiga landet till Stilla Havskusten är fängelserna fyllda med arbetare, vars enda brott är att de tänkt och talat sanning, samt organiserat och stått solidariska till sin klass.

Förutom ett litet fåtal ur socialistpartiet är IWW den enda organisation som inriktar sina ansträngningar på att få alla klasskamraterna fria. Men då denna organisation inte är kraftig nog att tala det maktspråk som kapitalet skulle böja sig för: neka samhället sin arbetskraft tills fängelsedörrarna öppnades för alla de oskyldigt dömda och lidande människorna, så väntar nu de fångna att andra länders arbetare skall göra vad på dem ankommer.

Det är oss här omöjligt att nämna alla de 100-tals ogärningar trusterna och kommersiella klubbars privata arméer, borgargarden och nu sista året staten begått mot organiserade arbetare. Och namnen på alla de fängslade, dömda och mördade kan vi heller inte här uppräkna, enär de överstiger 1.000-talet.

Blott några data.

Ford och Suhr sitter sedan 1913 i Folsom-bastiljen i Kalifornien dömda till 99 års straffarbete. Deras brott? De voro 2.500 humleplockares strejkkommitté och framlämnade till arbetsgivaren de strejkandes krav. Ford och Suhr har ofta torterats av fängelsemyndigheterna på liknande sätt som Långholmens fångknektar torterade Amaltheamännen.

Tom Mooney och hans fru, Warren K. Billings, Ed. Nolan och Israel Weinberg sitter sedan 22 juli 1916 i fängelse i Kalifornien. Brottet? Intet! Vid

en rustningsparad i San Francisco kastades en bomb som dödade ett 10-tal människor. Tom och de andra anklagade var långt från bombplatsen. Arresterades likväl sedan och har hållits fångna sedan dess och torterats på alla sätt. Den lilla musiklärarinnan fru Rosa Mooney fick för lång tid i början av sin rannsakningstid leva och ligga i fängelsets klosettrum. Billings dömdes redan 1916 till livstids fängelse. Tom har under denna tid 3 gånger dömts att hängas, nu senast skulle det verkställts den 13 december 1918. Domen är nu ändrad till livstids fängelse.

Ragnar Johanson (1917)

Det är American Federation of Labor (landsorganisationen) som i första hand bort inskrida för att rädda Mooney och hans kamrater, enär det är inom denna organisation de nedlagt sin livsverksamhet, Mooney som spårvägsmännens ombudsman. Men landsorganisationens ökände president Samuel Gompers förklarade för något mer än ett år sedan, "att fallet Mooney var en individuell affär och ingen organisationssak". Och då Gompers senare var på besök i fängelset där Tom Mooney sitter, ville han inte se eller tala med Tom, utan gick han kallt och känslolöst förbi Toms cell utan att låtsas om honom.

I rättegången mot Mooney och hans olyckskamrater har åklagarmakten för kontanta och höga penningsummor köpt vittnen bland de olyckliga arma prostituerade kvinnorna. Och själva huvudvittnet Oxman, en kriminell stackare, sitter nu på de anklagades bänk för mened i vittnesmålet mot Mooney. Ändå dömdes Mooney till livstids fängelse. Amerikansk rättvisa!

Och åklagare och domstol kan vara lugna, ty landsorganisationens främste man och diktator Gompers förklarar ju saken "inte vara en organisationssak".

Josef Hillström blev judiciellt mördad av koppartrustens mormoner, Frank Little lynchades av samma trust, timmertrusten mördade vid Blodiga söndagen Gustav Jonsson, Felix Baran, John Looney, Hugo Gerbst och Abraham Rabinowitz. Ståltrusten mördade John Aller m. fl., och många flera kunde uppräknas som "lagligt" och "olagligt" mördats av trusternas revolvermän. Deras stoft är redan jord. Låt dem vila.

Sigfrid Stenberg

Men vi måste göra något för de etthundra (100) IWW-medlemmar, organisatörer, redaktörer och generalsekreteraren, vilka alla sedan den 28 september 1917 pinats i Chicago-bastiljen, och efter en rättegångskomedi som varade

i 138 dagar den 17 augusti dömdes till många års fängelse. 15 styeken till 20 års straffarbete och 20.000 dollars böter, ett 30-tal till 10 års straffarbete och 30.000 dollars böter, en del dömdes till 5 års och andra till 1 års straffarbete och höga böter.

Vad är deras brott? Vi har redan sagt det. De har stått solidariska med sin klass.

Då kriget med Tyskland förklarades såg de amerikanska trusterna ett lämpligt tillfälle att ge ett hårt och som de trodde avgörande slag mot organisationerna och isynnerhet mot den aggressiva klasskampsorganisationen IWW. De beskyllde genom tidningspressen IWW-organisationen för att ha mottagit tyskt guld. Och staten undersökte saken men nödgades förklara beskyllningen för ogrundad.

Carl Althén

Koppar- och ståltrusterna hade skördat oerhörda krigsvinster. Nu ingrep staten och satte ett bestämt pris på kopparn. Men då var det många av gruvägarna som lagrade kopparn och vägrade sälja till staten, som behövde koppar. Detta om något var väl konspiration mot staten; men inte blevo gruvmagnaterna eller koppartrusten anklagade som konspiratörer. Visst inte!

Men då arbetarna inom nämnda industri begärde mera betalt för sitt hårda och livsfarliga arbete, så skickade först koppartrusten beväpnade borgargarden och revolvermän mot dem, för att brutalisera, mörda och förvisa de strejkande. Och efter ytterligare beskyllningar för landsförräderi kom så staten och arresterade en del av de strejkande, men huvudsakligast organisationens organisatörer och s. k. ledare fängslades och anklagades som "konspiratörer" mot staten.

Alltså. Staten behöver koppar men tycker trusten tar för mycket betalt för den. Staten fixerar då ett bestämt pris. Då svarar trusten med att lagra kopparn och inte sälja till staten. Konspiration? Åh, nej då! Men arbetarna som i gengäld för att de frambringade kopparn, begärde få leva som människor, de förklarades av staten för konspiratörer. Amerikansk humbug!

Den ena falska beskyllningen efter den andra har körts fram mot IWW, och av de 166 "konspiratörerna" dömdes som redan nämnts 100 till långa barbariska straff. Carl Ahlteen från Grimslöv, Småland, är bland dem som dömdes till 20 år, Ragnar Johanson, Stockholm och Sigfrid Stenberg, Dalarna, till 10 år, Wästerlund och Fred Nelson 5 och 1 år. Generalsekreteraren William D. Haywood 20 år. H. är 50 år gammal. George Speed 63 år gammal och där är flera över 50 och 60 års ålder. Dessa skall inte mera få andas i det fria. De skall alla dö i den fuktiga fängelsehålan om inte snar hjälp kommer dem till undsättning.

Detta skrevs 1919. Den 13 oktober 1922 släpptes Ragnar Johanson, Stenberg och Ahltéen, men blev först den 13 november utsläppta och då mot borgen. Den 13 januari 1923 utvisades de på livstid från USA. De anlände till Sverge den 23 januari 1923.

Beträffande klubblivet i Stockholm under denna period finnes föga tillgängligt material — protokollen finns kanske i någon mån bevarade, men var? — Frånsett detta skulle det bli för vidlyftigt att ingå på detaljer. Hur Gustav Sjöström uppfattar ställningar och förhållanden vid 20-talets början framgår av ett Stockholmsbrev som skrevs vid denna tid, ur vilket kan citeras:

Att med ens komma från exempelvis Skåne och bli placerad i huvudstaden, det är som att komma huvudstupa i kokande kittel med fräsande liv som förtär sig själv.

Det upprörande krigets efterdyningar ger sig tillkänna på alla områden, intet undantag gives. Det skandalösa jobberiet, ockrandet med alla ting, kläder, livsmedel och bostäder, de materiella livsnerverna i individernas tillvaro, pågår med en oförblommerad öppenhet. Det stiftas lagar, det tussas polis på folk härför, det tillsättes nämnder av alla slag för att förhindra ockret på nöden. Och ju flera lagar, ju flera nämnder, ju modigare bli bjässarna. Och nu har, som de senaste händelserna redan vittnat om, den socialdemokratiska regeringen gått i spetsen för det oblyga ockret. Kom sedan och säg att inte demokratin följer med sin tid, är realpolitisk. Det är socialdemokratiska regeringsstorsvindlare som för spiran sedan borgarna petats bort. Vi genomlever det (social-)demokratiska genombrottet!

Livet är helt naturligt jäktande. Människorna jagar varandra fram och åter som rasande furier, och man tycker sig för sin inre syn se en älskvärd satan springa före, leende, skrattande, och hånande dem, lockande dem med sin förföriskt hetsande musik.

Den i numerärt avseende icke synnerligen starka, men individuellt livskraftiga ungsocialistiska rörelsen har heller inte undgått den nervositet detta liv medfört. Och för närvarande går de personliga stridernas vågor höga.

Det vore en överdrift att säga, att den strid som sedan en längre tid förlamat all positiv verksamhet uppbäres uteslutande av principiella skäl och betydde att det funnos två radikalt åtskilda och djupgående åskådningar, som måste lända till en förnyad sprängning. Därtill är det rent personligt uddigt fräna inslaget alltför betonat och framträdande för att undertecknad, som ännu inte dragits med i virveln, och jag vill hoppas att det i vart fall inte helt skall lyckas, skall låta sig förledas av den än aldrig så vackra principiella omklädnaden av den personliga animositeten.

Det är problemet diktatur eller icke diktatur som är stridsäpplet och som här åstadkommit det infernaliska väsen som nu gör klubbarbetet i det stora hela fullständigt illusoriskt.

Den ena riktningen inte blott kritiserar — om det ändå varit kritik! — den andra för att den inte vill genom att godkänna diktaturen, därmed erkänna arbetarnas genomförande av den sociala revolutionen för vilken man anser att diktaturen är ofrånkomlig. Man synes uppfatta på angivet håll, att den minsta kritik av diktaturen är detsamma som att bryta staven över den ryska revolutionen. Och så bryter, som en vårflod som spränger alla fördämningar, obekymrad av de

värden som eventuellt kan gå förlorade, det personliga grälet upp på den upprorisk a ytan och kamratlig heder och vilja till att söka förstå varandra spolas bort. Det är en djup tragik, att den över allt tvivel stående, djupa ärlighet och andliga kraft som bär upp dessa andliga utbrott skall slösas bort på detta sättet och inte komma det positiva hårda arbetet, som nu föreligger ungsocialisterna, till godo.

Den andra riktningen ser i den del av den ryska revolutionen, som resulterat i raserandet av den gamla tsaristiskt-politiska och ekonomiskt-feodalistiska samhällsordningen den största av alla händelser i vår tid, utan att därför på vänstersocialdemokratiskt manér försvära sig åt allt vad som inträffat och här vill plagiera, utan som pretenderar på rätten att diskutera och analysera den ryska revolutionen liksom alla andra stora händelser.

Men motsättningarna är i sak mera skenbara än verkliga, trots att man hållit på ett halvår och stritt om frasen diktatur och det därvidlag ådagalagts, att man inlägger i detta ord var sin mening, så fortsättes det personliga skriket — debatt vore en oriktig beteckning — och det blir av det hela ett: goddag, yxskaft.

Stockholms ungsocialistiska klubbar, som skulle kunnat gå före landsorten, som hade haft de största förutsättningar att föra vår rörelse fram till förnyad betydelse har sjunkit ner till att bli härdar för grälsjuka. Och det tyckes av mycket framgå, som arbetet för vår rörelse skulle bero på antalet kubikmeter ord och oljud som kan presteras.

Det blir väl efter allt att döma även i fortsättningen landsortens klubbar, som lägger mera allvar i arbetet utåt, som med mera uppoffring ligger i selen dag för dag för rörelsens framgång som får någon betydelse. Och det kan ju inte skada. Den erfarenhet jag hittills haft om klubbarnas arbete i landsorten är att det alltid uppburits av mera sans, och om än olika uppfattningar gjort sig gällande — och det har varit vår styrka att vår rörelse hittills uppburits av andlig frihet — striden aldrig dragits ner till den platta nivå där idéstriden f. n. föres i huvudstaden.

Emellertid finns det även angenämare förhållanden inom huvudstadens ungsocialistiska värld att tala om. Det finnes givetvis ungsocialister som ligga i med dagliga upplysningsarbetet med all kraft. Ett gott uppslag är de sedan över en månads tid varje söndag återkommande upplysningsmötena eller samkvämen.

Vid ett var av dessa förekommer alltid ett föredrag över antingen något aktuellt eller teoretiskt spörsmål. Kompletterade med musik och deklamation eller uppläsning utgör dessa söndagssamkväm värdefulla tillställningar och medlemmarna i klubbarna besöker dessa ganska bra. Genom dessa tillföras klubbarna också en del medlemmar. Heder åt de kamrater som åtagit sig de icke så litet arbetsamma uppgifterna med arrangerandet av dessa upplysningsmöten.

Diverse från 1920

1920 började med svår penningkris för Ungsocialistiska partiet, vilket knappast kan sägas vara något alltför ovanligt, men som dock bör antecknas. Genast på nyåret togs frågan upp om befattningen som Sjöström fått — den benämndes ibland organisatörs- och ibland parti-

sekreteraresyssla — längre kunde upprätthållas. Redan den 6 januari 1920 beslöts att föreslå CK-ledamöterna i landsorten att uppsäga Sjöström på två månader. Svaret från dessa blev att det ekonomiska tvånget gjorde att de uttalade sig för bifall till VU-förslaget. Följden blev alltså att uppsägningen verkställdes.

Märkligt är att i detta beträngda läge diskuterades planer på att göra *Brand* till halvveckotidning, en plan som dock övergavs och i stället tog man upp planer på att återuppliva *Brands* månadshäfte.

Beslutet att uppsäga partisekreteraren gick sedan till omröstning och fick majoritet. I Malmö var man dock synnerligen oppositionellt inställd. Protokollet hos VU omförmäler: "Skrivelse från Sjögren, Malmö, däri han är arg av fan. Beslöts svara i samma tonart." Sjöström slutade anställningen den 12 mars 1920.

I mars 1920 avgick också Herman Bring ur VU, som han i oavbruten följd tillhört ända sedan CK flyttades till Stockholm. Han avtackades och Alfred Andersson inträdde i hans ställe.

Planer på inrättande av ett Skandinaviskt sekretariat, gemensamt för den syndikalistiska och ungsocialistiska rörelsen, ville VU ej vara med om och likaså avslogs ekonomisk hjälp åt organisationen Soldater och arbetare.

Augustin Souchy, som tidigare utvisats från Sverge, hade under hösten 1919 återvänt hit, men "åkt fast" och dömdes av Malmö rådhusrätt till sex månaders och 15 dagars straffarbete jämte ett års påföljd. Målet blev emellertid av hovrätten återförvisat, varefter Souchy frikändes från straffet. VU beslöt uppvakta regeringen med krav på att även utvisningen skulle hävas. Det dröjde emellertid många år innan denna upphävdes. Som försvårande omständighet anfördes att Souchy sökt taga sig in i landet på falskt pass.

VU hade på sin tid beslutat anslutning till ABF för partiet, som då — i början av 1919 — antecknades för 8.000 medlemmar. Nu höjdes kontingenten under andra kvartalet 1920 och VU beslöt kompensation genom att sänka den anmälda medlemssiffran till 6.000 — det räckte ju väl till även med denna siffra!

Beslut fattades i princip om utgivande av en teoretiska spörsmål behandlande månadsskrift, sedan tanken på månadshäftet i dess tidigare gestaltning övergivits, och skulle man föreslå Hinke Bergegren att få använda namnet på hans en gång utgivna tidning "Under röd flagg" samt efterhöra om Hinke ville åtaga sig att bli dess redaktör. Hinke svarade att man fick använda nämnda tidningstitel, men han ville ej åtaga sig redaktörskapet. VU beslöt då att anmoda Albert

Jensen att bli tidskriftens redaktör och då Jensen förklarade sig villig härtill började månadsskriften utgivas från och med augusti 1920. Namnet blev dock inte det först påtänkta, utan i stället *Röda fanor*. Priset sattes till 75 öre.

För genom insamling hopbragta medel beställdes en gravvård att resas på Richard Almskogs grav.

Vid halvårsskiftet avgick Emil Agge och Paul Back ur VU och i deras ställe inträdde F. Christiansson och H. Friberg. En kortare tid hade också Karl Elving varit inkallad som suppleant. Suppleant blev nu O. Johansson. Konrad Falk, Åtvidaberg ersattes i CK av Ivar Eklund.

På försommaren gav sig Hinke ut på sin sista turné för Ungsocialistiska partiet. Den gick dåligt, fann Hinke själv i sin rapport. Intresset var ej som förr. En smula förlust, 50 kronor, hade det blivit, vilket i vanliga fall hörde till regeln då det gällde andra agitatorer, men var uppseendeväckande då det gällde Hinke.

Många men svaga, nya klubbar

I årsberättelsen säges att 27 nya klubbar bildats eller återupptagits under 1920, medan 22 klubbar nedlagts. Enligt medlemssammandraget torde följande klubbar ha nybildats eller återupptagits: Kalmar, Kristianstad, Vedevåg, Lund, Mölndal, Gudhem, Hälleforsnäs, Mjölby, Slottsbron, Björbo, Sörvik, Lotorp, Korsnäs, Ludvika, Högby, Grytgöl, Reymyre, Rimbo, Kumla, "Gnistan" i Väja, Holmsund, Sundsvall, Vargön, Vivstavarv, Falun och Bålsta. Bland nedlagda klubbar utgör flertalet sådana som bildades under 1919. Av de under 1920 bildade hade ingen någon livskraft, om man undantar Kalmarklubben, som fortsatte att leva och verka ett 10-tal år i följd.

Till agitation utbetalades under 1920 ur partikassan 4.296: 65, varjämte ganska stora agitationsanslag lämnades från klubbar och distrikt. De anlitade agitatorerna var i huvudsak desamma som rest ett flertal år, varvid dock är att märka, att SAC sög till sig ganska betydande del av dessa. Flertalet ambulerade, som redan framhållits, mellan uppdrag för båda rörelserna.

Följande böcker utgavs av partiet under 1920: Rudolf Rocker: Socialdemokrati och anarkism, Hinke Bergegren: Bältespännarna, Peter Krapotkin: Den anarkistiska verksamheten under revolutionstider, August Lagerström: Krig och kristendom, samt Hedenvind-

Distriktskonferens i Linköping 1920

Eriksson: Tidens offerväsen. Av tillfällighetstidningar utgavs även detta år blott en, *Sedlighetsfaran.*

På hösten detta år började arbetslösheten få en katastrofal utbredning och arbetsköparna var starkt på offensiven för att pressa ner lönerna. Men den starka revolutionära stämningen bland arbetarna hade börjat förflyktigas. Det hade ju blivit "författningsrevision" och 8-timmarslag och man fick väl vänta och se vad resultat det kunde ge. Då det blev fråga om kompensation för arbetstidsförkortningen i form av höjda timlöner reste arbetsköparna ilsket motstånd och i en del fall blev det öppen konflikt. Störst var striden vid gruvorna, där sammanhållningen mellan reformister och syndikalister kom den socialdemokratiska pressen att rasa.

Trots de som sagt vikande konjunkturerna med ökad arbetslöshet som följd, steg redovisningarna för *Brand* under året till kronor 56.693: 22, däri då inberäknat redovisning för *Röda Fanor*. Förlagets inkomster i pengar minskade något, till 24.104: 18. Mellan sifferuppgifterna i verksamhetsberättelsen och de som förekommer i revisionsberättelsen föreligger betydande skillnader, tydligen beroende på att i förra fallet redovisas vad som utlämnats och i senare fallet vad

som redovisats. Det är de senare siffrorna som här medtagits. VU framhåller också att utestående fordringar enbart under 1920 ökat med 16.193: 59. Tryckeriets årsomsättning är 81.475: 43. Firman har, som redan sagts, ändrats till Föreningstryckeriet u. p. a., Stockholm. Ungsocialisterna hade nu haft eget tryckeri i 10 år och jubileum firades på hösten.

Kongressen 1913 hade, som förut meddelats, beslutat att agitationen skulle ordnas genom VU, men det hade under åren som gått sedan dess blivit si och så med efterföljden av beslutet. Man ordnade turnéer och möten som det bar sig och VU fick del av saken först då det var fråga om att få pengar till täckande av förlusterna. Saken påtalades, till den verkan det nu kunde ha. Utsändandet av bidragslistor till den i direkt nöd i Ryssland levande Peter Krapotkin beslöts den 6 september 1920 av VU och C. J. Björklund fick i uppdrag att skriva ett upprop om insamlingen. Den insamling som startats till Peter Krapotkin uppges i årsberättelsen ha inbringat kr. 9.113: 57 vid årets slut.

VU hade under senare delen av året kompletterats med Herbert K. Friberg. Axel Andersson, vilken som förut nämnts redigerade *Nya Folkviljan,* hämtades den 31 mars 1920 för att avtjäna 2 månaders fängelse, som han ett par år tidigare ådömts för ett anförande i Örebro och Oscar Sjögren fick under tiden sköta redigeringen. Axel Andersson frigavs igen för att hinna redigera ännu ett par nummer, men tidningen stod på mycket dåliga fötter och när sedan typografstrejk utbröt som hindrade tidningen att utkomma, var *Nya Folkviljans* saga all. Det sista numret är daterat den 12 juni 1920. Vid nyåret 1922 ingick Axel Andersson i den nystartade dagliga syndikalistiska tidningen *Arbetarens* redaktion.

Antecknas kan slutligen att detta år var det som fabriksockupationen i Italien ägde rum. — Den kommunistiska internationalen hade nytt sammanträde, där Lenins beryktade 21 teser antogs. Ungsocialisterna i Sverge hade i huvudsak avbrutit allt samröre med de Moskvatrogna och VU uttalade att ingen ungsocialist borde tillhöra båda rörelserna. En del tillhörde Soldater och arbetare, som övergått till att bli en täckorganisation för kommunisterna, enligt VU:s säkerligen välgrundade uppfattning. — Den första helt socialdemokratiska regeringen bildades detta år, med Branting, jämte F. V. Thorsson som resp. stats- och finansministrar.

"En årgång Brand"

Innan vi ger oss ut på en rundtur till några av landets klubbar kan det kanske vara lämpligt att ägna några rader åt en liten broschyr som utkom redan 1910 med titeln "En årgång Brand", författad av Axel Lutteman, vilken väckte rätt stor uppmärksamhet och diskussion. Författaren tillhörde den teologiska krets som samlats kring tidskriften *Vår lösen*, där "En årgång Brand" först varit införd som artikel. Den sökte försvara tesen: "Ungsocialismen är icke kristlig, snarare då, om någon så vill, antikristlig, men *religiös* är den".

Det kan inte nekas att författaren försvarar denna tes med stor talang och även med framgång, ifall man godtager hans definition av ordet religiös. Vad författaren menar med ordet framgår kanske tydligast om man tar ett citat ur hans lilla broschyr:

> Det romantiskt-religiösa draget i den tro, som förenar klubbkamraterna, träder i dagen, så snart en riktigt äkta, naiv och omedelbar ungsocialist kommer in på motsatsen emellan den närvarande och den tillkommande tiden. Och på den motsatsen kommer han ofta in. Det är hans stora tema, som han inte tröttnar på att variera, utan att för resten bekymra sig om att variationerna i regel icke är just så stora. Älsklingsämnet gör honom varm, berusar honom. Han målar, hänförd, med den folkliga skildringskonstens mest älskade färger, kolsvart, blodrött och skimrande vitt, målar i breda drag utan alla nyanser.
>
> Ungsocialisten känner sig tillhöra en liten invigd skara som "världen" icke förstår. "Jag skulle vilja veta om de många därute någonsin känt vad det vill säga att se idealen trampas under fötterna av ovärdiga, vilka fått större makt, att hanteras av uppkomlingar, vilka fått äganderätten till dem genom guld, att känna nålstyng, vilka man är dömd att uthärda blott och bart för att kunna existera. Att se alla barndomens ljusaste drömmar förblekna och aldrig förverkligas, att jämt förföljas av fördomarnas svarta spöke som en förbannelse — har de känt det? Har de någonsin försökt vad det är att vara berövad människovärdet, att hållas för en usling, en samhällets paria, skydd som en pestsmittad — — —? Har de försökt hur det kännes att djupast inne i hjärtat äga längtan efter frihet och rättvisa åt *alla* lidande och förtryckta, tillbakasatta och förtrampade? Har de försökt det?"
>
> "De många därute" blir profanum vulgus, som ingenting förstår, ingenting känner. Fåtalet därinne i kamratkretsen, de är de utvalda, de verkliga människorna. Jag citerar nu en annan än nyss: "Den som verkligt omfattar anarkismen — det må de många minnas — hör till de få människor, vilka stå högt över de samtida, jordbundna krypen. De spira upp lik den underbart vackra, på höga böljande stänglar burna, skära blomma, som i rötmånaden lyser på sophögen bland smuts och näsown.

Det anförda torde räcka för att belysa vad författaren menar med det religiösa draget inom ungsocialismen. Annars anföres ett flertal andra citat ur *Brand*, både vers och prosa. Man kan inte precis påstå

att författaren misstolkar andemeningen i citaten, om han också valt dem ensidigt. Det har alltid funnits ett idealistiskt-svärmiskt drag inom ungsocialismen, liksom inom socialismen och anarkismen över huvud taget. Ibland har man benämnt detta drag "utopiskt", nu har Axel Lutteman bestämt sig för att kalla det "religiöst". Att strida om den saken blir ju bara en strid om ord. Kanske kan man säga att något undermedvetet samband finns mellan stämningsläget i exempelvis en religiös hymn och en författares lovsång för rättvisa och lycka, låt vara att den senare författats av en klar ateist och så långt kan man ge Lutteman rätt, att exempelvis Ivan Oljelunds extatiska stil hade en religiös resonansbotten, som senare förde honom över till det religiösa lägret.

Klubbarbetet efter 1910

Uppe i Dalabygderna var den ungsocialistiska rörelsen mycket livaktig, men tyvärr har det ej lyckats att få fram många sakuppgifter om klubbarbetet. "Materialet till största delen uppbränt", meddelar en kamrat i Grängesberg på tal om den klubb som fanns där. Det är nog så på flertalet orter. I några fall där protokollböcker finnes bevarade gäller det senare tidsperiod än den som det här är fråga om. Man vet av spridda tidningsnotiser att intresset för nya organisationsformer efter storstrejksfiaskot var stort i dessa bygder. I en "Gnista" i *Brand* skriver Hinke den 25 september 1909:

> Fråga om ny facklig organisationsform. Att de arbetare, som äro vakna och självständiga, måst känna gränslöst missnöje med förrädarledningen och missbelåtenhet med den nuvarande organisationsformen är lätt förklarligt. Och lika naturligt är, att hos dem, de vakna arbetarna utan socialdemokratiskt slavblod, måste tanken på en ny facklig organisationsform uppstå. Ja, det är den viktigaste frågan för närvarande och måste därför upp till debatt överallt. En god början har Fors Socialistiska förening gjort, då de inbjudit Dalarnas och Gästriklands arbetare till konferens i Borlänge söndagen den 3 oktober i och för diskuterandet av denna fråga.

Detta var alltså före den första Lundakonferensen och utgör bland åtskilligt annat vittnesbörd om hur aktuell frågan om nya organisationsformer var vid denna tid. Till några positiva resultat ledde emellertid ej konferensdiskussionen.

K. A. Nohr, numera sedan många år bosatt i Katrineholm, skriver: "Min bekantskap med ungsocialismen daterar sig från 1907 i Sala. Vi hade ingen klubb där då, det var klubben i Avesta som gjorde

agitationstrippar till Sala och därigenom blev jag *Brand*-försäljare. 1908 reste jag därifrån utan att ha fått till stånd någon klubb. Först under en tillfällig vistelse i Sala under storstrejken 1909 bildade vi en klubb, men den levde inte länge och därifrån finns säkerligen ingen material kvar. I augusti 1908 kom jag till Borlänge och sökte inträde i klubben där, som räknade närmare 200 medlemmar. Jag var försäljare av *Brand* och *Nya Folkviljan* och blev kommissionär för *Syndikalisten* från starten 1911."

Ivar Söderholm i Heby, vars intressanta redogörelse för gångna tiders klubbliv vid Dalregementet tidigare återgivits, berättar att klubbarna i Dalabygderna intimt samarbetade med NOV och ofta bildade gemensam front mot bolagsintressena. "Det var på den tiden", skriver han, "då spritförsäljningsställen skulle flyttas från landsbygden in till större samhällen eller städerna. I Stora Tuna fanns ett försäljningsställe vid Buskåker och meningen var att detta skulle flyttas till Borlänge. På den tiden hade arbetarna endast en röst i kommunala angelägenheter, medan Domnarvets chef hade 30- à 40.000. Vad som särskilt retade arbetarna var att 22 handlande också röstade för förslaget. Alla arbetarorganisationer var eniga om att man inte ville ha brännvinsbolag i Borlänge och man beslöt att bojkotta handlarna. Denna bojkott blev så effektiv att det inte dröjde mer än ett par veckor förrän en ny stämma upphävde den föregåendes beslut.

Med snikna Tunabönder togs också allvarliga nappatag. Den stora arbetarstammen vid Domnarvet lyckades inte få något ordentligt avtal med lantbrukarna om leveranserna av mjölk, smör och andra lantbruksprodukter och tillförseln blev ojämn. Då konsumenterna inte ville betala de uppskruvade priser som begärdes blev man borta ett tag, tills kunderna 'mjuknat'. Så kunde det inte få fortgå och så kom tanken upp att man skulle bilda en kooperativ förening och för att få den saken ordnad rekvirerade vi Anders Örne för att ge nödiga instruktioner. Det gick också bra. En kommitté tillsattes och i första hand ordnades mjölkdistributionen genom leveranser från Vikmanshytte Bruk. Det blev grundstomme till ortens första konsumentkooperativa företag."

Västerviksklubben hade — mangel!

Det är protokoll som finnes bevarade från hösten 1913 till hösten 1929 som vi här skall genomse, till komplettering av tidigare lämnad redogörelse. Nämnas bör från den "protokollösa" tiden, att Väster-

viksklubben på sommaren 1911 gav ut en tillfällig agitationstidning, kallad *Bomben.*

"Vi har", säger redaktionen i sin anmälan, "kallat tidningen *Bomben* och det därför att alla borgare har en förfärlig skräck för allt vad bomber heter. Och kunde denna lilla skrift sätta skräck i borgarpacket, då skulle vi vara dubbelt nöjda. Men det kanske inte låter sig göras, kanske därför att bomben inte är laddad med första klassens dynamit, men någon verkan har den nog, det är vår mening om saken. Om nu inte bomben är så explosiv, att den kommer att skada utsugarsamhället, så kommer väl någon att vakna vid knallen, försöka att taga i med sina egna händer och då är målet med denna tidning vunnet."

Under de första mötena refererades i protokollboken från 1913 finns ingenting som påkallar särskilt intresse. Arthur Brandt (Oljelund) talade vid ett offentligt möte 1913. Även Gilles Grähs och Agate Viktorin talade, fast deras möten hölls först på det nya året 1914. På klubben diskuterades frågor om bekämpande av militarismen, religionsfördummelsen och andra av de mera vanliga diskussionsämnena. Mycket starkt intresse ägnades åt att få nytt liv i den LS som en tid fanns, men som avsomnat. Det lyckades också, fast man får säga att början gav föga aning om att här lades grunden till en av landets stabilaste och bäst arbetande syndikalistiska organisationer, vad tiden led. Början var trög.

I oktober har den ungsocialistiska klubben fått egen lokal och kan till och med uppträda som hyresvärd för andra organisationers möten. Ej nog härmed, till lokalen hör tydligen också — en mangel! Av räkenskaperna framgår att mangeln egentligen inte var någon dålig affär, utan gav hyggliga inkomster. Till lokaliteterna hörde också ett kök, där en kvinna fick bo, som hade tillsyn över lokalens städning och mangelns uthyrning.

Ordföranden i klubben hette K. Thid — eller möjligen Tidh, h-et placeras så olika i protokollen — och bland nyinträdande under 1916 lägger man märke till Hilmer Lund, därför att man senare ofta sett honom producera sig som skribent.

En mera ovanlig diskussion i slutet på 1916 må noteras. Det var ett sällskap spiritister som utmanade klubben till diskussion om kristendom och socialism. Utmaningen antogs, men tyvärr ger de knapphändiga protokollen ingen bild av hur debatten förlöpte.

Ett protestmöte var av klubben ordnat i Folkets park under högsommaren 1916, men närmare detaljer får man inte heller i detta fall. Troligen gällde det den alltmer försvårade livsmedelssituationen. Både

detta och följande år bedrev klubben en mycket omfattande agitation, med Birger Svahn, Arthur Brandt, Gustav Sjöström, Ragnar Casparsson, Hilma Hovstedt, Hinke Bergegren och Rudolv Holme som talare. Klubben var inte stor, hade i medeltal ett 30-tal medlemmar, men arbetade med hopbiten energi. Bekanta över hela landet blev ju de demonstrationer mot livsmedelsbrist och varufördyring som förekom i Västervik. De har berörts närmare i samband med en mera allmän översikt över händelserna under 1917, men en sak må här noteras som väcker förvåning. Man har ju gärna föreställt sig att det var en stark och handlingskraftig ungsocialistisk klubb som vid den tiden var i farten i Västervik, understödd av en likaledes livaktig LS. I själva verket var det inte så. I klubbprotokollet för den 7 januari 1917 klagas över att det är klent beställt med intresset inom LS och samtidigt framgår att en splittring uppstått mellan några av de mest aktiva krafterna, nämligen å ena sidan H. Wallander och å den andra F. J. Gustavsson och Josef Karlsson. Det synes ha resulterat i allmän olust och vid möte den 18 mars togs frågan om ungdomsklubbens vara eller icke vara upp till diskussion. Frågan bordlades, men den 15 april — dagen före den lokala strejken i Västervik — hölls klubbens sista möte för 1917 och arbetet synes ej ha återupptagits förrän den 16 januari 1918. Vem var det då som framdrev den starka och enhälliga opinion i Västervik, som faktiskt gav som resultat ej obetydliga medgivanden från de lokala myndigheternas sida och som blev en kraftig sporre för liknande aktioner runt om i landet? Det är framför allt ett namn som nämnes: F. J. Gustavsson. Hans obändiga viljestyrka betecknades under den nyss omnämnda schismen som diktatorfasoner, men hans redliga avsikter ställdes aldrig ifråga. Han ville liksom vara ett stycke före alla de andra. För övrigt var stämningen under denna svåra hungerperiod överallt sådan, att det inte mötte stora svårigheter att få resonans för paroller om direkt aktion.

Om arbetet i klubben under 1918 och 1919 har man anledning misstänka att det inte bedrevs vidare regelbundet. I förbundets medlemssammandrag rapporteras klubbens medlemsantal för första kvartalet 1918 till 10 och för sista kvartalet till 27 medlemmar. Första kvartalet 1919 rapporteras 31 medlemmar. Det kan alltså se ut som om det bar uppåt, men de enda protokoll som nu finnes tillgängliga från denna period, ett från början av mars och ett från slutet av november 1919, ger bilden av pessimism. Klubben är utan lokal, stämningen är slö och ingen ungdom kommer. Klubben rapporteras som nedlagd till förbundet.

Det synes ha dröjt ända till den 25 mars 1927 då det på nytt ruskades liv i Västerviksklubben. Åtskilligt hade förändrats under denna mellantid. LS, vilken klubben tidigare så ofta fått lämna hjälp och stöd, har utvecklats till en livaktig och framgångsrik organisation och det är egentligen en inom densamma arbetande studiecirkel som tar initiativet till klubbens återupptagande.

Gunnar Roos nämnes nu som en av de drivande krafterna och Herbert Wallander är en av veteranerna från gångna års klubbarbete som på nytt rycker in. Även Bert Palm nämnes. Vid ett möte några veckor senare begär Patrik Zeijlon inträde. Sacco-Vanzettikampanjen blev aktuell och även i Västervik, liksom överallt i landet, ordnades opinionsmöten. Man behövde ett lämpligt standar, men något som just passade för situationen var svårt att finna i det gamla förråd av dylika som fanns. Man stannade för ett med inskription: "Hällre dö än slav åt kapitalismen!" "Ned med blods- och våldsregementet!"

En studiecirkel i esperanto bildades och åtminstone några av dess medlemmar lärde sig hjälpspråket, som de hade god nytta av. En tydligen berest medlem, V. Sundström, skildrade förhållanden i södra Europa och bidrog förresten med föreläsningar i allmänbildande ämnen.

Ett med den kommunistiska och den socialdemokratiska ungdomsklubben på platsen ordnat samarbete resulterade närmast i ordnandet av en serie möten med Elis C:son Flood som talare, vilket hotade att åstadkomma ekonomisk katastrof för den fattiga klubben. Något vidare om samarbetet avhöres inte.

I januari 1928 startas en studiecirkel i anarkism och man beslutar hålla en studietimma på klubbmötena. Som studieledare blev Gunnar Roos vald. En präst med namnet Qvarnström inbjöds att inleda en diskussion i religionsfrågan, vilken förefaller att ha blivit intressant och givande och båda parter uttryckte sin belåtenhet.

Ett visst, troligen mera tillfälligt, motsatsförhållande mellan syndikalister och anarkister tycker man sig spåra i en diskussion på högsommaren 1928, där särskilt tidningen *Arbetaren* kom i skottgluggen i samband med Sacco-Vanzettiagitationen.

Ett löst protokoll från augusti 1928 har sitt rent psykologiska intresse. Det hade slumpat sig så, att både sekreteraren och vice sekreteraren blivit förhindrade att komma till mötet och då valdes, som ju ofta sker, en tillfällig sekreterare. Det var inte något märkligt

som avhandlades vid mötet, men det blev ej dess mindre ett märkligt protokoll. Stilistiskt är det alldeles förträffligt, med en blandning av humor och ironi och med en gränslös bitterhet på bottnen. Författaren till protokollet var känd som en god och präktig kamrat, tystlåten och grubblande, men hans protokoll väckte förargelse och det beslöts att det inte skulle få införas i protokollboken. En helt annan belysning av händelsen fick man då skribenten strax efter måste omhändertagas som sinnessjuk. Klubben gjorde sedan allt vad som stod i dess makt för att göra hans dystra tillvaro litet ljusare.

Det sista protokoll som föreligger i de hitsända protokollböckerna är daterat den 13 oktober 1929, men klubben har fortsatt att leva och verka, om också i blygsam skala. Som i annat sammanhang berättas var en västervikare, Albin Österberg, med under en agitationsturné per cykel år 1935.

Vänersborg

Den protokollbok som finnes tillgänglig från 1915 beträffande Vänersborgsklubben börjar den 9 september 1915, men tydligt är att klubben då var i fullt arbete. Hilma Hofstedt har besökt klubben och hållit föredrag och en resolution har antagits och tillställts generalstrejkskommittén i Göteborg.

I början på 1916 är C. J. Björklund på turné i distriktet och man är bekymrad för hur den rätt stora förlusten på turnén skall täckas. Ett kamratmöte i Göteborg kunde man ej representera på, ifall inte någon kunde resa helt på egen bekostnad.

Frågan hur man skulle ställa sig ifall Sverge blev indraget i det pågående första världskriget debatterades, och svaret blev att man fick rätta taktiken efter situationen. Man skulle samlas och överlägga då en sådan eventualitet verkligen förelåg. Man beslöt att trycka och sprida ett antimilitaristiskt upprop. För övrigt beslöts söka kontakt med den soc.-dem. ungdomsklubben för antimilitaristisk propaganda.

En litteraturkommitté tillsattes. *Brands* upplaga höjdes och man beslöt rekvirera Arbetar- och soldatrådets tidning *Frihetsflamman.* Däremot beslöt man att sluta med försäljningen av *Nya Folkviljan* för klubbens räkning. Något senare tillsattes en särskild kommissionär för *Syndikalisten.* En av de mera verksamma i klubben vid denna tid var E. I. Irén och han animerade klubben att på ett bräde köpa litteratur av honom för halva klubbkassan — men den var förmodligen inte så stor.

Hinke skulle komma och hålla föredrag på sommaren, men han sköt på saken gång på gång och det blev visst aldrig något av. I stället kom Ivan Oljelund och hans möte blev vällyckat och gav förtjänst. Däremot var man inte nöjd med Oljelund som redaktör för *Brand*.

Det klagades mot slutet av 1918 på dålig ekonomi och dåligt besökta möten, men hur det var hankade man sig fram. K. Nordberg lottade ut sitt bibliotek och skänkte klubben inkomsten, kr. 36: 90.

Ett förslag av A. V. Johansson att få till stånd ett Arbetar- och soldatråd i Vänersborg ledde ej till resultat.

Sista protokollet i boken är daterat 22 augusti 1919 och ser man efter i partimatrikeln rapporteras visserligen till årets slut, men för sista kvartalet blott för 14 medlemmar, mot 33 under årets första kvartal. Sedan är det blankt i matrikeln till 1927, då klubben rapporteras återupptagen med 32 medlemmar. Troligen köptes inte omedelbart någon protokollbok eller endast en mindre sådan, ty nästa protokoll börjar den 5 januari 1928. Sagda datum beslutar klubben att söka påverka stadens biografer att ej visa amerikansk film. Det beslöts vidare att försöka få Ottar (Elise Jensen) att komma till Vänersborg och hålla ett föredrag och slutligen tyckte Carl H. Sjöö att man borde ordna ett samkväm, vilket bifölls.

Ett av de närmast följande mötena beslöt man att söka få ett föredrag av P. J. Velinder. Protest beslöts mot domarna mot Folke Rosén, Elis Flood och Carl H. Sjöö för värnpliktsvägran. — En ny fana hade klubben skaffat sig. — Anslutning beslöts till ABF, dit också klubbens bibliotek efter någon tvekan skänktes. — En studiecirkel i esperanto startades. — Offentligt möte med C. J. Björklund som talare hölls på högsommaren 1928. — Några av de flitigare debattörerna i klubben vid denna tid var Otto Trapp, Hans och T. Bonde, Gunnar Nilsson, Charles Rutgersson och Carl H. Sjöö.

Ur protokollet för den 7 januari 1929 må ordagrant citeras: "Ett par kamrater rapporterade att de varit och hört hos överstelöjtnant Almqvist angående plats att uppsätta affischtavlan. Han var inte ovillig, men skulle höra med käringen sin, samt betingade ett pris av 15 kronor. Om hon skulle begära mer, beslöt mötet att gå upp till högst 20 kronor och skriva kontrakt på ett år angående tavlan." Det framgår sedermera att ingen överenskommelse träffades, kanske på grund av "käringens" veto.

Carl H. Sjöö låg särskilt i för att mötena skulle göras mer omväxlande och trevliga, med små festligheter i all enkelhet då och då: kaffe, sång och musik. Varför inte söka få ihop ett litet amatörsäll-

skap, som kunde bidraga till underhållningen? — Fanan som skaffats tyckte man tydligen inte vidare om, beslöts att samla till en finare sådan. — Majdemonstration beslöt man ordna samman med LS.

Ett mera originellt formulerat diskussionsämne hade också Sjöö hittat på: Kan gud hjälpa de arbetslösa? — Fredsmöte ordnades den 6 juni 1929, med tal av Gust. Sjöström, deklamation av Ejnar Alexandersson och med ett av Bonde författat flygblad. — Bortåt höstsidan höll C. J. Björklund föredrag vid offentligt möte och den 2 september 1929 firade klubben 21-årsfest. 21 räknas ju som ett ojämt tal utom i kortspel, men så blev också festen i all enkelhet, med sång, musik och servering samt en historik över vad sig tilldragit i klubben under gångna dagar. Trevligt det hela, men än en gång fann man att det fattades något och Ejnar Alexandersson fick i uppdrag att skjuta på amatörsällskapsfrågan med högsta fart.

Ännu ett underhållningsmöte hölls och så var nya klubbfanan färdig. 35 kronor gick den på och skulle därtill komma en spira för 7 kronor. Invigningen uppsköts till strax på nyåret 1930.

Emellertid hade man redan på det gamla årets slut kommit i gruff med *Brand*. Anledningen var den ingalunda ovanliga, att man inte fick in det man ville ha infört. Nåja, varför inte ge ut en klubbtidning? Den kom så småningom — skriven på esperanto!

Nu kom en obehaglig fråga på dagordningen, som sällan bådar något gott: Har ungsocialistiska klubben i Vänersborg något existensberättigande? Svaret blev visserligen att nog hade den det, men man hade i alla fall börjat med obehagliga funderingar. Det var nu en gång så besvärligt med ekonomien. Visserligen gav en i Folkets park ordnad fest 75: 52 i vinst, men tänk så många hål man hade att stoppa pengar i.

Arbetet gick under sensommaren och hösten, med agitationsfärder både i bil — samman med LS — och pr cykel, till angränsande platser.

Sista protokollet är från den 1 december 1930. Då förbereddes en julotta. Och så skulle man köpa en ny protokollbok. — Hans Bonde hade då en längre tid varit ordförande och Brita Bonde skötte på senare tid protokollet.

Från senare datum har vi ej haft tillgång till protokoll.

Göteborg

En eller möjligen ett par av Hagaklubbens protokollböcker har, enligt uppgift, polisen knyckt och aldrig återlämnat, men från den 13 augusti 1910 finnes protokoll som visar att Viktor Hjortsberg, vid

denna tid Hagaklubbens ordförande, hade heta debatter med Karl Elving om kommunistisk eller individualistisk anarkism.

En avdelning av Sällskapet för humanitär barnalstring hade bildats i Göteborg, med goda förbindelser till klubben.

Denna höst och förvinter ingick flera inom rörelsen kända personer i klubben. Knut Ring, som av någon anledning lämnat klubben för en tid, ingick på nytt. Karl Sandberg, mycket verksam i Trollhättan, hade flyttat till Göteborg och blev med i Hagaklubben. Även Georg Schröder ingick i klubben och höll omedelbart ett försvarstal för stölders berättigande i klasskampen. Han betecknade den på annat ställe återgivna CK-appellen som drummelaktig och oförskämd och fick mötet med på en protest mot CK. Såvitt man finner återkom han ej oftare till klubben, utan drog ut på en regelrätt stöldturné, under vilken han upprepade gånger togs av polisen.

För övrigt var klubbarbetet livligt. Omväxlande med diskussioner bjöds på underhållning. Valdemar (Bernhard) Johansson deklamerade Tennysons "Locksley Hall" och andra dikter och Laura Andersson, John Anderssons maka, sjöng.

De skötte sig tydligen med sådan bravur att de vid årsskiftet belönades med styrelseuppdrag. Valdemar Johansson blev klubbens ordförande, Laura Andersson vice ordf., Viktor Hjortsberg sekreterare och Hildur Andersson, sedermera maka till Algot Rosberg, blev vice sekreterare.

Den 11 augusti 1911 diskuterade Hagaklubben förutsättningarna för bildande av en LS i Göteborg och den 3 oktober samma år rapporterar Knut Ring att klubbarnas propagandakommitté bildat en LS. Enligt uppgifter från annat håll var det den tidigare bildade Göteborgs socialistiska förening som kom att bilda den egentliga stommen i Göteborgs LS.

Vad Hagaklubben beträffar hade den ett tag stått utanför Ungsocialistiska partiet, men återinträdde vid nyåret 1912.

Havregrynsgröt och samhällsomstörtning

Ett unikt debattämne hade klubben den 26 april 1912, då Valdemar (Bernhard) Johansson inledde frågan: Kan havregrynsgröt störta samhället? Protokollet ger just inte något klart besked om det samband som enligt Bernhards mening fanns mellan havregrynsgröt och samhällsomstörtning, men Axel Henriksson, som var med på mötet ifråga, har haft vänligheten skriva följande förklarande rader:

Inledaren (Bernhard) ansåg att då en ko kan leva på färskt och torkat gräs, skulle arbetarna under sociala generalstrejken klara sig på havregrynsgröt. Deltagarna i debatten ansågo att bara ett inköp av *alla* havregryn (och inga andra livsmedel) skulle upplösa affärslivet och rucka de ekonomiska lagarna. (Ungsocialismen i Göteborg sysslade just då under Gunnar Lundstedt "sakkunskap" med en mängd näringsfysiologiska experiment. Bl. a. använde man havrevatten som "kur" — då kaffedieten på Verdanda hade "förstört" deras matsmältningsorgan.

Ja, den socialistiska bohemen i Göteborg var nog den originellaste i landet! (Nå, stockholmarna kom nog ej långt efter! CK var ju därför — av praktiska och ekonomiska skäl — förlagd till Skåne.)

En senare protokollbok synes Hagaklubben ha fått "ärva" från Landalaklubben, ty ungefär hälften av boken innehåller protokoll från Landalaklubben, medan senare hälften innehåller Hagaklubbsprotokoll, med början den 9 maj 1913.

Just då var man mitt uppe i en debatt om syndikalismen. John Andersson representerade SAC:s principer, säges i protokollet, medan Knut Ring representerade en teoretisk syndikalism, "efter Sorel och hans läromästare Bergson, d. v. s. en mera filosofisk". Ödegård ville en syndikalism som sätter arbetet i nutiden främst, medan Axel Nilsson tyckte att diskussionen var för starkt känslobetonad. "Det var andra som yttrade sig hit och dit". Samma debattörer drabbade på nytt samman den 23 maj och som slutkläm tyckte sig en talare finna, att motsättningarna var mer skenbara än verkliga.

Gunnar Lundstedt var vid denna tid en synnerligen flitig föreläsare i klubben, mest i litterära ämnen.

Till alla övriga kommittéer hade klubben nu skaffat sig en indrivningskommitté, vilken kanske hade en upppgift att fylla, men som i räkenskaperna blott har en behållning till klubbkassan på 80 öre.

Det är tal om att fira klubbens 10-årsfest i november 1913, vilket skulle betyda att klubben bildats 1903, men den torde ursprungligen ha bildats 1901, fast den möjligen legat nere någon tid i början av sin tillvaro. Ett dumt infall var det då klubben beslöt att bränna "alla gamla överflödiga papper" och det var tal om att slopa protokollskrivningen. Detta bordlades emellertid till nästa möte, då man lyckligtvis kommit på bättre tankar även om de "överflödiga" papperen. Det blev alltså inte något "bokbål".

En hel del offentliga möten ordnades, med Knut Wicksell, Hinke Bergegren, Edvin Lindstam och Gillis Grähs som talare. Edvin Lindstam tycks ha trivts så bra i Götet, att han för en tid stannade där och flyttade sitt medlemskap till Hagaklubben. Gillis Grähs följde exemp-

let. Båda var flitiga mötesdebattörer och författade upprop som överlämnades till agitationskommittén. En annan nykomling i klubben under 1914 var Rudolv Holme.

1914 var ju första världskrigets år. Frågan om vad ungsocialisterna kunde göra i den inträdda situationen dryftades, utan att något bestämt uttalande gjordes. Senare upptogs den snabbt inträdda livsmedelsfördyringen till diskussion. Men man gjorde även i detta fall intet uttalande, då man tydligen var tveksam om vad som var att göra. Senare på året, fram emot årsskiftet till 1915, hölls emellertid ett gemensamt möte med de ungdemokratiska klubbarna, där man beslöt rekommendera generalstrejk mot krig och uttalade att man skulle stå beredd ifall Sverge manövrerades in i kriget.

Samman med Göteborgs LS beslöts om gemensamt ordnad litteraturspridning. Den gamla älsklingstanken som så ofta debatterats men som aldrig förverkligats, nämligen startande av ett eget kafé, togs vid samma tillfälle till behandling. Resultatet av överläggningarna blev det vanliga: en kommitté! Den kom ej till något resultat.

Göteborgshändelser under hungeråret

I en protokollbok som börjar vid nyåret 1917 möter en huvudsakligen ny uppsättning klubbister. Bröderna Erik och Henning Fransson spelar en framträdande roll i debatter och för olika uppdrag. Kommittéfloran är rikare än någonsin, men för övrigt klagas över att LS slukar allt för mycket intresse, så att klubbarbetet försummas. En klubb har bildats som har beteckningen Stadsgränsklubben, med vilken Hagaklubben står i livlig kontakt. För övrigt är att notera en synnerligen livlig verksamhet av 6:temajkommittén mot dyrtiden. Vid ett av kommittén ordnat offentligt möte antogs en resolution med krav i en uppställning på 14 punkter. Det kan ha sitt intresse att återge resolutionens olika punkter:

Lön efter pris. — Från och med 2 maj 1918 8-timmars arbetsdag. — Expropriation av de större lägenheterna. — Ingen skatt för årsinkomst under 3.000 kronor. — Militärförråden till FHK. — Alla medel till militärövningarna indrages och går till jordbrukets främjande. — Jordexpropriation. — 50 miljoner i statsanslag för inköp av produktionsmedel att kostnadsfritt ställas till förfogande för dem som vill bruka jorden. — Gulaschvinsterna konfiskeras. Pengarna användes i främsta rummet till arbetslösa arbetare. — Rättvis ransonering. — All export av livsmedel förhindras med alla medel. — Gas- och bränsleförordningarna ogiltigförklaras för arbetare med årsinkomst understigande 2.500 kr. — Bättre

utnyttjande av den elektriska kraften. — Arbetslöshetsunderstöd från staten och arbetsgivarna med minst 30 kronor i veckan.

Vi förklarar att vi ämnar med alla medel genomföra dessa minimifordringar. Men vi hoppas att Sverges arbetareklass fortast möjligt genom revolution realiserar sitt maximiprogram: störtandet av bourgeoisin; kommunismens proklamerande.

Bland kommittéer och organisationer där ungsocialisterna var verksamma kan nämnas Föreningen soldater och arbetare i Göteborg, bildad 1918 och med motsvarighet på ett antal andra platser i landet. Den utgav bland annat ett upprop, "Maningsord till den i krig, mord och plundring invecklade mänskligheten". Vidare var en tid organisationen Studenter och arbetare verksam.

Vitgardister till Finland

På nyåret 1918 uppdagades att vitgardister rest från Kviberg till Finland och säkerligen utvecklade militäragitationskommittén under denna tid en större aktivitet än som kommit med i protokollen. Klubben anslöt sig också kollektivt till föreningen Soldater och arbetare. Insamling bedrevs till revolutionärerna i Finland. På sommaren talade Ola Vinberg om sina intryck från Ryssland.

Det framgår av sammanhanget i ett protokoll att vid slutet av 1918 fanns i Göteborg, utom Hagaklubben, blott Stadsgränsens och Olskrokens klubbar i arbete, den sistnämnda förresten nyss återupptagen.

Man efterlyser klubbprotokoll som Hinke fått låna — tydligen för arbetet på 25-årsskriften.

Demonstrationerna i Stockholm vid Mannerheims besök fick en viss återklang i Göteborg, i form av protestaktioner. Axel Holmström talade vid en rad möten. Även Ivan Oljelund hade en turné på nyåret 1919.

Framåt våren 1919 synes intresset för klubbarbetet ha svalnat oroväckande. Det klagas över dåligt besökta möten och styrelsen klandras för slöhet. Det fanns möten dit inte en enda styrelsemedlem kom. Sämjan med LS synes ej heller ha varit god. Det klagas över "kafépolitik" och annat. Vad detta andra var anar man kanske av ett förslag att män och kvinnor borde ha var sin klubb och inte blandas samman. Det avslogs förstås. Förresten fanns nog inga objektiva skäl att klaga på kvinnornas insats, det fanns flera av dem som gick upp med hela sin själ i arbetet för tidningsförsäljning, arrangemang vid fester och annat. Flera av de bäst skrivna protokollen är undertecknade med kvinnonamn.

En klubbmedlem med namnet Jändel och troligen med förnamnet Ragnar, tyckte att begreppen borde klaras upp och han inledde frågan: Hur praktiseras jämlikheten av män gentemot kvinnor? Om diskussionens gång får man dock inte ut mycket av protokollet.

Allting jämnar ut sig och arbetet går vidare, med spridande av tidningar och upprop, det senare ofta under spännande manövrer för att lura jagande poliser på villospår.

På hösten 1920 hölls en fest samman med LS, där Freddy Rosengren föreläste om Cyrano de Bergerac. Föreläsaren stannade tydligen ett tag i Göteborg, ty tre veckor senare föreläste han i klubben ett eget skådespel i fem akter.

Från och med nyåret 1921 anslöt sig Hagaklubben till Lokala bildningsutskottet.

Axel Jansson (Pass) har lovat komma och hålla föredrag om "Fem månader som arbetare i Ryssland", men hur det blev med detta må vara osagt, ty ännu efter fem månader, när protokollboken slutar, har det inte antecknats något om att föredraget verkligen hållits.

I partiets medlemssammandrag står endast åren 1924 och 1925 blanka, men det lär inte betyda att klubben låg nere, utan kan bero på att medlemsavgifter förskotterats av klubben. De följande åren rapporteras mellan 30 och 40 medlemmar.

Olskroken

Liksom beträffande den tidigare omtalade Landalsklubben och de flesta av de under åren 1900 och 1901 bildade Göteborgsklubbarna, vet man litet eller intet om Olskroksklubbens tidigaste öden. Den protokollbok som Viktor Hallberg lyckats uppspåra och sända börjar den 26 febr. 1918 och på detta möte diskuterades om det var idé att — klubben längre existerade! Något omedelbart beslut i den debatten blev det visserligen inte, men från slutet av maj till början av september 1918 "vilade" klubben. Sedan upptogs arbetet på nytt mer och mindre regelbundet, tills förslag kom den 14 augusti 1919 om klubbens nedläggande. Frågan bordlades, men det blev inte flera möten.

Olskroksklubben hade ett utpräglat intresse för sin egen tidning *Klubbisten.* Den i annat sammanhang omtalade och från Trollhättan utkommande handskrivna tidningen *Revolt* hade vid något kamratmöte upphöjts till heder och värdighet av distriktsorgan, men när nämnda

Klubbfoto från Trollhättan från 1913

organ ej vidare lät höra av sig fann åtminstone *Klubbistens* redaktör Berndt Aliny att hans och Olskroksklubbens tidning kunde vara lämplig ersättning. Hur många nummer av *Klubbisten* som utkom är ovisst, men troligen kom två under 1918 och ett under 1919.

Trollhätteklubben återuppstår

Vi återknyter bekantskapen med den gamla goda klubben i Trollhättan genom ett protokoll för den 12 januari 1913. Som redan tidigare nämnts hade klubben då legat i dvala i över ett år, men ansåg sig i alla händelser ej vara nybildad, då jämt ett dussin kamrater ruskade nytt liv i klubben. S. G. Andersson blev ordförande, A. M. Johansson kassör och C. Sandberg sekreterare. Nästa möte kom det fem nya medlemmar, däribland Nils Ander, som debuterade med att läsa sitt föregående, över årsgamla protokoll, som nu godkändes till justering. Sedan tog A. E. Staaf upp frågan hur man på lämpligaste sätt bör behandla sådana "kamrater" som reser från plats till plats och lurar och bedrar alla som faller offer för deras svada. Tre namn — ganska välbekanta — nämndes som exempel. En kommitté fick

frågan om hand. Nästkommande möte var det återigen fem nyinträdande. Att man skulle söka få ett möte med Hinke var ju bara naturligt och Hinke lovade komma till påsken. Nya medlemmar kom på varje följande möte, ibland flera åt gången och möteslokalen började bli väl trång. Man diskuterade diverse spörsmål, mest rent praktiska frågor: ordnande av litteraturförsäljningen, hopsamlande av den gamla klubbens tillhörigheter och jakt på gamla syndare som lurat klubben i dess tidigare skede, blev en tid dominerande. Hinkes möte blev bra, han talade också i Sjuntorp, på möte som Trollhätteklubben ordnat. Som klubben börjat hålla sina möten på Café Thor beslöt man att då och då hålla lite kaffefest på mötena. Alltjämt strömmade nya medlemmar till, men uteslutande män. Detta trista faktum resonerade man om och beslöt att den första kvinna som anmälde sig skulle få fritt inträde i klubben. Det fick som effekt att nästa möte anmälde sig en kvinna, men bara en. Uppmuntrade av denna relativa framgång beslöt klubben att kvinnliga medlemmar skulle betala blott halv avgift, men ändå kom inte fler. Då beslöt klubben diskutera frågan om det egentligen var någon nytta med att kvinnor tillhör rörelsen. Diskussionen fick utgöra svar på frågan, men vad som sades under diskussionen, därom förmäler protokollet ingenting.

Trots den stränghet varmed klubben gått in för att skojare skulle brännmärkas fick den redan tidigt en ny dylik historia att dragas med. Prickning av syndaren sändes till *Brand*, men kom inte in. Då sände klubben en skrivelse med ultimatum till Hinke: om inte prickningen kom in i nästa nummer sålde man inte ett exemplar av *Brand* vidare i Trollhättan. Till denna ytterlighet gick man visserligen inte då fortfarande ingen prickning syntes till, men man kom med ett nästan lika svårt hot, då Hinke på nytt fick meddelande, att om han inte tog in prickningen skulle den — sändas till *Nya Folkviljan!* En viss avspänning inträdde då syndaren gav sig tillkänna och lovade avbetala de pengar han tillfälligtvis fått hand om och smitit med.

Klubben gick alltjämt framåt och det kom småningom också några kvinnor. Allt talar för att det var liv och fart och god ordning i klubben, ett prima medlemsbestånd. Ofta var det nyinflyttade från andra orter som anmälde övergång från klubb som de tidigare tillhört. Bland debattörerna, förutom de förut omnämnda, märkes Erik Brav, A. V. Johansson och Axel Jansson, flitig skribent under signaturen "Pass" och framåt i tiden fast anställd i *Arbetaren*, numera funktionär i Hotell- och Restaurangpersonalförbundet. Ett antal kommittéer var i arbete inom klubben: litteratur-, agitations- och en Amaltheakom-

A. M. Johansson ("Svarten") Trollhättan

mitté. Posterna som ordförande och sekreterare växlade ofta innehavare, men som kassör återvaldes regelbundet "Svarten", det vill säga A. M. Johansson.

När man finner att klubbens protokoll plötsligt dateras år 272 e. N. erinras man om en säkerligen av de flesta bortglömd episod i ungsocialismens historia, nämligen då man ville skapa en ny tidräkning. Man tyckte att det inte var värdigt ateister att begagna en tidräkning som startade från Kristi födelse, en tilldragelse som man förresten inte var säker på att den någonsin inträffat. Men varifrån skulle man då starta? Man valde Isaac Newtons födelse, vilken enligt "nya stilen" inträffade den 5 januari 1643. När man alltså skrev 272 e. N. betydde detta + 1643 = 1915. Att ungsocialisterna på den tiden närmare studerat vad gravitationslagens upptäckare uträttat är mycket möjligt, ty vetgirigheten var stor på alla områden, men att den nya tidräkningen skulle bjuda några praktiska fördelar är svårt att fatta. Säkerligen skulle det vara tvärtom, och inte betydde det något för kristendomens bekämpande om man skrev 1915 eller 272 e. N.

Ur klubbtidningen Revolt

Trollhätteklubben beslöt starta egen tidning, vars namn blev *Revolt*. Den skulle komma var fjortonde dag, men det blev förstås inte alldeles så som man hade bestämt. I varje fall finnes ännu kvar, hela eller i fragment, ett dussintal exemplar av *Revolt*, omspännande tiden från 1914 till 1919, de flesta dock från förstnämnda årtal. I första numret presenteras några av klubbens "pampar" på följande sätt:

"Det är redaktionens avsikt att så småningom föreviga de mera framstående medlemmarna i klubben här i tidningen, i ord och bild. Vi börjar i detta nummer med klubbens ordförande, tidningskommissionären, tidningsförsäljaren m. m. herr Lage Johansson.

Vår medarbetare gjorde honom sin uppvaktning omedelbart efter anställningen

som klubbordförande och återges här nedan hans intryck och referat av herr ordförandens uppfattning i skilda frågor.

— Vad jag menar om medlemmarna? yttrar bl. a. ordföranden, efter att ha lagt in en dubbel pris snus. Det kan vara svårt nog att besvara och kan ha sina betänkliga konsekvenser, om mina uttalanden skulle bli offentliggjorda för dem.

I styrelsen har vi först och främst v. ordf. Staaf (ej att förväxla med statsministern), som är en stilla och inbunden person, med stor förmåga att göra svart till vitt. På grund av att han är uthyrningsman av lokalen och har gjort vissa försök att sabotera eldningen, får man inte stöta sig med honom för mycket.

Om "Svarten" är ingenting annat att säga än att han i ekonomifrågor är mera vriden och oresonlig än all världens klubbkassörer tillsammans.

Sekreterare Ödegård är en ung och oprövad kraft som nog har möjlighet för utveckling, ifall han kommer i rätta händer. Hans impulsiva uppträdande i frågor som han inte kan fatta och hans munväder får man inte fästa sig för mycket vid.

Carl Otto är som noll i fattigvårdsstyrelsen. Han säger ba och ja och gör så gott han kan.

Zettersten är korresponderande och håller sig därför med ett allvarligt och under sitt ämbetes tyngd värdigt och nedlåtande framträdande.

Fjällman är platsens blivande revolutionära pamp. Han berättar om mera och mindre sannfärdiga tilldragelser och har norrköpingsnäsa. Om han retas är han farlig för omgivningen. Han har gjort ett banbrytande arbete vid startandet av vår tidning.

Boström (ej att förväxla med förre statsministern) är ett huvud högre än alla andra — i kroppslig längd. Han tillhör nykterhetssällskapet "Den blågula faran", men är för övrigt oskadlig.

Lund är stark — rysligt stark. Reflexionerna gör sig själva.

Slaven Thorén är att beklaga, sedan slaveriet återinfördes i Trollhättan av "Bäsk". Han har på senare tiden skaffat sig utsträckta bekantskaper bland stadens societet.

S. G. Andersson är en vingelpåve i alla diskussioner, ty han försöker hålla lite med alla. Klubben har överlåtit åt honom att göra Amaltheamännen fria.

Melin är en stor räv, som går omkring och söker vem han kan spela ett spratt. Han har varit i Deje och strejkat, men går annars anmärkningsfri."

Man kan förmoda att "offren" inte tog illa vid sig — eftersom de själva hjälpts åt att knåpa ihop tidningsnumret. Skämt och allvar omväxlar i *Revolt* och det förra var säkerligen det som inte minst uppskattades. Tidningen skrevs för hand, naturligtvis blott i ett exemplar, vilket sedan fick cirkulera runt på klubbmötena. Tydligen fanns det konstnärliga intressen och anlag bland klubbisterna i Trollhättan, ty *Revolt* fick en rentav pampig utstyrsel, med teckningar, ornament och arabesker samt påmålningar i flera färger. Ibland angavs att klubbstyrelsen stod för redigeringen, ibland angavs en viss medlem som redaktör. Harry Ceder nämnes i ett nummer för 1916, Ragnar Andersson i ett annat nummer och vidare Eric Thorén och

som "fasta medarbetare i utlandet" Axel Jansson och Ragnar Andersson. Aktuella lokalnyheter saknades inte heller, exempelvis följande:

Notabelt besök i Trollhättan.

Med snälltåget söderifrån anlände i går afton hit handelsresanden i syndikalistiska trosartiklar herr Edvin Lindstam från Norrköping samt ordföranden i Västra Sverges distrikt Isidor Wallander från Tidaholm. Klubbens mera framträdande personer, med Zettersten och Ödegård i spetsen, representerade med vanlig bravur vid stationen, varefter man till fots begav sig till kafé Thor, där det lunchades. Senare på kvällen besågs under Boströms ledning stadens kvinnomarknad och Trollhättans pappersbruks eldare A. M. Johansson, som väckte de höga besökandes förvåning och beundran. Besöket kommer icke att sträcka sig utöver ett par dagar.

Mycket kunde vara att citera utöver vad som här gjorts. I ett nummer för 1915 kunde man förledas tro att Fröding var redaktör, ty hans dikt "Mannen och kvinnan" är undertecknad Red. Emellertid erkännes senare att allt innehållet i numret är knyckt. Men nästa nummer hoppas man skall innehålla originalartiklar, ty — som redaktionen ser på saken — "de som ej kan muntligen uttrycka sina meningar kan åtminstone uttrycka dem skriftligen". Ett påstående som man nog borde sätta ett stort frågetecken efter.

Bland annonserna finner man en som lyder så här: "Så länge A. M. Johansson lever, så länge finns det preventiver att tillgå i Trollhättan."

"Nihilismen är egentligen ett ryskt ord och betyder närmast absolut", undervisar Axel Jansson (Pass), vilken också ägnat sin vän A. V. Johansson, en runa, eftersom han tydligen befarar att han sett honom för sista gången. Han skriver nämligen: "Till min vän A. V. Johansson — dömd till långt straff i Norge, den bekanta förräderiprocessen inbringade honom fyra månaders straffarbete och Svegmålet ett år. *Hell ditt minne, kamrat!*" Det låter ju nästan som ett begravningstal, men dessbättre fick Pass och A. V. många tillfällen att uppliva gamla minnen sedan dess — även om runan över Ave är dyster verklighet den dag då detta läses.

Det bär utför i Trollhättan

I slutet på 1915 tycks en viss pessimism ha gripit omkring sig i klubben och ett förslag framkom att helt enkelt lägga ner klubben och i stället koncentrera intresset på arbete för platsens LS. Förslaget vann

Tre handskrivna tidningars vignetter: "Rebellen" utgavs av Katrineholmsklubben, "Revolt" av Trollhätteklubben och "Anarkisten" av Västeråsklubben

REBELLEN
Utgiven av
TROLLHÄTTANS SOCIALISTISKA UNGDOMSKLUBB.
REVOLT.
Februari 7:de årg. 1919.
Anarkisten
1920 N-R.1
Red. "Stormfågeln."

dock inte gehör. Främsta orsaken till pessimismen var väl medlemsminskningen. Klubben rapporterade för första kvartalet 1915 för 33 medlemmar, men för sista kvartalet blott 19. En del möten med olika talare som ordnades lämnade i regel förlust, det enastående inträffade att till och med ett möte med Hinke gav förlust, visserligen bara något över en krona, men i alla fall . . .

Början av 1916 verkade inte heller hoppfull. För första gången måste A. M. Johansson rapportera att han inte i tid kunnat sända pengar till distriktet, därför att klubben inte hade så att det räckte och frågan om klubbens nedläggande kom upp igen, denna gång väckt av klubbens avgående ordförande Axel Jansson. Men man beslöt att striden skulle gå vidare. Tack vare lite förtjänst på litteraturförsäljning kunde den ekonomiska balansen återställas. Det var så, att nya medlemmar gick in på nästan varje möte, men andra ramlade ur, ofta i ännu snabbare takt.

En bra sekreterare hade klubben under flera perioder i Carl Sandberg. Under den period då hungerrevolter förekom flerstädes i landet följde klubben intresserat vad pressen hade att förmäla härom. Ett par möten i livsmedelsfrågan hölls även i Trollhättan av platsens organisationer, men något närmare om resultatet får man ej veta av protokollen. Däremot tillkom en för den ungsocialistiska och den socialdemokratiska klubben gemensam militäragitationskommitté. Ragnar Andersson har i några utomordentligt fint textade protokoll avslöjat sig som den vilken svarade för *Revolts* konstnärliga utstyrsel. Sandberg hade blivit ordförande.

Att i detalj följa klubbens arbete genom åren skulle bli för vidlyftigt. Nämnas kan att klubben var på raskt uppåtgående under 1917 och vid första kvartalet 1918 rapporteras 96 godkända medlemmar. Men det utgjorde kulmen. I slutet på 1918 står blott 55 medlemmar klara, efter ännu lägre siffror under sommaren. 1919 och 1920 håller sig medlemssiffran kring 20-talet och under 1921 kom blott två rapporter till förbundet, en på 6 och en på 8 medlemmar. Sedan är det tyst från Trollhättan under de tre närmast följande åren.

Detta betyder dock inte att klubben låg fullständigt nere. Ett par möten hölls på sommaren 1922 och under den följande vintern och våren hölls, visserligen oregelbundet, flera möten, det sista protokollförda den 24 maj 1925. Klubben återväcktes emellertid ännu en gång på hösten 1925, varom strax skall berättas.

Låt oss emellertid stanna ett tag vid året 1918. Det första protokollet omförmäler: "Gustaf Andersson rapporterade att han talat vid skräddaren och att han varit förbannad för att han ej fick ingå i klubben. Men nu skall han ingå i Verdandi och sedan skall han ånyo söka inträde i klubben och fan skall då ta vid Johansson om han nekar honom inträde, för då ämnar han näpsa honom lagligt." Som man förstår är det "Svartens" nykterhetsvårdande verksamhet som ådragit honom detta allvarliga hot från "skräddaren" — vem nu sedan denne kan vara.

Under detta liksom under närmast föregående år står frågor kring den kommande revolutionen nästan ständigt på dagordningen. Man må ju hålla i minnet att 1917 var de stora svältdemonstrationernas år på en massa platser i landet och 1918 var det omvälvningarna i Ryssland som bildade bakgrund till diskussionerna om revolutionen. På ett möte i april 1918 bildades ett Kvinnornas dyrtidsråd, under — det måste erkännas — ganska pessimistiska uttalanden om nyttan av ett sådant från manligt håll, men kvinnorna hade frisk offensivanda. Alma Fjällman var mycket aktiv, likaså Elsa Johansson.

Samarbete för agitation bland militären förekom i Trollhättan liksom på ett flertal platser med ungdemokraterna, dock endast mera sporadiskt. Ungsocialisterna var härvidlag de som hade den obestridliga ledningen.

Ett flertal diskussionsfrågor var fyndigt formulerade så, att de hade anknytning till dagssituationen, särskilt på livsmedelsfronten. Rent estetiska spörsmål drog man sig heller inte för. Det beslöts sålunda att svordomar inte fick förekomma i diskussionerna, i varje fall inte under ideella spörsmåls dryftande. Axel Jansson (Pass) opponerade sig häftigt, ty han hade för sed att späcka sitt tal med broddar. Ett steg för långt gick man då det beslöts: "Rökning och snusning får på inga villkor förekomma under klubbens möten." Detta beslut stod sig inte längre än till nästa möte, då man gjorde den erfarenheten att möteslokalen tömdes och hela publiken höll "rökpaus" utanför dörren.

Axel Jansson spred ett kraftigt missnöje omkring sig beträffande innehållet i *Brand,* vilket han fann undermåligt och fick också klubbens bemyndigande att tala om detta för redaktionen i osminkade ordalag. Men redaktionen tycktes inte ta vidare notis om Pass skrivelse, som vägrades införande. Nåja, man hade ju sin egen tidning, *Revolt,* och i dess spalter skulle kollegan i Stockholm få veta vad meningar man

hade i Trollhättan. Till redaktionskommitté för ett nytt *Revolt*-nummer valdes Axel Jansson, Ragnar Andersson och Algot Blomberg. Men strax efter detta reste Axel Jansson från Trollhättan. En annan oppositionsanledning var att partiet distribuerade broschyren: Vad vill fackoppositionen?

När klubben inte hade något särskilt aktuellt på dagordningen hölls fingerade kommunalstämmor och de måtte ha varit instruktiva, ty mer än en av de forna klubbisterna har blivit anlitade som kommunalmän längre fram i tiden.

Sista etappen

Den sista etappen i Trollhätteklubbens tillvaro infaller under åren 1925—1929. Första protokollet är för den 15 sept. 1925 och klubben rapporterar för sista kvartalet 25 medlemmar. Ungefär samma siffra hölls också nästa år. Men någon riktig regelbundenhet i klubbarbetet ville det inte bli, troligen främst beroende på svårigheter att få tag på lämplig möteslokal. Klubben irrar från den ena lokalen till den andra. Från den 13 oktober 1925 till den 29 april 1926 hölls inga möten, ej heller från den 29 maj 1927 till den 25 april 1929. Sista protokollet är daterat den 24 oktober 1929.

C. A. Blomberg sitter nu mest som ordförande, K. Flood ett tag som sekreterare, "Svarten" har överlämnat kassabestyren till Bogren och sköter i stället långa tider i följd protokollen, en förändring i sysslorna som kan vara diskutabel, men i alla händelser skriver han sig själv i protokollen som "Svarten", som han alltså inte tar illa upp. Vid protokollet vikarierar också emellanåt en kvinna, Jenny Dahm. Några offentliga möten hölls också under denna period, bl. a. med Albert Jensen och C. J. Björklund som talare. Elis C:son Floodh synes ha vistats någon tid i Trollhättan, ty han har debattinlägg allt emellanåt.

Som totalomdöme om klubbens verksamhet kan nog sägas att det var en bra och ekonomiskt välskött organisation, tack vare "Svartens" vaksamma vård om kassan. Många offentliga möten ordnades, då klubben var som bäst, men som regel gav de förlust. Trollhättan synes inte ha varit någon tacksam "mötesplats", ty till och med Hinkemöten gav sällan ekonomiskt vidare lyckade resultat. Men klubben åtnjöt aktning bland platsens arbetare för det redbara arbete den utförde, därom föreligger påtagliga bevis.

Ännu en gång: Norrköping

Norrköpingsklubben har vi ju redan förut gammal bekantskap med. Sist vi lämnade den skulle den just gå över årsgränsen till 1910. Tyvärr kan man nog inte säga att detta skedde under pukor och trumpeter. Intresset hade betänkligt slappnat. *Brands* upplaga till Norrköping, som varit uppe i 1.000 ex. hade sjunkit till hälften och det var svårt att få kommissionärer på grund av de stora skulderna till tidningen, med allt trassel som därmed följde. O. Nyman, som sedermera tog steget över till "läsarnas" läger, sökte trösta mötespubliken med kristligt färgad uppbyggelse, medan Thorild Lundström hamnat även i denna stad tillfälligt och förkunnade individualismens evangelium.

Ännu en ungsocialistisk klubb hade bildats i Norrköping, vilken väl närmast får betecknas som en utbrytning ur den egentliga ungsocialistiska klubben. Anledningen till bildandet av Norrköpings arbetarklubb — eller som den vanligen kort och gott benämndes: Arbetarklubben — synes ha varit dels vissa strykningar av ekonomiska skäl, som de ur klubben strukna ansåg orättvisa, dels och framför allt hade en del klubbmedlemmar sin arbetstid så förlagd, att de inte hade tillfälle att bevista klubbmötena. Arbetarklubben kom snart i allra bästa kontakt med den tidigare existerande klubben, arbetade samman med denna i gemensamma kommittéer och gick småningom ånyo helt upp i den gamla klubben.

Redan i det föregående har talats om det livliga intresse för diskussioner i fackliga spörsmål som fanns i Norrköpingsklubben. I början av maj 1910 kom skrivelsen från Lundakommittén angående bildandet av en syndikalistisk organisation i Sverge, ett cirkulär som klubben livligt diskuterade. Edvin Lindstam inledde och underströk, att skall en ny klasskampsrörelse resas, så skall den vara sådan att den kan utgöra fundament för det nya samhälle vi vill bygga. I diskussionen deltog bland andra Albert Jensen, som vid denna tid vistades i Norrköping. Karl Gustavsson fann att nu var man inne på den praktiska handlingens linjer.

På höstsidan förefaller klubbarbetet ha blivit livligare. I september återupptogs frågan om syndikalismen och SAC, som ju nu var bildad. Några menade att man borde erbjuda fackföreningarna i staden att från klubben få inledare för diskussion om syndikalismen, men andra talare varnade för detta. Vad vi har att göra är nu närmast att grundligt sätta oss själva in i hithörande frågor, innan vi erbjuder oss att

vägleda andra, menade de. Denna mening segrade. För övrigt blev debatten ytterst livlig och givande. Särskilt Rickard Larsson framhöll i en serie anföranden, att man borde vända och vrida på alla problem som anmäler sig i en sådan fråga. Situationen för arbetarrörelsen fann han vara så vansklig, att man bör iaktta största försiktighet. Han var ej ensam om att hysa betänkligheter, men däremot var man tämligen ense om att ej tappa intresset för syndikalismen, utan upptaga olika sidor av problemet tills det, som sagt, synats från alla sidor. Först sedan detta skett kunde man taga definitiv ställning. Naturligtvis höll man inte på i en följd med dessa frågor, det hade blivit för enformigt, men oftast såg man andra som diskuterades i belysning av syndikalistisk inställning. Själva generalstrejksteorin, som omfattats nästan som axiom, ställdes nu under debatt. Kanske en serie smärre och väl inpassade strejker kunde ha bättre effekt än en generalstrejk? Kanske obstruktion är bättre än strejk? Kanske har vi ungsocialister tappat kontakten med dagens problem för arbetarmassorna? Har ungsocialismen ett praktiskt handlingsprogram? Dessa och andra frågor gnuggades under intressanta debatter.

På hösten 1910 reste den ene av bröderna Lindstam, Birger, till Amerika och ungefär samtidigt häktades Freddy Rosengren i Norrköping som ansvarig för "Kval", Einar Håkanssons efterlämnade skrift. Han hade ådömts fyra månaders straffarbete och häktades omedelbart. Domen ändrades visserligen i hovrätten till två månaders straffarbete, men han hade då suttit häktad ett par månader i väntan på utslaget i hovrätten, så vinsten blev minimal. Själva straffet avtjänade han på Västerviks cellfängelse och det blev svåra månader. Enligt vad Freddy Rosengren själv berättat misshandlades han i fängelset.

På nyåret 1911 levde intresset för SAC lika friskt och bland annat diskuterades rörelsens tidningsfråga, som just då var aktuell, utan att ha fått någon lösning. I den nyvalda styrelsen ingick som gamla och vana Rickard Larsson och Ragnar Lindstam, samt vidare Alfr. Forsberg, Hilda Andersson och Alfred Andersson, den sistnämnde senare under många år verksam i den ungsocialistiska rörelsens CK och senare i SAC:s Arbetsutskott och Federativs styrelse.

Emellertid hängav man sig emellanåt åt betraktelser om ungsocialismens gångna glanstid, betraktelser som tyder på att man inte var riktigt nöjd med nuet. Annat var det för 5 à 6 år sedan — allt var bättre då, menade man. Men man lovade förstås att spotta i nävarna och ta nya tag. Fast, vad beträffar en LS i Norrköping — man kom åter och åter till den frågan! — så kunde nog inte klubben göra så

mycket. Det fick nog bero på radikala krafter utanför den ungsocialistiska rörelsen.

Valdemar Bernhard Johansson, liksom Thorild Lundström gammal bekant från Norra klubben i Stockholm, kom på besök till Norrköping från Linköping, där han tillfälligt slagit sig ner, och bidrog med en föreläsning om en pågående Strindbergsutställning i Stockholm. Han medverkade också senare, när det gällde att väga och värdera Krapotkin mot Bakunin.

Albert Jensen och Arvid Thorberg diskuterar

I september 1911 dryftades på nytt syndikalismen och man ville gärna få till stånd ett diskussionsmöte mellan Albert Jensen och Arvid Thorberg — den senare en gång i tiden medlem av Norrköpingsklubben, just då LO-ordförande. Detta möte kom till stånd först i början av påföljande år, då anordnat av Norrköpings Fackliga Samorganisation. Det var för yttranden vid detta möte som Jensen fick åtal och den dom som redan i det föregående omnämnts.

Året 1912 ingick under än mer dalande stämning. *Brands* upplaga — en ofta anlitad barometer! — hade nu sjunkit till 250 ex. per vecka. Edvin Lindstam höll en pessimistisk betraktelse. Klubbmötena blir alltmer fåtaligt besökta, allt tråkigare, konstaterar han. Ingen tycks längre ha något att tillägga till vad han redan sagt förut. Man finner att något regelrätt styrelseval ej kunde ske vid årsskiftet, endast vissa kompletteringsval och det hände fram på sommaren att varken ordförande eller sekreterare kom till mötena, vilka förresten ej förekom regelbundet.

På nyåret 1913 bestämde man sig för att försöka det gamla universalmedlet till uppryckning: skriva efter Hinke. Men inte hade han tid att komma då, han hade ju ånyo lagt sig i selen för *Brand!* Så fick man väl försöka hanka sig fram ändå.

Fram på vårsidan kom några av de gamla och småningom utramlade medlemmarna tillbaka och som ny medlem ingick Malte Carlsson, senare mycket aktiv även inom SAC. Den outtröttlige Ragnar Lindstam låg i som vanligt och bland medlemmarna nämnes ett tag även Rudolv Holme, dock tydligen endast på en kortare visit i textilstaden. En outtröttlig arbetsmyra var Alfr. Forsberg, fast hans protokoll hör till de mera svårtolkade! Detsamma kan sägas om de som har Gustav

Samuelsson till författare. Ett par andra ofta nämnda kamrater är Reis och Roos, för att göra ett försök till en namnvits. Reis hette Anders och Roos hade initialerna J. E. De var ofta under debatterna i luven på varandra.

Liten men utvald samling

Sorgligt att säga hade Norrköpings ungsocialistiska klubb på nyåret 1914 endast 5 klara medlemmar, enligt protokollet för den 21 januari. Vad var naturligare än att alla fem valdes till styrelse? Alldeles så blev det nu inte, man behövde ju revisorer också och måste därför även godtaga kontingentsyndare i någon mån. Valda i styrelsen blev i varje fall Ragnar Lindstam, G. Samuelsson, Lundkvist och Malte Carlsson samt Alfr. Forsberg, medan J. E. Roos och Hjalmar Nilsson blev revisorer.

Efter denna valhandling synes klubben ha vilat till slutet av oktober samma år. Då är ej klubben större än att man ledigt kan räkna upp dess medlemmar: Edv. Fogelberg, Ragnar Lindstam, Tage Hansson, A. Forsberg, Th. Karlsson, Judith Karlsson, Hjalmar Jansson, Knut Vidlund, Hulda Andersson, Ella Karlsson, Edvin Lindstam och David Gustavsson. Dussinet jämt!

Nu hade första världskriget börjat och naturligt var att detta blev första diskussionsfrågan. Under närmast följande möten kom några nya medlemmar och framåt jul artade det sig nästan livligt som förut, fast naturligtvis i förminskad skala. Nu hade också en LS bildats i Norrköping, troligen med anslutning från en del medlemmar och före detta medlemmar i ungdomsklubben och samarbete etablerades. Men det var litet oregelbundet med arbetet även i LS.

Då man i klubben begrundade tillbakagången för den ungsocialistiska rörelsen tyckte man att övergången från förbund till parti var ett misstag. I alla fall beslöts att så snart ske kunde ansluta klubben till partiet, pengarna hade hittills ej räckt.

Så var man då inne på 1915, utan att något av större vikt är att anteckna för Norrköpingsklubbens del. Man föreläste — alltid utsökt bra litteratur — och diskuterade. Hade man ej annat diskussionsämne så grep man till nykterhetsfrågan, där det alltid fanns skilda meningar. Hinke gjorde åter rätt så täta besök och förstärkte därmed i någon mån kassan. Lämpade det sig inte att ordna möten i Norrköping så tog man någon annan plats: Finspång, Åby, Åtvidaberg etc. Även några andra talare anlitades — men då blev det ofta förlust.

En outtröttlig föreläsare på klubbmötena var Edvin Lindstam. Först sedan man läst Norrköpingsklubbens protokoll vet man något om volymen av den litteratur som Norrlandsfolkets redaktör slukat i sin ungdom.

Årets sista möte ägnades åt val av kongressombud, ty nu var man klar med partiet och hade alltså rätt att vara med. Vald blev Alfred Forsberg, som på första mötet i januari 1916 rapporterade från kongressen.

Ombyte av styrelse var nu bortlagt, den gamla styrelsen fick sitta kvar även under 1916. Klubben var liten men stabil. Utan tvivel var det givande möten inom denna i bästa mening utsökta samling av diskussionstränade kamrater. Nyrekryteringen hade emellertid stoppat och det var lätt att inse, att det blott kunde vara en tidsfråga hur länge klubben skulle kunna hålla ut. Men inte ens i denna lilla krets tystnar de klagande ljuden om resterande kontingentbetalning.

Sista livsgnistorna

Ragnar Lindstam började året 1917 med en undran om inte klubben skulle ordna något i stor stil, med Ragnar Casparsson som talare. Man beslöt att fundera på saken och höra vilken mening LS hade. Man hade också tänkt på professor Knut Wicksell, som tidigare flera gånger talat för klubben, men nu avböjde han. Senare resonerade man med LS om att engagera den danske kamraten Chr. Christensen samt Gust. Sjöström. Till slut blev dock ingenting av.

En viss uppryckning föreföll emellertid småningom börja och anmälan av nya medlemmar duggade så smått. Man arbetade på ett Östgötanummer av *Brand*. Möten i räjongen fortsatte under sommaren och man förberedde firandet av klubbens 20-årsfest. Vid detta tillfälle måste naturligtvis Hinke komma och han kom också. Festen blev fin och behållningen av den i kontanter blev kr. 52: 20 netto. Man diskuterade bland annat senare om den uppdykande fackoppositionen inom den reformistiska rörelsen och om denna debatt får man endast veta att en resolution antogs, som sekreteraren lämnat utrymme för i protokollet, men som han aldrig skrev dit. Ett par möten med Ivan Oljelund slök den förtjänst man gjort på 20-årsfesten.

Klubben överlevde ännu ett årsskifte, men knappast mer. På första mötet under 1918 förelåg förslag från Vänstersocialistiska kommunen om samarbete beträffande offentliga möten. Klubben skulle till första

mötet som man ämnade anordna satsa 10 kronor, men eftersom man inte hade den summan skramlade man ihop de felande kronor 4: 45. Sista protokollet är daterat den 22 februari 1918. Hölls det något möte senare har det ej protokollförts, i varje fall inte i protokollboken.

Från Ulvsbo—Vad

Som i förbigående redan nämnts torde en klubb ha bildats i Avesta redan 1906. På initiativ av denna klubb bildades så en klubb i Ulvsbo—Vad den 3 oktober 1909, efter föredrag av Einar Lindblom från Avesta. Den fick visserligen vid starten blott 10 medlemmar, men dessa visade sig intresserade och gjorde sitt bästa för att stabilisera klubben. Även från Fagersta hade kamrater mött upp vid klubbens bildande, och de besökte även följande möte. De besökande var Carl Zeijlon och B. Eriksson. På närmast följande möten ingick ytterligare några medlemmar, därav även några kvinnliga, vid starten var endast manliga antecknade. Av uppgifter får man klart för sig att spridningen av tidningar, *Brand* och *Nya Folkviljan*, var mycket livlig och för Krapotkin: Erövringen av brödet, antecknade sig praktiskt taget alla medlemmarna. Sedan den lästs skulle den kommunistiska anarkismen diskuteras. Sång förekom flitigt vid mötena, med "Internationalen", "Arbetsmannen", "Socialisternas marsch" med flera omväxlande. Fester ordnades gemensamt med nykterhetslogen "Gullvivan", ibland med hundratalet deltagare. Som de frireligiösa hade starka förankringar i bygderna runt omkring, beslöts ordna regelrätt kampanj med antireligiös litteratur i Ånebo, Sembla och Bråfors. På våren 1910, då cirkulär kommit från Lundakommittén diskuterades detta och beslöt klubben uttala sig för parollen: "Ut ur de fackliga påvekyrkorna!" För övrigt diskuterades de vanliga frågorna om militarism, religion och kyrka, kärlek och äktenskap och diverse annat. Att nämna några särskilda klubbmedlemmar som mera aktiva vore nog en orättvisa mot de övriga, ty aktiviteten inom klubben synes ha varit nära nog 100-procentig. I varje fall var C. A. Eriksson ordförande och Alb. Andersson sekreterare och tillika revisor, en anordning som kanske inte var strikt lämplig. Men absolut olämpligt var att kassören Arv. Sundvall även valdes till revisor, hur bra för båda sysslorna han än kunde vara och säkert också var.

Protokollboken slutar den 22 maj 1910, därför att den var fullskriven, men säkert fortsatte klubben ännu en god tid framåt sitt arbete, ty den tycks ha varit i bästa arbetstagen just då.

Agitationsmöte i Vads Folkets park

Vads-klubben och sedermera Vad LS försäkrade sig om en utomordentligt vacker plats för en Folkets park som genom idogt och uppoffrande arbete blivit en av de bästa i Bergslagen. Från den första öppna dansbanan växte paviljongen och sedermera ett pampigt Folkets hus fram. Otaliga är de gånger då konferenser, kamratmöten och fester anordnats på denna plats. Parken erbjöd stora möjligheter för tältning och friluftsliv som livligt utnyttjats av besökare långväga från landskapets egna gränser.

Nyss nämndes att kamrater från Fagersta biträdde vid bildandet av Ulvsbo—Vads-klubben. När klubben i Fagersta bildades har det ej lyckats att leta reda på uppgifter om, men en protokollbok finnes bevarad som börjar den 4 februari 1912 och Fagerstaklubben är då i bästa arbetstagen, säkerligen sedan flera år tillbaka. En kvinna, Anna Hedlund, skrev alldeles briljanta protokoll och som ordförande fungerade Leon. Pettersson. En flitig debattör vid denna tid inom klubben var Karl Persson. Den sistnämnde blev även sekreterare, då Anna Hedlund avreste från orten. *Brand* och *Nya Folkviljan* spriddes synnerligen energiskt och av redovisningssiffrorna att döma var den sistnämnda tidningen särskilt populär i Fagersta. Nymalthusianismen diskuterades, med Bror Hedlund som inledare, medan Karl Pettersson åtog sig att bena upp ett så knivigt ämne som "Den spekulativa kontra den positiva filosofiens ställning till kvinnoemancipationen". Att den måste bordläggas gång på gång visar att den tålde att begrundas. Den 11 augusti 1912 beslöt klubben hålla en agitationskonferens med Norbergsklubben. Från sistnämnda klubb har man annars nu knappast något material från denna tid bevarat.

Bildningsfrågor, teater och biograf som förströelse och bildningsmedel diskuterades i Fagerstaklubben. Flera agitationsmöten med olika talare hölls och särskilt Birger Svahn nämnes som närvarande vid olika möten. Gemensamma möten med LS ordnades också. Av någon anledning, troligen missnöje med något som tidningen innehållit, indrogs försäljningen av *Nya Folkviljan* och klubben kastade sig med så mycket större energi på *Brand*-försäljningen och "farorna", som nu börjat utkomma. Rätt ofta remitterades frågor som behandlats på klubben till diskussion på Metalls avdelningsmöte, där klubbmedlemmar som tillhörde avd. utsågs att väcka och inleda frågan. Gemensamma offentliga möten ordnades också.

I slutet på 1914 hade diskussionen om "individualismen" även nått Fagersta och man beslöt diskutera "Individualismens segertåg". Men när frågan togs till behandling ändrades ämnet till "Anarkismens segertåg". Något referat av diskussionen lämnas ej. De olika organisationerna i Fagersta synes vid denna tid ha samarbetat i rätt stor utsträckning och det nämnes att klubben hade en med LS gemensam militäragitationskommitté.

Emellertid sjönk klubbens medlemsantal, medlemsavgifterna slarvades det med mer och mer och i högsommaren 1915 beslöts att tills-

vidare hålla blott fyra möten om året. Det dröjde emellertid över ett år, eller till mitten av augusti 1916 innan det blev något nytt livstecken från klubben. Då hade C. J. Björklund besökt orten och hjälpt till att ruska liv i klubben. De gamla klubbisterna, bland andra Leon. Pettersson och Karl Pettersson, var fortfarande med, jämte en del nya.

Den 18 mars 1917 beslöts att försöka bilda en ungsocialistisk klubb i Västanfors, men försöket fick uppgivas, på grund av svårigheter att få lokal. Den 21 oktober 1917 uppdrogs åt då tjänstgörande sekreteraren Karl Andersson att taga reda på vart klubbens tidigare protokoll och andra handlingar från äldre tid tagit vägen. Troligt är att sekreteraren aldrig lyckades utreda detta, i varje fall nämnes ingenting härom i fortsättningen. Offentliga möten ordnades med Ragnar Casparsson och Ivan Oljelund, båda med en smula förlust och med Hinke, där det blev närmare 100 kronor i vinst. "Kan samhällsproblemen lösas på parlamentarisk väg?" var en diskussionsfråga som inleddes av Leon. Pettersson och som av inledaren besvarades med ett bestämt nej. En sentida kommentator har med blyerts tillfogat den elaka frågan: "Vad säger du i dag, Leon.?"

Därmed är den tillgängliga protokollboken fullskriven, men klubben levde och verkade ännu ett halvår. Emellertid framgår av brev och redovisningshandlingar för *Brand*, som klubbens outtröttlige kommissionär Hjalmar Hjelm samlat och ställt till förfogande, att de ungsocialistiska idéerna har överlevt klubben i Fagersta och lever än.

Hällevadsholm

Om denna klubb har Gösta Olsson, välkänd både inom den ungsocialistiska och den syndikalistiska rörelsen, sänt en del intressanta upplysningar. Han meddelar, att enligt vad äldre personer sagt honom, har det funnits klubbar i Hällevadsholm tidigare än den nuvarande, vilken oavbrutet varit i verksamhet sedan 1928.

Tyvärr, skriver han, har det inte varit möjligt för mig att kunna fastställa årtal eller kunna ge anvisning på deras efterlämnade gamla arbetsmaterial. Den första klubben fanns troligen något av de första åren efter sekelskiftet, och den andra troligen någon gång mellan 1910—1914. Till detta kan anmärkas, att en klubb bildades i Hällevadsholm 1909, men några spår av en ännu tidigare klubb har ej stått att upptäcka, vilket inte hindrar att uppgiften därom kan vara riktig.

Om den nuvarande klubben meddelas, att dess första konstituerande möte hölls den 12 februari 1928 och fick vid starten 11 medlemmar,

Kamratmöte i Hällevadsholm 1931

därav 3 kvinnliga. Själv har Gösta Olsson tillhört klubben sedan den 15 april samma år och inträdde då som klubbens 12:te medlem. Den första styrelsen hade följande sammansättning: August Johansson, ordf., Albert Jönsson, sekr., Albin Broberg, Sven Jönsson, v. sekr. och Ivar Broberg, v. ordf. Av de första 11 finns numera ingen kvar i klubben. Två är döda och de andra har avflyttat från orten eller av andra anledningar lämnat rörelsen. August Johansson avled den 29 april 1944, nära 68 år gammal, Albert Jönsson ströks redan 1929 och är numera sedan flera år avflyttad från orten, Albin Broberg lämnade klubben i och med sin avflyttning 1939, Sven Jönsson hade lämnat platsen redan på våren 1928, och Ivar Broberg, den sista av de 11, avflyttade sommaren 1946.

Klubbens mest verksamma år var 1929 då den höll 18 klubbmöten och 2 offentliga. Dess minst verksamma år var 1945 då den höll endast 2 klubbmöten och 1 offentligt. Högsta medlemsantalet var 20 sommaren 1935 och minsta medlemsantalet 9, 1 dec. 1932. För närvarande är medlemsantalet 15.

Givetvis har det under årens lopp skiftat med både med- och motgång. Men trots svåra förhållanden som förorsakats genom avflyttning och svårigheterna att erhålla nyrekrytering, då det sällan ankommit nytt folk till orten, har dock klubbens verksamhet aldrig helt legat nere. Medlemmarnas intellektuella kvalité har i allmänhet varit hög,

vilket gjort klubben aktad och respekterad även utåt. Bland medlemmarna förtjänar kanske främst att nämnas Wilhelm Olsson och August Johansson. Den förstnämnde, f. d. förtroendeman för Sv. Stenhuggarförbundet, och som inträdde i klubben den 1 maj 1928 och dog som medlem efter aktivt deltagande så länge krafterna räckte, den 3 febr. 1947, 79 år gammal. Han var god debattör, och höll föredrag och föreläsningar av hög kvalité.

I övrigt kan nämnas att klubbens nuvarande styrelse består av Karl Persson, ordf., sedan 1946, Astrid Högberg, sekr., sedan nyåret 1947, Gösta Olsson, kassör sedan 1944, A. E. Nylund, v. ordf. sedan nyåret 1947, och Johan Sörkvist, v. sekr. ävenledes sedan nyåret 1947.

Av de protokollböcker som Gösta Olsson haft vänligheten att leta fram och låna ut — de omfattar 10-årsperioden 1929—1939 — får man ett starkt intryck av ordning och reda i klubbarbetet, som en del större klubbar skulle haft mycket att lära av. Vad Gösta Olsson säger om medlemmarnas höga intellektuella kvalité är fullt berättigat och det är klart att mötena kunde göras både intressanta och omväxlande med de goda krafter som stått klubben till förfogande. Det var och är en fattig och på samma gång konservativ bygd där klubben verkar, men energiska attacker har gjorts för att bryta mark för rörelsen i omkringliggande trakter: Rabbalshede, Dingle och Hamburgsund. På åtminstone den sistnämnda platsen fanns vid den tidpunkt det här närmast är tal om, 1935, en mycket intresserad ungsocialist, nämligen Evert Arvidsson, nu medarbetare i *Arbetaren* och troligen fanns flera.

Betydligt mera vore att tillägga — och var förresten nedskrivit — om den ståndaktiga Hällevadsholmsklubben, men utrymmet medger icke att allt medtages.

Stensjö

heter en annan plats i dessa trakter med vilken Hällevadsholmsklubben höll kontakt. Där bildades en klubb 1926, som var verksam några år. Mest bekant blev klubben för en kampanj den förde med hjälp av *Brand* för att få den på Restads sinnessjukhus inspärrade Gunborg Andersson, Tossene, utskriven. Hon hölls inspärrad som misstänkt för att ha anlagt

Kamratmöte i Stensjö 1931

mordbrand, vilket bevisades vara en ogrundad misstanke. Först efter 6 års inspärrning blev hon frigiven, vartill Stensjöklubbens aktivitet verksamt bidrog.

Finspång

Carl Jönsson, nu bosatt i Lund, skriver och berättar ett och annat ur sitt växlingsrika liv. Han är född i Skåne, men redan vid 15 års ålder år 1915, kom han till Finspång, där han erhöll arbete. "För en vetgirig yngling var allting nytt och för allt hade man intresse. Redan efter ett par månader kom jag i kontakt med några präktiga pojkar som sålde *Brand* och *Nya Folkviljan*", fortsätter han. "Den ena av dem var Henning Landelius, troligen senare emigrant till USA. Vi bildade 1916 på våren en ungsocialistisk klubb. Sålde massor av tidningar och litteratur. I samma veva kom en äldre järnarbetare även gammal ungsocialist (en farende svend) till Finspång. Han hette Neijlick och var ivrig propagandist för de syndikalistiska idéerna. Organiserad i Järn och Metall försålde han ändock *Syndikalisten*, sådär en 15 ex. i veckan, han fick mej intresserad för att överta försäljningen av *Syndikalisten* och jag fick upplagan till slut i 75 ex. i veckan. På hösten 1916 tyckte jag tiden var mogen för en LS bildande. Vi skrev till SAC och John Andersson kom till Finspång och höll ett föredrag om "Reformistisk eller revolutionär klasskamp". Jag tror det var i början av oktober. Den gången lyckades vi ej bilda någon LS, men några månader senare bildades Finspångs LS, man kan väl säga tack vare den propaganda som vi ungsocialister nedlagt på platsen för densamma, då var jag redan rest därifrån (1/11 1916 till Nynäshamn) och sedan for man omkring på olika platser. Jag var bland annat på ett anlägg utanför Stockholm 1918 och var då med i Stockholms Ungsocialistiska klubb och Stockholms LS. Om det var Södra eller Norra minns jag inte. (Tyvärr har min gamla klubbok förkommit). Reste sedan 1921 ner till Skåne igen. Var med i gamla ungsocialiska klubben i Lund, men sen avsomnade den och jag blev mer och mer isolerad ute på landsbygden."

Ja, så skriver en gammal ungsocialist och försäkrar att han alltjämt har sina ideal från ungdomen kvar. Brevet handlar, som man ser, inte enbart om Finspång och klubben där, men vad han berättar är typiskt för rätt många. Breven skulle förlora på att styckas upp — det är i sitt sammanhang de har något att säga om vad som upplevats.

Katrineholm

Klubben i Katrineholm bildades 1904 och återupptogs någon gång på sommaren 1916 och klubben fick då vid starten 17 medlemmar. Medlemsökning fortgick emellertid raskt. Sista kvartalet 1916 rapporterades 27 medlemmar, första kvartalet 1917 är medlemsantalet uppe i 58 och vid årsslutet i 65. Nästa år blev det sämre, i början 53, i slutet 20 medlemmar och under 1919 lades klubben ner.

K. A. Nohr, mångårig katrineholmare, lovade att tillrättaskaffa klubbens protokoll, som överlämnats till ett lokalt arkiv för arbetarrörelsen, men vid närmare efterforskningar var de borta, ingen visste vart de tagit vägen. Endast en klubbtidning, *Rebellen*, fanns i behåll. Liksom ett flertal andra klubbtidningar på olika orter är *Rebellen* utförd med stor omsorg, rentav artistiskt, 22 sidor i omfång och försedd med teckningar, samt med omväxlande skämtsamt och allvarligt innehåll. Erkännas får emellertid att innehållet knappast helt motsvarar utstyrseln.

Nynäshamn

Beträffande den gamla och stabila ungsocialistiska klubb som fanns på denna plats finnes troligen inte mer än ett fragment av handlingar kvar, en protokollbok omfattande tiden 7 november 1913 till 1 december 1915. Denna lilla protokollbok hade hamnat så långt från platsen som nere i Lund, varifrån ävenledes Carl Jönsson, vars brev nyss citerats, haft vänligheten sända den. Boken är från en tidpunkt något innan han själv kom till Nynäshamn och kom med i klubbarbetet där.

Nynäshamnsklubben torde ha bildats redan 1906 och i annat sammanhang har omtalats att Axel Holmström höll sitt första Amaltheaföredrag just i Nynäshamn, vilket han sedan strax efteråt upprepade i Stockholm.

Nynäshamnsklubbens fana

När protokollboken börjar har nyss Albin Thunell hållit ett föredrag där över ämnet: "Ett sant ord i vår galna tid." Någon vecka förut har Hinke varit där och som vanligt har detta möte reparerat upp klubbens skrala ekonomi. Några medlemmar fanns

Nynäshamnsklubben 1915

som tyckte att man borde lägga ned klubben och ägna allt arbete åt platsens LS, men majoriteten röstade för klubbens fortvaro. Emellertid bestämde man sig för att hålla endast ett möte i månaden i stället för förut två. Även fann man det nödvändigt att sänka upplagan på *Brand*, av vilken 100 exemplar dittills tagits. Det upplystes att majoriteten av medlemmarna var arbetslösa.

I februari 1914 bildades samman med socialdemokratiska ungdomsklubben en gemensam militäragitationskommitté. Som livaktigheten verkade att ha blivit bättre övergick man till att på nytt hålla två möten i månaden. En klubbist hade blivit misshandlad av polisen och klubben beslöt en insamling för att eventuellt väcka rättegång. — Det visade sig efter en tid att den nyss omtalade gemensamma militärkommittén ej kunde komma i arbete, då den socialdemokratiska klubben ej sände representanter till mötena, varför man beslöt att upplösa kommittén. — En både lång och intressant debatt förekom vid ett möte på högsommaren kring frågan: "Vad kan vi lära av världskriget?" en debatt som visade att klubben hade goda debattörer, vilket förresten framgår av även andra protokoll. Hinke kom ännu en gång till Nynäshamn och lättade därmed på nytt en smula på de ekonomiska bekymren. — Det framgår av ett

protokoll att klubben tidigare låtit trycka egna flygblad, vars restupplagor man beslöt sprida. — Under största delen av den tid protokollboken omfattar var det Ernst Joh. Ek som var klubbens ordförande och tydligen mest drivande kraft, men även klubbens övriga medlemmar var över lag aktiva, fast de ej var så många. I protokollen nämnes ofta Anders Ström, sekreterare, John Andersson, för tidningar och litteratur, K. Blom, K. Rådström, G. Lundström med flera.

Av klubbsammandrag ser man att Nynäshamnsklubben låg nere en del av 1916, men rapporterar under 1917 för 10 medlemmar. Låg nere 1918, men återupptogs 1919 med 13 medlemmar, rapporterar även för ett par kvartal 1920, men är sedan helt borta.

Ludvika

Några mera sensationella uppgifter hittar man visserligen inte i Ludvikaklubbens ännu bevarade protokoll, men väl en del drag som nog kan anses typiska för ett flertal klubbar.

När den första klubben bildades i Ludvika har man inga bestämda uppgifter om och ej heller om dess verksamhet. När en klubb på nytt bildades i Ludvika den 3 mars 1913 synes de som då bildade klubben ha saknat all kontakt med dem som eventuellt fanns kvar på platsen från tidigare klubb. Det blev att börja med 8 medlemmar i den nybildade klubben, bland dem den från andra platser tidigare omtalade Per Bjärrström, som möjligen var initiativtagare till att klubben återupptogs. Medlemsantalet ökades redan nästa möte med 9 nyinträdande och sedan undan för undan. Bland de mera aktiva i diskussionerna nämnes Arvid och Alvar Bergström. Klubben höll denna gång samman litet över ett år, den nedlades på sommaren 1914, troligen dels på grund av ekonomiska svårigheter och dels därför att några av de aktivaste flyttade från platsen.

Nästa gång klubben upptogs var på våren 1916. Det blev blott fyra möten, sedan var det stopp på nytt. Upplivningsförsök gjordes på våren 1918, med tre möten som resultat och sedan ingenting vidare förrän i slutet på augusti 1920.

Denna gång blev det betydligt bättre fart i arbetet och möten hölls någorlunda regelbundet en gång i månaden att börja med, senare var fjortonde dag och en period varje vecka. Men varje sommar tog klubben semester, som kunde bli rätt lång, 1921 exempelvis från mitten på april till slutet på november. 1923 hölls ej mindre än 25 möten,

men det blev tydligen överansträngning, ty i januari 1924 dog Ludvikaklubben.

Vad som verkade åtminstone ekonomiskt stimulerande på klubben under dess epok var de av klubben ordnade balerna. Belysande är den kvartalsrapport som revisorerna lämnade för första kvartalet 1922. Inträdesavgifter och medlemsavgifter redovisas med tillsammans kronor 12: 50, nettoinkomster på baler kronor 220: 47! Fullt så bra gick balerna förstås inte alla kvartal, men inkomsterna var dock relativt betydande. Klubben använde de medel som sålunda inflöt till en rätt omfattande agitation och man får inte alls intrycket att det allvarliga klubbarbetet åsidosättes för nöjena. Bland mera aktiva debattörer nämnes Bror Ljung, Gust. Nylund, J. A. Bergström, Börje Jacobsson, K. O. Svensson, Simon Björkström, G. A. Gustavsson, Gustav Utter, Wilh. och Elis Rydberg med flera. Egentligen var en väsentlig del av samtliga klubbister på olika sätt aktiva.

Västerås. — Ett demonstrationsefterspel

Som ett av ungsocialismens allra äldsta fästen kan Västerås betraktas, men tyvärr är det helt litet material som kunnat framskaffas från äldre tid. Som tidigare nämnts bildades den första klubben i Västerås redan 1895 och troligt är att den i likhet med så många andra sedan dess varit nedlagd längre eller kortare tidsperioder. De få handlingar som finns är från en långt senare period. En av de äldre Västeråsklubbisterna, Sven Isacsson, har ombetts berätta litet från gångna tiders klubbliv i Västerås och han har valt ett demonstrationsminne från 1914:

Då man vid nämnda års demonstration skulle ha förhandsgranskat inskriptionerna på fanor och standar som skulle bäras med i tåget, förbjöds ett standar som den ungsocialistiska klubben ämnade medföra i tåget med inskriptionen: "Frihet åt Amaltheamännen." Förbudet väckte stor harm, inte bara bland ungsocialisterna. Dessa föresatte sig att trotsa polisförbudet.

Då demonstrationståget satte sig i rörelse bars den förbjudna fanan hoprullad på sin stång och kunde alltså ej rimligtvis ge anledning till omedelbart polisingripande, men polisen skockades manstarkt kring den som bar fanan. Vid lämplig tidpunkt flög den hoprullade fanan ut för vinden och det blev ögonblickligen ett vilt slagsmål mellan poliserna och den fanvakt vi bildat. Striden böljade med förbittring och

trots de vinande polissablarna kunde fanan ej erövras från oss. Sönderriven och smutsig bars fanan i triumf in i Folkets park. Demonstranterna var nu överlag så uppretade att det ej hade varit rådligt att fortsätta erövringsförsöken.

Att det skulle komma efterräkningar var naturligtvis alla beredda på och sådana kom också. Vid den rättegång som följde yrkades på ända upp till 8 års straffarbete. Så farligt blev det nu inte. I stället för att med egna ord berätta om rättegången kan här lämpligen citeras det referat som Västmanlands Allehanda, numera saligen avsomnad, lämnade efter första rannsakningen som hölls den 7 maj 1914.

"Inför rådhusrätten i Västerås företogs i går rannsakning med häktade sadelmakeriarbetaren Gunnar Eriksson samt på fri fot varande grovarbetaren Klas Björn, valsverksarbetaren Ax. Östgren, bryggeriarbetarna Ivar Lindgren och Adolf Nordström samt rörarbetaren Sven Isacsson, alla instämda för brott mot offentlig myndighet. Sedan häktade G. Eriksson upphämtats och inställts för rätten ordnades de övriga på två led vid domarbordet med vederbörlig bevakning bakom. Skenbarligen något nedstämda till humöret syntes de alla ta saken lätt, med undantag för Isacsson, som till skydd och tröst medtagit sin gemål och med stor energi bestred en del mot honom framställda påståenden i fråga om Amaltheafanan, dess bärare, ut- och invecklande m. m. Den officielle fanbäraren, Ax. Jansson, hade tagit sin Mats ur skolan och skuddat Västeråsstoftet av sina slitna kolportagesandaler och ej kunnat anträffas med vederbörlig stämning. Med utevaro lyste ock den efter någon tids drunkningsdöd sorgligt uppståndne gamla unghinken, som har ärats för- och öknamn som på sin tid bars som hedersmannen av en gammal svensk general (Sven i helvete). Det var f. d. sjömannen ambulerande handlanden m. m. Sven Johansson, vilken måhända än en gång är sysselsatt med att drunkna på främmande kust."

Så långt den citerade tidningens referat. Den så stort upplagda processen blev närmast pannkaka. Det högsta straff som utmättes stannade vid tre månader. Men säkert fick vi den gången god hjälp av de maktägande, genom den uppmärksamhet som genom dess åtgöranden riktades på kampen för våra tre kamraters frihet. Allt starkare blev detta krav och tre år senare var vi vid målet: fängelseportarna öppnades för dem och de återbördades till livet och till vänner och kamrater.

Västerås ungsocialistiska förening

Det finnes bevarade medlemsmatriklar från åren 1915—1917 och 1919—1924 från Västeråsklubben — Västerås socialistiska förening var dess officiella namn — och av dessa synes framgå att klubbens arbete återupptagits på våren 1912, efter en troligen ganska lång vila.

Efraim Jansson, Västerås

1915 fanns i klubben kvar tre medlemmar med inträdesåret 1912 och även några från 1913 och 1914, men de flesta var nyinträdande för året. Inalles är medlemsantalet ungefär 30. 1916 kvarstår bland den äldsta uppsättningen endast Sven Isacsson, men antalet nyinträdande är betydande och klubben räknar detta år bortåt 70-talet medlemmar. 1917 har en minskning inträtt ner till ungefär 50-talet, men då vi nu nödgas göra hopp över närmast följande år och kommer fram till 1919 har klubben åter ryckt upp till 60-talet och håller sig där också följande år. Men 1921 ser sämre ut. Medlemmarna formligen ramlar ur matrikeln och av de som blir kvar fristämplar ett betydande antal. Mot slutet av 1923 finns blott 6 medlemmar kvar, av vilka de 5 betecknas med bokstaven A, vilket torde betyda arbetslös. Även dessa sex försvinner i slutet på februari 1924. I medlemsförteckningen finner man flera kända namn. Flertalet var nog till åren komna män och deras hustrur tillhörde också klubben.

Genomser man de protokoll som bevarats och som börjar den 10 mars 1916, så finner man att Efraim Jansson från Hallstahammar då begär inträde. Man uttalar sig också för bildandet av en lokal fredskommitté, varom förslag väckts från socialdemokratiskt håll. Här som på många andra platser märker man att nykterhetsintresset är starkt representerat inom klubben. I maj månad framhölls att den starka tillströmningen av nya medlemmar borde föranleda att principdebatter i större utsträckning borde stå på dagordningen, för att få medlemmarna mera skolade. Från Trollhättan anlände Axel Jansson (Pass), men gjorde blott en mycket kort visit i klubben. Från Trollhättan kom också A. S. Ström, Hj. Häll och N. Ludvigsson, den senare särskilt trägen i klubbarbetet. Ordförande var Sven Isacsson och sekreterare G. K. Jansson.

Ett flertal föredrag ordnades med bland andra O. Ljungdahl, Hilma Hovstedt och Gunnar Danko (Gunnar Hirdman). Sommarutflykter ordnades, som synes ha blivit vällyckade. Samarbetet med platsens LS var gott och båda organisationerna uppträdde gemensamt vid

många tillfällen. Däremot synes det nyss omtalade fredsutskottet ej ha uträttat något nämnvärt. Det höll några möten, men sedan drog sig klubben ur detsamma. I likhet med ett flertal klubbar fanns en militärkommitté samman med ungdemokratiska klubben. En tid var Nils Ludvigsson ordförande, men då han avflyttade valdes Emil Bergkvist i hans ställe och tjänstgjorde under rätt lång tid. Sven Isacsson ägnade sig främst åt litteraturspridningen. Hunger- och dyrtidsspörsmålen upptogs också i Västerås och ett stort möte var ordnat i Folkets park den 27 april 1917, där en "27-april-kommitté" tillsattes, men det rapporteras senare att kommittéarbetet mer och mindre öppet saboterades av de reformistiska medlemmarna. Emellertid upptogs en del dyrtidsproblem på klubbens möten, exempelvis kaféernas höjda priser, hyresstegringarna m. m. Det förekommer emellanåt att i protokollen antecknas om "att beslut som fattats ej protokollföres". Efraim Jansson anlitades för agitation inom distriktet i rätt stor utsträckning och militäragitationskommittén var i livlig verksamhet. Det framgår vidare att av Västerås arbetare utsetts en livsmedelsinspektör och att för denna befattning utsetts Aron Johansson, men stadens livsmedelsnämnd ville ej godkänna hans ingripanden. Som ingenting vidare förekommer om saken får man antaga att tvisten kunde avskrivas, troligen därför att livsmedelssituationen i någon mån förbättrades under hand och proteströrelsen i takt därmed ebbade ut.

Arbetet inom klubben var synnerligen livligt och debattämnena var många. Goda uppslag fattades inte och klubben hörde till de mera kritiskt inställda i många frågor som upptogos, ofta med utgångspunkt från artiklar i *Brand*, eller också från någon nyutkommen broschyr. Många offentliga möten ordnades, som tydligen hade sin säkra stampublik, ty i allmänhet gick mötena ekonomiskt ungefär jämt ihop. Mot *Brand* var man generös och osålda exemplar betalades i regel av klubben.

Knut W. Lånström och Anarkisten.

Mot slutet av 1918 börjar det klagas över dåligt besökta möten och även inre oenigheter skymtar. Bland nya namn som dyker upp i protokollen lägger man märke till Erik Brav och Knut V. Lånström, som dock tydligen ägnade sitt främsta intresse åt arbetet i LS. Erik Brav väckte i slutet på 1919 förslag om att klubben borde läggas ner, liksom han ansåg den ungsocialistiska rörelsen vara överflödig. Allt intresse borde samlas för den syndikalistiska rörelsen. Frågan avskrevs

emellertid utan beslut. Det märkes i protokollen att Västerås är en studiernas stad. Goda föredrag och föreläsningar hålles på mötena av klubbens egna och G. A. Ramström skriver alldeles förträffliga protokoll (tyvärr blev han dock snart borta för alltid och sorgen inom klubben vid hans död var stor), medan W. Larsson nu är satt att sköta klubban. Frågan har varit uppe även i Västerås att skilja ut en särskild kvinnosektion, men det omvittnas i nästan varje protokoll hur mycket de relativt talrika kvinnliga medlemmarna gjort för att höja trevnaden. I början på 1920 beslöt man att klubben skulle skaffa sig en egen handskriven klubbtidning, som borde utkomma 4-sidig, med nytt nummer till varje möte. Som redaktör valdes Knut V. Lånström. Mycket riktigt säges i nästa protokoll: "*Anarkistens* redaktör uppläste tidningens innehåll, vilket var både skämtsamt och allvarligt och mötet visade sin tacksamhet genom starka applåder". Det blev nu inte till varje möte tidningen kom, men efter några veckor kom i alla fall ett nytt nummer och redan följande möten ytterligare två, men därefter tycktes *Anarkistens* korta saga vara slut. Men hur det var saknade man tidningen och efter en tid togs frågan upp på nytt. Nu valdes Ernst Larsson till dess redaktör och redan nästa möte, den 10 december 1920 förelåg ett nummer klart och följande möte, som hölls nyårsafton ännu ett, med tillhörande nyårsbilaga av Knut V. Lånström. På nyåret blev det redaktörsbyte på nytt och nu valdes J. A. Edström, vars första nummer kritiserades för alltför långt driven skämtsamhet. Lite mer allvar borde det vara. Detta fick till följd att redaktören begärde en granskningskommitté, som tydligen skulle öva förhandscensur. Redaktörens försiktighet visade sig vara behövlig, ty då nästa nummer kom var innehållet visserligen allvarligt, men ej dess mindre framkom till och med förslag att numret skulle — brännas. Så illa gick det inte, men en mycket omdebatterad artikel beslöt man skulle omskrivas, med borttagande av smädliga uttryck mot en av klubbmedlemmarna. Efter en sådan kontrovers var det nästan en hederssak för en ambitiös redaktör att avgå och så valdes Torsten Eriksson till ansvarig utgivare. Så kom ännu ett nummer; man var då hunnen fram i juni. Ytterligare ett par nummer som ägnades litterära och allmänt agitatoriska ämnen avnjöts i allmän sämja. Däremot vållade *Brands* innehåll vid denna tid en del debatter, speciellt en av Lånström skriven artikel om

ungsocialism och syndikalism delade klubben i två betydligt aggressiva meningsgrupper. Diskussionen överflyttades sedan till och fortsatte i LS. Inte ens *Anarkisten* kunde, trots tidigare erfarenheter, hålla sig utanför denna debatt, med påföljd att tidningens förste redaktör blev rasande, ty det var mot honom inlägget riktade sig. Detta är sista gången man ser *Anarkisten* nämnas i tillgängliga protokoll.

En tråkig omständighet var att klubben sedan en tid tillbaka fått föra en ambulerande tillvaro, utan bestämd lokal. Naturligtvis nådde debatten om individualistisk anarkism, eller som frågan här formulerades: egoism eller altruism, även Västerås, men debatten synes inte ha intresserat så värst. Den fördes huvudsakligen mellan E. Larsson och Knut Lånström. Den sistnämnde lämnade förresten vid årsskiftet till 1922 klubben, då han avflyttade från platsen.

Det sista tillgängliga protokollet är från den 8 juni 1923. Som förut sagts levde klubben tydligen ännu några månader, fast med blott ett halvdussin medlemmar. I ett av de senaste protokollen får man en bild av ställningen, då det säges att både styrelse och åtminstone ene revisoren låg ute på nödhjälpsarbete. Under sådana omständigheter var det sannerligen inte lätt att hålla samman Västerås socialistiska förening längre.

Linsäll

Linsällklubben bildades någon gång i mitten på 1917 med 40 medlemmar, som ökades till 56 vid årets slut. Den startade tidigt en studiecirkel, vilken dock fick idka sina studier vid en karbidlampa, en belysning som också synes ha varit den enda som stod klubbmötena till buds. Men folk kom ändå, vid möte under julen räknade man in inte mindre än 41 besökare. Ordförande var Olof Sjöberg. Läs- och sångaftnar ordnades. Däremot var man inte förtjust i dans. Man gjorde också anfall mot Glissjöberg, utan att dock lyckas få igång någon klubb där. En skarp strid fick man mot Linsälls präst, som gick omkring och höll svavelpredikningar för de kvinnliga klubbmedlemmarna och faktiskt skrämde dem ur klubben. Energiska ansatser gjordes för att få ungsocialisterna utestängda från Föreningshuset. Som motgift rekvirerades "Den religiösa pesten", som flitigt spreds. Man kan utan överdrift säga att klubben höll mönstergill ordning. Dörrvakter såg till att inga berusade slapp in på mötena och det var strängt förbjudet att använda svordomar under debatterna. Av klubbisterna blev två mönstringsvägrare: Olov Röstberg och Axel

Eriksson. Det fanns flera goda debattörer i klubben, därav en bror till nyss omnämnde Röstberg, ett par bröder Åslund, Karl Hansson, O. Alfr. Rööd och flera andra. Det florerande kortspelet om pengar utdömdes — kort sagt klubben fyllde en verklig kulturmission. Varför kvinnorna skulle motas ur klubben är svårt att förstå, ty männens ansvar gent emot kvinnorna underströks starkt i flera debatter. Man kan nästan säga att klubben hyllade asketiska ideal. Dansen utdömdes och en talare yttrade att "dansen är skadlig, ty alla laster trivs i skuggan av den". Rökning på mötena var strängt förbjuden. Men motaktionen mot klubben i denna skenhelighetens bygd blev värre och värre. Man beslöt ordna offentligt diskussionsmöte med dans: "Skadar ungsocialismen ungdomens moraliska begrepp?" En klubbmedlem med namnet Ehn inledde. Hur debatten utföll omnämnes ej, men faktum är att intoleransen faktiskt lyckades ta död på klubben. Efter mötet låg klubben nere i nära ett och ett halvt år och när den på nytt samlades en sista gång den 6 november 1921, var det för att definitivt upplösa den. Medlemmarna hade emellertid rätt allmänt övergått till Linsälls LS.

Kila

"För revolutionärer är ingenting omöjligt" står det förhoppningsfullt på titelbladet till den protokollbok från Kila ungsocialistiska klubb, i vilken man kan avläsa klubbens korta saga. Vidare läser man: "Våra lokaler var i början St. Hallen och Snälltorp, där möten hölls varannan gång var 14:de dag. Vid Snälltorp bildades Kila Ungsocialistiska klubb, med 7 medlemmar vid starten, den 1 december 1919. Algot Hammarlund blev ordförande och Einar Vähl sekreterare. På nyåret 1920 protesterades mot domar över Staaf och Järnberg samt mot utvisningen mot Augustin Souchy. Även här skulle man ha en egen handskriven klubbtidning och som dess redaktör valdes Elis Olsson, som "korrekturläsare" Martin Johansson och som "sättare" Filip Svensson. Trots dessa omsorgsfulla förberedelser hör man aldrig av att något nummer av tidningen kom. I denna klubb rådde det underliga förhållandet att medlemmarna hade fordringar på klubben — annars brukar det vara tvärtom. Då ordföranden Hammarlund avflyttade från platsen valdes Filip Svensson som ersättare. Bland medlemmar i klubben nämnes Elis Boman, kanske mest känd inom den syndikalistiska rörelsen. Den 3 oktober 1920 fattades beslut om klubbens nedläggande, men Filip Svensson lovade kvarstå som försäljare av *Brand*.

Hallsta—Hallstavik

Det finns inga säkra uppgifter om när denna klubb bildades, de första nu tillgängliga protokollen är från april 1926. Man får det intrycket att det var en klubb där man trivdes och hade roligt. Med hjälp av matrikeln kan man sluta sig till att klubben bildades i början av 1925 eller kanske i slutet av 1924, med 52 medlemmar vid 1925 års slut och sedan resp. 49 och 40 de närmast följande åren. 1928, som är klubbens sista redovisade år är det 27 medlemmar. Som drivande krafter kan man utan tvekan nämna familjen Åkerblad, Axel, Emmy och Vivi. Naturligtvis hade man sin klubbtidning, *Klubbkamraten*, men dessutom hade man hittat på något för platsen ganska unikt, frågelåda, en kombination av frågesport och uppslag till debatter. Det gick så till att vem som ville fick lägga ner en fråga i "lådan" och ange vem som skulle svara på den. Det blev ju också något av de oförberedda talarnas klubb, men var frågan av knivigare slag kunde uppskov och bordläggning beviljas. Som exempel på en ren kunskapsfråga kan nämnas: "Hur många syskon hade Mikael Bakunin?" Den som fick frågan måste utbedja sig anstånd med svaret. Utom diskussioner om olika frågor förekom amatörteater, deklamation, fruktauktion och ibland dans. Till och med en maskeradbal ordnades av klubben. Offentliga möten ordnades med olika talare, C. J. Björklund och Albert Jensen bland andra, men nya medlemmar fick man ytterst sällan om ens någonsin. Men dem man hade var stabila — åtminstone i det längsta. Mot slutet blev det förstås rätt många "skubbare". Under sista halvåret 1927 låg klubben helt nere. Sista prokollet är för den 6 april 1928.

Forsmo

Av en bevarad matrikel från Forsmo ungsocialistiska klubb framgår, att klubben vid slutet av sitt första verksamhetsår, 1918, hade ett 40-tal medlemmar och detta medlemsantal hölls någorlunda även under största delen av följande år, fast rätt många avflyttade från platsen i slutet på året. 1920 flyttade så många att klubben nedlades, men till förbundet rapporterades fortfarande för fulla antalet så länge klubben existerade.

Klubben bildades på våren 1918, med E. Forsberg som ordförande och Eric Öström som sekreterare. En av klubbens första åtgärder blev att rekvirera klubbhalsdukar, stora, svarta och fladdrande, som man fann vara ett fint klubbmärke. En av de första agitatorer som besökte

platsen var Axel Andersson från Malmö och han blev tydligen Forsmoklubbisternas favorit, ty han återkom senare.

Då klubbisterna fått sina halsdukar synes intresset för mötena ha svalnat katastrofalt, men kanske berodde det på vantrivsel med den dåliga lokalen, som man konstaterade behövde åtminstone en grundlig rengöring. Ändå drog man sig inte för att bjuda dit befälhavaren för Forsmo postering till diskussion om militarismen, fast han kom förstås inte. I stället kom Axel Andersson tillbaka efter genomförd turné och gav goda råd om klubbarbetet. Trots dessa råd blev det så dålig fart i klubbarbetet att man "vilade" från den 4 september 1918 till den 6 augusti 1919, alltså nära ett helt år. I september 1919 kom Gustav Sjöström på besök. På hösten samma år beslöt klubben starta sitt eget tidningsorgan: *Forsmo skrivklåda,* med Edvin Andersson som redaktör. Man beslöt också tillämpa den sunda principen, att de som ville ha in något i tidningen skulle erlägga en mindre avgift, per spalt räknat. Detta synes ej ha avskräckt dem som led av skrivklåda, ty på ett par månader hade man tidningen klar för uppläsning på klubbens möte. Även på ett senare möte lästes ur *Forsmo skrivklåda,* men troligen var det ur samma nummer. Men medan man roade sig med detta blev Forsmoanläggningarna klara — vad skulle man nu göra med klubben? Man fick lägga ner den förstås och en del medlemmar som skulle flytta till Resele lovade att försöka få i gång en klubb där, vilket tydligen inte lyckades. Forsmoklubben nedlades den 23 juli 1920.

Holmsund

Denna klubb bildades den 10 oktober 1920 efter ett föredrag av den omstridde John Forslund. Dess ordförande blev J. Stenberg och sekreterare O. R. Johansson. Man beslöt att arbeta i den lätta stilen, med lite dans emellanåt, men det visade sig att folk hade en syndig benägenhet att springa på Frälsningsarméns möten i stället för att komma till klubben. Det blev aldrig vidare fart på klubbarbetet och Holmsundsklubben nedlades den 27 januari 1921.

Göterydsklubben

synes ha varit en av de klubbar vars medlemsrekrytering var beroende av ett visst arbete. Då klubben bildades den 29 september 1921 var tydligen detta arbete i det närmaste avverkat och redan i oktober var medlemmarna mangrant arbetslösa. En del höll sig emellertid kvar

på platsen och möten hölls i regel ett par gånger i månaden ända fram till i mitten av maj följande år, då klubben nedlades. Det förefaller att ha varit intelligenta och präktiga medlemmar som låg i med spridningen av *Brand* och fördrev den påtvungna sysslolösheten med studier. Lustigt är ett protokoll från mars 1922, där ifrågasatt namnförändring på förbundet dryftades. Det skulle betecknas som anarkistiskt. Klubbmedlemmarna var ense om att ville man taga död på förbundet, i varje fall på landsbygden, så kunde man inte finna en ginare väg. Ordet anarkist gör landsbygdsbefolkningen fullkomligt vettskrämd och inga förnuftsskäl plockar bort den skräcken. Klubben i Göteryd rapporterade högst 13 medlemmar.

Hagfors

Denna klubb bildades 1910, återupptogs 1922, protokollet börjar först i mars 1923. Klubben firade ettårsfest den 13 april 1923, vilket anger klubbens nybildande. Trots sin korta tillvaro hann klubben utge ej mindre än sex nummer av en handskriven klubbtidning: *Klubbkamraten*, och man gissar nog inte fel om man antager att det var Carl H. Sjöös verk. Det är också han som står för protokollskrivningen. Årsfesten blev sorgligt nog också klubbens begravningsdag. 6 medlemmar skulle avflytta, 4 var arbetslösa och två hade ryckt in i lumpen, för att sedan emigrera till USA. Avslutningen blev i all sin enkelhet högtidlig. Först lästes K. J. Gabrielssons dikt "Skulle jag glömma", sedan växlades handslag och man tackade för gott kamratskap och lovade varandra att aldrig svika ungsocialismens idé.

Glöte

Klubben bildades någon gång i mitten på 1917 och den rapporterade till förbundet blott en gång för 21 medlemmar. Men den levde nog bortåt tre kvartal. Här fanns även kvinnliga medlemmar, åtminstone var sekreteraren en kvinna och hette Selma Johansson. Kvinnor var förresten avgiftsbefriade i klubben. Frågor väcktes med stor ihärdighet, men blev konsekvent bordlagda på obestämd tid. Ett undantag utgjorde frågan om dansen, som man menade borde inskränkas något. Detta var nog menat så där i allmänhet, ingenting tyder på att det dansades vid klubbmötena. Klubben stupade på massansökningar om utträde vid ett möte i mars 1918. Troligen förelåg någon inre schism, varom dock protokollet ingenting förmäler.

Som redan sagts i ett tidigare avsnitt berörande Örebroklubben har man beträffande klubbarbetet efter 1910 att anknyta till en protokollbok som börjar med den 22 juni 1911. Man kan inte påstå att det börjar bra, ty det första som möter är klagomål på slöhet och bristande intresse. Från Norrköping föreligger anbud om broschyrerna "Det anarkistiska manifestet" och "Den religiösa pesten". Från Västervik: tidningarna *Bomben* och *Nya bomben,* men anbuden mottages surmulet, speciellt det från Västervik. Privatgeschäftandet i litteratur klandrades. De andra tidningarna skulle returneras.

Fram i augusti är Valdemar Bernhard Johansson i stan och talar om kommunistisk och individualistisk anarkism. Han fick knappast medhåll, men något uttalande gjordes inte. Däremot har man ett stort intresse för det tidigare omtalade biblioteket, vars förkovran ligger medlemmarna varmt om hjärtat. Man finner att spritmissbruk fått insteg hos vissa klubbister och hotar med att i protokollet pricka dem som kommer spritpåverkade till mötena.

Ett fall av strejkbryteri väcker betydligt uppseende. Den klubbist det gäller kan emellertid rentvå sig. Blockaden är utfärdad av SAC och är endast partiell. Gäller inte det arbete där den reformistiskt organiserade medlemmen är sysselsatt. Efter utredningen avskrives frågan. Men däremot fick en talare påskrivet för ett yttrande om att man bör respektera den individuella friheten även då det gäller strejkbryteri. En medlem som blivit egen plåtslagaremästare och handlat illa mot en arbetare som han anställt, blev utesluten ur klubben.

Bland ärenden under 1913 märkes en under flera möten pågående debatt om den dåliga redan i Stockholm och allt trassel som förspordes därifrån.

Under 1914 dryftades bland annat riktlinjer för den antireligiösa propagandan. Det går inte längre att i agitationen lägga huvudvikten vid bibelns motsägelser. Tron på det övernaturliga får man överlämna till vetenskapen att bekämpa. Huvudvikten i agitationen bör läggas mot att barnen blir tvångsmatade med vidskepelse i skolorna. En turné med O. Ljungdahl och Gustav Svensson i egen regi väckte missnöje och stämplades som privatgeschäft.

Ungsocialismens ställning till SAC dryftades. Per Bjerrström menade att ungsocialismens uppgift här var att se till så att rörelsen inte urartade, alltså en ideologisk vakthållning.

Bemödanden att få till stånd samarbete för Amaltheamännens frigiv-

ning resulterade i att en Amaltheakommitté tillsattes, samman med bland andra Järn- och Metalls avdelning. Det rapporteras att man har vissa utsikter till att få till stånd en antimilitaristisk klubb vid Livregementets grenadiärer.

Barnafäder som sviker sin plikt borde prickas och behandlas med förakt, ansåg Martin Andersson i ett inledningsanförande. Riktigt, underströks det i debatten, men hur skall man göra om barnafadern är en överklassdrummel?

Vid tiden för första världskrigets utbrott är protokoll bortskurna, vad de nu kan ha innehållit. Om riktlinjerna för den antimilitaristiska propagandan debatterades sorgfälligt vid ett senare möte. Man kom överens om att dylik agitation inom kasernområden var för riskabel. Man bör ha sammankomster ute med inbjudan till militären. "Socialdemokratins bankrutt inför kriget" hemtogs för att spridas.

Ett gott tillskott fick de aktiva krafterna i klubben då Harry Dahlkvist i april 1915 ingick i klubben. Annars var Per Bjerrström, Gottmar Hansson och Martin Andersson den trio som flitigast låg i, med god hjälp av B. Öberg, J. Törnblom och L. Löv. Men här som så ofta annars uppstod väl någon oenighet och M. Andersson gick ur klubben.

Örebroarna skulle inte ha följt med sin tid om det inte väckts förslag om att starta eget kafé. Man var kanske sent ute, ty nästan samtidigt blev det tal om att nedlägga klubben. Man gjorde att börja med ett hopp från den 21 augusti till den 1 november 1915, då ett litet möte hölls och sedan vilade klubben till över nyåret 1916.

Då hölls med långa mellanrum inalles fem dåligt besökta möten, det sista den 5 juli. Sedan låg klubben i dvala ända till april 1917, då fråga om klubbens reorganisering var på tal. Styrelse valdes, men mer blev det inte och så blir det på nytt ett hopp till den 7 februari 1918. Därmed är protokollboken slut, men därmed är ej sagt att klubben dog. Tvärtom blomstrade den upp på nytt, det vet nedskrivaren av denna historik, ty han var själv medlem i klubben åren närmast efter och mötena var både intressanta och väl besökta. Klubben var 1919 uppe i 57 medlemmar, 1920 i 64 medlemmar, men sedan sjönk medlemsantalet sakta men säkert år från år till 53, 36, 28, 30, 23, 25, 22, 19 och 17 medlemmar. För 1930 står klubbens kolumn blank.

I sammanhanget bör kanske nämnas att en speciell fritänkarförening under ett par år var i verksamhet i Örebro. Föreningen bildades den 7 januari 1917 och dess sista möte hölls den 8 december 1918. Om Örebro fritänkareförenings verksamhet har Harry Dahlkvist bland annat berättat följande:

"Diskussionerna blev ibland tämligen häftiga, då medlemmarna — mellan 15 à 20 st. — representerade skilda uppfattningar i politiskt och fackligt-ekonomiskt avseende. Föreningen bestod nämligen av socialdemokrater och ungsocialister, reformister och syndikalister. Icke dess mindre var kamratandan den bästa tänkbara. Allesammans var tämligen radikala och mycket självständiga. Där fanns inga okritiska auktoritetsdyrkare, utan var och en sökte skapa sig sin egen övertygelse och för den stred man. Men man stred inte för stridens egen skull, utan för att komma till klarhet.

SAC:s förflyttning till Örebro medförde emellertid, att nya vindar började blåsa, med ty åtföljande livaktighet inom ungsocialistiska klubben och LS. Flera av föreningens medlemmar började så småningom förlora intresset för vår lilla diskussionsklubb och till sist fanns intet annat att göra än att nedlägga dess verksamhet. Föreningens kassa skänktes till O. Ljungdahl."

Mälerås

Klubben på denna plats hade tydligen ursprung från nykterhetsrörelsen, det märktes bland annat på den mötes- och underhållningsvana som medlemmarna redan från början visade. Starten skedde efter ett föredrag av Gustav Sjöström den 24 augusti 1919, med 20 medlemmar, vilka ökade följande möten, så att i september noteras 31 närvarande vid ett möte. Klubbisterna var både socialistiskt och litterärt intresserade och hade förmågor både på sångens och musikens område. Orgel och fiol var de instrument som tydligen talangfullt sköttes av kvinnliga klubbister. Särskilt Anna Johansson och Linnéa Persson förtjänar nämnas för mångsidig medverkan vid mötena. Men det fanns för övrigt många aktiva krafter, däribland ett flertal ur familjen Qvarfordt. Klubbens största svårigheter gällde möjlighet att få lämplig lokal, en svårighet med vilken många klubbar brottades.

Stort intresse fanns inom klubben för syndikalismen och flera gånger var på tal att medverka till bildande av en lokal samorganisation. Man stannade vid det kanske diskutabla beslutet att hänskjuta frågan till — platsens fackföreningar. Tyvärr fick klubben en viss knäck av att några klubbister uppträdde som strejkbrytare vid en lokal konflikt, vilket kom att kasta en skugga mot klubben som sådan och vålla en olustig stämning inom den. Den 15 juli 1920 fanns blott tre medlemmar kvar i klubben och dessa beslutade dess nedläggande.

Kristinefors

Klubben synes ha blivit en samlingspunkt för tidigare bildade svaga klubbar i räjongen. Redan vid starten av Kristinefors ungsocialistiska klubb den 15 juli 1928 beslöts sammanslagning med Lillskogshöjdens ungsoc. klubb och vid närmast följande möte gick Nykroppa ungsoc. klubb upp i Kristineforsklubben. Senare följde även Nyskogaklubben exemplet. Med Viggälvens socialistiska klubb inleddes fast samarbete om agitationen. För agitationen anlitades Elise Jensen.

Annandag jul 1928 ordnades fest i Mangens gamla skola och det verkar pittoreskt då man i protokollet läser om de storartade förberedelserna för festen. Bröd skulle bakas på 15 kilogram vetemjöl och till gästernas trevnad skulle tillhandahållas äkta Tidemans snus och apelsiner.

Strax på nyåret 1929 hölls ett möte där bland annat beslöts att inöva och uppföra en revy, men hur det gick med den saken är tvivelaktigt, ty nästa protokoll betecknar ett hopp ända till den 6 oktober 1929, och vad som då avhandlades var föga uppmuntrande. Bristande redovisning till *Brand* och många kontingentskubbare blir temat för de närmaste mötena och den 11 november beslöt klubben "att skaka av sig en del onödiga medlemmar" — närmare bestämt 13 stycken.

Under 1930 synes arbetet ha gått någorlunda. En fest ordnades med klubbens favorittalarinna Ottar, alltså Elise Jensen. Bilutflykt gjordes på sommaren till Bergsäng, där Sacco-Vanzettimöte ordnats, med Bror Finneskog som talare.

1931 ville inte arbetet arta sig alls. Diverse knep prövades för att få *Brand* spridd, men det hände att man inte lyckades sälja ett enda nummer. De medlemmar som inte begärt utträde var övervägande skubbare och den 19 oktober 1931 beslöts klubbens nedläggande. Kassan delades till några kvarvarande medlemmar som arvoden för utfört arbete.

Sörsjön

Sörsjöns ungsocialistiska klubb bildades den 21 december 1924 med blott 8 medlemmar vid starten, men under hand anslöt sig rätt många nya, så att klubben kunde rapportera 22 medlemmar när den var som störst. Klubben höll mycket strängt på hyvs och svordomar under debatterna tolererades absolut inte. Under en debatt påtalades med skärpa att "kvinnor, sprit och kortspel" var rena fördärvet för organisationsintresset. Stort intresse för syndikalismen visades. Redan

i maj 1925 började man resonera om klubbens nedläggande, men man hankade sig fram till årsskiftet. Den 31 december 1925, alltså på själva nyårsaftonen, beslöt man att nedlägga klubben, sedan ordföranden tackat de närvarande för "intensiv medverkan".

Porjus

Den ungsocialistiska klubben på denna plats bildades 1910 men nedlades. Nybildades den 10 januari 1919 med 9 medlemmar och med Axel Lundmark som ordförande och L. P. Modig som sekreterare. Vår gamle bekante A. M. Johansson ("Svarten") befann sig där och det är ju blott naturligt att han blev klubbens kassör. Eftersom Hinke besökt Porjus och hållit två föredrag, som gav kr. 135: 50 i netto, så fanns det ju litet att skramla med i kassalådan. Även Gustav Sjöström var där och höll ett föredrag. Trots dessa goda startmöjligheter kom klubben aldrig att hålla mer än fyra klubbmöten och på det sista, den 30 november 1919 beslöts om klubbens nedläggande. Anledningen var att arbetsmöjligheterna tog slut och platsen höll på att avfolkas.

Nyhammar

En ungsocialistisk klubb bildades 1910. Återupptogs den 6 april 1930 med 11 medlemmar. Klubben levde visserligen nära ett år, men kom aldrig riktigt i arbetstagen. Den nedlades den 13 mars 1931 och höll aldrig mer än 5 protokollförda möten.

Häverösund

Klubben här bildades som en direkt fortsättning på den någon tid existerande Hallsta socialistiska klubb och kom i tvist med denna om en fond för hjälp åt sjuka medlemmar, som Hallstaklubbens förre kassör ej ville utlämna till Häverösundsklubben. Klubben höll sammanträden blott sex gånger, det sista den 3 november 1934. Den hade existerat sedan den 18 februari samma år.

Klubben "Gnistan" i Väja

Efter ett tidigare, troligen ej protokollfört interimsammanträde, bildades klubben "Gnistan" i Väja på sommaren 1920, med 16 medlemmar. Medlemmarna synes ha rekryterats ur någon nykterhetsorganisation, ty kamp mot spritmissbruket dominerade de sex möten som klubben höll, tills den nedlades den 2 okt. samma år som den bildades.

Vi har här förflyttats till Bohusläns fattiga och av arbetslöshet plågade stenhuggardistrikt, där klubben i Hjälmedal enligt en anteckning lär ha startat 1922. Troligen kom den under första åren dåligt i arbetstagen och låg nog nere under rätt långa perioder. Det protokoll som finnes bevarat börjar med april månads ingång år 1925, då Torsten Persson var klubbordförande och Ernst Vidholm sekreterare. Ett par andra drivande krafter var J. A. Vidholm och A. Anderstedt. *Brand* spreds av klubben ej blott på platsen, utan också i Hallinden och Munkedal. Den 1 juli inträdde Herbert Anckar i klubben och blev redan vid nästa möte vald till dess sekreterare. Det är också hans utmärkta protokoll som upptar en betydande del av den digra protokollboken. Som man nu har tillfälle till dagligt umgänge med sekreteraren ifråga på *Arbetarens* redaktion, skulle man ha tillfälle att ge en mycket fyllig framställning av klubblivet i Hjälmedal ifall utrymmet räckt för detta. Som det nu är får man tillräckligt stoff ur protokollen för att kunna ge omdömet, att det var präktigt folk och förnuftiga debatter i den klubben. Man debatterade exempelvis på ena mötet: Den sociala generalstrejken och på nästa möte: Efter strejken. En annan gång: Kan 6-timmarsdagen avskaffa arbetslösheten? På sommaren 1926 nedlades klubben till fram på hösten, inte av makligh et, utan helt enkelt därför att medlemmarna i största utsträckning fått resa ut på nödhjälpsarbete. Sent på hösten togs klubbarbetet upp igen så smått och vid jultiden tog det bättre fart, därför att rätt många rest hem från nödhjälpsförläggningarna då. "Vad har vi gemensamt med staten?" lydde en fråga, som besvarades så: Detsamma som slaven har med sin herre. Det svaret passade i största allmänhet, men speciellt för dem som fått pröva statens nödhjälpsarbeten. Vid ett annat tillfälle diskuterades lärdomarna av revolutionerna i Frankrike, Ryssland och Tyskland.

Av agitatorer hade klubben då och då besök: Gustav Sjöström, Axel Henriksson, Emil Manus, Elise Jensen och P. J. Velinder. På tal om Elise Jensens föredrag i sexualfrågor så dryftades sådana på ett klubbmöte, med Valter Lagerkvist som inledare. Han höll en smula raljerande ton, vilket gjorde att han fick skarpt påskrivet av flera talare i den livliga efterföljande debatten. Sekreterare Henry Olsson skriver härom: "Av den på rik sakkunskap och sträng vederhäftighet förda debatten har inte mera än ovanstående (en halv sida i protokollboken) blivit bevarat åt eftervärlden, beroende på att sekreteraren ej hade

papper nog med sig att ens tillnärmelsevis anteckna vad som blev anfört." Debatten fortsatte även nästa möte, då med speciell betoning av barnalstringsfrågans samband med arbetslösheten. För att stimulera kvinnorna till intresse för klubben fick de ett tag bli medlemmar avgiftsfritt och senare mot en avgift av 10 öre per månad. Hur man skulle få mötena bättre besökta var en ofta återkommande fråga, ty det gick på denna plats som på så många andra, att intresset började slappna. Agitation på närliggande platser bedrevs, bland annat på Malmön och i Tuntorp. En sektion av Hjälmedalsklubben bildades i Lökebacken, men den fick aldrig någon verklig livskraft.

En konkurrerande socialdemokratisk ungdomsklubb fanns och i början på 1929 ordnades diskussion med denna om: Revolutionär klasskamp eller parlamentariskt reformarbete? Även en kommunistisk ungdomsklubb fanns, så konkurrensen var svår.

Om man skulle bibehålla beteckningen "ungsocialistisk" eller övergå till "anarkistisk" var en fråga som också dryftades och därvid förordades en medelväg. I klubbar där så ansågs lämpligt borde man ändra klubbens namn till anarkistisk, men förbundet borde tillsvidare bibehålla sin gamla beteckning. För Hjälmedals vidkommande ansåg man intet hinder möta för en ändring av klubbens namn och den 6 juni 1928 ändrades detta till: Hjälmedals anarkistiska förening.

Vid samma möte rapporterades att en kurs i sexualhygien av klubben ordnats samman med Stenhuggarförbundets avd. 16 och under ledning av Elise Jensen. Den blev lyckad, med 30 deltagare.

Mot slutet av 1928 kom mötesförbud på grund av spanska sjukan och klubbens verksamhet låg nere ett bra tag även sedan förbudet upphävts. Den 7 augusti 1929 hölls klubbens sista sammanträde, då beslut fattades att klubben skulle omedelbart nedläggas. Vissa åtgärder ifråga om avvecklingen överläts till Hjälmedals LS, dit tydligen flertalet klubbmedlemmar anslutit sig.

Stockholms ungsocialistiska klubb

I det föregående har berättats om det ganska snöpliga slut Norra klubben i Stockholm fick och det omnämndes också att en helt ny klubb bildades, som fick namnet Stockholms ungsocialistiska klubb. Det dröjde emellertid inte så länge förrän den mera allmänna benämningen Norra klubben överfördes på den nya organisationsbildningen.

Stockholms ungsocialistiska klubb konstituerades vid möte den 25 maj 1910 med 17 medlemmar vid starten, alla välkända inom rörelsen.

Dess första styrelse blev Herman Möller, Adolf Ljunggren, B. Johansson, Emanuel Jansson och Erik Lindorm. Det beslöts stränga intagningsbestämmelser, för att utestänga ej önskvärda element, men det kan nog påstås att de ändå inte visade sig effektiva, på sätt som man tänkt sig. Då det blev fråga om huruvida man skulle samarbeta med övriga stockholmsklubbar i dess gemensamma arbetsutskott menade Hugo Lindberg att saken tålde att tänka på och yrkade bordläggning. En av de första större debatterna i klubben gällde den då utlysta SAC:s konstituerande kongress, med Hugo Lindberg som inledare och Erik Lindorm vid protokollet. Lindberg och Herman Möller valdes till klubbens representanter till kongressen.

Att klubben var tänkt som mönster- eller elitklubb är tämligen säkert, men dess exklusiva karaktär gick tämligen snart förlorad, dels därför att nya medlemmar i stort antal strömmade till och dels visade sig åtminstone en del av eliten föga uthållig. Några slank in i klubben, som meningen säkert varit att utestänga. Att klubben mer och mer fick anseende som Norra klubbens legitime arvtagare hade sina obehagliga sidor, speciellt vad det gällde de efterlämnade skulderna. Ville man exempelvis hyra lokal för ett större möte, så fick man besked om att då måste man först betala Norra klubbens gamla skulder. Utan allt tvivel gjorde klubben mycket lovvärda ansträngningar att arbeta planmässigt för ungsocialismen och även för syndikalismen, som hade stora sympatier hos flertalet av klubbmedlemmarna, men den gamla arvsynden att inte vara så noga med redovisningar och omhänderhavda medel vann sorgligt nog insteg i och med att allt flera av gamla Norr-klubbister droppade in. Men också många prima medlemmar tillfördes rörelsen. Från Södra klubben övergick några av dess bästa och mest pålitliga krafter. Mötena var intressanta och omväxlande, vilket inte är att undra över, så många tränade debattörer och talare som klubben hade. Ekonomien sköttes att börja med också så bra, att klubben kunde ge CK lån, då den satt i klämma. Klubben anslog också medel till ett möte för bildande av en LS.

Bland klubbmedlemmarna antecknar man Gustav E. samt Oscar Malmborg, C. V. och Hanna Cederholm, Axel Holmström, Filip Ström, Gustaf Borg och Hinke var en ofta sedd och hörd gäst, kanske också medlem. Nogav, visst fanns det kunnigt och duktigt folk. Det man emellanåt hade otur med var kassörerna. Det hände visserligen bara vid ett par tillfällen att det upptäcktes brist, men kändes då hårt.

En ofta anlitad inledare vid diskussioner var Nils Landberg. Den kooperativa rörelsen intresserade också och inledare från KF ställde

sig välvilligt till förfogande. G. H:son Holmberg höll föredrag om syndikalismen. En betydande insats gjordes från klubben för bildande av en militäragitationskommitté på bred bas. Försäljningen av *Brand* förefaller att under hand ha blivit väl organiserad.

Då man kommit in ett stycke på 1911 ser man ingenting till i protokollen om ett flertal av den första medlemsuppsättningen, men andra kommer i stället: Gustav Svensson, Siri Holmström, Albert Jensen bland andra. K. L. Karlsson, den för alla gamla ungsocialister välbekante "Hagalunds-Kalle" ritar ihop protokollen. Försummade han något möte så hade han utan tvivel mycket giltiga skäl, ty det ingick inte i hans vanor. Oscar Malmborg skötte sedan en tid tillbaka ordförandeklubban.

En solskenshistoria var det då en kassör, vilken avdunstat med en del av kassan nu skrev och betalade sin skuld. Han hade varit i trångmål, men nu hade han det bättre ställt. Hans förklaring om arbetslöshet och nöd kunde säkert åberopas i många av de fall då sådana tråkiga historier förekom.

De hutlöst stegrade hyrorna i huvudstaden föranledde klubben att utfärda paroll om organiserande av en hyresbetalningsstrejk. Som intresset för klubbarbetet föreföll att vilja slappna, letade man efter ett recept att bota detta onda. Någon tyckte att man då och då skulle ha lite munterhet och glam, för "så gör man i Skaune", som det ordagrant står i protokollet. Andra menade att man borde bilda en studiecirkel. Som vanligt knäckte man den svåra nöten om tråkigheten i huvudstaden genom att hänskjuta frågan till en kommitté. Att få kvinnorna mer socialistiskt intresserade var många ense om, men en av tvivlarna var Gunnar Danko (Hirdman), som menade att kvinnorna är underlägsna männen i intelligens. Det är så av naturen och mot naturens lagar kämpar vi förgäves. Att den gode Danko sedan fick på huden behöver väl knappast särskilt påpekas. Vad studiecirkeln beträffar så startade den i november 1911.

Protokollen fortsätter till fram i mitten av februari 1912, då Emil Svensson (Manus) inträder som ny medlem.

Ur förbundets matrikel kan inhämtas, att klubben höll ett ganska konstant medlemsantal på mellan lägst 30 och högst 49 medlemmar, tills den på sommaren 1924 sammansmälte med Södra klubben till Stockholms Anarkistiska Förening. Denna kom, då den var som störst, första kvartalet 1927, upp i 126 medlemmar.

Till slut: I protokollboken ligger manuskriptet till en ej signerad dikt. Kanske har den varit publicerad. Den lyder i alla fall så här:

TILL ALGOT ROSBERG OCH ANTON NILSSON

År av längtan nått sitt mål omsider,
tunga år av pina tagit slut
och kring väg, som bär till frihet ut
livets sol sin glans av lycka sprider.

Hur än länge fångenskapen räckte
och bjöd lidanden i fyllda mått
stolta buro ni er hårda lott
med den styrka ingen boja bräckte.

Av förtvivlans mörker kan väl hända
mörkare ibland blev cellens rum,
tystnaden allt mera svart och stum —
men för er var hoppets stjärnor tända.

Mörka tankar tärde edra hjärnor.
Ljusa tankar nu ta där sitt bo,
eggande till kamp i hopp och tro
såsom förr på idealens stjärnor.

Stockholms södra klubb

Den protokollbok med början den 2 juli 1914 varom tidigare talats, ger en bild av Södra klubben i fullt arbete. Med hänsyn till situationen för dagen var det ej underligt att kriget blev dagens debattämne. Man tyckte inte att Hinke gav fullt klara paroller om ungsocialisternas inställning. Ordförande i klubben var nu Ernst Tillenius och sekreterare var A. Thärnström.

Ett intressant föredrag var utan tvivel det som gällde en kommunistisk anläggning vid Lottefors, nära Bollnäs. Den hette "Union" och idkade hönsskötsel. Koloniens medlemmar var uppdelade i sju grupper: frihetsgruppen, antialkoholgruppen, bildnings-, producent- och konsument-, kommunal- och stats-, antinikotin- och fredsgruppen. En ganska märklig historia, som det kunde vara intressant att få höra mer om. — Ernst J. Lundkvist höll litterära föreläsningar och även en del debatter med aktuella ämnen förekom.

Ett stort antimilitaristiskt möte hölls den 29 november 1914 i Cirkus på Götgatan med Hinke som talare. Detta var dock inte ordnat av klubben ensam, utan av militärkommittén.

På våren 1915 uteslöts Ernst Hällsén ur klubben och likaså hans affärskompanjen Georg Rödén. Om anledningen är väl onödigt att

Klubbister väntar på Alfons Erikssons frigivning från Långholmen 1915

orda, det har framgått av tidigare lämnad redogörelse. Fram på sommaren, den 25 juli 1915, samlades klubben utanför Långholmen för att hälsa Alfons Eriksson välkommen ut till friheten.

På såväl ordförande- som sekreterareposterna var det täta ombyten. Bland de flitigaste debattörerna kan nämnas Arvid Johanson, Nils Wässel (järnarbetaren), A. Th. Zetterling, Rudolf Svensson och Nils Lindkvist. Syndikalismen och SAC debatterades i flera omgångar.

I slutet på 1916, den 13 september började Gustav Samuelsson avtjäna de 8 månaders fängelse han ådömts. Han var sjuk och det hade gjorts anstalter för att han skulle intagas på sanatorium så snart han blev fri. För ändamålet hade över 1.000 kronor insamlats.

En del av dem som ett par år senare återupptog Kungsholmsklubben förde redan under 1917 fram tanken på att Södra klubben skulle göra något för Kungsholmen, men frågan ställdes på framtiden. Det berättas att en kvinnlig "spion" smusslat sig in i rörelsen och som exempel på hennes förslagenhet nämndes att hon lyckats lura "Brand-Pelle" på 50 kronor — han tillhörde annars inte de lättlurade.

För övrigt går det naturligtvis inte att i detalj redogöra för klubbarbetet, det skulle kräva för stort utrymme. Klubben var i alla fall anordnare av ett bland de många dyrtidsmöten som hölls under 1917.

På senhösten 1919 firade klubben sin 17-åriga tillvaro, med tal av Axel Holmström och Herman Bring, vilket tyder på att klubben varit

i oavbruten verksamhet sedan 1902, en prestation som sannerligen få av landets klubbar kunde tävla om. Det är heller inte tvivel om att Södra klubben kunde med tillfredsställelse se tillbaka på gångna år. Ett och annat hade väl även där inträffat som gav lätta skuggor åt bilden, men i det stora hela hade allt gått bra. Anmärkningsvärt aktiva och duktiga kvinnor fanns också i klubben. Elsa Vilson, för att nämna ett enda exempel, var en alldeles utmärkt sekreterare. I ordförandestolen hade, efter många ombyten, placerats den trygge Carl Pettersson och han fick sitta där under flera år framåt. En nästan lika mångårig sekreterare valdes senare nämligen Richard Karlsson.

Mot Norr kastades emellanåt blickar och en gång på nyåret 1919 debatterades ingående "buslivet i Folkets hus". Kom det tvivelaktiga element in i klubben kunde det hända att de åkte ut lika fort som de kommit in. Ett exempel härpå var då en känd författare och konstkritiker med mycket oregelbundna vanor uteslöts mötet efter det han vunnit inträde. Flera exempel skulle förresten kunna nämnas.

Kvinnorna skulle i början på 1920 alldeles på egen hand ordna ett möte, men den för evenemanget bestämda dagen kom i stället att ägnas åt knivkastning mellan Gust. Sjöström och VU. Nå, det blev ett möte till och då var det kvinnorna som kom till tals. Man får intrycket att Carl Pettersson och Freddy Rosengren bestämt sig för att vara oartiga mot värdinnorna, men så mycket gemytligare blev det sedan vid kaffebordet. Klubben hade också egna musikanter som medverkade både vid detta och andra tillfällen. Kvinnorna hade förresten kommit i diskussionstagen och gav vid några av de närmast följande mötena sin syn på åtskilliga frågor, bland andra den av Ingeborg Jansson inledda: Äktenskapet contra staten.

Under 1921 kan noteras en debatt om arbetarklassens kulturströvanden, inledd av Knut Bengtsson samt ett föredrag: Pengar, av blivande finansminister Ernst Wigforss. Han rekommenderade indragning av sedlar som motvikt mot inflation. Talade också för låga räntor. Vilket visar att han redan för ett kvartsekel sedan hade sitt penningpolitiska program klart. På högsommaren detta år är det ett ganska långt hopp i protokollföljden, vilket kan tyda på att också denna klubb kunde få behov av lite sommarvila. På senhösten blev det skarp duell mellan C. Nyström och Birger Svahn kring temat bolsjevism—ungsocialism.

Strax på nyåret 1922 inställdes ett möte därför att blott 14 deltagare kommit, vilket bevisar att man var van vid välbesökta möten. Man beslöt sig tydligen för att göra programmen med lättare inslag, till

och med lite dans då och då. Det hjälpte, nästa möte antecknas 52 deltagare. Detta hindrade emellertid inte att betydelsefulla diskussioner förekom och som debattör framträdde Karl Elving som en av de flitigare. Även kooperatören Gustav Borg bör i sammanhanget nämnas. På högsommaren hade klubben en celeber gäst norrifrån, nämligen J. W. Kramer från Malmberget, som höll föredrag om: "Hur vi *inte* skall göra revolution." Det var många tänkvärda synpunkter, belysta med exempel, som han hade att anföra. Han gav en översikt över de revolutioner som följt efter första världskriget och citerade professor Momsen: "En ny överklass växer fram på bekostnad av en redan befintlig. Folket kommer aldrig till målet, det får endast utgöra medlet." Innan man gör revolution må man svara inför sig själv på frågan: Kan jag klara min anpart i produktionsprocessen?

Orvar Björklund tycks ha kört fast i rasförädlingsproblem, med synpunkter ej så olika dem som predikades i nazismens Tyskland något årtionde senare, och uppbyggde klubben med en hel rad föredrag härom.

Med 1923 års ingång avgick Carl Pettersson som ordförande och efterträddes av Gustav Bergström, medan Richard Karlsson fortsatte med sina utförliga och välskrivna protokoll. Bland nyintagna medlemmar kan antecknas Elis C:son Floodh och Gustav Svedell. C. A. Nyström och Ada Schiött var även medlemmar. Individualismen och frågan om "de individualistiska individualisterna", som det står i protokollet, stöttes och blöttes på ett par möten, tills blott 10 mötesdeltagare var kvar, då de 7 förklarade sig vara individualister, medan de tre övriga spjärnade emot. Elise Jensen talade vid ett av de senaste mötena under 1923 över ämnet: "Slavarnas slav — arbetarhustruns problem." Den stora förskingringen av partiets kassör blev det sorgliga ämnet för årets sista möte.

Med årsskiftets nyval till styrelse kom en helt ny uppsättning: A. Holmberg, Algot Edfast, K. Elving och David Sund, endast Richard Karlsson kvarstod. Fråga uppstod om man inte skulle låta *Brand* ramla och starta en helt ny tidning, men denna tanke vann ej gehör. Under diskussionen, som blev mycket hetsig, slungade Emil Manus till en närvarande medlem av Jönköpingsklubben: "I Jönköping finns en massa förbannade skojare!" detta med hänsyftning på viss tidningsverksamhet som bedrevs därifrån. Naturligtvis blev det fyr och flamma efter en sådan brandbomb.

Ännu ett stort möte refereras i protokollboken, med Gustav Sjöström som inledare över ämnet: Syndikalismens politiska neutralitet, och

med deltagande i debatten av bland andra Edvin Lindstam, Eugén Albàn, P. J. Eriksson och Axel Nilsson från Guldsmedshyttan.

Södra klubben förenade sig under 1924 med Norra klubben till Stockholms Anarkistiska Förening.

Kungsholmsklubben

Kungsholmsklubben återupptogs den 16 april 1919. Ordförande blev då Sejbrant Winter, sedermera i ett flertal år anställd å *Arbetarens* annonsexpedition. En annan på samma tidnings redaktion sedermera anställd, nämligen Fritz Jonsson, blev sekreterare. I klubben ingick förresten flera medlemmar med kända namn: Oscar Malmborg, bröderna Jim och Thure Back, Ragnar Holmström, författaren, och och Berta Schill. Anslutning beslöts både till partiet och föreningen Soldater och arbetare.

Inledningsanföranden och instruktionsföredrag hölls de närmaste mötena av Gust. Sjöström och C. J. Björklund och Fritz Jonsson hade sammandrabbningar om ja, om vad? Efter ett par månader får klubben en kvinnlig ordförande: Ingeborg Jansson och diskussionens vågor går fortfarande höga: om fackföreningarnas 5-öres-politik, om värnpliktsstrejk och om vad vänstersocialismen egentligen är värd. Detta blott nämnt som prov. Flera debattörer kom till, bland andra Karl Elving. Helge Thorsén har varit på Spetsbergen och berättar om detta. Under tiden duggar det av nyinträdande i klubben och allt ser lovande ut. Man lägger märke till Alfred Andersson och Gustav Malmborg bland debattörerna.

Efter hand drar det ihop sig till årsfest, vilken dock av någon anledning uppskjutes ända till den 15 augusti 1920. Då hålles festtalet av Ragnar Casparsson, medan Emanuel Jansson bidrager med deklamation.

I början på nästföljande oktober är man betänkt på att bilda en studiecirkel med gillesocialismen som ämne, men så får man annat att tänka på. Detta andra är förstås hur klubben skall kunna klara sina finanser. 230 kronor har man utestående i obetalda kontingenter och de obetalda räkningarna är både många och stora. Man beslutar att företa en frivillig insamling.

Vid sista mötet för året talar Freddy Rosengren över ett ämne som förefaller nästan självfallet: "Ett tal till pessimister." Ty pessimistiskt börjar det se ut. Fram i mars 1921 går två möten som båda måste

inställas, därför att tillslutningen är så usel att man inte anser det lönt att uppta förhandlingar.

Först i början på april blir det ett förhandlingsmöte — det sista. Då rapporteras om luffarekonferensen i Hallsberg och så är det slut. Det är sista livstecknet.

Av rapporterna till partiet kan man inhämta, att Kungsholmsklubben första kvartalet 1919 hade 12 medlemmar, sista kvartalet 23, första kvartalet 1920 30 och sista kvartalet 17 medlemmar. För 1921 är det slut med rapporteringen.

Liljeholmsklubben

Denna klubb bör naturligtvis räknas som en förortsklubb till Stockholm, liksom Sundbybergsklubben i viss mån bör räknas så. Den torde ha bildats någon gång på sommaren 1910, eftersom tvåårsfest firades på sommaren 1912. De protokoll som finnes bevarade börjar först den 19 december 1911, då beslut fattades att anordna offentlig julotta i S:t Paulsgatan 17, 2 tr. samt fest för egna medlemmar på juldagen. Klubben hade vid denna tid 24 medlemmar, därav i regel flertalet besökte mötena. Det var tydligen god trivsel och flera av Stockholms mest aktiva och omtalade ungsocialister var med där. Sålunda Herman Bring, Anton Zetterling, Ernst Andersson och först och sist den mycket aktive John Frölund. På Liljeholmsklubbisterna höll polisen ett mycket vaket öga, ty djärvhet i deras agitationsmetoder saknades inte. Polisens ständiga spaningar gjorde att man helt enkelt beslöt att slopa alla namn ur matrikel, protokoll och andra handlingar. Varje medlem skulle endast nämnas med ett nummer och nyckeln skulle endast finnas hos ordföranden, som hade att hålla den väl gömd. Men det blev mest ett beslut på papperet. Visserligen förekommer ett par protokoll där det säges att "kamrat n:r 5" föreläste och vid protokollet "kamrat n:r 21". Men sedan återfaller man i den gamla ordningen igen.

Ofta ordnades utflykter på sommaren och ibland baler på vintern. Särskilt tyckte man om utflykter på Mälaren med förhyrda småbåtar.

Diskussionsinledare hade man ingen brist på. Dels hade man egna krafter och dels fick man besök av medlemmar i andra klubbar. Bland inledare märkes Albert Jensen, Birger Svahn, John Andersson, Hinke, Ernst Andersson, Hjalmar Ericsson, Alfred Andersson, Nils Wessel och många andra.

På ett möte diskuterades ett från Västervik kommet förslag att man

skulle ställa till "folksamlingar på torg och offentliga platser". Vad skulle det tjäna till? undrade man i Liljeholmsklubben. Gärna demonstrationer, men för bestämt angivna positiva syften.

På tal om detta berättar Herman Bring en demonstrationshistoria.

I Liljeholmsklubben fanns en målare som hette Oscar Johanson, han var förresten under en lång period klubbens sekreterare. Det blev tal om vilka inskriptioner man skulle ha på sina 1-majstandar — polisen brukade ta dem, så snart de blev synliga, ganska oavsett vilken inskription de bar. Oscar Johanson fick en idé. Han hämtade ett par av sina målarpytsar med gult och blått i och målade på en stor pappskiva en svensk fana. På denna textade han sedan inskriptionen: "Gynna svensk industri. Köp och läs *Brand*." Poliserna stirrade rådvilla på detta ovanliga demonstrationstecken, kanske den första svenska fana som på den tiden funnits i ett arbetarnas demonstrationståg — annorlunda har det ju blivit senare! Standaret fick bäras under hela tåget genom staden, men då man kom fram till Gärdet rusade en överkonstapel på plakatbäraren, ryckte till sig pappskivan och sökte bryta sönder den. Som den var seg och stark tog polisen fötterna till hjälp, därvid Oscar Johanson betänksamt skakade på huvudet och yttrade:

Oscar Johanson (Målar-Jocke)

— Tänk på vad ni gör. Ni trampar svenska fanan i smutsen!

Det gav förstås denne tusan i, plakatet skulle göras obrukbart. Dagen efter blev det gny i borgarpressen över att Sverges symbol skändats och det höll Oscar Johanson med om, fast han höll styft på att det var överkonstapeln som utfört skändningen.

Då och då, ej så sällan förresten, mötte klubbisterna vid Långholmen någon kamrat som utjänat straff. Det brukade bli en liten välkomstfest efteråt, i vilken naturligtvis också medlemmar från andra klubbar deltog. Sång hade man på möten och fester av "Intima kvartetten". En fest ordnades med skönhetstävlan för de i festen deltagande damerna. Den som fick de flesta rösterna, eller rättare sagt tilldelades de flesta skönhetsmärkena, fick en klocka i pris. Vem den lyckliga blev

förmäler inte historien. Kvinnornas energi med hjälp vid affischering och klistrande av upprop på alla möjliga förbjudna ställen hade emellertid också kunnat vara värt ett pris. Vid avflyttning från orten fick i alla fall en av dem, Alma Löfgren, en minnesgåva av klubben. Husagitation för *Brand* och för ungsocialistisk litteratur bedrevs även.

Vid avskedsfesten för Alma Löfgren uttryckte en talare säkerligen den allmänna meningen om klubbarbetet i allmänhet när han enkelt och rakt på sak yttrade: "Det är fan vad vi ungsocialister i alla fall kan hålla ihop och ha det trevligt!"

Man hade god lust att inbjuda Liljeholmens soc.-dem. ungdomsklubb till en debatt i religionsfrågan, men som man inte kände sig riktigt säkra i sadeln beslöt man att tillkalla Ivan Oljelund som expert. Hm . . . Om mötets förlopp avhöres ingenting vidare. Däremot får man veta att sångintresset håller på att ta död på klubbintresset, det sjunges för hela slanten. En ovanlig anledning till klagomål. Sista tillgängliga klubbprotokoll är för den 7 april 1914, då klubbmötet hölls i Aspudden, där man sökte väcka intresse för bildande av klubb.

Om klubbens vidare öden har endast kunnat utrönas att den ett tag låg nere och den rapporterade inte under 1915. 1916 rapporteras den som nybildad, med 24 medlemmar vid årsslutet. Under närmast följande år steg medlemsantalet upp till 47 vid 1918 års ingång, sjönk sedan och höll sig kring 30-talet ett par år, sjönk sakta under de följande åren och låg helt nere 1924. Återupptogs ännu en gång 1925 och levde kvar med ett dussintal medlemmar åtminstone till och med 1930. Sedan tappar man spåren.

Agitatorernas vedermödor

Naturligtvis var agitatorernas lott, som yrke betraktat, allt annat än avundsvärt. Om också goda framgångar och trevligt kamratliv kunde stimulera och sporra till nya tag, så var nog ändå motgångar och besvikelser under hela eller halva turnéer ingenting ovanligt. Ofta "körde man fast", stod utan medel att komma vidare, fick låna sig fram och blev kanske utan möjligheter att efteråt göra rätt för sig. Detta alstrade i vissa fall ren liknöjdhet. Man levde för dagen och så gott det gick och gav tusan i att sörja för morgondagen. Naturligtvis var det skillnad på agitatorer lika väl som på annat folk. Alla var inte av naturen skapade till just detta, det fanns präktiga och pliktrogna lika väl som det fanns slarvrar.

På ett klubbmöte med Trollhätteklubben hölls en gång räfst med olämpliga agitatorer och det yttrades hårda ord om en del av dem, vilka man ansåg gjorde mer skada än nytta. Utom slarv och ekonomiskt trassel ansåg man vissa agitatorer lida av andlig lättja. De hade en gång lärt sig några "läxor" som de sedan upprepade år efter år, utan att följa med vad som hände så pass grundligt att de kunde aktualisera föredragen, komma med nya argument i diskussionerna och så vidare. Att anklagelserna i några fall hade fog för sig lär knappast kunna förnekas, även om de inte gäller de bästa och mest verksamma. Det fanns verkligen de som nästan tenderade till att bli en ren plåga för klubbarna, som oombedda damp ner, tiggde och trugade klubbarna att ordna möten med dem och förresten lånade till höger och vänster, reste från obetalda räkningar och mera i samma stil. Det är hårda ord, men de som varit med vet att de tyvärr är sanna. Tribut till samhället fick emellertid alla betala, i form av mer eller mindre rundligt tilltagna fängelsestraff.

Gillis Gräls
Ungsocialistisk agitator, speciellt i religionsfrågan

Av de bästa agitatorerna är flertalet ej längre kvar i livet och det fåtal som är kvar har fått andra sysselsättningar att ägna sig åt. Säkerligen tänker de rätt ofta på gångna tiders strapatser, fröjder och missräkningar.

Vilka fel och brister en agitator i övrigt kunde ha, harhjärtad eller ömskinnad fick han inte vara, ty då dugde han inte alls, han lika litet som ungsocialisterna i allmänhet. Ofta blev det hårdhänt behandling av kraftiga polisnävar, ofta tumult kring den skrangliga talarstolen. Det senare framför allt i de stora städerna vid friluftsmöten, då stämningen på förhand var upprörd.

De stora tumultens år var framför allt 1917, delvis skildrade i det föregående. Men solidariteten var beundransvärd inom arbetareleden i detta hungerns år. Allmängiltiga var de ord en enkel arbetare steg fram och yttrade under hungerkravallerna på Seskarö. 1.500

En agitator till häst
Från en Gustav Sjöström-turné i Härjedalen 1924

män och kvinnor hungrade, men i stället för att sända dit en båtlast livsmedel sändes båtlaster militär. Mannen yttrade: "Här står vi en för alla och alla för en. Antingen skall alla eller ingen straffas."

En agitator till häst

Gustav Sjöström har lämnat följande roliga skildring från en av sina märkligare agitationsfärder — till häst. Han skriver:

"När det stundom i vår nya tid varit svårt med kommunikationerna och fortskaffningsmedlen för farande agitatorer, så kan man förstå vilka besvärligheter en Palm, en Kata Dahlström, denne senare speciellt som kvinnlig agitator, haft att genomlida på sina otaliga agitationsfärder i obygderna, och då framför allt i Norrland.

Att vi, som kom flera årtionden efter även haft det svårt, bevisar blott alltför klart, hur sakta viss utveckling går. Även om hela Norrland ovanför Dalälven under de senaste årtiondena genomgått en oerhörd förbättring härutinnan, så var det icke desto mindre både si och så med kommunikationsmedlen blott för ett tjugotal år sedan. Och ännu långt upp mot fjällvärlden återstår allt att lösa ifråga om deras kommunikationsförbindelser med omvärlden.

Det finns väl, med undantag för det moderna flyget, som nu endast kan användas och användes av storpratande ministrar och diplomater, ej något fortskaffningsmedel som inte en agitator fått använda sig av för att komma fram till de platser, framför allt i obygden, som skulle bli föremål för syndikalistisk och anarkistisk propaganda och upplysning. Vanliga häst (gästgivare)- skjutsar på hjul och medar, sparkstöttingar och vanlig handsläde och naturligtvis skidor och cyklar, flakvagnar tillförne och bil senare, dressiner och rallartåg. Att sitta på flakvagnar i flera graders köld utan annan ombonad än en vanlig överrock var inte alltför välgörande för hälsan.

Att åka med ett rallaretåg, som hade med sig en kocka som kokte kaffe, var däremot om inte lika bekvämt som våra dagars restaurantvagnar, så likväl så hemtrevligt, kamratligt och gemytligt, att denna anda väger mångdubbelt mer än den högfärd, som utvecklar sig på de senare näringsställena.

Men att på hästryggen taga sig fram där inga vägar finns, det har verkligen sina sidor detta har jag erfarit på en agitationstur i Härjedalen 1924.

Till detta underbara land längtar man igen efter att ha sett och besökt det en gång, trots dess synliga armod, trots att däruppe finns blott en innevånare pr kvkm. Det är inte bekant om någon annan använt sig av klövjehästen som fortskaffningsmedel i agitationens tjänst.

Efter en färd med en skraltvagn, som f. ö. gick sönder på de guppiga vägarna i norra Härjedalen, skulle färden gå till södra delen och t. o. m. en liten bit nedanför dalagränsen, in på Orsa finnskogars områden.

Visserligen hade jag redan i barnaåren sett hur en häst såg ut. Men suttit på en häst — aldrig förrän nu, då Härjedalens DK dekreterade, trots mycket livliga ansträngningar från min sida att förhindra "attentatet", att jag skulle rida till Ulvsjön.

Det var ett litet äventyr för en "ryttare" av min kaliber bara att komma upp på en hästrygg — det gick inte utan utomordentlig hjälp från min hjälpreda och skyddsvakt, Alb. Larsson från Lillhärdal, som jag för säkerhetens skull bett följa mig på äventyret. Det blev ännu större äventyr vad som sedan skulle hända. Att för första gången sitta på en hästrygg från kl. 11 fm. till kl. 5 em., och vara i hästens våld — den var inte alls min (gudskelov!) — får man väl i alla fall kalla för en "hästkur" av det mera makabra slaget. Den ridturen medförde länge mycket "ömma" känslor.

Den trakt jag hade att under denna agitationsfärd till häst genomrida, var genomfluten av vattendrag, vägen gick upp och nedför branta raviner, en hisnande färd. Men vad betydde ridkvalen, när man sedan på bästa sätt blev omhuldad av en bybefolkning, som samtliga var med i LS. Intressant och lärorikt! Men jag viskar försiktigt att jag inte önskar repris på den ridturen. Och det kan väl förresten alla förstå, eller hur?

ÅREN 1921 TILL NÄRVARANDE TID

1921 ett svårt år

Fattigdom och nöd präglade detta år som VU mycket riktigt konstaterar i sin årsredogörelse. Men den tycker sig också finna att "arbetareklassen blir slöare dag för dag, ju mer den svälter". Enligt redogörelsen blev under året 10 klubbar nybildade eller återupptagna, medan 12 blev nedlagda eller förklarade vilande. Detta stämmer nu inte med det föreliggande medlemssammandraget, enligt vilket klubbarnas antal skulle ha minskats med ej mindre än 20, från 67 till 47. Men som redan framhållits kan man inte riktigt lita på att medlemssammandraget fördes med noggrannhet. Annars skulle medlemssiffran ha sjunkit med bortåt 500 medlemmar, till 1.197. Emellertid var 1921 utan varje tvivel för den ungsocialistiska rörelsen ett de betydande motgångarnas år.

I årsredogörelsen lämnas detta liksom vissa andra år en förteckning över anlitade agitatorer: Albert Jensen, C. J. Björklund, Fritz Jonsson, Freddy Rosengren, Ragnar Casparsson, O. Ljungdahl, Gustav Bergman, Konrad Falk, Elis Karlsson, Gabinus Eriksson, Axel Andersson, Axel Jansson och John Forslund. Om den sistnämnde uppstod ett synnerligen häftigt och även under följande år utdraget bråk. Han tillhörde Umeåklubben, som uteslöt honom, varefter Forslund drog saken inför VU. Vad som lades honom till last framgår inte klart av protokollen, men man får det intrycket att VU med stort tålamod sökte bilägga tvisten, bland annat genom att föreslå Umeåklubben att ordna ett möte, inför vilket Forslund fick försvara sig. Detta bifölls av klubben, men Forslund vägrade att gå dit. Då VU fann klubbens argumentering övertygande stadfästes uteslutningen och Forslund vägrades inträde i partiet som enskild medlem. Nästa akt blev att klubben i Deje beviljade Forslund inträde där, vilket naturligtvis vållade protester från Umeå. VU beslöt att hela historien ej fick ges offentlighet, men en lång tid duggade skrivelser i "Forslundaffären"

från olika håll till VU. Förresten var Forslund ej den ende agitator som beredde VU bekymmer, men det är ej skäl att genomgå hela "syndaregistret", som i regel rörde sig om smärre försummelser av olika slag. I ett fall fick en anmärkning mera påtagliga konsekvenser. Det gällde en turné som Fritz Jonsson haft i Skåne och Blekinge.

Fritz Jonsson

CK-ledamoten Oscar Sjögren i Malmö hade åtskilliga anmärkningar att göra, bland annat att Fritz Jonsson rapporterat en del nybildade klubbar som aldrig kommit till stånd. Fritz Jonsson genmälde att en del antecknat sig för att bilda klubb på berörda platser, men hade sedan ej fullföljt utfästelserna. Det ena hårda ordet gav det andra och det slutade med att Fritz Jonsson avgick ur VU, där han en tid varit ordförande.

Efter Fritz Jonsson inträdde i VU suppleanten O. Johansson och som ny suppleant valdes Thure Back.

Om en händelse under 1921, nämligen "Luffarekonferensen" i Hallsberg erinras man genom en anteckning att viss agitationsmaterial sändes dit.

Kommittén mot krig och militarism

Stockholmsklubbarna bildade på våren en kommitté kring vilken det kom att stå rätt mycket strid under de två år den existerade. Den bildades den 17 maj 1921 och konstituerade sig sålunda: ordf. C. J. Björklund, sekr. Freddy Rosengren, vice ordf. K. L. Karlsson, vice sekr. Elis Carlsson-Flood, kassör Rudolf Svensson, övriga ledamöter: Henning Johansson och Erik Eklund. Ett militär- och ett arbetsutskott valdes.

Sedan Föreningen soldater och arbetare upphört, hade Stockholms LS anslagit den summa, kronor 150: —, som annars skulle gått dit, till Kommittén mot krig och militarism. Anslag skulle genom cirkulär begäras av fackföreningarna. SAC:s arbetsutskott anslog efter fram-

ställning 100 kronor. Möten började ordnas i Stockholms förstäder, med insamling av kollekt. Värnpliktsvägraren Stig Holm hälsades av kommittén då han utsläpptes från Mariestads fängelse.

Insamlingar blev gjorda även vid fester etc. För dessa lät kommittén trycka flygblad: "Gör din plikt" i 40.000 ex. och "Vägra mörda, vägra mönstra" i 10.000 ex. med flera. Även lät man tillverka stämplar med antimilitaristisk text.

Senare blev det en del personbyten i kommittén. Gustav Borg var en tid sekreterare. Kommittén utgav en av C. J. Björklund skriven broschyr: Fackföreningarna och antimilitarismen. Med Knut W. Lånström i *Arbetaren* kom C. J. Björklund i polemik om kommitténs arbete. Eller rättare sagt, C. J. Björklund fick inte in sitt motinlägg, Ragnar Casparsson, som då var redaktionssekreterare, ville ej införa det. — John Forslund ville ha agitationsanslag av kommittén. Avslogs!

Snart nog var kommittén på krigsfot med olika institutioner inom SAC och kommittén krympte samman till tre à fyra personer. Sista protokollförda sammanträdet hölls den 29 augusti 1923.

Ett påtagligt intresse för de internationella förbindelserna visades, i det C. J. Björklund sändes att representera partiet dels till Gotha under påsken, där Tysklands kommunistiska arbetarparti höll kongress (partiet presenteras som en oppositionsriktning mot bolsjevismen), dels till en antimilitaristisk kongress i Haag 26 mars—1 april, där Antimilitaristiska internationalen mot krig och reaktion bildades, dit partiet beslöt anslutning och dels slutligen vid en anarkistisk kongress i Berlin, som började juldagen. Hagaklubben anmärker ur kostnadssynpunkt mot en enligt deras mening alltför vidlyftig representation.

Den ur flera synpunkter olustigaste historien var förvaltningen av Krapotkinfonden. Redan tidigare har nämnts att 4.000 kr. i två poster uttagits ur bank och man ställde sig undrande till om partiet hade så mycket pengar samlade. Den 27 juni 1921 meddelar partiets kassör Ernst Johansson att 1.000 kr. utlånats till *Brand*, vilket fick VU:s godkännande. I samma veva fick C. J. Björklund ett brev från Sascha Krapotkin — Peter Krapotkin hade avlidit den 8 februari 1921 — däri hon föreslog att mat fortfarande skulle sändas till fängslade kamrater i Ryssland ur Krapotkinfonden, liksom dittills skett. En del försändelser hade gått tidigare både till Krapotkins familj och andra behövande kamrater i Ryssland. Dessutom eventuellt ombesörjande av en gravsten på faderns grav. Ungsocialistiska partiet hade förfrågat

om ensamrätt för Sverge att utgiva Krapotkins arbeten och på detta svarade Sascha att hon först måste undersöka vilka avtal och kontrakt Krapotkin hade med olika bokförlag. VU beslöt att till Sascha Krapotkin framföra ett förslag "att vårt parti finge behålla en del medel för att genom utgivande av billiga böcker av Krapotkin härigenom stadfästa hans minne och idéer". C. J. Björklund fick uppdraget att skriva. Den 3 juli beslöt man låna 3.000 kr. ur Krapotkinfonden, denna gång utsäges detta uttryckligen i protokollet. Rykten om att Krapotkinfonden höll på att länsas för andra ändamål än den var avsedd, nämligen bland annat för att hålla *Brands* ekonomi flytande, sipprade ut i landet och från Västerås skrev Aron Johansson och ville se redovisning från fonden. VU svarade att redovisning skett i *Brand*, vilket åtminstone var formellt riktigt. Redan i det föregående har nämnts att inkomsterna i *Brand* redovisats vid denna tid med kr. 9.113: 57. Men det var väl utgiftsposterna som främst intresserade Aron Johansson. Frågan därom kom senare igen.

Brand och *Röda fanor* kunde utkomma regelbundet under 1921, tack vare nyss berörda lån, men upplagorna har kraftigt minskats och redovisningen är urusel. Utestående fordringar för enbart 1921 belöpte sig till kr. 19.486: 27. Bokförlagets omsättning är inte ens hälften så stor som året förut, kontingenter och inträden är heller inte stort mer än hälften mot året förut. Tryckeriet har gått räkenskapsmässigt bäst, med en omsättning på 81.734: 80 och en vinst på 1.491: 56. Under oktober slutade Oscar Malmborg som tryckeriföreståndare, för att bli faktor på syndikalisternas nyetablerade tryckeri i Stockholm och Richard Karlsson valdes som hans efterträdare.

Även Albert Jensen avsade sig redaktörskapet för *Röda fanor* från och med årets slut, för att övergå till *Arbetarens* redaktion. C. J. Björklund blev vald till efterträdare, han åtog sig att sköta både *Brands* och tidskriftens redigering.

Från förlaget utgavs under 1921: Augustin Souchy: Den ryska arbetar- och bonderevolutionen; Alice Hamburger: Skräckväldet i Ungern, och O. Ljungdahl: Religionsbedrägeriet. Dessutom utgavs ett 1-majnummer av *Brand*, men däremot inte något extra julnummer.

Enligt uppgifter som nog torde vara riktiga ingick Hinke Bergegren detta år i det då nybildade Sverges Kommunistiska parti.

Någon lättnad kunde visserligen spåras under 1922 på arbetsmarknaden, men fortfarande är massor av arbetare hänvisade till uselt betalt nödhjälpsarbete. I många klubbar är bokstavligen varenda medlem arbetslös.

Enligt årsberättelsen skulle under året 9 nya klubbar ha bildats, medan 4 nedlagts, vilket skulle innebära en nettoökning av 5 klubbar. Enligt medlemssammandraget — fortfarande med reservation beträffande dess tillförlitlighet — skulle klubbarnas antal ha sjunkit med 10 och medlemsantalet med 474. *Brand* och *Röda fanor* kunde under året utkomma regelbundet, fast med oerhörda svårigheter. "Redovisningen blir sämre och sämre, pengarna går till kaffe och mat", klagar VU. Genom realisation av äldre litteratur har man sökt få in något mera kontanter. Detta år blev det inte något extra majnummer av *Brand*, men däremot ett julnummer, vilket förresten gick dåligt. Från förlaget utgavs: Alexander Berkman: En blick tillbaka och framåt på den ryska revolutionen, Henrik Petrini: Kristendomens bankrutt. Dessutom utgavs detta år två tillfällighetstidningar, *Dombasunen* och *Sportflugan*. Kontingenter och inträden har krympt ytterligare till kr. 1.881: 76. Tryckeriets omsättning har minskats med ungefär hälften och har givit en årsförlust på över 3.000 kronor.

Strax på nyåret anlände från Ryssland de internationellt kända anarkisterna Alexander Berkman, Emma Goldman och Alexander Shapiro. De var utblottade och beviljades understöd ur Krapotkinfonden. Några borgerliga tidningar ville göra troligt att de kommit till Sverge för att organisera en anarkistkongress och ville ha de tre utvisade, men den socialdemokratiska regering som då satt trodde ej på kongresshistorien, vilken också var helt igenom påhittad.

För att återgå till VU så hade den det ingalunda lätt och då Stockholmsklubbarna vid ett rabaldermöte förklarade det sittande VU odugligt och yrkade på nyval, förefaller VU ej ha varit alltför motsträvigt mot inviten. Emellertid inträffade något som gjorde krisen akut. Fru Krapotkin, som nu vistades i Berlin, intresserade sig för ordnande av ett Krapotkinmuseum i Moskva och ansåg att Krapotkinfonden i Sverge borde få tjäna detta ändamål. Rud. Rocker understödde i brev på det varmaste planen. På det VU-möte där dessa brev föredrogs sade expeditören för *Brand* Carl Pettersson precis som det var, att vad som fanns kvar i Krapotkinfonden, cirka 7.000 kronor, hade lånats. C. J. Björklund fick det säkerligen inte angenäma uppdraget att meddela fru Kratpotkin detta. Man beslöt vidare att sammankalla ett möte med Stockholms klubbister och de kamrater inom rörelsen från andra orter som väntades besöka SAC:s kongress om några dagar. Detta möte hölls också den 31 augusti 1922 och Carl

Pettersson inledde där med en redogörelse för det förtvivlade ekonomiska läget. Gust. Sjöström menade att tryckerirörelsen borde avvecklas och partiets ledning flyttas till landsorten. Kritiserade andan inom rörelsen i Stockholm. C. J. Björklund trodde att de stridiga uppfattningarna om den ryska revolutionen lett till försvagande av den ungsocialistiska rörelsen. I debatten deltog för övrigt A. M. Johansson, Trollhättan, N. Lindkvist, Stockholm, Gustav Staaf, Mattmar, Algot Edfast, Stockholm, Isidor Rohlin, Gävle, Karl Elving, Stockholm och Wiktor Åberg, Oxelösund. Resultatet av överläggningen blev att ett upprop skulle utsändas med maning om bättre stöd åt *Brand* och *Röda fanor* och vidare skulle omröstning om rörelsens namn verkställas, så att det för många förhatliga ordet "parti" kom bort. Det beslutade uppropet undertecknades av ett 90-tal ungsocialister som deltog dels i SAC:s och dels i LO:s kongress.

Detta var nog gott och väl, men hjälpte föga i den beträngda situationen och både möjliga och omöjliga försök gjordes att få låna pengar. Då en avbetalning till fru Kratpotkin under november gjordes, var det säkerligen en kraftansträngning för den barskrapade kassan. C. J. Björklund som på egen bekostnad besökte världsfredskongressen i Haag den 10—15 december 1922, hade från Sofia Krapotkin och Rud. Rocker fått skriftliga försäkringar att de fann att fonden använts i enlighet med Peter Krapotkins klart uttalade vilja och önskade ej att särskilda åtgärder skulle vidtagas för att omedelbart framskaffa pengarna. Emellertid arbetade fru Krapotkin på att ordna sin mans litterära kvarlåtenskap och behövde under tiden några inkomster, varför förslag framställdes att man i det svenska partiet borde anskaffa och sända 100 kronor i månaden till fru Krapotkin. Ärendet behandlades vid första sammanträdet i januari 1923, och utlovades att 100 kronor skulle omedelbart sändas och sedan *om möjligt* samma belopp under följande månader (kursiveringen är enligt protokollet). Som en kongress ansågs synnerligen önskvärd, men inga medel fanns för en sådan, beslöts att ordna omröstning om kongress skulle hållas, helt bekostad av klubbarna eller deltagarna.

Bland händelser i övrigt kan noteras att syndikalisterna startade sin dagliga tidning *Arbetaren* från nyåret 1922. Huvudredaktör blev Frans Severin, utrikesredaktör Albert Jensen och redaktionssekreterare Ragnar Casparsson. — Svältdirektiven för AK beslutades. — Förbudsomröstningen beträffande spritdrycker företogs. — Många och omfattande konflikter vållades av arbetsköparnas krav på lönereduceringar.

August Palms begravning

August Palm dog den 14 mars 1922 och fick en ståtlig begravning. Sviter av spanska sjukan, krigspesten, hade för länge sedan kastat den gamle kämpen på sjukbädden, och de senaste dagarna låg han medvetslös.

"Hungrig, hatad och beskrattad
envis teg för teg du röjde,
kanske trött, ibland förtvivlad,
men du såg dig aldrig om.
Andra följde väl i spåren,
sådde, harvade och plöjde,
men du är den store gamle,
som med odlarspettet kom..."

Denna vers, skriven av Fabian Månsson, ger en förträfflig karakteristik av Palm och hans gärning.

Ty Palm var det som kom med odlarspettet och röjde teg efter teg för den socialistiska idéns och rörelsens sådd. Det gick Palm såsom det gått många andra nyodlare; andra skördade, där han röjt och kastat ut den första sådden. Rätt hade han, när han vid åsynen av de många "fina" människorna i socialdemokratins led skrev: "Jag kan icke hjälpa, att jag alltid är misstänksam mot den så kallade bättre klassen, ty historien har lärt oss, att då överklassen kommit med i

Ungsocialisternas kongress i Stockholm 1923

striden för proletariatets frigörelse, har de fattiga, som striden gällt, oftast blivit bedragna."

Palm hade läst sin historia riktigt och dragit de rätta slutsatserna. Socialdemokratin bär i dag vittne om att hans farhågor var välgrundade, och själv fick Palm under de sista femton åren erfara, att den rörelse, han själv under outtröttlig kamp och med personliga uppoffringar lagt grunden till, blivit för fin, för salongsfäig för den proletäriske grundläggaren.

Många ombyten i VU

Vid årsskiftet mellan 1922 och 1923 hade ingen märkbar ljusning inträtt. *Brands* forna medarbetare hade tillskrivits med anhållan om att lämna gratisbidrag, vilket i flera fall utlovats. Någon större förändring i VU:s sammansättning blev det inte förrän vid kongresen, som hölls den 24—28 juni 1923, då det blev så gott som fullständig nybesättning. Följande valdes: A. Holmberg, Salomon Sapira, Thure Back, G. Westerström och Ernst Johansson. Det dröjde emellertid inte längre än till den 20 november, då nytt vaktombyte skedde. Nu invaldes i VU: Orvar Björklund, Per Emil Johansson, G. Bergström, E. Eklund

och Eyvind Johnson. CK i landsorten bestod av: A. Halvarsson, Kiruna, Anders Danielsson, Kvarnsveden, Gabinus Eriksson, Linköping, A. Lagerström, Örebro, Hartvig Johansson, Göteborg och Oscar Sjögren, Malmö.

Beträffande kongressen är föga att anteckna. Till densamma förelåg 17 motioner, med den olycksaligt seglivade "Forslundsfrågan" som nummer ett. Att den ungsocialistiska rörelsen ej längre skulle ha beteckningen "parti", var ett flertal motionärer ense om, men hur man borde ändra "firmanamnet" därom var meningarna delade. Kiruna och Växjö tyckte bäst om Svenska Anarkistiska förbundet eller Sverges Anarkistiska förbund, men Alfred Andersson, Carl Pettersson och Freddy Rosengren segrade med förslaget: *Sverges ungsocialistiska förbund.* Att flytta VU, tidningar och förlag till Örebro, som Malmöklubben föreslog, vann ej gehör. Att sälja tryckeriet, som även föreslogs, strandade på att man inte hade något acceptabelt anbud.

Man fortsatte med *Brand* och *Röda fanor* med C. J. Björklund som redaktör för båda, men tidskriften kunde blott utkomma under de tio första månaderna, sedan måste den nedläggas. Förlaget gav under året ut endast en bok: Petrusmyten, av H. Petrini, men dessutom två tillfällighetstidningar: *Pingströrelsen* och *Barnalstringsfaran.* C. J. Björklund var ombud i januari i Berlin på en kongress som Internationella antimilitaristiska byrån ordnat och han reste till Paris i oktober på egen bekostnad för att bevista Anarkistiska internationalens kongress, men blev utvisad.

Saneringsförsök

Tidningarnas lånekonto hade vid 1923 års slut sprungit upp i kronor 13.744: 35, tryckeriet visade en årsförlust på kr. 8.348: 59, förlagets förlust var kr. 2.715: 92. Kontingenter och inträdesavgifter gav blott kr. 1.620. Revisorerna säger med rätta i sitt utlåtande att "något måste göras för att rädda det hela från ruin". Den frikostiga Malmöklubben gjorde vad den kunde genom att skänka ytterligare 1.000 kronor till tidningarna. För detta tackade man naturligtvis, men beslöt att göra ytterligare en attack mot det skånska bankirinstitutet, genom att föreslå detsamma att finansiera en splitter ny tidning, benämnd *Exatika* (eller möjligen *Exotika* — ordet är otydligt skrivet) och redigerad av Orvar Björklund. Märkligt nog blev den annars ganska ekonomiskt försiktige Carl Pettersson eld och lågor för idén, men Malmöklubben viftade bort förslaget genom att meddela, att den

i stället åtog sig den regelbundna sändningen av 100 kronor i månaden till fru Krapotkin. Vilket också var en god sak.

Emellertid var den ekonomiska ställningen så ansträngd, att VU tillsatte två kommittéer för att utarbeta förslag till saneringsåtgärder. Efter långa överläggningar beslöts att om möjligt sälja stora pressen, varigenom lokalutrymme vanns. Vidare skulle lönerna för tryckeripersonalen sänkas så långt det gick och både redaktören och expeditören skulle entledigas, varefter redigering och expediering skulle ordnas genom därtill valda oavlönade kommittéer. Detta beslut fattades den 9 november 1923. Men Stockholmsklubbarna avsatte helt enkelt VU och valde, som redan sagts, ett nytt och därmed överkorsades alla de reformplaner det gamla VU gjort upp — om man nu kan tala om gammalt i detta samanhang. VU hade ju blott suttit sedan kongressen. Det är i fortsättningen Eyvind Johnson som skriver protokollen, förut var det Salomon Sapira. Ett av den nya VU:s första åtgärder blev att återkalla de verkställda uppsägningarna. Men då Carl Pettersson ej ansåg sig kunna arbeta vidare på den lilla lön han kunde få, bestämde han sig för att sluta, vid eller strax efter årsskiftet. Och så gick ett för rörelsen synnerligen besvärligt år till historien. Enligt medlemssammandraget fanns vid 1923 års slut 34 klubbar med sammanlagt 828 medlemmar.

Emil Manus träder till

Året 1924 började för den ungsocialistiska rörelsen i förvirringens tecken, men slutade betydligt bättre än det börjat. Carl Pettersson slutade den 14 januari sin anställning som *Brands* expeditör, men blev ej avtackad så hjärtligt som man kunnat förvänta efter 8 års trogen tjänst. Anledningen var att då han gick tog han med sig hela den kontanta kassan. Han hade visserligen dessa pengar att fordra — och mera till förresten — men man tyckte ändå att åtminstone några "korvören" kunde han ha lämnat kvar. Någon efterträdare till honom hade man ej kunnat enas om då han gick, men efter diverse improvisationer tillsattes Emil Manus, som återkommit till Sverge efter resor i främmande länder, och han blev först tillförordnad och sedan fast som expeditör.

Beträffande den ofta nog så buttre Carl Pettersson, "Brand-Pelle" kallad, berättar Stockholms fria litteratörer och skribenter än i dag många roliga historier, som utrymmet tyvärr förbjuder att här återberätta. De utmynnar dock samfält i det omdömet, att "Brand-Pelle"

tålde något skrattas åt, men hedras mer ändå. Han flyttade sedan över till *Arbetarens* expedition, där han stannade till sin död.

Om Emil Manus är historierna nog ännu flera. Han var optimismen förkroppsligad och städse såg han ljust på nuet och framtiden, även då andra tyckte att det såg rätt så mörkt ut. Därtill var han en charmör i sitt sätt att umgås med folk och med sällsynt förmåga att kunna "ta" folk. Han kunde naturligtvis som alla andra ibland möta mothugg, men man kan tvivla på att han hade många personliga fiender. Hela hans natur var så avväpnande godmodig. Slarvig var han nog emellanåt, men så hade han också mycket att ombestyra.

Emil Manus

Vad VU beträffar var det ständiga ombyten. I stora drag kan man säga att vid årets början var det Orvar Björklund, Per Emil Johansson, Eyvind Johnson, Erik Öhman och G. Bergström som utgjorde VU. Snart gick Eyvind Johnson och Sigurd Andersson inträdde, strax efter gick Orvar Björklund och Ragnar Nyström inträdde, så avreste Per Emil Johansson till annan ort och Gustav Svedell inträdde. Vid årets slut hade ytterligare förskjutningar inträtt och VU bestod av Sigurd Andersson, Ragnar Nyström, Freddy Rosengren, Gustav Svedell och Erik Öhman. Anledningen till dessa många ombyten låg i många fall i kontroverser mellan deras väljare, alltså stockholmsklubbarna, där häftiga "uppgörelser" gång på gång förekom. Det gick så långt att stockholmsklubbarna utan VU:s förmedling i januari ordnade omröstning i landets klubbar om det förslag till sanering, på vilket ett VU under föregående år stupat. Detta cirkulär är å klubbarnas vägnar undertecknat av Henning Johansson, ordförande i Norra klubben och A. Holmberg, ordförande i Södra klubben, samt dessutom av Georg Vesterström, Erik Hagberg och K. Elving. I motiveringen framhålles med skärpa, dels att Kratpotkinfonden förbrukats, dels att en insamling till österrikiska kamrater gått samma väg och att så kunde det inte få fortsätta. Omröstningen gav dock inte majoritet för att redaktören och expeditören skulle entledigas och sysslorna

Landskronaklubbister (utan angivet årtal)

överlåtas till två därtill utsedda kommittéer. Påtagligen hade en omsvängning skett i stockholmsklubbarna, så att det blivit majoritet för samma ståndpunkt, som man tidigare underkänt och för vilken ett VU avpoletterats.

Revisorer voro under hela året Alg. Edfast och Salomon Sapira, som tydligen med argusögon bevakade att allt gick riktigt och rätt till. Gustav Svedell övertog posten som förbundskassör i slutet av året, sedan Per Emil Johansson, som dittills handhaft denna post avrest från platsen.

Det ljusnar!

Affärerna repade sig förvånansvärt fort och den alltid generösa Malmöklubben skänkte 500 kronor till agitation och ställde i utsikt ännu större summa som lån om det riktigt skulle knipa. *Brands* upplaga steg emellertid och eftersom både Björklund och Manus under en period nöjde sig med 30 kronor i veckan pr man (sedermera ökat till 55 kr.) var omkostnaderna små och tidningens affärer började gå ihop. Värre var det med tryckeriet, som på 8 månader visade en förlust på 2.750 kronor. Det ansågs dock vara en ej helt utredd fråga om debiteringen för förbundets eget tryck var riktigt avvägd med hänsyn till tryckeriets självkostnader. Emellertid började planerna på avveckling av den egna tryckerirörelsen alltmer mogna.

Agitationen började ta fart igen och för densamma anlitades C. J.

Malmö ungsocialisters nyårsfest 1924—1925

Björklund och Freddy Rosengren för längre turnéer och för övrigt Albert Jensen, Gustav Sjöström, Emil Manus, Ada Schött, Axel Holmström, Sigurd Andersson, Lars Emil Sjöberg, Karl Elving, Viktor Karlsson, Axel Holmström, Sven Pettersson, E. Westerlund, Carl H. Sjöö m. fl.

Brands lösnummerpris, som ett tag varit uppe i 20 öre sänktes till 15 öre. Maj- och julnummer utgavs, det förra kallat *Vårbrodd*. Två upprop: "Till arbetarvalmännen" och "Guldkungen i Norden", spriddes i stora upplagor. För spridarna av sistnämnda upprop blev det åtal. Från förlaget utgavs: Peter Krapotkin: Till de unga, Gust. Sjöström: Solidaritet i teori och praktik, Emil Manus: Arbetarklassens bödel, John Andersson: Revolutionär klasskamp, samt C. J. Björklund: Det fria samhället. Ej mindre än fyra tillfällighetstidningar utgavs: *Europas undergång, Sista kriget, Välj!* och *Draksådd*. Ett extranummer av *Brand* riktade sig mot preventivlagen och specialnummer ordnades för agitation bland lant- och textilarbetare.

I medlemssammandraget är siffrorna så låga att de absolut *måste* vara felaktiga: 20 klubbar, med 490 medlemmar.

Ännu förekom det enstaka fall av värnpliktsvägran. Sålunda dömdes A. Liiv i Sveg under 1924 för värnpliktsvägran, vilket framgår av ett sympatiuttalande som sändes honom.

Som en vacker slutvignett för 1924 återgives följande brev som doktor Erik Hedén sände förbundet:

Av *Brand* ser jag att tidningen kämpar med ekonomiska svårigheter. Jag önskar er uppriktigt lycka att bekämpa dem. Samt önskar jag, att Ungsocialistiska Förbundet alltid må hålla sig starkt. I våra dagar behövs verkligen ett frihetsparti, ett parti som håller sig klart från kompromisser och byråkrati. Det är också förvånande många arbetare, som fått sin första skolning hos ungsocialismen.

1925 blev ett lugnt år

Om året 1925 kan nog ur ungsocialistisk synpunkt sägas att det var ett lugnt och relativt framgångsrikt år. I årsberättelsen framhålles att 22 nya klubbar bildats och ännu en väntas ansluta sig vid årsskiftet eller strax efter. För detta, liksom närmast föregående år har det ansetts onödigt att här uppräkna de klubbar som tillkommit, då det i de flesta fall gäller platser där klubbar tidigare funnits, som bringats i funktion på nytt. I de fall där det är fråga om helt nya klubbar på platser där sådana ej förut funnits, hänvisas till den förteckning över klubbar och året för deras bildande som meddelas i slutet av boken.

Ett tillskott i arbetet på tryckeriet erhölls då Elise Jensen på nyåret började utgiva *Vi kvinnor*, som utkom med två nummer i månaden. I agitationen deltog i huvudsak samma talare som föregående år. Ett flertal upprop utgavs, bl. a.: "Svenska flaggan", "Hjältekungen", "Till arbete" och "Välkomsthälsning till ekumeniska mötet". Vid utdelningen av det sistnämnda uppstod gruff med polisen vid spridningen, för vilket fem utdelare bötfälldes. *Brands* maj- *(Vårbrodd)* och julnummer utkom. En hel del ordinarie nummer ägnades liksom året förut åt agitation på speciella yrkesgrupper. Från förlaget utgavs: J. W. Kramer: Är bibeln guds ord?, Freddy Rosengren: Överste Krigsdåres lilla korta katekes för militarister, Socialistiska kampsånger, Doktor Lekman: Herr Svartfot, Knut Wicksell: Fosterfördrivning, Emil Manus: Arbetarklassens bödel (2:dra uppl.). Med Malmöklubbens ekonomiska bistånd och i samarbete med denna utgavs Krapotkins samlade skrifter med början: Den franska revolutionen. Del I. Som extratidning kom *Strejkbrytarfaran.*

VU bestod under året av: A. Holmberg, Thure Back, Henning Johansson, Gustav Svedell och Georg Vesterström. Den senare ersattes i slutet av året av Elis Karlsson.

Stockholms Norra och Södra klubbar har blivit sammanslagna till

Rikskonferens i Stockholm den 30 maj 1925

Stockholms Anarkistiska förening. Medlemssiffran är uppåtgående, 81 vid årets slut.

I anslutning till SAC:s under året hållna kongress avhölls den 30 maj en rikskonferens, beräknad främst för tillslutning av ungsocialister som var ombud på SAC-kongressen. Med detta arrangemang blev det ju inga extra kostnader att tala om. Deltagareantalet på den ungsocialistiska konferensen blev ganska stort och inledningsanföranden om verksamheten hölls av Emil Manus, C. J. Björklund och Albert Jensen. Som representanter för SAC hade infunnit sig Wald. Nordh och Bernhard Dahlgren. Även Augustin Souchy hade infunnit sig, med hälsningar från Tysklands anarkistiska union. Som förbundets representant på SAC:s kongress var Emil Manus vald.

I medlemssammandraget redovisas under året en nettoökning på 14 klubbar med 233 medlemmar.

Ett internt medlemsblad, *Ungsocialisten*, utkom under 1925 med fyra nummer. Det utkom även under senare år, fram till 1930, fast oregelbundet men ungefär kvartalsvis. Därjämte ett nummer 1931 och ett nummer 1932, två nummer 1933 och ett nummer 1934. Revisionsberättelsen visar att företagen gått någorlunda jämt ihop, dock med vinst för tryckeriet på kr. 1.913: 48.

Om 1925 kan i övrigt antecknas att Hjalmar Branting och F. V. Thorsson avled, resp. 24 februari och 5 maj. Richard Sandler och Ernst Wigforss övertog resp. poster i regeringen.

1926 års kongress

1926 var ett ganska händelsefattigt år för den ungsocialistiska rörelsen. Det säges visserligen i årsredogörelsen att det går uppåt, men saken kan diskuteras. I maj uppgavs antalet klubbar till 44, med sammanlagt cirka 1.000-talet medlemmar och som uppgiftslämnaren är den alltid omsorgsfulle Gustav Svedell har man ej anledning betvivla uppgiftens riktighet. Enligt medlemssammandraget skulle vid 1926 års slut finnas 36 klara klubbar med sammanlagt 716 medlemmar. En av VU tillsatt utredningskommitté konstaterade att *Brands* upplaga varit nere i 2.900 ex. (n:r 6 1924), men stigit upp till 4.600 (n:r 35 1925), för att sedan sjunka till 4.100 (maj 1926).

Kongress hölls under pingstdagarna i Stockholm, där 22 klubbar var representerade. Wald. Nordh representerade SAC och G. H:son

Kongressen i Stockholm 1926

ÖRSTÖR MORDVÄRKTYGEN!
STÄM SOLIDARISKA!

Holmberg var särskilt inbjuden. Vissa revideringar av stadgarna behandlades och frågan dryftades om skapande av en anarkistisk international. Planer på agitation för en folkomröstning ifråga om rustningsbördorna behandlades och kongressen beslöt att ge VU i uppdrag att stödja tanken och därvid söka samarbete med SAC. En motion om motarbetande av konfirmationsseden genom introducerande av en icke religiös högtidlig ungdomens "invigning" (motsvarande en i Tyskland introducerad "Jugendweihe") framlagd av Elise Jensen vann kongressens bifall. Även en del praktiska organisationsfrågor stod naturligtvis på dagordningen.

En het debatt uppstod efter kongressen beträffande dess protokoll. Salomon Sapira hade på anmodan åtagit sig att vara kongressens sekreterare, men då protokollet låg färdigt uppstod debatt om huruvida vissa sifferuppgifter borde stå i protokollet. Det var i och för sig riktiga, men det ansågs kunna bli till skada om de kom ut, särskilt gällde detta uppgifterna om *Brands* ringa upplaga, som befarades komma att skada annonsanskaffningen. Sapira genmälde att affärsmännen varken kom över eller hade intresse för att genomsöka ett ungsocialistiskt kongressprotokoll, men det var en plikt att låta rörelsens medlemmar få sanningsenliga upplysningar om ställningen. Meningarna inom VU var så delade att man beslöt remittera frågan till CK-medlemmarna i landsorten. Det visade sig att även bland dessa rådde så delade meningar att det inte gav ökad klarhet. Till slut blev resultatet en kompromiss: man skulle ta ut de omstridda uppgifterna ur själva protokollet och trycka dem separat på en särskild lapp i liten upplaga, som man skulle se till endast utlämnades dit där de ej kunde befaras bli missbrukade. CK-medlemmen Oscar Sjögren i Malmö hade emellertid hunnit ilskna till över "hemlighetsmakeriet" och krävde — allmän omröstning i frågan! Då var emellertid protokollen redan utsända och man stod inför fullbordat faktum.

Kampanjer och opinion

En fredsvecka ordnades i början av augusti, där ungsocialisterna, SAC, kommunistpartiet och dess ungdomsrörelse samverkade. De offentliga möten som ordnades fick, åtminstone i en del fall, synnerligen god tillslutning. C. J. Björklund representerade förbundet vid IAB:s kongress i Berlin i augusti.

Sacco—Vanzetti-kampanjen började detta år, under samarbete

mellan samma organisationer som under fredsveckan. Några reformistiska organisationer visade också intresse för saken. Full kraft och utveckling fick dock denna opinionsrörelse först under närmast följande år, då dramats slutakt utspelades. Ett par andra opinionsrörelser under 1926 tilldrog sig också stort intresse, nämligen Marsjömannen "Sme'Emils" (Emil Larssons) resningsansökan, som inlämnades detta år. En annan opinionsrörelse gällde bojkotten mot skandaltidningen *Fäderneslandet.* Enligt vad som framgår av protokoll var man i ungsocialistiska kretsar något tveksam om hur man skulle ställa sig ifråga om medverkan. Dels tyckte man inte om samröre med reaktionära kretsar i gemensamma kommittéer och dels tyckte man att bojkottaktionen borde gälla även andra skandalblad. Ola Vinbergs *Figaro* nämndes då främst — ett gammalt fint tidningsnamn, som nu släpades i smutsen. Nå, den sistnämnda tidningen dog ändå, utan någon bojkotthjälp.

Brand utkom regelbundet med C. J. Björklund som redaktör och Emil Manus som expeditör. Utom *Vårbrodd,* som blivit ett stående namn på majtidningen, samt julnummer, utgavs ett agitations- och jubileumsnummer *(Brand 25 år!).*

Från förlaget utgavs under 1926: G. Westin-Silverstolpe: Folkmängd och välstånd, Elise Jensen (Ottar): Ovälkomna barn, Victor Arendorff: Brännvinstörst (3:dje uppl.), Antimilitaristisk bilderbok, Gust. Sjöström: Den fackliga avspärrningstaktiken, C. J. Björklund: En fritänkares levnadssaga (gäller O. Ljungdahl), Karl Elving: Sedlighet, korta kjolar, smutslitteratur. Under året utkom del II av Krapotkins Franska revolutionen, fortfarande administrerad av Malmöklubben. Från gamla fritänkarförbundet övertogs genom A. W. Åberg i Huddinge restupplagor av en hel del skrifter. Nämnas kan O. Ljungdahl: Bibelgudens moral och Bibelhandbok för fritänkare, Vad är hädelse?, Naturens evangelium, Hj. Eklund: Moseböckernas utvecklingshistoria, Sanningen om Lennstrand, Aug. Bebel: Kristendom och socialism, Helene Ugland: Djävulens historia, Robert Ingersoll: Vad är religion?, Henrik Petrini: Prästerna och religionsundervisningen, J. Pettersson: Min tro och mina tvivel, med flera broschyrer.

En tillfällighetstidning utgavs under året, *Militärvägraren.*

Revisionsberättelsen utvisar att *Brand* lämnat en förlust av kronor 905: 80, förlaget en vinst på 1.149: 95, sedan 12 procent avskrivits, och tryckeriet en vinst på kr. 199: 85.

Bland allmänna händelser under året kan noteras, att den socialdemokratiska regeringen stupade på tolkningen av arbetslöshetsdirek-

Uppvaktning på Algot Rosbergs 40-årsdag den 15 februari 1926

Alla de uppvaktande var eller hade tidigare varit aktiva i den ungsocialistiska rörelsen. Längst till vänster upptill: Sejbrandt Winter. Runt bordet: Algot Rosberg, Axel Jansson (Pass), Sigurd Andersson, Augén Albån, A. Holmberg, Ragnar Casparsson, Waldemar Nordh, Axel Holmström, Knut W. Lånström, Edward Matsson, Arvid Toldner och Frans Severin. Bakom i högra hörnet Karl Fernström och Axel Andersson, de båda pojkarna, Rosbergs söner Gunnar och Terje.

tiven under Stripakonflikten. C. G. Ekman blev statsminister. — Professor Knut Wicksell dog den 3 maj 1926 och ägnades ståtliga eftermälen även från motståndarehåll. Naturligtvis hyllades han varmt av ungsocialisterna och det hade han förtjänat. Trots att han hela sitt liv stått självständig gentemot partier och kamprörelser. föreföll det ofta som han framför allt stod ungsocialisterna närmast. Lämpligt kan vara att hänvisa till vad Gustav Sjöström skrivit om Knut Wicksells insatser och som tidigare återgivits. (Sid. 170—171)

Konjunkturerna kunde anses ha i någon mån förbättrats under 1926, men fortfarande var arbetslösheten fruktansvärd.

Sacco—Vanzetti-kampanjen

Ett åtminstone i ekonomiskt avseende gott år för ungsocialismen blev 1927. Bokförlaget redovisar en vinst på nära 1.200 kronor. *Brands* årsvinst är nära 1.000 kronor och tryckeriet redovisar en vinst

Sacco—Vanzetti-mötet på Östermalmstorg 9 augusti 1927

på bortåt 3.000 kronor. Dessa goda resultat sammanhänger helt med Sacco—Vanzetti-kampanjen. *Brand* utgavs gång på gång som Sacco—Vanzettinummer, med i regel 18.000 ex. i upplagor och de gick åt. Detta drog med sig en avsevärd höjning av upplagan även i största allmänhet.

De flesta känner väl till, åtminstone i stora drag, vad Sacco—Vanzetti-kampanjen rörde sig om. Nicola Sacco och Bartolomeo Vanzetti, två italienska anarkister, hade i USA dömts till döden för mord på en kassör i en skofabrik i staden South Brainthree. Redan på ett tidigt stadium framkom många omständigheter som talade för att de anklagade måste vara oskyldiga och ett avgörande bevis var då en infångad förbrytare, Celestino Madero, bekände att det var han som utfört mordgärningen. Trots detta vidhölls anklagelsen, juryn förklarade mot allt sunt förnuft att Sacco och Vanzetti var skyldiga och dödsdom över dem avkunnades i april 1927. En intensiv kamp för räddande av deras liv blossade upp i så gott som alla länder, främst naturligtvis i USA, men den svenska insatsen var utan tvekan den mest omfattande opinionsrörelse som någonsin förekommit här i landet. En Sacco—Vanzettikommitté bildades och opinionen vann praktiskt taget anslutning från alla meningsgrupper inom arbetarklassen och även inom stora skikt av borgarklassen.

Den demonstration som ordnades i Stockholm den 8 augusti 1927 fick en tillslutning på 70.000 personer och vid möte på Östermalmstorg, där Georg Branting talade, kunde ej denna väldiga människomassa rymmas, utan även Karlaplan måste tagas i anspråk som mötesplats. Där talade Ragnar Johanson och Nils Flyg. Det valdes en deputation som skulle uppvakta den amerikanske ministern i Stockholm, Harrison, men denne var ej anträffbar. Följande dag tog visserligen ministern emot deputationen, men förklarade sig ej vilja befordra framställningen på andra villkor än att den avlämnades genom svenska regeringen. Deputationen vände sig då till statsminister C. G. Ekman, med anhållan om ingripande genom svenska beskickningen i Washington, men statsministern vägrade tillmötesgå denna begäran.

På flera håll i landet utbröt spontana demonstrationsstrejker, bland annat i Stockholms hamn och i Kiruna. En paroll om allmän arbetsnedläggelse den 22 augusti motarbetades av LO, men fick ändå stor anslutning, i Stockholm av 15.000 byggnadsarbetare. Massor av möten och demonstrationer förekom denna dag över hela landet.

Men ingenting hjälpte. Följande natt den 23 augusti från svensk horisont räknat, avrättades Sacco och Vanzetti i den elektriska stolen. Förbittringen var oerhörd och en mindre kommitté av ungsocialister och SAC utfärdade en paroll om bojkott av amerikanska varor. Speciellt beträffande amerikansk film blev bojkotten verkningsfull på en del orter, men då de reformistiska och socialdemokratiska organisationerna ställde sig likgiltiga eller fientliga till bojkotten ansåg sig SAC ej mäkta fullfölja den, varefter kommittén upplöstes, under protester från ungsocialistiskt håll.

Sacco—Vanzetti-kommittén hade avtalat med Georg Branting att resa över till Amerika för att granska rättegångshandlingarna ur juridisk synpunkt och för övrigt verka för de häktades sak och han

skrev efter återkomsten en bok: Sacco—Vanzetti-dramat, som utkom från det ungsocialistiska förlaget och fick en mycket stor spridning. Vidare utgavs: Vanzettis biografi Mitt livs historia, som utkom i ett flertal upplagor. Likaså en av C. J. Björklund skriven broschyr: Rädda Sacco och Vanzetti! Dessutom utsändes brevkort, upprop för bojkottaktionen med mera i samma sak.

Även detta år hölls möten under "den svarta veckan", ordnade gemensamt med SAC, kommunisterna samt Automobilförareförbundet och Förenade förbunden. De fick dock detta år en relativt ringa anslutning.

Konferenser och petitioner

På våren, den 11—13 mars, hölls en de arbetslösas landskonferens, där förutom 50 arbetslösas föreningar från skilda delar av landet deltogo 15 fackliga centralorganisationer, 6 fackföreningar och 5 nödhjälpsarbetareföreningar. På inbjudan representerade C. J. Björklund ungsocialisterna, Gustav Sjöström SAC och Emil Andersson kommunisterna.

Kongressens beslut om agitation för folkomröstning beträffande de militära rustningarna föranledde tillsättande av en kommitté, men något därutöver blev det inte. Däremot arbetade en annan kommitté intensivt för kontakt med militärerna på förläggningarna och tidningen *Den fosterlandslöse* blev spridd, liksom flygblad som utgavs. Ett flygblad: "Arbetare, kamrater!" åtalades och Folke Rosén dömdes till en månads fängelse. För övrigt förekom domar här och var som hade samband med agitationen, dock i regel blott böter.

Som man i Ryssland rustade för firande av revolutionens 10-årsdag uppvaktades ryske ministern i Stockholm med krav på frigivande av socialistiska, syndikalistiska och anarkistiska fångar — det fanns nu en lämplig även formell anledning. Intet positivt löfte om stöd för kraven lämnades, men de skulle vidarebefordras till Moskva. Senare framställdes krav i samma riktning telegrafiskt av LO och Soc.-dem. partiet.

De internationella förbindelserna ägnades under detta liksom de föregående åren en hel del intresse. Samarbete hade inletts mellan Internationella antimilitaristiska byrån i Haag och den syndikalistiska internationalen IAA och planer dryftades att anknyta även Ligan mot imperialism och kolonialt förtryck till samarbetet.

I protokollen från VU finnes en del pittoreska detaljer. En räkne-

maskin hade lämnats på prov och Halvarsson i Kiruna hade lovat att låna förbundet 300 kr. för att finansiera köpet. Det diplomatiska VU tackade nej till köpet men ja till lånet. (Räknemaskin köptes först flera år senare.) Kontanter var det alltid ont om. En gång hade man lånat av Malmöklubbens deponerade pengar för Krapotkins verk, men revisorerna slog ner snabbt som hökar och pengarna lades tillbaka fortare än kvickt. För övrigt var penningförlägenheten denna gång endast rent tillfällig och det hade aldrig varit meningen att det skulle bli fråga om långlån. Då kunde man vända sig direkt till Malmö. Det gjorde man också och fick strax låna 800 kronor.

Som vanligt var det då och då ombyten i VU. Detta år hade för ovanlighetens skull även en kvinnlig medlem kommit med, nämligen Elisabet Videll. Något sådant hade visst inte inträffat sedan före sekelskiftet, innan CK flyttade till Landskrona. Antagligen trivdes Elisabet Videll inte vidare med förtroendeuppdraget, ty hon förklarade snart att hon inte hade tid att vara med. Vid årsslutet hade VU följande sammansättning: Thure Back, Uno Johansson, Sven Mattsson, Erik Eklund och C. E. Englund.

Från förlaget utgavs förutom redan nämnda arbeten: Doktor Lekman: AK:s infernaliska katekes, Albert Jensen: Tvångslagstiftning mot strejkrätten. Samt som vanligt *Vårbrodd* och julnummer.

Medlemsökning

Av medlemssammandraget för 1927 synes framgå att klubbarnas antal minskat med 5, till 31, men medlemsantalet har dock ökat med 224, detta tydligen beroende på bättre anslutning inom de klubbar som stod kvar. Särskilt stora ökningar är att anteckna för Stockholms anarkistiska förening, som vid årets slut har 116 medlemmar, samt Grängesbergsklubben, som redovisar 130 medlemmar vid årsslutet. Tendensen pekar i uppåtgående riktning.

I början på 1927, den 5 januari, avled kassören i Stockholms LS N. P. Fagerland. Han hade visserligen inte aktivt deltagit i den ungsocialistiska rörelsen, men hade mer än en gång lämnat ett handtag åt den i beträngda situationer.

*

Ser man endast på medlemsstatistiken kan 1928 anses vara ett relativt gott år. Klubbarnas antal har ökat med ej mindre än 12, till 43 och även medlemsantalet har ökat med i det närmaste 500 medlem-

mar. De stora klubbarna har bra hållit sina positioner, några av de medelstora har ryckt fram ett stycke. I kontingenter och inträdesavgifter inbetalades 1.886: 05. Men i andra avseenden var resultaten ej så tillfredsställande. Bokförlaget sålde fortfarande bra av de året förut utgivna böckerna och visar en vinst för 1928 på kr. 1.031: 92. Men *Brand* gick för året med 1.184: 47 i förlust och tryckeriet visar en årsförlust på kr. 2.299: 87. Ännu ett *Sacco—Vanzetti-nummer* gavs ut detta år samt ett *Money—Billings-nummer*. Även en broschyr: Frihet, rättvisa åt Mooney och Billings! utgavs. Det erkännes i årsberättelsen att upplagan på *Brand* gått neråt, vilket anses bero på de stora arbetskonflikterna, där även SAC var hårt engagerad. Det är härvid främst den stora gruvkonflikten som åsyftas, där SAC hade 2.300 av sina medlemmar indragna. Även en hel del egna konflikter hade SAC detta år och dess understödsmöjligheter blev mycket hårt pressade.

Under "svarta veckan" hölls även detta år en rad möten, med samma organisationer som året förut plus ytterligare några som intresserats, men med ganska ringa tillslutning.

Vid Anarkistiska ungdomsinternationalens kongress i Holland var Margit Manus och Folke Rosén de svenska ungsocialisternas representanter. De bevistade kongressen under en semesterresa, utan kostnad för förbundet. Förbundet var anslutet till Internationella antimilitaristiska byrån i Haag. Ett åtal mot ett nummer av *Brand* renderade dess ansvarige, John Öster, 600 kronor i böter. I samband med agitation blev flera kamrater i landsorten dömda, i övervägande antalet fall till böter. Ett par flygblad utgavs: "Riksdan som lurar oss", samt *Segern*, *Extranummer*, utom förut nämnda: *Kriget som kommer*, *Proteststrejknummer* samt *Vårbrodd* och julnummer.

Från förlaget utkom: Rudolf Rocker: Kapitalismens nya utvecklingsfas, Victor Arendorff: De valkiga händernas folk, Ottar: Könslagarnas offer, Emil Manus: Ned med kungadömet! och Einar Ljungberg: Idrottens triumf.

Det påpekas att studieintresset har ökats och att 201 medlemmar har under året deltagit i studiecirklar.

VU bestod under året av: Thure Back, Uno Johansson, Sven Mattsson, Josef Ström och Erik Öster, den sistnämnde ersättare för C. E. Englund och Adrian Persson, som efter varandra avgick.

Under året var det huvudsakligen distrikten som handhade agitationen.

Mooney—Billing-aktioner

Om Sacco—Vanzetti-saken under föregående år samlade största intresset, så blev det under 1929 Mooney—Billings-saken som kom i förgrunden. Som redan noterats utgavs redan under 1928 ett specialnummer av *Brand* och en broschyr om dollarkapitalismens skändliga bragd att döma oskyldiga. Under 1929 utkom ytterligare en skrift i två upplagor: Rädda Mooney och Billings med C. J. Björklund som författare.

Att i få ord rekapitulera fakta i Mooney—Billing-affären torde vara ogörligt och lär väl inte heller vara nödvändigt, då en betydande och i stora upplagor spridd litteratur i ämnet utkommit. Förutom de arbeten som det ungsocialistiska förlaget utgivit utgav P. J. Velinder en redogörelse. Med ekonomiskt bidrag från SAC utkom 1932 en bok på ej mindre än 98 sidor till det fabulöst billiga priset av 15 öre. Den utgick i 20.000 exemplar. Den var delvis författad av Thomas Mooney själv, delvis kompletterad med sakuppgifter av översättaren Sigfrid Stenberg. Dessförinnan hade händelserna belysts i ett otal tidningsartiklar i den ungsocialistiska och syndikalistiska pressen, bland annat också i John Anderssons bok: Wallstreets blodiga välde (1923). Agitation för resning i deras mål och frikännande hade förts ända sedan de dömts för ett bombattentat vid en "patriotisk" demonstration i San Francisco den 22 juli 1916, ett attentat som de bevisligen inte deltagit i. Men för stora summor köptes falska vittnen som intygade att just de utfört attentatet och Tom Mooney dömdes att hängas, medan Warren K. Billings fick livstids fängelse, ett straff vartill även Mooneys dom senare ändrades. Fler och fler fakta samlades för de dömdas oskuld, falska vittnen erkände att de mutats att ljuga, men alltjämt var det kapitalistiska skurkar som dirigerade rättsväsendet, nu som så många gånger förr. — Billings frigavs ungefär vid årsskiftet 1938—1939 och Mooney i slutet på 1939.

Rikskonferens och antimondkonferens

Liksom en gång tidigare skett hölls i anslutning till SAC:s kongress en ungsocialistisk rikskonferens under dagarna den 22—23 juni 1929. Hälsningar anlände bland annat från Internationella antimilitaristiska byrån, Anarkistiska ungdomsinternatinalens sekretariat och den tyska anarkistiska ungdomen. Rudolf Rocker var närvarande och frambar hälsningar från bland andra fru Krapotkin. En del praktiska organisationsfrågor dryftades och rapporter lämnades om ställningen. God stämning rådde och konferensen drog ett bra stycke över midnatt, men några mera anmärkningsvärda beslut är knappast att notera. Hälsningar sändes till veteranerna Aug. Lagerström, Örebro, och Anders Hansson, Landskrona. Karl Elving, Stockholm och G. H:son Holmberg, som låg sjuka, hälsades också av konferensen.

Rikskonferens i Stockholm 1929

Folke Rosén blev av krigsrätt dömd till 6 månaders fängelse för spridning av *Den fosterlandslöse*, utgiven av Stockholms Anarkistiska förening. Men den gången hoppade krigsrätten i galen tunna. Domen blev upphävd och krigsrättens ledamöter dömdes för oförstånd i tjänsten till visserligen mycket blygsamma straff. Som en liten men dock hämnd fick Rosén 10 dagars arrest för att han ej åtlytt inkallelse. John Öster dömdes till två månaders fängelse för att han kastade ner flygblad i riksdagen. Flera kamrater dömdes till böter för spridande av uppropet "Kungafjäsk". Andra upprop: "Den röda fanan mot den blågula", "Förbundets mål samt dess ställning till staten". Som vanligt utkom *Vårbrodd* och julnummer samt ett nummer kallat *Sportfaran*.

VU var för året: Ture Back, Hjalmar Karlsson, Josef Ström, Sven Mattsson, Erik Öster och C. A. Velander.

Från förlaget utgavs: C. J. Björklund: Under röda fanor, Elis Höglund: Gatans parlament, Pierre Ramus: Det anarkistiska manifestet, John Andersson: Tukthuslagen. Dessutom utgavs Rädda Mooney och Billings samt: Mitt livs historia, i nya upplagor.

I kontingenter och inträdesavgifter redovisas 1.996: 50, en siffra som är relativt hög, då såväl klubbarnas antal som medlemsantalet torde ha sjunkit, men detta förklaras nog av höjda avgifter och

På Brands expedition 1929
Fr. v.: Axel Karlsson, C. J. Björklund, Erik Öhman, Axel Öster och Emil Mauus

uttaxeringar och även mera regelbundna redovisningar för årets alla eller i varje fall flera kvartal.

Den ekonomiska ställningen för de ekonomiska företagen synes under 1929 inte ha försämrats. För tryckeriet redovisas en bruttovinst av kr. 748: 05 och efter avskrivningar kr. 368: —. För förlaget upptages en vinst av kr. 481: 94 och för *Brand* en förlust av kr. 407: 52.

I slutet på 1928, den 30 november, hölls i riksdagshuset en så kallad "Mondkonferens", med resultat att Arbetsfredskommittén tillsattes, med två representanter från vardera LO och Arbetsgivareföreningen. Kommittén blev inte långlivad, den upplöstes 1931. Emellertid hölls under 1929 en "Antimondkonferens" den 26—27 januari, i vilken även ungsocialisterna var representerade genom C. J. Björklund. Konferensen hölls i Arbetarinstitutet.

Vid 1930-talets början

Innan vi går in på nästa årtionde kan det vara lämpligt att göra en titt på ställningar och förhållanden så där mera i allmänhet taget. Först kanske det bör anmärkas, att det är bra länge sedan något

yttrats här om förbundsorganet *Brands* innehåll och de krafter som medverkade där. Detta är riktigt, men det går naturligtvis inte att under mer än 50 år nummer efter nummer, eller ens år efter år söka ge en resummé av tidningens innehåll. Endast synnerligen viktiga händelser kan beröras och inte ens dessa mer än helt flyktigt, om man inte har råd att skapa en mycket diger foliant.

Beträffande medarbetarna i *Brand* kan man utan skryt påstå att tidningen alltid haft tillgång till goda pennor. Kanske kan man inte om så många använda beteckningen berömda under den tid de medverkade mera regelbundet i *Brand*, men många har sedermera framstått som litteraturens främsta. I en ytterst intressant artikel i *Folket i bilds* julnummer 1947 har redaktör P. A. Fogelström fäst uppmärksamheten på detta faktum. Han påpekar ett uttalande av Moa Martinson, däri hon talar om hur hon redan som skolflicka hörde talas om *Brand* som en tidning där man får veta sanningen. Jan Fridegård och hans föräldrar råkade illa ut och kom i konflikt med godsägaren därför att pojken sålde *Brand*. Ivar Lo-Johansson medarbetade i extratidningen *Idrottsbluff*. Ivar Starkenberg och Mille Foerster ritade till *Brand*. Flera skulle han kunnat ha nämnt, först och främst den geniale Arthur Högstedt, men även de numera berömda målarna J. Öberg, Adolf Hallman och åtskilliga andra. En av Moa Martinsons första romaner, troligen den allra första, kallad "Pigmamma", var införd som följetong i *Brand* under 1927. Gustav Hedenvind-Eriksson skrev i *Brand* och om de böcker av honom som kom från förlaget har ju redan talats. Albert Viksten lär, enligt nyss nämnda källa ha medarbetat, fast det var väl inte så flitigt, likaså Erik Hedén och Karl-Erik Forslund. Ja, så var det förstås Hinke Bergegren och Albert Jensen. Erik Lindorm, Ivan Oljelund och C. J. Björklund, som alla för längre och kortare tid var fast knutna till redaktionen, Ernst J. Lundqvist, Ragnar Casparsson, Axel Holmström, Hugo Lindberg, Henning von Melsted och slutligen Harry Blomberg och Ragnar Jändel som jämte andra Brunnsviksungdomar dock med förkärlek höll till i *Nya Folkviljan*.

Om Emil Manus säger Fogelström att han var själen i det lättantändliga företaget — han talar i sin artikel huvudsakligen om tioårsperioden 1923—1932. Manus personifierade *Brand*, säger författaren, på ett alldeles särskilt sätt: en svältande agitator och krigstjänstvägrare, obefintlig i kyrkoböckerna.

Manus, som egentligen hette Svensson, bar praktiskt taget redaktionen på sig i rockfickorna även om han hade ett eget tryckeri med

en liten kontorslokal vid Ölandsgatan. Han vandrade mellan kaféerna och redaktionen, som också var tryckerikontor och bokförlag, livnärde sig på kaffe och kanske på någon smörgås som han hittade mellan pappersluntor, tavlor och böcker i sin bostad, ett litet kök innanför redaktionsrummet. Han var ständigt sysselsatt med att skaffa pengar till företaget samt att anskaffa gratisbidrag och skriva artiklar. En gång utvisades han från Frankrike efter en stormig anarkistkongress och återvände till Sverge som obefintlig, utan tanke på skatter, värnplikt och andra borgerliga bekymmer. Vid ett tillfälle kom han i diskussion med några polismän om möjligheten att leva som obefintlig i Sverge — polismännen ansåg det vara i det närmaste omöjligt i vårt välordnade samhälle. Manus visste bättre men hade ju ingen möjlighet att använda sig själv som argument i diskussionen.

Samling vid Ölandsgatan

Kring tidningen samlades skaror av unga författare som visserligen kanske inte var så insatta i anarkismens läror men som trivdes med den frihet som lämnades dem i *Brands* spalter. Några honorar kunde inte påräknas. Victor Arendorff kunde kanske förmå Manus att leta i skrivbordslådan efter några tioöringar till en morgonpilsner — om han lämnade tillräckligt många dikter . . . Någon gång kunde dock ett bidrag honoreras — Moa Martinson fick sjuttiofem kronor för sin följetong "Pigmamma" och förundrades över att det betalade sig så bra att skriva. Detta betraktades närmast som ett anfall av storhetsvansinne från redaktionens sida och Jan Fridegård fick inte något honorar för sin följetong "En bonddrängs väg till Långholmen".

Om Eyvind Johnson vet vi ju redan att han satt med ett tag i VU kring årsskiftet 1923—24. Om honom har Fogelberg att förtälja:

Eyvind Johnson började medarbeta i *Brand* redan 1920, som tjugoåring. Ett av hans första bidrag är en dikt, "Förbannad jul", där han utbrister:

> Jag har ingen helg! När ni firar er
> jag tigger och sover i skjul.
> — Det är min förbannade jul!

Det ligger känsla i de raderna. Det var inga sötebrödsdagar när han sålde julgranar och prövade på alla upptänkliga yrken.

1921 reste Eyvind Johnson till Berlin och därifrån sände han allt

emellanåt brev till *Brand*. Han fortsätter även med att dikta, bl. a. en hyllningsdikt till Krapotkin där det heter: "Vem han var? Å gosse! Vet han var en seklernas store man!"

Eyvind Johnson försvinner ur *Brands* spalter men återkommer 1926. Vid dödsdomarna över Sacco och Vanzetti 1927 tar han till klubban och skriver:

"Det kommer att ske en gång till! Det kommer att ske hundra gånger till! Det kommer att ske därför att Amerika finns. — — — Du, som säger till dig själv: Det är orätt att hata ett land — du skall i stället säga: Det är rätt att hata och avsky Amerika; det är en sund instinkt; det är en plikt av mig, om jag är människa, att hata Amerika, som man hatar det onda, det vidriga, det perversa; Amerika är bödeln på det här klotet."

1930 skriver Eyvind Johnson Paris-brev till *Brand* och samma år har han också en följetong, "1917".

Rudolf Värnlund har sitt aktivaste år i *Brand* 1923, året innan han debuterat som författare. Värnlund skriver dikter och noveller samt skäller på kungligheter och militarister, men det intressantaste är hans teater- och bokrecensioner. 1922 hade han idogt uppvaktat Dramaten med olika dramer utan att nå något resultat. När han 1923 recenserar blivande nobelpristagaren Eugen O'Nells Anna Christie säger han: "Man vet ej hur många goda saker Dramatiska Teatern refuserar varje år men man vet hur mycket smörja som spelas. — — — Dramatiska Teatern har haft sin fjärde premiär för säsongen, den fjärde skandalen är gjord. Det finns ingenting av dramatik, verklig dramatik, i Anna Christie. Man förundrar sig över att en vuxen man kunnat skriva det." Han slutar recensionen med en suck. "Det synes en otroligt att Strindberg och Ibsen levat, ty ingen har tagit lärdom."

Värnlund anser också att man gjort det alltför lätt för en del av de s. k. proletärförfattarna. Han konstaterar: "Proletärdiktaren skall bäras fram av proletariatet endast därför att han är proletär, sedan gör det detsamma om hela hans 'dikt' är genuin smörja, fallen Karl Östman, Henry Ohlson, R. Casparsson, blott han gör nummer av att vara proletär, olärd etc. etc. Han är därmed skyddad för objektiv kritik, ty 'det är bra gjort för att vara av honom'."

1924 försvinner Värnlund, liksom Eyvind Johnson, ur *Brand*. Han får ovett för sin alltför stränga teaterkritik, slutar skriva i *Brand* och kommer aldrig mer igen.

Signaturen Helga dyker upp i *Brand* första gången 1925. Bakom

signaturen dolde sig Helga Maria Johansson, senare känd som Moa Martinson. Hon hade kommit till *Brand* via *Arbetaren.*

Hennes första framträdande i *Brand* är blygsamt men ändå stolt: "Min visdom är enfaldig", skriver hon "ty jag har hämtat den ur livet. Jag har aldrig läst en rad av Darwin — men vet ändå att han sökte en svanskota."

Moa blir en ofta återkommande medarbetare. Hon uppmanar till värnpliktsvägran: "Du unge man, som vunnit din älskade, låt henne ej famnas av en blivande mördare." Och i ett upprop till "de fromma" skriver hon: "Ditt förstånd är omtöcknat, stackars bedjare. Att tigga och be anstår lama hundar."

Teckning i Brand 1926

1926 förekommer en porträtteckning av Moa i *Brand* med texten: "Helga som snart debuterar med en roman." Romanen "Pigmamma" var nämligen inlämnad till Axel Holmströms förlag men blev refuserad och återkom senare, 1929, som följetong i *Brand.* Den kan kanske sägas utgöra en förstudie till "Mor gifter sig". På sätt och vis kompletterar följetongen romanen, i "Pigmamma" skildras nämligen främst tiden före den som ses genom Mias ögon i "Mor gifter sig". I förordet förklarar Moa att skildringen ej är "skriven för att briljera med lärdom och bokvett", utan att hon "i ensamma stunder skrivit den som en hyllning till alla proletärmödrar, som i armod och kval leva sitt liv."

Helga Johansson kom att betyda mycket — både för *Brand* och för den svenska litteraturen. En annan Johansson av stort intresse debuterade i *Brand* 1926 — Johan Fridolf Johansson. I *Brand* kallade han sig Fride Johannesson, vi känner honom under namnet Jan Fridegård.

Brand-försäljaren Johan Fridolf fick en dag ett brev från Emil Manus i vilket han uppmanades att insända bidrag. "Helst något som river", skrev Manus, som också skyndade sig att tala om att något honorar inte kunde påräknas.

Fridegårds första bidrag i *Brand* var "Kosackepilog", dikten återfinns i omarbetat skick i hans första bok, diktsamlingen "Den svarta lutan". De första raderna lyder:

Vackra Minka, lilla duva, Ivan ligger och förblöder
ensam, fjärran långt från hemmet, under söderns sol som glöder,

Sången till Minka är Fridegårds enda bidrag i *Brand* 1926 — men 1927 återkommer han desto intensivare. Han hade insänt sin roman

"En bonddrängs väg till Långholmen" till *Brands* förlag men eftersom förlaget inte ansåg sig ha råd att utge den ingick den i stället som följetong i *Brand.* Man märker snart att den senare vuxit ut till två böcker: "Äran och hjältarna" och andra delen i Lars Hård-serien, "Tack för himlastegen".

Bondpojken Johan August Nilsson är romanens hjälte. Initialerna bildar namnet *Jan,* kanske en händelse fastän det ser ut som en tanke.

Johan August är bländad av kavalleristernas blå uniformer och han tar värvning trots alla varningar. Han inskrivs av en lömsk fanjunkare, tillfrågas om titeln och avhånas därför att han är bonddräng. Livet på regementet blir inte alls som han hoppats, han plågas av de äldre kamraterna och får rykta besvärliga hästar, han förråas och börjar svära till moderns förtvivlan. Till slut får han rycka ut men eftersom han inte har någon civil kostym stjäl han olja från regementet för att härigenom skaffa pengar. Härefter hamnar han på Långholmen där han får stansa läderbitar i maskin och endast har bibel, psalmbok och "I ensamma stunder" att läsa i. Till slut blir han frigiven, han återvänder till föräldrahemmet och går en kväll ut i skogen, nedtyngd av medvetandet om sin egen ondska. Han borrar ner ansiktet i mossan och förtvivlar. Men granarna susar och Naturen talar till honom: "Barn, känn frid och ro. Din moder är jag, stenarna är dina bröder, blommorna och träden dina systrar. Alla skola vi hjälpa till att uppfostra detta barn. Uppfostren I det i kärlekens ljus, så skall det upplysa er väg ända fram — men låten I det växa i ondska och mörker skall även det återfalla på Eder i tidens fullbordan."

Johan August reser sig, sträcker armarna mot skogen och ropar: "Hav tack, du moder och I syskon. Nu vet jag vad den jäktade nutidsmänniskan behöver. Måtte allsmakten giva mig kraft att hjälpa jorden, träden, blommorna och stenarna att framföra dess härliga budskap och kärleksfulla maning till människorna. Med strålande ögon och högburet huvud gick den unge mannen ut ur skogen. SLUT."

Den som läst "Äran och hjältarna" och "Tack för himlastegen" finner att många detaljer från "En bonddrängs väg" återkommer i dessa böcker. Johan August har i Fridegårds senare produktion två namn: 60 Stolt och Lars Hård.

Samtidigt med att följetongen löper i *Brand* skaldar Fridegård febrilt. Han diktar om livet i statarhemmen och om den nya tid som ska komma. Här några rader ur hans "Vårvisa":

I kåken bor min far och mor
och där bor även katten.
När det blir kväll jag hemåt drar
och tvättar mig med vatten.
På bordet ligger det en sill
som man får kall potatis till.

I "Torparesöndag" ger författaren en livfull bild av en söndagsmorgon:

Ur sängen han far så att lopporna yr
och kattorna fräsa och flugorna flyr.

I andra dikter är han mera allvarlig och sammanbiten. Om "Vandraren" skriver han:

Du frågar mig varför min blick är så tung
varför ryggen är böjd, varför håret är grått
Du vet icke du, fast vandrarn är ung
finns det blodspår och tårar på vägen han gått.

Samtliga "fem unga" (Lundkvist, Martinson, Kjellgren, Asklund, Sandgren) har medarbetat i *Brand.*

Artur Lundkvist dyker först upp, han kommer 1926 med en liten prosadikt "Elden" som berättar om författarens besvär med en kamin. Först vill kaminen inte brinna — sedan slår elden upp för fullt och bränner honom. "Nu brinner elden som den vill, skrattar ett dånande, gäckande rött skratt. Jag håller på att stryka litet helande salva över min sårade arm." Några veckor senare återkommer "Elden" i förändrat skick. Lundkvist skriver också en novell om "hustrun därhemma", om hur en kvinna blir ensam på en gård sedan mannen rycket ut i krig, hon får en krigsfånge som hjälp och älskar honom i stället. "Hemma på gården går allt sin gilla gång. Blott mannen är en annan, men det tänker inte kvinnan på numera. Vad betyder det?"

Lundkvist medarbetar flitigt i *Brand.* 1927 beskriver han i "Kampen med livet" hur han brottas med "en naken kvinna. Stor och härlig" och 1930, två år efter debuten med "Glöd", översätter han negerdiktaren Laugston Hughes i *Brand.* Samma år levererar han tillsammans med C. E. Englund en programförklaring under mottot: "Vi är unga. Vi är galna."

Lundkvist och Englund förklarar sig stå i harnesk mot vår tids lyrik, de anser att "poeten av i dag skall upptäcka skönhet, storhet, styrka

(och otaliga osjungna sånger) i gatukorsningarnas myller och trafikens dån, i verkstadshallarnas maskiner och rader av arbetande människor. Den moderna unga dikten är "ett av diktaren själv skapat uttrycksmedel, som erbjuder alla upptänkliga variationsmöjligheter. Vi är unga, vi är galna, vi ha en värld att övervinna. Men vi har den rätta optimismen och framtidstron, och därför skall vi segra — ty motståndet mot den moderna dikten är utslag av ett slags vidskepelse, och vi tror att den liksom all annan vidskepelse självdör efterhand som upplysningen stiger. Framtiden vinkar — skönjes ej stjärnorna?"

C. E. Englund kom tidigt till *Brand*. Redan 1924 medarbetar han i *Barnalstringsfaran* och rekommenderar sterilisering sedan "ett mer eller mindre 'äkta' par förskaffat sig det antal barn, som de anse sig kunna giva en ordentlig uppfostran". I "Moderna folkhjältar" avhånar Englund 1926, boxaren:

Slå, slå, slå.
Vilket djävla schå
att parera
och klarera
alla hårda slag.
Spruckna läppar,
blomkålsöron,
massans hyllning,
spån i hjärnan,
det är priset
för den titeln:
"Champion i dag".

Harry Martinson skriver första gången i *Brand* 1927, en dikt till Saccos och Vanzettis minne, "Glödande kol":

Hjältarnas kolnande kroppar har kallnat i fängelsets bårvalv.
Sju års innerlig smärta är slut. Två stjärnor har slocknat och dött.
Två ledfyrar slutat att lysa för slavarna vägen mot målet,
vägen ur dogmernas natt — hän emot gryningens land.

Det ser mörkt ut, men de tappras död "tänder den eld utav hat, som pyrt uti gränderna mörker".

1927 och 1928 hör Harry Martinson till *Brands* flitigaste medarbe-

tare, ibland har han flera dikter i samma nummer. En gång kommer han t. o. m. med en vals, "Santa Barbara", med refrängen:

Hoj, hoj, sjung i vår rigg
du nordkuling dånande svår,
hoj, hoj, sjungande brigg.
Vad gör det om stumparna går?

Gustav Sandgren träder in i *Brand* 1928. Han skriver artiklar, t. ex. "Är kvinnan frigid?" och har en antireligiös dikt om den tredubbelt heliga son, som dyrkas i landet Pandomia. Sonen stiger ner till jorden och slaktas "som en vanlig gris" men uppstår från de döda och "flyger ur grytan". Sekter bildas för att dyrka den heliga som överallt "där ringhet i anden rådde":

Och sekterna byggde kyrkor
och prästerna levde gott
och smorde sig skinande feta
med den heliga suggans flott.

Josef Kjellgren, sjömannen, diktar om den "unga, röda stormen" och föraktar "grässtrålyrikerna", "bleka poeter, som ängsliga, tungsinta lyss till kärlekens gläfs i deras späda bröst". Erik Asklund kommer med 1930, han skriver en kort följetong, "Änglarna i Sodom", och bidrar med prosastycken som senare flyter in i hans böcker.

Förutom de "fem unga" medarbetar en hel rad senare välkända namn 1929—1932, bl. a. Helmer Grundström, som diktar och deklamerar: "Jag kan inte glömma de gamla visorna", Hans Botwid som skriver om diktarmod. Arnold Ljungdahl, Nils Beyer, Nils Ferlin och Ebbe Linde.

Alla senare välkända *Brand*-medarbetare under de tio åren 1923—1932 kan tyvärr inte behandlas utförligt. Några pärlor bör dock kanske räddas. T. ex. Victor Vindes förbannande av demokratin (Vinde är nu Dagens Nyheters Pariskorrespondent). Han utgjuter 1924 sin vrede över de "snyftande, sentimentala profeter med fruntimmerssjälar" som uppfunnit något som de kallar demokrati, vredgas över den "avskyvärda massa", "detta pack" som fyller idrottsplatser och biografer och köper borgerliga tidningar och slutar med denna salva: "Så må då demokratin, den allsmäktiga horan, draga den s. k. kulturen i fördärvet. Sedan återstår oss bara att äta upp varandra."

Ivar Lo-Johansson skriver brev från utlandet och kåserar om "rese-

skildringens förfall". I julnumret 1931 går han ner till Järnvägsbron och hör Sverges hjärta slå "i stilla ankdammsfriden". Och han utbrister:

För hövligt våld sprack Sverge tu
och lössen åt på fanan.
Betrakta Sverge sakligt nu
som en station på banan.

En annan känd *Brand*-medarbetare är Ragnar Holmström, han debuterar i Brands spalter redan 1919 och återkommer senare med dikter och noveller.

Ja, på detta — det skall gärna erkännas: lättvindiga! — sätt får man en både intressant, översiktlig och välskriven överblick över *Brands* litterära förbindelser. Tilläggas kan att den outtröttlige Emil Manus i slutet på 20- och början på 30-talet ordnade litterära aftnar i Klara Folkets hus, där en stor del av de författare som i det föregående omnämnts medverkade, både med uppläsningar ur egna verk och som deltagare i diskussioner.

Krapotkinfonden

Som en röd tråd — eller man bör kanske hellre säga svart — går under 1930 års VU-protokoll bråket om Krapotkinfonden. Det gav eko i pressen, till och med på andra sidan Atlanten. Att här börja röra i den härva av beskyllningar och motbeskyllningar som därvid presenterades kan omöjligt komma i fråga. Några punkter framstod som obestridliga, nämligen att insamlingen inbringade över 10.000 kronor — summan preciserades till 10.115: 07. Beträffande utgifterna preciserades dessa till 2.433: 97 kr. som i kontanter och in natura sänts Krapotkin och hans efterlevande samt andra i Ryssland nödlidande revolutionärer. Malmöklubben hade fått vetskap om att fonden länsats i form av lån till förbundets företag och hade i olika poster sänt fru Krapotkin 1.100 kronor. Betydligt mera hade sänts från Malmö till fru Krapotkin, men dessa belopp gick som honorar för utgivningsrätten av Krapotkins arbeten och kunde alltså ej medräknas i detta sammanhang.

Frågan revs upp genom ett angrepp av Axel Holmström och som fonden lånats vid en tidpunkt som låg långt tillbaka i tiden — saken har nämnts i sitt sammanhang förut i denna historik — så satt ju då

ett helt annat VU och ej heller Emil Manus var med på den tiden som expeditör. Den ende som var kvar sedan den tiden var C. J. Björklund och han ställdes i skottgluggen, man ville göra honom moraliskt ansvarig för att ej mer än en begränsad del av insamlingen kommit till användning för det ändamål vartill den var avsedd. Men han kunde ju i alla händelser ej göras ensam ansvarig. Svaret på angreppet blev närmast att Krapotkin i brev givit tillåtelse att använda av medlen till propaganda i Sverge. Som reformistiska organisationer även skänkt till insamlingen lade sig dessa också i saken och krävde att få vara med i utredningen. Det sittande VU hade sannerligen en svår ställning och förklarade sig villigt att medverka till att det lånade beloppet utbetalades till fru Krapotkin eller det Krapotkinmuseum som planerats, detta oavsett hur man tolkade det omstridda Krapotkinbrevet och andra handlingar. Men var taga pengarna. En allmän mening uttryckte säkerligen en VU-medlem då han yttrade: "Att klubben i Malmö stängt sitt kafé var en olycka". Den klubben hade ju varit en hjälpare i penningnöden många gånger. Slutresultatet i sakfrågan blev att man beslöt utge Krapotkinmärken för en intern insamling inom rörelsen. Resultatet blev dock magert.

En sak är säker, den nämligen att stridigheterna kom att betyda en väldig tillbakagång för rörelsen. Några exakta siffror på medlemsantalet kan ej lämnas här. I medlemssammandraget finnes blott anteckningar för 9 klubbar med 226 medlemmar, men detta kan inte vara riktig slutsumma, då åtskilliga klubbar som bevisligen både existerade och rapporterade har blank kolumn i sammandraget. Det är sista året som sammandraget omfattar och troligen blev det föga reda med införingen.

1930 var ett svårt år på många sätt.

En "bitteroptimistisk maning"

Arbetslösheten förvärras, tecken varslade att nazismen skulle få sitt genombrott i Tyskland och i Sverge vädrade reaktionen morgonluft. Regeringen Arvid Lindman föll på tullfrågor och C. G. Ekman kom till styret. Vad det betydde visade sig klarast följande år och det är ej skäl att här gå händelserna i förväg.

Vad den ungsocialistiska rörelsen beträffar kan den räkenskapsmässigt förefalla att ha rett sig gott. I kontingenter och inträden redovisas en inkomst av kronor 1.458: 60. Tryckeriet visar en förlust

av kr. 370: 84, men *Brand* en vinst av kr. 1.556: 45 och förlaget en vinst av kr. 1.016: 60. Andra fakta talar dock för att ej allt var så väl beställt. Smålån upptogs titt och tätt och när man av Typografförbundet fått låna på tryckeriet 2.000 kr., så rapporterades snart efter att pengarna gått åt för att betala gamla skulder. En av de sista dagarna på året överfördes kr. 826: 75 till *Brand* ur förbundskassan, vilket nog innebar en ren formalitet, eftersom pengarna redan förbrukats. Man beslöt också att ställa en "bitter-optimistisk" maning till kommissionärerna att redovisa punktligare.

Vid årets slut hade VU följande medlemmar: Thure Back, Josef Ström, Sven Mattson, C. E. Englund och Gustav Bergström. I CK inträdde Axel Thorzelius, Grängesberg.

Utom *Vårbrodd* och julnummer utgavs under året tillfällighetstidningen *Svarta faran.* Från förlaget utgavs: Ebbe Linde: Brott och straff, Emil Manus: Vad varje ung man och kvinna måste veta. Av flygblad utgavs: "Kamp mot rustningar och krig" samt: "Ut ur statskyrkan!"

Samman med SAC fortsattes Mooney-Billingskampanjen. LO och Soc.-dem. partiet hade anmodats deltaga i kampanjen, men vägrade.

Karl Elving dog den 24 mars 1930.

Billiga medarbetare!

"Som bl. a. denna berättelse visar, är det snart av nöden att en ny sättmaskin anskaffas", står att läsa i 1931 års berättelse om tryckeriet. Och det kan man hålla med om, när man ser hur de olika bokstäverna hoppar upp och ner i raderna, vittnade om hur utsliten matrisuppsättningen är. Det är illa ställt med tryckeriet, vilket visserligen visar en liten årsvinst, kr. 193: 03, men den har uppstått tack vare att dess personal frivilligt gått med på lönereduceringar. *Brand* visar en årsförlust av kr. 3.159: 66. C. J. Björklund har en lönefordran på kr. 1.560 och Emil Manus på kr. 1.440. Ändå har inga pengar strukit med för honorar åt artikelförfattare, detta konto slutar för året på — 18 kronor! Bokförlaget visar en förlust på kronor 1.006: 30. I kontingenter har blott inkommit kr. 864: —.

Från förlaget utgavs under året: Josef Ström: Kris, C. J. Björklund: Fem mord, data och fakta om arbetarmorden i Ådalen, Johan Most:

Georg Högberg,
Brands ansvarige utgivare

Den religiösa pesten, Den litterärsociala tidskriften *Kontakt*, C. J. Björklund: Fascismen, samt ny upplaga eller tilltryck av den tidigare utgivna Mooney-Billingsbroschyren.

Litteraturförteckningen här ovan erinrar om att 1931 var Ådalstragediens år. Händelserna som utspelades den 14 maj är förvisso så djupt inristade i varje arbetares minne, att de ännu står kvar i många år och även folk ur andra samhällsgrupper lär inte ha glömt dem, om de också aktar sig för att komma in på ämnet. För *Brands* del blev det beslag och åtal för en artikel om vad som inträffat i Ådalen och de slutsatser vartill händelserna måste föranleda. Militarismen kände sig förfördelad och Ekman-regeringen hade samma känsla. Straffet blev 4 månaders fängelse för *Brands* ansvarige utgivare Georg Högberg. För ett föredrag i Örebro dömdes C. J. Björklund till 200 kronors böter. Även han hade smädat regeringen. Den kraftigaste försmädelsen drog dock C. G. Ekman själv över sig, då han avslöjades i samband med Kreuger-svindeln.

Reaktionen vädrar morgonluft

Fascismen hade börjat slå rot även i svensk jordmån, därom vittnade den Munchska kåren och vapensmugglingsaffärer som uppdagades. Arbetsköparna var på offensiven för lönereduceringar och genomförde också sådana, med eller utan föregående öppna konflikter. Störst var den över två månader långa textilarbetarstrejken, som berörde cirka 33.000 arbetare.

Trots de ytterst små resurserna bedrev Ungsocialistiska partiet en ganska livlig agitation, fast med mycket blygsamma resultat. Vid Ådalsoffrens begravning i Lunde var C. E. Englund förbundets representant, vid de tyska anarkisternas kongress i Berlin representerade Rud. Berner. På Hinke Bergegrens 70-årsdag uppvaktade förbundet genom Waldemar Nordh och E. Lindgren.

Uppvaktningen för Hinke på 70-årsdagen 1931

I VU inträdde ingen annan förändring än att Axel Södergren efterträdde Gustav Bergström, och då Södergren under året avgick inträdde K. A. Ström. Som en kuriositet kan nämnas, att Ch. Almlöf var förste suppleant och som sådan även inkallad. Tjänstgjorde till och med ett par möten som ordförande.

Varken kongress eller rikskonferens, som annars var påtänkt, kunde komma till stånd på grund av den pressande ekonomiska situationen.

Vid försök att för detta år sammanräkna medlemsrapporterna kommer man till det resultat, att minst ett 30-tal klubbar måste ha varit i verksamhet, mer eller mindre, fast ett betydande antal var små. Kommissionärer för *Brand* och litteratur fanns naturligtvis, liksom förut, på en mängd platser där klubb ej kunnat hållas i arbete.

Man har inga som helst skäl att prisa året 1931. Arbetslösheten var fruktansvärd. Till råga på fräckheten släpades några av de överfallna arbetarna i Ådalen inför domstol och dömdes till hårda straff. Men det finnes ju rättvisa i Sverge — Mesterton dömdes också — till åtta dagars vaktarrest utan bevakning!! På arbetaresidan dömdes Axel Nordström till 2 ½ års straffarbete, Helmer Sjödin till 8 månaders straffarbete och Gusten Forsman till 4 månaders straffarbete. Stenling i Söderhamn dömdes till 3 månader för ett uppträde vid en protestdemonstration, för en kommunistdemonstration i Stockholm där

kravaller förekom dömdes Sven Linderot till 8 månader, Elna Pettersson till 7, Backman och K. E. Granfelt till 6, H. V. Hägg, A. K. Grönberg och Linnéa Videgren till 5 och Arfvedsson till 3 månaders straffarbete. K. Olsson i *Ny Dag* dömdes till 8 månaders fängelse. H. F. Nilsson i *Stormklockan* till 4 månader, H. Holmberg i *Norrskensflamman* till 3 månader, Arthur Engberg i *Social-Demokraten* till 1 månader, Karl Kilbom i *Folkets Dagblad* till 2 månaders fängelse samt, som redan sagts, K. G. Högberg till 4 månaders fängelse, alla för artiklar i resp. tidningar. Senare beviljades amnesti, varigenom Engberg och Kilbom befriades helt och Olsson från en del av straffet.

Arbetslöshet och fattigdom

En direkt fortsättning på regeringen Ekmans provokationer i anledning av Ådalshändelserna var dess förslag om inrättande av statspolis, som genomdrevs 1932. Att militär inte skulle kommenderas att ingripa vid socialt tillspetsade situationer mot landets egna medborgare blev däremot avslaget. När man såg arbetslösheten växa och växa och de hungrande ropade på bröd måste man allt ha militär att "lugna" folket med. Stora kravaller förekom även detta år på skilda håll, de svåraste i Klemensnäs och Sandarne. Där haglade en mängd domar från två på 2 ½ år, fyra på 3 månader i Klemensnäs, samt i Sandarne: en på 2 ½ år, en på 7 och en på 6 månader, alla straffarbete. — 1932 var också Kreugerkraschens år, som sopade även C. G. Ekman med sig. Han befanns mutad med Kreugerpengar.

Fritz Jonsson med fru och "Tjäs"

Här passar vi på att inflika en liten familjeidyll: Fritz Jonsson med familj. Egentligen är det mest för den trogne hunden "Tjäs" skull den slinker med. Få hundar torde som denne ha varit med i de revolutionära stridernas vimmel, då han höll sig i sin "husses" fotspår. En gång då det var demonstration mot C. G. Ekmans reaktionära regemente och där helt naturligt Fritz Jonsson och "Tjäs" var med, fann vännen Fritz på att "utdryga" demonstranternas antal, genom att gång på gång passera förbi kanslihuset och sedan smita runt bakom detta och passera på nytt. Ingen

Rikskonferens i Stockholm 1932

hade kanske märkt manövern om inte "Tjäs" varit med, men han var den enda hunden i demonstrationen och observerades av de på kanslihustrappan församlade borgarjournalisterna, då han för andra och tredje gången passerade. Så kom det sig att också den av alla tidningsmän väl bekante Fritz Jonsson kom i skottgluggen. "Tjäs" blev ett kåseriämne — landets verkligt revolutionäre hund!

Vad den ungsocialistiska rörelsen beträffar hade den nog flertalet av sina medlemmar arbetslösa. Det krävdes de största ansträngningar för att inte allt skulle braka samman. En dag i juni rapporterade Emil Manus att ställningen var förtvivlad. Hyran var ej betald och hyresvärden hotade med vräkning. Om man ändå på något sätt kunde skrapa samman 100 kronor! Förbundskassören Sven Mattson inventerade förbundskassan, den innehöll 50 kronor. Hellre än att bli vräkta fick man ju offra dessa och kanske kunde man förmå Stockholms anarkistiska förening att köpa märken i förskott för 50 kronor. Så räddades situationen för ögonblicket. John Öster på expeditionen fick man säga upp, C. J. Björklund fick resa ut och klara sig på agitationsturnéer och en kommitté fick på sin fritid hjälpa till med arbetet.

Vårbrodd bestämde man sig för att den trots allt skulle utkomma, fast i något enklare utstyrsel än förut, och så beslöt man sig för att hålla en rikskonferens i september, med anslutning till SAC:s kongress. Pengar fanns inte att konferensa för, men man visste att åtskilliga ungsocialister kom till SAC-kongressen och för dem blev det ju inga extra reskostnader. Det fanns många frågor att överlägga om, men den viktigaste gällde livet — livet för rörelsen. Konferensen började på lördagskvällen den 3 september och fortsatte onsdagen den 7 september 1932. Ungsocialisternas konferens hotade att komma i skuggan av den pampiga SAC-kongressen. Där rapporterades om stora framgångar, medlemsökning på 8.000 sedan föregående kongress. Visserligen blev salen fullsatt även på den ungsocialistiska konferensen, men det var ju mest SAC-kongressare och det kom förstås knappast som en överraskning att en del tyckte att det bästa vore om båda rörelserna sammansmälte. Men förslaget framställdes i hovsam form, man kunde ju i alla fall tänka på saken. Och så fick diskussionen utgöra svar på frågan. Detta var på lördagsnatten. På onsdagen beslöt man att knalla på vidare. En del goda råd hade man ju alltid att ge, men göra pengar kunde man inte. På konferensen insamlades dock, på Herman Lejons, Södertälje, initiativ kr. 136: 50 i frivilliga bidrag. Det fick främst bli Emil Manus sak att ordna ekonomifrågor, han var tränad i detta. Det gick också — en dag i sänder.

Emma Goldman besökte på våren Sverge och talade i Norra Folkets

hus den 20 april 1932 på Mooney-Billings-försvarskommitténs uppdrag.

VU för året bestod av: Thure Back, Sven Mattson, Josef Ström, K. A. Ström och Emil Karlsson. Vid inträffade vakanser inträdde A. G. Sundin och A. Velander. Vid ett flertal möten var dock endast de tre först nämnda ordinarie ledamöterna närvarande.

Från förlaget utgavs: Albert Jensen: Errico Malatesta, Emil Manus: Till Sverges största parti, soffliggarna, C. J. Björklund: Guldkungen från Norden. Dessutom flygblad till valen, under "Svarta veckan" (samman med SAC och Synd. ungdomsförbundet) och tillfällighetstidningen *Världskrigsfaran.*

Hur många klubbar som var i arbete är svårt att angiva, men rapporter för ett eller flera kvartal är noterade från följande platser: Kiruna, Göteborg, Buskhyttan, Västervik, Hällevadsholm, Stockholm, Aspudden, Örebro, Ställdalen, Nyköping, Fittja, Grängesberg, Vänersborg, Bollebygd, Sysslebäck, Kalmar (som dock samtidigt rapporterar att den nedlägges), Bredsjö, samt nya klubbar i Kallholmen, Filipstad och Björsjö. Ytterligare fyra klubbar omtalas som nybildade, men har inte rapporterat. Landskronaklubben lämnade bidrag in natura, en sändning frukt, som såldes och inbringade en ej föraktlig slant.

Ännu förekommer värnpliktsvägrare, både inom och utanför den ungsocialistiska rörelsen. En medlem, Ville Beck, dömdes under 1932 för värnpliktsvägran till 2 månaders fängelse, som han avtjänade på Långholmen.

August Lagerström, Örebro, en av socialismens bästa veteraner, dog den 4 mars 1932.

"Idyller i helvetet"

var titeln på en bok som en gång kom ut och samma rubrik skulle man vara frestad att sätta beträffande ungsocialistiska förbundets verksamhet under 1933. Ekonomifrågorna var helvetet,

Anton Nilsson,
då 25-årsminnet av Amalthenhändelsen firades i Södra Folkparken, Stockholm 1933.

Daladistriktets årskonferens 1933

men idyllerna skapades av det friska humör och gåpåaranda varmed svårigheterna bemästrades. Ty ännu kunde de bemästras, hur tröstlöst det ibland kunde se ut.

I början på året upptogs förhandlingar med Syndikalistiska ungdomsförbundet om sammanslagning. Båda förbundens delegerade var emellertid ense om att sammanslagning ej borde ske, men väl samarbete etableras. För detta valdes respektive Emil Manus och Bengt Hedin.

Diverse försök gjordes att få frivilliga bidrag och större aktivitet i klubbarbetet, men det är knappast lönande att närmare beröra alla de många försöken till ökad aktivitet, då de lämnade ytterst små resultat. I varje fall beslöts att utgiva en majtidning även detta år, men eftersom en gammal vignettkliché letades fram kom det inte detta år att heta *Vårbrodd*.

Den 22 mars meddelas att kvarstad lagts på tryckeriet för hyresskuld. Men den outtröttlige Manus hade fått så gott som säkert löfte av Stockholms Typografiska förening att få låna summan som det rörde sig om, kronor 1.500. Det lyckades förmodligen, åtminstone i

någon mån, ty man hör inte talas om saken vidare förrän den 6 september, då utmätningslapp klistrats på sättmaskinen, för en hyresskuld på 1.300 kronor. Ingenting fanns för tillfället att göra, annat än vänta och se. Under mellantiden hade en stämma hållits med tryckeriföreningen, men den gav inte annat resultat än att man bestämde sig för att köra så länge det gick. All kredit på *Brands* papper var stoppad, på grund av växande skuld. Redan den 14 juni rapporterades att ställningen var förtvivlad, personalen i tryckeriet hade blott fått ut 35 kronor per man den senaste veckan och två av de anställda hade sagt upp sina platser. Men Manus höll ett öga på typografernas organisation, som var känd för sina stora förmögenheter. En gång under 1930 hade man fått låna 2.000 kronor av huvudorganisationen, alltså Svenska typografförbundet, och på det lånet hade småningom avamorterats 750 kronor. Nu undrade Manus om det skulle gå att få låna dessa 750 kronor tillbaka. Jo, det gick! Men det förslog ju inte långt att stoppa i de många hålen. Sjukvårdsaffärerna animerades skänka *Brand* 170 kronor. Klubbarna i Grängesberg och Västervik skänkte respektive 25 och 100 kronor. I småposter plockades ihop tia efter tia, uppskov beviljades beträffande försäljningen av sättmaskinen. Men för dessa bekymmer fick inte agitationen försummas. Både C. J. Björklund och Emil Manus låg jämt i selen och det var nödvändigt även ur den synpunkten att annars hade de väl fått svälta ihjäl, ty något till lön åt dem blev det inte. Den enda gång Manus verkade moloken var då han kördes ur sin egen lägenhet för obetald hyra.

Inga överdrivna bekymmer

Den 19—20 augusti 1933 hölls friluftsläger och rikskonferens i Nyköping. Man skulle kunnat förmoda att ekonomiska bekymmer skulle ha tagit en huvudpart av konferensens tid, men så blev ingalunda fallet, att döma av Emil Manus referat, som säger: "Förbundets verksamhet, ekonomi och de ekonomiska företagens ställning behandlades och efter en kort stunds debatt godkändes berättelserna". I övrigt upptogs konferensens tid av debatter om aktuella pro-

Landskronaklubbens sommarstuga, med "Fyrtornet" och "Släpvagnen" (Madsen och Hansson)

Gust. Sjöström talar i Göteborg 1933 mot nazism och fascism. I förgrunden polisstenografer

blem i in- och utlandet — av sådana fanns vid denna tid många brännande, ej minst vad det gällde kampen mot nazismen — och så planlades förbundets agitation. "Däremot hann konferensen ej med i frågan om ställningen till våldet. Det började redan mörkna den andra dagen av konferensens förhandlingar", säger Manus i referatet.

På tal om agitationen så dryftades i VU förslag om att sända ut två agitatorer per cykel. Agitatorer fanns, men var få cyklar? — Dem ska jag tigga ihop, lovade Manus. Men den gången misslyckades han, trots heroiska ansträngningar.

Från förlaget utgavs under året: Peter Krapotkin: Den anarkistiska kommunismen, samt två olika nummer av *Hitlerfaran*. Dessutom maj- och julnummer av *Brand*.

Klubben i Landskrona ämnade lägga ner verksamheten och sålde en liten sommarstuga, som klubben ägde. 700 kronor av försäljningssumman skänktes *Brand*, dock med förbehåll att den gamle trogne Brand-kommissionären Anders Hansson skulle bekostas fri resa till Stockholm och en liten fest på hans 85-års födelsedag. Detta ordnades och festen firades med fröjd och gamman i Klara Folkets hus. Sedermera inkom från Landskrona och den likaledes nedlagda klubben i Buskhyttan tillsammans kr. 288: 87, utgörande efterlämnade kassor.

Kongressen i Stockholm 1934

Under 1933 rapporterade följande klubbar: Kiruna, Göteborg, Vargön, Hällevadsholm, Stockholm, Aspudden, Örebro, Ställdalen, Nyköping, Jönåker, Grängesberg, Vänersborg, Bollebygd, Sysslebäck, Morjärv (ny), Bredsjö, Björsjö, Fagersta och Malmö. Ytterligare några klubbar var säkert i verksamhet.

Från och med årsskiftet utkommer *Brand* i ändrat, fyrasidigt format och med ny titel, tecknad av Rud. Berner.

VU hade oförändrad sammansättning under året. I CK har sedan året förut Gust. Sjöström inträtt. Vakansen efter Lagerström i Örebro synes ej ha fyllts.

Anarkistiska propagandaförbundet

Beträffande början av 1934 är knappast annat att notera än att allt gick som förut. Agitationsturnén på cykel som det var tal om året förut blev nu verklighet och Axel Öster, Uddevalla, och Bror Engström startade till Dalarna på ett par billiga cyklar, som dock förefaller att ha varit bra.

Beslut fattades att kongress skulle hållas detta år i Stockholm under midsommaren, med ombud på klubbarnas egen bekostnad. Så skedde och kongressen pågick i tre dagar, alltså en dag över helgdagarna. På midsommarafton blev det endast hälsningstal och så en liten trevlig

fest på kvällen, där Albin Jansson, Grängesberg, deklamerade Daladikter, Rudolf Berner sjöng och C. E. Englund läste dikter. Midsommardagen gick åt för rätt ofruktbara debatter om bland annat anarkistiska kontingentprinciper och först på tredje dagen grep man sig an med de egentliga framtidsplanerna. Man bestämde sig för att köra vidare, ungefär som förut. Att funktionärerna återvaldes var ju helt naturligt och att de avtackades var ju också naturligt, eftersom de inte fått stort annan lön för sin möda. C. J. Björklund hade redan vid årets början 6.000 kr. i lönefordran och Emil Manus kr. 4.920. Man hade vant sig av med att sörja stort för morgondagen, vilken med största visshet har sin egen plåga.

Kongressen sände hälsningar till det kämpande Spanien, till kamrater inom och utom landet. En del av de senare satt fängslade i olika länder. Man hälsade också till Nestor Machno, som låg svårt sjuk i Paris och företog en insamling åt honom.

Noteras bör att kongressen beslöt att ändra förbundets namn till *Anarkistiska propagandaförbundet*, vilket senare stadfästes genom omröstning.

Kongressen var välbesökt, med ombud för ett flertal av åtminstone de större klubbarna.

Ny sättmaskin

Man kunde förväntat att utförligare överväganden skulle ha ägnats ställningen, ty den var verkligen prekär. Man sackade efter med både avlöningar och hyra och det konstateras att, trots att den stora byggnadskonflikten var slut, vilken man varit benägen att tillskriva en väsentlig skuld till de dåliga redovisningarna, så blev det inte bättre, utan tvärtom sämre. Man konstaterade i en tablå som uppgjordes i augusti, att *Brand* genomsnittligt lämnade en inkomst per vecka av 140 kronor, medan utgifterna kalkylerades till 311 kronor. Hur skulle detta kunna gå ihop? Man lånade, gjorde insamlingar, anlitade alla tänkbara utvägar att få mynt. Man gjorde utlottningar — bland annat en stickmaskin!

En sak var klar: skulle man kunna fortsätta med tryckeriet så att det blev någon mening med driften, så måste man ha en ny sättmaskin. Man fick anbud på en dylik till 5.000 kronor, 1.000 kontant och resten på 5 års amortering. Av priset att döma och med hänsyn till att säljaren var en erfaren maskinfirma, får man antaga att maskinen knappast stod i toppklass, men den var naturligtvis vida bättre än

den man hade. 1.000 kronor skulle man väl alltid få ihop. Malmöklubben lovade att bisträcka med 500 kronor, men först då köpet var helt klart; man hade gammal erfarenhet av att man annars knappast visste för vilket ändamål pengarna strök med. Från skilda håll duggade in smärre belopp, som verkligen omsorgsfullt samlades i en sättmaskinsfond, vilken till slut kunde redovisa kr. 843: 60. När därtill kom att maskinfirman betalade 100 kronor för det gamla sättmaskinsskrälle som togs i utbyte, så förstår man att affären snart var så klar den kunde bli. Maskinen levererades omkring den 30 november. Emil Agge åtog sig att snygga upp lokalerna med sina penslar, vilket ej blott bidrog att öka trevnaden, utan också att göra den på hyra pockande husvärden mildare stämd.

Bror Engström, som mellan sina agitatoreskapader per cykel då och då vikarierade på expeditionen, hade möjligen talat gott med sin far, statistikförare i Metall. I varje fall hade det ungsocialistiska tryckeriet utsikt att få en större blankettbeställning från Metall, vilket var synnerligen välkommet, för ett mera rationellt utnyttjande av material och arbetskraften. Men man behövde rörelsekapital och man umgicks allvarligt med tanken att söka ett riksbankslån. Men vare sig Riksbanken inte ville vara med att bisträcka en rörelse som satt statens störtande som sitt mål, eller om den anlade blott rent affärsmässiga synpunkter på lånetransaktionen, så blev det i alla händelser intet resultat. Man hade emellertid nu mycket bestämda förhoppningar på att åtminstone en gren av rörelsen, nämligen tryckeriet, skulle bära sig och kanske också lämna ett välbehövligt tillskott till det hela.

Ännu så länge kunde *Brand* utkomma någorlunda regelbundet och både maj- och julnummer utkom. I konsekvens med namnändringen på förbundet ändrades också namnet på *Ungsocialisten* till *Anarkisten* och utkom under det senare namnet allt emellanåt under de följande åren. Som redan förut nämnts ersatte detta interna medlemsblad de förut brukliga cirkulären till klubbarna. Vad dessa — klubbarna alltså — beträffar, ändrade de under hand namnen till anarkistiska klubbar eller anarkistiska föreningar, vilket skett på några håll redan innan förbundets namn ändrats. Rapporterande klubbar under 1934 var: Malmö, Kiruna, Göteborg, Vänersborg, Hällevadsholm, Stockholm, Aspudden (namnet ändrat till Södra förstädernas anarkistiska förening), Ställdalen, Nyköping, Grängesberg, Björsjö, Bredsjö, Fagersta, Bollebygd och Sysslebäck, varjämte klubbar bildades eller återupptogs i Hörby, Uddevalla, Morjärv (benämndes ett tag Räktjärn), samt Häverödal (fortsättning på den förut nedlagda

Hallstavikklubben). Landskronaklubben avvecklade som nämnts sin verksamhet redan under 1933. Den gamle trogne *Brand*-försäljaren Anders Hansson i Landskrona fortsatte tills han dog, efter en olyckshändelse, den 11 jan. 1935. C. J. Björklund talade vid hans grav.

Något förlagsnytryck under året att tala om förekom inte, om man undantar att Emil Manus: Vad varje ung man och kvinna måste veta, trycktes i ny upplaga, där författaren själv handsatte texten "på lediga stunder". Malmöklubben utgav under året tillfällighetstidningen *Strålkastaren* och Vänersborgsklubben uppropet: "Arbetare och bönder, förenen eder!"

VU under året bestod av: Emil Karlsson, ordf., K. A. Ström, v. ordf., Sven Mattson, kassör, Hjalmar Karlsson, sekr., Josef Ström, v. sekr. och korresp. För tryckeriangelägenheterna arbetade en förstärkt styrelse bestående av Uno Johansson (ansvarig för verksamheten juridiskt), samt Carl Pettersson, Thure Back och Erik Ström. Den gamla plågan, att räkenskaperna sköttes slarvigt och eftersläpande, påtalades gång på gång med skärpa av revisorerna, utan omedelbart resultat.

*

Den officiella namnförändringen till Anarkistiska propagandaförbundet skedde först från och med den 1 mars 1935 och vållade givetvis en del besvär med ändring av trycksaker som fanns i lager för organisationsändamål, stämplar etc.

Bror Engström hade en cykelturné på västkusten och fastnade tillsvidare i Uddevalla, medan hans kumpan på tidigare turné, Gösta Olsson, Hällevadsholm, fick sällskap med Albin Österberg, Västervik, för en liknande turné i landets södra delar. Man lade nu särskilt an på att skaffa nya kommissionärer till *Brand*, då det visade sig alltför motigt att få till stånd nya klubbar eller att ruska nytt liv i nedlagda sådana.

Emil Manus död

En för den anarkistiska rörelsen ödesdiger händelse inträffade under det SAC höll sin jubileumskongress 1935. Emil Manus bevistade denna kongress i egenskap av ombud för Stockholms LS och under en utflykt den ena kongressdagen avled Emil Manus plötsligt och utan föregående sjukdom, drabbad av en hjärtattack. Bestörtningen och sorgen blev naturligtvis stor.

Emil Manus var född den 29 november 1889 och hans död

inträffade den 27 juni 1935. Jordfästningen skedde den 6 juli och begravningen bekostades av SAC. Då dödsbudet morgonen efter Manus död naturligtvis nått SAC-kongressen ägnades före förhandlingarnas början en tyst minut åt hans minne, varefter Gustav Sjöström höll parentation:

Emil Manus

Att i denna stund rikta ett ord till det hjärta, som brast, är svårt.

I den skånska myllan uppväxte detta till sin yttre omfattning ringa men med ett rikt inre liv mänskliga blomster upp. För min inre syn framträder kaleidoskopiskt bilden av denna spensliga, utmärglade gestalt.

Hans liv har under ett trettiotal år i vissa avseenden varit ett med mitt eget, så nära har vi levat med varandra. Det blev således ett trettioårigt, personligt, kamratligt, ideologiskt och organisatoriskt band, som klipptes av. Vårt inre reser sig i revolt mot allt våld. Döden har här gjort ett våld och en åverkan, som aldrig kan repareras. Med Manus plötsliga död har på ett drastiskt sätt illustrerats vad Bengt Lidforss en gång sagt: "Döden kan skövla många materiella värden, men ej ideella värden". De ideella värden, som Manus gav vår rörelse, såväl som åt den anarkistiska, kan icke skövlas med hans död.

Vad Manus betytt för den anarkistiska rörelsen här i landet under de senaste årtiondena är svårt till och med för de initierade att värdesätta och överblicka, ty han kämpade och svalt, och det är upprörande att den anarkistiska rörelsen är så fattig, att den inte i pengar kan ge så mycket, att dess arbetare kan få tillräckligt med mat. Men är rörelsen fattig på guld, så är den rik på personligheter: när de dör, då stiger armodet oroande högt.

Hos Manus svek aldrig hoppet, aldrig viljan att göra det, som för oss andra syntes omöjligt.

Det tack, som jag nu riktar till det hjärta som brast i natt må innebära, att vi över den grav, som om några dagar öppnas, ger varandra löftet om att fortsätta kampen för de idéer som så helt besjälade den bortgångne.

Frid över ditt minne, Manus!

Tack för Din varma insats i den svenska arbetareklassens frihetssträvanden!

Kongressen åhörde med djup rörelse parentationen.

Begravningen blev storslagen och gripande. Den ägnades i *Arbetaren* en hel sida, med ett rikligt bildmaterial och naturligtvis var hyllningen i *Brand*, den tidning som Manus uttömt alla sina krafter för att hålla uppe, ej mindre storslagen.

Till tonerna av De ryska revolutionärernas sorgmarsch skred sorgetåget fram till krematoriet, med den slitna duk först bland fanorna, som Manus alltid tyckt bäst om, en svart duk, med en knuten hand sträckt mot höjden. Sedan följde en mäktig fanborg, samlad från hela landet — fanor som fraktats till Stockholm med anledning av SAC:s jubileum och naturligtvis också Stockholms-anarkisternas röda fana med brandfacklan. C. J. Björklund officierade vid jordfästningen och tal hölls av representanter för de organisationer Manus tillhörde, men också av vänner och kamrater från skilda håll och riktningar inom arbetarrörelsen och de litterära förbindelser Manus förstått anknyta till rörelsen och *Brand*. Så sant och riktigt yttrade en talare: "Ur din bergfasta tro på det sannas seger hämtade du säkerligen den andliga kraft du besatt i så rikt mått och med vilken du betvang och besegrade svårigheterna. Du såg genom allt detta hän mot framtidslandet."

Förvaltningskommitté och konkurs

Dagen efter Manus död samlades Anarkistiska propagandaförbundets VU till överläggningar. Den ekonomiska ställningen var förtvivlad och alla var ense om att Manus hastiga och oväntade frånfälle kom att betyda mer än förlusten av en kär och aktad kamrat, det kunde befaras medföra ekonomisk katastrof för rörelsen, sedan den som hållit alla de trassliga trådarna i sin hand nu var borta. VU beslöt att välja en förvaltningskommitté: Sven Mattson, Adrian Persson, Josef Ström, K. A. Ström, Hjalmar Karlsson, samt som rådgivande ledamot faktorn på tryckeriet Sven G. Svensson. Som tillförordnad expeditör och kassör för *Brand* och tryckeriet utsågs Bror Engström. Som en säkerhetsåtgärd, ifall man skulle bli nödsakad att lägga ner tryckerirörelsen, uppsades personalen. För att få något rörelsekapital beslöts att realisera av den litteratur som fanns på förlaget. Försök att få låna ytterligare 2.000 kronor av Typografförbundet hade misslyckats. Värden för fastigheten krävde bestämt att utfå 1.000 kronor på hyresskulderna senast den 15 september.

Förvaltningskommittén skulle vara klar med sin utredning om den ekonomiska ställningen till den 13 augusti. Kravbrev utsändes till de som hade skulder och som man ansåg att det fanns något hopp att få något av. Bokslutet var ej helt klart för 1934, fast frivilliga krafter trätt till. Var och hur mycket Manus lånat från olika håll var inte ordentligt bokfört — tiden hade inte räckt till annat än anteckningar på lappar och dylikt. Även med införing av inkomsterna var det trassligt såtillvida, att kvittningsförfarande av skulder och tillgodohavanden i en del fall tillämpats, utan att detta bokföringsmässigt ordnats. Detta framkom då vederbörande krävdes. Man trodde sig

kunna konstatera, att de lösa lånen på olika håll gick på sammanlagt ungefär 2.000 kronor, så långt man kunde bedöma. Man sökte få in pengar på *Brand*-märken, som utsändes för att kvittera frivilliga bidrag. Resultatlösa låneförhandlingar hade upptagits på flera håll. Verkliga penninginstitut måste ju ha bokslutsresultat för senaste året, för att kunna ta någon ställning till låneansökningar. Mindre smålån lämnades av klubbar, bland annat från Grängesberg 200 kronor. Att SAC:s kongress avslagit väckt förslag om anslag till den anarkistiska rörelsen föranledde många hårda ord när ställningen dryftades. Man fortsatte att driva tryckeriet, men i slutet av augusti meddelade Bror Engström, att om man inte kunde få låna 2.000 kronor inom några dagar, blev det nödvändigt att stänga tryckeriet, trots att det fanns gott om arbete. Från alla håll framhölls under överläggningarna, att även om 2.000 kronor på ett eller annat sätt kunde anskaffas, skulle detta på sin höjd ge en frist till framåt årsskiftet. Beställningarna till Metall på blanketter hade ej kunnat ordnas — de hade gått till annat tryckeri.

Möte på möte hölls och den 9 oktober beslöts att anlita advokat för eventuellt avträdande av tryckeriet i konkurs. Ett par veckor senare började man flytta bort en del inventarier som tillhörde förbundet, för att ej krångel skulle uppstå vid eventuell konkurs för tryckeriföreningen. Man beslöt att fortsätta och avskilja vad som tillhörde förbundet och förlaget. Man beslöt också att söka annan lokal för expeditionen och litteraturlagret. I november inlämnade Föreningstryckeriet konkursansökan. Konkursförvaltare blev, helt naturligt hyresvärden, företrädd av en advokat Ivar Fredriksson. Att anskaffa annan lokal för *Brand* och förlaget visade sig vara ytterst svårt, men lyckades ungefär vid årsskiftet. Advokat Fredriksson hade sålt tryckeriet och hotade med vräkning då de nya tryckeriägarna behövde lokalen. Emellertid visade han sig ganska tålmodig och resonlig, vilket intygades efter förhandlingar med honom vid olika tillfällen. Den lokal man till slut fick tag i var belägen vid Gröndalsvägen 13 (Koop. Byggnadsföreningen Husbygges hus). Inflyttningen där började först i mitten på januari följande år.

Rapporterande klubbar var desamma som föregående år. Bollebygdsklubben lade emellertid ner verksamheten. Något nytt från förlaget synes inte ha utkommit. En diktsamling, "Erfaret" av A. Gunnar Bergman, utgavs på författarens egen ekonomiska risk, fast i förbundsförlagets namn.

Uppbrott från Ölandsgatan

Enligt beslut under föregående år hölls den 5—6 januari 1936 en rikskonferens med Anarkistiska propagandaförbundet i ABF:s studiehem i Stockholm, vid vilken 8 klubbar var representerade. "I fråga om *Brands* fortsatta utgivande och kurs", säger referatet, "fick VU en rad råd och beslut att realisera och följa". För övrigt antogs, efter utredande anföranden, protester mot terrorn i Spanien och i Ryssland.

Den 8 januari 1936 dog Emil Agge, vilken som tidigare framhållits, under vissa perioder var synnerligen verksam inom den ungsocialistiska rörelsen. Hans sista arbete torde väl ha varit uppsnyggningen av lokalerna vid Ölandsgatan. Han var målare till yrket, men ägnade sig under långa perioder åt tidningsmannaarbete, som medarbetare i *Arbetaren* och i *Dalarnas Arbetareblad,* en syndikalistisk tidning som under ett års tid, med början på hösten 1925, utgavs från Borlänge som varannandagstidning och med först Axel Jansson (Pass) och senare Gustav Sjöström som redaktör. Agge var även en tid biträde i Björck & Börjessons bokhandel, på katalogavdelningen. Han var en intelligent man och en utmärkt stilist. Vid hans begravning var Birger Svahn officiant.

Som sagt flyttades förbundsexpeditionen, förlaget och *Brand* till Gröndal. För *Brands* tryckning anlitades Bernhard Erikssons tryckeri, Klara Norra Kyrkogata 5, Stockholm. Emellertid kunde inte tidningen längre utkomma regelbundet. Det blev inte under året mer än tio nummer, däri inberäknat vår- och julnumren, som egentligen var ordinarie nummer, fast något bättre utstyrda. Att det var knogigt att få ut ens så många nummer förstår man då varje nummer lämnade ett underskott på 75—80 kronor. En räknemaskin som förbundet hade, måste pantsättas för 75 kronor och VU-medlemmarna fick skramla ytterligare 75 kronor för att få ut vårnumret. I början på april avstängdes det elektriska ljuset i de förhyrda lokalerna och fick bli avstängt under sommaren, därför att pengar inte kunde anskaffas.

Hinkes sista födelsedag och hans död

Hinke Bergegren fyllde 75 år den 22 april 1936 och Stockholms anarkistiska förening uppvaktade honom med telegram.

Alla grenar och riktningar inom svensk arbetarrörelse var med och hyllade den grånade kämpen på 75-årsdagen. Men även massor av personliga vänner ur alla samhällsklasser deltog i hyllningen,

75-åringen Hinke

exempelvis Frida Steenhoff, Hasse Zetterström, Albert Ranft, Albert Engström, Valfrid Spångberg med flera.

Däremot skedde vid detta tillfälle ingen uppvaktning i förbundets namn, vilket var fallet vid Hinke Bergegrens snart därefter timade död, då en krans sändes till hans bår från VU. Hinke Bergegren dog den 10 maj 1936 och jordfästningen ägde rum den 15 maj. Under 15 år hade Hinke då haft sitt politiska hemvist hos kommunisterna och det var helt naturligt att dessa ordnade de hedersbetygelser som han så ärligt förtjänat. Hinkes jordafärd blev en hövdings, med alla tänkbara vördnadsbetygelser. Sin mannakrafts bästa dagar hade han dock ägnat ungsocialismen.

Hinke Bergegren blev aldrig gammal, trots de fyllda 75 åren vid sin bortgång. In i det sista älskade han livet, tjusades av de blixtrande, tusentals fasetterna i tillvarons underbara prisma. Han älskade livet för mycket för att sätta sig ner och göra dess bokslut och sedan vänta på döden. Det första föredrag jag en gång

för många, många år sedan hörde av Hinke, började han ungefär så här: "Hur skönt kunde inte livet vara, hur stor och härlig vore ej tillvaron, om ej den smuts och det elände som människorna själva skapat och som obegripligt nog ännu tolereras, skymde och förstörde för flertalet livets skönhet. Allt detta elände i tusen olika former och yttringar kan sammanfattas i ett enda ord: *kapitalismen*". Så talade en man, då i sina bästa år, som njöt av livet med barnets omedelbara glädje, ett stundens barn, yster och full av skämtsamma påhitt, då han var i gott sällskap, isynnerhet om det var sommar och man dragit ut till skogs på utflykt och för att få vederkvickelse. Arg kunde han bli, ettrig och djäklig. Men trumpen och dyster — sällan. Sådant låg inte för hans i grunden optimistiska och livsbejakande natur.

Våren, med solen och allt vackert naturen har att bjuda på, är en förnyelsens tid. Men då vårens vackraste dag led mot kväll, var alltså slutet kommet för gamle Hinke, mannen vars blotta namn hade blivit till en stridsfanfar, en man som betytt ofantligt mycket under 50 år för svensk arbetarrörelse.

Här har för övrigt sagts så mycket om hans liv och verk, att ingenting därutöver torde behöva tilläggas. De senare åren ägnade han sig mest åt teaterkritik, som han höll förstående och generös och han blev säkert en god och trogen vän bland Thalias tjänare. Själv hade han ju sysslat med att skriva dramatik och var väl insatt i teatrarnas arbetsförhållanden. Som föredragshållare var han in i det sista anlitad även utanför den rörelse som han anslutit sig till. Kostliga episoder berättas om när han skulle agera kommunistisk valtalare, ty de antiparlamentariska ränderna ville aldrig riktigt gå ur.

En sorglig historia

upprullades inom Anarkistiska propagandaförbundet på sommaren 1936. Den 9 juni 1936 begick Bror Engström självmord och det blev nästan genast klart att han försnillat av de omhänderhavda medlen betydande belopp, ej mindre än kr. 1.155. Hur detta kunnat ske mitt under den svåra penningkrisen för rörelsen kan förefalla som en gåta, men förklaras väl av den oreda som bland annat tryckeriets konkurs och den efterföljande flyttningen vållade. På postkontoret i Gröndal hade man heller inte postlistor, som man haft i Stockholm och som var lätta att kontrollera. Engströms mor ersatte emellertid huvudparten av vad sonen försnillat, vilket var så mycket vackrare som hon naturligtvis inte hade några juridiska förpliktelser härvidlag och säkerligen inget överflöd att ta av.

I VU skedde under året ingen annan förändring än att Hj. Karlsson avgick och ersattes med Gustav Svedell. Klubbarnas antal krymper.

Björsjö- och Fagerstaklubbarna lägges under året ner och man har anledning misstänka, att medlemsminskningen i de kvarvarande klubbarna är betydande. Häverödalsklubben exempelvis har blott 3 medlemmar och utgör alltså i bästa fall blott en kommissionärskommitté för *Brand*. Men kommissionärer för tidningen och förlagslitteraturen fanns på många platser där ingen klubb existerade. Det förefaller som om avsättningen någon liten aning ökats mot slutet på året.

Fana från Spanien

Om 1937 lär ej mycket vara att notera. Under årets fem första månader kom fem nummer av *Brand* sedan följde ett långt uppehåll. Ända till september.

Om man bortser från den permanenta penningnöden var årets viktigaste händelse att de spanska anarkisterna sände hit en fana som hedersgåva. Det blev visserligen ett stort problem att skaffa de 80 kronor som tullen krävde för att lämna ut fanan, men sedan detta skett var glädjen stor och fanan invigdes så festligt som omständigheterna kunde tillåta.

Ytterligare ett nummer, decembernummer, utsändes av *Brand*. Man planerade också för ett nyårsnummer.

Under 1938 höll Anarkistiska propagandaförbundet en rikskonferens i Västervik dagarna den 30—31 juli, med deltagande av ett 40-tal medlemmar från skilda delar av landet: Göteborg, Stockholm, Nyköping, Västervik, Grängesberg, Hällevadsholm och Karlstad. Även Syndikalistiska ungdomsförbundet hade en representant, Olle Jansson. Förbundsordföranden Sven Mattson yttrade i sitt hälsningstal att det gällde att taga nya tag "även om tidshändelserna kastar oss på sidan om vägen". För det kämpande Spanien och för Mooney och Billings antogs resolutioner. Tanken på arbetarbeväpning framfördes av Olle Jansson, men avvisades av anarkisterna. Om *Brands* redigering riktades kritiska anmärkningar, därvid särskilt uttalades önskemål om analyserande artiklar, riktade mot statssystemet och dess terror.

För övrigt godkändes de föredragna berättelserna över verksamheten.

1938 kan också betecknas som kulminationsåret för svensk opinion till förmån för den spanska frihetskampen. En jättedemonstration var ordnad i Stockholm på tvåårsdagen av stridsutbrottet i Spanien, den 8 juli. Demonstrationsplats blev Östermalms torg, där Georg Branting

Rikskonferensen i Västervik 1938
I bakgrunden den av de spanska anarkisterna till Anarkistiska propagandaförbundet skänkta fanan

och Emil Malmborg talade och där de kunde rikta sina ord till en publik som fyllde torget. Anordnare var Spanienkommittén för Stockholm.

Att här närmare redogöra för den mäktiga opinionsrörelsen för det kämpande Spanien är naturligtvis ogörligt. Ungsocialisterna bidrog efter måttet av sina krafter och resurser, det är ju så självklart att det knappast behöver särskilt framhållas. "I princip" var ju alla meningsriktningar inom svensk arbetarrörelse på det kämpande spanska folkets sida, men i praktiskt handlande tog sig detta rätt underliga uttryck från både kommunistiskt och socialdemokratiskt ledande håll. De förra ville trycka *sin* diktaturstämpel på händelseutvecklingen, de senare ordnade till den "nonintervention" som blev utslagsgivande till Francos förmån i den förbittrade kraftmätningen — detta sagt som ett generellt omdöme, ej blott gällande det här landet. Men i arbetarnas djupa led var säkert entusiasmen för det kämpande spanska folkets sak brinnande och äkta, vilket dock tyvärr ej räckte att säkra segern åt de heroiskt kämpande spanska frihetshjältarna.

Av samma skäl som nyss anfördes är det inte heller möjligt att ingå på en utförligare redogörelse för kampen mot nazismen eller det blodiga drama som andra världskriget blev.

kan man nog säga att den visar ett långsamt fortgående avtynande av rörelsen. En del VU-protokoll från slutet av 30-talet och början av 40-talet har ej kunnat återfinnas, ehuru de säkerligen finns förvarade någonstädes. I varje fall torde ej några mera märkliga händelser för Anarkistiska propagandaförbundets del vara att notera från dessa år.

Förbundets och *Brands* expedition flyttades från Gröndalsvägen 13 till Vetegatan 3, en HSB-fastighet, där förbundet ännu då detta skrives hyr en källarlokal. Då Sven Mattson avgick som förbundskassör efterträddes han av Josef Ström. Som expeditör och kassör för *Brand* inträdde K. I. Lennholm. Bokföringsmässigt har man hela tiden skilt på förbundets och bokförlagets samt *Brands* räkenskaper, men i realiteten har den väsentliga delen av alla inkomster gått till finansiering av *Brand* jämte hyra för lokalen. *Brand* har utkommit oregelbundet, men med ungefär ett nummer i kvartalet. Det har tillgått så, att av de medel som influtit har så mycket som möjligt betalats till tryckeriet för redan tryckta nummer av *Brand* och när så mycket betalats, att blott en mindre skuld kvarstått, har nytt nummer beställts och påbörjats. Vad som hållit det hela uppe och som gjort det möjligt att fortsätta, trots betydande förluster på varje nummer av tidningen, har varit det reservkapital man haft i form av restupplagor av tidigare utgiven litteratur. Denna litteratur har sammanbuntats till bokpaket, som försålts till nedsatta priser och som rönt en relativt god åtgång, i varje fall så att verksamheten kunnat i någon mån hållas i gång. En av de största affärerna av detta slag var när SAC:s förlag köpte en restupplaga av Krapotkins bok om den Franska revolutionen för 600 kronor. Även i frivilliga bidrag till en stödfond för *Brand* inkom några mindre belopp. Inkomsten av kontingenter till förbundet i form av märkesköp har däremot varit obetydlig och ibland har denna inkomst varit på förhand förbrukad på så sätt, att lån man fått likviderats med kontingentmärken, vilket gjort att det dröjt länge innan nya märkesrekvisitioner behövt göras. Dessutom har klubbarna mer och mer fått karaktären av små agitationshärdar även i de större städerna, såvida klubb över huvud taget uppehållits där. Vad som gjort att man inte helt har måst uppge tanken på att fortsätta med *Brands* utgivning har varit, att enskilda intresserade personer även på platser där förut existerande klubb sedan länge varit nedlagd, fortsatt att verka som kommissionärer för *Brand*, vars upplaga kunnat hållas vid i medeltal ungefär 2.500 ex., dock emellanåt under och även över nämnda siffra.

i Stockholm startades den 24 mars 1938 av Wald. Nordh, Axel Österberg, Rudolf Berner, Anders Isaksson, Sven Bergegren, Karl Johansson, G. A. Kronheffer, J. Berglund, Emil Johansson och K. G. Högberg. Den höll sina sammanträden på olika lokaler: ABF:s Smålandssal, SAC:s sammanträdesrum och Stockholms LS expedition. Klubben blev dock ej gammal. Dess sista protokoll är daterat den 22 november 1938.

Waldemar Nordh

VU:s sammansättning har under åren något varierat, men med K. A. Ström och Josef Ström trofast knogande genom alla åren. De gör så fortfarande. Gustav Svedell har ömsom varit VU-ledamot och ömsom revisor under många år. För övrigt var det en del omskiftningar, dels därför att olika VU-medlemmar inkallades i beredskapstjänst under krigsåren, dels på grund av flyttningar till annan ort. Ett tag var Verner Stålberg VU-medlem, men efterträddes i början av december 1941 av Gunnar Masén, vilken emellertid lämnade staden i april 1942. Det dröjde med nybesättning till bort i december då Beda Karlsson inträdde. G. Bergström skötte genom åren ordförandeklubban, medan det var ombyten då och då på sekreterareposten. K. A. Ströms namn står dock under flertalet av protokollen. En tredje med namnet Ström, nämligen Erik Ström inträder under 1944 i VU och man finner vid enstaka tillfällen också namnet Dagny Ström, tydligen som ombud för K. A. Ström.

Några mera epokbildande tilldragelser finnes, som sagt ej att plocka fram ur det senaste årtiondets protokoll, men ett och annat må dock noteras.

Gamle fritänkaragitatorn O. Ljungdahl dog den 8 augusti 1941, efter nyss fyllda 92 år. Han begrovs den 15 augusti på Norra begravningsplatsen. Anarkistiska propagandaförbundet beslöt att utgiva en minnesskrift, vars behållning skulle tillfalla Ljungdahls efterlevande maka. Minnesskriften över O. Ljungdahl skrevs av C. J.

Kransnedläggning på Hinkes grav 10 maj 1946, 10-årsdagen av hans död
Från vänster: Axel Stålhane, fru Tekla Lundkvist, Axel Holmström, Ture Nerman (som lägger ner kransen på graven), Frans Norrblom, Herman Bring Sven Pettersson och Erik Öhman

Björklund, med bidrag från flera håll och den lämnade en om också inte så stor behållning, som i olika poster överlämnades till Hilda Ljungdahl.

En annan gammal trogen medlem, A. Halvarsson i Kiruna, under många år CK-medlem, dog i april 1946. Sven Bergegren, en brorson till Hinke och mångårig ungsocialist, dog i september 1944.

Insamling till en gravsten över Emil Manus igångsattes ej långt efter dennes död, men av olika anledningar dröjde det tio år innan vården rests. Det skedde med en enkel högtidlighet den 27 juni 1945, 10-årsdagen efter Manus död.

Under 1944 orkade man ej utge mer än tre nummer av *Brand*, vilket hotade att vålla komplikationer med posten, som föreskriver minst fyra nummer om året för begagnande av utgivarekorsbandsrätt. Men förklaringen var delvis att man samlade sig för att på nytt och efter långt uppehåll utgiva en extratidning. Den hade namnet *Statsfaran* och utkom i mars 1945, i den efter förhållandena stora upplagan av 5.000 ex. och hade ganska god åtgång.

Några veteraner — fr. v. Josef Ström, Stockholm, Gust. Abrahamsson, Göteborg, C. J. Björklund, Stockholm, D. V. Andersson, Arvika samt Gust. Sjöström, Göteborg — å anarkisternas landskonferens på "Väster-Väg" den 27—28 juli 1946

Under 1944 utgavs också en ny broschyr: Morgondagens socialism av C. J. Björklund.

På sommaren samma år beslöts att ledigförklara redaktörsplatsen för *Brand*. Tävlande om platsen blev C. J. Björklund och D. V. Andersson, Munkfors. Den förstnämnde återvaldes med 24 röster. Medtävlaren fick 19 röster. Före valet hade gjorts sonderingar, fast utan resultat, att få Anarkistiska propagandaförbundets central förlagd till annan plats än Stockholm.

En episod av det smålustiga slaget var spekulationer att sätta fart på en gammal press, som Anarkistiska esperantogruppen en gång deponerat i lokalen vid Gröndalsvägen och som fått följa med till Vetegatan. Det var speciellt Masén som ivrade för det djärva experimentet och som ställde sin, visserligen ringa, sakkunskap till förfogande, men som det artade sig till att bli ett dyrt och vad resultatet beträffar osäkert företag, så stannade det vid ansatser. Man hade ett annat tekniskt hjälpmedel, nämligen en stencileringsmaskin, som gav bekymmer även den, fast inte större än att de kunde bemästras. På

den framställdes bland annat det alltjämt emellanåt utkommande medlemsbladet *Anarkisten.*

En rikskonferens hölls den 25 juli 1943 i Nyköping. Någon klubb fanns inte just då i Nyköping, men en gammal klubbist, Folke Andersson, skötte på ett gott sätt arrangemangen och konferensen blev trevlig.

Stockholms anarkistiska förening var under dessa år visserligen inte stor, men säkerligen ändå den största i landet och höll en stabil medlemsnumerär. Under 1943 var det en medlemsfluktuation på blott en medlem, det var författaren Gust. Rune Eriksson (Eriks), som strax efter nyåret vann inträde. Denna sak hade kanske inte så stort intresse i och för sig, men det var ett oroselement som kommit in — i varje fall tyckte D. V. Andersson i Munkfors så, och trätan dem emellan beredde även *Brands* redaktör och VU bekymmer.

Thore Andersson — D. V. Anderssons son — gjorde de förträffliga målningar av O. Ljungdahl och Hinke Bergegren som nu pryder stora salen i Klara Folkets hus.

Om 1945 är knappast annat att säga än att året i det stora hela var tämligen händelselöst. Förbundets hela kassaomslutning var kr. 804: 64 och dess tillgångar kr. 953: 14.

Anarkistgruppen Frihet

Vid nyåret 1946 anmälde en ny anarkistgrupp i Stockholm, kallad Frihet, sitt inträde i förbundet. Den var ej manstark, hade blott 4 medlemmar vid inträdet, men den ville tydligen något. På VU-mötet den 21 februari var två av den nya gruppens medlemmar närvarande, nämligen Sixten Eriksson och kassören i Stockholms LS Gunnar Svensson och framlade tanken på en facklig oppositionsrörelse och samtidigt föreslogs att uppdraga åt A. Kronheffer att utarbeta ett Anarkistiska propagandaförbundets fackliga program. Detta förelåg också vid VU-mötet den 15 mars 1946 och bordlades på en vecka, varefter det godkändes med ett par smärre ändringar att införas i *Brands* nästa nummer, för att sedan tryckas som särtryck i lämpligt antal exemplar. Det har följande lydelse:

Anarkistiska Propagandaförbundets fackliga program.

Anarkistiska Propagandaförbundet, vars mål är samhällets omdaning i enlighet med den antiauktoritära socialismens ideal och principer, ser i arbetarnas fackligt-ekonomiska organisationer och deras ständigt pågående kamp och verksamhet en av de viktigaste faktorerna i vår tids sociala skeende. De fackligt-ekonomiska organi-

sationerna synes allt mera klart vara bestämda att bli organ av central betydelse i det framtida samhällets ekonomiska liv och organisation med det avgörande inflytandet på hela samhällets liv som följer därav. Den anda och de tänkesätt, som är förhärskande inom den fackliga rörelsen, får därför ett bestämmande inflytande på formerna och principerna för den mänskliga samlevnaden.

Anarkistiska Propagandaförbundet ser det därför som en av sina viktigaste uppgifter att för arbetarna klargöra denna de fackligt-ekonomiska organisationernas roll och betydelse i den samhälleliga utvecklingen och som medel i det arbetande folkets sociala frigörelse. Förbundet vill genom propaganda och upplysning väcka den enskilde arbetaren till full förståelse för den fackliga kampens uppgift och betydelse samt medlemskapets förpliktelse till aktiv insats i sin organisation.

Anarkistiska Propagandaförbundet vill i enlighet med sitt frihetliga program verka för facklig rörelse byggd på självstyrelse, självförvaltning och självansvar. Förbundet bekämpar därför det centralistiska styrelsesätt, som nu utmärker den reformistiska fackföreningsrörelsen och kräver att bestämmanderätten förlägges hos medlemmarna. Förbundet vill vidare verka för ökad lokal självstyrelse och för att organisationernas kamp direkt inriktas på arbetarnas övertagande av produktionen. Förbundet bekämpar också fackföreningsrörelsens politisering och kräver de fackligt-ekonomiska organisationernas partipolitiska oavhängighet. Det kräver också en lönepolitik, som bestämt och utan kompromisser syftar till att beskära arbetsköparnas profit.

Då förbundet är en konsekvent anhängare av organisationsfrihet vänder det sig bestämt mot den organisationsmonopolism, som ofta praktiseras av lokala fackföreningar i syfte att utestänga SAC-medlemmar från arbetsplatserna. Vi vill arbeta för ett fritt och demokratiskt samarbete mellan de bägge organisationerna LO och SAC.

*

Förbundet vänder sig till alla fackligt organiserade arbetare, som hyllar den frihetliga socialismens idéer och principer och uppmanar dem till energiskt arbete, enskilt eller i samarbete med likatänkande, för de fackligt organiserade arbetarnas och deras organisationers anslutning till dessa grundsatser och organisationsprinciper genom spridning av tidningar och annan litteratur, genom att framföra frihetliga idéer på organisationernas möten, genom att stödja oppositionella grupper och tendenser med frihetliga syften och, där så anses lämpligt, bilda anarkistiska oppositionsgrupper.

Vid samma möte skänkte Gunnar Svensson 1.000 ex. särtryck ur en i *Arbetaren* införd artikel av Stig Dagerman om anarkismen, för vilken gåva VU tackade.

Ytterligare beslöts vid samma möte att redaktörs- och expeditörsplatserna i *Brand* på nytt skulle ledigförklaras.

De svenska anarkisternas landskonferens på Göteborgssyndikalisternas semesterhem "Väster-Våg" den 27—28 juli 1946. Som synes upptager väggarna utöver den till anarkistiska förbundet av de spanska anarkisterna skänkta ståtliga standaret en utställning av bilder, tidningar, upprop m. m. från den ungsocialistiska rörelsens tillvaro, arrangerad av G. Sjöström

"Träffar" på Väster-Våg

Under 1945 blev det ingen "träff", fast en sådan var påtänkt. VU hade 1946 planer på att ordna en sådan i syndikalisternas sommarhem Väster-Våg, men Göteborgsklubben förekom, genom att inbjuda till Väster-Vågs-"träff" den 27—28 juli 1946 och det blev man naturligtvis bara tacksam för. "Träffen" blev också synnerligen lyckad i alla avseenden.

I samband med denna "träff" fick de svenska anarkisterna också komma till tals i svensk radio. Det var C. J. Björklund som från studion i Göteborg gav en exposé om anarkismen och dess målsättning, en synnerligen lyckad utsändning.

Även på sommaren 1947 ordnades en "träff" på Väster-Våg, i likhet med året förut och så skedde även 1948.

Den ledigförklarade befattningen som *Brands* redaktör söktes av D. V. Andersson, K. G. Masén, C. J. Björklund och Sixten Eriksson.

Anarkistträff på Väster-Våg

Efter två omröstningar — absolut majoritet fick ingen av de sökande i första omröstningen — blev D. V. Andersson vald och tidningens redaktion och tryckning förlades till Arvika, medan den fortfarande expedierades från Stockholm, med Ivar Lennholm som expeditör. Det dröjde emellertid inte länge förrän djupgående meningsskiljaktigheter uppstod mellan den nyvalde redaktören och aktiva krafter inom rörelsen och då VU även ställde sig på opponenternas sida begärde redaktören att bli entledigad, vilket beviljades. D. V. Andersson hade med iver gått i bräschen för norrmannen Brochmans idéer och många ansåg både mannen själv och hans idéer vara av minst sagt tvivelaktig halt.

I den i Stockholm bildade Centralkommittén för fredsarbete, förberedd och delvis i arbete redan under 1945, i vilken ett flertal organisationer, däribland de syndikalistiska, anslutit sig, beslöt VU att Anarkistiska propagandaförbundet även skulle antaga medlemskap.

Redaktörsfrågan har tillsvidare ordnats så, att *Brand* redigeras av en kommitté, bestående av Holger Carlsson, Helmut Rüdiger, Evert Arvidsson, A. Kronheffer och K. A. Ström. Första numret av *Brand* som redigerats av kommittén utkom i febr. 1948 och meningen är att tillsvidare sända ut ett nummer i kvartalet.

Vid en anarkistisk konferens i Paris den 12—13 februari 1947 representerades Anarkistiska propagandaförbundet av en flykting som

en tid vistats i Sverge och som i alla händelser skulle flytta till Frankrike och vid en "träff" av frihetlig ungdom från skilda länder som ordnats i Holland under augusti 1947 fick C. J. Björklund legitimation som förbundets representant.

En broschyr, Berneris: Krapotkin och federalismen, översatt av Holger Carlsson, utgavs under 1947 på Anarkistiska propagandaförbundets förlag.

VU består då detta skrives — 1948 — av Folke Nilsson, ordf., Gustav Bergström, v. ordf., K. A. Ström, sekr., Gunnar Svensson, v. sekr., och Josef Ström, kassör.

Axel Holmströms död

Den 24 november 1947 avled Axel Holmström, en man som betytt så ofantligt mycket för ungsocialismen och för den revolutionära socialismen i allmänhet. Den bild man kan få om hans insatser i den ungsocialistiska rörelsen genom vad som tidigare sagts i denna krönika är tyvärr alltför ofullständig. Ett vackert och fulltonigt eftermäle gav Albert Jensen i *Arbetaren* vid underrättelsen om Axel Holmströms död. Det lyder så:

Vännen Axel Holmström dog i går. Han hade ett så dåligt hjärta. Det var det bästa hjärta jag kände. Nu har detta goda dåliga hjärta upphört att slå, detta hjärta som har arbetat så outtröttligt för sina medmänniskor. Det är inte någon gottköpsfras, när jag säger, att ädlare hjärta än Holmströms har jag aldrig mött och väntar heller aldrig att möta. Det är något jag djupt känner med hela den innerlighet och tillgivenhet som endast en så hjärtligt offerglad och nobel personlighet som Holmström kan framkalla.

Tillvaron känns fattigare, när sådana människor går bort. Holmström var en sällsynt helgjuten människa utan kompromisser, utan baktankar, utan ränkspel, utan små själviska beräkningar. Där han tillkämpat sig en övertygelse, där stod denna övertygelse fast i alla väder. Den hjärtevarma mildhet och den innerliga medkänsla med alla lidande och förorättade, som innerst var hans adelsmärke, hade sin motsvarighet i ett kompromisslöst fördömande av den svekfulle förrädaren. Han sa alla sin hjärtans mening, men utan hat. Hat var i stort sett något för honom främmande.

Jag tror jag mötte honom första gången här i Stockholm 1904. Han hade anslutit sig till den ungsocialistiska rörelsen och innerst inne förblev han alltid samme idealist. Liksom den ungsocialistiska rörelsens historia icke kan skrivas utan Hinke Bergegren, så kan den inte heller skrivas utan Axel Holmström. Han var prototypen för den typ av flammande, kampglada himlastormare som i så stor utsträckning präglade den ungsocialistiska rörelsen särskilt under århundradets tvenne första decennier. Alltid verksam, alltid med tidningar och broschyrer under armen, alltid redo till debatter, aldrig försummande ett enda offentligt

möte där det kunde ges tillfälle att slunga ut de satser som uppfattades som den heliga sanningen. De beryktade A-salsmötena i århundradets ungdom var han med att sätta sin prägel på. Han var en frihetskämpe som få, och han dagtingade aldrig på den punkten. Han var antimilitarist och som sådan värnpliktsvägrare, som tiden bjöd. Och det förde honom till fängelse liksom den antimilitaristiska kampen på annat sätt förde honom dit. Han var agnostiker som bekämpade den religiösa dogmatismen och den religiösa vidskepelsen, men alltid med tolerans. Han var framförallt humanisten, därtill förledd av sitt stora hjärta. Och som humanist var han icke bara den som avlade läpparnas bekännelser därom, utan han var också den praktiskt verksamme hjälparen, aldrig räknande egen möda, alltid redo till personliga insatser. Otaliga är de kamrater som han bistått och vars sak han tagit sig an. Politiska flyktingar i långa rader tog han hand om. För att icke tala om alla de många kampanjer han skänkte sin inspirerande hängivenhet och outtröttliga arbetsglädje. Vi minns särskilt sådana som kampanjen för Amaltheamännens frigivande och Sacco och Vanzettiaffären, många andra att förtiga. Och kamrater som av den borgerliga rättvisan kastats i fängelse gav han alltid praktiska handtag. Han var för dem alla den hängivne vännen, som aldrig sparade sig, när han kunde göra en god insats. Och överallt där rätten trampades under fötterna på ett grovt sätt, var han alltid i främsta linjen av dem som sökte resa den allmänna opinionen till kamp mot våldet för rättvisan och sanningen.

Ursprungligen bagare till yrket blev han en tid expeditör för tidningen *Brand*. Småningom började han egen förlagsverksamhet, först broschyrer av propagandanatur och slutligen skönlitteratur. Och på det området har han också gjort en betydande insats. Sinclairs alla böcker har han förlagt och Traven har han introducerat på den svenska bokmarknaden. För den syndikalistiska rörelsen har han alltid frikostigt stått redo som talare och föreläsare. Och som föreläsare inom bildningsrörelsen och arbetarrörelsen i allmänhet har han varit en förtjänstfull förmedlare av den revolutionära socialismen och den frihetliga rörelsens gestalter.

Så har då detta rika och goda hjärta stannat av och upphört att slå. Få så helgjutna människor har den svenska arbetarrörelsen ägt. Han tillhörde en generation som snart är borta men som dock hade en rad personligheter som starkt markerade sig genom ett personligt pregnant avbrott från genomsnittet. Holmström var stark i vilja och ande och det var många gånger man som människa kände sig ganska liten vid sidan av honom. Axel Holmström har gått ur tiden men hans minne kommer icke så snart att förblekna.

Vi har nått slutet av denna krönika. Att spå om framtiden har ej ingått i dess plan. Den gamla ungsocialistiska rörelsen, nu representerad av Anarkistiska propagandaförbundet, har krympt samman till en fåtalig skara av outtröttliga väktare av bränderna som ännu glöder efter ett kraftigt flammande bål. Gärna vill man bära fram nytt bränsle till "den världsbrand som knappast kan anas och i vars spår det nya skall danas", för att än en gång citera ur *Brands* första hälsning.

Den ungsocialistiska rörelsen har knappast någonsin varit kvantita-

tivt stor, annat än på lokalt begränsade områden och under relativt korta perioder. Att man ofta på tal om den ungsocialistiska rörelsen använder bildspråket om eldsbränder och gnistor faller sig så naturligt. En klubb har bildats på en plats, nya medlemmar har strömmat till, möteslokalen har blivit för trång, arbetslusten och entusiasmen har varit strålande. Men tyvärr har det ofta varit som då en flamma kastar sig upp mot skyn och snart åter sjunker. Lika hastigt som de stora skarorna kom försvinner de åter. Kvar blir i bästa fall en liten, men segt och oförtrutet arbetande grupp. Ej så sällan lyckas den på nytt få andarna att vakna, på nytt kan massmöten ordnas och klubbens sammanträdeslokal blir än en gång för trång. Som redan har berättats finns det många platser där en ungsocialistisk klubb ramlat sju resor och stått upp igen. Det skulle bli alltför vidlyftigt att söka psykologiskt förklara dessa kraftiga fluktuationer, vilka förresten nog har en viss motsvarighet i allt organisationsliv, om också sällan med så branta kurvor.

Ungsocialismen har aldrig låtit hänga sig i tysthet

Vad som gäller varje enskild klubb, gäller i det väsentliga rörelsen som helhet. Det har burit uppåt och neråt många gånger om. Men ett kan man slå fast: ungsocialisterna har inte hört till dem som låter hänga sig i tysthet. Sällan har väl en så liten grupp ställt till ett så rasande rabalder, på möten, i pressen, i riksdagen, ja kort sagt överallt. Präster och vinkelpredikanter har sträckt bedjande händer mot himlen och överstar och majorer har svurit så det osat svavel om dessa förbannade ungsocialister, som klistrat målskjutningstavlor och vaktkurar fulla med antimilitaristiska upprop och satt upp högtidliga tillkännagivanden på kyrkportarna att gud är död, eller skulle i varje fall varit död om han någonsin levat.

Om ungsocialismens framtid, sedd då främst litterärt ur den redan flitigt citerade redaktör P. A. Fogelströms speciella synvinkel, kan man avsluta med ännu ett citat:

> Emil Manus med sin stora svarta rosett och redaktionen i rockfickorna finns ej mer. Inga trötta skalder vilar sina huvuden mot tidningsbuntarna i det trånga rummet på Ölandsgatan. Inga borgare skräms längre av "fågelskrämman". Café Folke är inte mer en samlingsplats för Arendorff med skaldebröder och Cosmopolite har blivit kaffestuga. Över färgrika strider och stick ligger tidens försonande patina.
>
> Men vem vet — kanske nya skalder dyker upp kring en ny brandfackla när man minst anar det.

Litteraturspridare

N A M N R E G I S T E R

De orter som angives är i regel de där vederbörande vistades vid den tid då han omnämnes i texten. P = pionjär (medlem av rörelsen före sekelskiftet). Vv = värnpliktsvägrare. CK och VU = medlem under någon tid av centralkommittén, resp. verkställande utskottet. Där ej annat angives avser beteckningen agitator de som under mera avsevärd tid helt ägnat sig åt agitation för ungsocialismen. Stavning av namnen har i vissa fall av vederbörande ändrats — exempelvis från Löfqvist till Lövkvist — och har i regel senare namnformen använts. Siffrorna anger sidan.

Abrahamsson-Bölja, A. G., Vv 85
Abrahamsson, Gustav, Göteborg 494
Abrahamsson, John, Stockholm 263
Agge, Emil, Stockholm, journalist, CK 311, 312, 314, 318, 341, 349, 359, 481, 486
Aguéli, Ivar, ryktbar målare och anarkist 256, 257
Ahltéen, Carl, dömd för antimilitarism i USA 355
Albán, Eugén, tidningsman 423, 450
Alberti, dansk minister och miljontjuv 139
Alexanders, Eva, pseudonym för Axel Andersson 317
Alexandersson, Ejnar, Vänersborg 370
Aliny, Berndt, Göteborg 376
Alkman, Ed, P., tidningsman 225
Allemane, Jean, fransk soc.-dem. 56
Aller, John, amerikanskt justitiemord 354
Almén, J., Stockholm 261, 262, 263
Almgren, S., Göteborg 224
Almlöf, Charlie, Stockholm, skådespelare 471
Almqvist, löjtnant, Vänersborg 369
Almskog, Rich. Alex., Kalmar, Vv 191, 192, 193, 194, 290, 324, 359
Anckar, Herbert, Hjälmedal, senare på Arbetarens red. 415
Ander, Nils, Trollhättan 376
Andersson, A. E., Bomhus 162
Andersson, Albert, Ulvsbo-Vad 390
Andersson, Albert, Åtvidaberg 162
Andersson, Albin, Sala, Vv 191
Andersson, Alfred, Norrköping, Stockholm, CK, i SAC:s AU och Federativs styrelse 296, 297, 311, 312, 358, 386, 423, 424, 439
Andersson, Anton, Hyllinge 279
Andersson, Anton, soc.-dem. tidningsman 14, 38, 46
Andersson, Arvid, Avesta, Vv 166, 184
Andersson, Aug. E., Karlskrona m. fl. platser (kallad "Gula faran") 84, 113
Andersson, Axel, agitator, red. för Nya Folkviljan 245, 313, 361, 408, 431, 450
Andersson, Axel, Göteborg 162, 214
Andersson, C. R., Norberg 229
Andersson, D. V., Munkfors, Arvika, red. för Brand 494, 495, 498
Andersson, Edvin, Forsmo 408
Andersson, Edvin, Norrköping 209
Andersson, Emil, Stockholm, kommunist 336, 453
Andersson, Engelbrekt, Göteborg 162
Andersson, Eric, Stockholm 249
Andersson, Erik, Stockholm, CK 134, 197, 254, 275, 276, 277, 293
Andersson, Erik, Örebro 231
Andersson, Ernst, Stockholm, CK 250, 296, 298, 311, 424
Andersson, Evelina, Stockholm, P 13

Andersson, Folke, Nyköping 495
Andersson, Gunborg, Tossene 395
Andersson, Gustav, Stockholm, P 27
Andersson, H., Örebro, P 231
Andersson, Herbert, Västerås 88
Andersson, Hilda, Norrköping 386
Andersson, Hildur, Göteborg (senare A. Rosbergs hustru) 371
Andersson, Hjalmar, Stockholm 256
Andersson, Hulda, Landskrona, CK 67
Andersson, Hulda, Norrköping 209, 388
Andersson, Johan, Kristinehamn 314
Andersson, John, Göteborg, nu SAC:s sekr., Vv 137, 166, 187, 215, 217, 218, 229, 238, 348, 291, 333, 370, 372, 396, 424, 456, 457
Andersson, John, Kalmar 194
Andersson, John, Nynäshamn 399
Andersson, John, Vänersborg 247
Andersson, Josef, agitator, senare förtroendeman för danska skrädderiarb.-förb. 113, 135, 141, 147, 184, 190, 195, 249, 252, 253, 270
Andersson, Josef E., Stockholm, järnarb., Vv 95
Andersson, K. A., Norberg 186
Andersson, Karl, Fagersta 393
Andersson, Karl, Göteborg, CK 349
Andersson, Karl, Stockholm 262
Andersson, Laura, Göteborg 371
Andersson, Martin, Göteborg, sedermera i HSB i Stockholm, 317, 344
Andersson, Martin, Örebro 411
Andersson, Oskar, Lund 73
Andersson, Oskar, Stockholm, P 13
Andersson, Otto, Hälsingborg, Stockholm 139, 279
Andersson, Ragnar, Trollhättan 379, 380, 382, 384
Andersson, S. Gustaf, Trollhättan 376, 379, 383
Andersson, Sigurd, Stockholm, VU 350, 441, 443, 450
Andersson, Thore, Arvika, artist 85, 495
Andersson, W. E., Västra Frölunda, Vv 166
Anderstedt, A., Hjälmedal 415
Appelkvist, M. G., Stockholm, P 53
Arendorff, Victor, författare 449, 455, 460
Aronsson, Fritz, Ulebergshamn, Vv 191
Aronsson, K. F., Sandviken 307, 314
Arwedsson, Stockholm 472
Arvidsson, Evert, medl. av Brands red.-kommitté 498
Asklund, Erik, författare 464, 465
Axberg, Alb., Trollhättan 246
Axelrod, Paul, rysk socialdemokrat 175
Axelli, Malmö 66
Axelsson, C. M., Norrköping 202
Axelsson, Pär, soc.-dem. tidningsman 80, 231
Back, Jim, Stockholm 423
Back, Thure, Stockholm, VU 423, 432, 438, 444, 454, 455, 457, 469, 475, 482
Back, Paul, Stockholm, VU 349, 359
Backman, Stockholm 472
Bakunin, Mikael, berömd rysk anarkist 56, 102, 224, 265, 324, 407
Baran, Felix, amerikanskt justitiemord 354
Bebel, August, framstående tysk soc.-dem. 59, 449
Beck, Ville, Stockholm, Vv 475
Beckman, O., generalen som Wång sköt ner 179
Bellamy, Edvard, socialistisk författare 55
Bellman, Mikael, skald 215
Benedicks, stockkonservativ förstakammarledamot 178
Bengtsson, J. A., Trollhättan 346
Bengtsson, K. E., Grängesberg 140
Bengtsson, Knut, Stockholm 421
Bergegren, Hinke P., red. för Brand, agitator, till slut medarb. i Folkets Dagblad 11, 13, 20, 42, 54, 55, 57, 62, 63, 77, 82, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 107, 109, 114, 116, 121, 126, 134, 136, 137, 140, 141, 146, 148, 149, 151, 155, 160, 162, 176, 177, 180, 181, 183, 190, 194, 195, 197, 199, 204, 206, 207, 208, 210, 214, 215, 216, 224, 228, 231, 233, 234, 236, 237, 244, 245, 249, 250, 251, 252, 259, 262, 263, 264, 276, 277, 278, 279, 280, 284, 285, 286, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 296, 300, 301, 302, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 314, 324, 336, 338, 344, 350, 358, 359, 363, 366, 369, 372, 374, 377, 387, 388, 389, 393, 397, 398, 414, 417, 419, 424, 434 459, 470, 471, 486, 487, 488, 493, 495
Bergegren, Sven, Stockholm 262 492, 493

Berger, Ossian, justitieminister 83
Bergson, fransk filosofisk författare 372
Bergkvist, Emil, Västerås 403
Bergkvist, Fritz, Borlänge, Vv 166
Bergkvist, Gärda, Stockholm, P 13
Bergkvist, Karl, journalist i Arbetaren 279
Berglund, J. E., Stockholm 492
Bergman, A. Gunnar, teateranmälare och skald 485
Bergman, Axel L., Stockholm, teaterdirektör, P 38, 40, 47, 48, 58
Bergman, Gustav, agitator 431
Bergman, Johan, sedermera professor 203
Bergman, Karl, Lund, Stockholm 244
Bergqvist, R. C., Askim 162
Bergsten, Knut, Örebro 233
Berndtsson, K., Stockholm 162, 316
Berner, Rud., Stockholm 470, 479, 480, 492
Bernhard, se Waldemar Johansson
Bergström, Alvar, Ludvika 399
Bergström, Arvid, Ludvika 399
Bergström, Gustav, Stockholm, VU 422, 438, 441, 469, 471, 492
Bergström, J. A., Ludvika 400
Berkman, Alexander, internationell anarkist 435
Bernstein, Eduard, tysk soc.-d. 12, 56
Beyer, Nils, teaterkritiker, författare 466
Billing, Gottfrid, biskop i Lund 118, 178
Billings, Warren K., amerikanskt justitieoffer 353, 455, 456, 457, 469, 470, 475, 489
Bjerrström, Per, Trollhättan, Örebro m. fl. platser 246, 399, 410, 411
Björkdahl, Aug., Stockholm 162
Björklund, C. J., red. för Brand, agitator 192, 193, 194, 288, 306, 315, 316, 317, 322, 324, 333, 341, 343, 344, 348, 349, 350, 351, 361, 368, 369, 370, 393, 407, 423, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 439, 442, 443, 446, 448, 449, 453, 456, 457, 458, 459, 468, 469, 470, 474, 475, 477, 480, 482, 484, 492, 494, 498
Björklund, Orvar, VU 422, 438, 439, 341
Björkman, Nils, Stockholm 317
Björkström, Simon, Ludvika 400
Björn, Klas, Västerås 401
Blom, K., Nynäshamn 399
Blomberg, Ernst, ordf. i Järn & Metallindustriarb.-förb. 60
Blomberg, C. Algot, Trollhättan 384
Blomberg, Harry, författare 459
Blomqvist, Anna, Stockholm, P 57, 250, 262
Bobrikoff, rysk generalprokurator i Finland 101, 104
Boman, C. F., skribent 140
Boman, Elis, Kila m. fl. platser 406
Bonde, Britta, Vänersborg 370
Bonde, Hans, Vänersborg 369, 370
Bonde, T., Vänersborg 369, 370
Bondesson, Gottfr., Hälsingborg 88, 91
Borg, Gustaf, Stockholm 417, 422, 433
Borg, Hedvig, Stockholm, P 13
Boström, Trollhättan 379, 380
Botwid, Hans, författare 466
Brandes, Georg, dansk författare 47
Brandt, Arthur, (se Ivan Oljelund)
Brandt, Axel, Eskilstuna, Vv 166
Branting, A. G., Örebro, P 231
Branting, Georg, advokat 452, 489
Branting, Henry, (se Henry von Kræmer
Branting, Hjalmar, statsminister 21, 38, 55, 76, 91, 96, 97, 101, 115, 130, 297, 325, 361, 446
Brav, Erik, Trollhättan, Västerås 377, 403
Brickman, fröken, Stockholm, bokföringsbiträde på Brand 309, 310
Bring, Herman, Stockholm, CK 197, 275, 296, 297, 311, 314, 315, 341, 349, 358, 420, 424, 425, 493
Broberg, Albin, Hällevadsholm 394
Broberg, Ivar, Hällevadsholm 394
Bruno, Giordano, offer för inkvisitionen år 1600 59
Brunström, John Reinhold, Boden, Vv 191
Büchner, Ludwig, tysk filosof 225
Buckle, Henry Thomas, engelsk kulturhistoriker 225
Bülow, Valdemar, redaktör för Folkets tidning, Lund 171
Bäckström, Gust., ett flertal platser, faktor, P 53, 88, 91, 134, 210, 211, 212, 231, 262, 302
Börjesson, Axel, Stockholm, P 13

Börjesson, Karl, Stockholm, senare bokförläggare, P 13, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 31, 32 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 43, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 61, 64, 71, 81, 83, 84, 99, 107, 114, 140, 249, 260, 264
Carlesson, C. N., soc.-dem. tidningsman 14, 38, 46
Carlsson, Arvid, Sibbhult, Vv 191
Carlsson, Carl, Stockholm, P 15
Carlsson, G., Stockholm, P 30
Carlsson, Holger, medl. av Brands red.-kommitté 320, 498
Carlsson, John, Vänersborg, Stockholm 247
Carlsson, Malte, Norrköping, Åby 387, 388
Carlsson, Rudolf, Charlottenberg, Vv 191
Casparsson, Ragnar, agitator, journalist, senare pressombudsman i LO 314, 318, 341, 342, 344, 366, 389, 393, 423, 431, 433, 436, 450, 459, 461
Castello, O., Örebro 336
Ceder, Harry, Trollhättan 379
Cederholm, Carl V., kassör i Brand, agitator, verksam på ett flertal platser 117, 138, 141, 146, 195, 277, 278, 284, 285, 286, 289, 290, 300, 307, 417
Cederholm, Hanna, Stockholm 417
Christiansson, F., Stockholm, VU 359
Christiansen, Chr., dansk syndikalist 389
Christiernsson, A. J., Malmö, Hälsingborg, soc.-dem. tidningsman, senare kooperatör 84
Close, Walther, strejkbrytaren som dödades på Amalthea 154
Collins, A., engelsk strejkbrytare 152
Crane, Walter, engelsk konstnär och författare 56
Dagerman, Stig, Stockholm, författare 496
Dahlberg, Ivar, Malmö, senare i Arbetarrörelsens arkiv 240
Dahlberg, Oscar, Borås 314
Dahlbäck, S., Stockholm, advokat 96, 112, 149, 263
Dahlgren, Axel Bernhard, Åmål 446
Dahlin, ägare av Östermalmstryckeriet 149
Dahlin, Edvard, Stockholm, P 39
Dahlkvist, Harry, Örebro 411
Dahlqvist, Amelie, Norrköping 203
Dalkvist, Otto, Stockholm m. fl. platser 14, 15, 18, 19, 20, 38, 60, 248, 255
Dalström, Kata, soc.-dem. agitator 47, 48, 93, 94, 175, 176, 261, 428
Danell, Josef, Stockholm, ungsoc. partikassör 197, 277, 286
Danko, Gunnar, (se Hirdman, Gunnar)
Danielsson, Anders, Kvarnsveden 439
Danielsson, Axel, soc.-dem. redaktör 26, 55, 59
Danielsson, O., förtroendeman i sågverksarb.-förb. 55
Darwin, Charles, naturforskare 225, 462
Degerfelt, Norrköping, Sundsvall 205
Dybfest, Arne, norsk diktare 59
Edfast, Algot, expeditör i Arbetaren 422, 436, 442
Edlund, E. A., Kramfors 162
Edström, J. A., Västerås 404
Egede-Nissen, norsk socialist 286
Ehnroth, Karl, Malmö 95, 122, 154, 162, 172
Ek, Ernst Joh., Nynäshamn 399
Ek, Karl, Lund 73, 74
Ekdahl, E., Västerås 173
Ekdahl, O., Eslöv 135
Ekenberg, ingenjör och attentator 181, 182
Eklund, Erik, Stockholm, VU 432, 438, 454
Eklund, Hj., författare 449
Eklund, Ivar, Åtvidaberg, CK 359
Ekman, C. G., statsminister 450, 452, 468, 470, 472
Ekman, J. E., Örebro, P 231
Ekstrand, Ernst, Landskrona, CK 92, 104
Ekström, G., Västerås, Vv 191
Ekvall, Weijlor (Weijlor Hildebrand), Västervik, senare filmproducent 237
Eld, Carl Frithiof, Forshaga 162
Eliasson, E., Landskrona, CK 67, 68
Elmgren, Otto, agitator för NOV 39
Elving, Karl, Uppsala, Stockholm m. fl. platser 253, 359, 371, 422, 423, 436, 441, 443, 449, 456, 469
Engberg, Artur, soc.-dem. tidningsman 472
Engel, Georg, en av Chicagomartyrerna 84

Englund, C. E., Stockholm, författare, VU 454, 455, 464, 465, 469, 470, 480
Englund, Ivar, Stockholm 136, 250
Engman, David, Norrköping 205
Engström, Albert, red. för Strix 487
Engström, Amanda, Malmö 88
Engström, Bror, exp. för Brand 479, 481, 482, 484, 485, 488
Engström, E. W., Stockholm, P 53
Engström, Hj., Stockholm; Metalls statistikförare 262, 481
Engström, Vidar, Stockholm 134, 253, 256, 283
Enström, Arvid, Stockholm, P 58
Ericsson, Hjalmar, CK, senare kassör 296, 298, 300, 308, 311, 312, 424
Eriksson, Axel, Vänersborg 248
Eriksson, Alfons, Stockholm 296, 307, 312, 420
Eriksson, Alfred, Grängesberg 162
Eriksson, Anders, Lund 138, 140
Eriksson, Axel, Linsäll, Vv 405
Eriksson, Bernhard, Grängesberg, senare landshövding 102, 140
Eriksson, Bernhard, Stockholm, boktryckare 486
Eriksson, B. Fagersta 390
Eriksson, C. A., Ulvsbo—Vad 390
Eriksson, Erik, Oxelösund 315
Eriksson, Gabinus, agitator 431, 439
Eriksson, Gunnar, Västerås 401
Eriksson, (Eriks), Gust. Rune, författare 495
Eriksson, J. A., Västerås 135
Eriksson, K., soc.-dem. redaktör, senare försäkringsman 128
Eriksson, K. V., Kiruna 314
Eriksson, Maria (Maj Hirdman), författarinna 197
Eriksson, P. J., Stockholm, VU 315, 423
Eriksson, Sixten, Stockholm 495
Eriksson, Torsten, Västerås 404
Erlandsson, Rudolv, Kalmar 290
Erling, A., Stockholm 262, 263
Fagerland, N. P., Stockholm, kassör i Stockholms LS 454
Falk, Konrad, Åtvidaberg, CK 349, 359, 431
Falk, W., kapten för trupperna vid Seskarö 230, 231
Fallgren, K. J., Trollhättan 246
Fallström, Gottfrid, Grängesberg 112
Fast, Johan, Landskrona, Vv 191
Fehr, Ragnar, medarbetare i GHT 182
Ferlin, Nils, skald 466
Ferm, F. M., Borås 162
Fernqvist, J., Tranås 162
Fernström, Karl, red. för Nya Folkviljan, senare i Arbetaren 312, 313, 450
Ferrer, Francisco, grundare av den moderna skolan i Spanien 188, 189
Fielden, Samuel, en av Chicagomartyrerna 84
Finneskog, Bror 413
Fischer, Adolf, en av Chicagomartyrerna 84
Fjällman, O., Trollhättan 379
Fjällman, Alma, Trollhättan 383
Flodkvist, Frithiof, Eskilstuna, CK 315
Floodh, Elis C:son, agitator och nykterhetsman 343, 367, 369, 422, 432
Flyg, Nils, kommunist-nazist 452
Foerster, Mille, Stockholm, tecknare 459
Fogelberg, Edvin, Norrköping 209, 388
Fogelström, P. A., Stockholm, red. 459
Fondelius, J. W., Harnäs 162
Ford, USA, justitieoffer 353
Forsberg, Alfr., Norrköping 315, 386, 387, 388, 389
Forsberg, E., Forsmo 407
Forsius, F., Göteborg 215
Forslund, John, agitator 408, 431, 433
Forslund, Karl-Erik, Brunnsvik, författare och lärare 459
Forsman, Albert, Västerås 173, 278
Forsman, Gusten, Lunde, Ådalsoffer 471
Fransén, J. A., Västra Frölunda, Vv 166
Franzén, Emanuel, Stockholm, senare soc.-dem. tidningsman, P 48, 50, 52, 58, 60, 81
Fransson, Erik, Göteborg 373
Fransson, Henning, Göteborg 373
Fredriksson, B., Borlänge 162
Fredriksson, Ivar, Stockholm, adv. 484
Fredriksson, Leonard, Malmö, nu i HSB 327
Friberg, G. A., Stockholm 262, 263
Friberg, Herbert, Stockholm, VU 262, 359, 361
Friedländer, Henrik, Vänersborg 247
Fridegård, Jan., författare 459, 450, 462, 463
Friman, J., Örebro 235

Fröling, Erik, Stockholm, sedermera regissör, P 58
Frölund, John, Stockholm 424
Frösell, Gottfrid, Malmö m. fl. platser, soc.-dem. tidningsman 84, 122
Fürstenberg, A., Stockholm 113, 138, 249, 250, 263
Gabrielsson, K. J., soc.-dem. tidningsman 12, 17, 38, 47, 56, 81
Gé, Alexander, broschyrförfattare 342
Geijerstam, Gustaf af, författare 226
Gerbst, Hugo, amerikanskt justitiemord 354
Gillström, Gustaf, Landskrona 71
Goldman, Emma, internationell anarkist 435, 474
Goethe, J. W., tysk skald 225
Gompers, Samuel, amerikanska AFL:s ordf. 354
Granfelt, K. E., Stockholm 472
Grave, Jean, anarkistisk författare 259, 349
Griffuelles, V., fransk syndikalist 97
Gundström, Helmer, Stockholm, författare 466
Grähs, Gilles, agitator 319, 365, 372, 427
Grönberg, A. K., Stockholm 472
Grönström, Edvin, Västerås, Vv 191
Gudmundsson, Leonard, Göteborg, Vv 166
Gullberg, Ernst, Malmö, sedermera borgerlig journalist 126, 135
Gullström, J. F., Borlänge 162
Gunnarsson, Johan L., Knäred, Vv 166
Gustavsson, A., Stockholm ("på läktaren") 255
Gustavsson, Carl, Göteborg 210
Gustavsson, David, Norrköping 388
Gustavsson, F. J., Västervik 238, 325, 366
Gustavsson, G. A., Ludvika 400
Gustavsson, Gunnar (se Hirdman, Gunnar)
Gustavsson, Gustav, Stockholm 263
Gustavsson, Hjalmar, Stockholm, senare soc.-dem. journalist 93, 129, 130, 162, 187
Gustavsson, Karl, Norrköping 385
Gustavsson, Olle, Västervik 237, 239
Gustavsson, Rut, Stockholm, riksdagsledamot 162
Guthenberg, Johann, boktryckerikonstens uppfinnare 47
Gyllin, J., Landskrona 122, 123, 124
Gödecke, Anna, Stockholm, P 104
Gödecke, Erna, Stockholm, P 47
Göransson, O., Ystad 76
Göransson, Herman, Stockholm, P 32, 36
Hagberg, Carl, Göteborg 210
Hagberg, Erik, Stockholm 441
Hageman, Leonard, Eskilstuna, skulptör, P 36, 38, 43, 44, 203, 204
Hallberg, H. A., Stockholm, Brands ansvarige 278, 288
Hallberg, Viktor, Göteborg 214, 375
Halvarsson, A., Kiruna, CK 315, 343, 349, 439, 454, 493
Hallman, Adolf, Göteborg, tecknare och konstnär 229, 459
Hallstén, Anton, Arlöv 162
Hamburger, Alice, författarinna 434
Hammar, direktör, offer för Ekenbergska attentatet 181
Hammar, Axel, Stockholm 250
Hammarlund, Algot, Kila 406
Hammarskjöld, Hjalmar, "Hungerskjöld", statsminister 306, 327
Hammer, Rolf, doktor, norsk revolutionär socialist 102, 174
Hansen, Lycinka, dansk ungsocialist 142
Hansen, Rasmus, Stockholm, soc.-dem. förtroendeman 38
Hansson, Albin, förtroendeman i lantarbetareförb. 86, 88, 101, 162, 243
Hansson, Anders, Landskrona 456, 477, 478, 482
Hansson, Gottmar, Örebro, senare Arbetarens exp. 411
Hansson, Helmuth, Landskrona, CK 98, 104
Hansson, Herbert, Norrköping 205
Hansson, Jöns, Landskrona, CK 67, 68, 71, 80, 84, 88, 92, 122, 123
Hansson, Karl, Linsäll 406
Hansson, Nils J., Hälsingborg 118
Hansson, Olof, Lund 241
Hansson, Per Albin, sedermera statsminister 67, 86, 94, 116, 122, 123, 124, 224, 325
Hansson, Sigfrid, Malmö, Göteborg, Stockholm m. fl. soc.-dem. tidningsman och författare 224
Hansson, Tage, Norrköping 388

Hansson, Valter, Landskrona, CK 98
Hansson, Wilhelm, Stockholm 250
Harrison, USA minister i Stockholm 452
Harriston, (se Nilsson, Hjalmar)
Haszé, S. Stockholm 255, 256
Hauptmann, Gerhart, tysk författare 56
Hartmann, Eduard von, tysk filosof 225
Haywood, William D., generalsekr. i IWW 355
Hedberg, Adolf, Stockholm, kassör i Brand 151, 194, 195, 285, 286, 300
Hedberg, Sigurd, Malmö, storimportör, bl. a. av engelska strejkbrytare 153
Hedén, Erik, litteraturkritiker 317, 444, 459
Hedenvind-Eriksson författare 342, 350, 360, 459
Hedin, Adolf, frisinnad riksdagsman 79, 107
Hedin, Bengt, Stockholm, journalist, lärare 476
Hedin, Sven, forskningsresande och chauvinist 296
Hedlund, Bror, Fagersta 392
Hellberg, Vilh., Stockholm, advokat 236
Hellström, Bernhard, Eskilstuna, P 38
Hellborg, Ernst, författare och diktare 14, 56
Hellkvist, A. J., Malmö, senare parkföreståndare 66
Hellström, Arthur, Fagersta, nu i USA, Vv 191
Hendriksson, O. B., Landskrona, CK 67, 68
Henriksson, Einar, funktionär i Träarb.-förb., sedermera annonschef i Sv. Telegrambyrån, P 48, 53, 58, 61, 87
Henriksson, Axel, telefonarbetare, tecknare och konstnär, Göteborg 94, 219, 226, 227, 233, 333, 371, 415
Henriksson, J. A., kommunnalordf. i Sundsvall 55
Hervé, Gustave, fransk anarkist och antimilitarist 301
Henry von Kræmer, Göteborg, Stockholm, 71, 81
Hessler, John, Stockholm 249
Hildebrand, Weijlor, (se Ekvall, Weijlor)
Hildén, Valdemar, Stockholm, CK 312
Hilke, John, Norrköping, senare skådespelare 209
Hillström, Josef, (Joel Hägglund) (Joe Hill), amerikansk skald 354
Hirdman, Gunnar, nu studierektor i ABF 283, 402, 418
Hirdman, Maj, (se Eriksson, Maria)
Hjalmarsson, Anton, Malmö, ungdem. 122
Hjelm, Hjalmar, Fagersta 393
Hjortberg, V. M. D., Göteborg 229, 370, 371
Hofstedt, Hilma, Göteborg, agitator 218, 236, 242, 318, 366, 368, 402
Hohenthal, Lennart, finsk attentatsman 104
Holm, Per, Göteborg, CK 315, 316, 317
Holm, Stig, Mariestad, Vv 433
Holmberg, Amandus, kassör i SAC, VU 422, 438, 441, 444, 450
Holmberg, Alb., Göteborg 211, 212, 216
Holmberg, G. H:son, Stockholm, författare (red. i Brand) 64, 197, 280, 286, 287, 317, 324, 336, 338, 342, 343, 344, 417, 448, 455
Holmberg, H., red. i Norrskensflamman 472
Holmberg, K. P., Västra Frölunda, Vv 166
Holmén, Ernst, kassör i ungsoc. förbundet 168, 184, 236, 252, 290
Holme, Rudolv, funktionär i SAC, senare i ABF 316, 317, 343, 366, 373, 387
Holmström, Axel, Stockholm, exp. för Brand, sedermera bokförläggare 96, 98, 99, 102, 134, 136, 141, 146, 149, 151, 184, 194, 195, 196, 206, 210, 216, 250, 252, 260, 261, 262, 263, 278, 284, 285, 291, 295, 297, 298, 304, 305, 311, 314, 336, 337, 338, 339, 340, 343, 344, 374, 397, 417, 420, 443, 450, 452, 462, 467, 493
Holmström, Elsa, Stockholm, anställd på Brand 310
Holmström, Ragnar, författare 423, 467
Holmström, Siri, Stockholm, Axel Holmströms hustru 252, 284, 338, 418
Hultman, R., Stockholm, tryckeriägare 276, 287
Hughes, Langston, amerikansk negerdiktare 464
Hugues, Clorvir, fransk soc.-dem. 56
Hydén, Nils, Stockholm, P 58

Håkansson, Einar, Södertälje, typograf och författare 27, 83, 84, 96, 109, 145, 146, 159, 386
Håkansson, Frans, Lund 135
Håkansson, J., Göteborg, P 212
Håkansson, Sven, Malmö, ungdem. 122
Hägg, H. V., Stockholm 472
Högberg, Astrid, Hällevadsholm 395
Högberg, K. Georg, Stockholm, VU, Brands ansvarige 470, 472, 492
Häll, Hj., Västerås 402
Hällsén, Ernst, en tid förbundskassör, bokförläggare m. m. 296, 300, 307, 308, 309, 311, 419
Höglund, Elis, Stockholm m. fl. platser, Vv 99, 113, 118, 166, 184, 249, 261, 262, 264, 286, 288, 485
Höglund, Kalle, Göteborg m. fl. platser 203, 204, 218, 221, 222
Höglund, Zeth, ungdem., borgarråd i Stockholm 119, 162, 224, 286, 317
Högstedt, Arthur, Stockholm, konstnär, P 45, 47, 58, 459
Högström, Artur, Stockholm, P 33, 35, 36, 39, 40, 46, 49, 50, 58, 70
Högström, Valborg, Stockholm, P 58
Ibsen, Henrik, norsk dramatisk författare 42, 43, 46, 104, 226, 236
Ingersoll, Robert, amerikansk författare 449
Ipsen, I. T., dansk anarkist 242
Irén, E. I., Vänersborg, Falun m. fl. platser, omstridd bokförläggare 199, 276, 257, 368
Isaksson, Anders, Stockholm 492
Isaksson, Sven, Västerås, CK 315, 349, 400, 401, 402, 403
Israelsson, D. A., Norrköping 203
Jacobsen, J. P., dansk författare 227
Jacobsson, Börje, Ludvika 400
Jacobsson, Karlshult, reaktionär riksdagsman 231
Jakobsson, Tore, Stockholm 253, 254
Jansson, Albert, Malmberget 88
Jansson, Albin, Grängesberg 480
Jansson, Axel, (Pass), Trollhättan m. fl. platser 375, 377, 380, 382, 383, 384, 402, 431, 450, 486
Jansson, Axel, Västerås 401
Jansson, C. Em., Landskrona, CK 122
Jansson, Efraim, Västerås, CK, Vv 166, 184, 402, 403
Jansson, C. J. A., Stockholm, P 58
Jansson, Emanuel, Stockholm, exp. för Brand, nu i Arbetaren 151, 252, 277, 285, 290, 344, 417, 423
Jansson, G. K., Västerås 71, 402
Jansson, Georg, Stockholm, P 23, 53
Jansson, Hjalmar, Norrköping 388
Jansson, Ingeborg, Stockholm 421, 423
Jansson, John, Göteborg 137
Jansson, Karl, Arvika, Vv 166
Jansson, Karl, Borlänge 184
Jansson, Karl, Stockholm, P 50, 263
Jansson, Knut, Stockholm 136, 251
Jansson, Olof, ordf. i Synd. Ungdomsförbundet 489
Jansson, Oskar, P 53
Jansson, Selma, Örebro, P 231
Jaurés, Jean, fransk soc.-dem. ledare 46, 56
Jensen, Albert, red. för Brand, senare för Arbetaren 53, 54, 67, 68, 70, 71, 80, 81, 83, 88, 90, 91, 92, 93, 98, 99, 109, 134, 146, 174, 184, 203, 204, 217, 221, 233, 234, 235, 258, 286, 287, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 301, 309, 314, 315, 316, 324, 336, 341, 344, 359, 385, 387, 405, 418, 424, 431, 434, 436, 443, 446, 454, 475
Jensen, Elise Ottesen (Ottar) 369, 413, 415, 416, 422, 444, 448, 449, 455
Jensen, W., Landskrona 67, 68, 70, 71, 76, 80, 83, 84
Jeppsson, Frans Kävlinge 162
Johanson, Ragnar, Stockholm, Vv dömd för antimilitaristisk agitation i USA, agitator, nu förlagschef i Federativ 250, 256, 354, 355, 452
Johansson A. M. (Svarten), Trollhättan m. fl. platser 315, 376, 378, 379, 380, 382, 383, 414, 436
Johansson, A. V., agitator, senare tidningsman 247, 248, 315, 317, 343, 344, 369, 377, 380
Johansson, Albert, Göteborg, Vv 191
Johansson, Anna, Måleräs 412
Johansson-(Visborg), Anna, Stockholm 162
Johansson, Aron, Västerås 403, 434
Johansson, Arvid, Stockholms LS kassör 306, 307, 420
Johansson, August, Hällevadsholm 394, 395
Johansson, B. J., Vv 191

Johansson, B., Stockholm 417
Johansson, Bernhard, Fors 162
Johansson, Elsa, Trollhättan 383
Johansson, Emil, Stockholm 492
Johansson, Emil A., Borgholm, kommunalpamp 303
Johansson, Erik Gabr., Västerås, Vv 191, 278
Johansson, Ernst, Stockholm, VU 296, 312, 315, 341, 349, 433, 438
Johansson Hartvig, Göteborg, CK 439
Johansson, Helga Maria, se Martinson, Moa.
Johansson, Henning, Stockholm och Eskilstuna, 432, 441, 444
Johansson, Hjalmar, Göteborg 162
Johansson, Johan, Stockholm 321
Johansson, Johan Fridolf, se Fridegård, Jan.
Johansson, K. W., uppropsspridare i Östersund 85
Johansson, Karl, Göteborg, Vv 166
Johansson, Karl G., Västerås, Vv 191
Johansson, Karl, Stockholm 492
Johansson, Knut, Stockholm 162
Johansson, Lage, Trollhättan 378
Johansson, Martin, Kila 404
Johansson, Martin, Norrköping 205, 209
Johansson, O. R., Holmsund 408
Johansson, O., Stockholm 432
Johanson, Oscar, Stockholm (Målar-Jocke) 425
Johansson, Oskar, Göteborg, P 210, 211, 213
Johansson, Oskar, Stockholm, VU 312, 359
Johansson, Per Emil, Stockholm, VU 438, 441, 442
Johansson, Samuel, Borgholm, kommunalpamp 303
Johansson, Selma, Glöte 409
Johansson, Sven, Stockholm 307
Johansson, Sven, (Sven i helvete) Västerås 401
Johansson, Th., Göteborg 212
Johansson, T. J., Stockholm, P senare funktionär i Metallind.-arb.-förb. 87
Johansson, Tekla, Stockholm 960
Johansson, Tuve, Stockholm m. fl. platser Vv 475
Johansson, Uno, Stockholm, VU 454, 455, 482
Johansson, Waldemar Bernhard (Waldemar J), Stockholm m. fl. 253, 254, 256, 258, 259, 371, 372, 387, 410
Johnsson, Bror, Landskrona, CK 102, 122
Johnsson, Eyvind, Stockholm, författare, VU 439, 440, 441, 460
Jonsson, E. J., Örebro, P 231
Jonsson, Fritz, journalist i Arbetaren, VU 324, 342, 344, 349, 423, 431, 432, 472
Jonsson, Gustav, amerikanskt justitieoffer 354
Jonsson, O., P 263
Jonsson, Viktor, Västerås 173
Jändel, Ragnar, författare 375, 459
Järte, Otto, soc.-dem., senare red, i Sv. Dagbl. 316
Jönsson, Albert, Hällevadsholm 394
Jönsson, Alfred, Malmö, ungdem. 122
Jönsson, Aug., Ystad 76
Jönsson, Axel, Stockholm, P 13
Jönsson, Carl, Lund 396, 397
Jönsson, Elisabeth, Stockholm, P 13
Jönsson, Karl, Stockholm, P 13
Jönsson, Jöns, ägare av kafé Utposten, Malmö 154, 175
Jönsson, Sven, Hällevadsholm 394
Jörgen, redaktör för Figaro 169
Kaldén, Carl, Stockholm 99, 102
Kampf, Helga, Malmö 239
Kant, Immanuel, tysk filosof 225
Karlfeldt, K. Erik, skald 252, 262
Karlsson, A., Göteborg 214
Karlsson, Anders, Kungsgården 314
Karlsson, Anna, Norrköping 205
Karlsson, Anton, Västerås, Vv 191
Karlsson, Axel, Stockholm, CK 162, 216, 312, 258
Karlsson, Beda, Stockholm, VU 492
Karlsson, Elis, Stockholm, VU 431, 444
Karlsson, Ella, Norrköping 388
Karlsson, Emil, Stockholm, VU 475, 482
Karlsson, F. O., Norrköping 152
Karlsson, Gustav, Stockholm 36, 57, 87, 251
Karlsson, Herman, Norrköping, Göteborg, förtroendeman hos textilarb. senare antisocialist 102, 20 , 203, 217, 218
Karlsson, Hjalmar, Stockholm, VU 457, 484, 488

Karlsson, Josef, Västervik 315, 366
Karlsson, Judith, Norrköping 388
Karlsson, K., Örebro 236
Karlsson, K. L., Stockholm (Hagalunds-Kalle) 418, 432
Karlsson, Karl, vikar. red. i Nya Folkviljan, Vv 166, 184
Karlsson, Oskar, Stockholm, Brands ansvarige 277, 278
Karlsson, Rickard, Vänersborg, Stockholm 247, 421, 422, 434
Karlsson, Th., Norrköping 388
Karlsson, Torsten, Hallstahammar 162
Karlsson, Viktor Albert, Kiruna, Vv 191
Karlsson, Viktor, agitator 443
Karlsson, Vilhelm, Hamburgsund 162
Kautsky, Karl, tysk soc.-dem. ledare 101
Kemp, R., engelsk strejkbrytare 152
Kempe, Alfred, Stockholm, författare, red. för Lantarbetaren 102
Key, Ellen, författarinnan 81, 226
Kilbom, Karl, kommunist, senare soc.-dem. 336, 472
Kindberg, Lysekil 71
Kindstrand, Ester, Norrköping 205
Kjellgren, Josef, sjöman, författare 464, 466
Kjellman, Gustaf, Domnarvet, 162
Kjällman, Erik, Norrköping, Stockholm 201, 202, 203, 205, 206
Kleen, Emil, skald 47, 55
Knutskow, G., Stockholm, senare Danmark, P 53, 57, 61, 262
Kolbe, G. Friedrich, österrikisk författare 225
Kolmodin, fil. lic. patriotisk "diktare" 203
Kollontaj, Alexandra, rysk minister i Stockholm 306
Kramer, J. W., Malmberget 309, 422, 444
Krantz, Olof, Billesholm 162
Krapotkin, Peter, rysk vetenskapsman och anarkist 29, 46, 47, 84, 228, 241, 258, 301, 324, 336, 337, 342, 344, 350, 359, 361, 390, 433, 434, 435, 441, 443, 449, 454, 461, 467, 468, 478, 491
Krapotkin, Sascha, dotter till Peter K 433, 434
Krapotkin, Sofia, fru till Peter K 435, 436, 440, 456, 467, 468
Kristensson, M., Olskroken 71
Krogh, Sverre, norsk socialist 174
Kronheffer, G. A., Stockholm, Brands red.-kommitté 492, 495, 498
Kronlund, Edvin, Stockholm 260, 262
Kronow, Axel, Stockholm, P 15
Kronow, Karl, Stockholm, P 15
Kronow, Olof, Stockholm, P 12, 13, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 33, 35, 36, 39, 49, 50, 51, 52, 57, 63, 70, 96, 227
Kraemer, Henry von, Göteborg, Stockholm 71, 78
Kuno, Gertrud, Stockholm 249, 250
Kvist, Maria, Malmö 88
Källgren, G., Stockholm, P 57
Lagerkvist, Hjälmedal 415
Lagerlund, O., Göteborg 71
Lagerström, Aug., Örebro, CK 359, 439, 456, 475, 479
Lamboe, Ludvig, Göteborg, Vv 166
Landberg, Nils, Stockholm 417
Landgren, Axel, Kävlinge 315
Landelius, Henning, Finspong 396
Landqvist, Johan, Stockholm, P 58
Lange, Friedrich, tysk filosof 225
Larsson, Alb., Lillhärdal 429
Larsson, Alfr., Hälsingborg 71
Larsson, Anton, Landskrona, CK 67
Larsson, Carl, Södertälje 315
Larsson, Emerik, Stockholm 134, 189, 249, 250
Larsson, Emil, Marsjö (Sme-Emil) 449
Larsson, Ernst, Västerås 404, 405
Larsson, F., Stockholm 96, 107
Larsson, Fritjof, Västerås 173, 264
Larsson, Hj., Örebro 162
Larsson, Johan, Lund, senare ombudsman i Metall 244
Larsson, Knut, Lit, Vv 191,
Larsson, Leon, diktare, senare "avslöjare" 101, 102, 112, 189, 190, 198, 234, 249, 250
Larsson, O., Härnösand 162
Larsson, Oscar, Stockholm, P 56, 58
Larsson, Rickard, Norrköping 205, 207, 209, 386
Larsson, Th., Stockholm, P 36, 58, 263
Larsson, W., Västerås 404
Larsson, Victor, red. för Hallands-Posten 81, 82, 83, 87
Larsson, Yngve, Stockholm, fil. d:r 316
Lasalle, Ferdinand, tysk socialist 101
Lavroff, Peter, rysk revolutionär 59

Lejon, Herman, Södertälje 474
Lenin, rysk diktator 250, 251, 336, 361
Lennholm, K. I., Brands expeditör 491, 498
Lennstrand, Viktor, fritänkaragitator 17, 18, 107
Letto, R. A., Göteborg 217
Levin, O. W., Stockholm, Brands revisor 309
Linde, Ebbe, redaktör och författare 466, 469
Lidberg, G., stadsfiskal i Stockholm 168
Lidén, Frithiof, Stockholm, P 22, 23, 24, 26, 27, 30, 33, 35, 55, 56, 58, 61, 80
Lilje, C. G., Bro 162
Linderot, Sven, soc.-dem. senare kommunist 472
Lidforss, Bengt, Lund, professor 114, 131, 132, 133, 134, 171, 179, 180, 306 483
Lindahl, disponent och importör av engelska strejkbrytare 153, 157
Lindberg, Ernst, Stockholm, P 31, 36, 87
Lindberg, Hugo, Stockholm, senare advokat 195, 197, 227, 254, 255, 269, 281, 294, 317, 318, 417, 459
Lindberg, Karl, se Almlöf, Charlie.
Lindberg, A. C., red. för Ny Tid, Göteborg 80, 216
Lindbom, Einar, Avesta 390
Lindbom, Tage, fil. dr., föreståndare för Arbetarrörelsens arkiv 11, 14
Lindberg, Edvin, Stockholm, P 58
Lindby, John, Stockholm, P 61
Lindgren, E., Stockholm 470
Lindgren, Ivar, Västerås 401
Lindhagen, Anna, Stockholm 264, 286
Lindhagen, Carl, borgmästare i Stockholm 286, 297
Lindholm, A., Stockholm 253
Lindholm, H., Göteborgs arb.-kommuns ordf. 216
Lindholm, H., Skromberga 162
Lindkvist, Edvin, Stockholm 162
Lindkvist, Elin, Stockholm, P 53, 61
Lindkvist, Herman, LO-ordförande 140, 261, 297, 352
Lindkvist, Maria, Stockholm, P 36
Lindkvist, Nils, Stockholm 79, 80, 312, 420, 436
Lindkvist, Ragnar, Stockholm 113
Lindley, Charles, ordf. i Transportarb. förbund. 96, 153
Lindorm, Erik, Stockholm, medarb. i Brand, kåsör och skald 169, 174, 184, 195, 196, 252, 276, 277, 285, 286, 287, 319, 417, 459
Lindman, Arvid A., statsminister 152, 303, 468
Lindman, Svante, Filipstad, Vv 191
Lindqvist, Anna, Stockholm, P 58
Lindstam, Birger, Norrköping nu i USA 205, 209, 386
Lindstam, Edvin, Norrköping sedan Arbetaren och Norrlandsfolket 162, 204, 205, 207, 209, 288, 291, 306, 308, 318, 372, 380, 385, 387, 388, 389, 423
Lindstam, Ragnar, Norrköping 205, 206, 207, 209, 315, 386, 387, 388, 389
Lindström, Calle, Norrköping (känd vissångare) 202, 206
Lindström, Knut, red. för Syndikalisten 279, 280, 294, 295
Lindström, Richard, soc.-dem. redaktör 304
Lindsäth, Tore, Vv 307, 312
Lindström, Johan, Örebro 316
Lingg, Louis, en av Chicagomartyrerna 84
Little, Frank, amerikanskt justitieoffer 354
Liiv, A., Sveg 443
Liv, Einar, Västerås 173
Ljung, Bror, Ludvika 400
Ljungberg, Einar, (Texas), Stockholm 162, 287, 455
Ljungdahl, Arnold, författare 466
Ljungdahl, Hilda, hustru till O. Ljungdahl 492, 493
Ljungdahl, O., fritänkaragitator 85, 169, 206, 402, 410, 431, 434, 449, 492, 495
Ljungdahl, Gottfrid, författare och redaktör 127, 135, 142, 215, 217, 227, 283
Ljunggren, Adolf, Stockholm 417
Ljungholm, Alfred, Kristianstad, Vv 166
Lohmin, J. G., Stockholm 162
Lo-Johansson, Ivar, författare 459, 466
Looney, John, amerikanskt justitieoffer 354
Ludvigsson, Nils, Västerås, CK 349, 402, 403
Lund, Hilmer, Västervik, författare 365

Lund, Karl, Stockholm m. fl. platser, senare red. för Metallarbetaren, P 27, 36, 39, 52, 56, 76, 84, 88
Lundberg, skeppsredare, ägare av Amalthea 156
Lundberg, Carl, ordf. i gruvarb.-förb. 58, 95
Lundberg, G., Södertälje, boktryckare 195
Lundberg, Georg, Eskilstuna, Vv 166
Lundberg, Ivar, Hälsingborg 118
Lundgren, Alex. S., Stockholm, P 53, 61 99, 145, 251, 262, 264
Lundgren, Axel, Ystad, journalist 76
Lundgren, Gideon, Stockholm 101, 146, 148, 162, 194, 252, 285
Lundh, G., Eskilstuna, P 53
Lundholm, Edw. W., Stockholm, P 12, 13, 21, 22, 24
Lundkvist, Artur, författare 464
Lundmark, Axel, Porjus 414
Lundstedt, Gunnar, Göteborg, bibliotekarie 217, 223, 224, 225, 226, 372
Lundström, Filip, Göteborg 218
Lundström, G., Nynäshamn 388, 399
Lundström, Thorild, Stockholm m. fl. platser 217, 229, 253, 254, 255, 258, 259, 283, 385, 387
Lundquist, Ernst, J., tidningsman, senare red. för Folket i bild 338, 419, 459
Lundquist, Tekla, Stockholm 493
Luoto, finsk "expropriatör" 189
Lutteman, Axel, en av de s. k. korsfararna 262, 363
Lånström, Knut V., tidningsman 403, 404, 405, 433, 450
Löf, Arvid, Västerås, Vv 191
Löfgren, Alma, Stockholm 426
Löfgren, Axel, dömd för "myteri" 77
Löfgren, Ivar, fritänkaragitator 85
Löfgren, C. O., Ransäter 162
Löfgren, Pelle, Stockholm, soc.-dem. 38
Löfkvist, Per Johan, Borlänge, Vv 191
Lönnegren, J. A., Uppsala, P. Senare högerjournalist 53, 54, 55, 56
Löv, L., Örebro, 411
Lövgren, K. J., Koskullskulle, Vv 191
Lövkvist, Konr. V., Stockholm m. fl. platser, senare red. för Smålands Folkblad P 13, 27, 34, 43, 53, 62, 87
Machno, Nestor, rysk revolutionär 480
Madsen, Karl, Landskrona 477
Madero, Celestino, den skyldige i Sacco-Vanzettisaken 452
Magnusson, Aug., Lund 242
Magnusson, E., Göteborg 214
Magnusson, Gerhard, soc.-dem. redaktör 128
Magnusson, Gust., Vålberg, Vv 191
Magnusson, I., Örebro 231
Malatesta, Enrico, anarkistisk författare 317, 324
Malmberg, C. M., Stockholm, P 36
Malmborg, Emil, Stockholm. Typografernas ombudsman 490
Malmborg, Gustav, CK Landskrona, senare Stockholm 159, 417, 423
Malmborg, Hjalmar, Stockholm 260
Malmborg, Oscar, förest. f. Brands tryckeri, faktor på Federativs, senare red. för Smålänningen 287, 294, 296, 308, 309, 310, 311, 417, 418, 423, 434
Malmkvist, W. E., Hedemora, Vv 166, 317
Malmsten, Malmö 66
Malmström, Oskar, Eskilstuna, Vv 166
Malmsjö, G., Göteborg 333
Mannerhiem, finsk general och statschef 351, 374
Manus, Emil, expeditör för Brand 313, 317, 324, 350, 415, 418, 422, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 449, 455, 458, 459, 460, 462, 467, 469, 474, 475, 476, 477, 478, 480, 482, 483, 484, 493
Manus, Eva, Stockholm 317
Manus, Margit (Lövgren), Stockholm 455
Martinson, Harry, författare 464, 465
Martinson, Moa, författarinna 449, 450, 462
Martinsson, Emil, Göteborg, Vv 166
Marx, Karl, socialistisk teoretiker 12, 46, 56, 102, 215, 224, 266
Masén, K. Gunnar, (Olsson), Stockholm, VU 492, 494
Mattson, Edward, förtroendeman senare ordf. i gruvarb.-förb. 353, 450
Mattsson, Sven, Stockholm, VU 454, 455, 457, 469, 474, 475, 482, 484, 489, 491
Melanoz, Jensina, Stockholm, P 13
Melin, Bernhard, Västerås, Vv 191
Melin, Emmy, Stockholm, Konstrecensent i Arbetaren 251

Melin, Martin, Stockholm, CK, kassör 197, 199
Melsted, Henning von, advokat 156, 173, 184, 199, 459
Mesterton, Kapten för trupperna vid Lunde, Ådalen 471
Meyer, A. C., dansk socialist 46, 96
Michael, Louise, ("den röda jungfrun"), fransk revolutionär 100, 104, 107, 108
Michaelsson, Norrköping 205
Miekiewicz, Adam, polsk diktare 56
Millerand, Alexandre, fransk politiker 56
Modig, L. P., Porjus 414
Molin, Ivar, Örebro, 232
Molitor, Gunnar, Göteborg, P 212
Moll, B., Stockholm 91
Momsen, Theodor, tysk professor 422
Mooney, Tom, amerikanskt justitieoffer 353, 354, 455, 456, 457, 469, 470, 475, 489
Mooney, Rena, Toms hustru 353, 354
Montanus, Erasmus, filosof 226
Morossow, Mikael, rysk flykting här 1906 228
Morris, William, engelsk författare 60, 324
Most, Johan, internationellt känd anarkist 469
Murray, landshövding i Norrbottens län 332
Månsson, Anna, Norrköping 205
Månsson, Arvid, Norrköping 205, 206
Månsson, Ester, Stockholm, maka till Alfred Stern 252
Månsson, Fabian, tidningsman, författare 65, 66, 77, 86, 88, 90, 93, 107, 148, 249, 319, 437
Månsson, N., Luleå, 314
Möller, Gustav, ungdem. senare socialminister 122, 123
Möller, Herm., Stockholm, VU 256, 275, 311, 417
Möller, Karl, Landskrona, CK 75
Neebe, Oscar, en av Chicagomartyrerna 84
Neijlick, C., Kristianstad m. fl. platser 135, 396
Nelson, Fred, amerikanskt justitieoffer 355
Nerman, Einar, tecknare 173
Nerman, Ture, skald, redaktör, utg. av Trots allt, riksdagsman 173, 493
Neuhaus, Albert Henrik, Malmö, Vv 191
Neuman, Arthur, Göteborg, P 212
Neuman, Ivar, Göteborg, senare red. för Smålands Folkblad, P 212
Neuman, O., Ystad 76
Newton, Isaac, gravitationslagens upptäckare 378
Nielsen, L. Chr., dansk typorgraf, anarkist 26, 47, 60
Nietzsche, Friedrich, tysk filosof och författare 64, 65, 185, 225, 258
Niewenhuis, Domela, holländsk anarkist 21, 22, 24, 25, 102, 104
Nikolej II, rysk tsar 46
Nilsson, A. E., Norrköping 152
Nilsson, Agnes, Norrköping 209
Nilsson, Alma, Örebro, P 231
Nilsson, Anton, en av Amaltheamännen 153, 154, 338, 339, 344, 419, 475
Nilsson, Anton, Lund 241, 242
Nilsson, August, Landskrona, CK 92
Nilsson, August, red. för Arbetet, Malmö 155
Nilsson, Axel, Fanthyttan, CK 315
Nilsson, Axel, Grängesberg 314
Nilsson, Axel, Guldsmedshyttan 423
Nilsson, Axel, Göteborg, Vv 191, 372
Nilsson, Bror, Stockholm 88, 260
Nilsson, Bernh., Norrköping 202
Nilsson, C. Ragnar, Stockholm, VU en tid förbundskassör 275, 276, 286, 289, 294, 295, 298, 300, 307, 308, 311, 343
Nilsson, Carl, Landskrona, CK 92
Nilsson, Eugen, Stockholm, P 15
Nilsson, Folke, Stockholm, VU 489
Nilsson, Fridolf, Surte 71
Nilsson, Gunnar, Vänersborg 369
Nilsson, H. F., ansvarig i Stormklockan 472
Nilsson, Helgoth, Lund 242, 245
Nilsson, Herman, Lomma 162
Nilsson, Hjalmar (senare Harriston), Stockholm m. fl. platser 135, 136, 149, 174, 184, 249, 250, 251, 252, 256, 264, 278, 308
Nilsson, Johan, Lomma, 244, 255, 270
Nilsson, Johan, Lund, senare journalist 73, 245, 270
Nillson, John, Brastad 162
Nilsson, Josef (Gule Josef) 228
Nilsson, Karl, Hälsingborg, P 139, 279
Nilsson, Karl, Landskrona 259, 268
Nilsson, Lars, Lund 241

Nilsson, N. P., Borgholm, kommunalpamp 303
Nilsson, Olof, Lund 241
Nilsson, Vilh, Hälsingborg 162
Nilsson, Åke, 70-åring, ansvarig för Nya Folkviljan 305
Nohr, K., Sala, Katrineholm 363, 397
Nobel, Alfred, Nobelprisens donator 298
Nolan, Ed, amerikanskt justitieoffer 353
Nordau, Max, filosofisk författare 225
Nordberg, Carl V., Vänersborg, Vv 191, 247, 248, 312
Nordberg, J. K., Vänersborg, Vv 176, 191, 248, 369
Nordblad, Nils, Malmö, P 33
Nordh, Wald., registrator i SAC 446, 450, 470, 492
Nordkvist, Harald, Stockholm 253
Nordling, Jonas, Stockholm, P 58
Nordling, Rud., Borgholm, kommunalpamp 303
Nordlöw, Jonas, Stockholm 56
Nordström, Adolf, Västerås 401
Nordström, Axel, Lunde, Ådalsoffer 471
Nordström, E., Klagshamn, Vv 162, 166
Nordström, E., Malmö 317
Nordström, Karl, Stockholm, Konstnär 257
Norman, Gottfrid, Hallstahammar, Vv 166, 184
Norling, N. S., red. för Arbetarebladet i Gävle 162
Norrblom, Frans, Stockholm 493
Nyberg, Joh. S., känd nykterhetsman inom NOV 138, 245
Nylund, A. E., Hällevadsholm 395
Nylund, Gust., Ludvika 400
Nyman, O., Norrköping 385
Nyman, Primus, finsk "expropriatör" 189
Nyström, Anton, doktor 279, 305
Nyström, C. A., Stockholm 421, 422
Nyström, Ragnar, Stockholm VU 441
Ohlson, Henry, författare 461
Olausen, Eugén, norsk ungsocialist 251
Olin, O., Trelleborg 162
Oljelund, Ivan (Arthur Brandt) red i. Brand, senare författare 301, 309, 310, 314, 315, 316, 317, 322, 324, 338, 343, 344, 348, 349, 363, 369, 374, 389, 426, 459
Oljelund, Stefan, senare anst. i Ny Tids red. 314
Olsson, A. J., lokaluthyrare i Borgholm 303
Olsson, Adolv, Malmö, senare soc.-dem. riksdagsm. 67, 116, 176
Olsson, Amanda, Vänersborg 247
Olsson, Alma, Vänersborg 247
Olsson, Elis, Kila 404
Olsson, Ernst, Stockholm (Målar-Olle) 251
Olsson, Filip, Karlstad 162
Olsson, Gösta, Hällevadsholm, agitator och föreläs. 393, 394, 395, 482
Olsson, Henry, Hjälmedal 415
Olsson, Hjalmar, Morgongåva 162
Olsson, K., journalist i Ny Dag 472
Olsson, Oskar, Landskrona, exp. för Brand 88, 92
Olsson, Oscar, riksdagsman 325
Olsson, Sven, Eskilstuna, Vv 166
Olsen, J. P. R., Göteborg, norsk ungsocialist 229
Olzon, Alfred, Stockholm, senare i Soc.-Dem:s red., P 11, 61, 87
O'Neill, Eugen, amerikansk författare och dramaturg 461
Orrgren, A. S., Klagshamn, Vv 166
Ossian-Nilsson, K. G., författare 67, 94, 189
Ottinger, Hilding, Norrköping m. fl. platser, Vv 166, 229, 253
Oxman, USA, köpt vittne mot Mooney m. fl. 354
Palm, Anna, August Palms dotter, P 58
Palm, August, socialistisk pioniär i Sverge 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 55, 58, 85, 87, 104, 114, 128, 162, 168, 228, 234, 252, 266, 286, 428, 437
Palm, Bert, Västervik 365
Palm, Carl, August Palms son, P, nu i USA 24, 58
Palm, Ingeborg, August Palms dotter, P, 58
Palm, Maria, August Palms dotter, P 58
Palm, Theodor, August Palms son, P 24, 32, 39, 49, 50, 51, 52, 53, 58,
Palmér, Karl J., Malmön 162
Pars, Maria, Stockholm 260

Parsons, Albert, en av Chicagomartyrerna 84
Paulsson, K., Norrköping, P 212
Perowskaja, Sofia, rysk attentator 97
Persson, Adrian, Stockholm, VU 455, 484
Persson, Arnold, Höganäs, Vv 184
Persson, Arvid, Lysekil 139, 147
Persson, Eskil, Falun 162
Persson, Herman, Stockholm, CK 311, 312
Persson, Henrik, ("Nemo") Lund 73, 92, 144, 216
Persson, J., Göteborg, P 213
Persson, Karl, Fagersta 392
Persson, Karl, Hällevadsholm 395
Persson, Linnea, Mölerås 412
Persson, Matilda, Landskrona, CK 92
Persson, N. P. A., Höganäs, Vv 166
Persson, Torsten, Hjälmedal 415
Petersson, Albert (Justitiepelle) i Lindmans reg. 119, 121
Peterson, Oscar, Tranås, Vv 166, 184, 185
Petrini, H., författare 435, 439, 449
Pettersson, Carl, "Brandpelle", kassör i Brand, senare exp. i Arbetaren 308, 311, 314, 421, 422, 435, 436, 439, 440, 482
Pettersson, Carl, Sundsvall 162
Pettersson, David, Boxholm 162
Pettersson, Elna, Stockholm, 472
Pettersson, Emil, Stockholm, 162
Pettersson, Erik Simon, Höganäs, Vv 191
Pettersson, G. I., Åtvidaberg 315
Pettersson, G. K., Hällbacken, senare riksdagsman 110
Pettersson, Hjalmar, Stockholm, P 53, 61
Pettersson, Hjalmar, Stockholm, Vv 191
Pettersson, John, Stockholm 99
Pettersson, Karl, Fagersta 392, 393
Pettersson, Leon, Fagersta, 392, 393
Pettersson, Rickard, Västerås, Vv 191
Pettersson, Sven, Västervik, 443, 493
Pihlman, Johan, red. för Aurora, Ystad 76, 80, 86, 101, 104, 141
Platon, forntida filosof 225
Plekhanow, rysk revolutionär 251
Pålsson, David, Göteborg, P 210
Pålsson, Oscar, Kävlinge, Vv 166, 184
Qvarforth, familjen, Mölerås 412
Qvarnström, präst, Västervik 367
Rabinowitz, Abraham, amerikanskt justitieoffer 354
Ramström, G. A., Västerås 404
Ramus, Pierre, känd anarkist 324, 342, 349, 457
Ranft, Albert, teaterdirektör 487
Raphael, Axel, skapare av stort tidningsklipparkiv 154
Rasmusen, Sophus, dansk anarkist 139
Reclus, Elié, fransk anarkist 100
Reclus, Elisée, den förres bror, fransk anarkist 46, 47, 100, 107, 108, 342
Rehn, G. E., Stockholm 317
Reinsdorf, August, tysk attentator 97
Reis, Anders, Norrköping 388
Ring, Carl A., Göteborg, CK, Vv 166, 176, 191
Ring, Knut, Göteborg, Vv 191, 371, 372
Rocker, Rud., tysk anarkist nu i USA 359, 435, 436, 455, 456
Rohlin, Isidor, Gävle 436
Roller, Arnold, tysk anarkist 171, 252
Roos, August, Ystad 84
Roos, Gunnar, Västervik 367
Roos, J. E., Norrköping 388
Rosberg, Algot, en av Amaltheamännen 153, 154, 155, 156, 157, 158, 175, 313, 338, 339, 340, 344, 449, 450
Rosén, Emil, tidningsman på skilda orter, P 40, 53, 55, 56, 59, 68, 70, 71, 80, 81, 87, 96, 213, 227
Rosén, Folke, Stockholm 369, 453, 455, 457
Rosén, Johan Olof, Vv 191
Rosenius, Paul, läkare och skönlitterär författare 133
Rosengren, Freddy, Norrköping, Stockholm m. fl. platser, agitator, tidningsman 206, 209, 252, 278, 307, 375, 386, 421, 423, 431, 432
Rosling, A., känd kooperatör 264
Rouanet, fransk socialist 56
Roslundh, Aug. H., Västra Frölunda, Vv 166
Rudin, Paul, Oskarshamn, Vv 191
Ruskin, John, engelsk socialreformator 59
Rutgersson, Charles, Vänersborg 369
Rydberg, Nils, Ludvika 400
Rydberg, Vilhelm, Ludvika 400

Rydén, Verner, soc.-dem. generalkrigskommissarie 320, 352
Rüdiger, Helmut, medl. av Brands red.-kommitté 498
Rylander, K. Hj., Uddevalla 135
Rådström, K., Nynäshamn 399
Rödén, Georg, Stockholm 419
Rödin, Georg, Malmslätt 139
Röstberg, Olov, Linsäll Vv 405, 406
Rööd, O. Alfr., Linsäll 406
Sabro, dansk socialdemokrat och riksdagsman 132
Sacco, Nicola, justitiemördad i Amerika 450, 452, 455, 461, 465
Sachs, Margareta, Stockholm, skådespelerska 251, 252
Sachs, Thorvald, nu riksdagsreferent i TT 252
Sahlberg, Siri, Stockholm, P 58
Samuelsson, A. E., Stockholm 162
Samuelsson, Gustav, Norrköping, senare Stockholm VU 315, 338, 387, 388, 440
Samuelsson, O., Stockholm 184
Samuelsson, S., Stockholm 317
Sandberg, C., Trollhättan m. fl. platser 371, 376, 382
Sandberg, Nils, Stockholm m. fl. platser 138
Sandgren, Gustav, svensk-amerikansk agitator och författare 291
Sandgren, Gustav, författare 297, 301, 464, 466
Sandin, S., Stockholm 317
Sandkvist, J. W., Stockholm, P 40
Sandler, Richard, soc.-dem. politiker, minister 295, 446
Sartz, E., Örebro 231
Sapira, Salomon, Örebro, Stockholm, kassör i SAC, VU 438, 440, 442, 448
Schagerström, A., Sundbyberg 71
Schill, Berta, Stockholm 423
Schauman, Eugen, finsk attentator mot Bobrikoff 101
Schopenhauer, J. Arthur, tysk filosof 225
Schröder, Carl. G., red. för Nya Folkviljan 100, 113, 114, 115, 126, 129, 134, 135, 137, 146, 147, 148, 154, 155, 160, 162, 171, 172, 207, 234, 236, 252, 312
Schröder, Georg, Stockholm m. fl. platser 134, 263, 371
Schwab, Michael, en av Chicagomartyrerna 84
Schönkvist, C. A., Stockholm, CK, Vv 95, 107, 197, 251, 275, 289, 298, 311, 312
Schiött, Ada, agitator 229, 422, 443
Segerstad, Siri, Hård af, skådespelerska 236
Segerstedt, Torgny, red. för GHT 223
Sellander, A. G., Surte 88
Severin, Frans, red. Arbetaren nu Aftontidningen, Stockholm 239, 324, 436, 450
Shakespeare, William, engelsk dramatiker 225
Silva, Axel, Göteborg, P 28
Shapiro, Alexander, rysk anarkist 435
Sinovjev, ordf. i Petrograds sovjet 344
Sjöberg, Ida, Stockholm, P 13
Sjöberg, J. W., Hälsingborg 127
Sjöberg, Karl, Sandviken 167
Sjöberg, Lars, Linsäll och Sveg, agitator 443
Sjöberg, Olof, Linsäll 405
Sjöberg, Vilhelm (Vilfrid Schober), författare 27, 76, 84, 177
Sjödin, Helmer, Lunde, Ådalsoffer 471
Sjögren, Emil, Surte 71
Sjögren, Oskar, Malmö, CK 314, 315, 326, 349, 358, 361, 432, 439, 448
Sjögren, O., Örebro 234
Sjökvist, Axel, Stockholm, P 40
Sjöström, Carl, W, Lund 73, 88, 91, 92, 102, 127
Sjöström, Christopher, veteran inom Järn- och Metall 12, 13, 21
Sjöström, Gustav, redaktör, ungsoc, och synd. agitator 73, 74, 75, 92, 101, 127, 131, 135, 140, 170, 216, 241, 242, 244, 245, 271, 279, 295, 313, 317, 326, 327, 343, 344, 350, 351, 356, 357, 366, 370, 389, 408, 412, 414, 415, 421, 422, 423, 428, 436, 443, 449, 450, 453, 478, 479, 483, 486, 494
Sjöö, Carl H., Vänersborg m. fl. platser 369, 370, 409, 443
Skarf, Valdemar, Västerås, Vv 191
Skarin, L., Landskrona, CK 92
Skjoldborg, Johan, dansk författare 96
Sköld, Hannes, författare och språkman 287
Sommarin, Emil, professor 271
Sorel, Géorges, fransk teoretiker 372

Souchy, Augustin, internationell anarkist 349, 358, 406, 434, 446
Spaak, H. F., präst, sedermera socialistisk författare 147, 162
Speed, George, amerikansk IWW-man 353
Spies, August, en av Chicagomartyrerna 84
Spiridonowa, Maria, rysk revolutionär 344
Spångberg, Ernst, Stockholm, P 58, 59
Spångberg, Valfrid, redaktör 487
Staaf, A. E., Trollhättan 376, 379
Staaf, Gustaf, Mattmar, agitator 326, 406, 436
Staaff, Karl, statsminister 112, 115, 116, 136, 306
Staberg, K. D., Göteborg 229, 316
Stake, Emil Emanuel, Falun, Vv 191
Starkenberg, Ivar, tecknare 290, 459
Stéenhoff, Frida författarinna 104, 286, 487
Steffen, Gustaf, professor 316
Stenberg, J., Holmsund 408
Stenberg, (Sig) Sigfrid, Borlänge, dömd i USA för antimilitaristisk agitation, senare i Arbetarens red. 354, 355, 456
Stenling, Söderhamn, Ådalsoffer 471
Stendahl, Lars, stadsfiskal i Stockholm 78
Stepniak, Sergius, rysk revolutionär 56
Sterky, Fredrik, LO-ordf. 14, 59
Stern, Alfred, en av Amaltheamännen 153, 154, 338, 344
Sterregaard, A., dansk ungsocialist 83
Stirner, Max, tysk filosof och författare 64, 225, 258
Stjernstedt, Georg, Stockholm, adv. 286
Stolypin, ökänd tsarrysk minister 136
Strand, C., Kafé Nutiden, Malmö 141
Strid, Julia, Norrköping 205
Strindberg, August, författare 46, 50, 51, 52, 225, 226, 286, 295
Ström, A. S., Västerås, 402
Ström, Albin, Malmö 154, 166
Ström, Anders, Nynäshamn 315, 399
Ström, Axel, Stockholm, P 13, 16, 23
Ström, Dagny, Stockholm 492
Ström, Erik, Stockholm,VU 482, 492
Ström, Fredrik, soc.-dem. politiker och författare 295
Ström, Filip, Hälsingborg, Stockholm, CK 118, 252, 275, 311, 417
Ström, Josef, Stockholm, VU 455, 457, 469, 484, 491, 492, 494
Ström, K. A., Stockholm, VU 471, 475, 482, 484, 492, 498
Ström, N. K., Malmö 142
Ställberg, A. R., Stockholm 88, 90
Ståhl, Fritz, en av Sandömännen 147, 295
Ståhl, Henning, en av Sandömännen 147, 295
Stålberg, Carl, Stockholm 162
Stålberg, Verner, Stockholm, VU 492
Stålhane, Axel, Stockholm, skald och målare 493
Suhr, USA, justitieoffer 353
Sund, David, Stockholm 422
Sundberg, Ludvig, Örebro 232
Sundell, Martin, Stockholm, högt skattad pionjär för den kooperativa rörelsen i Sverge 137, 138
Sundin, A. G., Stockholm, VU 475
Sundin, Albert, en av Sandömännen 147, 295
Sundkvist, J., Stockholm, P 53
Sundman, Selim, Stockholm, 306, 317
Sundman, Viktor E., Stockholm, Malmö (Nya Folkviljans ansvarige) 289, 307
Sundström, Olov, Norrköping, senare soc.-dem. journalist 116, 162, 166, 205, 206
Sundström, S. A., Trelleborg, Vv 166
Sundström, V., Västervik 367
Sundvall, Arvid, Ulvsbo-Vad 390
Sundviksson, K., Alby 162
Svahn, Birger, agitator, nu i Arbetarens red. 169, 173, 174, 175, 250, 252, 254, 255, 264, 278, 291, 316, 366, 392, 421, 424, 486
Swanström, kronofogde på Seskarö 232
Swartz, C. J, F., statsminister 324
Svedell, Gustav, Stockholm, VU 422, 441, 442, 444, 446, 488, 492
Swedenborg, Emanuel, filosof 257
Svedman, Axel, Stockholm, P 48, 58, 61
Svedman, J., P 53
Svensson, A., Nybro, Vv 191
Svensson, A. V., Hälsingborg 118
Svensson, Axel, Deje, 314
Svensson, Axel, Stockholm 162
Svensson, Emil, se Manus, Emil.

Svensson, Ernst, Landskrona 122
Svensson, Filip, Kila 404
Svensson, Gunnar, kassör i Stockholms LS, VU 495
Svensson, Gustav, agitator, senare fattigvårdsassistent 139, 174, 175, 235, 251, 293, 410, 418
Svensson, J. R., Sala, Vv 191
Svensson, K. O., Ludvika 400
Svensson, P. A., Lysekil 315
Svensson, P. O., Lidingö 162
Svensson, Sven G., faktor å Brands tryckeri 484
Söderberg, Johan, Malmö 92
Södergren, Axel, Stockholm, VU 471
Söderholm, G., Stockholm 250
Söderholm, Ivar, Heby 109, 110, 304, 364
Söderholm, R., Stockholm 134, 250
Söderlund, Henning, Borlänge, Vv 166, 184
Sörensen, H., Kalmar 88
Sörkvist, Johan, Hällevadsholm 395
Tangen, Carl O., senare red. för Allarm, Oslo 316
Tanner, finsk socialdemokrat 175
Teljo, Into, finsk socialist 175
Tengdal, Knut, stadsfullm. ordf. i Stockholm 38
Tennyson, Alfred, engelsk skald 371
Thelander, C. T., Västerås parkförest., soc.-dem. riksdagsman 81
Thernström, A., Stockholm, sedan i Göteborg 419
Tholin, C. E., LO-agitator 140, 263
Thorberg, Arvid, Norrköping, senare LO-ordf. 202, 387
Thorén, Eric, Trollhättan 379
Thorell, Sture, Stockholm 256
Thorsell, Karl, Stockholm 256
Thorsén, Carl, ungsoc. funktionär, senare bokförl. 174
Thorsen, Helge, Spetsbergen, Stockholm 423
Thorsson, F. V., Ystad, senare finansminister 101, 140, 260, 361, 446
Thorzelius, Axel, Grängesberg, CK 469
Thunell, Albin, agitator, Vv 166, 288, 301, 307, 317, 318, 397
Thynell, O., Eslöv 71, 102
Tidh, K., Västervik 363
Tiljander, Gust., Avesta, Vv 191
Tillenius, Ernst, Stockholm 419
Toldner, Arvid, Stockholm, Arbetarens red. 450
Tolstoj, Leo, rysk författare 46, 172, 173, 252
Tomlinson, G., engelsk strejkbrytare 152
Torsell, Wiktor, Göteborg, P 210
Trapp, Otto, Vänersborg 369
Törnblom, Julius, Örebro 411
Törnfelt, J., Göteborg, senare red. för Verdandisten, P 210, 211, 212, 252
Törnkvist, Algot, Fjällbacka, senare soc.-dem. red. 102, 139
Ugland, Helene, soc. agitator, senare antisocialist 80, 81, 449
Uhlén, A., Stockholm, senare i Arbetets red. Malmö 249, 250
Uhlich, Hugo, Norrköping 209
Utter, Gustav, Ludvika 400
Wahlgren, O., Malmö 135
Wald, Wallentin, Stockholm sedan i USA 251, 252, 253, 255
Wallace, Alfred Russel, engelsk vetenskapsman 56
Wallander, Hjalmar, författare 56, 60
Wallander, N. I., Tidaholm, Vv 184, 191, 380
Wallenstein, Oskar, Norberg, Kärrgruvan 162, 186, 187, 229
Wallentin, Hilmer, Stockholm, Göteborg 176, 177, 178, 288, 290, 306, 307, 312
Wallin, Alfred, Södertälje 381
Wallin, Emil, Malmö, senare soc.-dem. partikassör 88, 122
Wallin, F. A., Stockholm, P 53
Wallin, F. O., Nacka 162
Weinberg, Israels, justitieoffer i USA 353
Vallander, Herbert, Västervik 238, 239, 366, 367
Vanzetti, Bartolomeo, justitiemördad i USA 450, 452, 453, 455, 461, 465
Vastenson, Elsa, Norrköping 202
Vedberg, V., Borlänge, CK 349
Velander, C. A., Stockholm, VU 457, 475
Velinder, P. J., redaktör för Arbetarekuriren 369, 415, 456
Wennergren, Harald, Borås 162
Vennerström, Ivar, soc.-dem. tidningsman, senare landshövding 295
Wennerström, John, Göteborg, Vv 166

Werenskjöld, Frithjof, norsk agitator, sedermera i USA 159, 174, 247
Veresjtjagin, Vasili, rysk målare 100
Wernhoff, Emil, Norrköping 205
Wessel, Elisif, norsk socialist 174
Wessel, Maria, Stockholm 113, 250, 251
Wessel, Nils, red. för Brand, senare för Sv. Typograftidning 26, 36, 56, 71, 81, 99, 127, 128, 136, 145, 148, 149, 195, 197, 250, 275, 276, 277, 280, 286, 293, 294, 298, 311, 312, 424
Vester, Nils, Vv 317
Westerlund E., Nyköping, senare expeditör i Arbetaren 443
Vesterström, Georg, Stockholm, VU 438, 441, 444
Westin-Silverstolpe, G., nationalekonom 449
Wickman, soc.-dem. partisekreterare 140
Wicksell, Knut, järnarbetare, Stockholm, P 36
Wicksell, Knut, professor 100, 169, 170 227, 279, 305, 372, 387, 444, 450
Wickström, Edv., Stockholm 162
Wiktorin, Agate, agitator i befolkningsfrågan 305, 365
Wiktorin, Hugo, Stockholm 293, 319
Wide, Axel, Stockholm, P 58
Wide, G., Göteborg 214
Wide, Gustaf, Stockholm, P 58
Videgren, Linnea, Stockholm 472
Videll, Elisabet, Stockholm, VU 454
Vidholm, Ernst, Hjälmedal 415
Vidholm, J. A., Hjälmedal 415
Vidlund, Knut, Norrköping 388
Vidnes, Jacob, norsk socialist, senare red. i norska Soc.-Dem. 72
Wigforss, Ernst, soc.-dem. politiker, finansminister 421, 446
Viklund, Olof, Albin, Malmberget, Vv 191
Viksten, Albert, tidningsman och författare 459
Wiktorin, W. E., Karlstad 162
Wilde, Oscar, engelsk författare 225
Wilhelm II, tysk kejsare 46
Villander, Sigurd, Göteborg, Vv 166
Vilson, Elsa, Stockholm 421
Vinberg, Ola, förf. till "Guds bästa barn" och andra skandalskrifter 173, 374, 449
Vinde, Victor, tidningsman 466
Winstedt, C. W., Stockholm, P 28, 34, 35
Winter, Sejbrandt, Stockholm, anst. i Arbetaren 423, 490
Vinter-Ruud, norsk ungsocialist 253
Wistrand, Hugo, Göteborg, författare m. m. 227, 228
Wång, Hjalmar, som sköt general Beckman 179, 180, 191, 237
Vähl, Einar, Kila 406
Värnlund, Rudolf, författare 461
Wässel, Nils, järnarbetare, Stockholm 420
Wästerlund, Frank, svensk-finne, amerikanskt justitieoffer 355
Västerberg, Elin, Göteborg, P 211, 212
Västerlund, O. J., Stockholm 261, 262
Wästman, Karl, Arvika, Vv 166, 184, 278
Yvetot, G., fransk syndikalist 97, 197, 317
Zackrisson, John, Örebro 232
Zeijlon, Carl, Fagersta 390
Zeijlon, Patrik, Västervik 365
Zeisnitz, K. M., soc.-dem. partisekr. 38, 60, 81
Zetterling, A. Th., Stockholm, P , Vv 53, 61, 260, 315, 341, 420, 424
Zettersten, Trollhättan 379, 380
Zetterström, Hasse, (Hasse Z), red. för Söndags-Nisse 286, 487
Zola, Emile, fransk författare 41, 46, 84, 214
Åberg, A. W., Huddinge 449
Åberg, Wiktor, Oxelösund, Stockholm m. fl. platser 436
Ågren, Arvid, Västerås, Vv 191
Ågren, Karl, Sala, Vv 191
Ågren, Robert, Stockholm, litteratör, P 29, 40, 43, 46, 49, 58
Åkerblad, Axel, Hallstavik 407
Åkerblad,Emmy, Hallstavik 407
Åkerblad, Vivi, Hallstavik 407
Åkesson, A., Lund 242
Åkesson, August, Malmö, ungdem., senare ekonomichef i Ny Tid 122
Åslund, Helmer, Linsäll 406
Åström, Carl, ungdemokrat 187
Öberg, B., Örebro, 411
Öberg, David, Stockholm, litteraturspridare 290
Öberg, Josef, tecknare och målare 459

Öhman, Erik, Stockholm, VU, nu medarb. i Aftonbladet 441, 458, 493
Örne, Anders, kooperatör, generaldirektör 364
Östby, Henrik, Göteborg, norsk ungsocialist 229
Öster, Axel, Stockholm, Uddevalla 458 479
Öster, Erik, Stockholm, VU 455, 457
Öster, John, Stockholm, Brands expedition 455, 457, 474
Österberg, A., Örebro, P 43, 230, 231
Österberg, Albin, Västervik 368, 482
Österberg, Axel, journalist 492
Österdahl, Herman, Malmö, först soc.-dem., sedan högerjournalist 66, 67, 71, 75, 81, 86, 88, 90, 91. 93, 94, 101
Östergren, Arvid, Kärrgruvan 314
Österholm, E., Landskrona, CK 68
Österling, Ernst, Malmö, Nya Folkviljans ansvarige 289
Östgren, Axel, Västerås 401
Östlund, Agda, Stockholm 162
Östman, Karl, författare 461
Öström, Eric, Forsmo 407

K L U B B F Ö R T E C K N I N G

Utöver nedan upptagna platser, där ungsocialistiska klubbar under längre eller kortare tid varit i verksamhet, torde fristående klubbar, utan anslutning till förbundet eller till distrikt, har varit verksamma på ytterligare några platser. Där med någorlunda säkerhet är känt när klubb *första* gången bildats på platsen, har årtalet angivits inom parentes. Övriga siffror hänvisar till sidor i boken.

Alby (1909), Västernorrlands län 162, 188
Alingsås (1924), Älvsborgs län
Almedal (se Göteborg)
Alnön (se Vie)
Ammarnäs (1919) 350
Anneberg (1909), Jönköpings län 188
Arlöv (fristående till 1903), Malmöhus län 162
Arvika (troligen 1908), Värmlands län 184
Aspudden (1916), Stockholms län 426, 475, 479, 481
Avesta (troligen 1906), Kopparbergs län 166, 184, 191, 310, 342, 363
Berg & Evja (1928) Göteborgs och Bohus län 395
Bergdala (1909), Jönköpings län 188
Bergsjö (1916), Gävleborgs län 350
Bergviks bruk (1909), Gävleborgs län 188
Billesholm (1903), Malmöhus län 67, 85, 162
Bjuv (1904), Malmöhus län 67, 98, 118
Bjärlöv (1907), Kristianstads län 145
Björbo (1920), Kopparbergs län 359
Björkliden (1908), Norrbottens län 159
Björsjö, Kopparbergs län 475, 479, 481, 489
Björklunda (1909), Gävleborgs län 188
Blötberget (1928), Kopparbergs län
Boda (1909), Kopparbergs län 188
Boda—Örsjö (1921), Kopparbergs län
Bodarne, Gävleborgs län
Boden (1908), Norrbottens län 191
Bofors (1915), Örebro län 310
Bollebygd, Älvsborgs län 475, 479, 481, 485
Bomhus (1897), Gävleborgs län 39, 43, 140, 162, 350
Borgholm (1905), Kalmar län 108, 303
Borlänge (1907), Kopparbergs län 110, 145, 166, 184, 191, 291, 322, 342, 363, 364
Borås (1900), Älvsborgs län 60, 61, 68, 141, 162, 314, 333, 341
Boxholm (1909), Östergötlands län 162, 188
Bredsjö, Örebro län 475, 481
Bro (1925), Uppsala län 162
Brunnsvik (1920), Kopparbergs län
Buskhyttan, Södermanlands län 475, 478
Bålsta (1921), Uppsala län 359
Bångbro (se Kopparberg)
Båstad (1909), Kristianstads län 188
Charlottenberg, Värmlands län 191
Dalregementet, Falun, (1905, hemlig klubb), Kopparbergs län
Degerfors, Örebro län 109
Deje (1919), Värmlands län 314, 350, 431
Domnarvet (1918), Kopparbergs län 110, 162
Dösjöbro (1909), Malmöhus län 188
Edsgatan (1925), Värmlands län
Edsvalla (1908), Värmlands län 159
Eksdalen (1919), Skaraborgs län 350
Ekshärad (1928), Värmlands län
Eksjö (1903), Jönköpings län 79, 91

Emtbjörk (1930), Värmlands län
Engelsberg (1910), Västmanlands län 283
Enköping, Västmanlands län
Eskilstuna (1895), Södermanlands län 32, 33, 38, 44, 166, 314, 315
Eslöv (troligen 1898), Malmöhus län 57, 60, 68, 83, 98, 99, 135, 291
Fagersta—(Västanfors) (ny 1910), Västmanlands län 191, 318, 390, 392, 479, 481, 489
Falkenberg, Hallands län
Falun (1903), Kopparbergs län 93, 162, 191, 318, 359
Fanthyttan, Örebro län 315
Filipstad, Värmlands län 191, 475
Finspång, Östergötlands län 396
Fittja (1926), Stockholms län 475
Flemminge, Östergötlands län 291
Flen—Holbonäs, Södermanlands län
Flivik (1910), Kalmar län 290
Fors, Kopparbergs län 162
Forshaga (1909), Värmlands län 162, 188
Forshult (1910) Kalmar län 283
Forsmo (1918), Västernorrlands län 350, 407
Fruvik (1925), Stockholms län
Frånö (1909), Västernorrlands län 188
Frölunda, Västra (se Göteborg)
Frövi (1951), Örebro län 310
Gagnef (1910), Kopparbergs län 290
Gamla Lödöse (se Göteborg)
Garpenberg—Ryllshyttan (1916), Kopparbergs län
Gemla (1909), Kronobergs län 188
Getebergsäng (se Göteborg)
Glöte (1917), Jämtlands län 409
"Gnistan" (se Väja)
Gnosjö (1917), Jönköpings län
Grebbestad (1909), Göteborgs och Bohus län 188
Grytgöl, Östergötlands län 359
Grängesberg, Kopparbergs län 112, 127, 140, 162, 291, 314, 320, 454, 475, 477, 479, 481, 485, 489
Gräsberg (1917), Kopparbergs län
Gudhem (1920), Skaraborgs län 359
Guldsmedshyttan (1921), Örebro län 423
Gunön (1908), Blekinge län 159
Gusselby (1918), Örebro län
Gårda (se Göteborg)
Gällivare (1925), Norrbottens län
Gävle (1897), Gävleborgs län 38, 44, 53, 162, 319, 342
Göteborg (1894), Göteborgs och Bohus län 28, 42, 44, 53, 61, 68, 71, 75, 80, 104, 112, 126, 137, 149, 162, 166, 191, 198, 210, 298, 314, 315, 326, 338, 342, 475, 478, 481
Göteborg, Almedal 489
Göteborg, Annedal 219
Göteborg, Västra Frölunda 166, 215, 229
Göteborg, Gamla Lödöse 217
Göteborg, Getebergsäng 214
Göteborg, Gårda (1900) 68, 70, 214
Göteborg, Haga (1901) 70, 211, 214, 229, 320, 370, 371, 372, 374, 375, 433
Göteborg, Krokslätt 214
Göteborg, Kvillebäck 214
Göteborg, Landala 229, 372, 375
Göteborg, Lindholmen (1901) 70, 214, 230
Göteborg, Majorna (1900) 68, 70, 104, 214, 215
Göteborg, Masthugget 214
Göteborg, Mölndal (1901) 70, 214, 220, 359
Göteborg, Mölnlycke 214
Göteborg, Nya Varvet (1917) 214, 229
Göteborg, Olskroken (1901) 70, 214, 344, 374, 375, 376
Göteborg, Socialistiska föreningen (1910) 199
Göteborg, Stadsgränsen 373, 374
Göteborg, Stenkullen (1907) 145, 220
Göteborg, Surte (1901) 70, 91, 93
Göteborg, Örgryte 214
Göteryd (1921), Kronobergs län 408
Haga (se Göteborg)
Hagalund (1909), Stockholms län 188, 342
Hagfors (1910), Värmlands län 283, 409
Hagge (1909), Kopparbergs län 188
Hallsberg (1919), Örebro län
Hallstahammar—(Kolbäck) (1916), Västmanlands län 162, 166, 318
Hallstavik (1924), Stockholms län 407, 414
Halmstad (1909), Hallands län 117, 188, 318, 342
Hammarby (1909), Västmanlands län 188

Haparanda (1919), Norrbottens län 350
Hedemora, Kopparbergs län 166
Hjälmedal (1922), Göteborgs och Bohus län 415
Hofors, Gävleborgs län
Holbonäs (se Flen)
Holmsund (1920), Västerbottens län 359
Horndal, Kopparbergs län
Hudiksvall (1910), Gävleborgs län 290
Hultebo (1928), Västmanlands län
Hurva (1905), Malmöhus län 108
Huskvarna, Jönköpings län
Huvudsta (1918), Stockholms län 342
Hyllinge (1904), Malmöhus län 98
Håle (1907), Skaraborgs län 145
Häggenås (1909), Jämtlands län 188
Hällefors (1925), Örebro län
Hälleforsnäs (1920), Örebro län 357
Hällevadsholm (1909), Göteborgs och Bohus län 188, 393, 394, 395, 475, 479, 481, 489
Hälsingborg (1898), Malmöhus län 46, 62, 65, 67, 82, 83, 95, 112, 114, 117, 118, 138, 139, 240, 351
Härnösand (1901), Västernorrlands län 73, 162
Hässleholm (1902), Kristianstads län 85
Häverösund (1934), senare Häverödal, Stockholms län 414, 481, 489
Höganäs, Malmöhus län 166, 184, 191
Högsby (1920), Kalmar län 359
Hörby (1934), Malmöhus län 481
Hörken, Örebro län
Hörningsholm (1909), Västernorrlands län 188
Höör (1901), Malmöhus län 73, 83
Idkerberget, Kopparbergs län 291
Immeln (1910), Kristianstads län 290
Johansfors (1909), Hallands län 188
Junsele (1915), Västernorrlands län 310
Järpen (1922), Jämtlands län
Järvsta (1909), Gävleborgs län 188
Jönköping (1902), Jönköpings län 76, 79, 82, 93, 231, 422
Jönåker (1928), Södermanlands län 479
Jössefors (1909), Värmlands län 188
Kallholmen (1932) Norrbottens län 475
Kalmar (1902), Kalmar län 85, 98, 132, 191, 192, 193, 194, 197, 298, 333, 359, 475
Karlsborg (1916), Skaraborgs län
Karlshamn (1898), Blekinge län 47
Karlskoga (1916), Örebro län 166, 342
Karlskrona (1903), Blekinge län 113, 117, 166, 174, 342
Karlstad (1898), Värmlands län 46, 162, 489
Katrineholm (troligen 1904), Södermanlands län 112, 310, 322, 342, 397
Kila (1919), Södermanlands län 350
Kiruna (1903), Norrbottens län 95, 159, 174, 191, 314, 315, 342, 439, 475, 479, 481
Klagshamn, Malmöhus län 166
Klarafors, Värmlands län
Klenshyttan (1909), Kopparbergs län 188
Klippan (1919), Kristianstads län 350
Knäred, Hallands län 166
Kolbäck (se Hallstahammar) 318
Kopparberg-Bångbro (1019), Örebro län 184, 290
Korsnäs (1908), Kopparbergs län 304, 359
Koskullskulle (1909), Norrbottens län 188, 191
Kosta (1916), Kronobergs län 342
Kramfors (1916), Västernorrlands län 162, 318
Kristianstad (1900), Kristianstads län 59, 61, 68, 73, 114, 135, 166, 188 359
Kristinefors (1928), Värmlands län 413
Kristinehamn (1909), Värmlands län 188, 310, 314
Krokslätt (se Göteborg)
Krokstrand (1925), Göteborgs och Bohus län
Kumla 1920), Örebro län 359
Kungsgården, Gävleborgs län 314
Kvarnberget (1919), Kopparbergs län 350
Kvarnsveden, Kopparbergs län 439
Kvillebäck (se Göteborg)
Kärrgruvan, Västmanlands län 291, 314
Kävlinge, Malmöhus län 140, 162, 166, 184, 315
Köping (troligen 1904), Västmanlands län 126
Köpingebro (1905), Malmöhus län 107
Landala (se Göteborg)
Landskrona (1898), Malmöhus län 47, 53, 62, 63, 65, 67, 68, 71, 72, 82, 83,

92, 98, 111, 112, 117, 134, 162, 191, 291, 301, 318, 475, 478, 482
Larsbo—Saxe (1909), Kopparbergs län 188
Lekomberg (1915), Kopparbergs län 310, 359
Lervik (1900), Gävleborgs län 60, 61
Lessebo (1909), Kronobergs län 188
Letsbo (1916), Gävleborgs län 318
Lidingö, Stockholms län 145, 162
Lidköping (1913), Skaraborgs län 301
Liljeholmen (1910), Stockholms län 294, 424, 425, 426
Lilla Edet, Göteborg och Bohus län 319
Lillskogshöjden, Värmlands län 413
Limhamn (1901), Malmöhus län 73, 83, 85
Lindholmen (se Göteborg)
Lindesberg (1917), Örebro län
Lindås (1909), Kalmar län 188, 344
Linköping (1905), Östergötlands län 204, 439
Linsäll (1917), Jämtlands län 405
Lit, Jämtlands län 191
Ljusdal (1921), Gävleborgs län
Lomma, Malmöhus län 83, 162, 241, 244, 350
Lotorp (1921), Östergötlands län 359
Ludvika (1913), Kopparbergs län 140, 359, 399, 400
Luleå (1915), Norrbottens län 310, 314
Lund (1901), Malmöhus län 68, 73, 82, 83, 92, 99, 101, 112, 133, 135, 138, 142, 144, 145, 165, 170, 231, 234, 241, 396
Lund, Centralklubben (1908) 197, 241, 291, 318, 359
Lysekil (1901), Göteborgs och Bohus län 70, 76, 95, 139, 174, 187, 197, 216, 291, 315, 344
Långshyttan (1907), Kopparbergs län 145
Länstersjö, Västernorrlands län
Lökebacken, Göteborg och Bohus län 416
Majorna (se Göteborg)
Malmö (1895), Malmöhus län 28, 34, 44, 46, 53, 62, 63, 65, 68, 75, 82, 83, 85, 87, 91, 93, 95, 98, 101, 121, 125, 126, 135, 140, 153, 159, 162, 189, 191, 239, 240, 241, 298, 306, 314, 315, 322, 326, 344, 351, 358, 439, 442, 454, 467, 479, 481, 482
Malmö Norra (1908) Malmöhus län 159
Malmberget (1903), Norrbottens län 82, 95, 159, 191, 309, 344
Malmslätt (hemlig militärklubb), Östergötlands län 139
Malmön, Göteborgs och Bohus län 162, 291, 416
Masthugget (se Göteborg)
Mjölby (1905), Östergötlands län 109, 188, 204, 318, 359
Mora (1910), Kopparbergs län 291
Morjärv (1934), Norrbottens län 481
Motala (1898), Östergötlands län 46, 61, 73
Munkfors, Värmlands län 412
Målerås (1919), Kronobergs län 412
Mässbacken (1917), Kopparbergs län
Mölndal (se Göteborg)
Mölnlycke (se Göteborg)
Nacka (1905), Stockholms län 108, 162
Norberg, Västmanlands län 162, 186, 187, 392
Norrahammar, Jönköpings län
Norrhult, Kronobergs län
Norrhög (1925), Gävleborgs län
Norrköping (1898), Östergötlands län 43, 52, 53, 71, 96, 109, 116, 127, 162, 166, 201, 210, 212, 217, 314, 315, 326, 344, 386, 387, 388, 389, 410
Norrtälje (1905), Stockholms län 104, 283, 344
Nya Varvet (se Göteborg)
Nybro (1908), Kalmar län 191
Nykroppa (1909), Värmlands län 188, 413
Nyhammar (1909), Kopparbergs län 188, 414
Nyköping (1909), Södermanlands län 188, 344, 475, 477, 479, 481, 489, 495
Nynäshamn (troligen 1904), Stockholms län 127, 315, 397, 398, 399
Nyskoga, Värmlands län 413
Nyvång (1923), Kristianstads län
Nås (1909), Kopparbergs län 188
Nässjö (1909), Jönköpings län 188
Näsåker (1918), Västernorrlands län
Ockelbo (1919), Gävleborgs län
Olsjön (1928), Kopparbergs län
Olskroken (se Göteborg)
Ortviken (1909), Västernorrlands län 188
Oskarshamn, Kalmar län 191
Oskarsström (1919), Hallands län 350

Oxelösund (1910), Södermanlands län 291, 315
Porjus (1910), Norrbottens län 290, 350
Prästhejdan (1905), Malmöhus län 107
Ramnäs (1910), Västmanlands län 283, 290
Rabbalshede, Göteborgs och Bohus län 395
Reymyre (1920), Östergötlands län 359
Riddarhyttan (1928), Västmanlands län
Rimbo (1920), Stockholms län 359
Robertsfors (1917), Västerbottens län 344
Ronneby (1908), Blekinge län 114, 159
Rumsvik (egentligen Rumvik) (1909), Östergötlands län 188
Ryllshyttan (se Garpenberg)
Råå (1905), Malmöhus län 107
Räktjärn, Norrbottens län (se Morjärv)
Sala (1909), Västmanlands län 188, 191, 350, 363, 364
Sannahed, Örebro län 234
Sandviken (1919), Gävleborgs län 315, 350
Seskarö, Norrbottens län 327, 328, 329, 350, 427
Silvergruvan (1927), Kopparbergs län
Sjuntorp (1925), Älvsborgs län 377
Skived, Värmlands län
Skoghall (1920), Värmlands län
Skromberga (1909), Malmöhus län 76
Skultuna (1913), Västmanlands län 301
Skönvik (1908), Västernorrlands län 159
Skövde (1926), Skaraborgs län
Slottsbron (1920), Värmlands län 359
Smedjebacken (1909), Kopparbergs län 188
Sofielund (1903), Malmöhus län 93
Solna, (se Hagalund)
Sparreholm, Södermanlands län 291
Stadsgränsen (se Göteborg)
Stattena (1907), Malmöhus län 145
Stavsjö (1919), Södermanlands län
Stenkullen (se Göteborg)
Stensjö (1926), Älvsborgs län 395
Stockholm, Anarkistiska föreningen (bildad genom sammanslagning av Norra och Södra klubbarna 1925) 418, 423, 446, 454, 457, 474, 475, 479, 481, 489, 495
Stockholm, Kungsholmsklubben (1893) 43, 91, 104, 180, 263, 283, 420, 424
Stockholm, Norra klubben (1892) 11, 58, 70, 75, 76, 78, 87, 88, 112, 126, 134, 138, 162, 190, 196, 229 230, 249, 275, 276, 283, 291, 294, 356, 417, 423, 435, 441, 444
Stockholm, Socialistiska föreningen (1909) 255, 256, 275, 276
Stockholm, Ungsocialistiska klubben (1910) 275, 283, 298, 416
Stockholm, Södra klubben (1895) 30, 43, 85, 93, 96, 259, 291, 300, 315, 341, 344, 417, 419, 420, 423, 435, 441, 444
Stockholm, Anarkistiska klubben "Libertad" (1938) 492
Stockholm, "Anarkistgruppen Frihet" (1946) 495
Storvik, Gävleborgs län
Stråssa, Örebro län
Strömstad (1919), Göteborgs och Bohus län
Strömsund, Jämtlands län
Strömtorp (1909), Örebro län 188
Ställdalens soc. förening (1918), Örebro län 318, 475, 479, 481
Sundbyberg (1898), Stockholms län 43, 70, 82, 85, 249, 344, 424
Sundsvall (1902), Västernorrlands län 82, 162, 359
Surahammar, Västmanlands län
Surte (se Göteborg)
Svartöstaden (1923), Norrbottens län
Svalöv, Malmöhus län 139
Svedala, Malmöhus län 93, 141
Sysslebäck (1928), Värmlands län 475, 481
Säffle (1909), Värmlands län 188
Säter (1908), Kopparbergs län 159
Sävsjö (1909), Jönköpings län 188
Söderhamn (1907), Gävleborgs län 145, 350
Södertälje (1898), Stockholms län 46, 59, 60, 62, 63, 71, 145, 146, 294, 315, 320, 344
Södra Ny, Värmlands län
Sölvesborg (1906), Blekinge län
Söndrum (1910), Hallands län 283
Sörsjön, Kopparbergs län (1924) 413
Sörstafors, Västmanlands län
Sörvik (1920), Kopparbergs län

Tidaholm (1908), Skaraborgs län 184, 191, 218
Timsfors (1909), Kronobergs län 188
Torpshammar (1919), Västernorrlands län
Torsåker (1915), Gävleborgs län 310, 344
Tranås (1904), Jönköpings län 98, 162, 166, 184, 185, 291
Trelleborg, Malmöhus län 162, 166
Trollhättan (1901), Älvsborgs län 73, 232, 246, 247, 315, 322, 371, 375, 376, 377, 378, 380, 382 383, 427
Tumba, Stockholms län
Tungelsta, Stockholms län
Tureberg, Stockholms län
Tystberga (1918), Södermanlands län
Uddevalla (1917), Göteborgs och Bohus län 93, 135, 344, 481
Ulebergshamn, Göteborgs och Bohus län 191
Ullared (1909), Hallands län 188
Ulriksberg (1927), Västerbottens län
Ulvsbo—Vad, Kopparbergs län 390
Umeå (1919), Västerbottens län 431
Uppsala (1898), Uppsala län 43, 61, 294, 301, 327
Utansjö (1909), Västernorrlands län 188
Vallåkra (1905), Malmöhus län 108
Vansbro (1917), Kopparbergs län 344
Vargön (1920), Älvsborgs län 359, 479
Vaxholm, Stockholms län
Vedevåg (1920), Örebro län 359
Vekerum (1905), Blekinge län 104
Vie—Alnön (1909), Västernorrlands län 188
Viggälven (1927), Värmlands län 413
Virserum (1919), Kalmar län
Visby (1909), Gotlands län 188
Vivstavarv (1909), Västernorrlands län 188, 359
Vålberg—Grums, Värmlands län 191
Väja ("Gnistan") (1920), Västernorrlands län 359, 414
Vänersborg (1908), Älvsborgs län 191, 246, 310, 315, 327, 333, 344, 368, 475, 479, 481, 482
Värnamo (1916), Jönköpings län 318, 344
Värtan, Stockholms län
Väsby (1909), Stockholms län 188
Västanfors, Västmanlands län 318, 393
Västervik (1909), Kalmar län 188, 237, 239, 246, 315, 325, 326, 328, 334, 344, 364, 366, 367, 410, 424, 477, 489
Västerås (1895), Västmanlands län 31, 33, 44, 53, 135, 166, 191, 315, 326, 344, 400, 401, 403, 404, 405, 434
Växjö (1916), Kronobergs län 439
Ystad (1902), Malmöhus län 75, 76, 82, 83, 84, 107, 145, 232

B I L D R E G I S T E R

Kongresser

Norrköping 1899 53
Göteborg 1901 71
Stockholm 1903 89
Göteborg 1905 105
Örebro 1907 135
Stockholm 1908 161
SAC:s konstituerande kongress 1910 267
Ungsocialistiska partiets kongress 1918 343
Ungsocialisternas kongress 1923 ... 438
Kongressen i Stockholm 1926 447
Kongressen i Stockholm 1934 479

Konferenser, kamratmöten m. m.

Skånsk ungdomsträff 1903 92
Kamratmöte i Hälsingfors 1906 ... 127
Skandinaviskt möte i Lund 1907 ... 143
Kamratmöte i Landskrona 1910 ... 282
Kamratmöte i Landskrona 1913 ... 295
Konferens i Örebro 1916 316
Konferens i Köpenhamn den 29 maj 1919 350
Distriktkonferens i Linköping 1920 360
Agitationsmöte i Vads Folkets park 391
Kamratmöte i Hällevadsholm 1931 394
Kamratmöte i Stensjö 1931 395
Rikskonferens i Stockholm den 30 maj 1925 445
Rikskonferens i Stockholm 1929 ... 457
Centralkommittén 1910 275
Daladistriktets årskonferens 1933 476
VU och funktionärer i Brand 1913 296
Rikskonferens i Västervik 1938 ... 490
Landskonferens på Västervåg 1946 494
Anarkistträff på Västervåg 498

Klubbfoton och utflyktsbilder m. m.

Eskilstunaklubben på utflykt 1896 37
Massmöte i Lilljans vid sekelskiftet 48
Majdemonstration i Ludvika 1907 140
Malmöklubben, morgontur 1908 ... 159
Norrköpingsklubben 1906 205
Hagaklubben på utflykt 1906 211
Hagaklubben i Göteborg 1906 211
Hagaklubbister 1908 218
Kafégäng på café Verdandi 224
Kaféinteriör från Verdandi (teckning) 227
Landalaklubben 1908 230
Västerviks socialistiska ungdomsklubb 1910 237
Centralklubben i Lund, utflykt 1909 242
Cykelpatrull Lunds socialistiska ungdomsklubb 243
Lomma socialistiska ungdomsklubb 1911 244
Hälsingborgsklubbister 1911 281
Klubbfoto från Trollhättan 1913 376
Nynäshamnsklubben 1915 398
Landskronoklubbister 442
Malmö ungsocialister, nyårsfest 1924—1925 443
Uppvaktning på Algot Rosbergs 40-årsdag 1926 450
Sacco-Vanzetti-mötet på Östermalmstorg den 9 augusti 1927 ... 451
På Brands expedition 1929 458
Uppvaktning på Hinkes 70-årsdag 1931 471
Landskronaklubbens sommarstuga med Madsen och Hansson 477

Personbilder, foton och teckningar

Agge, Emil 349
Althén, Carl 355
Andersson, Oscar, Lund 73
Bergegren, Hinke 54
Bergegren, Hinke, 75 år 487
Björklund, C. J. 349
Börjesson, Karl 21

Casparsson, Ragnar 319
Cederholm, Carl V. 284
Dalkvist, Otto 14
Dalström, Kata 175
Ek, Karl, Lund 74
Elving, Karl (teckning) 469
Grähs, Gillis, agitator 427
Hagerman, Leon 44
Hallberg, Viktor, Göteborg 214
Henriksson, Axel 226
Hofstedt, Hilma 318
Holmberg, G. H:son 284
Holmström, Axel 261
Holmström, Axel (teckning) 305
Holmström, Axel, med familj och Alfred Stern 338
Högberg, Georg 470
Högstedt, Arthur (tecknat självporträtt) 47
Högström, Artur 40
Ibsen, Henrik (teckning) 43
Jansson, Efraim, Västerås 402
Jensen, Albert 81
Johanson, Oscar (Målar-Jocke) ... 425
Johanson, Ragnar (1917) 354
Johansson, A. M. (Svarten) 378
Johansson, A. V. 248
Johansson, Valdemar Bernhard ... 253
Jonsson, Fritz (teckning) 432
Jonsson, Fritz, med fru och "Tjäs" 472
Kramer, J. W. (teckning) 309
Krapotkin, Peter 29
Kronow, Olof 23
Lennstrand, Viktor 18
Lidfors, Bengt 132
Lindorm, Erik 285
Ljungdahl, O. 85
Lundstedt, Gunnar 223
Lånström, Knut V. (teckning) 404
Malmborg, Oscar 285
Manus, Emil (teckning) 441
Manus, Emil 483
Martinsson, Moa (Helga, teckning) 462
Mickel, Louise 108
Nietzsche, Friedrich 65
Niewenhuis, Domela (apoteos) 22
Nilsson, Anton 153
„ „ 339
Nilsson, Anton, Södra folkparken 1933 475
Nilsson, Hjalmar (Harriston) 308
Ossian-Nilsson, K. G. 94
Nordh, Waldemar 492
Oljelund, Ivan (teckning) 315
Palm, August (karikatyr 19
„ „ 24
Pettersson, Albert (Justitiepelle") karikatyr 121
Pettersson, Carl (Brandpelle) 311
Petersson, Oskar 185
Pålsson, Oskar 184
Rasmusen, Sophus (teckning) 139
Reclus, Elisié 108
Rosberg, Algot 153
„ „ 340
Rosén, Emil 58
Schröder, Carl G. 113
Sjöström, Carl W., Lund 73
Stenberg, Sigfrid 354
Stern, Alfred 153
Ström, Filip 118
Sundell, Martin (minnesplakett) ... 138
Svahn, Birger 169
Svensson, Gustav 293
Wallenstein, Oskar 187
Werenskjöld, Frithjof 174
Wessel, Nils 70
Wicksell, Knut 170
Zetterling, Thorvald 260

Tidningar i fascimil

Anarkos 25
Brand, första nummer 1898 41
Arthur Högstedts vignett till detta nummer 45
Loke 60
Brand, upplagan på nytt 1901 ... 69
Gula Faran 111
Brand, första veckotidningsnumret 1908 150
Ett knippe av de ungsocialistiska "Farorna" 299
Ungsocialistiska 1:a majmärken ... 310
Revolt, Trollhätteklubbens tidning och Anarkisten, Västeråsklubbens tidning 381

Annat illustrationsmaterial

Anarkisten (teckning av Forain) 7
Kravaller i Stockholm 1902 78
Hinkes "salong" (teckning) 137
Amalthea samt de i samband med attentatet dömda Anton Nilsson, Algot Rosberg och Alfred Stern 153

Storstrejken 1909 (teckning) 182
Storstrejkens slut (teckning) 186
Tre glada göteborgare i Hagaklubben (teckning) 219
Göteborgsklubbens "dödskallefana" 226
Facsimil: brev från samarkand ... 228
Flyktingstyper från 1906 (teckning) 233
Ungsocialisternas kafé i Malmö ... 239
Potatiskö i Stockholm 1917 322
Polisanfallet på Gustav Adolfs torg den 5 juni 1917 323
Hungerdemonstration i Malmö 1917 326
"Vad skriver dom?" (Steinlenteckning) 330
Krapotkin på Stockholms Central på genomresa hem till Ryssland 337
Nynäshamnsklubbens fana 397
Klubbister väntar på Alfons Eriksson frigivning från Långholmen 1915 420
En agitator till häst 428
August Palms begravning 437
Gustav Sjöström talar i Göteborg 1933 mot nazism och fascism. I förgrunden polisstenografer 478
Krans nedläggning på Hinkes grav den 10 maj 1946 493
Några veteraner: Josef Ström, Gust. Abrahamsson, C. J. Björklund och Gustav Sjöström 494
Litteraturspridare (teckning) slutvinjett

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Första delen

Några inledande ord 5

Tiden före sekelskiftet

Frågor kring en födelsedag 11
Striden om en 50-öring 15
Oskrivna blad 17
August Palm bjuder på fest 18
Inbördesgnabb 20
Grälmakare och gyckelmakare 22
Tidningsplanerna mognar 24
Det blir fler klubbar 28
Stockholm får ännu en klubb 30
"Socialdemokratisk" eller "socialistisk"? 31
Stränga ord 32
Sverges socialistiska ungdomsförbund 33
Valfusk 35
Nytt nummer av Loke 36
O, forna tiders ungdomsklubb! 39
Brand kommer 40
Ur Brands första årgång 46
Ligapojkarna skulle organiseras ... 47
En Strindbergshyllning 50
På glid utför 52
Första kongressen 53
Hinke Bergegren 54
Vid sekelslutet 57

Det händelserika årtiondet 1900—1910

CK från Stockholm till Landskrona 59
En obehaglig CK-berättelse 60
Skånska rivaler 62
"Det röda Skåne" 65
Landskrona-CK startar 67
Brand återuppstår 70
Tredje kongressen 71
Storstrejksagitation 72
Ett litet "mellanstik" 75
"Du unge militär — — —" 76
1902 års rösträttsstrejk 78
Ur Brand 1902 80
Splittringens år 1903 85
Utbrytningskongressen 87
Malmöklubben ordnar uppror 91
Kampen går vidare 95
Brand flyttas till Stockholm 98
Händelser under 1904 100
Ur brev till Hinke 102
1905 — bland annat unionskonfliktens år 104
Gnistor ur Brands årgång 107
400 ungsocialister vid Dalregementet 109
Nya Folkviljan startar 114
Staafflagarna 115
Den hemliga propagandan 116
"Justitiepelles" långa lista 119
Antimilitaristiskt samarbete 121
Sammanslagningsförhandlingar 122
Postrånshistorien 125
Hinke och Schröder suspenderas ur soc.-dem. partiet 126
Socialdemokratisk tryckfrihetsförordning 130
"Löss i vecken på den röda fanan" 131
Kongressen i Örebro 1907 134
En titt i Brands kontrollkommittés protokoll 136
Ur Hinkes brevsamling 137
I CK-protokollen för 1907 141
Ett ståtligt skandinaviskt möte i Lund 142
Einar Håkanssons bortgång 145
Schröderkrig 147
"Lex Hinke" 148
Brand som veckotidning 149

Amaltheaattentatet 151
Dödsdomar 154
Befrielseplaner 156
"En civilisationens historia på en kort tidningsspalt" 157
Förbundet blir parti. — CK flyttas till Stockholm 159
Hinkes och Schröders definitiva uteslutning ur soc.-dem. partiet 160
Ungsocialistiska förbunds- och partistadgarna — jämförelser 162
Värnpliktsvägrarna 166
Polisgodtycket triumferar 168
Schröder drabbas av hämnd 171
Tänk först — handla sedan! 172
Kata Dalström deklarerar sina åsikter 174
Hilmer Wallentin — clak gosse! 176
Wångska attentatet 179
Ett annat attentat — det Ekenbergska 181
Storstrejken 182
En ny klubb per vecka 188
Ferrers avrättning 188
"Samhällets fiende" 189
Ytterligare värnpliktsvägrare 191
Richard Almskog — ett militarismens offer 191
Fattigdom och trassel 194
Kongressen på hösten 1909 196
Ut med tjuvarna! 198
Viktig protokollsanteckning 200

Klubbinteriörer under 1910-talet

Norrköpingsklubben av 1903 201
Kjällman blir klubbmästare 203
Domen över Olov Sundström 206
Ordning i allt — utom beträffande pengar! 207
Tomrum som irriterar 209
Klubbliv i Göteborg 210
Också en "bojkott"-debatt 213
Agitationskommittén i aktion 214
Jättemöte i Göteborgs Cirkus 216
Litteraturkommitté med expedition 217
Hagaklubben 218
Om Kalle Höglund 221
Debatterna på kafé Verdandi i Göteborg 223
Göteborgsepisoder 226
Landalaklubben 229
Från "Skomakarstan" 230
Sommarvila 232
"Inte rota i smörjan" 235
Från Västervik 237
Malmöklubben blir kaféägare 239
I den södra universitetsstaden 241
I Trollhättan 246
Klubben i Vänersborg 246
Problembarnet Stockholms Norra 249
Ryssflyktingarna 1906 250
"Där styrelse finns, finns ock styrda" 252
"Kassör stjäle ej mer än halva kassan"! 255
En stor konstnär och anarkist 257
En bredsida i Brand 258
Södra klubben i Stockholm 259
Kungsholmsklubben 263
Syndikalismen i svensk jordmån. Av Gustav Sjöström 265

Andra delen

CK har det alltjämt bekymmersamt 275
Värnpliktsvägrarna 277
Sällskapet för humanitär barnalstring 278
"En organisation av bara påvar" 279
Vad en tiöring kunde betyda 283
Mera om de trassliga affärerna — ekonomiska och andra 284
Vackra avskedsord 287
"Kärlek med polis" 288
Debatt om värnpliktsvägran 289
Åtal för begravningskrans 290
Ungsocialismens "tredje skede" 291
Individualismen utdömes 292
Hinke återbördad till Brand 294
Amaltheakampanjen startar 295
Bojkott som ansågs löjlig 297
Brands ställning i sifferbelysning 298
Distriktens arbete 301
Planer på en tidskrift dryftas 302
Ett par "kulturdokument" 302
Full fart på Amaltheakampanjen .. 304
Första världskrigets år 306
Täta funktionärsbyten 307

Då krigets åskor dånade 308
"Brandpelle" träder till 309
Nya Folkviljan under ny regim ... 312
1915 års kongress 313
Oljelund efterträder Hinke i Brand 315
Agitation och nya klubbar 318
Psalmisten Fabian 319
En 1-maj i Södertälje 320
1917 — hungerdemonstrationernas år 322
Den blodiga 5 juni i Stockholm ... 324
Oro över hela landet 325
Gustav Sjöström talar från Malmö rådhus 326
De beryktade Västerviksdemonstrationerna 328
Om händelserna på Seskarö 1917 m. fl. platser 328
Åtalsmyndigheterna bidade sin tid 334
Dyrtiden bringar förtvivlan 335
Peter Krapotkin passerar Stockholm 336
Amaltheamännens frigivning 338
Världskrigets slut 341
1918 års kongress 342
Det nya ungsocialistiska programmet 344
Oljelund går — C. J. Björklund hans efterträdare 348
"Proletariatets diktatur" 351
Byk med gulascher och kristidsjobbare 352
Amerikansk kapitalistjustice 353
Stockholmskt klubbliv 356
Diverse från 1920 357
Många nya klubbar — men svaga 359
"En årgång Brand" 362

Klubbarbetet efter 1910

Uppe i Dalabygderna 363
Västerviksklubben hade — mangel 364
Nya tag 367
Vänersborg 368
Fortsättning om Göteborg 370
"Havregrynsgröt och samhällsomstörtning" 371
Göteborgshändelser under hungeråret 373
Vitgardister till Finland 374
Olskroken 375
Trollhätteklubben återuppstår 376
Ur klubbtidningen Revolt 378
Det bär utför i Trollhättan 380
Inte svara 383
Sista etappen 384
Ännu en gång: Norrköping 385
Albert Jensen och Arvid Thorberg diskuterar 387
Liten men utvald samling 388
Sista livsgnistorna 389
Från Ulvsbo—Vad 390
Från Fagersta 392
Hällevadsholm 393
Stensjö 395
Finspång 396
Katrineholm 397
Nynäshamn 397
Ludvika 399
Västerås. — Ett demonstrationsefterspel 400
Västerås ungsocialistiska förening 401
Knut W. Lånström och Anarkisten 403
Linsäll 405
Kila 406
Hallstavik 407
Forsmo 407
Holmsund 408
Göterydsklubben 408
Hagfors 409
Glöte 409
Örebroklubben efter 1910 410
Målerås 412
Kristinefors 413
Sörsjön 413
Porjus 414
Nyhammar 414
Häverösund 414
Klubben Gnistan i Väja 414
Hjälmedal 415
Stockholms ungsocialistiska klubb 416
Stockholms södra klubb 419
Kungsholmsklubben 423
Liljeholmsklubben 424
Agitatorernas vedermödor 426
En agitator till häst 428

Åren 1921 till närvarande tid

1921 var ett svårt år 431
Kommittén mot krig och militarism 432
Idel tråkigheter 435
Många ombyten i VU 438
Saneringsförsök 439
Emil Manus träder till 440
Det ljusnar! 442

1925 blev ett lugnt år 444
1926 års kongress 446
Kampanjer och opinion 448
Sacco—Vanzettikampanjen 450
Konferenser och petitioner 453
Medlemsökning 454
Mooney—Billings-aktioner 456
Rikskonferens och Antimondkonferens 456
Vid 30-talets början 458
Samling vid Ölandsgatan 459
Krapotkinfonden 467
"En bitter optimistisk maning" ... 468
Billiga medarbetare 469
Reaktionen vädrar morgonluft 470
Arbetslöshet och fattigdom 472
"Idyller i helvetet" 475
Inga överdrivna bekymmer 477
Anarkistiska propagandaförbundet 479
Ny sättmaskin 480
Emil Manus död 482
Förvaltningskommitté och konkurs 484
Uppbrott från Ölandsgatan 486
Hinkes sista födelsedag och hans död 486
En sorglig historia 488
Fana från Spanien 489
Om den senaste 10-årsperioden ... 490
Anarkistiska klubben Libertad 492
Hoppet till en hopplös press 494
Anarkistgruppen Frihet 495
Axel Holmströms död 499
Ungsocialismen har aldrig låtit hänga sig i tysthet 501

UNGSOCIALISMEN

Den ungsocialistiska rörelsen i Sverge har tills nu saknat sin samlade historia på pränt. Rörelsens betydelse under ett viktigt skede i arbetarrörelsens utveckling har dock icke förnekats. I samband med annan historieskrivning har ungsocialismen nämnts, betygsatts eller fördömts, men rörelsens eget liv har aldrig skildrats förrän nu.

Man har nog med sorg kunnat konstatera att redan mycket material som borde ha kommit med i denna krönika förkommit eller spolierats. Men tillräckligt har samlats för att ge en helhetsbild av en rörelse som mer än någon annan gjort historia under sin existens. Det har alltid stått strid om ungsocialismen, den har hatats och förföljts men den har också älskats och offrats för i lika stor omfattning.

Då arbetet beslöts, anförtroddes uppgiften till framlidne redaktör Karl Fernström att söka göra det hart när omöjliga, att skriva ungsocialismens historia. Han hade ju vuxit upp med rörelsen, slitit och arbetat för den och hann också att fullborda boken innan pennan för alltid föll ur hans hand.

Många är de män som sedermera kommit att bekläda framstående poster inom organisationer och samhället av idag vars första impulser och livsinställningar formats inom den ungsocialistiska rörelsens klubbar. Omfattande har de åtgärder på lagstiftningens och förföljelsens område varit som riktats mot denna rörelse utan att kunna bryta dess entusiasm och offervilja. De spridda listor som kunnat samlas till boken ger bara en bråkdel av de straff som utmätts mot ungsocialister. Rörelsen blev också banbrytare för många idéer som i dag förverkligats på upplysningens och kulturens fält.

Ungsocialismen är alltså ett arbete som ger historiska perspektiv som borde vara ofrånkomliga för den som vill fatta och förstå samhällsutvecklingen fram mot demokrati och mänsklighet.

Här är krönikan om den ungsocialistiska rörelsen "som aldrig låtit hänga sig i tysthet".

Pris inb. i vävband 20: —, i halvfranskt band 28: —